ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΗΤΑ. ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΤΟ «ΒΑΡΟΥΣΙ» ΤΩΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ.

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Χ. ΣΑΜΑΡΑΣ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΣΑΠΟΥΝΑΚΗΣ
Καθηγητής (Επιβλέπων)
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ - ΑΣΠΑΣΙΑ ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ
Καθηγήτρια
ΑΛΕΞΙΟΣ - ΜΙΧΑΗΛ ΔΕΦΝΕΡ
Καθηγητής

ΒΟΛΟΣ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2019

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Υπεύθυνη δήλωση

Ο παρακάτω υπογράφων Νικόλαος Σαμαράς του Χρήστου δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα Διδακτορική Διατριβή εκπονήθηκε από εμένα τον ίδιο, ότι αντιπροσωπεύει τις προσωπικές μου απόψεις και ότι αναφέρω πλήρως όλες τις πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνησή της.

Ο δηλών

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διερεύνηση της έννοιας της ιστορικότητας εμφανίζει ειδικότερο ενδιαφέρον στο κέντρο της πόλης, όπου συγκεντρώνονται τα σημαντικότερα ιστορικά κτήριά της και το ιστορικά διαμορφωμένο τμήμα του αστικού ιστού, ενώ και οι χρήσεις είναι κυρίως επιχειρηματικές και η γη ένα οικονομικό αγαθό, άρα και οι αναμενόμενες πιέσεις για αξιοποίηση της έγγειας ιδιοκτησίας, μέσω σύγχρονων ανοικοδομήσεων, μεγαλύτερες. Η θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος και η επισκόπηση σύγχρονων πολεοδομικών πρακτικών, από την ελληνική και διεθνή εμπειρία, οδηγούν στη διατύπωση ενός πρωτότυπου μεθοδολογικού πλαισίου για την ανίχνευση διαστάσεων της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης, τόσο ως αντικειμενικής ιδιότητάς του, όσο και ως συνειδητοποιημένης αξίας μεταξύ των κατοίκων, επιχειρηματιών και επισκεπτών της πόλης. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκε μια ελληνική πόλη, τα Τρίκαλα Θεσσαλίας και συγκεκριμένα, το "Βαρούσι", η παραδοσιακή γειτονιά της.

Λέξεις κλειδιά: Κέντρο Πόλης, Ιστορικότητα, Σύγχρονες Πολεοδομικές Πρακτικές, Συνείδηση της Ιστορικότητας

ABSTRACT

The exploration of the concept of historicity is of particular interest at the city center, where its most important historical buildings and the historically shaped part of the urban fabric are concentrated, while the uses are mainly business and the earth an economic commodity, hence the expected pressures for exploitation of land ownership, through modern reconstructions, larger ones. The theoretical approach to the issue and the review of modern urban practices, from the Greek and international experience, lead to the formulation of an original methodological framework for detecting dimensions of the city center's historicity, both as an objective property and as a conscious value among the city’s residents, businessmen and visitors. As a case study, the Greek city Trikala of Thessaly and in particular "Varoussi", its traditional neighborhood, was chosen.

Key words: City Center; Historicity; Modern Urban Practices; Consciousness of Historicity;

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Α. Σαπουνάκη για την όλη καθοδήγηση και τις κατευθύνσεις, κατά την εκπόνηση της παρούσας διδακτορικής διατριβής, καθώς και τα μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής καθ. Α. Γοσποδίνη και καθ. Α. Δέφνερ για τις καθοριστικής σημασίας παρατηρήσεις τους. Ευχαριστίες οφείλω επίσης στον καθ. Χ. Κουσιδώνη, ο οποίος επέβλεψε τη διατριβή μου στα πρώτα της στάδια, ιδιαιτέρως δε για τις πρώτες συζητήσεις μας τις τόσο σημαντικές για τη διευκρίνιση θεωρητικών ζητημάτων.

Ευχαριστώ επίσης τους εκπροσώπους της κεντρικής διοίκησης, της αυτοδιοίκησης και του ιδιωτικού τομέα μελετών και κατασκευών, με σημαντική εμπειρία στο αντικείμενο της διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του κέντρου της πόλης, αλλά και τους κατοίκους του Βαρουσίου Τρικάλων, που ανταποκρίθηκαν θετικά, με συνεντεύξεις τους, στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας.

Ευχαριστώ, ιδιαίτερα, τους φοιτητές και φοιτήτριες του τμήματος Πολιτικών Μηχανικών ΤΕ Τρικάλων του ΤΕΙ Θεσσαλίας, που συνέβαλαν εθελοντικά με τη συμπλήρωση, face to face, των ερωτηματολογίων της έρευνας πεδίου.

Ευχαριστώ, τέλος, τη σύζυγό μου Ευτυχία, για την υπομονή της και τη συμπαράσταση κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διδακτορικής μου διατριβής, καθώς και τους δυο γιούς μου, τον Χρήστο, για την ουσιαστική του βοήθεια κατά την καταχώριση των στοιχείων των ερωτηματολογίων και τον Φάνη, για την καθοριστική του συμμετοχή στην επεξεργασία των στοιχείων και τη μορφοποίηση των πινάκων και γραφημάτων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ …….. σ. 1
1.1 Αντικείμενο και στόχοι της διατριβής ……. σ. 3
1.2 Υπόθεση εργασίας και βασικά ερευνητικά ερωτήματα ……. σ. 4
1.3 Πρωτοτυπία της διατριβής …….…… σ. 5
1.4 Μεθοδολογία της έρευνας …… σ. 6
1.5 Επιλογή μελέτης περίπτωσης ……... σ. 6
1.6 Συλλογή υλικού …… σ. 7
1.7 Δομή της διατριβής …….. σ. 8
1.8 Θεωρητικές προσεγγίσεις των βασικών εννοιών ……. σ. 9

ΜΕΡΟΣ Ι - ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ……. σ. 11

2. ΙΣΤΟΡΙΑ ……..…….……. σ. 13
2.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας της Ιστορίας …… σ. 13
2.1.1 Όροι ……. σ. 13
2.1.2 Έννοιες και Ορισμοί ……...…… σ. 18
2.1.3 Η Ιστορία ως πραγματικότητα του ανθρώπινου γίγνεσθαι (res gestae) ……...……... σ. 19
2.1.3.1 Ντετερμινιστική θεώρηση της Ιστορίας ……..…...…….. σ. 21
2.1.3.2 Βολονταριστική θεώρηση της Ιστορίας ……..…….. σ. 24
2.1.3.3 Κριτική θεώρηση της ορθολογικότητας της Ιστορίας ……..… σ. 25
2.1.4 Η Ιστορία ως γνώση και αφήγηση της πραγματικότητας (historia rerum gestarum) ……..….. σ. 26
2.1.5 Η σχέση των ανθρώπων με την Ιστορία. Ιστορία των ιστορικών και Ιστορία της συλλογικής μνήμης ……..….. σ. 30

3. ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΗΤΑ …….…… σ. 37
3.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας της Ιστορικότητας ……... σ. 37
3.1.1 Όροι …… σ. 37
3.1.2 Έννοιες και Ορισμοί ……...……... σ. 39
3.1.3 Συνείδηση της Ιστορικότητας και εμπιστοσύνη στους

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

δημοκρατικούς θεσμούς ……...……... σ. 43
3.1.4 Συνείδηση της Ιστορικότητας της πόλης ...……..……... σ. 46
3.1.5 Ιστορικότητα της πόλης και σχετικές αντιλήψεις των ανθρώπων …….……...……... σ. 53
3.1.6 Κέντρο πόλης και Ιστορικότητα …… σ. 57

ΜΕΡΟΣ ΙΙ - ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ …….. σ. 65

4. Η ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΟΛΗΣ ΩΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ……..……...…… σ. 67
4.1 Η Ιστορικότητα της Πόλης υπό το πρίσμα της Βιωσιμότητας και της Οικολογίας ……..……... σ. 73
4.2 Πολεοδομικές Πρακτικές Προστασίας και Ανάδειξης της Ιστορικότητας της Πόλης .....…… σ. 78
4.2.1 Προληπτικές/κανονιστικές Πολεοδομικές Πρακτικές ……... σ. 80
4.2.1.1 Χωροθέτηση των Χρήσεων Γης ……..……. σ. 81
4.2.1.2 Καθορισμός Συντελεστών Δόμησης και Πυκνοτήτων ……..... σ. 81
4.2.2 Ρυθμιστικές Πολεοδομικές Πρακτικές …….……... σ. 83
4.2.3 Θεραπευτικές/παρεμβατικές Πολεοδομικές Πρακτικές ……. σ. 83
4.2.3.1 Αναπλάσεις, αναμορφώσεις, αστικές αναγεννήσεις …..……... σ. 83
4.2.3.2 Επαναχρήσεις Ιστορικών Οικιστικών Συνόλων και Κτηρίων ... σ. 85

5. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ……..……. σ. 89
5.1 Ορισμός της "αυθεντικότητας" …….……... σ. 89
5.2 Διαμόρφωση της έννοιας της "αυθεντικότητας" στο αρχαιολογικό πεδίο …….……. σ. 91
5.2.1 Μέχρι τη Χάρτα της Βενετίας ……...……...…. σ. 91
5.2.2 Μετά τη Χάρτα της Βενετίας ……...……...…. σ. 93
5.2.3 Μετά το Ντοκουμέντο της Νάρα για την Αυθεντικότητα ……..…. σ. 96
5.3 Εξέλιξη των αντιλήψεων και πρακτικών όσον αφορά την "αυθεντικότητα" στο αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό πεδίο ……. σ. 97
5.3.1 Μέχρι τη Χάρτα των Αθηνών ……...……...…. σ. 98

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

5.3.2 Μετά τη Χάρτα των Αθηνών ……...……...…. σ.101
5.3.3 Μετά τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ ……..……...…….. σ.103
5.3.4 Οι σχετικές τάσεις σήμερα ……..…….....……... σ.105
5.4 Η διαχρονική εξέλιξη των αντιλήψεων περί "αυθεντικότητας" και η αντιμετώπιση της Ιστορικότητας των Κέντρων των Ευρωπαϊκών Πόλεων ……..……..……. σ.107
5.5 Η αντίληψη περί "αυθεντικότητας" στη σχετική ελληνική νομοθεσία, νομολογία και τη διοίκηση …….……..... σ.110

6. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ ΤΩΝ ΤΟΠΩΝ/ΟΙΚΙΣΜΩΝ ….. σ.115
6.1 Ορισμός της "φυσιογνωμίας" ……...……... σ.115
6.2 Η αρχιτεκτονική φυσιογνωμία των οικισμών ……...…….. σ.117
6.3 Η πολεοδομική φυσιογνωμία των οικισμών ……...…… σ.119
6.4 Φυσιογνωμία των οικισμών και ελληνική πολεοδομική νομοθεσία ... σ.120
6.4.1 Νομοθεσία που αφορά τον πολεοδομικό σχεδιασμό ……..….. σ.121
6.4.2 Νομοθεσία που αφορά τη δόμηση ……..…….. σ.122
6.4.2.1 Δόμηση σε ιστορικούς τόπους και παραδοσιακούς οικισμούς σ.122
6.4.2.2 Δόμηση σε οικισμούς με πληθυσμό μέχρι 2000 κατοίκους … σ.124
6.4.2.3 Δόμηση σε πόλεις και οικισμούς με πληθυσμό άνω των 2000 κατοίκων. Η διαχρονική εξέλιξη του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού ……..…….…… σ.126

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ……..…….……. σ.135

7. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ……...……..……. σ.137
7.1 Προσέγγιση του ζητήματος - Μεθοδολογία της έρευνας ……..…. σ.137
7.2 Έρευνα γνώμης για τη Συνείδηση της Ιστορικότητας της πόλης. Μεθοδολογικοί Περιορισμοί ……...…… σ.138
7.3 Έρευνα γνώμης για τη Φυσιογνωμία της πόλης ……..……... σ.142
7.3.1 Φυσιογνωμία της πόλης και γνώμες των ανθρώπων. Προβληματική της έρευνας ……. σ.142
7.3.2 Το Όνομα ως συστατικό της Φυσιογνωμίας του τόπου/πόλης …. σ.144
7.4 Διερεύνηση ύπαρξης αναγκαίας τεχνογνωσίας στην πόλη, για

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

παραγωγή και εφαρμογή σχεδιασμού για την ιστορική διατήρηση. Προβληματική της έρευνας ……..…….. σ.146

7.5 Διαχρονική αντιμετώπιση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς από την πόλη. Προβληματική της σχετικής έρευνας ……. σ.149

ΜΕΡΟΣ IV - ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ……... σ.157

8. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ……..… σ.159

8.1 Επιλογή της Μελέτης Περίπτωσης ……..…... σ.159

8.2 Σύντομη παρουσίαση της περιοχής Μελέτης Περίπτωσης. Τα Τρίκαλα ……..……. σ.160

8.2.1 Μνημειακός πλούτος της περιοχής Μελέτης Περίπτωσης ..…..… σ.163

8.2.2 Το Βαρούσι των Τρικάλων …….…….. σ.170

8.3 Το όνομα "Βαρούσι" ……..……..... σ.175

8.3.1 Το όνομα "Ληθαίος" …….…… σ.180

9. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ……...… σ.183

9.1 Διαχρονική αντιμετώπιση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της πόλης των Τρικάλων ……..……. σ.184

9.1.1 Από το 1881 έως το 1940 ……..……. σ.186

9.1.2 Από το 1941 έως το 1960 ……..……. σ.188

9.1.3 Από το 1961 έως το 1974 ……..……. σ.189

9.1.4 Από το 1975 έως το 1995 ……..……. σ.190

9.1.5 Από το 1996 έως το 2018 ……..……. σ.192

9.2 Καταγραφή και αξιολόγηση της κατάστασης του κτηριακού αποθέματος του Βαρουσίου σ.196

9.2.1 Ευρήματα της Έρευνας για την κατάσταση του κτηριακού αποθέματος του Βαρουσίου ……. σ.216

9.3 Διερεύνηση ύπαρξης τεχνογνωσίας στα Τρίκαλα για σχεδιασμό και υλοποίηση της διαχείρισης της ιστορικής κληρονομιάς σ.226

9.3.1 Αξιοποίηση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για υποδομές πολιτισμού, αναπλάσεις, αποκαταστάσεις στο Ν. Τρικάλων …..... σ.226

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

9.3.2 Διερεύνηση του βαθμού εξειδίκευσης στη διαχείριση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που διαθέτει το επιστημονικό δυναμικό του Νομού Τρικάλων ……..……..……... σ.238

9.3.2.1 Προβληματική της έρευνας ……...…….……. σ.258

9.3.2.2 Ακαδημαϊκή εξειδίκευση ……. σ.239

9.3.2.3 Επαγγελματική εξειδίκευση …… σ.240

9.3.2.4 Πραγματοποίηση της έρευνας …….…… σ.242

9.3.2.5 Αποτελέσματα της έρευνας ……...……. σ.244

9.3.2.6 Βαθμός εξοικείωσης της πόλης, των φορέων, υπηρεσιών και πολιτών της με τις νέες τεχνολογίες ……..….. σ.250

10 ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ

(μέσω ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων) ……..… σ.253

10.1 Ποιοτική έρευνα …… σ.253

10.1.1 Απόψεις φορέων των Τρικάλων για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου και το καθεστώς προστασίας του, μέσω δομημένου ερωτηματολογίου ……. σ.253

10.1.2 Απόψεις, μέσω συνεντεύξεων, Εκπροσώπων Φορέων ευρύτερου γεωγραφικού χώρου για τα Κέντρα των πόλεων και το καθεστώς προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας τους ….. σ.255

10.1.3 Απόψεις των κατοίκων του Βαρουσίου για το εργαλείο της Ανάπλασης ……... σ.256

10.2 Ποσοτική έρευνα ……... σ.258

10.2.1 Απόψεις κατοίκων του Βαρουσίου, κατοίκων της πόλης των Τρικάλων, επισκεπτών και επιχειρηματιών για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου σ.258

10.2.2 Απόψεις κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων και την Ιστορικότητα … σ.258

10.3 Διατύπωση Ερευνητικών Ερωτημάτων ……..... σ.260

10.3.1 Ερευνητικά Ερωτήματα για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου ... σ.260

10.3.2 Ερευνητικά Ερωτήματα για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων …….. σ.266

10.4 Αποτελέσματα Έρευνας Πεδίου (μέσω ερωτηματολογίων και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

συνεντεύξεων) …….. σ.269
10.4.1 Αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας ……..... σ.269
10.4.1.1 Επεξεργασία Συνεντεύξεων - Κωδικοποίηση των απαντήσεων ……. σ.269
10.4.1.2 Επεξεργασία Ερωτηματολογίων Φορέων των Τρικάλων ….. σ.273
10.4.1.3 Επεξεργασία Συνεντεύξεων κατοίκων του Βαρουσίου για το εργαλείο της Ανάπλασης ……..……. σ.275
10.4.2 Αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας …… σ.277
10.4.2.1 Επεξεργασία Ερωτηματολογίου για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου …….. σ.277
10.4.2.1.1 Μεθοδολογία και Δείγμα της Έρευνας …….. σ.277
10.4.2.1.2 Αποτελέσματα Ερωτηματολογίου για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου …… σ.278
10.4.2.1.3 Έλεγχος Υποθέσεων - Συμπεράσματα …… σ.295
10.4.2.2 Επεξεργασία Ερωτηματολογίου για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων …….. σ.301
10.4.2.2.1 Μεθοδολογία και Δείγμα της Έρευνας …….. σ.301
10.4.2.2.2 Αποτελέσματα Ερωτηματολογίου για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων ……..……. σ.302
10.4.2.2.3 Έλεγχος Υποθέσεων - Συμπεράσματα …… σ.318

11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ……..……. σ.321

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄ …….. σ.329
- Οι απόψεις των ελληνικών κομμάτων για το ζήτημα της Προστασίας της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, από τα πρακτικά συζητήσεων στην Ολομέλεια του Ελληνικού Κοινοβουλίου …….... σ.331
- Εμπιστοσύνη των Ελλήνων πολιτών στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας. Απόψεις τους για τη διαφθορά στον δημόσιο βίο …… σ.339
- Το ζήτημα της διαφθοράς στον δημόσιο βίο, στα Τρίκαλα. Η άποψη των πολιτών για τη διαφθορά στη Θεσσαλία και τον Νομό Τρικάλων και η εμπιστοσύνη τους στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας ……..…….. σ.352

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄ …….. σ.359

Δείγματα Ερωτηματολογίων:

- Για τις Αναπλάσεις (προς κατοίκους του Βαρουσίου)
- Για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου (προς κατοίκους των Τρικάλων)
- Για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων (προς Επιχειρηματίες του κέντρου)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ……... σ.373

Ελληνόγλωσση …… σ.373

Ξενόγλωσση ……..……... σ.393

Διαδίκτυο ……... σ.401

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Βασικές αντιλήψεις σχετικά με την ‘αυθεντικότητα’ πριν τη Χάρτα της Βενετίας (1964) και αντίστοιχες χαρακτηριστικές περιπτώσεις αντιμετώπισης κέντρων ευρωπαϊκών πόλεων ……... σ. 93

Πίνακας 2. Βασικές αντιλήψεις σχετικά με την ‘αυθεντικότητα’ μετά τη Χάρτα της Βενετίας (1964) και αντίστοιχες χαρακτηριστικές περιπτώσεις αντιμετώπισης κέντρων ευρωπαϊκών πόλεων ……... σ. 94

Πίνακας 3: Βαθμός διατήρησης, ρυθμός καταστροφής ή αντικατάστασης του οικοδομικού πλούτου του Βαρουσίου κατά τα τελευταία 55 χρόνια …….. σ.216

Πίνακας 4: Κυριότερες κατηγορίες νόμιμης οικοδομικής δραστηριότητας στο Βαρούσι από τον χρόνο ισχύος του ΠΔ ’79 προστασίας του έως σήμερα (40 χρόνια) ……... σ.317

Πίνακας 5: Σημερινή κατάσταση των 52 προτεινόμενων από τη μελέτη του 1987-89 κτηρίων για διατήρηση ……. σ.220

Πίνακας 6: Η εξέλιξη του κτηρίου Νο 21 της μελέτης του 1987-89, κατά τη διάρκεια της πενταετίας 2009-2013 ……. σ.225

Πίνακας 7: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων ……..….. σ.227

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 8: Ερωτώμενοι εκπρόσωποι Φορέων των Τρικάλων μέσω Ερωτηματολογίου …….. σ.254
Πίνακας 9: Συνεντεύξεις - Κατάλογος Ερωτώμενων ……..…….... σ.256
Πίνακας 10: Συνεντεύξεις για το εργαλείο της Ανάπλασης ……... σ.257
Πίνακας 11: Ποσοτική έρευνα πεδίου με ερωτηματολόγια (διαδικασία face to face) …… σ.259
Πίνακας 12: Ερευνητικά Ερωτήματα και αντίστοιχες ερωτήσεις. Ερωτηματολόγιο για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου …… σ.261
Πίνακας 13: Ερευνητικά Ερωτήματα και αντίστοιχες ερωτήσεις. Ερωτηματολόγιο για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων ….. σ.266
Πίνακας 14: Κωδικοποίηση των απαντήσεων στα ζητήματα που θίχτηκαν κατά τις συνεντεύξεις ……. σ.270
Πίνακας 15: Έλεγχος συσχέτισης των απαντήσεων στις ερωτήσεις 11 έως 23, των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων (επισκέπτες, επιχειρήσεις, κάτοικοι Τρικάλων και κάτοικοι Βαρουσίου), με τη μέθοδο One-Way ANOVA …… σ.280
Πίνακες 16, 17, 18, 19, 20: Απαντήσεις Κατοίκων Βαρουσίου στις ερωτήσεις 11, 12, 17, 18 και 19 ……. σ.282
Πίνακες 21, 22, 23, 24: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 13 (Ποια πιστεύουν πως είναι η εξέλιξη της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου, με την πάροδο του χρόνου) ……... σ.284
Πίνακες 25, 26, 27, 28: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 14 (Πού εντοπίζουν την αλλοίωση) ….. σ.285
Πίνακες 29, 30, 31, 32: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 15 (Ποια πιστεύουν πως είναι η κυριότερη αιτία για την καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτιρίων) …….. σ.287
Πίνακες 33, 34, 35, 36: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 16 (Σε τι ποσοστό θεωρούν πως αυτή η καταστροφή είναι αναπόφευκτη) ……... σ.288
Πίνακες 37, 38, 39, 40: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 20 (Ποια πιστεύουν πως πρέπει να

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

είναι η αρχιτεκτονική των νέων κτιρίων, που θα κτίζονται στα άκτιστα οικόπεδα στο Βαρούσι) …… σ.289

Πίνακες 41, 42, 43, 44: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 21 (Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως γνωρίζουν το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου) …….. σ.291

Πίνακες 45, 46, 47, 48: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 22 (Ποια είναι η άποψή τους όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου) …….. σ.292

Πίνακες 49, 50, 51, 52: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 23 (Για ποιο λόγο πιστεύουν πως πρέπει να διατηρούνται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων) ……. σ.294

Πίνακας 53: Ποσοστό των επιχειρηματιών που πιστεύει πως το Κέντρο των Τρικάλων έχει Ιστορική Φυσιογνωμία …….. σ.302

Πίνακας 54: Ποσοστό των επιχειρηματιών που πιστεύει πως η Ιστορική Φυσιογνωμία βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας …….. σ.302

Πίνακες 55 και 56: Έλεγχος x^2 συνάφειας της «άποψης για το αν η Ιστορική Φυσιογνωμία βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας» με το «είδος της οικονομικής δραστηριότητας» ... σ.303

Πίνακας 57: Ποσοστό των κατοίκων της πόλης των Τρικάλων που θα συνιστούσε τα Τρίκαλα για τόπο κατοικίας σ' ένα φίλο ……... σ.304

Πίνακας 58: Ποσοστό των κατοίκων της πόλης των Τρικάλων, που θα σύστηνε τα Τρίκαλα σε άλλους να τα επισκεφτούν ……... σ.304

Πίνακας 59: Ποσοστό επισκεπτών της πόλης των Τρικάλων, που θα σύστηνε τα Τρίκαλα σε άλλους να τα επισκεφτούν ……... σ.305

Πίνακες 60 και 61: Έλεγχος x^2 συνάφειας της «πρόθεσης για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για τόπο κατοικίας», μεταξύ των ερωτώμενων κατοίκων, με το «χρόνο εγκατάστασής τους στην πόλη» …….. σ.306

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακες 62 και 63: Έλεγχος x^2 συνάφειας της «πρόθεσης για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για επίσκεψη», μεταξύ των ερωτώμενων επισκεπτών, με τη «συχνότητα επίσκεψης στην πόλη» σ.306

Πίνακες 64 και 65: Έλεγχος x^2 συνάφειας της «πρόθεσης για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για επίσκεψη», μεταξύ των ερωτώμενων επισκεπτών, με τον «σκοπό της επίσκεψης στην πόλη» …….. σ.307

Πίνακες 66, 67, 68: Χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης των Τρικάλων, που εμφανίζονται στην Α΄ θέση, στις επιλογές των ερωτώμενων κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών …….. σ.309

Πίνακες 69, 70, 71: Χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης των Τρικάλων, που εμφανίζονται στην Β΄ θέση, στις επιλογές των ερωτώμενων κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών …….. σ.311

Πίνακες 72, 73, 74: Χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης των Τρικάλων, που εμφανίζονται στην Γ΄ θέση, στις επιλογές των ερωτώμενων κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών …….. σ.313

Πίνακας 75: Έλεγχος συσχέτισης μεταξύ των απαντήσεων, για τα 7 στοιχεία αναγνώρισης της πόλης, των τριών ομάδων ερωτώμενων (κάτοικοι, επιχειρήσεις και επισκέπτες), με τη μέθοδο One-Way ANOVA ……. σ.315

Πίνακες 76 (κάτοικοι), 77 (επισκέπτες) και 78 (επιχειρήσεις): Σειρά κατάταξης των πλέον χαρακτηριστικών στοιχείων των Τρικάλων, από τη συνολική εμφάνισή τους, στην 1η έως και την 7η θέση, στις προτάσεις των ερωτώμενων ……... σ.317

Πίνακας 79: Άποψη των πολιτών για την εξάρτηση της κυβέρνησης της χώρας τους από λίγα μεγάλα συμφέροντα (28 κράτη μέλη του ΟΟΣΑ) ……... σ.340

Πίνακας 80: Κατάταξη χωρών, σε σχέση με το πόσο διεφθαρμένη, κατά την αντίληψη των πολιτών, είναι η χώρα τους (2015: 168 χώρες) … σ.343

Πίνακας 81: Κατάταξη χωρών, σε σχέση με το πόσο διεφθαρμένη, κατά την αντίληψη των πολιτών, είναι η χώρα τους (2016: 176 χώρες) … σ.345

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 82: Επισκόπηση της διαφθοράς σε χώρες της Ευρώπης και Κεντρικής Ασίας. Πίνακας βαθμολογίας των πολιτών σε πέντε βασικά ερωτήματα (2016) …….. σ.346
Πίνακας 83: Ιστορίες διαφθοράς ανά υπηρεσία, που αναφέρθηκαν ως τις 14/2/2018 στην ψηφιακή πλατφόρμα ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ ….. σ.350
Πίνακας 84: Ιστορίες διαφθοράς ανά νομό (Ελλάδα, Έδωσα Φακελάκι, 14.2.2018) ……..….. σ.356

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1: Τρίκαλα. Μόνιμος Πληθυσμός ……. σ.163
Γράφημα 2: Βαθμός διατήρησης, ρυθμός καταστροφής ή αντικατάστασης του οικοδομικού πλούτου του Βαρουσίου κατά τα τελευταία 55 χρόνια ……. σ.217
Γράφημα 3: Κυριότερες κατηγορίες νόμιμης οικοδομικής δραστηριότητας στο Βαρούσι από τον χρόνο ισχύος του ΠΔ ’79 προστασίας του έως σήμερα (40 χρόνια) …….. σ.218
Γράφημα 4: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Κοινοτική Πρωτοβουλία, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Leader+, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Ανάπλαση - Αξιοποίηση Περιοχής ……... σ.229
Γράφημα 5: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Κοινοτική Πρωτοβουλία, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Leader+, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Υποδομές Σύγχρονου Πολιτισμού - Επικοινωνιακά Γεγονότα ……... σ.229
Γράφημα 6: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Κοινοτική Πρωτοβουλία, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Leader+, Σύνολο Προγραμματικής Περιόδου Β΄ 2000-2006 (2008) …… σ.230
Γράφημα 7: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Ε. Π. Πολιτισμός, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Υποδομές Σύγχρονου Πολιτισμού - Επικοινωνιακά Γεγονότα (Μουσεία) ……. σ.231

Γράφημα 8: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Ε. Π. Πολιτισμός, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Ανάπλαση - Ανάδειξη - Αποκατάσταση Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων …….. σ.232

Γράφημα 9: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Ε. Π. Πολιτισμός, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Μελέτες - Εργαλεία – Έρευνες …… σ.232

Γράφημα 10: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Σύνολο Επιχειρησιακού Προγράμματος Ε. Π. Πολιτισμός, Σύνολο Προγραμματικής Περιόδου Β΄ 2000-2006 (2008) ……... σ.233

Γράφημα 11: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Μελέτες - Εργαλεία - Έρευνες (Μουσεία) …… σ.234

Γράφημα 12: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Ανάπλαση - Ανάδειξη - Αποκατάσταση Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων ……... σ.235

Γράφημα 13: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Ανάπλαση - Αξιοποίηση Περιοχής …….. σ.235

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 14: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Σύνολο Επιχειρησιακού Προγράμματος Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, Σύνολο Προγραμματικής Περιόδου Β΄ 2000-2006 (2008) ……... σ.236
Γράφημα 15: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: ΕΣΠΑ, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Π.Ε.Π. Θεσσαλία - Στερεά Ελλάδα - Ήπειρος, Σύνολο Προγραμματικής Περιόδου Γ΄ 2007-2013 (2015) ……... σ.237
Γράφημα 16: Ποσοστό των αρχιτεκτόνων μηχανικών, εγγεγραμμένων στο ΤΕΕ / Τμήμα Κεντρικής Δυτικής Θεσσαλίας, που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα …….. σ.243
Γράφημα 17: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Καρδίτσας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών (ΜΤΣ) σχετικού με τις Αποκαταστάσεις σ.244
Γράφημα 18: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Λάρισας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών (ΜΤΣ) σχετικού με τις Αποκαταστάσεις σ.244
Γράφημα 19: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Τρικάλων που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών (ΜΤΣ) σχετικού με τις Αποκαταστάσεις σ.245
Γράφημα 20: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Καρδίτσας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μελετητικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων Κατηγορίας 7 ……. σ.246
Γράφημα 21: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Λάρισας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μελετητικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων Κατηγορίας 7 ……. σ.246
Γράφημα 22: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Τρικάλων που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μελετητικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων Κατηγορίας 7 ……. σ.247
Γράφημα 23: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Καρδίτσας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Εργοληπτικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων με εμπειρία στις Αποκαταστάσεις ……... σ.248

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 24: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Λάρισας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Εργοληπτικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων με εμπειρία στις Αποκαταστάσεις ……... σ.248

Γράφημα 25: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Τρικάλων που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Εργοληπτικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων με εμπειρία στις Αποκαταστάσεις ……... σ.249

Γραφήματα 26, 27, 28, 29, 30: Απαντήσεις Κατοίκων Βαρουσίου στις ερωτήσεις 11, 12, 17, 18 και 19 ……... σ.282

Γραφήματα 31, 32, 33, 34: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 13 (Ποια πιστεύουν πως είναι η εξέλιξη της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου, με την πάροδο του χρόνου) ……..... σ.284

Γραφήματα 35, 36, 37, 38: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 14 (Πού εντοπίζουν την αλλοίωση) ……. σ.285

Γραφήματα 39, 40, 41, 42: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 15 (Ποια πιστεύουν πως είναι η κυριότερη αιτία για την καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτιρίων) ……..... σ.287

Γραφήματα 43, 44, 45, 46: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 16 (Σε τι ποσοστό θεωρούν πως αυτή η καταστροφή είναι αναπόφευκτη) ……... σ.288

Γραφήματα 47, 48, 49, 50: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 20 (Ποια πιστεύουν πως πρέπει να είναι η αρχιτεκτονική των νέων κτιρίων, που θα κτίζονται στα άκτιστα οικόπεδα στο Βαρούσι). σ.289

Γραφήματα 51, 52, 53, 54: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 21 (Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως γνωρίζουν το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου) ……..... σ.291

Γραφήματα 55, 56, 57, 58: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 22 (Ποια είναι η άποψή τους όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου) ……..... σ.292

Γραφήματα 59, 60, 61, 62: Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 23 (Για ποιο λόγο πιστεύουν πως πρέπει να διατηρούνται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων) ……. σ.294

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 63: Ποσοστό των επιχειρηματιών που πιστεύει πως το Κέντρο των Τρικάλων έχει Ιστορική Φυσιογνωμία ……..... σ.302
Γράφημα 64: Ποσοστό των επιχειρηματιών που πιστεύει πως η Ιστορική Φυσιογνωμία βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας ……..... σ.302
Γράφημα 65: Ποσοστό των κατοίκων της πόλης των Τρικάλων που θα συνιστούσε τα Τρίκαλα για τόπο κατοικίας σ' ένα φίλο ……. σ.304
Γράφημα 66: Ποσοστό των κατοίκων της πόλης των Τρικάλων, που θα σύστηνε τα Τρίκαλα σε άλλους να τα επισκεφτούν ……. σ.304
Γράφημα 67: Ποσοστό επισκεπτών της πόλης των Τρικάλων, που θα σύστηνε τα Τρίκαλα σε άλλους να τα επισκεφτούν ……. σ.305
Γραφήματα 68, 69, 70: Χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης των Τρικάλων, που εμφανίζονται στην Α΄ θέση, στις επιλογές των ερωτώμενων κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών ……..... σ.309
Γραφήματα 71, 72, 73: Χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης των Τρικάλων, που εμφανίζονται στην Β΄ θέση, στις επιλογές των ερωτώμενων κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών ……..... σ.311
Γραφήματα 74, 75, 76. Χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης των Τρικάλων, που εμφανίζονται στην Γ΄ θέση, στις επιλογές των ερωτώμενων κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών ……..... σ.313
Γράφημα 77: Αίσθηση των πολιτών για τη διαφθορά των θεσμών στην Ελλάδα ……. σ.340
Γράφημα 78: Άποψη των πολιτών για τη μεταβολή του επιπέδου διαφθοράς στην Ελλάδα ……. σ.341
Γράφημα 79: Άποψη των πολιτών σχετικά με το κατά πόσο η διαφθορά αποτελεί πρόβλημα στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα ……... σ.341
Γράφημα 80: Άποψη των πολιτών για την αποτελεσματικότητα των δράσεων της κυβέρνησης για την καταπολέμηση της διαφθοράς στην Ελλάδα …… σ.342
Γράφημα 81: Άποψη των πολιτών στην Ελλάδα για το αν οι απλοί άνθρωποι μπορούν να συμβάλουν στην καταπολέμηση της διαφθοράς …….. σ.342
Γράφημα 82: Έκταση του φαινομένου της δωροδοκίας, κατά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες σε χώρες της ΕΕ (2016) …… σ.347

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 83: Άποψη Θεσσαλών πολιτών για τα σημαντικότερα προβλήματα της περιοχής τους ……. σ.352
Γράφημα 84: Βαθμός εμπιστοσύνης Θεσσαλών πολιτών στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας ……. σ.353
Γράφημα 85: Αριθμός ποινικών διώξεων κατά κατηγορία αδικήματος διαφθοράς (2014-2015) …… σ.354
Γράφημα 86: Συχνότητα εμφάνισης αδικημάτων διαφθοράς, που διώχθηκαν ποινικά το 2015 …… σ.354
Γράφημα 87: Γεωγραφική κατανομή ποινικών διώξεων ανά Εισαγγελία ….. σ.355

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Αποστάσεις ιδιωτικών οικοδομών στους Βυζαντινούς Οικοδομικούς Κανονισμούς ……... σ.172
Σχήμα 2: Ενδεικτικές τομές στα όρια του Βαρουσίου ……. σ.206

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1: Κήρυξη - οριοθέτηση ως αρχαιολογικού χώρου της πόλεως των Τρικάλων …….. σ.169
Χάρτης 2: Χρήσεις Γης Ισογείων των Κτηρίων, στο Βαρούσι και το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων ……. σ.200
Χάρτης 3: Χρήσεις Γης Ορόφων των Κτηρίων, στο Βαρούσι και το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων ……. σ.201
Χάρτης 4: Χρήσεις Γης Ισογείων στο Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων κατά τον Νοέμβριο του 1993 ……... σ.202
Χάρτης 5: Χρήσεις Γης Ισογείων στο Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων κατά τον Μάιο του 2018 …….. σ.203
Χάρτης 6: Αριθμός Ορόφων Κτηρίων, στο Βαρούσι και το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων …….. σ.204
Χάρτης 7: Οι Ενδεικτικές τομές του Σχ. 2 στα όρια του Βαρουσίου ……..... σ.205

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Χάρτης 8: Χρονολόγηση των Κτηρίων, στο Βαρούσι και το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων …….. σ.207
Χάρτης 9: Φυσική Κατάσταση των Κτηρίων, στο Βαρούσι και το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων …….. σ.208
Χάρτης 10: Βαρούσι. Υφιστάμενα κτήρια το 1962 …….. σ.209
Χάρτης 11: Βαρούσι. Υφιστάμενα κτήρια το 1978 …….. σ.210
Χάρτης 12: Βαρούσι. Υφιστάμενα κτήρια το 1985 …….. σ.211
Χάρτης 13: Βαρούσι. Υφιστάμενα κτήρια το 2000 …….. σ.212
Χάρτης 14: Βαρούσι. Υφιστάμενα κτήρια το 2018 …….. σ.213
Χάρτης 15: Προτεινόμενα από τη μελέτη του 1987-89 κτήρια για διατήρηση ……. σ.214
Χάρτης 16: Τα προτεινόμενα από τη μελέτη του 1987-89 κτήρια, σήμερα. σ.215
Χάρτης 17: Χάρτης χωρών, σε σχέση με το πόσο διεφθαρμένη, κατά την αντίληψη των πολιτών, είναι η χώρα τους (2016) ……..... σ.344
Χάρτης 18: Χάρτης χωρών, σε σχέση με την έκταση του φαινομένου της δωροδοκίας, κατά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες (2016) ……... σ.347

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Προέλευση του όρου historicity/historicité …….. σ. 38
Εικόνα 2: Η δραστική επέμβαση του Haussmann στο Παρίσι, στη χάραξη της Avenue de l' Opera ……..... σ. 99
Εικόνα 3: Η Rue de Rivoli το 1855, η πρώτη λεωφόρος του Haussmann, πρότυπο για τις υπόλοιπες ……..... σ. 99
Εικόνα 4: Παρίσι. Η Rue Réaumur, πριν και μετά …….... σ. 99
Εικόνα 5: Άποψη της Νυρεμβέργης (1860-1865) ……..... σ.100
Εικόνα 6: Νυρεμβέργη. Χάρτης του κεντρικού πυρήνα της πόλης …….. σ.100
Εικόνα 7: Η Ρώμη (1870) ……. σ.100
Εικόνα 8: Ρώμη. Το υπό κατασκευή Μνημείο του Vittorio Emanuele II …..... σ.100
Εικόνα 9: Πρόταση του Le Corbusier για το Παρίσι (Plan Voisin, 1925) ….... σ.102
Εικόνα 10: Η πρόταση του Mart Stam για την ανοικοδόμηση της Δρέσδης (1948) ……... σ.102

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνα 11: Το σχέδιο ανάπτυξης της Δρέσδης, από τον Herbert Conert (Δεκέμβριος 1945) ……... σ.102
Εικόνα 12: Καρτ ποστάλ του ανατολικού μετώπου της πλατείας Römerberg, στη Φρανκφούρτη του Μάιν, του 1900 ……... σ.104
Εικόνα 13: Πλατεία Römerberg, στη Φρανκφούρτη του Μάιν. Αεροφωτογραφία του Μαΐου του 1945, με βομβαρδισμένα τα κτίρια μεταξύ καθεδρικού ναού και ποταμού ……. σ.104
Εικόνα 14: Ανακατασκευή (1981–1984) των μεσαιωνικών κτηρίων του ανατολικού μετώπου της πλατείας Römerberg, στη Φρανκφούρτη του Μάιν, βάσει της καρτ ποστάλ της Εικόνας 12 ……. σ.104
Εικόνες 15, 16 και 17. Ανακατασκευή της Frauenkirche (1994-2005), στο κέντρο της (πρώην ανατολικογερμανικής) Δρέσδης ……... σ.104
Εικόνα 18. Δρέσδη. Εκδήλωση μνήμης, μπροστά από τα ερείπια της Frauenkirche, το 1984 …….. σ.104
Εικόνα 19: Το Museu de Arte Contemporânea de Barcelona του Richard Meier (1991-1995), στην περιοχή Raval της Βαρκελώνης …….. σ.105
Εικόνες 20 και 21: Ανακατασκευή του αυτοκρατορικού ανακτόρου του Βερολίνου, για τη στέγαση του Humboldt Forum (2013-2019) …….. σ.105
Εικόνα 22: Βενετία. Το Campanile του San Marco, το 1902 ……... σ.106
Εικόνα 23: Το Campanile του San Marco, σήμερα, μετά την ανακατασκευή του 1912 ……... σ.106
Εικόνα 24: Το αντίγραφο του Campanile στο Venetian Hotel, Λας Βέγκας (1999) ……... σ.106
Εικόνα 25: Το οικοδομικό υλικό του Campanile μπροστά στη Βασιλική του San Marco, μετά την κατάρρευση του 1902 ……... σ.106
Εικόνα 26: Ο Αδάμ ονομάζει τα ζώα ……... σ.145
Εικόνα 27: Οδός Αγ. Αναργύρων στο Βαρούσι Τρικάλων. Αντικατάσταση των συμπαγών μανδρότοιχων από διάτρητα κιγκλιδώματα ……..…. σ.174
Εικόνες 28, 29, 30, 31, 32: Βαρούσι των Τρικάλων. Οι κλειστοί εξώστες του ορόφου στα νέα κτήρια και τα παραδοσιακά πρότυπα των σαχνισιών ….. σ.174
Εικόνες 33, 34: Το Βαρούσι των Τρικάλων ……. σ.175
Εικόνες 35, 36: Βαρόσι, Έδεσσα …….. σ.177
Εικόνες 37, 38, 39: Βαρόσι, Έδεσσα ……... σ.177

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνα 40: Βαρόσι, Φλώρινα ……... σ.178
Εικόνες 41, 42: Βαρόσι, Καστοριά και χάρτης συνοικιών ……... σ.178
Εικόνες 43, 44: Βαρώσια, Αμμόχωστος ……... σ.179
Εικόνες 45, 46: Συνοικίες "Βαρός" στο Μπλαγκόεβγκραντ και το Λόβετς της Βουλγαρίας ……... σ.179
Εικόνες 47, 48: Συνοικίες "Βαρός" στο Βέλικο Τάρνοβο και το Ράζγκραντ της Βουλγαρίας ……..... σ.179
Εικόνα 49: Ο ποταμός Ληθαίος, στα Τρίκαλα ……. σ.180
Εικόνα 50: Thomas Benjamin Kennington, Πίνοντας από το νερό του Λήθη . σ.182
Εικόνες 51, 52, 53 και 54: Σύνθεση από φωτογραφίες του Βαρουσίου, ληφθείσες, τον Απρίλιο του 2018, από την ψηλότερη επισκέψιμη στάθμη του ρολογιού του Φρουρίου των Τρικάλων ……..… σ.221
Εικόνες 55 και 56: Η εξέλιξη ενός χαρακτηριστικού τμήματος της οδού Αγ. Αναργύρων του Βαρουσίου, κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, μέσα από δυο φωτογραφίες τραβηγμένες, το 2007 και το 2018, από το ίδιο σημείο, την ψηλότερη επισκέψιμη στάθμη του ρολογιού του Φρουρίου των Τρικάλων …….. σ.222
Εικόνες 57, 58, 59, 60: Το προτεινόμενο, με τη μελέτη του 1987-89, για διατήρηση κτήριο Νο 11, στην οδό Αγ. Αναργύρων στο Βαρούσι ……. σ.223
Εικόνες 61, 62, 63: Το κτήριο Νο 16 της μελέτης του 1987-89 ……... σ.223
Εικόνες 64, 65, 66, 67, 68: Το Αστικό Αρχοντικό Καραθάνου - κληρονόμων Αθανασίου Τελειώνη, στη συμβολή των οδών Αγ. Αναργύρων και Αγίας Παρασκευής στο Βαρούσι ……... σ.224
Εικόνα 69: Το λεωφορείο χωρίς οδηγό στα Τρίκαλα ……..…….. σ.251
Εικόνα 70: Beacon στην περίφραξη του αρχαιολογικού χώρου του Ασκληπιείου ……. σ.251
Εικόνα 71: Πινακίδα ενημέρωσης για τη διαδρομή "Βόλτα στα Τρίκαλα", οκτώ σημείων του κέντρου της πόλης, με σήμανση QR code, στην κεντρική γέφυρα των Τρικάλων ……... σ.251
Εικόνες 72, 73: Ανακατασκευή του κτηρίου Νο 36 της μελέτης του 1987-89. σ.260
Εικόνες 74, 75: Ανακατασκευή εκ βάθρων του κτηρίου Νο 24 της μελέτης του 1987-89 …….. σ.300

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

- Ελληνικά:

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΑμεΑ: Άτομα με Αναπηρία

ΑΠΘ: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΣ: Αρχιτεκτονικά Συμβούλια

ΒΔ: Βασιλικό Διάταγμα

ΓΕΓΚΑΔ: Γενική Γραμματεία για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς

ΓΟΚ: Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός

ΓΠΣ: Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο

ΔΑΝΣΜ: Διεύθυνση Αναστήλωσης Νεότερων και Σύγχρονων Μνημείων

ΔΕΗ: Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

ΔΠΜΣ: Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

ΕΔΑ: Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά

ΕΕΑΕ: Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου

ΕΛΑΣ: Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός

ΕΛΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Αρχή

ΕΜΠ: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

ΕΟΤ: Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού

ΕΠΑΕ: Επιτροπή Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου

ΕΠΙΣΕΥ: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Συστημάτων Επικοινωνιών και Υπολογιστών

ΕΣΠΑ: Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς

ΕΤΟΥΣΕΠ: Εργαστήριο Τουριστικού Σχεδιασμού, Έρευνας και Πολιτικής

ΕΦΑ: Εφορεία Αρχαιοτήτων

ΖΟΕ: Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

ΚΑΠΗ: Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων

ΚΔΑΠ: Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών

ΚΕΝΑΚ: Κανονισμός Ενεργειακής Απόδοσης Κτιρίων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΚΚΕ: Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας

ΚΠΣ: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

ΚΤΕΛ: Κοινά Ταμεία Εισπράξεων Λεωφορείων

ΚΥΣΟΙΠ: Κυβερνητικό Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής

ΛΑΟΣ: Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός

ΜΕΚ: Μητρώου Εμπειρίας Κατασκευαστών

ΜΕΕΠ: Μητρώου Εργοληπτικών Επιχειρήσεων

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητική Οργάνωση

ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΝΔ: Νέα Δημοκρατία

ΝΟΚ: Νέος Οικοδομικός Κανονισμός

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΟΤΑ: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

ΟΤΕ: Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος

ΠΑΣΟΚ: Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα

ΠΔ: Προεδρικό Διάταγμα

ΠΕ: Περιφερειακή Ενότητα

ΠΕΠ: Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

ΠΜΣ: Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ: Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Διπλωματούχων Ανωτάτων Σχολών – Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων

ΣΜΥ: Σχολή Μονίμων Υπαξιωματικών

ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας

ΣΥΡΙΖΑ: Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς

ΣΧΟΟΑΠ: Σχέδιο Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοιχτής Πόλης

ΤΕΕ: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος

ΥΔΕ: Υπουργείο Δημοσίων Έργων

ΥΠΑΠΕΝ: Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας

ΥΠΕΚΑ: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής

ΥΠΕΝ: Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

ΥΠΕΧΩΔΕ: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

ΥΠΠΟ: Υπουργείο Πολιτισμού

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΥΧΟΠ: Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος

ΦΕΚ: Φύλλο της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

- Ξενόγλωσσα:

CIAM: Congrès Internationaux d'Architecture Moderne

CSS: Conservation Social Science

ICOMOS: International Council on Monuments and Sites

IUCN: International Union for Conservation of Nature

OUV: Outstanding Universal Value

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

USDA: United States Department of Agriculture

WWF: World Wildlife Fund

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ως ιστορικότητα, μπορεί, κατ' αρχήν, να νοηθεί η σχέση των παλαιών πραγμάτων με συγκεκριμένη εποχή και κοινωνία του παρελθόντος. Η ιστορικότητα, όμως, δεν αφορά μόνον τα πράγματα, αλλά και τους ανθρώπους, αφού θεωρείται ως ένα ουσιαστικό γνώρισμα της ανθρώπινης ύπαρξης, καθώς τα πρόσωπα δεν είναι απλώς μέσα στην ιστορία, αλλά φέρουν μέσα τους την ιστορικότητα, έχουν ιστορική συνείδηση, γνωρίζουν το ιστορικό παρελθόν και έχουν συνείδηση του σημείου της ιστορικής εξέλιξης που βρίσκονται. Το παρελθόν τους, που η γνώση του συμβάλλει στη συναίσθηση της καταγωγής, διέπει τόσο την ίδια την αντίληψη του εαυτού τους όσο και τις μελλοντικές τους δυνατότητες.

Ως κέντρο της πόλης μπορεί να νοείται το γεωμετρικό κέντρο της, η περιοχή κεντρικών λειτουργιών ή το ιστορικό της κέντρο. Αυτά, χωρίς να είναι αναγκαίο να ταυτίζονται σε όλες τις πόλεις, συνήθως συμπίπτουν στις ελληνικές πόλεις, η πλειονότητα των οποίων αναπτύχθηκε πάνω ή και γύρω από τις ιστορικές τους γενέτειρες, χωρίς να νοιαστούν για την προστασία και τη διατήρηση του ιστορικού τους πυρήνα. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, το κέντρο της πόλης συμπυκνώνει την ταυτότητά της, ενώ, στην ευρωπαϊκή πόλη, παραδοσιακά φιλοξενούσε, εκτός των κεντρικών λειτουργιών (εμπόριο και υπηρεσίες), επίσης και την κατοικία. Μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, η κατοικία, μαζί με άλλες μη επιχειρηματικές λειτουργίες άρχισε να εγκαταλείπει το κέντρο, κυρίως λόγω των υψηλών τιμών αγοράς και ενοικίασης, αλλά και νέων προτύπων κατοίκησης, υπακούοντας σε μια "φυγόκεντρη" τάση, που την ευνόησε και η ευρεία διάδοση του ιδιωτικού αυτοκινήτου κι η οποία αντιστράφηκε μόλις μετά την πετρελαϊκή κρίση του 1973, αναγεννώντας το ενδιαφέρον για το κέντρο της πόλης.

Η ανάγκη για διερεύνηση της έννοιας της ιστορικότητας εμφανίζει ειδικότερο ενδιαφέρον στο κέντρο της πόλης, όπου συγκεντρώνονται, συνήθως, τα σημαντικότερα ιστορικά κτήριά της και το πλέον ενδιαφέρον τμήμα του αστικού ιστού, ενώ και η γη είναι κατ' εξοχήν οικονομικό αγαθό, και, συνεπώς, οι αναμενόμενες πιέσεις για αντικατάσταση του κτηριακού αποθέματος με σκοπό την αξιοποίηση της έγγειας ιδιοκτησίας, μεγαλύτερες.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Ως η περισσότερο απτή μορφή ιστορικής κληρονομιάς των πόλεων θεωρείται η αρχιτεκτονική τους κληρονομιά, ενώ η "ανεκτίμητη πολιτιστική αξία" της και ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει στη "διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας" καθιστούν τη διατήρησή της "θέμα ζωτικής σημασίας", όπως ρητά προβλέπεται στη Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975: εδάφιο α΄).

Ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα, οι τάσεις εξορθολογισμού της πόλης, σύμφωνα με τις φονξιοναλιστικές αντιλήψεις του μοντερνισμού, αντιμετώπιζαν τον αστικό χώρο ως ένα ανοικτό, ουδέτερο πεδίο εφαρμογής συνθετικών αρχών και νέων προτύπων, ανεξάρτητα από τοπικές, γεωγραφικές ή πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, σε μια "εκτός τόπου και χρόνου", άρα αν-ιστορική, αντι-ιστορική σύλληψη της πόλης. Αλλά και οι αντίρροπες τάσεις "αναβιώσεων", τα διάφορα "revivals", που, ενώ υποτίθεται πως εκκινούσαν από διαφορετική αφετηρία (τον σεβασμό της ιστορικότητας) και κινούνταν με την αντίρροπη στόχευση (την προστασία της), αποδεικνύονταν, ομοίως, ως "εκτός τόπου και χρόνου" εγχειρήματα, εν τέλει αν-ιστορικά, αντι-ιστορικά.

Στην Αθήνα, αλλά και στις άλλες ελληνικές πόλεις, κατά την περίοδο της ραγδαίας ανοικοδόμησης του κέντρου της πόλης, οι ιδιοκτήτες των παλαιών κτηρίων σε κεντρικά οικόπεδα, με δυσκολία θα μπορούσαν να αντισταθούν στον πειρασμό "αξιοποίησής" τους, μιας αξιοποίησης που θεσμοθετήθηκε και ενθαρρύνθηκε από τους υψηλούς συντελεστές δόμησης και διευκολύνθηκε με τη μέθοδο της αντιπαροχής.

Σήμερα, σε συνθήκες διεθνούς ανταγωνισμού των πόλεων, οι σύγχρονες προτεραιότητες που αναδεικνύονται, εμφανίζονται, σε πρώτη ανάγνωση, συμβατές με τους στόχους της προστασίας, αναβάθμισης και αναβίωσης του κέντρου της πόλης, καθώς στρατηγικές του place making και του city marketing εστιάζουν, εκτός των άλλων, και στην "αστική ποιότητα" ως βασικού κεφαλαίου της πόλης. Αυτό που παραμένει ως προβληματισμός είναι αν στη σύγχρονη επιδίωξη της "αστικής ποιότητας", υπεισέρχεται και η διάσταση της προστασίας και διατήρησης της "φυσιογνωμίας της πόλης", με όρους "αυθεντικότητας". Οι δυο αυτές έννοιες: "αυθεντικότητα του ιστορικού οικιστικού συνόλου" και "φυσιογνωμία των τόπων/οικισμών", καθώς και η διαχρονική εξέλιξη των σχετικών αντιλήψεων και πολεοδομικών πρακτικών, κατά την αντιμετώπιση των κέντρων των ευρωπαϊκών και ελληνικών πόλεων, αποτελούν επίσης ενδιαφέροντα αντικείμενα έρευνας. Οι κυριότερες εφαρμοζόμενες, διεθνώς, πολεοδομικές πρακτικές,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

για την προστασία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και την ανάδειξη της ιστορικότητας της πόλης, είναι τριών ειδών: προληπτικές/κανονιστικές, ρυθμιστικές και θεραπευτικές/παρεμβατικές.

Όπως προκύπτει από την βιβλιογραφική επισκόπηση της έννοιας της ιστορικότητας, ο άνθρωπος τείνει να ταυτίζεται με την ιστορία του, ενώ αυτό που μπορεί να έχει περισσότερη σημασία είναι η ζώσα ιστορία της συλλογικής μνήμης και όχι η επίσημη, αντικειμενοποιημένη, των ιστορικών, η οποία μπορεί να μην είναι σε κάποιο βαθμό συνειδητοποιημένη. Έτσι, το ζήτημα της διερεύνησής της μπορεί να αφορά τόσο την ιστορικότητα ως μια αυθύπαρκτη ιδιότητα του κέντρου της πόλης με κύρος αντικειμενικό, βάσει των τεκμηρίων και υλικών καταλοίπων του παρελθόντος, όσο, και τη συνείδηση της ιστορικότητας, που έχουν οι άνθρωποι, κάτοικοι της πόλης, επιχειρηματίες, επισκέπτες, φορείς, καθώς άλλωστε, ο ανθρώπινος παράγων που ζει και δρα στην πόλη παίζει σημαντικό ρόλο στην εφικτότητα του σχεδιασμού και την αποτελεσματικότητα των εφαρμοζόμενων πολιτικών.

Παράλληλα με τη διερεύνηση του βαθμού συνειδητοποίησης της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης, ενδιαφέρον αντικείμενο για έρευνα αποτελεί επίσης και το αν αυτή η συνειδητοποίηση αφορά μια θεωρητική θέση, μόνον, ή αποτελεί και δέσμευση για συστράτευση και ανάληψη ανάλογης δράσης. Έτσι παράλληλα με τις απόψεις κατοίκων της πόλης, επιχειρηματιών, επισκεπτών και φορέων για τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα, αναγκαία κρίνεται και η βιβλιογραφική έρευνα για τη διαχρονική αντιμετώπιση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς από την πόλη.

1.1 Αντικείμενο και στόχοι της διατριβής

Αντικείμενο της παρούσας διατριβής είναι η διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ κέντρου πόλης και ιστορικότητας. Η διερεύνηση αυτή γίνεται σε δυο επίπεδα: στο επίπεδο της θεωρητικής προσέγγισης, του συσχετισμού των εννοιών, όρων και προσεγγίσεων φαινομένων του αστικού χώρου σε συνάρτηση με την ιστορικότητα, τα οποία αποτελούν αντικείμενο έρευνας διαφορετικών επιστημονικών πεδίων, του ιστορικού-αρχαιολογικού πεδίου αφ’ ενός και της πολεοδομίας και αστικής ανάπτυξης αφ’ ετέρου, αλλά και στο επίπεδο μιας επιλεγμένης περιοχής μελέτης περίπτωσης, στο κέντρο μιας σύγχρονης ελληνικής πόλης, που δεν είναι "ιστορική πόλη", αλλά με ιστορία κατοίκησης και που

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

διατηρεί αρκετά από τα χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης της ιστορικής της φυσιογνωμίας.

Οι στόχοι της διατριβής είναι

- Η συμβολή στη διεύρυνση της προβληματικής του ζητήματος της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης, μέσω της ώσμωσης των ιστορικών-αρχαιολογικών θεωρητικών ζητημάτων με θεωρήσεις του πολεοδομικού επιστημονικού πεδίου
- Η ανάδειξη των διαδικασιών, όρων και προϋποθέσεων, καθώς και των παραγόντων που εμπλέκονται στην υπόθεση της διατήρησης της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης
- Η ανάλυση των εφαρμοζόμενων πολεοδομικών πρακτικών για την προστασία και ανάδειξη της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης
- Η διαμόρφωση ενός πρωτότυπου μεθοδολογικού πλαισίου για την ανίχνευση διαστάσεων της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης, τόσο ως αντικειμενικής ιδιότητάς του, αλλά κυρίως ως συνειδητοποιημένης αξίας μεταξύ των κατοίκων και χρηστών της (εργαζομένων, επισκεπτών)

1.2 Υπόθεση εργασίας και βασικά ερευνητικά ερωτήματα

1.2.1 Υπόθεση εργασίας

Η ιστορικότητα, ως αξία ενσωματωμένη στο κέντρο της ελληνικής πόλης, δεν φαίνεται να προστατεύεται αποτελεσματικά, παρά το επαρκές θεσμικό πλαίσιο (ευρωπαϊκό και εθνικό). Η ιστορικότητα του κέντρου της πόλης ως αντικειμενική ιδιότητά του, αλλά κυρίως ως συνειδητοποιημένη αξία μεταξύ των κατοίκων της, ενίοτε δεν αφορά παρά μια θεωρητική εκτίμηση μόνον, χωρίς να συνοδεύεται και από ανάλογη δέσμευση για ανάληψη δράσης για την προστασία και διατήρησή της. Η ανίχνευση των στάσεων των εμπλεκομένων μερών στην υπόθεση προστασίας και διατήρησής της (φορέων, υπηρεσιών, κατοίκων, επιχειρηματιών, επισκεπτών της πόλης), σε συνάρτηση με την διερεύνηση των αντικειμενικών δυνατοτήτων της πόλης, αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του πλέγματος προστασίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

1.2.2 Βασικά ερευνητικά ερωτήματα

- Σε τι συνίσταται η ιστορικότητα του κέντρου της πόλης και πόσο αυτή αποτελεί συνειδητοποιημένη αξία, μεταξύ κατοίκων κι επισκεπτών της πόλης;
- Τι αφορά η διατήρηση της ιστορικής φυσιογνωμίας του κέντρου της πόλης και σε ποιο βαθμό αυτή προϋποθέτει τη διάσωση αυθεντικών τεκμηρίων του παρελθόντος;
- Σε ποιο βαθμό σώζουν την ιστορική τους φυσιογνωμία πόλεις, που τα κέντρα τους διατηρούν χαρακτηριστικά στοιχεία του παρελθόντος τους, αλλά που δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως "ιστορικές πόλεις";
- Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης, όπου αυτό υπάρχει, θεωρείται αποτελεσματικό; Και αν όχι, προς ποια κατεύθυνση χρειάζεται να αλλάξει;
- Ποιοι είναι οι παράγοντες τυχόν καταστρατήγησης του θεσμικού πλαισίου προστασίας του κέντρου της πόλης και σε ποιο βαθμό αυτή θεωρείται πως ευθύνεται για την αλλοίωση της ιστορικής φυσιογνωμίας του;
- Σε ποιο βαθμό θεωρείται πως η ιστορική φυσιογνωμία του κέντρου της πόλης ευνοεί την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας και μπορεί να προσελκύσει επισκέπτες-τουρίστες και νέους κατοίκους;

1.3 Πρωτοτυπία της διατριβής

Η ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία έχουν εκτενώς ασχοληθεί με το ζήτημα της ιστορικότητας των κέντρων των πόλεων, κυρίως στο εννοιολογικό και μεθοδολογικό πλαίσιο του επιστημονικού πεδίου της ιστορίας - αρχαιολογίας και, δευτερευόντως, αλλά πάντως επίσης αυτοτελώς, σε εκείνο της πολεοδομίας - αστικής ανάπτυξης.

Η πρωτοτυπία της παρούσας διατριβής έγκειται στη διαμόρφωση ενός θεωρητικού πλαισίου για την εξέταση του ζητήματος, μέσω της ώσμωσης των ιστορικών – αρχαιολογικών θεωρήσεων με τις πολεοδομικές προσεγγίσεις και πρακτικές.

Ακόμη, πρωτοτυπία της διατριβής αποτελεί η διαμόρφωση ενός μεθοδολογικού πλαισίου, για την εξέταση της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης, όχι μόνον ως

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ιδιότητάς του με αντικειμενικά χαρακτηριστικά, αλλά και ως συνειδητοποιημένης αξίας μεταξύ κατοίκων κι επισκεπτών της πόλης.

1.4 Μεθοδολογία της έρευνας

Η ακολουθούμενη μεθοδολογία αφορά τόσο μια θεωρητική έρευνα (desk research) για τη σχέση ιστορικότητας και κέντρου πόλης, αλλά και τις ακολουθούμενες πολεοδομικές πρακτικές για την προστασία και ανάδειξη της ιστορικής διάστασης του κέντρου πόλης, όσο και μια έρευνα πεδίου (fieldwork) που αφορά την ανίχνευση των απόψεων των εμπλεκομένων με την ιστορική προστασία φορέων, αλλά και κατοίκων, επιχειρηματιών κι επισκεπτών της πόλης.

Στην προσπάθεια διαμόρφωσης ενός πρωτότυπου μεθοδολογικού πλαισίου για την ανίχνευση διαστάσεων της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης, που αποτελεί έναν από τους στόχους της παρούσας διατριβής, δεν μπορεί να αγνοηθεί επίσης η ιστορικότητα και ως μέσο/μέρος αυτής της μεθοδολογίας. Σε μια διαδικασία κατά την οποία το ίδιο το αντικείμενο γίνεται το πιο συμβατό κατά τεκμήριο μέσο, αναδεικνύεται ως δόκιμη επιλογή η "ιστοριοποίηση μιας μεθοδολογίας για την ιστορικότητα", με την έννοια της εξέτασης των επί μέρους ζητημάτων στην ιστορική τους εξέλιξη, αλλά και αντιστρόφως, η θεώρηση της ιστορικότητας όχι μόνο σαν ένα πλαίσιο μελέτης, ένα εργαστήρι έρευνας, ώστε τα πράγματα, εντοπισμένα τοπικά και χρονικά, να μην είναι εκτός τόπου και χρόνου, ιδίως όταν επιδιώκουν να είναι παντός τόπου και χρόνου, α-χρονικά, δι-ιστορικά, συνεπώς αν-ιστορικά, αντι-ιστορικά, αλλά, ερμηνευμένη κοινωνιολογικά σαν "κουλτούρα της ιστορίας", να αντιμετωπίζεται επίσης σαν μια μετρήσιμη μεταβλητή της έρευνας.

1.5 Επιλογή μελέτης περίπτωσης

Ως μελέτη περίπτωσης, για την ανίχνευση των σχέσεων του κέντρου της πόλης με την ιστορικότητα, επιλέχθηκε μια ελληνική πόλη, τα Τρίκαλα Θεσσαλίας και συγκεκριμένα, το "Βαρούσι", η παραδοσιακή γειτονιά της, καθώς δεν είναι μια από τις μεγάλες ή μεσαίες ελληνικές πόλεις, αλλά βρίσκεται στην 9η θέση της πληθυσμιακής κατάταξης στην ιεραρχία του συστήματος των οικισμών της Ελλάδας, ούτε μια πόλη που η ιστορική της κληρονομιά είναι το κύριο χαρακτηριστικό της, εν τούτοις διαθέτει διατηρημένο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ιστορικό τμήμα στο κέντρο της, με θεσμοθετημένο καθεστώς κήρυξης, πράγμα που ικανοποιεί το πρώτο κριτήριο για την επιλογή μελέτης περίπτωσης στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής: το αντικειμενικό μέγεθος της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του. Καθώς άλλωστε εμφανίζεται ως μια από τις πλέον σύγχρονες ελληνικές πόλεις (Smart Trikala), προσφέρεται επίσης για την ανίχνευση των σχέσεων παρελθόντος-παρόντος-μέλλοντος σε αναφορά με την ιστορικότητα του κέντρου της.

1.6 Συλλογή υλικού

Πέραν της γενικής βιβλιογραφίας, για τη μελέτη περίπτωσης έγινε αξιοποίηση του ακόλουθου υλικού:

Επισκόπηση Μελετών Σχετικών με την Ιστορικότητα του Κέντρου των Τρικάλων

- ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ / ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ «Αποκατάσταση Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου ΒΑΡΟΥΣΙ Τρικάλων», Α. Τουφεξή-Νάτση, Α. Μακρή-Τζιώτη, Α. Παπουτσάκη, Θ. Αντωνιάδης, Νοε. 1987 – Απρ. 1989
- ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ «Πολεοδομική και Μορφολογική Επέμβαση Παλαιού Εμπορικού Κέντρου Τρικάλων», Π. Γραμματόπουλος, Χρ. Πανουσάκης, Γ. Χουντρας, Δ. Φιλιππίδης (σύμβουλος), Απρ. 1994

Συγκέντρωση και αξιοποίηση υλικού - υποβάθρων:

- Αναθεώρηση ΓΠΣ Δήμου Τρικκαίων, Β΄ Φάση, Χωροδυναμική ΕΕ, 2009.
- Διαγράμματα Διανομής Φύλλων Θεσσαλίας Εργολαβίας Jacson (Κτηματική Υπηρεσία Τρικάλων)
- Αρχείο Κτηματολογίου

Ρυμοτομικά Τρικάλων:

- Του 1885
- Β.Δ. 2.8.1937 ΦΕΚ 314 Α΄ "Περί αναθεωρήσεως και επεκτάσεως του σχεδίου ρυμοτομίας Τρικκάλων"
- Β.Δ. 5.1.1960 ΦΕΚ 4 Δ΄
- Π.Δ. 6.11.1978 ΦΕΚ 630 Δ΄ "Περί καθορισμού συντελεστών δομήσεως και όρων δομήσεως εις την εντός του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου περιοχήν Τρικάλων"

Αεροφωτογραφίες / ορθοφωτογραφίες των ετών:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- 1945, 1956, 1962, 1972, 1974, 1978, 1985, 1995

Θεσμικό πλαίσιο του Βαρουσίου

- Π.Δ. 28.2.1979 ΦΕΚ 201 Δ΄ "Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτού"
- Π.Δ. 16.9.1982 ΦΕΚ 529 Δ΄ "Τροποποίηση του από 28.2.1979 Π.Δ/τος περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτού" (ως προς "το μεταξύ των τομέων Α και Β όριο… που καθορίστηκε με το από 28.2.1979 π.δ/γμα")
- Π.Δ. 19.7.2005 ΦΕΚ 886 Δ΄ "Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλης Τρικάλων και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτού" (το οποίο "και εντάσσεται στα όρια του τμήματος της πόλης Τρικάλων, που έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακό με το από 28.2.1979 π.δ/γμα Δ΄201")

Προσωπικό φωτογραφικό αρχείο ετών από 2007 έως 2018

Πίνακας Κηρυγμένων Μνημείων Ν. Τρικάλων (5η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων)

Πίνακας Μνημείων Βαρουσίου (Εφορεία Αρχαιοτήτων Τρικάλων)

1.7 Δομή της διατριβής

Η θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος της σχέσης ιστορικότητας και κέντρου πόλης, (Μέρος Ι), αλλά και η επισκόπηση σύγχρονων πολεοδομικών πρακτικών (Μέρος ΙΙ), από την ελληνική πραγματικότητα και διεθνή εμπειρία, αποτελούν το πρώτο, αναλυτικό στάδιο, πριν τη διατύπωση μιας μεθοδολογίας της έρευνας (Μέρος ΙΙΙ), κατά το δεύτερο, συνθετικό στάδιο, ενώ με τη μελέτη περίπτωσης (Μέρος ΙV) εξειδικεύεται η διατύπωση της υπόθεσης της έρευνας, σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και επιχειρείται ο έλεγχος τόσο τη λειτουργικότητας της προτεινόμενης μεθοδολογίας, όσο και της ισχύος της διατυπωθείσας υπόθεσης της έρευνας.

Σε παράρτημα παρατίθεται βιβλιογραφική έρευνα για τις απόψεις των ελληνικών κομμάτων για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και των ελλήνων πολιτών για τη διαφθορά στο δημόσιο βίο και την εμπιστοσύνη στους θεσμούς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

1.8 Θεωρητικές προσεγγίσεις των βασικών εννοιών

Το ζήτημα της διευκρίνισης των βασικών εννοιών εμφανίζεται απολύτως αναγκαίο, στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής, καθώς πρόκειται για έννοιες που εμπίπτουν σε δύο διακριτά επιστημονικά πεδία, αυτό του Ιστορικού-Αρχαιολογικού πεδίου αφ' ενός και εκείνο της Πολεοδομίας και Αστικής Ανάπτυξης αφ' ετέρου, με την αναγκαία συνεπικουρία και του πεδίου των Κοινωνικών Επιστημών κατά το στάδιο της έρευνας πεδίου. Οι βασικές έννοιες, καθώς διαθέτουν ένα πολυεπίπεδο εννοιολογικό υπόβαθρο, έτσι όπως η καθεμιά τους ορίζεται και νοείται, στο λεξιλόγιο ενός εκάστου επιστημονικού πεδίου, ανακαλούν, αυτόματα με τη χρήση τους, παραλειπόμενες -ως ευκόλως εννοούμενες- διαστάσεις τους, οι οποίες εδράζονται σ' ένα προϋποτιθέμενο γνωσιολογικό υπόβαθρο, κεκτημένο για το ένα επιστημονικό πεδίο, που όμως αποτελεί, σε κάποιο βαθμό, μια "terra incognita", για το άλλο επιστημονικό πεδίο, ενώ η χρήση των εννοιών κινητοποιεί επίσης τρόπους σκέψης κι εννοιολογικά εργαλεία διαφορετικά για κάθε επιστημονικό πεδίο.

Θεωρητικό στόχο της παρούσας διατριβής αποτελεί η συμβολή στη διεύρυνση της προβληματικής του ζητήματος της Ιστορικότητας της πόλης, με την ώσμωση των ιστορικών-αρχαιολογικών θεωρητικών ζητημάτων με θεωρήσεις του πολεοδομικού επιστημονικού πεδίου, όπως αυτές αποκρυσταλλώθηκαν μέσα από την εξέλιξη αντιλήψεων και πρακτικών στην ιστορική διαδρομή της διαχρονικής αντιμετώπισης των κέντρων των πόλεων, και πάντως η συμβολή στη συζήτηση για τη φιλοσοφία και την αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος της προστασίας και διατήρησης της ιστορικής κληρονομιάς, εισφέροντας θεωρητικό προβληματισμό και μεθοδολογία δράσης συνθέτοντας τα επιστημονικά πεδία της πολεοδομίας και αστικής ανάπτυξης, αφ' ενός και της ιστορίας - αρχαιολογίας και κοινωνιολογίας, αφ' ετέρου.

Η θεωρητική προσέγγιση των βασικών εννοιών επιχειρείται, εδώ, μόνο στο βαθμό που αυτό είναι αναγκαίο, για την αξιοποίηση του θεωρητικού πλαισίου χωρίς παρανοήσεις, και μέχρις ενός ορίου, ώστε να μην εξελιχθεί σε σχολαστική θεωρητική ανάλυση, κατά την οποία "οι έριδες περί τις λέξεις" θα δυσχέραιναν, αντί να διαλευκάνουν, την αντίληψη των ζητημάτων και θα εμφάνιζαν το αντικείμενο της παρούσας διατριβής περισσότερο θεωρητικό απ' όσο είναι και πάντως διάφορο από τις ερευνητικές επιδιώξεις της.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΜΕΡΟΣ Ι
ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

2. ΙΣΤΟΡΙΑ

2.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας της ιστορίας

Πριν επιχειρηθεί η θεωρητική προσέγγιση της έννοιας της *ιστορικότητας*, λέξης παράγωγης της *ιστορίας*, κρίνεται σκόπιμο να προηγηθεί η θεωρητική προσέγγιση της έννοιας της *ιστορίας*, των επί μέρους διαστάσεών της, αλλά και των φιλοσοφικών προϋποθέσεών της και των συνεπειών τους. Στόχος αυτής της μεθοδολογικής επιλογής είναι να επιχειρηθεί να κατανοηθεί η έννοια της *ιστορικότητας*, βάσει της ίδιας λογικής με την οποία ερμηνεύεται η έννοια της *ιστορίας*, εξετάζοντας, δηλαδή, την έννοιά της στις ίδιες επί μέρους διαστάσεις και στο ίδιο πλαίσιο των φιλοσοφικών προϋποθέσεων από τις οποίες η έννοια της *ιστορίας* εκκινεί και των σύνθετων συνεπειών στις οποίες αυτές καταλήγουν.

2.1.1 Όροι

Η λέξη "ιστορία" προέρχεται από την αρχαία ιωνική διάλεκτο: "ἡ ἱστορίη". Η ινδοευρωπαϊκή ρίζα της λέξης είναι το wid, ελληνικά εἴδω και οἶδα δηλαδή γνωρίζω. Ίστωρ αυτός που γνωρίζει, ο έμπειρος, ο μάρτυρας. Η λέξη απέκτησε την ειδική σημασία της γνώσης του παρελθόντος, κατά την ελληνιστική περίοδο, διατηρώντας και τις άλλες σημασίες της. Σήμερα όταν μιλάμε για ιστορία αναφερόμαστε στη γνώση που έχουμε για το παρελθόν, όμως ως έννοια μπορεί να κατανοηθεί γενικά ως η σχέση των ανθρώπων με το παρελθόν (Καραμανωλάκης: 1).

Ετυμολογικά: **ιστορία**, αρχ. **ἱστορία** < **ἵστωρ**, -ορος «γνώστης (κυρ. του νόμου, κριτής), κάτοχος, εκπαιδευόμενος (σε κάτι)» Μέσω του λατ. *historia* η λ. πέρασε σε διάφορες γλώσσες, π.χ. αγγλ. *history / story* αρχική σημ. «γνώση, μάθηση μέσω έρευνας ή ερωτήσεων» (πβ. Ηροδότου *Ιστορίαι* 7.96: ἐξέργομαι ἐς ἱστορίης λόγον) → ήδη αρχ. σημ. «γνώση, πληροφορίες (που αποκτήθηκαν με τον παραπάνω τρόπο)» → ήδη αρχ. σημ. «διήγηση, αφήγηση (γραπτή ή προφορική)» (Μπαμπινιώτης: 596) και:
ἵστωρ (ψιλούμενο και δασυνόμενο, η δασεία από το F, βλ. **εἴδω**, από το **ἵστω** προστακτική του **οἶδα**)- σοφός συνετός, έμπειρος, κριτής, γνωρίζων τους νόμους και το δίκαιο, ειδήμων. **ἱστορία**, ιστορέω, εξιστορώ, εξιστόρησις, ιστόρημα, ιστορικός,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ιστόριον, ιστοριώδης, ίσημι (αποβολή του τα), άϊστος (α στερητικό), άστος, αΐστωρ, αΐστωσις, αϊστωτήριος, αϊστοσύνη, αϊστόω.

εἶδω - φαίνομαι, φέγγω, λάμπω (δαίω), γνωρίζω, μαθαίνω (δι-δά-σκω), είμαι έμπειρος, ει-δή-μων (δαήμων), βλ. **δάω** (**οἶ-δα**, οί-δας, ή-δη, ει-δή-σαι, ί-δε), στον Όμηρο πάντοτε με δίγαμμα Fείδω, Fειδόμενος) - θεωρώ, διακρίνω, βλέπω, παρατηρώ, γνωρίζω, εξετάζω. **εἶδον** (αόριστος β΄ του είδω), **οἶδα** (παρακείμενος του **εἴδω**, ε>ο) -γνωρίζω (έχω παρατηρήσει, έχω δει), με σημασία ενεστώτα, γνωρίζω πώς να πράξω (Βασδέκης Σ.: 19). Σχηματικά η παραγωγή της λέξης *ίστορία* από την πρωτότυπη λέξη *οἶδα* ως εξής:

ἱστορία < ἵστωρ < εἰδέναι < οἶδα

(https://www.lexigram.gr/lex/omor/συνειδητοποιώ#Hist1)

Στη νεοελληνική γλώσσα η λέξη "**ιστορία**" έχει τις εξής σημασίες:

1. η γνώση των συμβάντων του παρελθόντος, που σχετίζονται με την εξέλιξη της ανθρωπότητας (ή μιας κοινωνικής ομάδας, μιας ανθρώπινης δραστηριότητας) και που είναι ή κρίνονται αξιομνημόνευτα· αυτά τα ίδια τα συμβάντα. 2. η επιστημονική μελέτη μιας εξέλιξης, ενός παρελθόντος· αυτή η ίδια η εξέλιξη. 3. το σύνολο των γνώσεων που αναφέρονται στο παρελθόν και στην εξέλιξη της ανθρωπότητας· η επιστήμη και η μέθοδος που μας επιτρέπει να αποκτήσουμε αυτές τις γνώσεις· η εξέλιξη του ανθρώπου ως αντικείμενο μελέτης. 4. όλα όσα διατηρούνται, στη μνήμη των ανθρώπων, επειδή κρίνονται αξιόλογα. 5. η συνέχεια, η ακολουθία των συμβάντων που μελετά η ιστορία. 6. (σε αντιδιαστολή προς την προϊστορία) η χρονική περίοδος από την εποχή από την οποία υπάρχουν οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες. 7. η συγγραφή, το βιβλίο ιστορίας. 8. (ειδ.) Φυσική Ιστορία, όρος που χρησιμοποιήθηκε παλαιότερα για τις φυσιογνωστικές επιστήμες (ζωολογία, φυτολογία, ορυκτολογία κτλ.). Επίσης, όμως, "ιστορία" μπορεί να σημαίνει: 1. αφήγηση πραγματικών ή φανταστικών συμβάντων και 2. γεγονός, υπόθεση, ζήτημα. Η *ιστοριούλα* (υποκοριστικό) είναι μια απλή και σύντομη αφήγηση συμβάντος (http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=ιστορία&dq=)

Ανάλογες σημασίες έχει και στην αγγλική γλώσσα η λέξη "**history**" σύμφωνα με 4 έγκυρα λεξικά [1] (Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus, Collins English Dictionary, Merriam-Webster Dictionaries και Oxford Dictionaries):

[1] Αναλυτικά ως εξής:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στο *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*:
history *noun* (PAST EVENTS)
A2 [C or U] (the study of or a record of) past events considered together, especially events of a particular period, country, or subject
[U] INFORMAL something that happened or ended a long time ago and is not important now, or a person who is not important now, although they were in the past
history *noun* (PARTICULAR RECORD)
C1 [C usually singular] something that has been done or experienced by a particular person or thing repeatedly over a long period
Idiom(s): make history
(Definition of "history" from the *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus* © Cambridge University Press)

Στο *Collins English Dictionary:*
history (hɪstəri)
1. *uncountable noun* : You can refer to the events of the past as history. You can also refer to the past events which concern a particular topic or place as its history.
2. *uncountable noun* : History is a subject studied in schools, colleges, and universities that deals with events that have happened in the past.
3. *countable noun* : A history is an account of events that have happened in the past.
4. *countable noun [usually singular]* : If a person or a place has a history of something, it has been very common or has happened frequently in their past.
5. *countable noun [with poss]* : Someone's history is the set of facts that are known about their past.
6. *uncountable noun* : If you say that an event, thing, or person is history, you mean that they are no longer important.

history in British (ˈhɪstərɪ ˌˈhɪstrɪ), *noun plural* -ries
1. a. a record or account, often chronological in approach, of past events, developments, etc
   b. (as modifier) a history book, a history play
2. all that is preserved or remembered of the past, esp in written form
3. the discipline of recording and interpreting past events involving human beings
4. past events, esp when considered as an aggregate
5. an event in the past, esp one that has been forgotten or reduced in importance
6. the past, background, previous experiences, etc, of a thing or person
7. *computing* : a stored list of the websites that a user has recently visited
8. a play that depicts or is based on historical events
9. a narrative relating the events of a character's life

history in American (ˈhɪstəri ; hisˈtərē; ˈhɪstri ; hisˈtrē), *plural* histories
1. an account of what has or might have happened, esp. in the form of a narrative, play, story, or tale
2. a. what has happened in the life or development of a people, country, institution, etc.
   b. a systematic account of this, usually in chronological order with an analysis and explanation
3. all recorded events of the past
4. the branch of knowledge that deals systematically with the past; a recording, analyzing, correlating, and explaining of past events
5. a known or recorded past
6. a. something that belongs to the past
   b. *Informal* someone or something regarded as no longer important, relevant, useful, etc.
7. something important enough to be recorded
8. *Rare* a scientific account of a system of natural phenomena (natural history)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- μελέτη ή ιστορικό παρελθόντων γεγονότων που εξετάζονται από κοινού, γεγονότα μιας συγκεκριμένης περιόδου, χώρας ή θέματος
- κάτι που συνέβη ή τελείωσε εδώ και πολύ καιρό και δεν είναι σημαντικό τώρα, ή ένα πρόσωπο που δεν είναι σημαντικό τώρα, αν και ήταν στο παρελθόν
- κάτι που έχει γίνει ή βιωθεί από ένα συγκεκριμένο άτομο ή πράγμα επανειλημμένα για μεγάλο χρονικό διάστημα
- όλα όσα διατηρούνται ως μνήμη από το παρελθόν, ειδικά σε γραπτή μορφή
- η πειθαρχία της καταγραφής και της ερμηνείας παρελθόντων γεγονότων που αφορούν ανθρώπους

---

9. a record of a person's medical condition, treatments received, etc.

Idioms: make history

(Definition of "history" from the *Collins English Dictionary*)

Στα *Merriam-Webster Dictionaries:*

history *noun* his·to·ry \ ˈhi-st(ə-)rē \ *plural* histories

1 : TALE, STORY
2 a : a chronological record of significant events (such as those affecting a nation or institution) often including an explanation of their causes
b : a treatise presenting systematically related natural phenomena (as of geography, animals, or plants)
c : an account of a patient's medical background
d : an established record
3 : a branch of knowledge that records and explains past events
4 a : events that form the subject matter of a history
b : events of the past
c : one that is finished or done for
d : previous treatment, handling, or experience (as of a metal)

(Definition of "history" from *www.merriam-webster.com/dictionary*)

Στα *Oxford Dictionaries:*

history *noun* : The study of past events, particularly in human affairs.

1. The past considered as a whole.
2. The whole series of past events connected with a particular person or thing.
3. An eventful past.
4. A past characterized by a particular thing.
5. A continuous, typically chronological, record of important or public events or of a particular trend or institution.
6. A historical play.

Phrases

- be history: be perceived as no longer relevant to the present.
- go down in history: be remembered or recorded in history.
- make history: do something that is remembered in or influences the course of history.
- the rest is history: used to indicate that the events succeeding those already related are so well known that they need not be recounted again.

(Definition of "history" in English from *https://en.oxforddictionaries.com*)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- το παρελθόν, το ιστορικό, οι προηγούμενες εμπειρίες, κ.λπ., ενός πράγματος ή ενός προσώπου
- μια αφήγηση σχετικά με τα γεγονότα της ζωής ενός χαρακτήρα
- ότι συνέβη στη ζωή ή την ανάπτυξη ενός λαού, χώρας, θεσμού κλπ. και η συστηματική αναφορά του, συνήθως σε χρονολογική σειρά με ανάλυση και εξήγηση
- όλα τα καταγεγραμμένα συμβάντα του παρελθόντος
- ο κλάδος της γνώσης που ασχολείται συστηματικά με το παρελθόν, την καταγραφή, ανάλυση, συσχέτιση και εξήγηση των παρελθόντων γεγονότων
- μάθημα που μελετάται σε σχολεία, κολέγια και πανεπιστήμια που ασχολείται με γεγονότα που έχουν συμβεί στο παρελθόν.
- ένα γνωστό ή καταγεγραμμένο παρελθόν
- κάτι που ανήκει στο παρελθόν
- κάτι αρκετά σημαντικό για να καταγραφεί
- χρονολογική καταγραφή σημαντικών γεγονότων (όπως αυτά που αφορούν ένα έθνος ή ένα θεσμικό όργανο) που συχνά περιλαμβάνουν μια εξήγηση των αιτιών τους
- μια πραγματεία που παρουσιάζει συστηματικά συγγενή φυσικά φαινόμενα (όπως γεωγραφίας, ζώων ή φυτών)
- καθιερωμένο αρχείο
- ένας κλάδος γνώσης που καταγράφει και εξηγεί παρελθόν γεγονότα
- γεγονότα του παρελθόντος
- κάτι που έχει τελειώσει ή γίνει
- προηγούμενη επεξεργασία, χειρισμός ή εμπειρία
- η μελέτη παρελθόντων γεγονότων, ιδιαίτερα στις ανθρώπινες υποθέσεις
- το παρελθόν θεωρούμενο ως σύνολο
- η όλη σειρά παρελθόντων γεγονότων που συνδέονται με ένα συγκεκριμένο άτομο ή πράγμα
- ένα παρελθόν που χαρακτηρίζεται από ένα συγκεκριμένο πράγμα
- μια συνεχής, τυπικά χρονολογική καταγραφή σημαντικών ή δημόσιων εκδηλώσεων ή μιας συγκεκριμένης τάσης ή θεσμού.

Κι οι παρακάτω εκφράσεις σημαίνουν:

- be history: που να μην θεωρείται πλέον κάτι χρήσιμο για το παρόν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- go down in history: ως κάτι σημαντικό που να το θυμάται και να το καταγράφει η ιστορία
- make history: να κάνει κάποιος κάτι που να το θυμάται η ιστορία ή που να επηρεάζει την πορεία της ιστορίας
- the rest is history: για γεγονότα που είναι τόσο γνωστά ώστε δεν χρειάζεται να ξαναγραφούν.

2.1.2 Έννοιες και Ορισμοί

Σύμφωνα με το λήμμα "ιστορία", του Φιλοσοφικού Κοινωνικού Λεξικού (Βώρος στο Καπόπουλος τ.Β΄: 327), αποτελεί μια από τις παλαιότερες επιδόσεις των ανθρώπων "η καταγραφή των πράξεων" με παράλληλη "ανάλυση και των κινήτρων ή των αιτιών της πράξης": "… δι᾽ ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι" (Ηρόδοτος προοίμιο).

Λέγοντας, όμως, "ιστορία", εννοούμε, εκτός από την ανασυγκρότηση της διαδοχής γεγονότων που οργανώνεται υπό μορφή αφηγήματος, επίσης κι αυτή την ίδια την πραγματικότητα που σχετίζεται με τη διαδοχή των γεγονότων, τα διαφορετικά στάδια ενός γίγνεσθαι. Η λέξη "ιστορία", λοιπόν, δηλώνει επίσης και την πραγματικότητα η οποία έλαβε χώρα, εκτός από τη γνώση και την αφήγηση σχετικά με αυτήν. Κατά τη διατύπωση του Paul Veyne, "ιστορία είναι είτε μια αλληλουχία γεγονότων, είτε η αφήγησή της" (Γκοφ 1998: 148).

Καθώς η λέξη "ιστορία" συγχρόνως αναφέρεται τόσο στο παρελθόν καθαυτό, όσο και σε ό,τι οι ιστορικοί γράφουν για το παρελθόν, χρειάζεται διευκρίνιση για να μη προκληθούν συγχύσεις (Arnold: εισαγωγή). Στην αρχή του βιβλίου του "Ιστορία της Πολιορκίας της Λισαβόνας" ο Ζοζέ Σαραμάγκου επινοεί ένα διάλογο ανάμεσα στον καθηγητή της ιστορίας και στον επιμελητή του βιβλίου του, σχετικά με τα όρια ανάμεσα στην Ιστορία, τη λογοτεχνία και την πραγματική ζωή. Ο διάλογος αυτός συμπυκνώνεται στην επιγραμματική φράση: "Καλά το είχα καταλάβει λοιπόν ότι η ιστορία δεν είναι πραγματική ζωή, ότι είναι λογοτεχνία και τίποτε άλλο, μα η ιστορία ήταν πραγματική ζωή σε μια εποχή που ακόμα δεν μπορούσε να ονομαστεί ιστορία…" (Σαραμάγκου: 17).

Αυτές οι δύο διακριτές σημασίες της έννοιας "ιστορία", ως πραγματικότητα και ως γνώση και αφήγηση της πραγματικότητας, αποδίδονται με τους λατινικούς όρους: res

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

gestae, για την ιστορία ως πραγματικότητα (που αντιστοιχεί στα διαφορετικά στάδια ενός γίγνεσθαι) και historia rerum gestarum, για την ιστορία ως γνώση της πραγματικότητας (μέσω της αφήγησης ενός γίγνεσθαι, μετά από ανασυγκρότηση των σταδίων του) (Renault: 337-8).

Η διάκριση των δύο σημασιών της ιστορίας, συνεπάγεται το λογικό ερώτημα για τη σχέση τους και καλεί σε στοχασμό της και προς τις δυο κατευθύνσεις της:

- πώς, μέσα απ' τη historia rerum gestarum διαμορφώνεται η γνώση για τα παρελθόντα στάδια του ανθρώπινου γίγνεσθαι (της res gestae), αλλά κι επηρεάζεται η σύγχρονη ιστορική δράση, η διαρκής res gestae και
- πώς, μέσω της ζωντανής res gestae, επηρεάζονται οι απόψεις της κοινωνίας για την historia remum gestarum, ως σημαντικής πολιτισμικής της έκφανσης.

Ενίοτε τα όρια μεταξύ των δύο είναι δυσδιάκριτα. Είναι χαρακτηριστική η αγοραία έκφραση, που λέγεται για κάποιον πως "γράφει ιστορία", που δεν αναφέρεται στην έννοια της ιστορίας ως "historia remum gestarum", αλλά ως "res gestae", καθώς δεν σημαίνει πως κάποιος "καταγράφει/αφηγείται την ιστορική πραγματικότητα", αλλά πως "κάνει/δημιουργεί ιστορία", άξια να καταγραφεί. Αντίθετα κυριολεκτικός, σ' αυτή την περίπτωση, εμφανίζεται ο αγγλικός όρος "make history".

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στα σημαντικότερα θεωρητικά ζητήματα, που αφορούν την ιστορία, τόσο με την πρώτη της έννοια, ως της χρονικής εξέλιξης των ανθρώπινων γεγονότων και πράξεων στο παρελθόν, της res gestae, ζητήματα που απασχολούν την αποκαλούμενη "ουσιαστική ή θεωρησιακή φιλοσοφία της ιστορίας", όσο και με την δεύτερή της έννοια, ως του κλάδου ή της έρευνας μέσα από την οποία αναζητείται ή αποκτάται η γνώση σχετικά με το ανθρώπινο παρελθόν: της historia remum gestarum, ζητήματα που εξετάζει η αποκαλούμενη "κριτική ή αναλυτική φιλοσοφία της ιστορίας" (Audi: 1220).

2.1.3 Η ιστορία ως πραγματικότητα του ανθρώπινου γίγνεσθαι (res gestae)

Παρόλο, που με τον όρο *ιστορία*, νοούμενο ως τα διάφορα στάδια ενός γίγνεσθαι (res gestae), μπορούμε να αναφερόμαστε, γενικά, σε ένα οποιοδήποτε γίγνεσθαι στη σφαίρα του πραγματικού, μέσω του οποίου κάποιο πράγμα, φαινόμενο ή έμβιο ον εξελίσσεται, η ιστορία της ανθρωπότητας είναι μια ιδιαίτερη υπόθεση, διαφορετική από αυτό που

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

μπορεί να είναι, για παράδειγμα, η ιστορία της εξέλιξης άλλων έμβιων όντων. Η ιδιαιτερότητα αυτή έγκειται στο γεγονός πως ο άνθρωπος, έχοντας συνείδηση, σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό, αυτού που κάνει, ταυτίζεται με την ιστορία του (Renault: 345). Ανεξάρτητα από το ρόλο που μπορεί να παίζει στις πράξεις η συνείδηση που έχουν τα άτομα γι' αυτό που κάνουν (Renault: 341), αλλά και, εν τέλει, από το πόσο η ανθρώπινη δράση μπορεί να επηρεάζει την ιστορική διαδικασία, ο άνθρωπος βρίσκεται διαρκώς αντιμέτωπος με το ζήτημα της ιστορίας του. Σε αντίθεση με τα ζώα που διαθέτουν ενστικτωδώς όσα χρειάζονται για την επιβίωσή και αναπαραγωγή τους, ο άνθρωπος κατορθώνει την ολοκλήρωσή του, τόσο ατομικά όσο και συλλογικά, μόνο μέσα από την ιστορία των προόδων του, σε βαθμό που να μπορεί να ειπωθεί πως "είναι πρωτίστως ιστορία και όχι φύση". Αυτό, βεβαίως, συμβαίνει επειδή διαθέτει την ικανότητα να μην καθορίζεται από φυσικούς περιορισμούς, καθώς είναι το μόνο όν στη φύση, που μπορεί να αποσπαστεί από τον φυσικό κύκλο ζωής (Renault: 346) και εν τέλει να έχει πραγματικά την ιστορία του.

Βασικό κίνητρο της ανθρώπινης δραστηριότητας θεωρείται η ικανοποίηση των αναγκών και η αντιμετώπιση των δυσκολιών και αντιξοοτήτων του βίου, μέσω των τεχνολογικών επινοήσεων και της ανάπτυξης οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων, μεταξύ των ανθρώπων. Μέσα από τη δραστηριότητα και τις σχέσεις των ανθρώπων διαμορφώνεται η συνείδησή τους, οι ιδέες και οι νέες κάθε φορά επιδιώξεις τους. Η συνισταμένη των επιδιώξεων και της αντίστοιχης συλλογικής δράσης αποτελεί τη δυναμική της ιστορικής ζωής, που προωθείται κυρίως με την ομαδική βούληση αλλά και με την εμφάνιση ισχυρών προσωπικοτήτων, που την εκφράζουν σε συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες (Walsh στο Καπόπουλος τ.Ε΄: 206-7, λήμμα: Φιλοσοφία της Ιστορίας).

Το βασικό ερώτημα, που απασχολεί τις διάφορες φιλοσοφίες της ιστορίας, είναι κατά πόσο αυτή καθορίζεται από τις ανθρώπινες πράξεις. Η απάντηση στο φιλοσοφικό ερώτημα "Ποιος κάνει την ιστορία;" (Renault: 351) αποτελεί τη βάση διαφοροποίησης δυο αντιτιθέμενων μεταξύ τους φιλοσοφικών ανθρωπολογικών αντιλήψεων, που αφορούν και το πεδίο της ιστορίας: της βολονταριστικής, που θεωρεί πως ο άνθρωπος, με τις πράξεις του, είναι ο δημιουργός της ιστορίας και της ντετερμινιστικής, που πρεσβεύει πως η ιστορία, διαθέτοντας τη δική της ορθολογικότητα, οδεύει προς ένα σκοπό, ανεξάρτητα από την ανθρώπινη βούληση. Ο "σκοπός", αποδίδεται στα αρχαία ελληνικά με τη λέξη: τέλος, που δεν σημαίνει μόνο τη λήξη/παύση, αλλά επίσης την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αγαθή έκβαση, το επιθυμητό τέλος, την εκπλήρωση του σκοπού (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma.html?id=183).

2.1.3.1 Ντετερμινιστική θεώρηση της ιστορίας

Η φιλοσοφική θέση πως η ιστορία εξελίσσεται ανεξάρτητα από την ανθρώπινη βούληση, και πως όλα είναι προκαθορισμένα (determined), βάσει κάποιων νόμων και υπό την επίδραση κάποιων δυνάμεων, που τα υποχρεώνουν να οδεύουν προς ένα τελικό σκοπό, γνωστή ως "ντετερμινισμός" (ελληνικά: ετεραρχία ή ετεροκαθορισμός), αποκτά τα χαρακτηριστικά της "αιτιοκρατίας" (αιτιώδης ντετερμινισμός) με την παραδοχή πως η ιστορία διαθέτει τη δική της ορθολογικότητα και τα πάντα γίνονται με μια αιτιώδη συνάφεια, κάθε γεγονός συνδέεται με αιτιώδη αλυσιδωτή σχέση με τις προγενέστερες καταστάσεις. Ο όρος ντετερμινισμός μεταφράζεται, στο Φιλοσοφικό Κοινωνικό Λεξικό, στα ελληνικά ως αιτιοκρατία: "η φιλοσοφική θεωρία που παραδέχεται την ύπαρξη της αιτιότητας, την καθολική αιτιώδη και νομοτελειακή συνάφεια όλων των φαινομένων" (Πατέλης στο Καπόπουλος τ.Α΄: 41).

Η ολοκληρωμένη διατύπωση μιας φιλοσοφίας του Ιστορικού Ορθού Λόγου, οφείλεται στον Χέγκελ: "είναι η απλή ιδέα του λόγου, η ιδέα ότι ο λόγος κυβερνά τον κόσμο και ότι κατά συνέπεια, η καθολική ιστορία εκτυλίσσεται κι αυτή επίσης ορθολογικά", αναφέρει στο έργο του "Ο Λόγος μέσα στην Ιστορία" (La Raison dans l'histoire, 1830: 47 στο Renault: 356). Η ιδέα πως "ο Λόγος κυβερνά τον κόσμο" αποδίδεται αρχικά στον Αναξαγόρα, αν και η διατύπωσή του αυτή περιοριζόταν στη φύση και τους φυσικούς νόμους, καθώς η ορθολογικότητα δεν αφορούσε το πεδίο της ιστορίας, στο οποίο αναγνωριζόταν η κυριαρχία του τυχαίου και του απρόβλεπτου, ενώ το μέλλον ήταν "άγνωστο κι αβέβαιο και οι θεοί φθονεροί" (Καρπούζος: 100). Ο Χέγκελ εκκινεί από την αρχαιοελληνική σκέψη και εκμεταλλευόμενος την διαδεδομένη, κατά την εποχή του, θρησκευτική πίστη στη θεία πρόνοια (Χέγκελ, 1830/2006: 120) θεμελιώνει τη δική του φιλοσοφία του Ιστορικού Ορθού Λόγου.

Είναι ο Χριστιανισμός που επαναφέρει την πανάρχαια αντίληψη ότι η θεότητα είναι η κινητήρια δύναμη της ιστορίας. Τη θεωρία αυτή, που κυριάρχησε στον χριστιανικό μεσαιωνικό κόσμο, εισήγαγε ο Αυγουστίνος με το έργο του "Περί της Πολιτείας του Θεού" (De Civitate Dei), που γράφτηκε από το 413 έως το 426 (Walsh στο Καπόπουλος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

τ.Ε΄: 206). Η ιδέα του Θείου Λόγου υπάρχει στην προμετωπίδα του ευαγγελίου του Ιωάννη (1.1): "Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν". Η ορθολογικότητα της θεολογικής αντίληψης της ιστορίας, βασίζεται στην παραδοχή ύπαρξης του θείου σχεδίου της σωτηρίας του ανθρώπου και της θείας πρόνοιας του Θεού-πατέρα. Όμως το θεϊκό σχέδιο της σωτηρίας όχι μόνον εκφεύγει των ορίων των ανθρώπινων γνωστικών δυνατοτήτων, δεν είναι απλά ασύλληπτο κι άγνωστο, αλλά, όπως παρατηρούσε ο Χέγκελ (1830/2006: 120), αυτό "θεωρείται κρυφό για μας και ύβρις η επιθυμία να το γνωρίσουμε". Έτσι το μόνο που τελικά απομένει στην πεπερασμένη ανθρώπινη φύση είναι η πίστη, πως αυτό το θεϊκό σχέδιο υπάρχει κι εξελίσσεται ορθολογικά.

Ο Χέγκελ χρησιμοποιεί για τον όρο ιστορία τη γερμανική λέξη "die Weltgeschichte" (Stanford Encyclopedia of Philosophy στο https://plato.stanford.edu/entries/hegel/). Οι δυο διαφορετικές προσεγγίσεις της ιστορίας, η κοσμική και η θεολογική, αποτυπώνονται, στη γερμανική γλώσσα, με δυο διαφορετικούς όρους για δυο διακριτές περιοχές της ιστορίας: την Weltgeschichte (ιστορία του κόσμου) και την Heilsgeschichte (ιστορία της σωτηρίας) και αφορούν η μεν πρώτη τα γεγονότα που θεωρούνταν ως κοσμικά, η δε δεύτερη τα γεγονότα που ερμηνεύονταν ως ιερά (Λεβίτ: 11). Η Ιστορία, σύμφωνα με τους δυο προαναφερόμενους όρους, δεν νοείται ως απλώς αναφερόμενη και αφηγούμενη ή κατά κάποιο τρόπο μόνο εξωτερικά σχετιζόμενη είτε με τον κόσμο είτε με τη σωτηρία, αλλά ως αιτιοκρατικά καθοριζόμενη, από διεργασίες είτε του κόσμου είτε της σωτηρίας.

Σ’ αυτή τη βάση, επινοήθηκε και ο όρος "Φιλοσοφία της Ιστορίας", από τον Βολταίρο, που τον χρησιμοποίησε, για πρώτη φορά, το 1756, στο "Δοκίμιο πάνω στα ήθη και το πνεύμα των εθνών" (Essai sur le moeurs et l’ esprit de nations) (Λεβίτ: 15), σε αντιδιαστολή προς τη σωτηριολογική αντίληψη, ως μια μη-θεολογική ερμηνεία της ιστορίας, στην οποία δεν κυριαρχεί το θείο σχέδιο της σωτηρίας, ο θείος Λόγος, αλλά ο ανθρώπινος Λόγος, όχι μόνο ως βασική διάσταση και αντικείμενο της ιστορίας, αλλά ως υποκείμενο, καθοδηγητική αρχή και δημιουργός της ιστορίας.

Ο Νίτσε χαρακτηρίζει την εγελιανή ανασυγκρότηση του νοήματος της ιστορίας ως μια "μεταμφιεσμένη θεολογία" (Renault: 367). Κριτικάροντας τη θεοδικία του Χέγκελ, ο Γιάκομπ Μπούρκχαρντ, στο έργο του "Σκέψεις πάνω στην Ιστορία" επισημαίνει ότι η όποια λογικότητα μιας τέτοιας ιστορίας βρίσκεται πέρα απ’ τα γνωστικά όρια των

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ανθρώπων, αφού δεν είναι δυνατόν να γνωρίζουν την πρόθεση της αιώνιας σοφίας και συνεπώς η αποδοχή της δεν θα μπορούσε παρά να εμπίπτει μόνο στη σφαίρα της πίστης. Σημειώνει πως τόσο ο Χέγκελ όσο κι ο Αυγουστίνος προσπάθησαν να εξηγήσουν την ιστορία με μια γενική αρχή τον Θεό ή το Απόλυτο Πνεύμα, εισάγοντας ο καθένας τον δικό του αντικειμενικό σκοπό της ιστορίας κι ασχολούνται με τις πρώτες αρχές και τους έσχατους σκοπούς, θέματα που υπερβαίνουν την ανθρώπινη γνώση, αλλά και αυτό το αντικείμενο ενασχόλησης του ιστορικού (Λεβίτ: 44).

Η φιλοσοφία του Ιστορικού Ορθού Λόγου βασίζεται σε μια ντετερμινιστική αντίληψη του γίγνεσθαι, καθώς τα πάντα στην ιστορία εκτυλίσσονται ορθολογικά, σε μια ολοκληρωτικά καθορισμένη διασύνδεση αιτιών και αποτελεσμάτων, χωρίς περιθώρια διαφυγής ή δυνατότητα επηρεασμού της εξέλιξης των πραγμάτων από την ανθρώπινη βούληση. Μια τέτοια σύλληψη της ιστορίας, όμως, θα αδυνατούσε να εξηγήσει πώς η ιστορία, που δεν είναι τίποτε άλλο από διασταύρωση ανθρώπινων πράξεων, που διαπνέονται από πάθη ή προκαλούνται από επί μέρους συμφέροντα, μπορεί να διατηρεί την ορθολογικότητά της μέσα στην ανορθολογικότητα των επί μέρους ανθρώπινων κινήτρων. Με άλλη διατύπωση: πώς θα μπορούσαν, δηλαδή, ετερόκλητες πράξεις, που διαπνέονται από πάθη ή προκαλούνται από επί μέρους αντικρουόμενα συμφέροντα να συντείνουν στην πραγμάτωση ενός κοινού νοήματος;

Για να αντιμετωπίσει αυτή την προφανή αντινομία, ο Χέγκελ, εκτός από τη βασική ερμηνευτική του υπόθεση για την εξήγηση της ιστορίας, που δεν είναι άλλη από τη θεωρία του "Ιστορικού Ορθού Λόγου", χρειάζεται, επίσης και μια συμπληρωματική υπόθεση. Αυτή είναι η θεωρία της "Πανουργίας του Λόγου", σύμφωνα με την οποία, η ορθολογικότητα της διαδικασίας πραγματώνεται ακόμη και μέσω αυτών που της εναντιώνονται. Ανθρώπινες πράξεις, που διαπνέονται από πάθη ή προκαλούνται από επί μέρους αντικρουόμενα συμφέροντα, συντείνουν στην πραγμάτωση ενός νοήματος. Μόνο που αυτό το νόημα απέχει από το νόημα που αποδίδουν οι δρώντες παράγοντες στις ενέργειές τους (Renault: 359-61).

Σπέρματα αυτής της σύλληψης μπορούμε να ανιχνεύσουμε και στη βασική θεωρία του Μαρξ για την μετάβαση από τον καπιταλισμό στον σοσιαλισμό μέσω της προλεταριακής επανάστασης. Ο Ραιημόν Αρόν αποδίδει στον Μαρξ τη φράση: "κάνουν την ιστορία δίχως να γνωρίζουν την ιστορία που κάνουν", συμβάλλουν δηλαδή με τις πράξεις τους

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

σ' ένα αποτέλεσμα διαφορετικό από κείνο που θέλησαν (Renault: 359). Το ζήτημα της ανάπτυξης της κοινωνίας ως φυσικο-ιστορικής νομοτελούς διαδικασίας, αναπτύσσεται στο "Κεφάλαιο" (1η έκδοση του 1ου τόμου το 1867), το κορυφαίο έργο του Μαρξ, όχι μόνο για τη συμβολή του στο πεδίο της πολιτικής οικονομίας, αλλά και για τη διατύπωση των βασικών διαστάσεων της διαλεκτικής υλιστικής αντίληψης της Ιστορίας. Ότι "ο ιστορικός υλισμός του Μαρξ αποτελεί μέγιστη κατάκτηση της επιστημονικής σκέψης", διαπίστωνε ο Λένιν, στο έργο του "Οι τρεις πηγές και τα τρία συστατικά του Μαρξισμού" (1913), καθώς "το χάος και η αυθαιρεσία που βασίλευαν ως τότε στις αντιλήψεις για την ιστορία και την πολιτική, αντικαταστάθηκαν από μια καταπληκτικά ολοκληρωμένη και αρμονική επιστημονική θεωρία…"
(http://kordatos.org/Αρχική/tabid/4213/Post/15125/7-απλά-μαθήματα-Μαρξισμού-Ιστορικός-Υλισμός-Κρίσιμες-Έννοιες-ΜΕΡΟΣ-ΙΙΙ).

Ο ντετερμινιστικός χαρακτήρας της σύλληψης της ιστορίας από τον Μαρξ ομολογείται από τον ίδιο, όταν στον Πρόλογο της πρώτης έκδοσης του Κεφαλαίου, τονίζει πως οι νόμοι της καπιταλιστικής παραγωγής "πραγματώνονται με σιδηρά αναγκαιότητα". Είναι όμως η ανακάλυψη των νόμων της ιστορίας που θα επιτρέψει στην επαναστατική δράση να επιταχύνει την ιστορική διαδικασία προς τον κομμουνισμό. Η συλλογιστική του Μαρξ για την Ιστορία συνδυάζει κατά βάση δύο αντίθετα στοιχεία: την εγελιανή ντετερμινιστική αντίληψη πως τα πάντα στην ιστορία εξελίσσονται ορθολογικά και τον φιχτεϊκό βολονταρισμό της ιστορικής δράσης, που χαρακτηρίζει, άλλωστε, το πνεύμα των επαναστατών όλων των εποχών (Renault: 364, 351).

2.1.3.2 Βολονταριστική θεώρηση της ιστορίας

Στον αντίποδα της ντετερμινιστικής θεώρησης της ιστορίας, η βολονταριστική πρεσβεύει πως "Ο άνθρωπος κάνει την Ιστορία" και πως η πραγματικότητα μετασχηματίστηκε ιστορικά από τους ανθρώπους, μέσω των πράξεών τους, στην προσπάθειά τους να εγγράψουν τα ιδανικά τους στα γεγονότα, για να βελτιώσουν τον κόσμο, να τον αλλάξουν, ώστε να ταιριάζει με την ιδανική εικόνα, που σε κάθε εποχή έχουν επινοήσει γι' αυτόν και για την ύπαρξή τους (Renault: 351).

Ο "βολονταρισμός" (ελληνικά: βουλησιαρχία) θεωρεί τη βούληση, δηλαδή την ικανότητα των ανθρώπων να επιλέγουν συνειδητά ένα σκοπό, να εμμένουν σ' αυτόν και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

να καταβάλλουν όλες τις δυνάμεις τους για την επίτευξή του, πρωταρχική σε σχέση προς τη νόηση και το συναίσθημα (Βώρος και Κρητικός στο Καπόπουλος τ.Α΄: 256-7). Ο "ιστορικός βολονταρισμός" αναγνωρίζει πως το μέλλον είναι ανοικτό και υποκείμενο μόνο στην ανθρώπινη βούληση, ενώ η ιστορία έχει ως μόνη κινητήρια δύναμη τη δράση των ανθρώπων και των ομάδων, που δρουν ελεύθερα, αλλά φέρουν και πλήρη την ευθύνη για το μέλλον που διαμορφώνουν.

Η γνωστότερη βολονταριστική φιλοσοφία της ιστορίας, που διαμορφώθηκε στο ιστορικό πλαίσιο της Γαλλικής Επανάστασης, είναι η "φιλοσοφία της ιστορικής δράσης" του Γερμανού φιλοσόφου Γιόχαν Φίχτε, ο οποίος, στο έργο του "Εκτιμήσεις για τη Γαλλική Επανάσταση" (1793), διαπίστωνε: "Δεν συναντούμε στην ιστορία του κόσμου παρά αυτά που έχουμε εμείς εν πρώτοις τοποθετήσει", αντιτιθέμενος συνειδητά σε κάθε προνοιακή σύλληψη της Ιστορίας, τονίζοντας πως δεν υπάρχει σ' αυτή άλλη κατεύθυνση, ούτε προς το καλό, ούτε προς το κακό, παρά μόνον αυτή που της δίνουν οι άνθρωποι, μετασχηματίζοντας, με τη δράση τους, την πραγματικότητα (Φίχτε στο Renault: 352).

Ο Χέγκελ χαρακτήρισε τον ιστορικό βολονταρισμό αφελή, καθώς πρεσβεύει πως η ιστορία περιμένει την ανθρώπινη παρέμβαση για ν' αποκτήσει ορθολογικότητα, αλλά κι επικίνδυνο, λόγω ακριβώς της αφέλειάς του (Renault: 354).

2.1.3.3 Κριτική θεώρηση της ορθολογικότητας της ιστορίας

Η εγελιανή αντίληψη περί ορθολογικότητας της ιστορίας αμφισβητήθηκε, κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, από μερίδα φιλοσόφων της ιστορίας, με πλέον χαρακτηριστική περίπτωση αυτή του Γερμανού Τέοντορ Αντόρνο: "Μετά το Άουσβιτς, μετά τη σφαγή εκατομμυρίων ανθρώπων από τη διοίκηση του ναζιστικού κράτους, μπορούμε άραγε να πιστεύουμε ακόμα ότι ένας ορθός λόγος επενεργεί στην ιστορία;…" (Αντόρνο στο Renault: 367). Είναι η πρώτη φορά, μετά το Διαφωτισμό, που αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό η κατάφαση μιας αισιόδοξης οπτικής για την ιστορία, στη βάση της ιδέας της προόδου, σε αντίθεση με την αρχαιότητα, οπότε και επικρατούσε μια πεσιμιστική σύλληψη για την ιστορία, βασισμένη στην έννοια της παρακμής (Γκοφ: 15).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Μετά τη φρίκη και τον απόλυτο παραλογισμό που βίωσε η ανθρωπότητα, κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο μόνος ορθός ορισμός φαινόταν αυτός που διατυπώνει ο Μάκβεθ για την ιστορία: "ένα αφήγημα γεμάτο βουή και οργή, που το διηγείται ένας ηλίθιος και δεν έχει κανένα νόημα…" (Σαίξπηρ στο Renault: 342). Ακόμη κι αν έπρεπε να της αναγνωριστεί κάποιου είδους ορθολογικότητα, αυτό θα ήταν πλέον αρνητικό, με μιαν εξέλιξη που δεν θα χαρακτηρίζεται από "στάδια προόδου προς το καλύτερο", αλλά από "στιγμές ριζοσπαστικοποίησης του κακού" (Renault: 369). Χαρακτηριστικό το κείμενο του Gunter Grass (2005), που θεωρεί το Άουσβιτς τέτοια τομή στην ιστορία της ανθρωπότητας, που θα μπορούσε να αντικαταστήσει το "προ Χριστού" και "μετά Χριστόν" με το "προ και μετά το Άουσβιτς": "Όσος καιρός κι αν πέρασε από τότε... το τερατώδες στίγμα που ακούει στο όνομα Άουσβιτς, επειδή δεν παρομοιάζεται, επειδή δεν μπορεί με τίποτα να στηριχθεί ιστορικά, επειδή δεν γίνεται αντιληπτό μέσα από καμιά ομολογία ενοχής, παραμένει κάτι το ασύλληπτο και κάτι που αποτελεί τέτοια τομή, ώστε να είναι σχεδόν αυτονόητο να χρονολογούμε την ιστορία της ανθρωπότητας, καθώς και τη δική μας έννοια της ανθρώπινης ύπαρξης, με γεγονότα που συνέβησαν προ και μετά το Άουσβιτς".

2.1.4 Η ιστορία ως γνώση και αφήγηση της πραγματικότητας (historia rerum gestarum)

Πατέρας της ιστορίας θεωρείται ο Ηρόδοτος από την Αλικαρνασσό (περ. 484 π.Χ. - 425/410 π.Χ.). Στο έργο του "Ιστορίαι", αφηγείται τους μηδικούς πολέμους, με τρόπο συστηματικό, ώστε να μη σβήσει με το πέρασμα του χρόνου η θύμηση των περασμένων ανάμεσα στους ανθρώπους, ούτε έργα μεγάλα και θαυμαστά… να μείνουν στην αφάνεια: "ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά… ἀκλεᾶ γένηται" (Ηρόδοτος πρ.), καταγράφοντας ταυτόχρονα λεπτομερώς και με χρονολογικές αναφορές την ιστορία των λαών της Ανατολής και της Αιγύπτου και των ελληνικών πόλεων. Μαζί με τα πραγματικά ιστορικά στοιχεία, ο Ηρόδοτος, παρουσιάζει και πολλά μυθικά και θρησκευτικά.

Ο επόμενος μεγάλος αρχαίος Έλληνας ιστορικός, ο Θουκυδίδης από την Αθήνα (περ. 460 π.Χ. - περ. 399 π.Χ.), αποβάλλει τα μυθικά και θρησκευτικά στοιχεία της ιστορίας του Ηρόδοτου, εν γνώσει του πως η έλλειψη του μυθώδους από τη διήγησή του, ίσως την κάνει λιγότερο ευχάριστη: "καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ἀτερπέστερον φανεῖται" (Θουκυδίδης 1.22.4). Ερευνά τα πραγματικά ιστορικά συμβάντα, όπως δηλώνει, όχι παίρνοντας τις πληροφορίες του από τον πρώτο τυχόντα, ούτε όπως τα φανταζόταν, αλλά αφού υπέβαλε σε ακριβέστατο έλεγχο και εκείνα των οποίων υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας και όσα έμαθε από άλλους: "οὐδ᾽ ὡς ἐμοὶ ἐδόκει, ἀλλ᾽ οἷς τε αὐτὸς παρῆν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὅσον δυνατὸν ἀκριβείᾳ περὶ ἑκάστου ἐπεξελθών" (Θουκυδίδης 1.22.3). Καθώς εξιστορεί τον Πελοποννησιακό πόλεμο, αποφεύγει τις συνήθεις μυθολογικές ερμηνείες των ιστορικών γεγονότων, προσπαθώντας να εξιχνιάσει τις πραγματικές αιτίες που τα γεννούν και να καταγράψει με ακρίβεια και όσο πιο αντικειμενικά μπορεί τα αποτελέσματά τους, καθιστάμενος, μ᾽ αυτή του την προσέγγιση, ο θεμελιωτής της επιστημονικής ιστορικής έρευνας. Βεβαίως και αυτός, όπως και ο Ξενοφώντας ο Αθηναίος (430 π.Χ. - 355 π.Χ.), που στα "Ελληνικά" του συνεχίζει την αφήγηση των γεγονότων της τελευταίας περιόδου του Πελοποννησιακού πολέμου, ξεκινώντας από το 411 π.Χ., από το σημείο δηλαδή που διακόπηκε η αφήγηση του Θουκυδίδη, δε θα μπορέσουν να αποφύγουν τις προσωπικές απόψεις στο έργο τους, καθώς μάλιστα εξιστορούν σύγχρονά τους γεγονότα.

Η αντικειμενικότητα κατά τη συγγραφή της ιστορίας θεωρείται, από την αρχαιότητα, επιδίωξη εκ των ων ουκ άνευ, που για την διασφάλισή της ο ιστορικός απαιτείται να ξεχάσει φίλους και εχθρούς, αισθήματα φιλίας ή αντιπάθειας (Καπόπουλος Κ., 1995: τ.Β΄, 327), και συχνά να εξυμνεί και με τους πιο μεγάλους επαίνους να στολίζει τους εχθρούς, όταν το επιβάλλουν οι πράξεις τους, και πολλές φορές να κατηγορεί και να κατακρίνει, έτσι που να τους φέρνει ντροπή, τους πιο αγαπητούς του, όταν αυτό απαιτούν οι λαθεμένες τους ενέργειες, όπως γράφει ο Πολύβιος ο Μεγαλοπολίτης (περ.200-118 π.Χ.), ο σημαντικότερος ιστορικός της ελληνιστικής εποχής: "ὅταν δέ τό ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνῃ τις, ἐπιλαθέσθαι χρή πάντων τῶν τοιούτων, καί πολλάκις μέν εὐλογεῖν καί κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τούς ἐχθρούς, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο, πολλάκις δ᾽ ἐλέγχειν καί ψέγειν ἐπονειδίστως τούς ἀναγκαιοτάτους, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἁμαρτίαι τοῦθ᾽ ὑποδεικνύωσιν" (Πολυβίου, Ιστορίαι, 1.14.5-6).

Ο Θουκυδίδης αναγνωρίζει πως η αναζήτηση της ιστορικής αλήθειας προσκρούει στην υποκειμενικότητα των αυτοπτών μαρτύρων (ο καθένας αναλόγως της μνήμης του ή της εύνοιας, που είχε προς τον ένα ή τον άλλο αντίπαλο): "διότι οἱ παρόντες τοῖς ἔργοις ἑκάστοις οὐ ταὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἔλεγον, ἀλλ᾽ ὡς ἑκατέρων τις εὐνοίας ἢ μνήμης ἔχοι" (Θουκυδίδης 1.22.3). Ο Λουκιανός (125-180 μ.Χ.) συνοψίζει τις αρετές που πρέπει να

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

διαθέτει ένας ιστορικός, να είναι άφοβος, ανώτερος αμοιβών και δώρων, ελεύθερος, φίλος της ειλικρίνειας και της αλήθειας, να λέει τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη, ούτε στο μίσος ούτε στη φιλία να χαρίζεται: "Τοιοῦτος οὖν μοι ὁ συγγραφεὺς ἔστω, ἄφοβος, ἀδέκαστος, ἐλεύθερος, παρρησίας καὶ ἀληθείας φίλος, ὡς ὁ κωμικός φησι, τὰ σῦκα σῦκα, τὴν σκάφην δὲ σκάφην ὀνομάσων, οὐ μίσει οὐδὲ φιλίᾳ τι νέμων" (Λουκιανός, Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν 41). Και ο Βυζαντινός ιστορικός Προκόπιος (περ.500-562 μ.Χ.) διευκρινίζει πως κατά την συγγραφή του δεν απέκρυψε τα σφάλματα και τις αποτυχίες ακόμα και των πιο οικείων του, αλλά έγραψε τα πάντα με κάθε ακρίβεια, όπως πράγματι έγιναν, είτε καλά είτε κακά: "οὐδέ του τῶν οἱ ἐς ἄγαν ἐπιτηδείων τὰ μοχθηρὰ ἀπεκρύψατο, ἀλλὰ τὰ πᾶσι ξυνενεχθέντα ἕκαστα ἀκριβολογούμενος ξυνεγράψατο, εἴτε εὖ εἴτε πη ἄλλῃ αὐτοῖς εἰργάσθαι ξυνέβη" (Προκόπιος, Ὑπέρ τῶν πολέμων λόγοι 1.1.4-5).

Οι σύγχρονες αντιλήψεις για την ιστορία αναγνωρίζουν πως αυτή δεν είναι, έτσι κι αλλιώς, αλλά και δεν μπορεί να είναι αντικειμενική. Η υποκειμενικότητά της αφορά πολλά επίπεδα: την υποκειμενικότητα των πηγών, την υποκειμενικότητα στην αξιολόγηση και επιλογή των προς εξέταση θεμάτων, την υποκειμενικότητα στη μελέτη και επεξεργασία των θεμάτων κ.ο.κ. Εκτός, όμως, από την υποκειμενικότητα των πηγών ή του ιστορικού, υπάρχει, εξ αντικειμένου, και η διαφορετική αντίληψη, που η κοινωνία έχει, κάθε εποχή, για την ιστορία. Όπως ισχυρίζεται ο Γιάκομπ Μπούρκχαρντ στο έργο του "Ισχύς και ελευθερία. Σκέψεις πάνω στην Ιστορία" (Λεβίτ: 43), η ιστορία δεν είναι μια αντικειμενική γνώση γεγονότων με ουδέτερη σημασία, αλλά η "καταγραφή των γεγονότων εκείνων που μια εποχή βρίσκει αξιοσημείωτα σε μιαν άλλη". Κάθε γενιά ανακαλεί στη μνήμη της το παρελθόν της, προκειμένου αυτό να μη λησμονηθεί και να μη χαθεί η ιστορική αίσθηση της ύπαρξής της. Η καταγραφή, με ανανεωμένη, κάθε φορά, ερμηνεία της ιστορίας, συνεπάγεται επιλογή, έμφαση κι αξιολόγηση, όχι όμως ως κάποιες αναπόφευκτες αστοχίες, ή ανεπιθύμητες παρενέργειες, αλλά ως αναγκαία συστατικά και απαραίτητες προϋποθέσεις μιας ιδιαίτερα δημιουργικής διαδικασίας, που αφορά την κατανόηση και εξοικείωση με την ιστορία.

Ο Χέγκελ αναγνώριζε πως "ακόμα κι ο συνηθισμένος μέτριος ιστοριογράφος, που πιστεύει και διατείνεται ότι ενεργεί μόνο δεκτικά, ότι αφοσιώνεται αποκλειστικά στα δεδομένα, δεν είναι παθητικός όταν σκέπτεται: κομίζει τις κατηγορίες του και βλέπει τα πράγματα μέσω αυτών" (Χέγκελ 1830/2006: 118).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Κατά τον Μαξ Βέμπερ (Γκοφ: 162), οι υποκειμενικές υποθέσεις του ιστορικού είναι η αναγκαία ενοποιητική συνθήκη για να κατανοήσουμε την ιστορική πραγματικότητα, αφού οποιαδήποτε διαφορετική προσέγγιση "δεν θα κατέληγε πουθενά αλλού παρά σε ένα χάος υπαρξιακών κρίσεων πάνω σε αμέτρητα μεμονωμένα γεγονότα". Η "ιστορικότητα" του ιστορικού, δηλαδή η ύπαρξή του στον συγκεκριμένο χρόνο και την συγκεκριμένη κοινωνία, όχι μόνο δεν παρεμποδίζει τη δημιουργία της ιστορικής επιστήμης, αλλά αντίθετα αποτελεί όρο για την εγκαθίδρυσή της (Ρίκα Μπενβενίστε στο https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/8175/8171: 283)

Η μετατροπή του παρελθόντος σε ιστορία δεν γινόταν με τον ίδιο τρόπο σε κάθε εποχή, και σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Σύμφωνα με τον καθηγητή Αντώνιο Λιάκο, οι ιστορικοί δεν αποτυπώνουν απλώς την ιστορία, τη δημιουργούν. Αυτό δεν σημαίνει ότι "εφευρίσκουν και κατασκευάζουν ένα άλλο παρελθόν", εντελώς διαφορετικό απ' "αυτό που γνώρισαν οι άνθρωποι της κοινωνίας που μελετούν" (https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/8175/8171:283) Η δημιουργική αυτή διαδικασία δεν πραγματοποιείται κατά τρόπο αυθαίρετο, αλλά μέσα από τους τρόπους με τους οποίους οι κοινωνίες αντιλαμβάνονται το παρελθόν τους και τη σχέση τους μαζί του (Λιάκος: 283), στις διάφορες εποχές, προβάλλοντας τις κυρίαρχες επιταγές για το τι θέλουμε να μάθουμε και τι να ξεχάσουμε και διαχειριζόμενες τις πιέσεις αυτών που δεν θέλουμε να μάθουμε και δεν μπορούμε να ξεχάσουμε. Στη σύγχρονη λειτουργία της ιστορίας, που είναι η ανάδειξη της ιστορικότητας της κοινωνίας, των κοινωνικών φαινομένων, των νοητικών και πολιτισμικών κατηγοριών (Λιάκος: 285), η ιστοριογραφία δεν είναι η ανακάλυψη μιας προϋπάρχουσας πραγματικότητας, αλλά ένα πολιτισμικό και διανοητικό εγχείρημα, μια κοινωνική πρακτική, που δεν αναπαριστά απλώς το αντικείμενό της αλλά αναστοχάζεται και τους τρόπους αναπαράστασης, που συγκροτούν όχι μόνο το αντικείμενο αλλά και το εξιστορούν υποκείμενο (Γιαννουλόπουλος 2007).

Αν και η ιστορία δεν μπορεί να είναι αντικειμενική, είναι όμως "αληθινή", υπό την έννοια ότι πρέπει να συμφωνεί με τα αληθινά γεγονότα που επικαλείται. Η αλήθεια, κατά τον Πολύβιο τον Μεγαλοπολίτη, είναι το βασικό συστατικό της ιστορίας, έτσι που αν αυτή αφαιρεθεί, ό,τι απομένει από την ιστορία είναι μόνο ανώφελη διήγηση: "Ὥσπερ γὰρ ζώου τῶν ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν ἀχρειοῦται τὸ ὅλον, οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ἀληθείας τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελὲς γίνεται διήγημα" (Ιστορίαι 1.14.7). Ταυτοχρόνως όμως η ιστορία είναι και μία ερμηνεία, που τοποθετεί τα γεγονότα σε μία αφήγηση που έχει δημιουργηθεί στη βάση μοτίβων και νοημάτων, καθώς το παρελθόν από μόνο του δεν αποτελεί αφήγηση, είναι άτακτο, χαοτικό, πολύπλοκο, ανεξάντλητο (Arnold: εισαγωγή).

Ο Ζακ Λε Γκοφ (1998: 160) κάνει τη διάκριση μεταξύ αντικειμενικότητας και αμεροληψίας: Ο ιστορικός δεν μπορεί να είναι αντικειμενικός, του είναι αδύνατον να αποβάλει τις αντιλήψεις του για τον άνθρωπο "κυρίως όταν πρόκειται να εκτιμήσει τη σπουδαιότητα των γεγονότων ή τις αιτιακές σχέσεις" (Genicot στο Γκοφ: 160), παρόλα αυτά οφείλει να είναι αμερόληπτος. Δεν έχει το δικαίωμα να ακολουθεί μιαν αποδεικτική διαδικασία σε πείσμα των μαρτυριών για να υπερασπισθεί μιαν υπόθεση, όποια και αν είναι αυτή…".

2.1.5 Η σχέση των ανθρώπων με την Ιστορία. Ιστορία των ιστορικών και Ιστορία της συλλογικής μνήμης

Όπως ήδη προκύπτει και όπως ρητά διατυπώθηκε και παραπάνω, η ιστορία της ανθρωπότητας είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση "ιστορίας", λόγω της συνείδησης των δρώντων υποκειμένων, μέσω της οποίας οι άνθρωποι ταυτίζονται με την ιστορία τους. Όπως διαπιστώνει στην κατακλείδα του βιβλίου του "Πώς το παρελθόν γίνεται Ιστορία" ο Αντώνιος Λιάκος (2007: 287): "Η σχέση της ιστορίας με την κοινωνία λειτουργεί όπως ο διάλογος, που έχει ο καθένας ή η καθεμιά μας με τη συνείδησή του/της. Φέρνει, δηλαδή, τις κοινωνίες αντιμέτωπες με τον εαυτό τους".

Η σχέση των ανθρώπων με την ιστορία μπορεί να έχει διάφορες μορφές: τη μορφή της ιστορικής κουλτούρας, της ιστορικής συνείδησης ή της ιστορικής γνώσης. Ως ιστορική κουλτούρα, ορίζεται η ενεργή και συναισθηματική σχέση μια ομάδας ανθρώπων με το παρελθόν, που ξεπερνά την επίσημη ιστορία και αφορά μια σειρά από διαδικασίες και αναπαραστάσεις, γιορτές, τελετές, μορφές τέχνης. Με τη διάχυση της ιστορικής κουλτούρας και την πρόσληψή της, σε θεσμούς όπως η οικογένεια και το σχολείο, διαμορφώνεται η ιστορική συνείδηση ανθρώπων και συλλογικοτήτων. Ιστορική κουλτούρα και ιστορική συνείδηση αποκτώνται μέσω διαδικασιών πρόσληψης και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αφομοίωσης, ενώ η ιστορική γνώση προϋποθέτει την αυτενέργεια του ενδιαφερόμενου (Καραμανωλάκης: 3).

Ο Klas-Göran Karlsson παρουσιάζει πέντε απόψεις σχετικά με την ιστορική συνείδηση, σε κείμενα που έχουν μελετηθεί προσφάτως (2017) από τον Robert Thorp, και τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως βάση για τον καθορισμό ενός ορισμού της έννοιας. Μια πρώτη άποψη της ιστορικής συνείδησης, που υπάρχει σε όλα τα κείμενα, είναι αυτή που θεωρεί την έννοια ως ένα χρονικό επεξεργαστή ή πυξίδα που μας επιτρέπει να προσανατολιζόμαστε στο χρόνο και να δημιουργούμε νόημα στη ζωή. Η δεύτερη άποψη της έννοιας είναι αυτή που ο Klas-Göran Karlsson αποδίδει στον Γερμανό ιστορικό και ιστορικό ερευνητή Karl-Ernst Jeismann: η ιστορική συνείδηση είναι η σχέση μεταξύ του πώς προσλαμβάνουμε και πώς προσεγγίζουμε την ερμηνεία μας από το παρελθόν, την κατανόηση του παρόντος και τις προοπτικές για το μέλλον. Μια τρίτη άποψη είναι η ιστορική συνείδηση ως σημερινή γνώση ότι το ανθρώπινο είδος και όλοι οι κοινωνικοί μας θεσμοί και μορφές κοινωνικής αλληλεπίδρασης υπάρχουν μέσα στο χρόνο και έτσι έχουν ένα παρελθόν, ένα παρόν και ένα μέλλον. Η τέταρτη άποψη ισοδυναμεί την ιστορική συνείδηση με την παρουσία όλων των χρονικών διαστάσεων: του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος, ενώ η πέμπτη άποψη της ιστορικής συνείδησης την ορίζει ως όλες τις ψυχικές λειτουργίες που δημιουργούν ιστορικό νόημα (Karlsson, 2009, 2010, 2011, 2014 στο Thorp: 2).

Κατά τον Andrew Glencross (2015) η ιστορική συνείδηση ορίζεται ως η κατανόηση της χρονικότητας της ιστορικής εμπειρίας ή του πώς πιστεύεται ότι το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον συνδέονται. Διακρίνει τρία είδη ιστορικής συνείδησης όσον αφορά την αντίληψη της ιστορίας, ως δασκάλου, ως αφήγησης και ως εκπροσώπησης. Συγκρίνοντας τον τρόπο με τον οποίο οι διάφορες εξουσίες σκέφτονται ιστορικά και όχι «κάνουν» ιστορία, συνδέει τα τρία είδη ιστορικής συνείδησης: διδάγματα από την ιστορία, εκδίκηση της ιστορίας και καιροσκοπική διαφυγή από την ιστορία, με την πολιτική χρήση της ιστορικής γνώσης και της ιστορικής συνείδησης που παράγουν.

Όσον αφορά τη γνώση της ιστορίας από τον άνθρωπο, αυτή θεωρείται, από μερίδα φιλοσόφων της ιστορίας ευκολότερη από την κατανόηση της φύσης. Στα 1725, στη "Νέα Επιστήμη" του ο Βίκο υποστηρίζει πως η ανθρώπινη ιστορία πρέπει να θεωρείται περισσότερο κατανοητή από τον άνθρωπο απ’ ότι η φύση, καθώς, αυτής της δεύτερης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

"μόνον ο Θεός, που την δημιούργησε, γνωρίζει και κατέχει τον νόμο της", ενώ ο ιστορικός κόσμος "που φτιάχτηκε από τους ανθρώπους μπορεί να κατανοηθεί και να εξηγηθεί από την ανθρώπινη επιστήμη". Ήδη από τα 1636, στο "Λόγο περί της Μεθόδου" ο Ντεκάρτ υπονοεί πως η ιστορία μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο με την υπαγωγή της στη γνώση και την κυριαρχία του ανθρώπου, που αντλεί διδάγματα από το λογικό του (Renault: 349).

Σήμερα, στην εποχή της κυριαρχίας της εικόνας και της βαθμιαίας αποξένωσης της νέας γενιάς από το βιβλίο, η απόκτηση της έγκυρης ιστορικής γνώσης, με την παραδοσιακή της προσέγγιση καθίσταται δυσχερής. Έχει διατυπωθεί η άποψη πως η διδασκαλία της Ιστορίας, που, πιστή στην αφήγηση των γεγονότων, σύμφωνα με την παραδοσιακή αντίληψη, καταπονεί τη μνήμη των μαθητών με ημερομηνίες κι ονόματα επιφανών προσώπων, πρέπει, τουλάχιστον για τα μικρά παιδιά, να αναθεωρηθεί και να εμπλουτισθεί με εύληπτο εποπτικό υλικό, με το οποίο αυτά είναι εξοικειωμένα, όπως τηλεοπτικές σειρές και κινηματογραφικές ταινίες (Braudel: 38). Την άποψη πως "οι νέοι έχουν μάθει να μισούν την ιστορία και δεν την αγαπούν καθόλου… καθώς στο σχολείο τους διδάσκεται ως μία ανόητη αποστήθιση" εκφράζει η αναπληρώτρια καθηγήτρια του ΕΚΠΑ Μαρία Ευθυμίου (https://theactivist.blog/2017/02/28/maria-euthimiou-oi-ellines-misoyn-tin-patrida-toys/).

Καθώς η διδασκαλία της ιστορίας επικεντρώνεται συνήθως στην κατανόηση του παρελθόντος ως στόχου καθαυτού, διεθνείς έρευνες δείχνουν ότι πολλοί μαθητές δεν βλέπουν νόημα σ' αυτό, με αποτέλεσμα να αντιλαμβάνονται την ιστορία ως μη χρήσιμη. Ωστόσο, καθώς η ιστορία διαδραματίζει, επίσης, ρόλο στον προσανατολισμό για το παρόν και το μέλλον, τίθεται το ερώτημα εάν το γεγονός, ότι οι μαθητές δεν καταφέρνουν να το αντιληφθούν, οφείλεται στην έλλειψη αντίστοιχης διάστασης, στα μαθήματα ιστορίας, σχετικά με την εφαρμογή της γνώσης για το παρελθόν, επίσης στο παρόν και στο μέλλον. Σύγχρονες τάσεις στη διδακτική της ιστορίας εξετάζουν δύο ερωτήματα: αν η ιστορία πρέπει να γίνει πιο προσιτή στους μαθητές, ποιου είδους στόχοι πρέπει να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στη διδασκαλία της ιστορίας; και τι είδους διδακτικές στρατηγικές ευθυγραμμίζονται με αυτούς τους στόχους στη διδασκαλία της ιστορίας, που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να διδάξουν στους μαθητές πώς να κάνουν συνδέσεις μεταξύ του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος (Straaten Van κ.ά, 2016).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Η νέα προσέγγιση εξυπακούει την αξιοποίηση επίσης ιστορικών ντοκιμαντέρ, αλλά και την ανάγκη νέων έγκυρων ιστορικών παραγωγών με εκπαιδευτικό σκοπό, καθώς υπάρχει ο κίνδυνος διαμόρφωσης λανθασμένων εντυπώσεων για ιστορικά περιστατικά, πρόσωπα και περιόδους, από αυθαιρεσίες, μικρές ή μεγαλύτερες, που μπορεί να συνεπάγεται μια αβασάνιστη εμπορική κινηματογραφική μεταφορά, η οποία ανέχεται διάφορους "ποιητικῆ αδείᾳ" αναχρονισμούς ή κατ' αναλογία μεταφορές ατεκμηρίωτων γεγονότων, και υπερτονισμούς δευτερευόντων ανεκδοτολογικών στοιχείων ή αποσιωπήσεις άλλων σημαντικών τεκμηριωμένων, με στόχο την πύκνωση της δράσης και την αύξηση του δραματικού στοιχείου, αλλά κυρίως την "πειθάρχηση" των ιστορικών συμβάντων ή του ήθους των χαρακτήρων στη συνολική σεναριακή ή σκηνοθετική σύλληψη. Ακραία εκδοχή τέτοιων αυθαιρεσιών αποτελούν οι ανιστόρητες "ιστορικές" τηλεοπτικές σειρές ή κινηματογραφικές ταινίες τύπου Χόλυγουντ (http://news247.gr/eidiseis/psixagogia/cinema/14-apo-tis-pio-anistorhtes-istorikes-tainies-toy-xoligoynt.4755919.html).

Γενικότερα, διαπιστώνεται πως τα τελευταία χρόνια η κοινωνία μας "καταναλώνει ιστορία" με εντυπωσιακούς ρυθμούς, στα ιστορικά ένθετα των εφημερίδων, στις κινηματογραφικές ταινίες, στα ιστορικά μυθιστορήματα (Καραμανωλάκης: 3), μέσω όμως μιας διαμεσολαβημένης αφήγησης, όπου τα πράγματα νοηματοδοτούνται από τη μια ως πραγματικά γεγονότα και από την άλλη ως αναπαριστάμενα γεγονότα μέσω της αφήγησής τους (Ψύλλα 2010).

Ο κίνδυνος ιστορικής παραπλάνησης των θεατών από μια τηλεοπτική ή κινηματογραφική παραγωγή, που μεταφέρει ατεκμηρίωτες υποθέσεις, είναι σημαντικά μεγαλύτερος από εκείνον που διατρέχουν οι αναγνώστες ενός βιβλίου εξ αιτίας μιας ατυχούς λεκτικής διατύπωσης, λόγω της ιδιαίτερα καταλυτικής δύναμης της εικόνας. Όμως δεν πρέπει να υποτιμάται και η ανάλογη λειτουργία του ιστορικού μυθιστορήματος, ενός λογοτεχνικού είδους που έχει την αρχή του στον 19ο αιώνα και τον Γουόλτερ Σκοτ, γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση στον 20ό αιώνα με χαρακτηριστικό εκπρόσωπό του τον Ουμπέρτο Εκο, που χρησιμοποίησε στοιχεία της μεσαιωνικής ιστορίας για τα μυθιστορήματά του, και απογειώθηκε από τον πιο πρόσφατο Νταν Μπράουν, που έγραψε μισή ντουζίνα ευπώλητα θρίλερ μυστηρίου (που έχουν μεταφραστεί σε 52 γλώσσες και έχουν πουλήσει ήδη περισσότερα από 200 εκατομμύρια αντίτυπα), χρησιμοποιώντας επιλεκτικά διάφορα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ιστορικά στοιχεία. Η συνταγή του επιτυχημένου μυθιστορήματος "ανακατεύει" Ιστορία, φαντασία, έρωτες και θρίλερ (Μπασκόζος 2012), σε μια μεταμοντερνιστική αντίληψη, που "εξαλείφει την απόσταση ανάμεσα στην ιστοριογραφία και τη λογοτεχνία" (Γιαννουλόπουλος 2007). Κι ο Ζοζέ Σαραμάγκου (1998: 16) βάζει στο στόμα του επιμελητή του την αξιωματική διατύπωση: "…ό,τι δεν είναι ζωή είναι λογοτεχνία. Και η Ιστορία. Προπαντός η Ιστορία…". Ο Αντώνης Λιάκος, υπενθυμίζει ότι "όλα τα αφηγήματα δεν είναι ισοδύναμα" (Γιαννουλόπουλος 2007). Σημαντική προϋπόθεση για τον αναγνώστη, να είναι ενήμερος πως διαβάζει ένα μυθιστόρημα, προϊόν μυθοπλασίας, στο οποίο το ιστορικό στοιχείο είναι απλώς το φόντο ή η αφορμή.

Κατά τον Ζακ Λε Γκοφ (1998: 159), υπάρχουν δύο ιστορίες: εκείνη της συλλογικής μνήμης κι αυτή των ιστορικών. Αν και η πρώτη εμφανίζεται συχνά "μυθική, παραμορφωμένη κι αναχρονιστική", όμως, είναι αυτή, η "εσφαλμένη παραδοσιακή ιστορία", η όχι πάντοτε απρόσβλητη "από μιαν ασθένεια, αν όχι του παρελθόντος, τουλάχιστον του παρόντος και, ίσως, από μια ασύνειδη εικόνα ενός ονειροπολημένου μέλλοντος", που συγκροτεί τη βιωμένη σχέση παρελθόντος και παρόντος. Κι είναι η λειτουργία της δεύτερης, της ιστορίας των ιστορικών, που καλείται να διαφωτίζει τη μνήμη ώστε να διορθώνει τα σφάλματά της, σε όποιο βαθμό αυτό είναι δυνατόν, καθώς έτσι κι αλλιώς η συλλογική μνήμη δεν είναι παρά μια ανακατασκευή του παρελθόντος μέσω δεδομένων δανεισμένων από το παρόν, βασισμένη και σε ανακατασκευές προηγούμενων εποχών, που έχουν ήδη δημιουργήσει μια παραλλαγμένη εικόνα του παρελθόντος (Halbwachs 1944/2013: οπισθόφυλλο).

Όμως η συλλογική μνήμη, η αφήγηση του παρελθόντος και οι ερμηνείες του δεν είναι ζητήματα που έχουν να κάνουν με μιαν αυθόρμητη, αδιαμεσολάβητη μνήμη, είναι κατά βάσιν "πολιτικά διακυβεύματα", αφού έχουν τη δύναμη να νομιμοποιούν στάσεις του παρόντος, και να επηρεάζουν τον οραματισμό προοπτικών του μέλλοντος (Δαμηλάκου: 188). Ο Foucault (1977) διαπίστωνε πως η απομάκρυνση από τη ζωντανή σχέση με το παρελθόν, που διευκολύνθηκε και από τη μεταμοντέρνα αποποίηση της παράδοσης, δημιούργησε ένα κενό γεμάτο αναμνηστική δραστηριότητα, που καλύπτεται κατά το δοκούν χειραγωγούμενο από την πολιτική εξουσία. Το κλασικό έργο του Halbwachs "Η συλλογική μνήμη" είναι ένα ανολοκλήρωτο έργο, που εκδόθηκε από τους συγγενείς του, μετά το τέλος του πολέμου, καθώς ο συγγραφέας, που συνελήφθη το 1944, πέθανε την επόμενη χρονιά στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Buchenwald. Εμπνευσμένος από τον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

δάσκαλό του Emile Durkheim, ο Halbwachs πραγματεύεται την έννοια της συλλογικής/κοινωνικής μνήμης, εξετάζοντας τις ατομικές, συλλογικές, κοινωνικές και ιστορικές διεργασίες που συμμετέχουν στην κατασκευή της. Διατυπώνει τη θέση πως οι κοινωνικές δομές της μνήμης επηρεάζονται από τις ανάγκες του παρόντος και πως η "συλλογική μνήμη" διαμορφώνεται από τα σημερινά ζητήματα και τις αντιλήψεις. Καθώς οι διάφορες ομάδες επιλέγουν να ανατρέχουν σε διαφορετικές μνήμες για να εξηγήσουν τα τρέχοντα προβλήματα, οι ηγέτες μιας ομάδας, για να εξηγήσουν το παρόν, ανασυνθέτουν ένα παρελθόν επιλέγοντας και αναδιατάσσοντας τα γεγονότα για να συμμορφωθούν με τη σύγχρονη κοινωνική αφήγηση (https://memorialworlds.com/what-is-collective-memory/).

Ο Πιερ Μπουρντιέ (Παναγιωτόπουλος 1999: 21) κάνει τη διάκριση ανάμεσα στην "πραγμοποιημένη" ιστορία και την "ενσωματωμένη" / "σωματοποιημένη" ιστορία, στην "ιστορία που έγινε πράγμα" και στην "ιστορία που έγινε σώμα" (Bourdieu, Παναγιωτόπουλος, Στεργίου 1991: 9, υποσημείωση), που αντιπροσωπεύουν τις δύο καταστάσεις της ιστορίας: την ιστορία στην αντικειμενοποιημένη της κατάσταση, που συσσωρεύτηκε μέσα στα πράγματα "κτίρια, μνημεία, βιβλία, θεωρίες, έθιμα, δίκαιο" και την ιστορία σε ενσωματωμένη κατάσταση, που έγινε "έξις" και ως επικαιροποιημένη ιστορία είναι ενεργή, με εκδηλώσεις σε καθημερινές συμπεριφορές και κληρονομημένες χειρονομίες. Όσον αφορά την αντικειμενοποιημένη ιστορία, απαραίτητη προϋπόθεση, κατά τον Μπουρντιέ (Παναγιωτόπουλος 1999: 29), για να γίνει αυτή ιστορική δράση, δηλαδή να γίνει "ιστορία ενεργημένη και ενεργητική", είναι να υιοθετηθεί από φορείς που η ιστορία τους προδιαθέτει να την αναλάβουν, έχουν την τάση να ενδιαφέρονται γι' αυτή, αλλά και τις απαραίτητες ικανότητες για να την κάνουν να λειτουργήσει. Φορείς δηλαδή που κατέχουν το συγκεκριμένο πολιτισμικό κεφάλαιο κι ένα αντίστοιχο ήθος (σύστημα άρρητων αξιών), που συμβάλλει στον καθορισμό των στάσεων σε σχέση με το πολιτισμικό κεφάλαιο. Που διαθέτουν, μ' άλλα λόγια, την πρώτη βασική διάσταση του πολιτισμικού κεφαλαίου: την ικανότητα να το εκτιμήσουν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

3. ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΗΤΑ

3.1 Θεωρητικές προσεγγίσεις της έννοιας της ιστορικότητας

3.1.1 Όροι

Στο έργο του Χέρμπερτ Μαρκούζε "Η Οντολογία του Χέγκελ και η Θεωρία της Ιστορικότητας", στην εισαγωγή της μεταφράστριας Σεϊλά Μπενχαμπίμπ, βρίσκουμε τον ορισμό της ιστορικότητας ως εξής: *ιστορικότητα* ("historicity") είναι η σημασία που αποδίδουμε σε κάτι που λέμε πως είναι "ιστορικό". Η ιστορικότητα σημαίνει την έννοια του "είναι", το νόημα του όντος, του "ιστορικού" (the meaning of the Being of the historical) (Marcuse: xix).

Στο "Λεξικό Εννοιών Γενικής Παιδείας", στο λήμμα *ιστορικότητα* αναφέρεται: "η ιστορική διάσταση ενός φαινομένου, το γεγονός ότι ένα φαινόμενο εμφανίζεται και εξελίσσεται μέσα σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο… Επίσης ο άνθρωπος φέρνει μέσα του την ιστορικότητα, έχει ιστορική συνείδηση, ξέρει σε ποιο σημείο της ιστορικής εξέλιξης βρίσκεται, γνωρίζει το ιστορικό παρελθόν…" (Γκίκας: 240).

Ο όρος δεν απαντά στην αρχαία ελληνική γραμματεία. Στο ετυμολογικό λεξικό του Μπαμπινιώτη (2009: 596) υπάρχει η αναφορά:
ιστορικ-ότητα, μεταφορά του ελληνογενούς γερμ. *Historizität.*

Κατά τον Λε Γκοφ (1998: 148), η "ιστορικότητα" ως μια λειτουργία ή μια κατηγορία του πραγματικού, εμφανίζεται κατά τον 19ο αιώνα, τον "αιώνα της ιστορίας", μαζί με τις έννοιες του "ιστορισμού" και του "ιστορικισμού": *Historicité*, στα γαλλικά, το 1872.

Αναζητώντας στον ιστότοπο www.dictionary.com την πιθανή προέλευση του όρου historicity/historicité, σε σχετική εφαρμογή σε γραφικό περιβάλλον, αυτή εντοπίζεται στη Γαλλία στα 1875-1880.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνα 1: Προέλευση του όρου historicity/historicité.

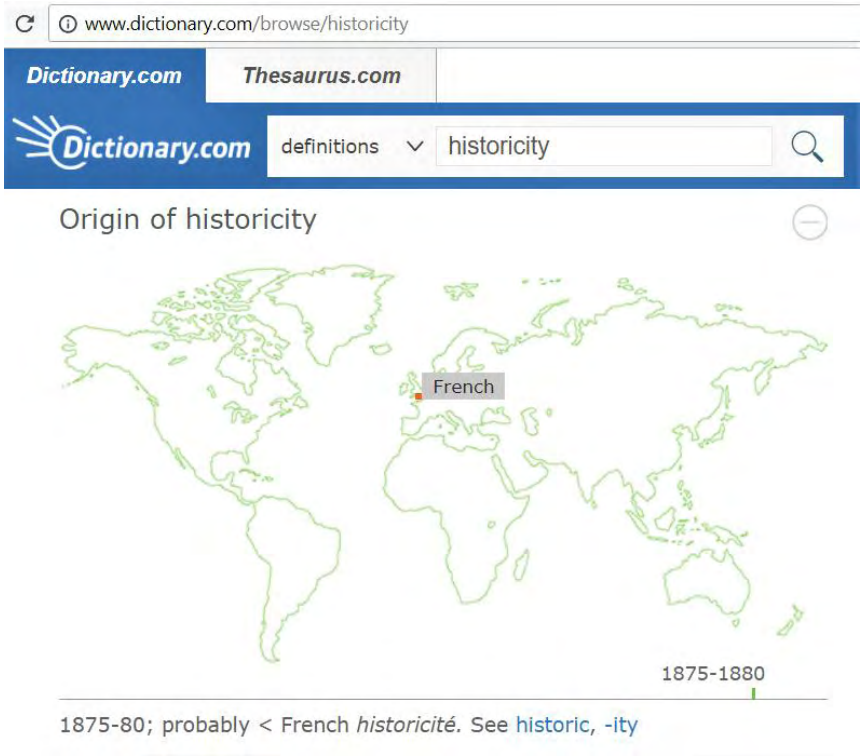

Πηγή: www.dictionary.com.

Και η ετυμολογία της λέξης *historicity* στο ONLINE ETYMOLOGY DICTIONARY (http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=historicity): **historicity** (n.) "quality of being true as history" 1877, from Latin historicus "of history, historical" (see historical) + -ity.

Αναζητώντας τις σημασίες που έχει στην αγγλική γλώσσα η λέξη "**historicity**" σε 4 έγκυρα λεξικά [2] (Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus, Collins

[2] Αναλυτικά ως εξής:

Στο *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*:
There is no Meaning of "historicity" in the Cambridge Business English Dictionary
(There is no Definition of "historicity" in the *Cambridge Business English Dictionary* © Cambridge University Press).

Στο *Collins English Dictionary:*
historicity in American English (hɪstəˈrɪsəti ; hisˌtərisˈətē)
noun : the condition of having actually occurred in history; authenticity
(Webster's New World College Dictionary, 4th Edition. Copyright © 2010 by Houghton Mifflin Harcourt. All rights reserved. Definition of "historicity" from *www.collinsdictionary.com/dictionary/english/historicity*).

Στα *Merriam-Webster Dictionaries:*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

English Dictionary, Merriam-Webster Dictionaries και Oxford Dictionaries), βρέθηκαν τα εξής αποτελέσματα:

- η κατάσταση της πραγματικής εμφάνισης στην ιστορία / αυθεντικότητα
- ιστορική πραγματικότητα
- ιστορική ποιότητα ή χαρακτήρας (σε αντιδιαστολή με το θρυλικό ή το μυθικό).

3.1.2 Έννοιες και Ορισμοί

Ως ιστορικότητα, μπορεί, κατ' αρχήν, να νοείται η συναίσθηση της καταγωγής ή της σχέσης των παλαιών πραγμάτων με συγκεκριμένη εποχή και κοινωνία του παρελθόντος. Στο Φιλοσοφικό Λεξικό του Cambridge, στο λήμμα **ιστορικότητα**, αναφέρεται πως: "ο όρος (historicity ή historicality, και γερμανικά Geshichtlichkeit) χρησιμοποιείται από τη φαινομενολογία και την ερμηνευτική παράδοση (από τον Dilthey και τον Husserl μέχρι τον Heidegger και τον Gadamer) για την ανάδειξη ενός ουσιαστικού γνωρίσματος της ανθρώπινης ύπαρξης. Τα πρόσωπα δεν είναι απλώς μέσα στην ιστορία. Το παρελθόν τους, συμπεριλαμβανομένου και του κοινωνικού παρελθόντος, διέπει τόσο την ίδια την αντίληψη του εαυτού τους όσο και τις μελλοντικές τους δυνατότητες. Η επίγνωση, επομένως, του παρελθόντος αποτελεί ουσιαστικό μέρος του εαυτού, προτού αυτή συγκροτηθεί σε μια γνωστική πειθαρχία" (Audi: 1221-2).

Σχετικά με τις παραπάνω αναφορές, αναγκαίο κρίνεται να διευκρινισθούν, εδώ, επιγραμματικά, τα εξής: Ο Wilhelm Dilthey εισάγει στην ερμηνευτική θεωρία του την ιστορική διάσταση, προκειμένου να διερευνήσει τη μετάβαση από την ατομική ιστορική εμπειρία σε μια ευρύτερη κατανόηση, όπου η ιστορική συνείδηση είναι ένας τρόπος γνώσης. Ο Edmund Husserl, με τη φαινομενολογία του, επιδιώκει ένα σταθερό κι αιώνιο πεδίο γνώσης, έξω από κάθε πολιτισμική, ιστορική, κοινωνική και υπαρξιακή

---

historicity *noun* his·to·ric·i·ty \ˌhi-stə-ˈri-sə-tē\
Definition of HISTORICITY: historical actuality
(Definition of "historicity" from *www.merriam-webster.com/dictionary/historicity*).

Στα *Oxford Dictionaries:*
historicity (hɪstəˈrɪsɪtɪ) : Historic quality or character (opposed to legendary or fictitious)
[f. L. historic-us, historic + -ity.]
(Definition of "historicity" from *Oxford English Dictionary* Second Edition on CD-ROM (v. 4.0.0.3) © Oxford University Press 2009).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

διακύμανση. Αντίθετα, για τον Martin Heidegger, που εισάγει την έννοια της ιστορικότητας στη φαινομενολογία, η κατανόηση δεν αποτελεί μιαν αυτόνομη, ανιστορική ανθρώπινη δραστηριότητα, καθώς κατανοούμε τον κόσμο, μέσα από τη γλώσσα. Στο βαθμό που η κατανόηση γίνεται γλωσσολογική, είναι και ιστορική, ενώ η ερμηνεία δεν είναι μια 'σημασία' που αποδίδουμε σ' ένα αντικείμενο, αλλά αυτό που κατά τη συγκεκριμένη στιγμή έχουμε ήδη κατανοήσει, καθώς επίσης και η επεξεργασία της ίδιας της κατανόησης και της εμπλοκής μας με την εκ των προτέρων κατανόηση του κόσμου.

Ο Hans Georg Gadamer ακολουθεί τον Heidegger, που ισχυρίζεται πως η ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης βρίσκεται στη χρονικότητά του και στην περατότητά του και αντικρούει τη φαινομενολογία του Husserl, που υποτιμά τη βιοτική πραγματικότητα ή την περίσταση. Έτσι ενώ, μέχρι τότε, η ιστορικότητα αντιμετωπιζόταν ως εμπόδιο για την αντικειμενική γνώση, πλέον σχετίζεται με τις προϋποθέσεις της ερμηνείας, που θεμελιώνεται πάντα σε κάτι που έχουμε εκ των προτέρων. Ο Gadamer εισάγει την έννοια της "ιστορίας της επίδρασης" σύμφωνα με την οποία "αληθινή είναι η ερμηνευτική όταν υποδεικνύει την επίδραση της ιστορίας στην ίδια την ερμηνεία" (Σημειώσεις Ι. Ναούμ "Ερμηνευτική Φαινομενολογία Θεωρία Πρόσληψης" http://www.lit.auth.gr/node/128). Για τον Gadamer, με την "πλήρη συνειδητοποίηση της ιστορικότητας όλων των πραγμάτων και της σχετικότητας όλων των απόψεων" η σύγχρονη συνείδηση -ακριβώς ως ιστορική συνείδηση- παίρνει κριτική θέση απέναντι σε όλα αυτά που παραδίδονται από την παράδοση, επανατοποθετώντας τα μέσα στο πλαίσιο που εμφανίστηκαν, για να δει τη σημασία και τη σχετική αξία που τους αρμόζει (Seixas, P., 2005). Κατά τον Gadamer, οποιαδήποτε απόφανση, περί του πραγματικού, δεν είναι τίποτε άλλο, παρά μια σύλληψη, που διενεργείται μέσα σε συγκεκριμένα σημασιολογικά πλαίσια, που ορίζουν οι συγκεκριμένες προϋποθέσεις και απαιτήσεις, που θέτουν οι διαφορετικές παραδόσεις. Η κατανόηση, που αφορά την ερμηνεία πράξεων των ανθρώπων στο παρελθόν, "είναι η εισχώρηση (entering) μέσα σε μια άλλη παράδοση έτσι ώστε το παρελθόν και το παρόν να διαμεσολαβούν συνεχώς το ένα το άλλο" (Στάμος Ι., http://pandemos.panteion.gr:8080/fedora/objects/iid:8457/datastreams/PDF1/content, σελ. 132). Η κατανόηση, εκτός του ότι είναι ιστορικά καθορισμένη και εντάσσεται σε ένα συγκεκριμένο εννοιολογικό πλαίσιο, είναι και μια ατέρμονη διαδικασία, καθώς διαρκώς, νέες αναγνώσεις γίνονται από νέες παραδόσεις.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Η έννοια της "ιστορικότητας" χρησιμοποιείται ανανεωμένη και επικαιροποιημένη στο δεύτερο μισό του 20ου αι. για να αποδοθεί και σε κοινωνίες, που παραδοσιακά θεωρούνταν ως "κοινωνίες χωρίς ιστορία", κυρίως χάρις στις εμπειρικές έρευνες της εθνολογίας σε τέτοιες κοινωνίες. Η νέα χρήση του όρου θεωρείται πως προφυλάσσει από τον κίνδυνο ιδεαλιστικοποίησης της ιστορίας, αφού καθώς "όλα είναι ιστορικά, η Ιστορία -με Ι κεφαλαίο- δεν υφίσταται", ενώ σε μια τέτοια αντίληψη πολιτισμικού σχετικισμού, θα μπορούσε να τεθεί θέμα "ιστορικότητας της ιστορίας" (Paul Veyne και M. de Certeau στο Γκοφ: 149).

Εξ άλλου ο όρος "ιστορικότητα" έχει αναδειχθεί μέσα στην ανθρωπολογία, με την έννοια της "χρονικότητας", για να αναφερθεί στις πολιτισμικές αντιλήψεις του παρελθόντος και να ανακαλύψει τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι, είτε μέσα είτε έξω από τη Δύση, ερμηνεύουν και αναπαριστούν το παρελθόν (Stewart 2016). Ενώ η δυτική ιστορία βασίζεται, γενικά, στην ιδέα ότι το "παρελθόν" χωρίζεται από το παρόν, εν τούτοις σήμερα, άνθρωποι σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων και δυτικών ιστορικών, αναγνωρίζουν ότι το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον εμπλέκονται αμοιβαία. Η ανθρωπολογική έννοια της "ιστορικότητας" μπορεί να ανοίξει τη χρονική εστίαση σ' ένα διευρυμένο "παρελθόν-παρόν-μέλλον". Μελέτες ιστορικότητας σε διάφορες κοινωνίες, από τον Ειρηνικό μέχρι τη Βόρεια Αμερική, ασχολούνται με τους διάφορους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται το παρελθόν τους, επινοούν το μέλλον τους και διαμορφώνουν το παρόν τους στις παγκόσμιες κοινωνίες. Η σύγχρονη ανθρωπολογική και εθνογραφική έννοια της "ιστορικότητας" διαφοροποιείται από την κλασική δυτική αντίληψη του όρου, καθώς άλλωστε η δυτική έννοια της ιστορίας αποδεικνύεται ιδιαιτέρως "πολιτιστική" και γι' αυτό όχι απαραίτητα το καλύτερο εργαλείο για διαπολιτισμικές έρευνες (Hirsch and Stewart 2005). Ο Ζακ Λε Γκοφ (1998: 46) διατύπωνε την σκέψη πως οι κοινωνιολόγοι και οι ανθρωπολόγοι, παρόλο που επικαλούνται το παρελθόν, το εγχείρημά τους είναι στην πραγματικότητα "ανιστορικό", καθώς "στην αναζήτηση του διαχρονικού επιζητούν την αποβολή του παρελθόντος" και συμφωνούσε με τον Philip Abrams, πως για τα νέα αυτά επιστημονικά διαβήματα: "Το ουσιαστικό δεν ήταν να γνωρίσουν το παρελθόν, αλλά να θεμελιώσουν μιαν αντίληψη για το παρελθόν, την οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν ως όρο σύγκρισης για να κατανοήσουν το παρόν".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Οι Ζακ Λε Γκοφ και Πιερ Νορά, στο έργο τους " Faire de l' histoire" αναφέρονται άλλοτε στην "ιστορικότητα", ως ισοδύναμης έννοιας με "το πεπερασμένο του ανθρώπου" κι άλλοτε στη "συγκεκριμένη ιστορικότητα" σε αντιδιαστολή με τον ανεπίτρεπτο "αναχρονισμό" (Γκοφ και Νορά 1975: 66 και 321).

Μ' αυτή την οπτική, άλλωστε, επιγράφει ως "Ιστορικότητα του Αρχιτεκτονικού Έργου" ο Παντελής Λαζαρίδης, την ελληνική έκδοση του βιβλίου του Leonardo Benevolo "Introduzione all'Architettura", μεταφράζοντάς το, καθώς επισημαίνει την "ιστορικότητα" του αρχιτεκτονικού έργου, ως "τη σχετικότητά του, τη διαφορετικότητά του από εποχή σε εποχή και τη συσχέτισή του με τους συντελεστές της κοινωνικής ζωής" (πρόλογος του επιμελητή και μεταφραστή, σ.10), σε μιαν αντιμετώπιση του αρχιτεκτονικού έργου ως ιστορικού φαινομένου, συσχετισμένου με τις θεμελιώδεις συνιστώσες των ανθρώπινων σχέσεων, άρα χρονικά (συγκεκριμένη εποχή) και τοπικά (συγκεκριμένη κοινωνία) εντοπισμένου, εν αντιθέσει προς τους δασκάλους της Αναγέννησης, που δίδασκαν την αρχιτεκτονική κληρονομιά του παρελθόντος, ρυθμολογικά/στιλιστικά ταξινομημένη και "ενταγμένη σε μια διϊστορική προοπτική, καθολικά έγκυρη, ανεξάρτητα από χρόνο και τόπο".

Ο Manfredo Tafuri (1997: 172) επισημαίνει πως κατά την γενικότερη μετατόπιση από την ερμηνευτική ιστορία προς μια ιστορία βασισμένη στα ανθρώπινα πεπραγμένα, πλέον γίνεται αντιληπτό πως "ο ιστορικός κύκλος, μας λέει περισσότερα από τις στιλιστικές ταξινομήσεις", εξ άλλου τα αρχιτεκτονικά έργα που επιλέγονται προς μελέτη την κάθε ιστορική περίοδο, δεν έχουν, κατά τον Tafuri, αξία παρά μόνο για τον τρόπο με τον οποίο εμπλέκονται στο πλαίσιο της έρευνας του ιστορικού.

Εξ άλλου ως σημαντικό μέγεθος και μετρήσιμη μεταβλητή, τουλάχιστον ανάλογης αξίας με τα αντίστοιχα της ιστορικότητας ως ιδιότητας του τόπου με κύρος αντικειμενικό, αναδεικνύεται η "συνείδηση της Ιστορικότητας" μεταξύ των μελών των τοπικών κοινωνιών, ενώ μέρος της βιβλιογραφίας τη συνδέει με την προϋπόθεση δημοκρατικού πολιτεύματος και την εμπιστοσύνη των πολιτών στους δημοκρατικούς θεσμούς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

3.1.3 Συνείδηση της ιστορικότητας και εμπιστοσύνη στους δημοκρατικούς θεσμούς

Ο François Châtelet, στο δίτομο έργο του "Η Γέννηση της Ιστορίας - Η Διαμόρφωση της Ιστορικής Σκέψης στην Αρχαία Ελλάδα", διατυπώνει την υπόθεση εργασίας πως "αν ο άνθρωπος συνέλαβε το χρονικό ον του, το συνέλαβε χάρη στην πολιτική του ύπαρξη και στη συνείδηση που συνεπάγεται αυτή… με κέντρο αναφοράς τη δημοκρατική *πόλι*, το κορυφαίο επίτευγμα της πολιτικής ύπαρξης, διά του οποίου το γεγονός μπορούσε να εννοηθεί ως εκδήλωση ενός συλλογικού στοιχείου, που αποβλέπει στην κοσμική σημασία" (Châtelet τ.2: 38). Ο Châtelet υποστηρίζει πως για να εμφανιστεί το Ιστορικό Πνεύμα, ο άνθρωπος έπρεπε πρώτα να εννοήσει τον εαυτό του ως Ιστορικότητα, ενταγμένος σε μια κατάσταση η οποία να μαρτυρεί αδιάψευστα αυτή την Ιστορικότητα και πως τότε μόνο η συνείδηση του παρελθόντος μπόρεσε να γίνει ιστορικό πνεύμα, όταν η γνώση του παρόντος έγινε πολιτική συνείδηση. Τέτοια κατάσταση ήταν η Αθήνα του Περικλή, όπου πραγματώθηκε η αντιστοιχία μεταξύ του όντος και της ιδέας του όντος για τον εαυτό του, οπότε και η αφήγηση του παρελθόντος κατέστη όχι μόνον εφικτή, αλλά κι ενδιαφέρουσα. Σ' αυτό το περιβάλλον ζούσε ο Θουκυδίδης, όταν άρχιζε να συγκεντρώνει το υλικό του. Η αναγνώριση της ιστορικότητας, κατέστη δυνατή στους κόλπους του συγκεκριμένου πολιτικού οργανισμού, της *πόλεως* [3], καθώς εκεί δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις, ώστε η συνείδηση του έγχρονου όντος (σε παρελθόν, παρόν και μέλλον) να υπερβεί τα όριά του και να γίνει φιλοσοφία της ιστορίας, που επιδιώκει να κατανοήσει και να ερμηνεύσει (Châtelet τ.2: 39, 252, 255).

Στον δεύτερο τόμο της μελέτης του, ο Châtelet, επιδιώκοντας την εκ του αντιθέτου ("a contrario") επιβεβαίωση της υπόθεσης εργασίας του, αναλύει την ιστορική περίοδο μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, οπότε και εξέλιπε η πολιτική κατάσταση η οποία γέννησε το ιστορικό ενδιαφέρον, μια περίοδο κατά την οποία ζητούμενο δεν ήταν πλέον να σωθεί

[3] Αναγκαία κρίνεται εδώ η αναφορά στις διάφορες σημασίες του όρου *πόλις*, όπως αυτές απαντούν στην αρχαία ελληνική γραμματεία, που δεν σήμαινε, διαχρονικά, μόνον τον οικισμό. Κατά την Ομηρική εποχή "πόλιν" ή "πτολίεθρον" ονόμαζαν την ακρόπολη, σε αντιδιαστολή με την κάτω πόλη το "ἄστυ". Στην Ιλιάδα (Ιλιάς Ζ΄ στο Glotz: 287 κ.ε.) η Εκάβη συγκεντρώνει τις Τρωαδίτισσες στο άστυ και ανεβαίνουν στην πόλιν. Η διάκριση αυτή παύει στις νεότερες ωδές της Ιλιάδας και στην Οδύσσεια (Glotz: 21). Πόλις όμως σημαίνει επίσης: κράτος (Σακελλαρίου: 123), ομάδα ανθρώπων, κοινότητα (ό.π.: 133), πολίτες (ό.π.: 136), τεχνικό όρο για λαϊκή συνέλευση (ό.π.: 140), πολιτικά δικαιώματα, δημόσια ζωή, ή το έδαφος του κράτους (ό.π.: 142), χώρα γενικώς (ό.π.: 143), κοινωνική τάξη, αλλά και το δημόσιο δίκαιο (ό.π.: 144). Η χρήση του όρου ως "χώρου των πολιτών" με τις ανάλογες πολιτικές διεργασίες, έγινε ευκρινής μόνο στην ύστερη αρχαϊκή και την κλασική εποχή (Polignac: 12).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

η πόλις, αλλά να διατηρηθούν ατομικά και ταξικά προνόμια. Αναλύει τις τρεις πλέον χαρακτηριστικές προτάσεις διεξόδου που διατυπώνονται αυτή την περίοδο και που εκκινούν όλες από την κοινή διαπίστωση ενός αφόρητου παρόντος: του Αριστοφάνη (μέσω των κωμωδιών του), που προβάλλει την ελπίδα της επιστροφής στην παλιά κατάσταση, την καταφυγή στο παρελθόν με την επιδίωξη να αποκατασταθεί ο παλιός πολιτισμός, των σοφιστών που αμφισβητούν την εγκυρότητα του παραδοσιακού πλαισίου (της πόλεως) και προτείνουν την πλήρη απελευθέρωση του ατόμου (με την έννοια του ατομικισμού, όχι του ανθρωπισμού) και του Σωκράτη και του Πλάτωνα, που προτείνουν μιαν επανάσταση μέσα στο πλαίσιο της πόλεως (Châtelet τ.2: 11-14, 38).

Η πλατωνική σύλληψη της Ιστορίας καταφέρνει να ενώσει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον σε μια συστηματική θεώρηση, αναδεικνύοντας την ενότητα και το νόημα της πορείας του γίγνεσθαι. Ο πλατωνισμός αντιλαμβάνεται το ζήτημα του ιστορικού γίγνεσθαι στην ολότητά του. Σε αντίθεση με τους ιστορικούς, που αναζητούσαν το νόημά του, εξετάζοντας την πορεία των συμβάντων του παρελθόντος, αλλά και τους σοφιστές, που προέκριναν την πολιτική (στο παρόν) με σκοπό να πραγματώσει, όχι πια τον άνθρωπο αλλά το άτομο, ο φιλόσοφος, μέσω της γνώσης των νόμων του γίγνεσθαι, καταστρώνει ένα σχέδιο δράσης για ένα μέλλον που να εγγυάται τη δυνατότητα της απελευθέρωσης της ανθρωπότητας δια του Ειδέναι (Châtelet τ.2: 9-10, 15).

Στην κλασική διαλεκτική παρελθόντος (ως ιστορίας) και παρόντος (ως πολιτικής), προστίθεται ο τρίτος όρος, του μέλλοντος (ως πεδίου ανάληψης μεταρρυθμιστικής δράσης). Θεωρητική προϋπόθεση της πλατωνικής σύλληψης της ιστορίας αποτελεί η αντίληψη της ιστορικής ελευθερίας του ανθρώπου, που αναγνωρίζει τον εαυτό του ως φορέα ουσιαστικών αλλαγών στο πεπρωμένο του. Στον πλατωνισμό, "η αναγνώριση της ιστορικότητας τρέπεται σε μια θεωρητική και πρακτική προσπάθεια να δοθεί στην ιστορία ένα νόημα πιο ανθρώπινο" (Châtelet τ.2: 10).

Κατά την τελευταία δεκαετία της σύγκρουσης της αθηναϊκής ηγεμονίας με τη σπαρτιατική συμμαχία, η πολιτική κατάσταση στην Αθήνα κυριαρχείται από δημαγωγία και φαινόμενα δολοπλοκιών, απιστιών και καιροσκοπικών αλλαγών παρατάξεων. Η βία και η αναρχία ευνοούν την εμφάνιση ενός "νατουραλισμού του Κοινού Νου", που χλευάζει τον στοχασμό, περιορίζεται στην κριτική του παρόντος και διακηρύσσει πως ο άνθρωπος είναι προτιμότερο να χρησιμοποιεί την ιστορία (ως δίδαγμα απελπισίας,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

απολογία του ατομικισμού ή νοσταλγία των "παλιών καλών καιρών") παρά να τη στοχάζεται. Δυο κυρίαρχοι εκφραστές του, τόσο οι σοφιστές, που τους απασχολεί μόνο το παρόν, όσο και ο Αριστοφάνης, που περιγελά, στις κωμωδίες του, το παρόν και υμνεί το παρελθόν, συνιστούν μια στάση κυριολεκτικά αντι-ιστορική. Οι σοφιστές, επιδιώκοντας να ελευθερώσουν τον άνθρωπο από τους παραδοσιακούς κοινωνικούς περιορισμούς, διαλύουν τελικά την ίδια την ιδέα της κοινωνίας, απομονώνοντας την ατομική τύχη από το πεπρωμένο του συνόλου, η διδασκαλία τους αποπνέει την απαξίωση της ανθρώπινης ιστορικότητας, την άρνηση της σημασίας του πράττειν ως ιστορικού πράττειν, κι ο Αριστοφάνης, καθώς προτείνει ως λύση, για τα δεινά του παρόντος, τη φυγή προς τα πίσω, την επιστροφή στην παλιά κατάσταση, την καταφυγή στο παρελθόν, αρνείται, στην πράξη, την έννοια της εξέλιξης, στην ουσία αυτή καθαυτή την έννοια του γίγνεσθαι, τα στάδια του οποίου είναι η ιστορία. Καθώς ο Κοινός Νους δεν έχει τη δύναμη να υπερβεί το υπαρκτό, αντί να επιδιώκει λύση στο πρόβλημα της πόλεως, αρκείται στο να μη τον απασχολεί: οι άνθρωποι αναζητούν τη σωτηρία τους "όχι πια μαζί με την πόλιν", απομακρυνόμενοι όλο και πιο πολύ από το παλαιό ιδανικό "για την πόλιν", ακόμη και από το ελάχιστο "μέσα στο πλαίσιο της πόλεως" τασσόμενοι πλέον συνειδητά "ενάντια στην παράδοσή της". Η πόλις δεν αναγνωρίζεται πια ως το αναγκαίο πλαίσιο του ατομικού βίου, για την εξασφάλιση της ευημερίας, πολύ λιγότερο ως ο προνομιακός χώρος για την πραγμάτωση της ανθρώπινης ουσίας, μέσα από τη συλλογική ύπαρξη. Καθώς αδυνατεί πια να εγγυηθεί στοιχειωδώς ασφάλεια και επιβίωση, τα άτομα και οι ομάδες παύουν να την εμπιστεύονται. Έξω, όμως, από το συλλογικό πλαίσιο της πόλεως και καθώς η συλλογική αντίληψη αντικαθίσταται από επί μέρους ανορθολογικές δράσεις, που υπαγορεύονται από το κίνητρο της ατομικής επιβίωσης ή του ατομικού και ταξικού συμφέροντος, η χρονικότητα περιορίζεται στη διάρκεια μιας ανθρώπινης ζωής και το παρελθόν έγχρονο ον χάνει τη σπουδαιότητά του, αφού το ενδιαφέρον περιορίζεται πια στο παρόν και το άμεσο μέλλον (Châtelet τ.2: 11-14, 20, 27, 40 και 68).

Ο Châtelet θεωρεί προϋπόθεση για τη συνείδηση της ιστορικότητας την πολιτική ένταξη του ατόμου στο δημοκρατικό πλαίσιο της ευνομούμενης πολιτείας, μακριά από λογικές ιδιώτευσης κι ατομικών επιδιώξεων και το διατυπώνει με τρόπο κατηγορηματικό: "…εφόσον μπορούμε να μελετούμε τη σωτηρία του προσώπου, χωρίς να μας απασχολεί το συλλογικό πεπρωμένο, ο στοχασμός για το ιστορικό ον καθίσταται μάταιος…". Αλλά κι η ίδια η αποδοχή της ανθρώπινης ιστορικότητας, μόνο σ' ένα τέτοιο πλαίσιο, αποκτά νόημα και δεν καταντάει αφέλεια κι αυθαιρεσία, καθώς "η αποδοχή της ανθρώπινης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ιστορικότητας, όταν δεν αναπτύσσεται μέσα σε έναν συλλογικό ορίζοντα ο οποίος αναδεικνύει το ατομικό πεπρωμένο, γεννά έναν ιστορικό λόγο χωρίς βαθύτερο νόημα, τη θέση του οποίου παίρνουν ένας αφελής εμπειρισμός και οι τυχαίες απόψεις του συγγραφέα…" (Châtelet τ.2: 38-39, 120). Από την ώρα που εγκαταλείπεται η σύλληψη ενός συλλογικού πεπρωμένου, το ανθρώπινο γίγνεσθαι χάνει την ιστορικότητά του, οι ατομικές πράξεις χωρίς συνέχεια και συνοχή δεν μπορούν να νοηθούν στο ιστορικοπολιτικό τους πλαίσιο κι ο χρόνος συστέλλεται στα μέτρα του φυσικού προσώπου (Châtelet τ.2: 12, 67-68). Ο Δικαιόπολις στους Αχαρνής του Αριστοφάνη προσπαθεί να πιεί όσο πιο πολύ κρασί μπορεί, αντιπαραθέτοντας στη φιλοδοξία να "γράψουμε ιστορία" την προτεραιότητα να "ζήσουμε φυσικά" (Châtelet τ.2: 60). Στην ίδια λογική, της απόρριψης οποιασδήποτε υπερβατικής επιδίωξης, που θα μπορούσε να αποπροσανατολίσει από την πρωτογενή απόλαυση της απτής ζωής, εντάσσεται και ένα από τα πιο γνωστά, ίσως, συνθήματα του Μάη του ’68, σε τοίχο της Σορβόννης: "Στο διάβολο η ευτυχία… Ζήστε!" ("Merde au bonheur (vivez)" στο http://users.skynet.be/ddz/mai68/slogans-68.html).

Ο Χ. Μπούρας διαπίστωνε ως προϋπόθεση της συνείδησης της ιστορικότητας και του ενδιαφέροντος για τα μνημεία την ελευθερία και επεσήμαινε σχετικά τη σαφή διατύπωση στη διακήρυξη της νεοσύστατης (1794) Επιτροπής Τεχνών και Μνημείων, μετά τη Γαλλική Επανάσταση και τις εκτεταμένες καταστροφές στα μνημεία: "…οι βάρβαροι και οι δούλοι περιφρονούν τις επιστήμες και καταστρέφουν τα μνημεία της Τέχνης. Οι ελεύθεροι άνθρωποι τα αγαπούν και τα συντηρούν" (Μπούρας 1982: 7).

Η λειτουργία δημοκρατικών τοπικών αρχών, και κατά τη σύγχρονη εποχή, θεωρείται, από μέρος της βιβλιογραφίας, προϋπόθεση για την εκδήλωση ενεργού ενδιαφέροντος για την ιστορική κληρονομιά της πόλης, σε βαθμό που να διατυπώνεται το ερώτημα, αν στην έλλειψή τους, στις πόλεις της κομμουνιστικής Ευρώπης, οφειλόταν η απουσία σχετικού ενδιαφέροντος για τις παλιές τους συνοικίες (Burgel 2003/2007: 180).

3.1.4 Συνείδηση της Ιστορικότητας της πόλης

Όταν αναφερόμαστε στη "συνείδηση της ιστορικότητας" της πόλης, γίνεται αντιληπτό πως το θέμα δεν είναι κυρίως η ιστορικότητα, αλλά οι άνθρωποι, ακριβέστερα η σχέση των ανθρώπων με την ιστορικότητα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Οι φυσικοί πόροι είναι "κοινωνικά κατασκευάσματα", καθώς οι άνθρωποι τους αντιλαμβάνονται μέσα από μια ποικιλία πολιτισμικών, κοινωνικών και οικονομικών φίλτρων (Gosgrove: 14) και η διαχείρισή τους διαμορφώνει το τοπίο ως ένα "κοινωνικό προϊόν", εξ άλλου, όπως ισχύει και στον τομέα προστασίας του περιβάλλοντος, "πολιτικές και πρακτικές διατήρησης είναι εγγενώς κοινωνικά φαινόμενα" και οι διάφορες πολιτικές και "οι παρεμβάσεις διατήρησης είναι το προϊόν των ανθρώπινων διαδικασιών λήψης αποφάσεων που απαιτεί αλλαγές στην ανθρώπινη συμπεριφορά για να πετύχει", όπως παρατηρεί ο Michael B. Mascia, ένας από τους δημιουργούς της "Κοινωνικής Επιστήμης της Διατήρησης" (Conservation Social Science: CSS) στην Εταιρεία Βιολογίας της Διατήρησης (Society for Conservation Biology) (Mascia στο Wells: 53).

Όπως σημείωνε ο ιστορικός Carlo Olmo (1992: 64), οι ιστορικοί πόροι (η ιστορική κληρονομιά), που είναι εξ ίσου περιορισμένοι με τους φυσικούς πόρους, απαιτούν για την προστασία τους ένα συμβόλαιο μεταξύ πολιτικών και τοπικής αυτοδιοίκησης (ως φορέων του συλλογικού οράματος) αφ' ενός, και κατοίκων και χρηστών (εργαζόμενων και επισκεπτών) της πόλης αφ' ετέρου. Όσον αφορά τη σύγχρονη αρχιτεκτονική στην πόλη, σε σχέση με την Ιστορικότητά της, αυτή δεν περιορίζεται στην επιλογή "διατήρηση ή ανανέωση των μορφών", αλλά αφορά τη διαδικασία υλοποίησης μιας αρχιτεκτονικής, ως "σχέσης" με τις αναπαραστάσεις που η ίδια η πόλη (αυτοδιοίκηση και πολίτες) προσδίδει στον εαυτό της (Olmo: 65).

Ο ανθρώπινος παράγοντας στο εγχείρημα της προστασίας της ιστορικής κληρονομιάς αφορά τόσο τα "άτομα που έχουν σχέση με την οικονομική δραστηριότητα", κατά την διατύπωση του ΟΟΣΑ (1998 στο Λαμπριανίδης κ.ά.: 262), όσο και τους "ανθρώπους της πόλης", που άλλοι εξ αυτών (πολιτικοί και τεχνοκράτες) εμπλέκονται άμεσα στο σχεδιασμό του κέντρου της πόλης κι άλλοι έμμεσα (κάτοικοι, εργαζόμενοι, επιχειρηματίες, επισκέπτες, φορείς), αλλά που οι απόψεις, πεποιθήσεις, αντιλήψεις τους επηρεάζουν επίσης τον σχεδιασμό, την υλοποίησή του, αλλά και το παραγόμενο αποτέλεσμα (Αραβαντινός 2002: 19).

Σε διεθνείς συμβάσεις που περιέχουν διατάξεις για την προστασία και διαχείριση των ιστορικών πόλεων και συνοικιών ("Χάρτα της Ουάσινγκτον για τις Ιστορικές Πόλεις",

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

1987), αναφέρεται ρητά πως "η προστασία των ιστορικών πόλεων και συνοικιών αφορά πρωτίστως τους κατοίκους τους" (άρθρο 3) και πως "το σχέδιο προστασίας θα πρέπει να υποστηρίζεται από τους κατοίκους της ιστορικής περιοχής" (άρθρο 5). Επίσης στις πιο πρόσφατες "Αρχές της Βαλέτας για την προστασία και διαχείριση των ιστορικών πόλεων οικισμών και αστικών περιοχών" (2011), στο μέρος 4 (Προτάσεις και στρατηγικές), στην παράγραφο j (Συμμετοχή), αναφέρεται πως "ο σχεδιασμός στις ιστορικές αστικές περιοχές πρέπει να είναι μια συμμετοχική διαδικασία που θα συμπεριλαμβάνει όλους τους ενδιαφερομένους", πως "η συμμετοχή και εμπλοκή των κατοίκων όλης της πόλης - καθώς και όλων των τοπικών ενδιαφερόμενων ομάδων- είναι απαραίτητη για την επιτυχία του προγράμματος προστασίας" και πως "θα πρέπει κατά συνέπεια να επιδιώκονται σε όλες τις περιπτώσεις και να ενθαρρύνονται με την απαραίτητη συνειδητοποίηση από άτομα όλων των ηλικιών".

Στο άρθρο του "Making a Case for Historic Place Conservation Based on People's Values" (Wells 2015), ο Jeremy C. Wells, επίκουρος καθηγητής της ιστορικής διατήρησης στο Roger Williams University, του Rhode Island, που ειδικεύεται στη χρήση των ερευνητικών μεθόδων των κοινωνικών επιστημών για τη βελτίωση των τρόπων με τους οποίους μπορεί να διατηρηθεί το ιστορικό περιβάλλον, επινοεί αρχικά μια υποθετική συζήτηση, ανάμεσα στον αναγνώστη, επαγγελματία, που εργάζεται με τα παλιά ή ιστορικά κτίρια, τόπους και τοπία και σε μια φίλη του. "Γιατί σου αρέσουν τα παλαιά κτίρια;" ρωτά η φίλη κι ο αναγνώστης απαντάει: "Επειδή η διατήρηση των παλιών κτιρίων είναι περιβαλλοντικά υπεύθυνη πράξη και δίνει στους ανθρώπους μια αίσθηση ταυτότητας". "Όχι!", επιμένει η φίλη, "γιατί σου αρέσουν τα παλαιά κτίρια;". Μετά από λίγη σκέψη ο αναγνώστης διορθώνει: "Ε, υποθέτω ότι ακριβώς για τον τρόπο, που οι χώροι αυτοί αισθάνονται. Μου αρέσει να είμαι εκεί". Η φίλη ζωντανεύει αμέσως και λέει: "Ναι, ξέρω τι εννοείς. Αισθάνομαι το ίδιο. Είναι ο λόγος για τον οποίο αγόρασα το κατασκευής 1920 σπίτι μου, γιατί με κάνει να φαντάζομαι πως ζω στη Jazz Age, σαν να αγόρασα μια μηχανή του χρόνου ή κάτι τέτοιο". Η υποθετική αυτή συζήτηση εκφράζει, κατά τον συγγραφέα, τη διάσταση μεταξύ του τρόπου με τον οποίο οι επαγγελματίες, που εργάζονται με τα ιστορικά κτίρια ή τόπους, αναφέρονται στη διατήρησή τους, προσπαθώντας να είναι αντικειμενικοί, και του συναισθηματικού τρόπου, με τον οποίο οι περισσότεροι άνθρωποι μιλούν για τόπους με πολιτιστική αξία (Wells: 44).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στη συνέχεια του άρθρου του, ο Wells (2015: 45) αποκρυσταλλώνει, αναφερόμενος στη σχετική βιβλιογραφική παραγωγή για το ζήτημα της διατήρησης της ιστορικής κληρονομιάς, μεταξύ άλλων, τις παρακάτω ιδέες:

- Κληρονομιά μπορεί να βρεθεί παντού, όχι μόνο σε ειδικά κτίρια ή περιοχές.
- Ο καθένας είναι ειδικός σε θέματα κληρονομιάς.
- Η ιστορική σημασία είναι πολυδιάστατη και αποτελείται από πολιτιστικές πρακτικές, σχέσεις προσώπου-τόπου και συναισθηματικούς δεσμούς με τον τόπο.
- Η σημασία έγκειται στο παρόν, όχι το παρελθόν.
- Η αυθεντικότητα είναι πλουραλιστική, ορίζεται από κοινωνικές, πολιτιστικές ή προσωπικές αξίες και μπορεί να μην έχει άμεση σχέση με τη φυσική υπόσταση του τόπου.
- Οι ιδέες μπορεί να είναι «αυθεντικές».
- Η κληρονομιά πρέπει να γίνεται εμπειρία για να είναι αισθητή ως πραγματική.
- Οι αξίες της κληρονομιάς αλλάζουν συνεχώς.

(Wells:45)

Ενώ κάποιες απ' αυτές τις θέσεις του Wells βρίσκονται σε μικρή ή μεγαλύτερη απόσταση από τις επικρατούσες, σήμερα, επισήμως, απόψεις για το ζήτημα της διατήρησης της ιστορικής κληρονομιάς, αναμφίβολα, αυτή που σκανδαλίζει, είναι η αναγνώριση της ιδιότητας του ειδικού πάνω στο θέμα σε όλους.

Ο διάλογος για τη σχέση ανάμεσα στους ειδικούς και τους πολίτες, εκτός του ότι επαναφέρει ζητήματα ανοικτού και συμμετοχικού έναντι ενός καθολικού σχεδιασμού τεχνοκρατών, αλλά και πολυκεντρικής διακυβέρνησης αντί μιας κεντρικής κυβέρνησης, αποτυπώνει ενίοτε και την καχυποψία τόσο στην αποτελεσματικότητα, όσο και στην αξιοπιστία και τον γενικότερο ρόλο των ειδικών στο ζήτημα της ιστορικής διατήρησης, διαχρονικά. Αξιοσημείωτα δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα, με εκ διαμέτρου αντίθετη κατάληξη:

- Η ματαίωση της εγκεκριμένης από το Δημοτικό Συμβούλιο ανάπλασης της περιοχής της πλατείας Trafalgar, στο κέντρο του Λονδίνου, το 1974 -που προέβλεπε γκρέμισμα ενός τμήματος της πλατείας (κτισμάτων αντιπροσωπευτικών της βικτωριανής αρχιτεκτονικής, που στέγαζαν κατοικίες χαμηλού εισοδήματος και 150 μικρά καταστήματα) και κατασκευή μεγάλων εμπορικών καταστημάτων- κατόπιν της συντονισμένης αντίδρασης του συλλόγου χρηστών (κάτοικοι και εργαζόμενοι) της περιοχής, σε συνεργασία με το αρχιτεκτονικό περιοδικό AJ (The Architects Journal), με

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

πρόκληση μεγάλης συζήτησης σε δημόσιες συγκεντρώσεις με όλους τους ενδιαφερομένους και συγκέντρωση 8.000 υπογραφών ενάντια στο γκρέμισμα των ιστορικών κτισμάτων και στην κατασκευή των υπερκαταστημάτων και υπέρ της επισκευής των υπαρχόντων κτιρίων και της διατήρησης των λειτουργιών. Τελικά η επιτροπή πολεοδομίας του δήμου και το Δημοτικό Συμβούλιο πείσθηκαν για τη σημασία της ολοκληρωμένης αντιπρότασης των κατοίκων και του AJ (Βρυχέα: 15).

- Αλλά και η πιο πρόσφατη κατεδάφιση της Lincoln Lane στη Σαγκάη, το 2002, όταν οι Κινέζοι ειδικοί της αστικής διατήρησης άλλαξαν στρατόπεδο και ενώ αρχικά υποστήριζαν το τεκμηριωμένο αίτημα των πολιτών για διατήρηση, τελικά συντάχθηκαν με την άποψη της τοπικής αυτοδιοίκησης για κατεδάφιση (Shao 2012).

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η συμμετοχή των πολιτών, στην υπόθεση της ιστορικής διατήρησης, δεν σημαίνει αναγκαία και αμφισβήτηση του ρόλου των ειδικών. Η λειτουργία τους μπορεί να είναι συμπληρωματική, ενώ η συμβολή των πολιτών, εκτός των άλλων, αναγνωρίζεται ως αναντικατάστατη στην επιδίωξη να φωτιστούν πτυχές της τοπικής ιστορίας, που δεν είναι καταγραμμένες. Η Claudia Guerra (2016) περιγράφει την εμπειρία συμμετοχής της κοινότητας στην διατήρηση, μέσω της καταγραφής προσωπικών αφηγήσεων σε πρώτο πρόσωπο και της σχεδίασης αυτοσχέδιων πολιτιστικών χαρτών, στο Γραφείο Ιστορικής Διατήρησης του Σαν Αντόνιο του Τέξας, με στόχο τη δημιουργία μιας πιο περιεκτικής ιστορίας της πόλης και την καταγραφή της ζώσας ιστορικής μνήμης.

Σε κάθε περίπτωση αυτή η συνεργασία ειδικών επαγγελματιών της ιστορικής διατήρησης και του κοινού είναι χρήσιμη προκειμένου να κατακτηθεί ένα πεδίο επικοινωνίας μεταξύ τους. Ο Wells (2015: 46) παραδέχεται πως αν ένας επαγγελματίας ήθελε να εφαρμόσει μια εναλλακτική θεώρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην εργασία του, σε πολλές περιπτώσεις, κάτι τέτοιο θα προσέκρουε σε νομικά ζητήματα. Απ' την άλλη πλευρά, όμως, σημειώνει πως, επιχειρηματολογώντας προς το κοινό με βάση το δόγμα της διατήρησης, η εργασία του επαγγελματία της ιστορικής διατήρησης, είναι σχεδόν σίγουρα καταδικασμένη σε αποτυχία. Αναρωτιέται λοιπόν: "πώς μπορούμε να δημιουργήσουμε μια καλύτερη συνθήκη για ιστορική διατήρηση στη χώρα;" Η απάντηση που δίνει είναι: "να κάνουμε μια καλύτερη προσπάθεια για να καταλάβουμε πώς το κοινό αξιολογεί, αντιλαμβάνεται και συμπεριφέρεται σε ιστορικά περιβάλλοντα". Αναγνωρίζει πως σχετικές προσπάθειες έχουν κάνει οργανισμοί για τη χτισμένη πολιτισμική

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

κληρονομιά, ανάμεσά τους το National Trust for Historic Preservation, που έχει, εδώ και χρόνια, συμβληθεί με εταιρίες μάρκετινγκ για τη διεξαγωγή ερευνών της κοινής γνώμης (Wells: 46).

Ο Wells (2015: 53) αναφέρεται σε μια ομάδα ανθρωπολογικών εργασιών στο πλαίσιο σπουδών κληρονομιάς, που αντιμετωπίζει το διαχωρισμό μεταξύ "ορθόδοξης" (που συνδέεται με το δόγμα της διατήρησης και τους ειδικούς) και "ετερόδοξων" (που συνδέονται με περισσότερα ενδιαφερόμενα μέρη) προσεγγίσεων της κληρονομιάς. Ανάμεσα στα βασικά ερωτήματα για τη σχέση ανθρώπου / ιστορικού περιβάλλοντος αναφέρει:

- Τι κάνει μια θέση "ιστορική" για τους περισσότερους ενδιαφερόμενους;
- Πώς οι καθημερινοί άνθρωποι αντιλαμβάνονται και αξιολογούν τους ιστορικούς τόπους;
- Πώς το ιστορικό περιβάλλον επηρεάζει τους ανθρώπους ψυχολογικά και σωματικά;
- Πώς οι περισσότεροι ενδιαφερόμενοι περιγράφουν τους ιστορικούς τόπους; και γιατί είναι σημαντικοί;
- Τι πρέπει / μπορούμε να κάνουμε με ένα ευρύτερο φάσμα αξιών από τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη;
- Μπορεί / θα έπρεπε οι αξίες της κοινότητας να χρησιμοποιηθούν σε κανονιστικές διαδικασίες;
- Πώς μπορούν να αντιμετωπιστούν αντικρουόμενες αξίες; ποιων οι αξίες είναι πιο σημαντικές;

Ο Wells επισημαίνει πως μια έρευνα τύπου CSS (Conservation Social Science), μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να καταλάβουμε πώς, με τη σειρά τους, οι πολιτικές διατήρησης επηρεάζουν τους ανθρώπους. Διαπιστώνει πως η αποτελεσματικότητα των μέτρων και πολιτικών είναι περιορισμένη, επειδή δεν είναι συνδεδεμένα με τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι παρακινούνται στις συμπεριφορές τους και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Μια συγκεκριμένη έρευνα CSS εστιάζει στο πώς οι άνθρωποι παίρνουν αποφάσεις, προκειμένου να αξιοποιηθεί αυτή η κατανόηση των εγγενών τους κίνητρων, έτσι ώστε ‘soft policy’ προσεγγίσεις να είναι πιο αποτελεσματικές στην αλλαγή συμπεριφοράς (Akerlof και Kennedy στο Wells: 54), μέσω της παιδευτικής λειτουργίας του θεσμικού πλαισίου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Η Esther Hall στο άρθρο της "From Regulation to Community Action: The Expanding Role of Preservation Commission", διαπιστώνει σημαντική εξέλιξη του ρόλου των τοπικών επιτροπών διατήρησης, κατά τα τελευταία 50 χρόνια, στις Η.Π.Α. και συγκεκριμένα μετατόπιση από την κανονιστική αντίληψη του ρόλου τους, σε μια παιδαγωγική επίδραση στην κοινότητα και ενθάρρυνση για ανάληψη δράσης στον τομέα της ιστορικής διατήρησης. Αρχικά δημιουργημένες για να προστατεύσουν και να διατηρήσουν τους ιστορικούς πόρους στις τοπικές ιστορικές περιοχές, οι επιτροπές αξιολογούν τις προτεινόμενες αλλαγές στα ιστορικά κτίρια και νέες κατασκευές εντός της περιοχής ευθύνης τους, βάσει υφιστάμενων κατευθυντήριων γραμμών. Με αυτόν να παραμένει ο πρωταρχικός ρόλος των επιτροπών διατήρησης και σήμερα, παράλληλα ενθαρρύνοντας τους ιδιοκτήτες ακινήτων να πάρουν ορθολογικές αποφάσεις σχεδιασμού, που ενισχύουν την αξία και την ελκυστικότητα των ιδιοκτησιών τους και των γειτονιών τους (Hall: 64), διαδραματίζουν ένα ευρύτερα παιδευτικό ρόλο, ώστε να μπορεί πλέον να ειπωθεί πως: "το πρόσωπο της τοπικής διατήρησης αλλάζει, για να αντικατοπτρίζει μιαν αυξανόμενη δημόσια εκτίμηση των ιστορικών στοιχείων της πόλης" (Hall: 65).

Η έρευνα των κοινωνικών επιστημόνων Daniel Williams, Linda Kruger και Jennifer Farnum για την Εθνική Δασική Υπηρεσία USDA εντάσσεται στις προσπάθειες για μια "βασισμένη-στον-τόπο διατήρηση" στην οποία τα "τοπικά νοήματα" και οι "τοπικές αξίες" οδηγούν τις διαδικασίες προγραμματισμού (Farnum και Kruger στο Wells: 57), ώστε να αλλάξει "η κυρίαρχη από-πάνω-προς-τα-κάτω, καθοδηγούμενη από εμπειρογνώμονες, δομή λήψης αποφάσεων σε πολυκεντρική διακυβέρνηση, τονίζοντας την συμμετοχή και τη συνεργασία" (Williams, Stewart, και Kruger στο Wells: 57). Στόχος της "βασισμένης-στον-τόπο διατήρησης" είναι η ενσωμάτωση της τοπικής γνώσης και κατανόησης της πολιτιστικής και συμβολικής σημασίας, που έχουν οι άνθρωποι, για τον τόπο τους, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου, που συναισθηματικά είναι συνδεδεμένοι με το περιβάλλον τους. Η "ολίγον κλισέ" αντίληψη ότι "όλη η πολιτική είναι τοπική", είναι "εγγενής της πρακτικής της ιστορικής διατήρησης του 21ου αιώνα" επισημαίνει η Esther Hall (2016: 65).

Βεβαίως, η τοπικοποιημένη αντίληψη της Ιστορικής Διατήρησης αποκτά ολοκληρωμένο χαρακτήρα, όταν συνοδεύεται από τη θεσμική δυνατότητα θέσπισης κι εφαρμογής τοπικών πολιτικών, όπως συμβαίνει στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η Esther

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Hall αναφέρει, μεταξύ άλλων, το παράδειγμα των πολιτών της Louisville του Κολοράντο, που, το 2008, θέσπισαν ένα φόρο επί των πωλήσεων, προορισμένο για την χρηματοδότηση της ιστορικής διατήρησης, ως αποτέλεσμα, σε μεγάλο βαθμό, των προσπαθειών συνηγορίας της τοπικής κοινότητας διατήρησης και ιδιαίτερα των Επιτρόπων Ιστορικής Διατήρησης. Η πρόσφατη σχετική διεθνής εμπειρία δεν περιορίζεται σε ζητήματα διατήρησης ή διαχείρισης της ιστορικής κληρονομιάς, αλλά αφορά και επιτυχημένα παραδείγματα σημερινής κοινής χρήσης των ιστορικών τόπων, μέσα από κοινοτικές συνεργασίες και σύγχρονες εταιρικές σχέσεις, που ενεργοποιούν τη γειτονιά, κάνοντάς την αξιοβίωτη για τους κατοίκους της, κι ελκυστική για επισκέπτες, επιχειρηματίες και νέους κατοίκους (Petersen 2016).

Η τάση για "τοπικοποιημένες" λύσεις σε παγκόσμια προβλήματα, εντάσσεται στο πλαίσιο της οικολογικής αρχής: "σκέψου παγκόσμια, δράσε τοπικά", αλλά, σε μεγάλο βαθμό, πηγάζει και από τις γενικότερες επιφυλάξεις απέναντι στην παγκοσμιοποίηση και τις επιπτώσεις της στην πολιτιστική φυσιογνωμία των τόπων. Μέρος της βιβλιογραφίας, που εξετάζει την παγκόσμια επιρροή στην ιστορική διατήρηση (Shao 2012), ενώ χρεώνει στον παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό και την επιδίωξη της οικονομικής ανάπτυξης τις μεγάλης κλίμακας κατεδαφίσεις κατοικιών και ιστορικών κτηρίων, τεκμηρίων ιστορικής συνέχειας, παράλληλα αναγνωρίζει πως η παγκοσμιοποίηση έχει επίσης προσφέρει στους κατοίκους όχι μόνο μιαν αυξημένη συνειδητοποίηση της ιστορικής διατήρησης, κυρίως ως αμυντικό μηχανισμό με στόχο τη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας, αλλά και επαρκές θεωρητικό υπόβαθρο και αντίστοιχη μεθοδολογία δράσης, μέσα από την παγκοσμιοποιημένη πληροφορία και σχετική τεχνογνωσία.

3.1.5 Ιστορικότητα της πόλης και σχετικές αντιλήψεις των ανθρώπων

Οι διαφορετικές αντιλήψεις, για την πόλη και την Ιστορικότητά της, των διαφορετικών ομάδων, κατοίκων, επιχειρηματιών, επισκεπτών, αλλά και οι προτιμήσεις του κόσμου, όσον αφορά την κατοίκηση ή χρήση ιστορικών κτηρίων ή ιστορικών τομέων πόλεων, δεν μπορούν να αγνοηθούν, σε μια προσπάθεια βελτίωσης της αποτελεσματικότητας του πλαισίου ιστορικής προστασίας.

Στην Αμερική, για παράδειγμα, σχετικές μελέτες, δείχνουν πως, όσον αφορά την κλίμακα της πόλης, οι άνθρωποι τείνουν να προτιμούν τους ιστορικούς πυρήνες των πόλεων από

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

τις προαστιακές περιοχές (Galindo και Hidalgo στο Wells: 50) και όσον αφορά τα κτήρια, όταν η συντήρηση είναι ίδιου βαθμού, υπάρχει μια σαφής προτίμηση του κόσμου για παλαιότερα κτήρια, αλλιώς, τα νέα κτίρια προτιμώνται (Herzog και Gale στο Wells: 50). Έρευνα του Wells καταγράφει την γενικότερη επιθυμία για νεο-παραδοσιακά σχεδιαστικά στοιχεία σε νέες κατασκευές, αλλά όταν δίνεται δυνατότητα επιλογής, οι άνθρωποι προτιμούν αυθεντικά παλιά κτήρια, υπό την προϋπόθεση ότι διατηρούν σε συγκεκριμένο βαθμό και ποιότητα την "πατίνα του χρόνου" (Wells και Baldwin, στο Wells: 50), χαρακτηριστικό το οποίο αναδεικνύεται σημαντικό, όχι μόνο γιατί επιτρέπει στους ανθρώπους να συμπεράνουν εμπειρικά την παλαιότητα ενός κτιρίου ή τόπου, αλλά και γιατί παραπέμπει σε μια συναισθηματική προσήλωση στους ιστορικούς τόπους, πράγμα που δεν προϋποθέτει απαραίτητα γνώση της ιστορίας ή συσχέτιση με γνωστά τοπικά ιστορικά γεγονότα.

Στον ευρωπαϊκό χώρο, ως ενδιαφέρουσες προκλήσεις αντιμετωπίζονται, οι διαφορετικές αντιλήψεις, για τον τόπο, των διαφορετικών ομάδων-στόχων του branding του τόπου, όπως στην περίπτωση της πόλης του Αμβούργου (Zenker και Beckmann 2013), ενώ ο Διονύσης Ζήβας, κατά την επέμβαση για την προστασία της Παλαιάς Πόλεως των Αθηνών, μέσα σε μια διάρκεια τριών δεκαετιών (1973-2003), διαπίστωνε (2006: 191) τη διαφορετική οπτική ανάμεσα στους κάτοικους και τους καταστηματάρχες της Πλάκας, ακόμη κι όταν πίεζαν προς την ίδια κατεύθυνση, της "προστασίας και αναβάθμισης της περιοχής τους". Άλλωστε, κατά τον Πιερ Μπουρντιέ καθολικό πρόβλημα δεν υπάρχει, όπως, εξ άλλου, δεν υπάρχει ερώτηση που να μην ερμηνεύεται σε συνάρτηση με τα συμφέροντα των ατόμων στα οποία τίθεται (Παναγιωτόπουλος 1999: 145).

Το "γιατί οι παλιοί τόποι έχουν σημασία" είναι το ζήτημα, σε ορισμένες πτυχές του οποίου, επιχειρούν να ρίξουν μια βαθύτερη ματιά όλα τα άρθρα του τεύχους 3 του 2015, του αμερικανικού περιοδικού Forum Journal. Στην εισαγωγή ο Thomson Mayes (2015: 8) σημειώνει πως αυτά τα άρθρα και οι συνεντεύξεις, αναδεικνύουν διάφορες αξίες των παλιών τόπων, όχι ως ιδιότητές τους αυτοτελείς, αλλά στη σχέση τους με τους ανθρώπους, αφού, εν τέλει, "δεν είναι οι παλιοί τόποι, αυτοί οι ίδιοι που είναι σημαντικοί, αλλά ο ρόλος τους στο να κάνουν τις ζωές των ανθρώπων καλύτερες", αναδεικνύοντας έτσι, ως την πραγματική τους αξία, τη συμβολή τους στη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Ο συγγραφέας, σε μια επισκόπηση των άρθρων του τεύχους, διακρίνει 14 σημασίες των παλιών τόπων. Αναλυτικά τις εξής:

- *Συνέχεια*: Οι παλιοί τόποι δημιουργούν μια αίσθηση συνέχειας, που βοηθά τους ανθρώπους να αισθάνονται πιο ισορροπημένοι, σταθεροί και υγιείς.
- *Μνήμη*: Οι παλιοί τόποι μας βοηθούν να θυμόμαστε.
- *Ατομική ταυτότητα*: Οι παλιοί τόποι ενσαρκώνουν την ταυτότητά μας.
- *Πολιτική ταυτότητα*: Οι παλιοί τόποι ενσαρκώνουν την αστική, την κρατική, την εθνική και την καθολική μας ταυτότητα. Τα σύμβολα εντοπίζονται να έχουν ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη της ομαδικής ταυτότητας και παρουσιάζονται ως βασικές πτυχές του "αισθήματος του ανήκειν" σε ένα τόπο, ενώ η υψηλή συμμετοχή των κατοίκων θεωρείται ως αναγκαιότητα για να δημιουργήσουν και να διαπραγματευτούν το νόημα των συμβόλων οι τοπικοί φορείς, προκειμένου να ενισχυθεί η ταυτότητα του τόπου (Mueller και Schade 2012).
- *Ομορφιά*: Οι παλιοί τόποι είναι όμορφοι και η ομορφιά είναι βαθιά επωφελής.
- *Ιστορία*: Οι παλιοί τόποι μας δίνουν μια κατανόηση της ιστορίας, με τρόπο που άλλα τεκμήρια πιθανώς δεν μπορούν.
- *Αρχιτεκτονική*: Τα παλιά κτίρια αποτελούν μέρος της ιστορίας του πολιτισμού και μας τοποθετούν στη συνέχεια του χρόνου.
- *Μάθηση*: Οι παλιοί τόποι μας διδάσκουν για το παρελθόν και μας δίνουν προοπτική για το παρόν, με τρόπο που τίποτε άλλο δεν μπορεί να κάνει.
- *Ιερότητα*: Οι ιεροί παλιοί τόποι παρέχουν τα βαθιά πνευματικά και ψυχολογικά οφέλη της ειρήνης, της γαλήνης και της έμπνευσης.
- *Δημιουργικότητα*: Οι παλιοί τόποι εμπνέουν τη δημιουργικότητα και την επιχειρηματικότητα. Ο Richard Florida έγραψε για τον τρόπο με τον οποίο έλκονται οι δραστηριότητες της δημιουργικής οικονομίας από τους παλιούς τόπους, ενώ οι μελέτες του Preservation Green Lab αναδεικνύουν τον σημαντικό ρόλο που παίζουν τα παλαιότερα και τα μικρότερα κτίρια στην ενίσχυση της δημιουργικής οικονομίας (Florida 2012, ‘What Draws Creative People? Quality of Place’ και Preservation Green Lab, 2014, ‘Older, Smaller, Better: Measuring how the character of buildings and blocks influences urban vitality’στο Mayes: 15).
- *Αίσθηση καταγωγής*: Οι παλιοί τόποι μας συνδέουν με τους προγόνους μας, δίνοντάς μας την αίσθηση της ταυτότητας και του ανήκειν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- *Βιωσιμότητα*: Οι παλιοί τόποι -μέσω της ενσωματωμένης ενέργειας τους, της αποφυγής των επιπτώσεων της κατεδάφισης και νέας κατασκευής, της χρήσης των παραδοσιακών σχεδιαστικών προτύπων, συμβατών με τα τοπικά κλίματα και τοποθεσίες κοντά σε υπάρχουσες υποδομές- είναι εγγενώς "πράσινοι".
- *Κοινοτισμός*: Οι παλιοί τόποι δίνουν στους ανθρώπους μια κοινή αίσθηση κοινότητας.
- *Οικονομία*: Οι παλιοί τόποι ενισχύουν μια βιώσιμη και ισότιμη οικονομία.

Στη γοητεία που ασκεί η παλιά πόλη και τα εγκαταλελειμμένα της κτήρια "αρχιτεκτονικά κατάλοιπα παλαιότερων εποχών", αναφέρεται η Christine Boyler, στο βιβλίο της "Η πόλη της συλλογικής μνήμης" (1994 και στο Σημαιοφορίδης και Αστρεινίδου 1977: 172), αναζητώντας την πηγή της στη "φευγαλέα ποιότητα αυτών των ξεπεσμένων περιοχών" ή στο γεγονός ότι "αυτά τα θραύσματα ξυπνούν λησμονημένες μνήμες, που για καιρό ήταν σε νάρκη" ή γιατί καθώς "η αρχική λειτουργία και ο σκοπός τους έχουν εξαλειφθεί, επιτρέπουν στον θεατή να τα υποκαταστήσει με εφευρημένες παραδόσεις και φανταστικές αφηγήσεις" ή ίσως μόνο γιατί "αυτά τα ίχνη του παρελθόντος διακόπτουν τον κανονικό, γρήγορο ρυθμό της πόλης". Ο Μ. Κορρές (2002: 713 πίνακας 15) έχει πραγματοποιήσει μια συστηματική ανάλυση των αξιών της πολιτιστικής κληρονομιάς, αναγνωρίζοντας τις εξής: αισθητική, καλλιτεχνική, ιστορική, αρχαιολογική αξία, αξία τεκμηρίου, μνήμης, συμβολισμού, τοποσήμου, σπανιότητας, υλικής αυθεντικότητας, χρηστική και συγκινησιακή αξία. Απ' αυτές, ως "μεταβιβαστές" αξίες θεωρεί τις: ιστορική, αρχαιολογική, τεκμηρίου, σπανιότητας και υλικής αυθεντικότητας, ενώ ως "μεταβιβαστές ή μη μεταβιβαστές, αναλόγως προς τις συνθήκες", θεωρεί τις αξίες μνήμης, συμβολισμού και τη συγκινησιακή αξία. Αυτές, άλλωστε, περισσότερο, υπόκεινται σε υποκειμενική εκτίμηση, αλλά και αποτέλεσαν αντικείμενο χειραγώγησης, από τις πάσης φύσεως εξουσίες στις ιστορικές κοινωνίες (Γκοφ: 87).

Τις δυο σημαντικότερες αξίες των ιστορικών μνημείων, επισημαίνει ο Π. Τουρνικιώτης (2010: 14-15): την εθνική αξία, που τους αποδίδεται από "το ιδεολογικό σύστημα των ιστορικών μνημείων", το οποίο καθορίζει τα κριτήρια επιλογής, τη διαβάθμιση προστασίας και την ιεράρχηση των μνημείων στη συντήρηση ή αναστήλωση και αποτελεί θεμέλιο στην οικοδόμηση της εθνικής ταυτότητας και της ιστορικής συνέχειας της κοινωνίας και δεν είναι παρά "ένας κατασκευασμένος καθρέφτης" πάνω στον οποίο αντανακλάται, ως παρελθόν, το παρόν και το μέλλον που επιθυμεί η κοινωνία για τον εαυτό της, και την οικονομική αξία, με "λέξη-κλειδί την αξιοποίηση", είτε με την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

σκηνογραφική προβολή της Ιστορίας ως θέαμα, κατά τη δεκαετία του 1950 (Επίδαυρος, Ηρώδειο, Σούνιο), είτε με την προστασία ιστορικών κέντρων και παραδοσιακών οικισμών, κατά τη δεκαετία του 1970 (τουριστικές υποδομές σε παραδοσιακούς οικισμούς). Γενικά θεωρείται (Στεφάνου και Στεφάνου 2003: 37) πως η ιστορική μνήμη, την οποία υπηρετούν τα μνημεία έχει "διττό ρόλο", ως "αρχείου απτών αποδείξεων για μια εποχή" και ως "διδασκάλου", με την έννοια ότι οι τρόποι με τους οποίους απαντήθηκαν σε άλλες κοινωνίες και άλλες εποχές ορισμένες ανάγκες της κοινωνίας, ίσως και σήμερα να μπορούν να απαντούν στις αντίστοιχες ανάγκες.

Κατά τον Ι. Στεφάνου (2003: 20), στην Ελλάδα, για τη "λεγόμενη κοινή γνώμη" δύο είναι τα βασικά κίνητρα της προστασίας και της ανάδειξης της φυσιογνωμίας ενός τόπου: για μια μικρή μερίδα "καλλιεργημένου" κοινού… η "παραδοσιοθηρεία", το κυνήγι "απολιθωμένων μιμήσεων παραδοσιακών μορφημάτων" και για το μεγάλο κοινό η προσδοκία της οικονομικής εκμετάλλευσης μιας παραδοσιακίζουσας μορφής ως τουριστικό εμπόρευμα, όμως στην πρόσφατη (2017) διδακτορική διατριβή του Β. Σπανού, στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης (επιβλ. Ό. Χριστοπούλου), στην οποία ερευνάται η ‘Συμμετοχή κατοίκων και φορέων στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και στην τοπική ανάπτυξη, στο πλαίσιο του πολιτιστικού τουρισμού’, κατά την ποσοτική έρευνα μέσω ερωτηματολογίου, δεν προέκυψαν απαντήσεις που να επιβεβαιώνουν τη θεωρία, καθώς στην ερώτηση "τι σημαίνει πολιτιστική κληρονομιά" για τους κατοίκους, ένα μικρό μόνο ποσοστό την συνδέει με την εμπορική εκμετάλλευση (Σπανός 2017: 182), ενώ οι πιο πολλοί απάντησαν "ταυτότητα τόπου" και ακολουθούν οι απαντήσεις "τοπική υπερηφάνεια", "διαφήμιση τόπου" και "διαφορετικότητα".

3.1.6 Κέντρο πόλης και ιστορικότητα

Όταν αναφερόμαστε στο κέντρο της πόλης αυτό μπορεί να είναι το γεωμετρικό κέντρο της, η περιοχή κεντρικών λειτουργιών ή το ιστορικό κέντρο, διεθνώς τα: downtown, centrocita, centre ville (Πολύζος: 154), αλλά και τα: city center, inner city, old town, heart of the city (8ο CIAM), Central Business District (CBD). Αυτά δεν είναι αναγκαίο να συμπίπτουν, σε όλες τις πόλεις, καθώς η περιοχή των κεντρικών λειτουργιών μπορεί να μη συμπίπτει π.χ. με τον ιστορικό πυρήνα της πόλης ή να μη συγκεντρώνει τα αντιπροσωπευτικά δείγματα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης. Συνήθως

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ταυτίζονται στις ελληνικές πόλεις, οι περισσότερες από τις οποίες αναπτύχθηκαν πάνω ή και γύρω από τις ιστορικές τους γενέτειρες, χωρίς, οι περισσότερες, να νοιαστούν για την προστασία και τη διατήρηση του Ιστορικού τους πυρήνα (Παρθενόπουλος και Παρθενοπούλου: 152).

Στις περισσότερες των περιπτώσεων, το κέντρο της πόλης συμβολίζει τη γέννησή της και συμπυκνώνει την ταυτότητά της, συγκεντρώνει τα σημαντικότερα κτήριά της και κατέχει το πιο ενδιαφέρον κομμάτι του αστικού ιστού, ενώ στην ευρωπαϊκή πόλη φιλοξενεί εκτός των κεντρικών λειτουργιών (εμπόριο και υπηρεσίες) επίσης και την κατοικία (Ανδρικοπούλου κ.ά.: 101).

Ανέκαθεν, το κέντρο της πόλης έπαιζε αποφασιστικό ρόλο στη ζωή της, ως ο τόπος άσκησης της εξουσίας (κοσμικής και θρησκευτικής) και πραγματοποίησης ανταλλαγών αγαθών, με εγκαταστάσεις εργαστηρίων, εμπορίου και πολιτισμού (Αραβαντινός 2002: 7). Στους προϊστορικούς οικισμούς, εντοπίζονται κεντρικοί χώροι με λατρευτικά σύμβολα, εγκαταστάσεις επικοινωνίας, κοινής εργασίας κλπ. (Σαρηγιάννης 1985 στο Αραβαντινός 2002: 7), ενώ στον ρόλο των λατρευτικών κέντρων και της συμμετοχής στις τελετές, ως διαδικασίας ένταξης στην κοινότητα και ανάδυσης μιας πρώτης μορφής πολιτικής ταυτότητας, ανιχνεύεται αυτή η ίδια η γέννηση της αρχαίας ελληνικής πόλης, τον 8ο π.Χ. αιώνα, καθώς το ιερό, το αφιερωμένο στη θεότητα, θεωρείται (Polignac: 216), πως "αποτελούσε και τον πρώτο αστικό χώρο".

Το κέντρο της μεσαιωνικής πόλης αποτελούσε η πλατεία. Αυτή διατηρούσε, από την αρχαία πόλη (ελληνική "αγορά", ρωμαϊκό "φόρουμ") τον χαρακτήρα της κεντρικής πλατείας - αγοράς, και σ' αυτήν εκφραζόταν όλη η κοινωνικο-οικονομική δομή μιας κοινωνίας σε μεταβατική φάση, κατά την οποία η πόλη αποτελούσε τη δημοκρατικότερη έκφρασή της, με τους εξαθλιωμένους δουλοπάροικους αγρότες να εγκαταλείπουν την ύπαιθρο και να αναζητούν καλύτερη μοίρα στον "ελεύθερο αέρα" της πόλης, ως βιοτέχνες, στρατιώτες, έμποροι (Σαρηγιάννης 1977: 16). Κύρια συστατικά της στοιχεία ο Καθεδρικός ναός ή η εκκλησία της αγοράς (Marktkirche), το Δημαρχείο και σε αντιπαράσταση ο πύργος των φεουδαρχών από τη μία και το κτίριο των συντεχνιών από την άλλη, ενώ την εικόνα συμπλήρωνε το πλήθος των καταστημάτων, εργαστηρίων, τραπεζιτών και εμπορικών αντιπροσώπων. Η βασική τυπολογία διατηρήθηκε και στην αναγεννησιακή πλατεία της αγοράς, την "Marktplatz". Στις βόρειες πόλεις, πλατεία και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αγορά ταυτίζονται, από τον Μεσαίωνα, με την πλατεία του εμπορίου να αποτελεί το κέντρο ενός συστήματος παράλληλων εμπορικών δρόμων, ενώ η πρακτική των παρεμβάσεων ρυμοτόμησης και δημιουργίας πλατειών, μέσω κατεδαφίσεων, στα πλουσιότερα αστικά κέντρα του νότου (Φλωρεντία, Βενετία, Μιλάνο), κατά τον 14ο και 15ο αιώνα, διαδίδεται σε όλες τις ευρωπαϊκές πόλεις και δημιουργεί "προβλήματα ισορροπίας ανάμεσα στα μνημεία και την πόλη" (Calabi: 59-62).

Ήδη, κατά την πρώιμη μεσαιωνική περίοδο, στη Δυτική Ευρώπη, οι πρώτοι κάτοικοι, που επιστρέφουν στις λεηλατημένες πόλεις, μετασκευάζουν τμήματα των εγκαταλελειμμένων κτηρίων σε κατοικίες τους, αναγνωρίζοντας ως μοναδική διάστασή τους τη χρηστική και αγνοώντας πλήρως την ιστορική ή καλλιτεχνική αξία των μνημείων (Κνιθάκης: 105). Κατά την περίοδο της Αναγέννησης, δεδομένη είναι η αντίθεση ανάμεσα στη μεσαιωνική πόλη και στον "πολύ μεγαλύτερο όγκο της παλαιάς παγανιστικής" πόλης (Benevolo 1997: 166), όπως στη χαρακτηριστική περίπτωση της Ρώμης, όπου αναστηλώνονται τα χρήσιμα μνημεία (τείχη, γέφυρες, υδραγωγεία), ή διαρρυθμίζονται αυτά που μπορούν να ανταποκριθούν σε νέα χρήση (Gazzola στο Καραδέδος: 8), όπως το Μαυσωλείο του Αδριανού, που μετατρέπεται σε οχυρή κατοικία Παπών (Castello St Angelo), η ορθογωνική αίθουσα του tepidarium των Θερμών του Διοκλητιανού, που μετασχηματίζεται σε χριστιανικό ναό (Santa Maria degli Angeli e dei Martiri), από τον Μιχαήλ Άγγελο, και το Πάνθεον, επίσης σε χριστιανικό ναό, από τον Ραφαήλ. Καθώς πρόκειται για μια εποχή "έντονα δημιουργική και όχι συντηρητική", τα μνημεία "χρησιμοποιούνται είτε σαν πρότυπα είτε σαν χρηστικά στοιχεία", ενώ τους αναγνωρίζονται μόνο οι "αισθητικές και οι πρακτικές τους αξίες και σχεδόν διόλου οι ιστορικές" (Μπούρας 1982: 7). Έτσι, σ' αυτές τις επαναχρήσεις μνημείων, δεν υπάρχει καμιά φροντίδα για διατήρηση του αυθεντικού, ενώ οι αρχιτέκτονες εργάζονται με διπλό στόχο: την επίτευξη της λειτουργικότητας που υπαγορεύει η νέα χρήση του έργου και την καλλιτεχνική τελείωση του έργου, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή στη βάση των αρχαίων ρυθμών.

Τα κέντρα των πόλεων, διαχρονικά, έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στην πολιτιστική τους ανάπτυξη, σε βαθμό που να έχει διατυπωθεί η άποψη πως η ιστορία τους "ταυτίζεται σχεδόν με την ιστορία του πολιτισμού" (Αραβαντινός 2002: 26), καθώς, εξ άλλου, η παρουσία, εκεί, σημαντικών ζωγράφων και γλυπτών (Τζιόττο, Γκιμπέρτι στη Φλωρεντία, Ντούτσιο, Σιμόνε Μαρτίνι στη Σιένα, Γιαν βαν Άυκ, Μέμλιγκ στη Μπρυζ, Στος και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Ντύρερ στη Νυρεμβέργη κ.ο.κ.), θεωρείται πως αποτέλεσε την "καθοριστική στιγμή της ανάπτυξης των πόλεων" (Benevolo 1997: 145). Σε όλη την Ευρώπη, από τα μέσα του 15ου αιώνα, ανθούν οι τέχνες και τα γράμματα (βλ. Ιταλία), ιδρύονται πανεπιστήμια (βλ. Γερμανία, Πολωνία, Ουγγαρία, Δανία), ενώ οι πόλεις, ανεξαρτητοποιούμενες βαθμιαία από εκκλησιαστικές ή εθνικές επεμβάσεις, "μετατρέπονται σε μηχανισμούς ανάπτυξης" και, αναλαμβάνουν πλέον οι ίδιες "την προστασία των τεχνών και των σπουδών" (Calabi: 13-14), αντικαθιστώντας, στον παραδοσιακό ρόλο του μαικήνα της τέχνης, μονάρχες και φεουδάρχες.

Με τη βιομηχανική επανάσταση ενισχύεται ο ρόλος των κέντρων των πόλεων, με την εγκατάσταση, σ' αυτά, σημαντικού μέρους του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα, ενώ, καθώς δεν είχαν πάψει να φιλοξενούν επίσης την κατοικία και τις λοιπές εγκαταστάσεις διανυκτέρευσης, τα χαρακτήριζε, μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα, "μια αρμονική πολυλειτουργικότητα" (Αραβαντινός 2002: 8). Ήδη, κατά τη διάρκεια του 15ου αιώνα, επικρατεί στα κέντρα των ευρωπαϊκών πόλεων η κατοικία των βιοτεχνών με ισόγειο εργαστήριο (Calabi: 93). Με την εισαγωγή της βιομηχανίας στις πόλεις, εμφανίζονται τάσεις εξορθολογισμού της πόλης, με στόχο, αρχικά, την αποδοτικότερη λειτουργία της βιομηχανικής δραστηριότητας και, στη συνέχεια, την προστασία της κατοικίας από την όχληση. Έτσι στο κέντρο της πόλης του 19ου αιώνα απαντούν μόνο εκείνα τα στοιχεία που ενδιαφέρουν άμεσα την αστική τάξη, ενώ άλλα σημαντικά στοιχεία της βιομηχανικής κοινωνίας, οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις και οι εργατικές κατοικίες τοποθετούνται στην περιφέρεια (Benevolo, Η Ιστορικότητα…: 338).

Στις αρχές του 20ου αιώνα, οι τάσεις εξορθολογισμού της πόλης, συνέπεσαν με τις φονξιοναλιστικές αντιλήψεις του μοντερνισμού για την πόλη (σύμφωνα με τα πορίσματα του 4ου CIAM, όπως αυτά διατυπώθηκαν στο κείμενο της Χάρτας των Αθηνών) και την επιδίωξη μεγιστοποίησης της αποδοτικότητας της αρχιτεκτονικής μηχανής ("machine à habiter" του Le Corbusier). Σε μια λογική κατά την οποία, ο αστικός χώρος θεωρήθηκε ως ένα ανοικτό, ουδέτερο πεδίο εφαρμογής συνθετικών αρχών, που διακρίνονταν από μιαν αφηρημένη αίσθηση του τόπου και του χρόνου, η αρχιτεκτονική και η πολεοδομία αποκόπηκαν από το παρελθόν τους (Jenks: 5, Introduction). Η πολυπλοκότητα και η ελαστικότητα, χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αστικού ιστού, όπως αυτός διαμορφώθηκε ιστορικά, θεωρήθηκαν παράγοντες σύγχυσης. Εξ άλλου τα νέα πρότυπα που προβλήθηκαν, από το μοντέρνο κίνημα, "αποσκοπούσαν σε μια παγκόσμια

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

εφαρμογή, ανεξάρτητα από τοπικές, γεωγραφικές ή πολιτισμικές συνθήκες" (Κοσμάκη και Λουκόπουλος: 111), σε μια κυριολεκτικά "εκτός τόπου και χρόνου", άρα αν-ιστορική, αντι-ιστορική σύλληψη της πόλης.

Αλλά και οι αντίρροπες τάσεις "αναβιώσεων", τα διάφορα "revivals", ενώ υποτίθεται πως εκκινούν από διαφορετική αφετηρία (τον σεβασμό της ιστορικότητας) και κινούνται με την αντίρροπη στόχευση (την προστασία της), είναι ομοίως, ως "εκτός τόπου και χρόνου" εγχειρήματα, εν τέλει αν-ιστορικά, αντι-ιστορικά. Αυτή η στάση, που στη γενική της μορφή ονομάστηκε από τους Αγγλοσάξονες "ιστορισμός" / historicism, παρόλο που διατείνεται πως επιδιώκει τη διατήρηση και τη συνέχεια με το παρελθόν, αποδεικνύεται πρακτικά ατελέσφορη, γιατί "στην προσπάθεια να προσαρμοστούν οι διαδικασίες του παρελθόντος στις ανάγκες του παρόντος, παραβιάζονται λίγο-λίγο αυτές οι διαδικασίες ως το όριο θραύσης" (Benevolo, Η Ιστορικότητα…: 331). Αυτές οι "ιστοριστικές" προσεγγίσεις, πάσχουν κατά βάση από την ίδια αδυναμία των "επινοημένων παραδόσεων", ότι ενώ επιδιώκουν να καθιερώσουν τη συνέχεια με ένα ταιριαστό ιστορικό παρελθόν, στην πραγματικότητα η συνέχειά τους αυτή, είναι πλασματική (Hobsbawm και Ranger: 10). Εξ άλλου, καθώς κάθε πόλη θεωρούσε πως έχει το δικαίωμα να έχει το αρχιτεκτονικό παρελθόν που προτιμάει, επιλέγοντας το στυλ μιας συγκεκριμένης εποχής του παρελθόντος της: το Μιλάνο του 15ου αιώνα, η Ρώμη του 16ου αιώνα, ενώ ο Ruskin βεβαίωνε ότι "το μοναδικό κατάλληλο στυλ για τα σύγχρονα κτίρια στις Βόρειες Χώρες είναι το Γοτθικό του Βορρά του 13ου αιώνα" (Benevolo, Η Ιστορικότητα…: 332), αυτή η ίδια η επιλεκτική σχέση με το παρελθόν, που εστιάζει σε μια περίοδο και αποσιωπά τις υπόλοιπες, μοιάζει με επινόηση μιας παράδοσης, με τρόπο ανάλογο, όπως η μισή αλήθεια ισοδυναμεί με ψέμα.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η κατοικία και άλλες μη επιχειρηματικές λειτουργίες άρχισαν να εγκαταλείπουν το κέντρο λόγω των υψηλών τιμών αγοράς και ενοικίασης. Καταλυτικό ρόλο σ’ αυτή την εξέλιξη έπαιξε και η ευρεία διάδοση του ιδιωτικού αυτοκινήτου, με διπλό τρόπο: αφ’ ενός μεν αυξάνοντας την κινητικότητα του πληθυσμού, άρα και την απόσταση ανάμεσα στις περιοχές κατοικίας και εργασίας, αφ’ ετέρου δε καθιστώντας λιγότερο ελκυστικό το κέντρο για κατοίκηση, λόγω των κυκλοφοριακών προβλημάτων και της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Η πετρελαϊκή κρίση του 1973, συνέβαλε στο να αποδειχθεί δαπανηρό και ιδιαίτερα εύθραυστο το ακολουθούμενο μοντέλο της προαστιοποιημένης πόλης και να αναγεννηθεί το ενδιαφέρον για το κέντρο (Αραβαντινός

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

2002: 9). Έτσι η εξέλιξη διαψεύδει τους φόβους που εκφράστηκαν στην αρχή της δεκαετίας του 1970 για "το τέλος των πόλεων" τόσο λόγω των τάσεων προαστιοποίησης και της διάλυσης των αστικών συμπυκνώσεων, όσο και λόγω της ραγδαία μειούμενης επιρροής των πολεοδομικών συγκροτημάτων στην παραγωγή και τον έλεγχο του πλούτου, ενώ επιβεβαιώνεται η δύναμη της αστικής κεντρικότητας κυρίως μέσα από τα τρία θεμελιώδη χαρακτηριστικά της: τη διάρκεια των τόπων, την τροποποίηση των λειτουργιών και τη μεταβολή των μορφολογιών (Burgel: 96 και 171).

Καθώς, οι πόλεις αποτελούν τους πυρήνες του εδαφικού κεφαλαίου μιας περιοχής, με τη "θέση", τη βασικότερη διάστασή του, να είναι σημαντική επίσης, από την άποψη των επιχειρήσεων (Kunzmann και Healey στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 75), αναδεικνύεται ως προτεραιότητα, για τα κέντρα των πόλεων, ο πολεοδομικός σχεδιασμός και ειδικότερα ο σχεδιασμός των χρήσεων γης, έτσι ώστε να μην υποχρεώνονται να τα εγκαταλείπουν οι λιγότερο ανταγωνιστικές λειτουργίες -πρώτη ανάμεσά τους η κατοικία- αλλά και άλλες, "μη επιχειρηματικού χαρακτήρα, λόγω αδυναμίας ανταπόκρισης στις υψηλές τιμές γης και ακινήτων (αγορά και ενοικίαση) του κέντρου" (Αραβαντινός 2002: 8).

Ως προς τα "ακίνητά" της στοιχεία, η πόλη είναι έτσι κι αλλιώς "ρευστή", εξαιτίας των εξελισσόμενων αναγκών του πληθυσμού, αλλά "τα κέντρα των πόλεων συμπεριφέρονται διαφορετικά από χώρα σε χώρα και από πόλη σε πόλη". Στον ελληνικό χώρο, διαπιστώνεται, πως αναπτύσσουν μια χαρακτηριστική "κινητικότητα εφάμιλλη του ανθρώπινου παράγοντα, με τη γνωστή ρευστότητά του" (Αραβαντινός 2002: 11-12). Στην Αθήνα, αλλά και στις άλλες μεγάλες και μεσαίες ελληνικές πόλεις, κατά την περίοδο της "ιλιγγιώδους ανοικοδόμησης του κέντρου της πόλης", οι ιδιοκτήτες των παλαιών κτηρίων, στα "κεντρικά προνομιούχα οικόπεδα", με δυσκολία θα μπορούσαν να αντισταθούν στον πειρασμό "αξιοποίησής" τους, μιας αξιοποίησης που θεσμοθετήθηκε και ενθαρρύνθηκε από τους υψηλούς συντελεστές δόμησης, με αναπόφευκτες, τις "κατεδαφίσεις κτισμάτων του 19ου αι., πολλά από τα οποία ήταν αξιόλογα μνημεία" (Φιλιππίδης 1984: 268), καθώς "η κερδοσκοπική χρήση του εδάφους" προδιέγραφε γι' αυτά μιαν αναπόδραστη μοίρα: "να κατεδαφίζονται και να αντικαθίστανται από πολυκατοικίες" (Σαρηγιάννης 1975: 97). Εξ άλλου, αυτή ήταν η νοοτροπία της εποχής. Όπως παρατηρούσε ο Διονύσης Ζήβας (2006 :19), "για τους περισσότερους Έλληνες των δεκαετιών του '50, του '60 ή και του '70 ακόμη", το ιστορικό δομημένο περιβάλλον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

θεωρούταν "ως εμπόδιο στην ανάπτυξη των αξιοποιήσεων και τη μέγιστη δυνατή εκμετάλλευση της διαθέσιμης γης".

Καθώς η χωροθέτηση είναι σημαντική τόσο από την άποψη των επιχειρήσεων όσο και από την άποψη της συμβίωσης με τις επιχειρήσεις (Healey στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 75) και καθώς η αστική αλλαγή αναδεικνύει τους δεσμούς και εξαρτήσεις ανάμεσα στο σχεδιασμό των χρήσεων γης και την τοπική οικονομία (Kim στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 75), αναδεικνύεται η αναγκαιότητα συντονισμού του πολεοδομικού σχεδιασμού και των πολιτικών και πρακτικών οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικότερα στα κέντρα των πόλεων, στα οποία οι χρήσεις είναι κυρίως οικονομικές και η γη κατ' εξοχήν οικονομικό αγαθό, ο ρόλος της οικονομίας της αγοράς αποδεικνύεται καταλυτικός (Αραβαντινός 2002: 18). Καθώς, άλλωστε, ο πολεοδομικός σχεδιασμός θεωρείται πως αναζητά να μορφοποιήσει και να ελέγξει την αγορά, που αποτελεί και την κινητήρια δύναμη των αλλαγών σε μια καπιταλιστική οικονομία (Newman και Thornley στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 75), αναφέρεται ως σημαντική διάσταση ο πολιτικός προσανατολισμός των φορέων εξουσίας και ειδικότερα το κατά πόσο πιστεύουν στον "μη σχεδιασμό" και στη "θεραπευτική δύναμη της ελεύθερης οικονομίας", ή αν, παρότι γενικά είναι προσαρμοσμένοι προς την οικονομία της αγοράς, θέτουν και "στόχους μη αμιγώς οικονομικούς", δηλαδή κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς, πολιτιστικούς κ.ά., καθώς διαφορετικά κέντρα αναμένεται να παράγει σε μια πόλη "η ανεξέλεγκτη ιδιωτική οικονομική δράση" και διαφορετικά η πρόκριση "του συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου", ιδίως στα κέντρα των πόλεων, όπου οι χρήσεις είναι κατ' εξοχήν οικονομικές και η γη οικονομικό αγαθό (Αραβαντινός 2002: 18).

Με την υιοθέτηση, σήμερα, σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, ως προτεραιότητας, της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης, σε συνθήκες συνειδητοποίησης της περιβαλλοντικής κρίσης, κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων αστικής αναγέννησης, προκρίνεται η "τιθάσευση της ελεύθερης αγοράς" και η ευθυγράμμιση με "στόχους καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού και αποφυγής της ισοπέδωσης του πολιτισμικού κεφαλαίου" (Βασενχόβεν 2002β: 47), καθώς άλλωστε η "θεοποίηση" της αγοράς, και η αναγόρευσή της ως της μόνης νόμιμης δύναμης οργάνωσης του χώρου, που βρήκε την απόλυτη έκφρασή της στη Μεγάλη Βρετανία της Θάτσερ και στις Η.Π.Α. του Ρήγκαν, αμφισβητείται πλέον τόσο ως προς την αποτελεσματικότητά της, αφού καταλήγει σε αποτέλεσμα στερημένο από την ιστορική και τοπική του διάσταση, όσο και ως προς την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

διαδικασία προγραμματισμού και σχεδιασμού, καθώς ελαχιστοποιεί τη συμμετοχή των κατοίκων (Βασενχόβεν ό.π.: 46). Αν και έχει γραφεί πως αυτός ο δυισμός μεταξύ "σχεδιασμού" και "αγορών" δεν είναι, μερικές φορές, παρά μια αναλυτική κατασκευή, ενώ χρησιμότερο αποδεικνύεται να εξετάζεται, ποιο είναι το ενδεδειγμένο κάθε φορά διακυβερνητικό μείγμα για τη συγκεκριμένη αστική αναγέννηση (Karadimitriou κ.ά. στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 107).

Ο Αραβαντινός διαπιστώνει πως στο μέλλον θα μπορούσαν, θεωρητικά, να υπάρξουν και πόλεις χωρίς συμβατικά και καθιερωμένα κέντρα, όμως, καθώς "τα κέντρα είναι οι χώροι πολιτισμού και κοινωνικής επαφής", εκτιμά πως τελικά είναι "οι κοινωνικές και επικοινωνιακές ανάγκες του ανθρώπου που θα αποσοβήσουν τη γενίκευση του μοντέλου της ‘α-κεντρικής’ πόλης". Ειδικά για τις μεσογειακές πόλεις, παρατηρεί (2002: 19), πως η σημασία των κέντρων των πόλεων, "όχι με την καθαρά ματεριαλιστική, αλλά με την κοινωνική και επικοινωνιακή" έννοια είναι μεγαλύτερη από εκείνη των πόλεων στη βόρεια Ευρώπη, καθώς καλύπτουν τις κοινωνικές και επικοινωνιακές ανάγκες ενός πληθυσμού μιας διαφορετικής νοοτροπίας, βοηθούντος και του κλιματικού παράγοντα.

Όσον αφορά τις ελληνικές πόλεις, ο Αραβαντινός (ό.π.: 14-15) διαπιστώνει πως στην πλειοψηφία τους εμφανίζονται ως "νέες πόλεις χωρίς ιστορία και συχνά και χωρίς κουλτούρα", καθώς εξαφάνισαν τον οικοδομικό πλούτο που διέθεταν προπολεμικά, με "κάποια διεσπαρμένα στη σύγχρονη πόλη και ‘απροσάρμοστα’ προς αυτήν διατηρητέα". Στο ερώτημα "ποιος είναι ο χαρακτήρας που θέλουμε να έχουν τα κέντρα" των ελληνικών πόλεων, ο Γιάννης Πολύζος (2002: 154) απαντά, πως πρώτη προτεραιότητα πρέπει να είναι η διατήρηση και ενίσχυση των δύο θετικών όψεων που έχουν οι ελληνικές πόλεις: της αστικότητας και της εκτεταμένης (διάχυτης) κεντρικότητας, που οφείλονται, "όσο και αν φαίνεται ανορθόδοξο", στον μη σχεδιασμό της ελληνικής πόλης. Παράλληλα τονίζει την ανάγκη ενίσχυσης της ανθρωποκεντρικής διάστασης του κέντρου της ελληνικής πόλης, καθώς και της διατήρησης του πολυλειτουργικού του χαρακτήρα, "με έντονη πάντοτε την παρουσία της κατοικίας", ως της μόνης πολεοδομικής λειτουργίας "που μπορεί να προφυλάξει τον αστικό χώρο από τη βία και την ανασφάλεια", και να συμβάλει στην επαναφορά του πρωτεύοντα ρόλου, που είχε το κέντρο ιστορικά, ως "χώρος δημοκρατίας κι ελευθερίας", όπου προνομιακά αναπτύσσονται "όλες οι εκφράσεις ζωής μιας σύγχρονης κοινωνίας" (ό.π.: 155).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

4. Η ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΟΛΗΣ ΩΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Σημαντική διάσταση του πολεοδομικού σχεδιασμού, κατά την ορθολογική χωρική οργάνωση λειτουργιών και χρήσεων στην πόλη, για την επίτευξη κοινωνικών και οικονομικών σκοπών, αποτελεί η επιδίωξη ισορροπίας ανάμεσα στη ζήτηση για ανάπτυξη και δόμηση και στην ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος, φυσικού και ανθρωπογενούς (Ανδρικοπούλου κ.ά.: 35). Κάθε πόλη έχει μια ιδιαίτερη ταυτότητα, καθώς οι ιδιαίτεροι ιστορικοί χαρακτήρες της διαμορφώνουν μια ξεχωριστή, για κάθε περίπτωση, έκφραση του αστικού φαινομένου, και μια μοναδική ιστορική φυσιογνωμία, που μαρτυρεί ένα ξεχωριστό πολιτισμό, σε τέτοιο βαθμό, που να μπορεί να ειπωθεί πως στην πόλη "η ιστορία είναι παντού παρούσα" (Αυγερινού-Κολώνια: 380). Καθώς, λοιπόν, "οι πόλεις διαθέτουν ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά", η ανάδειξη των ιστορικών και διατηρητέων στοιχείων τους, μέσω προγραμμάτων διατήρησης και αποκατάστασης, θεωρείται αναγκαιότητα που στοχεύει, μεταξύ άλλων, στην ισχυροποίηση της ταυτότητάς τους (Αραβαντινός 1997/2007: 603). Καθώς τα δημόσια κτίρια είναι κατά κανόνα αξιόλογα, αξιοπρόσεκτα και χρησιμοποιούνται ευρύτερα από το κοινό, μια ορθή στρατηγική ουσιαστικής ανάπτυξης θεωρείται πως θα πρέπει να περιλαμβάνει την παράταση της ζωής τους και τη βιωσιμότητα των υλικών με τα οποία αρχικά χτίστηκαν, αφού, άλλωστε, η προσαρμογή και επανάχρησή τους αποδεικνύονται συντομότερες και οικονομικότερες έναντι μιας νέας κατασκευής (Lewis: 311).

Η ιστορικότητα των πόλεων αναγνωρίζεται ως ένας "σημαντικός συντελεστής του αστικού φαινομένου", ενώ η τεκμηρίωση της ιστορικότητας μιας πόλης, με αξιολόγηση και καταγραφή των ουσιωδών δεδομένων, που θα πρέπει να διασωθούν και να κληροδοτηθούν στις επόμενες γενιές (διατήρηση της ιστορικής κληρονομιάς), θεωρείται πράξη με κοινωνική και αναπτυξιακή σημασία, που εντάσσεται στο πλαίσιο μιας βιώσιμης αστικής ανάπτυξης. Η ιστορικότητα των πόλεων δεν αφορά μόνο τις "ιστορικές" πόλεις, καθώς "κάθε πόλη περικλείει την κληρονομιά της ιστορίας" της, ως έκφραση των οικονομικο-κοινωνικών μετασχηματισμών στο χρόνο, που "εμπεριέχει και διαδίδει έναν ιδιαίτερο πολιτισμό" (Αυγερινού-Κολώνια: 379-380). Η ανάδειξη της ιστορικής κληρονομιάς της πόλης, εκτός του ότι αναβαθμίζει τον αστικό χώρο, θεωρείται πως ευνοεί την επαφή των κατοίκων με το ζωντανό τους παρελθόν, ενώ και η επανάχρηση των ιστορικών τοποθεσιών και κελυφών, καθώς προσφέρει ευκαιρίες

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

πολιτιστικών δραστηριοτήτων σε ένα περιβάλλον πλούσιο σε μνήμες, άπτεται της κοινωνικής διάστασης του ζητήματος (Θεοχαρίδου: 663). Η ισορροπία μεταξύ προστασίας και ανάπτυξης, με τη βιώσιμη χρήση του χώρου ως μια νέα μορφή προστασίας του ιστορικού αποθέματος, σε αντικατάσταση της κρατούσας προστασίας κανονιστικού περιεχομένου, προτείνεται (Σαπουνάκης 2012α) μεταξύ άλλων στην κατεύθυνση της ισόρροπης πολιτιστικής ανάπτυξης.

Ο "ιστορικός χώρος της πόλης προσλαμβάνεται" μέσα από τη μελέτη των πηγών και τις χαρτογραφικές αναπαραστάσεις του χώρου, αλλά επίσης και με την άμεση επαφή με τα μνημεία (Αστρεινίδου: 14), που αποτελούν τεκμήρια της ιστορικής συνέχειας της πόλης, υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος, που σώζονται συνήθως διάσπαρτα μέσα στον πολεοδομικό ιστό της. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, μια ιστορική περιοχή πόλης παραμένει ως διακριτός θύλακας, οριοθετημένος με τα ιδιαίτερα φυσιογνωμικά του χαρακτηριστικά, ενίοτε και ως ξένο σώμα, απαξιωμένο και υποβαθμισμένο, καθώς αδυνατεί να συμβαδίσει με τους ρυθμούς της σύγχρονης πόλης, κυρίως λόγω ασυμβατότητας του κελύφους (αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού) με τη σημερινή ζωή. Η αναβάθμιση του υφιστάμενου ιστορικού οικιστικού αποθέματος της πόλης, ώστε να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες, με παράλληλη μέριμνα για προστασία της ιστορικής του φυσιογνωμίας αποτελεί στόχο των σχεδιαζόμενων πολιτικών των σχετιζόμενων με την ιστορικότητα των πόλεων.

Ακόμη και πόλεις με σημαντικό ιστορικό κτηριακό απόθεμα, που αποτελούν ελκυστικούς τουριστικούς προορισμούς και στην γενική αντίληψη αποτελούν υποδείγματα διατήρησης του ιστορικού αρχιτεκτονικού χαρακτήρα τους, δεν ήταν πάντοτε έτσι, ούτε έφτασαν εδώ χωρίς προβλήματα ή με μια σταθερή διαχρονική αντίληψη των κοινωνιών για τη σχέση διατήρησης και εξέλιξης. Το παράδειγμα της Bruges είναι χαρακτηριστικό. Μόλις κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1960, η πόλη αντιμετώπιζε σημαντικά προβλήματα, τα κυριότερα των οποίων ήταν: μια εμφανής διαμάχη ανάμεσα στην παλιά πόλη και τα περιφερειακά δημοτικά διαμερίσματα, λειτουργική απώλεια πολλών κτιρίων στην παλιά πόλη, ελάχιστες ευκαιρίες απασχόλησης και υποτονική βιοτεχνική δραστηριότητα, κατοίκηση του ιστορικού κέντρου από πληθυσμό χαμηλών εισοδημάτων, καθώς οι πιο πλούσιοι έχτιζαν σύγχρονες βίλλες στα προάστια, πολύ υψηλό ποσοστό άδειων σπιτιών, κακή οικοδομική κατάσταση κτηρίων (πολλές τρώγλες/slums). Όσον αφορά τη διατήρηση των αυθεντικών τεκμηρίων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, υπήρξε απόλυτη αναντιστοιχία ανάμεσα στις επιδιώξεις των οικονομικών και πολιτικών φορέων, απ' τη μια μεριά, και εκείνες των σχεδίων πολεοδομικής ανάπτυξης, από την άλλη, ενώ η κεντρική κυβέρνηση παρείχε ακόμη κι επιδοτήσεις για κατεδάφιση ετοιμόρροπων ιδιοκτησιών, χωρίς καν εξέταση της ιστορικής τους αξίας. Κατά τις τρείς τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα ένα τεράστιο έργο έχει υλοποιηθεί στον τομέα της αναβίωσης και αποκατάστασης του ιστορικού κέντρου της Bruges, με συνεχή παρακολούθηση και επίβλεψη, καθοδήγηση και έλεγχο, με διπλό στόχο: αλλαγές συμβατές με ένα σύγχρονο τρόπο ζωής, που να εγγυώνται τη διατήρηση του αρχικού χαρακτήρα (Beernaert κ.ά.: 10).

Σήμερα, σε συνθήκες διεθνούς ανταγωνισμού των πόλεων, οι νέες προτεραιότητες που αναδεικνύονται, εμφανίζονται, σε πρώτη ανάγνωση, συμβατές με τους στόχους της προστασίας, αναβάθμισης και αναβίωσης του κέντρου της πόλης, καθώς στρατηγικές του place making και του city marketing (Μεταξάς 2005) εστιάζουν, εκτός των άλλων, και στην "αστική ποιότητα ως βασικού κεφαλαίου της πόλης" (Ανδρικοπούλου κ.ά.: 75). Εξ άλλου, έχει υποστηριχθεί (Bertolini κ.α. στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 77) πως εκτός από τις "σκληρές" παραγωγικές υποδομές, όπως οι βιομηχανικές δομές, πιο "ήπιοι" παράγοντες, όπως ο κοινωνικός ιστός, το περιβάλλον και ο πολιτισμός, είναι κρίσιμοι για την οικονομική επιτυχία. Αυτό που παραμένει ως προβληματισμός είναι αν στη σύγχρονη επιδίωξη της "αστικής ποιότητας", υπεισέρχεται και η διάσταση της προστασίας και διατήρησης της "φυσιογνωμίας της πόλης" (Στεφάνου 2000) με όρους "αυθεντικότητας" (Μαλλούχου Tufano: 321).

Η "αυθεντικότητα" του οικιστικού συνόλου αποτελεί το μέτρο της Ιστορικότητάς του, με ενδιαφέρουσες παραλλαγές στον ορισμό της, τις σημασίες της και το εύρος της ισχύος τους, ενώ η "φυσιογνωμία" του αφορά το σύνολο των τυπολογικών και μορφολογικών χαρακτηριστικών του, σε αρχιτεκτονική και πολεοδομική κλίμακα. Οι δυο αυτές έννοιες: "αυθεντικότητα του ιστορικού οικιστικού συνόλου" και "φυσιογνωμία των τόπων/οικισμών", καθώς και η διαχρονική εξέλιξη των σχετικών αντιλήψεων και πολεοδομικών πρακτικών, κατά την αντιμετώπιση των κέντρων των ευρωπαϊκών και ελληνικών πόλεων, αναλύονται στα επόμενα κεφάλαια 5 και 6 αντίστοιχα.

Ο πολεοδομικός σχεδιασμός καλείται, σε όλες τις εποχές, να διαχειριστεί ζητήματα διατήρησης, επανάχρησης ή καταστροφής παλαιότερου κτηριακού αποθέματος στις

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

πόλεις, για το οποίο άλλοτε υπάρχει και άλλοτε δεν υπάρχει επενδυτικό ενδιαφέρον (Ανδρικοπούλου κ.ά.: 77), αφού η εξασφάλιση γης, κτιρίων και υποδομών παραμένει σημαντική για την προσέλκυση επιχειρήσεων, ενώ η κάλυψη αυτών των αναγκών είναι το βασικό εργαλείο που έχουν οι τοπικές κυβερνήσεις για να προωθήσουν τις τοπικές οικονομίες τους (Healey στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 75). Καθώς η προσφορά δομημένων χώρων δεν ακολουθεί, κατ' ανάγκη, τη ζήτηση, σε όλες τις εποχές, η αξιοποίηση ιστορικού κτηριακού αποθέματος μπορεί να αποτελέσει μέρος της λύσης, σε περιόδους αυξημένης ζήτησης.

Η διαχείριση του ιστορικού κτηριακού αποθέματος προϋποθέτει έρευνα σχετική με τα επίπεδα διαθεσιμότητας ιστορικών κελυφών, καθώς και μελέτη σχετικά με το ποια απ' αυτά είναι επαρκώς ευέλικτα ώστε να φιλοξενήσουν νέες χρήσεις, χωρίς να καταστραφεί ο αρχικός χαρακτήρας τους, αλλά κυρίως απαιτεί τη διαμόρφωση και υλοποίηση ενός "σχεδίου διατήρησης" και τη χρήση μιας στρατηγικής οικονομικής ανάπτυξης και αναγέννησης με ενθάρρυνση της διατήρησης και επανάχρησης των ιστορικών κτηρίων, για χρήση κατοικίας ή για συμβατές επιχειρήσεις, που είναι δυο παράλληλοι στόχοι της διατήρησης σε ιστορικές περιοχές πόλεων, καθώς μαζί μπορούν να εξασφαλίσουν ότι θα παραμείνει η περιοχή ζωντανή (Pickard: 5). Πολιτικές για την ανάπτυξη νέων λειτουργιών και την ένταξη νέων κτηρίων, που αφορούν την συμβατότητα με την ιστορική περιοχή, όπως: σεβασμός του ιστορικού πλαισίου με όρους όγκου, κλίμακας, μορφής, υλικών και ποιότητας σχεδιασμού ή εξειδικευμένες προστασίες για τη θέα, την προοπτική και το φόντο, τα πολεοδομικά μέτωπα, και την ιστορική ρυμοτομία, εφαρμόζονται συμπληρωματικά, με τις αναγκαίες διαδικασίες ελέγχου και έγκρισης και αναγκαστικά μέτρα προστασίας του οικοδομικού πλούτου, καθώς και για βελτίωση της εμφάνισης και του χαρακτήρα μιας περιοχής, με τη χρήση οδηγιών σχεδιασμού, για περιοχές, που μπορεί να έχουν θεωρηθεί ότι έχουν μιαν αρνητική ή ουδέτερη επιρροή στη φυσιογνωμία της ιστορικής περιοχής της πόλης (Pickard: 4).

Ούτως ή άλλως, το σύστημα του πολεοδομικού σχεδιασμού διέπεται από ένα πλέγμα περιορισμών και δεσμεύσεων, καθώς δεν λειτουργεί αυτόνομα, αλλά σε στενή σχέση με άλλα συστήματα, τέτοια όπως οι περιβαλλοντικοί περιορισμοί και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σε κάποια ευρωπαϊκά κράτη, όπως για παράδειγμα το Ηνωμένο Βασίλειο, κάποια από αυτά τα συστήματα είναι ενσωματωμένα ως

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

υποσυστήματα του πολεοδομικού σχεδιασμού (‘Planning for the Historic Environment’ στο https://historicengland.org.uk/advice/hpg/historic-environment/).

Διακρίνονται (Παγώνης και Βασενχόβεν), διεθνώς, διάφοροι τύποι θεσμοθετημένου χωρικού σχεδιασμού, με χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις, ανάμεσά τους, τον Βρετανικό τύπο "εξελικτικής νομοθεσίας κατά περίπτωση", όπου το νομικό πλαίσιο για το σχεδιασμό διαμορφώνεται σταδιακά, "απόφαση - απόφαση" (νομολογιακά), τον Ναπολεόντειο, στον οποίο ο σχεδιασμός είναι "συστηματικός", με γενικούς κανόνες και νόμους (εθνική νομοθεσία για τον χωρικό σχεδιασμό) και όπου το εθνικό και το τοπικό επίπεδο έχουν τη μεγαλύτερη ισχύ, τον Σκανδιναβικό, όπου το τοπικό επίπεδο είναι το πιο σημαντικό, και τον Γερμανικό, με τον σχεδιασμό να είναι επίσης "συστηματικός", με γενικούς κανόνες και νόμους (όπως και στον Ναπολεόντειο), αλλά με το περιφερειακό επίπεδο να είναι το πιο ισχυρό.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, το σύστημα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς (νομοθεσία περί αρχαιοτήτων: Αρχαιολογικοί Νόμοι 5351/32 και 1469/50, όπως συμπληρώθηκαν και ισχύουν με το Ν. 3028/02) και οι δεσμεύσεις του, λειτουργούν ως "εξωγενείς αδιαπραγμάτευτοι περιορισμοί" (Ανδρικοπούλου κ.ά.: 71), για τον πολεοδομικό σχεδιασμό. Βεβαίως, κατά τις τελευταίες δεκαετίες και η ελληνική πολεοδομική νομοθεσία έχει ενσωματώσει προβλέψεις για την προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (άρθρο 79 του ΓΟΚ του 1973 / Ν.Δ.8/9.6.1973/ΦΕΚ124Α, με το οποίο εισάγεται για πρώτη φορά "η διαδικασία και οι προδιαγραφές προστασίας και διατήρησης κτιρίων ή οικισμών ιδιαιτέρου χαρακτήρα", αλλά κυρίως τα άρθρα 4 του ΓΟΚ του 1985 / Ν.1577/1985/ ΦΕΚ21Α/18.12.1985 τροποποίηση 2000 / Ν.2831/2000/ ΦΕΚ140Α/9-13.6.2000 και 6 του ΝΟΚ / Ν.4067/9.12.2012 /ΦΕΚ79Α, με τίτλο "Προστασία της Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς"), ιδίως μετά τη Σύμβαση των Παρισίων του 1972, που κυρώθηκε από το ελληνικό Κοινοβούλιο και ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο με τον Ν.1126/81. Φαίνεται, όμως, πως χρειάζεται να διανυθεί ακόμη πολύς δρόμος, αφού σε γενική εκτίμηση, διαπιστώνεται (Αυγερινού-Κολώνια: 380), πως στην Ελλάδα "δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί μια σύγκλιση μεταξύ πολεοδομικού σχεδιασμού και πολιτικής προστασίας της ιστορικής μνήμης", καθώς ο πρώτος αντιμετωπίζει τις ιστορικές περιοχές των πόλεων "ως εμπόδια ή ως κενούς λειτουργικά χώρους" και δεν φαίνεται να καταφέρνει να διατυπώσει προτάσεις για τη λειτουργική τους ενσωμάτωση στη σύγχρονη πόλη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Σε διεθνές επίπεδο, η μακρά ιστορία της ιστορικής διατήρησης στην Ευρώπη δημιουργεί ένα διαφορετικό πολιτιστικό πλαίσιο και μια διαφορετική παράδοση της προστασίας, απ' ό,τι στην Αμερική. Έτσι, η γαλλική "Commission Supérieur des Monuments Historiques", για παράδειγμα, ελέγχει όλες τις μελέτες, που αφορούν όλες τις κατηγορίες μνημείων, ανεξάρτητα από την ιδιοκτησία ή τη χρηματοδότηση, σε αντίθεση με το αντίστοιχο "U.S. Advisory Council on Historic Preservation", το οποίο ελέγχει μελέτες μόνο για έργα που ανήκουν στην κυβέρνηση ή χρηματοδοτούνται από την κυβέρνηση. Όσον αφορά τη νέα δόμηση σε ιστορικά περιβάλλοντα, ενώ οι Η.Π.Α. χρησιμοποιούν ως βάση την πιο ευέλικτη "Secretary of the Interior's Standards", το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης χρησιμοποιεί τον Χάρτη της Βενετίας "Για τη Συντήρηση και Αποκατάσταση Μνημείων και Τοποθεσιών" (1964), με τη ρητή δέσμευση του άρθρου 6 για διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντος του μνημείου, στην κλίμακα του. Βάσει αυτής της δέσμευσης, ο γαλλικός "Code du Patrimoine", για παράδειγμα, επιβάλλει έλεγχο όλων των μελετών για τυχόν αρχιτεκτονικές τροποποιήσεις ή νέα κατασκευή, εντός της ζώνης προστασίας, σε ακτίνα 500 μέτρων, γύρω από τα μνημεία. Για μια πόλη όπως το Παρίσι, με πολλά μνημεία, αυτές οι ακτίνες προστασίας αλληλοεπικαλύπτονται και υπάρχουν πολύ λίγα μέρη εντός των ορίων της πόλης που ξεφεύγουν από τον περιορισμό, με αποτέλεσμα ο έλεγχος μελετών υπό το πρίσμα της ιστορικής διατήρησης να είναι ο κανόνας και όχι η εξαίρεση για όλα τα έργα εντός της πόλης (Hillis 2013).

Τα τελευταία 50 χρόνια, διεθνώς, διευρύνεται διαρκώς η έννοια της ιστορικής προστασίας και διατήρησης των πόλεων (Ζήβας Α. 2013). Έτσι, την αρχική διατύπωση "μνημειακά σύνολα" του άρθρου 14 του Χάρτη της Βενετίας (1964), διαδέχθηκε, μετά από μία δεκαετία, η διακηρυγμένη επέκταση του ενδιαφέροντος για προστασία επίσης σε "συνοικίες πόλεων και χωριά" (Διακήρυξη του Άμστερνταμ, 1975), αργότερα (1985, Σύμβαση της Γρανάδας) η δέσμευση για μια "πολιτική διατήρησης του οικιστικού αποθέματος των ιστορικών οικιστικών συνόλων" και σχετικά πρόσφατα (2011), ο όρος "Ιστορικό Αστικό Τοπίο / Historic Urban Landscape", με την διεύρυνση της έννοιας της προστασίας προς μια ολιστική διαχείριση του ιστορικού δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος (Μαλλούχου Tufano: 240).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

4.1 Η Ιστορικότητα της Πόλης υπό το πρίσμα της Βιωσιμότητας και της Οικολογίας

Από τις βασικές επιδιώξεις του πολεοδομικού σχεδιασμού είναι η ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνική δικαιοσύνη, την οικονομική αποδοτικότητα και την περιβαλλοντική αειφορία (Ανδρικοπούλου κ.ά.: 70), στο πλαίσιο μιας βιώσιμης αστικής ανάπτυξης, με τις τρεις ισόρροπες διαστάσεις της βιωσιμότητας, αντίστοιχα: την κοινωνική, την οικονομική και την περιβαλλοντική, της τελευταίας αυτής θεωρούμενης με τις τρεις έννοιές της, του φυσικού/natural, χτισμένου/ built και ιστορικού/historic περιβάλλοντος (https://historicengland.org.uk/advice/hpg/historic-environment/). Οι τρεις παραπάνω επιδιώξεις του πολεοδομικού σχεδιασμού (κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική) δεν είναι πάντα σε αρμονική, αλλά συχνότερα σε ανταγωνιστική σχέση μεταξύ τους. Ο S. Campbell θεωρεί ότι ο πολεοδόμος καλείται να επιτύχει μια δύσκολη ισορροπία ανάμεσα σε τρεις στόχους: "πράσινες πόλεις", "αναπτυσσόμενες πόλεις" και "δίκαιες πόλεις", επιδιώκοντας την οικονομική ανάπτυξη και την δίκαιη διανομή της, με παράλληλη φροντίδα να μην υποβαθμισθεί το περιβάλλον (Campbell στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 71).

Είναι κοινά αποδεκτό, σε παγκόσμιο επίπεδο, ότι το περιβάλλον των πόλεων χρειάζεται ιδιαίτερη μέριμνα, αφού οι βιώσιμες πόλεις αποτελούν προϋπόθεση για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, ενώ η περιβαλλοντική υποβάθμιση αποτελεί τροχοπέδη στην συμβολή των πόλεων στην ανάπτυξη (Κοκκώσης: 488). Η προτεραιότητα για συνετή διαχείριση του αστικού περιβάλλοντος, φυσικού και ανθρωπογενούς, είναι κρίσιμης σημασίας για τις ευρωπαϊκές πόλεις, καθώς, μέχρι το 2020 εκτιμάται ότι το 80% των Ευρωπαίων θα ζει στις αστικές περιοχές, ενώ σε επτά χώρες αυτό το ποσοστό θα ξεπερνά το 90% (ΕΕΑ 2004 & 2010 στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 83).

Ως η περισσότερο απτή μορφή πολιτιστικής κληρονομιάς αναφέρεται η αρχιτεκτονική κληρονομιά (Παπαθεοδώρου: 199). Τόσο σημαντικό συμβολισμό ενέχουν τα αρχιτεκτονικά μνημεία, ώστε κάποια απ’ αυτά ταυτίζονται στην κοινή συνείδηση με την ιστορία ενός τόπου ή ολόκληρες ιστορικές περίοδοι χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένα αρχιτεκτονικά μνημεία, όπως η Αρχαία Ελλάδα από τον Παρθενώνα, η Ρώμη από το Κολοσσαίο (Μπελαβίλας: 64). Η "ανεκτίμητη πολιτιστική αξία" της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει στη "διαμόρφωση μιας κοινής

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ευρωπαϊκής ταυτότητας" καθιστούν τη διατήρησή της "θέμα ζωτικής σημασίας", σύμφωνα με τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975: εδάφιο α΄).

Οι Brabec και Chilton (2015) αναφέρουν τους αρχαιολογικούς χώρους, καθώς και τα ιστορικά κτήρια και αντικείμενα, ως τις απτές μορφές πολιτιστικής κληρονομιάς (tangible forms of heritage) της πόλης, διακρίνοντάς τις από τις έννοιες, τις αξίες και τη σύγχρονη κοινωνική συμπεριφορά που συνδέεται με αυτές. Στην εργασία τους "Προς μια οικολογία της πολιτιστικής κληρονομιάς", οι δυο συγγραφείς προτείνουν μια διεπιστημονική προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς κατά κανόνα οι κοινότητες, οι πόλεις και οι κυβερνήσεις συνήθως διαχωρίζουν τους πολιτιστικούς/ιστορικούς πόρους από τους φυσικούς πόρους σε θέματα σχεδιασμού και ανάπτυξης. Δεδομένου ότι η κλιματική αλλαγή θα οδηγήσει σε επιταχυνόμενες αλλαγές για τις ανθρώπινες κοινότητες, σ' αυτή την εργασία, διερευνώνται προσεγγίσεις για την καταστροφή, την προσαρμογή και την ανθεκτικότητα μέσα από το πρίσμα της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στο πνεύμα μιας "ετερόδοξης" θεώρησης της κληρονομιάς, σε αντιδιαστολή προς την "ορθόδοξη" της ιστορικής διατήρησης και των ειδικών (Wells: 53), με κύρια χαρακτηριστικά τη διεύρυνση της αντίληψης του αντικειμένου, αλλά και της ομάδας των ενδιαφερομένων, υπαγορεύεται επίσης και η αξιοποίηση επιστημονικής μεθοδολογίας και ερευνητικών πρωτοκόλλων άλλων επιστημονικών πεδίων, που εμπλέκονται στο ζήτημα της διατήρησης της κληρονομιάς, με την ευρύτερη έννοια του όρου, όπως οι προστατευόμενες φυσικές περιοχές. Το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (World Wildlife Fund: WWF) έχει χρησιμοποιήσει έρευνες τύπου CSS (Conservation Social Science), προκειμένου να εκτιμηθεί και να αυξηθεί η κοινωνική απήχηση των προγραμμάτων της, αφού, καθώς πρεσβεύει πως "η διατήρηση είναι για τους ανθρώπους", έχει την αποστολή να "εξουσιοδοτήσει τις τοπικές κοινωνίες... να αναβαθμισθούν από απλοί χρήστες των πόρων σε ειδικούς, περιβαλλοντολόγους" (Glew, Mascia και Pakiding στο Wells: 56). Η αντίστοιχη επιδίωξη για την ιστορική κληρονομιά θα ήταν να εξουσιοδοτηθούν οι τοπικές κοινωνίες να αναβαθμισθούν από απλοί χρήστες των ιστορικών πόρων σε "ειδικούς της ιστορικής προστασίας", ενώ η διατύπωση "η διατήρηση είναι για τους ανθρώπους" μπορεί να ισχύσει αυτούσια και για την ιστορική διατήρηση χωρίς καν παράφραση.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Μεταξύ άλλων, το WWF χρησιμοποιεί μελέτες CSS για την εφαρμογή της "θεωρίας της αλλαγής" των συμπεριφορών, η οποία περιλαμβάνει τα ακόλουθα έξι στοιχεία/βήματα:
1. Γνώση: Αυξήστε την ευαισθητοποίηση των πολιτών για τη φύση γύρω τους και πώς η συμπεριφορά τους την επηρεάζει.
2. Στάση: Μιλήστε με τους ανθρώπους σε ένα συναισθηματικό επίπεδο σχετικά με τα προσωπικά, πολιτιστικά και οικονομικά οφέλη από την προστασία της φύσης.
3. Διαπροσωπικές επικοινωνίες: Βάλτε τους ανθρώπους να μιλούν ο ένας στον άλλο για τα ζητήματα. Έρευνες συσχετίζουν τον κοινοτικό διάλογο με αυξημένη πιθανότητα αλλαγής.
4. Άρση των φραγμών: Προσδιορίστε τα εμπόδια -κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά ή τεχνολογικά- που είναι απαγορευτικά για την αλλαγή συμπεριφοράς. Δώστε εναλλακτικές λύσεις.
5. Αλλαγή συμπεριφοράς: Προωθήστε βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις σε βασικές ομάδες-στόχους μέσω των "Pride campaign".
6. Μείωση των απειλών: Μετρήστε την μείωση των ανθρωπογενών απειλών για τη βιοποικιλότητα, όπως η υπεραλίευση ή η παράνομη υλοτομία. Η "Pride campaign" χρησιμοποιεί τα δεδομένα αυτά για να "εμπνεύσει τους ανθρώπους να υπερηφανεύονται για τα είδη και τους οικοτόπους, που καθιστούν τις κοινότητές τους μοναδικές" (Rare, στο Wells: 56).

Η προοπτική αξιοποίησης επιστημονικής μεθοδολογίας και αντίστοιχων ερευνητικών πρωτοκόλλων, όπως τα αναφερθέντα παραπάνω, και στο πεδίο της ιστορικής προστασίας, σχεδόν δεν απαιτεί καν νέο θεωρητικό υπόβαθρο ή επαναδιατύπωση, παρά μόνον ίσως, απλή αντικατάσταση κάποιων όρων με άλλους αντίστοιχους, όπως λ.χ. του όρου "φύση" με τον όρο "ιστορικότητα της πόλης", του όρου "βιοποικιλότητα" με τον όρο "μνημειακός πλούτος", του όρου "υπεραλίευση" με τον όρο "οικοδομική υπερεκμετάλλευση", του όρου "παράνομη υλοτομία" με τον όρο "παράνομες κατεδαφίσεις", του όρου "οικότοποι" με τον όρο "τόποι" κ.ο.κ., ώστε να γίνει αντιληπτή η συγγένεια των δυο πεδίων και εμφανές το προσδοκώμενο όφελος.

Η Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης (International Union for Conservation of Nature, IUCN), που συμπληρώνει, το 2018, 70 χρόνια δράσης, δραστηριοποιείται στο να κινητοποιήσει ανθρώπους σε όλο τον πλανήτη για να στηρίξουν τη δράση για διατήρηση, με βασική αρχή ότι "η διατήρηση αφορά μόνο τους ανθρώπους" και πως "όταν η φύση

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

κερδίζει, κερδίζουμε κι εμείς, τα σπίτια μας, οι οικογένειες και οι επιχειρήσεις" (https://www.iucn.org/). Η προοπτική υιοθέτησης της κατ' αναλογίαν αρχής "όταν η 'ιστορικότητα της πόλης' κερδίζει, κερδίζουμε κι εμείς, τα σπίτια μας, οι οικογένειες και οι επιχειρήσεις", εντάσσεται σε μιαν αντίληψη της ιστορικότητας της πόλης που δεν την συναρτά μονοσήμαντα με το παρελθόν, αλλά τη συνδέει με το παρόν και το μέλλον, καθώς και με την προσδοκία αποκόμισης έμμεσου ατομικού, οικογενειακού ή επιχειρηματικού οφέλους, μέσα από την υπηρέτηση του συλλογικού συμφέροντος.

Η προστασία από βλαπτικές ενέργειες, ως ελάχιστη επιδίωξη των πολιτικών ιστορικής διατήρησης, εκφράστηκε αρκετά νωρίς (1931), από τη διεθνή κοινότητα και διατυπώθηκε στη Χάρτα της Αθήνας "Για την Αποκατάσταση των Ιστορικών Μνημείων", στην οποία η διάσκεψη "συνιστά στους εκπαιδευτικούς να παροτρύνουν τα παιδιά και τους νέους να απέχουν από την παραμόρφωση των μνημείων κάθε περιγραφής και να διδάξουν να έχουν μεγαλύτερο και γενικότερο ενδιαφέρον για την προστασία αυτών των συγκεκριμένων μαρτυριών όλων των ηλικιών του πολιτισμού", επισημαίνοντας παράλληλα τον σημαίνοντα "ρόλο της εκπαίδευσης στο σεβασμό των μνημείων".

Αυτή η πρώιμη (1931) και, σε πρώτη εκτίμηση, ελάχιστα φιλόδοξη πρόνοια, για αποφυγή αρνητικών/βλαπτικών ενεργειών, ως προτεραιότητα της εποχής, ήταν η αναγκαία προϋπόθεση για την μεταγενέστερη επιδίωξη θετικής στάσης, ενώ η ρητή διακήρυξη της ίδιας Χάρτας πως "η καλύτερη εγγύηση των μνημείων και των έργων τέχνης προέρχεται από το σεβασμό και την προσκόλληση/attachment των ίδιων των ανθρώπων" αποκτά ιδιαίτερο θεωρητικό ενδιαφέρον, αλλά και πρακτική χρησιμότητα, εξεταζόμενη στο πλαίσιο της "θεωρίας της αλλαγής" των συμπεριφορών.

Σήμερα, νέοι όροι, όπως η εναλλακτική χρήση, η επισκευή και επαναχρησιμοποίηση, η αποκατάσταση, η ανακαίνιση και η ανακύκλωση υφιστάμενων αγαθών, έρχονται να αναθεωρήσουν τη βασική παραδοχή του "κύκλου ζωής προϊόντος", που βασίζεται στην βιωμένη εμπειρία της γέννησης, ωρίμανσης, εξέλιξης και "θανάτου" των προϊόντων (Vernon στο Λαμπριανίδης κ.ά.: 73) και να συμβάλουν στην επιδίωξη της διατήρησης της προστιθέμενης αξίας των αγαθών για όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο και της απομάκρυνσης του χρονικού σημείου του τέλους της ωφέλιμης ζωής τους. Τέτοιοι όροι εμπλουτίζουν, όλο και περισσότερο, το λεξιλόγιο του θεωρητικού προβληματισμού αλλά

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

και του επιχειρησιακού οπλοστασίου, πολύ περισσοτέρων πεδίων, από αυτά της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας, και βεβαίως αφορούν προνομιακά κι αυτά τα δύο, σε ευρωπαϊκή κυρίως κλίμακα, ως μια βιώσιμη επιλογή. Η υιοθέτηση αντίστοιχων συμπεριφορών από τους πολίτες απαιτεί χρόνο για την ευαισθητοποίηση και την αλλαγή νοοτροπίας, αλλά κυρίως προϋποθέτει το ενδιαφέρον και την αυτενέργειά τους. Η τάση αυτή μπορεί να ιδωθεί ενταγμένη στη γενικότερη λογική της κυκλικής οικονομίας, ως εναλλακτικού μοντέλου αντίληψής της, σε αντίθεση με το παραδοσιακό γραμμικό, σύμφωνα με το οποίο κάθε αγαθό φτάνει στο τέλος της ωφέλιμης ζωής του, μετά από την αδυναμία του να ανταποκριθεί στη συμβατική χρήση του ή όταν εκλείψει ο λόγος για τον οποίο δημιουργήθηκε.

Η θεώρηση του ζητήματος υπ' αυτό το πρίσμα, στην Ελλάδα, αποκτά χαρακτηριστικά κρίσιμης επικαιρότητας, καθώς πολύ πρόσφατα (Απρίλιος 2018), το Κυβερνητικό Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής (ΚΥ.Σ.ΟΙ.Π.) ενέκρινε το πλαίσιο της δημόσιας πολιτικής για την Κυκλική Οικονομία ως κομβικό στοιχείο της Αναπτυξιακής Στρατηγικής της χώρας, θέτοντας σε δημόσιο διάλογο το Εθνικό Επιχειρησιακό Σχέδιο 2018-2019, αναδεικνύοντας την Κυκλική Οικονομία ως ευκαιρία και ανάγκη για την Ελλάδα, και καταλύτη για την παραγωγική ανασυγκρότηση, με σαφή περιφερειακή διάσταση, που στηρίζεται στην ορθή αξιοποίηση των πόρων, στην ιδέα της ανακύκλωσης-επαναχρησιμοποίησης και ενθαρρύνει την χρήση δευτερογενών υλικών και αποβλήτων ως παραγωγικών πόρων και χρήσιμων υλικών, προσδίδοντας μια αειφορική διάσταση στο παραγωγικό μοντέλο (https://government.gov.gr/egkrisi-tou-plesiou-tis-dimosias-politikis-gia-tin-kikliki-ikonomia/).

Εξ άλλου ο νέος επενδυτικός νόμος Ν.4399/2016 (ΦΕΚ 117/Α/22-6-2016), στο άρθ.7, παρ.4γ, στα επενδυτικά σχέδια που ενισχύονται κατ' εξαίρεση, στους μη υπαγόμενους στο νόμο τομείς, συμπεριλαμβάνει (3δ.εε), στον τομέα του τουρισμού, την ίδρυση και εκσυγχρονισμό ολοκληρωμένης μορφής ξενοδοχειακών μονάδων εντός χαρακτηρισμένων παραδοσιακών ή διατηρητέων κτιρίων, τα οποία ανήκουν ή αναβαθμίζονται σε κατηγορία τουλάχιστον δύο (2) αστέρων. Επίσης στο άρθ.8, παρ.3α, προβλέπει τη δυνατότητα να ανέρχονται σε ποσοστό 80%, του συνόλου των επιλέξιμων δαπανών, οι δαπάνες για κατασκευή, επέκταση, εκσυγχρονισμό κτηριακών εγκαταστάσεων και ειδικών και βοηθητικών εγκαταστάσεων και κτηρίων και οι κατασκευές για τη διασφάλιση της προσβασιμότητας στα άτομα με αναπηρία, καθώς και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου. Το ποσοστό αυτό (80%) είναι το υψηλότερο προβλεπόμενο από τον νόμο (45% γενικά και 60-70% για εξαιρετικές περιπτώσεις) (http://www.elanet.gr/εθνικη-νομοθεσια/).

Στη γενικότερη λογική της κυκλικής οικονομίας, όσον αφορά την αξιοποίηση κτηριακού αποθέματος που έχουν στην ιδιοκτησία τους οι δήμοι της Ελλάδας, εντάσσεται και το πρόσφατο (Ιανουάριος 2018) πρόγραμμα του ΕΣΠΑ με τίτλο: "Δημιουργική Επανάχρηση Δημοτικής Ακίνητης Περιουσίας", με διάφορες δυνατότητες αξιοποίησης: από τουλάχιστον του 80% της επιφάνειας του κτιρίου για αθλητικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες παρεχόμενες προς τους πολίτες, χωρίς οικονομικό αντάλλαγμα (ή για δραστηριότητες κοινωνικού χαρακτήρα του Δήμου, βρεφικούς-παιδικούς σταθμούς, ΚΑΠΗ, ΚΔΑΠ, Δημοτικά Ιατρεία ή για τη μετεγκατάσταση και λειτουργία υπηρεσιών του δήμου ή και για τη μετεγκατάσταση υπηρεσιών άλλου δημόσιου φορέα με δωρεάν παραχώρηση σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο) και μέχρι 20% για οικονομικές δραστηριότητες (100% επιδότηση), έως και του 100% της επιφάνειας για άσκηση οικονομικών, τουριστικών και εμπορικών δραστηριοτήτων (35% επιδότηση) (https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=3635).

Έχει γραφεί (Burgel: 169) πως η ευρωπαϊκή πόλη, κυρίως χάρις στην ποιότητα των κτιρίων της, με τις ανακαινίσεις-επαναχρήσεις κτηρίων και τις αναπλάσεις κεντρικών περιοχών, έχει αποδειχθεί "περισσότερο ανακυκλώσιμη παρά μιας χρήσης". Καθώς τα κτήρια και οι πόλεις διαρκούν περισσότερο από τις ανάγκες που τα δημιούργησαν, σε μια διαρκή διαδικασία επανάχρησης, κατά την οποία "ο χώρος προϋπάρχει της λειτουργίας", στον ευρωπαϊκό γεωγραφικό χώρο, υιοθετείται, στην πράξη, διαχρονικά, μια αντι-φονξιοναλιστική θεώρηση της πόλης, σύμφωνα με την οποία ο χώρος δεν προκύπτει μονοσήμαντα από τη λειτουργία, αλλά, πολλές φορές, "ο χώρος είναι το δεδομένο, ενώ η λειτουργία μια μεταβλητή" (Reichen: 70).

4.2 Πολεοδομικές πρακτικές προστασίας και ανάδειξης της ιστορικότητας της πόλης

Οι στόχοι και το περιεχόμενο του πολεοδομικού σχεδιασμού καθορίζονται από τις κεντρικές πολιτικές και εξειδικεύονται, σε τοπικό επίπεδο, σε ένα πολεοδομικό θεσμικό πλαίσιο που λειτουργεί κανονιστικά/ρυθμιστικά, όσον αφορά τη χρήση και τη δόμηση

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

της έγγειας ιδιοκτησίας (Ανδρικοπούλου κ.ά.: 70-71), ή κατ' άλλη επιγραμματική διατύπωση (Καραδήμου-Γερόλυμπου 2000), όσον αφορά την "ιδιωτική κερδοσκοπία".

Ο πολεοδομικός σχεδιασμός, όμως, επιστρατεύεται επίσης εκ των υστέρων, δρώντας παρεμβατικά/θεραπευτικά σε περιοχές κατοικίας, προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα φυσικών χαρακτηριστικών περιοχών, δυσχέρειες πρόσβασης και κίνησης, ανεπάρκειες τεχνικών και κοινωνικών υποδομών, ανάμειξη αντιμαχόμενων χρήσεων, υποβάθμιση φυσικού, τεχνητού και ιδιαίτερα πολιτιστικού περιβάλλοντος, ζητήματα υπέρβασης ανεκτών ορίων εκμετάλλευσης της έγγειας ιδιοκτησίας ή κακή οικοδομική κατάσταση του υφιστάμενου κτιριακού όγκου (Αραβαντινός, Γετίμης, Πρωτοψάλτης, Χριστοφιλόπουλος στο Αραβαντινός 1997/2007: 411-413).

Μ' αυτόν τον διπλό προορισμό, άλλωστε, τον προγραμματικό/κανονιστικό και τον παρεμβατικό/θεραπευτικό, στον ιστορικό ιστό των βιομηχανοποιούμενων πόλεων του 19ου αι., εμφανίστηκε για πρώτη φορά, στα 1910, στην Αγγλία και τη Γαλλία, η νέα ειδική εφαρμοσμένη επιστήμη η Πολεοδομία (Σαρηγιάννης 1977: 27).

Η ανάδειξη των ιδιαίτερων στοιχείων της φυσιογνωμίας και η προβολή της "μοναδικότητας που η κάθε πόλη διαθέτει" (Αραβαντινός 1997/2007: 603), επιδιώκεται με την άσκηση του βασικού προγραμματικού ρόλου του πολεοδομικού σχεδιασμού, μέσω της διατύπωσης συγκεκριμένων προτάσεων για το αστικό περιβάλλον (στην Ελλάδα, μέσω του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου και επί μέρους πολεοδομικών μελετών).

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία (Davoudi στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 100), όσον αφορά τις παρεμβάσεις χωρικού σχεδιασμού για σημαντικά ζητήματα που άπτονται της μελλοντικής βιωσιμότητας, όπως είναι η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, διακρίνονται τρείς τύποι πολεοδομικών παρεμβάσεων με τις αντίστοιχες μορφές σύγχρονων πολεοδομικών πρακτικών, ως εξής: την προληπτική (μέσα από σχέδια, στρατηγικές, οδηγίες σχεδιασμού, κινητοποίηση πόρων), τη ρυθμιστική (μέσω ελέγχου της ανάπτυξης) και του στρατηγικού συντονισμού (μέσω διαβούλευσης συνεργασίας των εμπλεκόμενων μερών).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Οι κυριότερες εφαρμοζόμενες πολεοδομικές πρακτικές, για την προστασία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και την ανάδειξη της Ιστορικότητας της πόλης, μπορούν να διακριθούν στα εξής τρία είδη: προληπτικές/κανονιστικές, ρυθμιστικές και θεραπευτικές/παρεμβατικές.

4.2.1 Προληπτικές/κανονιστικές Πολεοδομικές Πρακτικές

Αυτές αφορούν μεταξύ άλλων, σχέδια, στρατηγικές, οδηγίες σχεδιασμού, κινητοποίηση πόρων, αλλά κυρίως την άσκηση του προγραμματικού ρόλου του πολεοδομικού σχεδιασμού, μέσω της σύνταξης εξειδικευμένων μελετών προστασίας και ανάδειξης της ιστορικότητας της πόλης, και παράλληλα μέσω πιλοτικών εφαρμογών τμημάτων των μελετών, ορατών στο αστικό περιβάλλον, όπως η αποκατάσταση κελυφών κτισμάτων, σε χαρακτηριστικά πολεοδομικά μέτωπα, σε στρατηγικές θέσεις του οικιστικού συνόλου (Νομικός: 52), οι οποίες μπορούν να αναβαθμίσουν την εικόνα του οικιστικού συνόλου, να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής, αλλά και να λειτουργήσουν ως θετικά παραδείγματα προς μίμηση. Όπως παρατηρούσε ο K. Kunzmann, σε συνέντευξή του στον Α. Δέφνερ, "η παραμέληση της εφαρμογής" και ο εκφυλισμός της πολεοδομίας σε "έλεγχο", δημιούργησαν μιαν "αρνητική εικόνα" για τον πολεοδόμο, που, για μεγάλο χρονικό διάστημα σ' ολόκληρη την Ευρώπη "ήταν κάποιος που γνώριζε πάντα τους λόγους για τους οποίους δεν πρέπει να γίνει κάτι" (Kunzmann στο Δέφνερ 2002: 184). Στην Ελλάδα, όπου κατ' εξοχήν, εφαρμόζεται η απλούστερη και φθηνότερη "εποπτεία δι' απαγορεύσεως" (Στεφάνου κ.ά. 1995: 201), αντί της απαιτητικής και δαπανηρής λαϊκής ενεργού συμμετοχής, καθώς "το κράτος δεν εμπιστεύεται την προστασία στους κατοίκους", αλλά επιλέγει να τους την επιβάλλει, αστυνομεύοντας την εφαρμογή της, μια άυλη και μακροπρόθεσμη, όχι μικρότερη όμως, ζημιά, παράλληλα με την υιοθέτηση ενός γραφειοκρατικού, αστυνομικού τύπου και εν τέλει αμφίβολης αποτελεσματικότητας μοντέλου προστασίας, είναι κι αυτή που γίνεται σε επίπεδο συνείδησης του κόσμου, που καταλήγει να αδρανοποιείται και να ιδιωτεύει, ενώ φτάνει να ταυτίζει την πολεοδομία με ένα ελεγκτικό μηχανισμό απαγορεύσεων, περιορίζοντάς την στον ελεγκτικό της ρόλο. Αυτή η αντίληψη μπορεί να εξηγεί, σε κάποιο βαθμό και τη διάχυτη πεποίθηση των Ελλήνων πολιτών, πως οι πολεοδομικές υπηρεσίες είναι εκ των πλέον διεφθαρμένων φορέων, ενταγμένη βεβαίως και στη γενικότερη κρίση εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄ για την εμπιστοσύνη των Ελλήνων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

πολιτών στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας και τις απόψεις τους για τη διαφθορά στον δημόσιο βίο).

Βασικές προληπτικές/κανονιστικές Πολεοδομικές Πρακτικές αποτελούν η Χωροθέτηση των Χρήσεων Γης και ο Καθορισμός Συντελεστών Δόμησης και Πυκνοτήτων.

4.2.1.1 Χωροθέτηση των Χρήσεων Γης

Ο σχεδιασμός των χρήσεων γης (Ανδρικοπούλου κ.ά.: 74), αφορά τη ρύθμιση των αστικών χρήσεων, κατά τρόπο ώστε να προωθείται μεν η οικονομική δραστηριότητα στην πόλη, με την προσέλκυση επενδύσεων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, με παράλληλη όμως προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Οι εμπορικές/επιχειρηματικές χρήσεις αποτελούν συνήθως κίνητρο για αλλοιώσεις των ιστορικών κελυφών, έναντι της κατοικίας, που συνήθως δεν απαιτεί σημαντικές τροποποιήσεις. Από την άλλη πλευρά πάλι, η δυνατότητα εγκατάστασης μιας νέας εμπορικής/επιχειρηματικής χρήσης, βοηθάει στην κατεύθυνση της διατήρησης ενός ιστορικού κτηρίου. Γενικά, ο ρόλος των κανονισμών για τις χρήσεις γης στις ευρωπαϊκές πόλεις, αποτιμάται θετικά, όσον αφορά την επιδιωκόμενη, από τον πολεοδομικό σχεδιασμό, ισορροπία ανάμεσα στην αστική ανάπτυξη και στην "ανάγκη να ικανοποιηθούν τα κριτήρια της ποιότητας ζωής και της προστασίας των φυσικών περιοχών και των ιστορικών κέντρων" (Ανδρικοπούλου κ.ά.: 81), καθώς εξ άλλου, αφ’ εαυτής η αδειοδότηση μιας δραστηριότητας αποτελεί, εκ των πραγμάτων, μια πρώτη διαδικασία προστασίας.

4.2.1.2 Καθορισμός Συντελεστών Δόμησης και Πυκνοτήτων

Ο καθορισμός των συντελεστών δόμησης αφορά τον έλεγχο του όγκου των οικοδομών, τη διατήρηση της αστικής γεωμετρίας και την προστασία του αστικού περιβάλλοντος, καθώς και την εξασφάλιση συνθηκών ηλιασμού και αερισμού στα κτήρια, τις όμορες ιδιοκτησίες και τους κοινόχρηστους χώρους της πόλης. Όσον αφορά την προστασία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και την ανάδειξη της Ιστορικότητας της πόλης, η θέσπιση χαμηλών συντελεστών δόμησης λειτουργεί ως αντικίνητρο για κατεδάφιση και ανακατασκευή ενός ιστορικού κτηρίου, αφού δεν προσδοκάται από μια τέτοια διαδικασία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

κάποια πρόσθετη δομήσιμη επιφάνεια, και παράλληλα ως κίνητρο για τη διατήρηση και τη συντήρησή του, με σκοπό την επανάχρησή του.

Στην αρχιτεκτονική και πολεοδομική θεωρία και πράξη, τα τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια (Frampton 1974) έχει κατατεθεί πολύς προβληματισμός σχετικά με τις επιθυμητές πυκνότητες στην πόλη, από τα υψηλά κτίρια της Ville Radieuse και της Ville Contemporaine του Le Corbusier (1929/1947/1971: 190-191) και τα χαμηλά Low-Rise Alternatives του Institute for Architecture and Urban Studies (Κονταράτος 1974) ως τις σύγχρονες απόψεις για την Compact City, ένα "όραμα" με πρότυπο το παράδειγμα των πυκνοδομημένων ιστορικών ευρωπαϊκών πόλεων, που προσέλκυαν λόγω της ζωτικότητας και της ποικιλίας της αστικής ζωής, χωρίς να εμφανίζουν αυτή τους την πυκνότητα και τη συνεκτικότητα ως εμπόδια στην οικονομική παραγωγικότητα, αφού άλλωστε, κάποιες από τις πιο πυκνές και συνεκτικές πόλεις είναι από τις οικονομικά πλέον εύρωστες πόλεις του κόσμου (Jenks κ.α. και Beatley στο Ανδρικοπούλου κ.ά.: 87). Καθώς τίποτα δεν εξασφαλίζει πως η υιοθέτηση της μορφής της συνεκτικής πόλης θα συνοδευτεί και από τις αρετές που αναγνωρίζονται σήμερα στις ιστορικές πόλεις, κάποιες από τις κριτικές (Haughton και Hunter 1994, Neuman 2005 στο Ανδρικοπούλου, Ε. κ.ά.: 89-90) στο μοντέλο της compact city διαπιστώνουν πως τα προβλήματα του συνωστισμού των πυκνοδομημένων πόλεων αντισταθμίζουν τα όποια οφέλη από τις μικρότερου μήκους μετακινήσεις και υπενθυμίζουν πως η αφετηρία του πολεοδομικού σχεδιασμού ήταν ακριβώς η διαχείριση των προβλημάτων του συνωστισμού. Ο Αραβαντινός (2002: 9) επισημαίνει τον κίνδυνο με τον όρο "συμπαγής πόλη" να υπονοούνται εσφαλμένα υψηλά σταθερότυπα (πυκνότητα, Σ.Δ. κλπ), αντί των ορθών: "συνεκτικότητα, αστικότητα, λειτουργικότητα και δυνατότητες άμεσης επικοινωνίας του πληθυσμού" και προτείνει, ως καταλληλότερο για χώρες σαν την Ελλάδα, τον όρο "συνεκτική πόλη". Όπως σημείωνε και ο Martin Wentz (Σερράος: 172) η compact city αποτελεί μια προσπάθεια διαμόρφωσης ενός πλαισίου ανάπτυξης της δομής και των λειτουργιών της πόλης, εμπνευσμένου από την "ιστορική συμπαγή και πυκνή πόλη" με "παροχή πλούσιων δυνατοτήτων χρήσης του χώρου" και "εξασφάλιση υψηλής κοινωνικής και πολιτιστικής πυκνότητας", ζητήματα στα οποία δεν απαντούν, απαραίτητα, "οι μονοδιάστατοι σχηματισμοί πυκνών κτιριακών όγκων".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

4.2.2 Ρυθμιστικές Πολεοδομικές Πρακτικές

Αυτές αφορούν τη διευθέτηση της κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων, την εξασφάλιση προσβασιμότητας και τη χωροθέτηση χώρων στάθμευσης, πολεοδομικές πρακτικές προτεινόμενες και από διεθνείς Χάρτες, σε οικιστικά σύνολα με ιστορικά διαμορφωμένο αστικό ιστό, ειδικότερα, τη Χάρτα των Αθηνών (1933/1942), τη Διακήρυξη του Split για τις Πόλεις Ιστορικού Ενδιαφέροντος (1971), τα Ψηφίσματα της Bruges 'Αρχές για την αποκατάσταση Ιστορικών Πόλεων' (1975), τη Σύσταση για τη Διαφύλαξη και τον Σύγχρονο Ρόλο των ιστορικών Περιοχών (UNESCO, 1976), τα Ψηφίσματα του Συμποσίου για τη Μελέτη του Οδικού Πλέγματος των Ιστορικών Πόλεων (ICOMOS, 1978), τη Σύσταση R (86) 11 για τον Ελεύθερο Αστικό Χώρο (1986) και τη Χάρτα της Ουάσιγκτον για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων και Αστικών Περιοχών (ICOMOS, 1987). Προβλέπουν τον καταρχήν αποκλεισμό της διέλευσης αυτοκινήτων από το εσωτερικό των οικισμών και πάντως τον μέγιστο δυνατό περιορισμό της κίνησης των οχημάτων, και παράλληλη διευκόλυνση της κίνησης των πεζών, των οχημάτων πρώτης ανάγκης και των μέσων μαζικής μεταφοράς. Σ' αυτό το πλαίσιο οι ιστορικές και τουριστικά ελκυστικές περιοχές αναγνωρίζονται ως τόποι για αποκλειστική χρήση των πεζών, ενώ για τη στάθμευση των οχημάτων προτείνεται η δημιουργία χώρων στάθμευσης κυρίως σε περιφερειακές, αλλά ενδεχομένως και σε κεντρικές τοποθεσίες (Ζυγομαλάς 2008β).

4.2.3 Θεραπευτικές/παρεμβατικές Πολεοδομικές Πρακτικές

Αυτές αποσκοπούν στη βελτίωση των όρων διαβίωσης των κατοίκων, τη βελτίωση του δομημένου περιβάλλοντος, την προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών, ιστορικών, μορφολογικών και αισθητικών στοιχείων και χαρακτηριστικών της περιοχής (Ν.2508/13.6.1997/ΦΕΚ124, άρθρο 8 παρ. 1: Αναπλάσεις, Αναμορφώσεις και σχετικές ρυθμίσεις). Εκτός από τις Αναπλάσεις, Αναμορφώσεις, Αστικές Αναγεννήσεις αφορούν επίσης και τις Επαναχρήσεις Ιστορικών Κτηρίων.

4.2.3.1 Αναπλάσεις, αναμορφώσεις, αστικές αναγεννήσεις

Οι αναπλάσεις, αναμορφώσεις, αστικές αναγεννήσεις οικιστικών συνόλων, στοχεύουν στην αναβάθμιση υφιστάμενου οικιστικού αποθέματος της πόλης (Καραμάνου: 1), που

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αδυνατεί να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες και στην οργανική ένταξή του στη σημερινή πόλη. Περιλαμβάνουν μια σειρά από θεραπευτικές παρεμβάσεις πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής κλίμακας, για την επίλυση προβλημάτων και δυσλειτουργιών, που οφείλονται, κυρίως, στην ασυμβατότητα του σημερινού τρόπου ζωής με το υφιστάμενο κέλυφος. Αυτές αφορούν τις τυχόν αναγκαίες προσαρμογές του υφισταμένου κελύφους, ώστε να δεχθεί τις εξυπηρετήσεις των απαιτήσεων της σημερινής ζωής και της νέας τεχνολογίας, αλλά και την ανάπτυξη ενός πλέγματος διαρθρωτικών (νομοθετικών - διοικητικών) και οικονομικών μέτρων.

Κατά τις τελευταίες δυο δεκαετίες, εμφανίζονται νέες επιδιώξεις, όσον αφορά τις αστικές αναπλάσεις, που στοχεύουν, πλέον, στη βελτίωση: της αισθητικής (και του εξοπλισμού των δημόσιων υπαίθριων χώρων), της λειτουργίας (στο πλαίσιο της βιώσιμης αστικής κινητικότητας) και των περιβαλλοντικών παραμέτρων (βιοκλιματική αρχιτεκτονική και πολεοδομική προσέγγιση και ενεργειακή αναβάθμιση), καθώς οι πόλεις, σε συνθήκες διεθνούς ανταγωνισμού, προσπαθούν να δημιουργήσουν: ελκυστικό φορολογικό περιβάλλον, σύγχρονες υποδομές μεταφορών και τηλεπικοινωνιών και ποιότητα αστικού χώρου (όσον αφορά την εικόνα της πόλης και τον συμβολισμό της), καθώς και δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου. Υπό την επίδραση του νέου διεθνούς περιβάλλοντος, εμφανίζονται νέα κοινωνικο-χωρικά φαινόμενα (Γοσποδίνη 2017): ριζική αλλαγή των αστικών πολιτικών και μοντέλων αστικής διακυβέρνησης (τα παραδοσιακά μοντέλα διαχείρισης του αστικού χώρου της δεκαετίας του ’80 διαδέχθηκε η επιχειρηματική πόλη της δεκαετίας του ’90 και πρόσφατα η πόλη των χωρικών απολαύσεων -amenity urban growth- καθώς υπάρχει μία συνεχώς αυξανόμενη μεσαία τάξη επιστημόνων αυξημένων προσόντων, με μεγάλη προσφορά εργασίας και δυνατότητα εγκατάστασης σε πόλεις με ποιότητα αστικού χώρου), ανάπτυξη νέων αστικών οικονομιών (οικονομίες δραστηριοτήτων πολιτισμού και ελεύθερου χρόνου -cultural and leisure industries) και κυρίως: νέοι τύποι Αστικής Ανάπλασης και Αναγέννησης υποβαθμισμένων αστικών περιοχών, που στοχεύουν στη δημιουργία επίκεντρων: επιχειρηματικών υψηλής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, ομοειδών επιχειρήσεων (eclectic clustering), καθώς και πολιτισμού (για την κάλυψη της συνεχώς αυξανόμενης ανάγκης της μεταμοντέρνας κοινωνίας για κατανάλωση πολιτισμού). Έτσι τα Grands Projets του Μιτεράν, στο Παρίσι, στα τέλη της δεκαετίας του ’80 και στις αρχές της δεκαετίας του ’90, διαδέχθηκαν αρχικά οι απλές πολιτικές οργάνωσης περιστασιακής κατανάλωσης πολιτισμού, και τελικά ολοκληρωμένες στρατηγικές και πολιτικές πολιτισμού, για

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

δημιουργία πολλών συναφών χώρων σε υψηλή συγκέντρωση, ακόμη και ολόκληρων γειτονιών της πόλης για πολιτιστική παραγωγή και δημιουργία, τα λεγόμενα "πολιτιστικά επίκεντρα" (Karachalis και Deffner 2012, Γοσποδίνη 2017), που αποτελούν και τη σημερινή τάση για τον πολιτισμό, στις πόλεις της βορειοδυτικής Ευρώπης (π.χ. Southbank, Λονδίνο).

Ιδιαίτερα εύστοχα, ως μετατόπιση "από την πόλη-εργαλείο στην πόλη-παιχνίδι", χαρακτηρίζεται (Burgel: 95) η μετάβαση από τις επιχειρήσεις αστικής ανάπλασης και εξυγίανσης του μοντέρνου κινήματος, με στόχο τη βελτίωση της λειτουργικότητας της πόλης, στις σύγχρονες αστικές αναπλάσεις με στόχο την κατανάλωση πολιτισμού και δραστηριοτήτων ελευθέρου χρόνου.

4.2.3.2 Επαναχρήσεις Ιστορικών Οικιστικών Συνόλων και Κτηρίων

Οι επαναχρήσεις ιστορικών οικιστικών συνόλων και κτηρίων αποτελούν τη δεύτερη, εξ ίσου με τις αναπλάσεις, διαδεδομένη θεραπευτική/παρεμβατική πρακτική στον ιστορικό πολεοδομικό ιστό της πόλης. Καθώς η ζωή είναι ταυτόσημη με την αλλαγή και τη συνεχή εξέλιξη -όταν η στασιμότητα και η παγίωση είναι μάλλον χαρακτηριστικά του θανάτου- η τάση για αλλαγή και διαρκή μεταβολή δεν μπορεί παρά να χαρακτηρίζει και το αρχιτεκτονικό έργο, με τη θεώρησή του ως "δοχείο ζωής" (Κωνσταντινίδης 1972/1987). Η χρήση του αρχιτεκτονικού έργου μέσα στο χρόνο είναι λογικό να εξελίσσεται και να μεταβάλλεται, ενώ η νέα χρήση μπορεί να υπαγορεύει, επίσης, μεταβολή του αρχιτεκτονικού έργου. Αυτό μπορεί να αφορά κι ένα σύγχρονο κτήριο, το οποίο για διάφορους λόγους δεν κρίνεται ως κατεδαφιστέο, άρα χρήζει επανάχρησης, αλλά βεβαίως αφορά προνομιακά και τα Ιστορικά Κτήρια και Σύνολα. Από μόνη της η διατήρηση ενός Ιστορικού Κτηρίου θέτει ταυτοχρόνως και το ζήτημα της Επανάχρησης (Φατούρος 2006: 13). Και το θέτει ως "αυτονόητη απόρροια της διατήρησης", αφού καθώς η ζωή προχωράει, ακόμη κι η ίδια, παλιά του χρήση επανέρχεται τώρα με νέες απαιτήσεις και προδιαγραφές στο Ιστορικό Κτήριο, έτσι που να μην είναι ποτέ ίδια, αλλά πάντα νέα, αλλά και ως "συμπληρωματικό και ενισχυτικό αίτημα" μαζί με τη διατήρηση, αφού ανακαλύπτοντας μια δυνατότητα χρήσης του Ιστορικού Κτηρίου, ενισχύεται η επιδίωξη της διατήρησής του.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Τουλάχιστον τέσσερα βασικά κείμενα του διεθνούς θεσμικού πλαισίου Προστασίας της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, διατυπωμένα σε χρονική περίοδο τεσσάρων δεκαετιών (1964-2003), περιλαμβάνουν προβλέψεις για ενθάρρυνση της Επανάχρησης των Ιστορικών Κτηρίων, συνδέοντάς την με την προοπτική διατήρησής τους. Συγκεκριμένα: στον Χάρτη της Βενετίας, 1964, άρθρο 4, αναφέρεται πως "η συντήρηση των μνημείων ευνοείται πάντοτε από την καταλληλότητά τους να χρησιμοποιηθούν για κάποιο σκοπό ωφέλιμο στην κοινωνία", στη Διακήρυξη του Άμστερνταμ, 1975, διευκρινίζεται πως: "η πολιτική της διατήρησης σημαίνει επίσης την ένταξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην κοινωνική ζωή. Η αξιολόγηση για τη διατήρηση των κτιρίων δεν πρέπει να γίνεται με βάση μόνο την πολιτιστική τους αξία αλλά και την αξία χρήσης τους. Τα κοινωνικά προβλήματα της ολοκληρωμένης διατήρησης μπορούν να τεθούν σωστά μόνο με την ταυτόχρονη αναφορά και στις δυο αυτές κλίμακες αξιών", στη Σύμβαση της Γρανάδας, 1985, άρθρο 11, προβλέπεται πως "με σεβασμό του αρχιτεκτονικού και ιστορικού χαρακτήρα της κληρονομιάς, κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να ενθαρρύνει: τη χρήση των προστατευόμενων ακινήτων, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες της σύγχρονης ζωής, την προσαρμογή, όταν είναι δυνατό, παλιών κτιρίων σε νέες χρήσεις", ενώ και στην πιο πρόσφατη (2003) Χάρτα του Nizhny Tagil, άρθρο 5ε επισημαίνεται πως "η συνέχιση της προσαρμογής και χρήσης των βιομηχανικών κτιρίων αποφεύγει την άσκοπη απώλεια ενέργειας και συμβάλλει στην αειφόρο ανάπτυξη. Η βιομηχανική κληρονομιά μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην οικονομική αναζωογόνηση περιοχών που φθίνουν ή μαραζώνουν. Η συνέχεια την οποία εξασφαλίζει η επανάχρηση μπορεί να παρέχει ψυχολογική σταθερότητα στις κοινότητες που αντιμετωπίζουν την αιφνίδια εξαφάνιση μακρόχρονων πηγών απασχόλησης".

Όμως, σήμερα, συχνά, η -από αδιαφορία, "ευκολία" ή άγνοια- παραθεώρηση της ιστορικής αξίας του Ιστορικού Κτηρίου και η αποστέρηση του από τη θεμελιώδη του λειτουργία ως φορέα συλλογικής μνήμης, οδηγεί σε διατήρηση του κτηριακού κελύφους μόνο, απογυμνωμένου από τη χρήση του και τον συμβολισμό του, κάποτε σε μιαν αμήχανη συνύπαρξη με μια νέα άβολη χρήση την οποία αδυνατεί να φιλοξενήσει λόγω ποιοτικής ασυμβατότητας. Σε κάποιες, όχι μακρινές εποχές, αυτή η πρακτική δεν είχε ως εξήγηση την αδιαφορία ή την άγνοια, αλλά ήταν συνειδητή, ενταγμένη σε μιαν αντίληψη κακώς νοούμενου "εκμοντερνισμού", η οποία είχε βαλθεί να εξαλείψει κάθε ζωντανό τεκμήριο του παρελθόντος, παρόν στον καθημερινό βίο, όπως είναι το Ιστορικό Κτήριο. Όταν πλέον δεν μπορούσε να το εξαλείψει ολοκληρωτικά, επέλεγε "να το μεταμφιέσει

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ώστε να το καταστήσει αγνώριστο" -σε κάποιες ακραίες περιπτώσεις με την ολοκληρωτική "αφαίρεση των εντοσθίων" του- και την εγκατάσταση μιας νέας χρήσης σε "απόλυτα νέα κτηριακή δομή". Σήμερα, αυτή η μη λειτουργική, μεταμφιεσμένη "διατήρηση" του Ιστορικού Κτηρίου, υποστηρίζεται αποτελεσματικά και από την Επανάχρησή του με τις πλέον σύγχρονες λειτουργίες, αλλά και από τη χρησιμοποίηση υλικών και τεχνικών επέμβασης της αιχμής της τεχνολογίας. Η μετανεωτερική αυτή "κόντρα αντίληψη" της επανάχρησης του ιστορικού κελύφους, υιοθετεί μιαν έντονης αντίθεσης συνύπαρξη παλαιού και νέου, κατ' αρχάς γοητευτική και ενδιαφέρουσα, που, όταν όμως ξεπεράσει το όριο θραύσης, αποκτά χαρακτηριστικά αφομοίωσης ή και εξαφάνισης του Ιστορικού Κτηρίου από μια νέα ανταγωνιστική αρχιτεκτονική, σε μια προσπάθεια "μεταμφίεσης του παλαιού σε αειθαλές νέο, το οποίο νομιμοποιείται με την απώλεια της ιστορικότητάς του" (Φιλιππίδης 2006: 23).

Έχει διατυπωθεί η άποψη, πως η διατήρηση μόνο των όψεων του ιστορικού κτηρίου, με ταυτόχρονη ολική καταστροφή του εσωτερικού του και αντικατάστασή του με νέα σύγχρονη κατασκευή, μια πρακτική που χαρακτηρίζεται με τον όρο "facadism" (Θεολογίδου 2007), μπορεί να γίνει ανεκτή μόνο ως μία πράξη κατ' εξαίρεση, δύσκολα όμως θα μπορούσε "να χαρακτηρισθεί ως πράξη προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς", καθώς οδηγεί στην οριστική απώλεια πολλών πληροφοριών και μηνυμάτων των οποίων η αρχιτεκτονική κληρονομιά, ως υλική μαρτυρία του παρελθόντος, είναι φορέας, ενώ συνιστά εξ ορισμού κατάλυση της "αυθεντικότητας" του αρχιτεκτονικού μνημείου. Παρ' όλες τις βάσιμες ενστάσεις απέναντι σε ακραίες καταστροφικές πρακτικές, η λεγόμενη "προσαρμοστική επανάχρηση / adaptive re-use", εκτός του ότι αποτελούσε μια από τις κύριες τάσεις με τις οποίες αντιμετωπίζονταν τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος από την αρχαιότητα, αξιολογείται, εν τέλει, ως "μια επέμβαση πολύ θετική για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς" (Μαλλούχου Tufano: 242), καθώς διαχρονικά, η τύχη του ιστορικού κτηρίου εξαρτιόταν από την δυνατότητά του να ανταποκριθεί σε νέα χρήση και σε μεταγενέστερη εποχή, ενώ όταν το αρχιτεκτονικό μνημείο δεν εξυπηρετούσε πια, η διατήρησή του δεν κρίνονταν αναγκαία και ή εγκαταλείπονταν στη μοίρα του, ή κατεδαφιζόταν για να κτισθεί στη θέση του κάποιο νέο κτήριο (Gazzola στο Καραδέδος: 8).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

5. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ

Η "αυθεντικότητα" των υλικών τεκμηρίων του παρελθόντος υπήρξε το βασικό διακύβευμα, κατά τις επεμβάσεις σε ιστορικά κτήρια και οικιστικά σύνολα, πριν καν ακόμη αυτή διατυπωθεί ως όρος, ενώ αποτελεί αντικείμενο διαφορετικών αντιλήψεων, τόσο ανάμεσα σε σύγχρονες μεταξύ τους σχολές αποκατάστασης, όσο και σε διάφορες ιστορικές περιόδους. Ενδιαφέρον αντικείμενο βιβλιογραφικής έρευνας αποτελεί το ερώτημα αν και σε ποιο βαθμό η αντιμετώπιση της Ιστορικότητας των Κέντρων των Ευρωπαϊκών Πόλεων συνδέεται με την διαχρονική εξέλιξη των αντιλήψεων περί "αυθεντικότητας". Προκειμένου να ανιχνευθούν πιθανές σχέσεις και αμοιβαίες επιρροές μεταξύ τους, εξετάζονται, στη συνέχεια, τόσο η διαμόρφωση της έννοιας της "αυθεντικότητας" στο διεθνές αρχαιολογικό πεδίο, όσο και η εξέλιξη σχετικών αντιλήψεων και πρακτικών στο αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό πεδίο, με αντίστοιχη αναφορά χαρακτηριστικών παραδειγμάτων κέντρων ιστορικών ευρωπαϊκών πόλεων.

5.1 Ορισμός της "αυθεντικότητας"

Στην ελληνική γλώσσα, η λέξη "**αυθεντικότητα**" παράγεται από τη λέξη **"αυθεντικός"** που έχει τη σημασία του *έγκυρου*, του *γνήσιου*:

αυθεντικ-ότητα, λόγ. [1867], < αυθεντικ(ός) + παραγ. τέρμα *–ότητα,* **αυθεντικός** < ελνστ. *αυθεντ-ικός* «έγκυρος, γνήσιος», αρχικώς «αυτός που ανήκει στον κύριο, τον αφέντη / ***αὐθέντη***» (Μπαμπινιώτης, Γ., 2009: 234). Επίσης:

αυθεντικός, ή, ό επίθετο ΣΥΝ. *γνήσιος*. 1. που αποτελεί το πρωτότυπο, δεν είναι απομίμηση ή παραλλαγή… Πβ. ορίτζιναλ. 2. αληθινός, ανεπιτήδευτος… Πβ. ατόφιος, πηγαίος // πατεντάτος, γαλλ. authentique, αγγλ. authentic και

αυθεντικότητα ουσ.: η ιδιότητα του αυθεντικού, γνησιότητα ή εγκυρότητα, αλήθεια, γαλλ. authenticité, αγγλ. authenticity (Ακαδημία Αθηνών, 2014, τόμος 1: 585).

Ανάλογες σημασίες έχει και στην αγγλική γλώσσα η λέξη "**authenticity**" σύμφωνα με 4 έγκυρα λεξικά (Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Collins English Dictionary, Merriam-Webster Dictionaries και Oxford Dictionaries) [4]:

[4] Αναλυτικά ως εξής:
authenticity *noun* [U] UK /ˌɔːθenˈtɪsəti : the quality of being real or true

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

– η ποιότητα κάποιου που είναι πραγματικό ή αληθινό

– η ποιότητα ή η κατάσταση του να είναι κάτι αυθεντικό (**authentic**)

η λέξη "**authentic**" σημαίνει:

– αναμφισβήτητης καταγωγής ή πατρότητας, γνήσιος

– ακριβής στην αναπαράσταση των γεγονότων, αξιόπιστος, αληθινός

– πραγματικό ή γνήσιο: όχι αντίγραφο ή κάλπικο

– φτιαγμένο να είναι ή να μοιάζει σαν πρωτότυπο

– (για τίτλο ιδιοκτησίας ή άλλο έγγραφο) που έχει εκτελεστεί σωστά, που έχουν τηρηθεί οι αναγκαίες νομικές διατυπώσεις.

Από τις παραπάνω σημασίες συνάγεται πως η "αυθεντικότητα" ως ιδιότητα του "αυθεντικού", μπορεί είτε να προστατευθεί και να διατηρηθεί είτε να απολεσθεί (από πράξεις ή παραλείψεις), όχι όμως να ανακτηθεί ή να αναπαραχθεί και σε καμιά περίπτωση να επινοηθεί, καθώς η απομίμηση και η αναπαραγωγή συνιστούν εκφράσεις του "μη-αυθεντικού", ενώ η επινόηση την επιτομή του "κάλπικου", του "μη-γνήσιου".

Υπ' αυτή την έννοια, ελέγχονται, για παράδειγμα, ως εξ ορισμού ψευδεπίγραφα, ιστορικά εγχειρήματα, με χαρακτηριστικά αναπαραγωγής, ανάκτησης ή και επινόησης, όπως η περίπτωση της **'Authenticité'** (επίσης και 'Zairianisation') του Μομπούτου, στην πρώην Δημοκρατία του Κονγκό-Λεοπόλντβιλ, κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1960, αρχές του 1970, οπότε και μετανομάστηκε σε Ζαΐρ, μια εκστρατεία συνειδητής απαλλαγής από τα απομεινάρια της αποικιοκρατίας, αφού πρόκειται ουσιαστικά για "επινοημένη

(Definition of "authenticity" from the *Cambridge Business English Dictionary* © Cambridge University Press)

authenticity in American English *noun* (ˌɔːθenˈtɪsəti) : the quality or state of being authentic; reliability; genuineness

(Definition of "authenticity" from the *Collins English Dictionary*)

authentic *adjective* (ɔːˈθɛntɪk) *or* authentical (ɔːˈθɛntɪkəl) :

1. of undisputed origin or authorship; genuine
2. accurate in representation of the facts; trustworthy; reliable
3. (of a deed or other document) duly executed, any necessary legal formalities having been complied with

(Definition of "authentic" from the *Collins English Dictionary*)

authentic *adjective* au·then·tic \ ə-ˈthen-tik :

1. real or genuine : not copied or false
2. true and accurate
3. made to be or look just like an original

(Simple definition of "authentic" from *www.merriam-webster.com/dictionary*)

authenticity *noun* /ɔːθenˈtɪsɪti/ : The quality of being authentic.

(Definition of "authenticity" in English from *https://en.oxforddictionaries.com*)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

παράδοση", που με ένα σύνολο πρακτικών επιδιώκει να ενσταλάξει αξίες και κανόνες συμπεριφοράς μέσω επανάληψης, προκειμένου να κατασκευασθεί μια συνέχεια με ένα επιλεγμένο ιστορικό παρελθόν, η οποία όμως είναι πλασματική (Hobsbawm, E. and Ranger, T., 1983/2000: 10).

Κατά τον Mark Cousins (στο Αίσωπος και Σημαιοφορίδης: 146) "υπάρχουν δύο είδη επανάληψης, μια μέσα στην κουλτούρα και μια ως αποτυχία της κουλτούρας". Η πρώτη, η επανάληψη του δόκιμου παραδοσιακού προτύπου στα ιστορικά οικιστικά σύνολα "είναι η ίδια η προϋπόθεση της άρθρωσης της διαφοράς", αντίθετα, η άλλη, η "αναίτια ή ψυχαναγκαστική επανάληψη - την οποία ο Φρόυντ θεωρεί τον πυρήνα της ενόρμησης του θανάτου", μια εκτός τόπου και χρόνου μηχανιστική μίμηση "είναι η καταστροφή κάθε πολυπλοκότητας".

5.2 Διαμόρφωση της έννοιας της "αυθεντικότητας" στο αρχαιολογικό πεδίο

5.2.1 Μέχρι τη Χάρτα της Βενετίας

Επεμβάσεις σε κτήρια του παρελθόντος γινόταν ανέκαθεν, από την Αναγέννηση και μετά, με στόχο είτε τη σωτηρία τους, είτε την αλλαγή χρήσης, είτε την προσαρμογή στο στιλ της εποχής. Κατά τις επεμβάσεις αυτές, που μέχρι τον 19ο αιώνα πραγματοποιούνταν εμπειρικά, με βάση τις γνώσεις και την εμπειρία του αρχιτέκτονα, χωρίς κάποιο ιδιαίτερο θεωρητικό υπόβαθρο (Μπούρας 1982: 12), με αναγνώριση της αισθητικής και χρηστικής αξίας, μόνο, των μνημείων και όχι της ιστορικής, δεν εξασφαλιζόταν η διατήρηση των αυθεντικών τεκμηρίων. Το ‘εμπειρικό’ αυτό λεγόμενο ρεστάουρο, που τελειώνει στη δεκαετία του 1840 στη Γαλλία, το διαδέχεται το ‘στιλιστικό ρεστάουρο’ (Καραδέδος: 23) με επιδίωξη τη ρυθμολογική ενότητα και θεωρητική βάση τον "πουρισμό" (purisme), την απαλλαγή δηλαδή των μνημείων από κάθε μεταγενέστερη προσθήκη, έστω κι αν είχε ιστορική ή καλλιτεχνική αξία. Για την επίτευξη του βασικού σκοπού επιτρέπονται οι συμπληρώσεις μνημείων, με βάση όχι γνωστά στοιχεία, αλλά μόνο την τεχνοτροπική τους ενότητα (Μπούρας 1982: 14), ακόμη και με στιλιστικές συσχετίσεις με άλλα μνημεία (Καραδέδος: 28).

Οι ιδέες αυτές αναπτύχθηκαν από τον Γάλλο μεσαιωνολόγο αρχιτέκτονα και αναστηλωτή Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc (1814-1879), στον οποίο οφείλεται και ο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

όρος ‘Restauration’ (στο δεκάτομο λεξικό του: Dictionnaire Raisonnée de l’ Architecture Fransaise, 1864), με μιαν όμως ιδιαίτερη ερμηνεία: *"να αναστηλώνεις ένα κτίσμα σημαίνει να το φέρνεις σε τέτοια κατάσταση τελειότητας, που μπορεί να μην υπήρξε ποτέ"*. Σε όλες τις εργασίες αποκατάστασης, που ασχολήθηκε, δεν απομακρύνθηκε απ’ αυτή τη θεωρητική αρχή. Στην Carcassone προχώρησε σε εκτεταμένη ανακατασκευή της οχύρωσης της μεσαιωνικής πόλης και των πύργων της, χωρίς κάποιο στοιχείο για την αρχική τους μορφή (Μπούρας 1982: 15), ενώ έκανε ουσιαστικά νέα αρχιτεκτονική υπηρετώντας μιαν υποθετική αμυντική λειτουργία, που πλέον δεν υφίστατο. Η επιδίωξη της ρυθμολογικής ενότητας μόνο, με απαλλαγή από μεταγενέστερες προσθήκες, καταστρέφει αυθεντικά τεκμήρια νεότερων φάσεων, ενώ η αυθαιρεσία κατά τις συμπληρώσεις και η απουσία μέριμνας για διάκρισή τους από τα ιστορικά τεκμήρια ακυρώνει την αυθεντικότητά τους. Στα μέσα του 19ου αιώνα, στην Αγγλία, εμφανίζεται το ‘ρομαντικό ρεστάουρο’ ή ‘αντι-ρεστάουρο’, ως κίνημα "Anti-Restoration Movement" (Καραδέδος: 32), αντιδρώντας στην πρακτική των Γάλλων αναστηλωτών, με κύριο εκπρόσωπο τον John Ruskin (1819-1900). Στο βιβλίο του "Οι επτά λυχνίες της αρχιτεκτονικής" (1849), διατύπωνε την άποψη πως: *«η μεγαλύτερη αξία ενός μνημείου είναι η παλαιότητά του»* που είναι μοναδική και αναντικατάστατη (Μπούρας 1982: 18). Σ’ αυτή τη λογική αρνήθηκε τις αποκαταστάσεις των μνημείων θεωρώντας πως *«αυτού του είδους η αναστήλωση είναι το χειρότερο είδος καταστροφής»* (Στεφάνου κ.ά. 1995: 27). Η αναγνώριση, ως υπέρτατης αξίας των μνημείων, της «παλαιότητας» και η άρνηση των αποκαταστάσεων, εξασφαλίζει την προστασία και διατήρηση των αυθεντικών τεκμηρίων και μάλιστα με την πατίνα του χρόνου.

Στην αντίθεση ανάμεσα στη γαλλική και την αγγλική σχολή, ανιχνεύονται ιστορικά οι πρώτες συλλήψεις της έννοια της "αυθεντικότητας", μέσα από τις διαμορφούμενες πρακτικές για την μεταχείριση των αυθεντικών υλικών τεκμηρίων του παρελθόντος, κατά την αποκατάσταση των μνημείων, έστω κι αν ακόμη ως όρος δεν διατυπώνεται ρητά. Άρση των μειονεκτημάτων της γαλλικής σχολής, με βάση τις θεωρίες του Ruskin για τον σεβασμό των ιστορικών τεκμηρίων, πετυχαίνει ο Ιταλός Camillo Boito (1836-1914) με ένα κείμενο του (που υιοθετήθηκε, στην Ιταλία, ως η πρώτη Χάρτα του Ρεστάουρο) στο 3ο Συνέδριο Ιταλών Μηχανικών και Αρχιτεκτόνων στη Ρώμη, το 1883, στο οποίο διατύπωνε τις βασικές αρχές συμπεριφοράς προς τα μνημεία που ισχύουν και σήμερα: πως τα μνημεία πρέπει μόνο να συντηρούνται, και να αναστηλώνονται ή να συμπληρώνονται μόνον όταν υπάρχει απόλυτη ανάγκη, πως η προσθήκη σε σχέση με το

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αυθεντικό πρέπει να έχει διαφορά στυλ και υλικού, πως οι μεταγενέστερες φάσεις πρέπει να είναι σεβαστές και, αν ορισμένα μέλη αναγκαστικά απομακρυνθούν, πρέπει να φυλάγονται σε μουσείο και να υπάρχει πληροφόρηση για την γενόμενη επέμβαση (Μπούρας 1982: 19). Ο Boito θεωρείται πρόδρομος του 'επιστημονικού ρεστάουρο', το οποίο οριστικοποιήθηκε κυρίως από τον Gustavo Giovannoni, το 1938, με κύρια αρχή του πως «*το ρεστάουρο σταματά όπου αρχίζουν οι υποθέσεις»* (Καραδέδος: 40), η οποία και συμπεριλήφθηκε (άρθρο 9) στην Χάρτα της Βενετίας, το 1964, με αυτή ακριβώς τη διατύπωση.

5.2.2 Μετά τη Χάρτα της Βενετίας

Η πρώτη ρητή πρόβλεψη για θεσμική προστασία της "αυθεντικότητας" των μνημείων, κατά τις αποκαταστάσεις, περιέχεται στη Διεθνή Χάρτα για την Αποκατάσταση και Συντήρηση Μνημείων και Μνημειακών Συνόλων, που συντάχθηκε από το Δεύτερο Διεθνές Συνέδριο Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών των Ιστορικών Μνημείων, στη Βενετία το 1964, και ψηφίστηκε από το ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) το 1965.

Στο κείμενο της Χάρτας της Βενετίας, ο όρος αυθεντικότητα (authenticity), αναφέρεται δυο φορές, χωρίς να ορίζεται ή να διευκρινίζεται η σημασία της (Stovel 1994). Συγκεκριμένα: στο προοίμιο, όσον αφορά τα ιστορικά μνημεία, διακηρύσσεται πως "είναι καθήκον μας να τα παραδώσουμε με τον πλήρη πλούτο της αυθεντικότητάς τους", ενώ στο άρθρο 9 αναφέρεται πως "η διαδικασία της αποκατάστασης… βασίζεται στον σεβασμό του γνήσιου υλικού και των αυθεντικών τεκμηρίων". Καθώς δεν υπάρχει κάποια αποσαφήνιση του όρου, είναι προφανές πως η χρήση του απηχεί τη δυτική αντίληψη των ευρωπαίων συντακτών της Χάρτας, που "συνδέεται κατεξοχήν με τη μορφή που έχουν προσλάβει τα μνημεία διαμέσου των αιώνων, την υλική τους υπόσταση -στην ιστορική, διαχρονική της διαστρωμάτωση- τον τόπο και το περιβάλλον των μνημείων" (Μαλλούχου Tufano: 321).

Η διεύρυνση, όμως, του αντικειμένου της προστασίας, ιδίως μετά και τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975), εκτός από τα μνημεία και σε "συνοικίες πόλεων και χωριά", αλλά κυρίως, η παγκόσμια επέκταση του ζητήματος της αποκατάστασης ιστορικών κτηρίων και οικιστικών συνόλων, ανέδειξαν την μερικότητα και πολιτισμική μονομέρεια της

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

κρατούσας "ευρωκεντρικής" αντίληψης της έννοιας, ως διατήρησης των αρχιτεκτονικών και καλλιτεχνικών τεκμηρίων με την υλική τους υπόσταση, χωρίς απώλειες των ιχνών του χρόνου, και πάντως την αδυναμία της να καλύψει άλλες κουλτούρες, άλλων αρχιτεκτονικών παραδόσεων (π.χ. του ξύλου και του πηλού), που εννοούν να ταυτίζουν την αυθεντικότητα με τη διατήρηση της μορφής και του τόπου, της κατασκευαστικής παράδοσης και της τελετουργίας της αντικατάστασης φθαρμένων στοιχείων, ενταγμένων σε μια γενικότερη πνευματική παράδοση και προοπτική.

Το ζήτημα ανέκυψε κατά τη διαδικασία εγγραφής μνημείων στον Κατάλογο της Σύμβασης της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς της UNESCO, η οποία γίνεται με βάση μια ομάδα κριτηρίων που αποτελούν το "τεστ αυθεντικότητας", και που ως το τέλος του 2004 ήταν έξι για την πολιτιστική κληρονομιά και τέσσερα για τη φυσική κληρονομιά, ενώ, από το 2005 πλέον, μια ενοποιημένη ομάδα δέκα κριτηρίων. Οι σημαντικές, όμως, διαστάσεις του προβλήματος αναδείχθηκαν το 1992, με την προσχώρηση στη Σύμβαση της Ιαπωνίας, στην οποία υπάρχουν οι θρησκευτικές, τελετουργικές παραδόσεις της περιοδικής ανακατασκευής των ξύλινων λατρευτικών κτηρίων (παγόδες) στα βουδιστικά της τεμένη ανά είκοσι χρόνια, της μερικής αποσυναρμολόγησής τους ανά εκατόν πενήντα ή διακόσια χρόνια και της πλήρους αποσυναρμολόγησης και ανασυναρμολόγησης, με αντικατάσταση των φθαρμένων μερών τους ανά τριακόσια ή τετρακόσια χρόνια. Η πρακτική αυτή συντήρησης και αποκατάστασης με παράλληλη αντικατάσταση της φθαρμένης ύλης, που υπαγορεύεται από πρακτικούς λόγους, λόγω της φθαρτότητας του ξύλου και του εξαιρετικά υγρού κλίματος της Ιαπωνίας, αποτελεί παράδοση, ενώ δίδεται ιδιαίτερη σημασία στην κατά το δυνατόν πιστότερη αναπαραγωγή των ιστορικών μορφών, με χρήση των παραδοσιακών τεχνικών (Μαλλούχου Tufano: 323). Είχε πλέον προκύψει επιτακτική η ανάγκη αναγνώρισης των διαφορετικών συλλήψεων της έννοιας της "αυθεντικότητας" από άλλους πολιτισμούς και αρχιτεκτονικές παραδόσεις (κυρίως της ΝΑ Ασίας). Σε κάθε περίπτωση βέβαια, θεωρείται πως, ακόμη κι αν αυτά δεν είχαν μεσολαβήσει, καθώς ο όρος "αυθεντικότητα" διατυπώθηκε κατά τη δεκαετία του 1960, ήταν, πλέον, αναγκαία η συζήτηση για τη σημασία του, μετά από την τριαντάχρονη χρήση του (Stovel 2008: 12) και για αναθεώρηση και διεύρυνση της δυτικής αντίληψης της έννοιας.

Κι αυτό φαίνεται πως έχει ήδη αρχίσει να γίνεται, σε κάποιο βαθμό, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την περίπτωση του Μόσταρ και της Παλιάς Γέφυρας (Stari Most), που

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

καταστράφηκε κατά τον πόλεμο της Βοσνίας το 1993, ξαναχτίστηκε με βάση το αρχικό σχέδιο το 2004 και, από το 2005, αποτελεί Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Το τέταρτο από τα κριτήρια (https://whc.unesco.org/en/criteria/) του "τεστ αυθεντικότητας" της Παγκόσμιας Κληρονομιάς για τον ορισμό της εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας (outstanding universal value: OUV) αναφέρεται σε: "ένα είδος κτιρίου, αρχιτεκτονικού ή τεχνολογικού συνόλου ή τοπίου που απεικονίζει ένα σημαντικό στάδιο στην ανθρώπινη ιστορία" και είναι το πιο συχνά χρησιμοποιούμενο κριτήριο για "ομάδες κτιρίων", όπως ιστορικές πόλεις, τοποθεσίες και πολιτιστικά τοπία, αφού μπορεί να αφορά έναν τύπο κατασκευής που έχει γίνει πρότυπο, ή μια κατασκευή που αναγνωρίζεται ως το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα μιας συγκεκριμένης τυπολογίας. Το τρίτο κριτήριο αναφέρεται στη: "μαρτυρία μιας πολιτιστικής παράδοσης ή ενός πολιτισμού", το πέμπτο σε: "ένα παραδοσιακό ανθρώπινο οικισμό, μια χρήση της γης ή της θάλασσας που αντιπροσωπεύει έναν πολιτισμό (ή πολιτισμούς) ή ανθρώπινη αλληλεπίδραση με το περιβάλλον" (ιστορική αξία) και το έκτο στη συμβολική αξία ενός τόπου. Ο Jukka Jokilehto (2006: 10), αναφερόμενος στην περίπτωση του Μόσταρ, παρατηρεί πως η Παλαιά Γέφυρα του 16ου αιώνα, που η σημασία της για τον τόπο φαίνεται ακόμα και στο όνομα της τοποθεσίας, αφού *most* σημαίνει γέφυρα, καταστράφηκε ως πολιτική πράξη, ενώ τώρα έχει ξαναχτιστεί με την υποστήριξη της UNESCO στην αρχική της θέση. Καθώς, μετά την καταστροφή της γέφυρας, διατηρήθηκαν μεν τα αρχικά βάθρα που παρέμειναν επί τόπου, αλλά το τόξο της γέφυρας ανακατασκευάστηκε εξ ολοκλήρου, ενώ και το ιστορικό κέντρο της πόλης υπέστη επίσης σημαντική καταστροφή και έχει σε μεγάλο βαθμό ανακατασκευαστεί, λαμβάνοντας υπόψη ότι μεγάλο μέρος της αρχικής γέφυρας και των κτιρίων καταστράφηκαν, διαπιστώνει πως ο χώρος έχει χάσει, σίγουρα, μέρος της αυθεντικότητάς του, όμως η Επιτροπή Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς συμπεριέλαβε στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς τον τόπο με βάση το κριτήριο έξι, υπογραμμίζοντας τη σημασία του χώρου ως "σύμβολο συμφιλίωσης, διεθνούς συνεργασίας και συνύπαρξης διαφορετικών πολιτιστικών, εθνοτικών και θρησκευτικών κοινοτήτων". Ο συγγραφέας θεωρεί πως ο τόπος εξακολουθεί να διατηρεί τη σημασία του ως αρχαιολογική μαρτυρία της ιστορίας του, ενώ συνδέεται και με μια ισχυρή συμβολική αξία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

5.2.3 Μετά το Ντοκουμέντο της Νάρα για την Αυθεντικότητα

Η "αυθεντικότητα" αποτέλεσε το αντικείμενο της συνάντησης ειδικών από 28 χώρες, στη Νάρα της Ιαπωνίας, το 1994, οπότε και συντάχθηκε το Ντοκουμέντο της Νάρα για την Αυθεντικότητα (Larsen 1994). Στο Ντοκουμέντο της Νάρα αναγνωρίζονται οι ειδικές καλλιτεχνικές, ιστορικές, κοινωνικές και επιστημονικές διαστάσεις της πολιτιστικής κληρονομιάς και επισημαίνεται πως η εκτίμηση της αυθεντικότητάς της μπορεί να βασίζεται σε διαφορετικά κριτήρια, ανάλογα με το πολιτισμικό πλαίσιο, στο οποίο αυτή δημιουργήθηκε και ανήκει (άρθρο 11), πως είναι πολύ σημαντική και επείγουσα η αναγνώριση, μέσα στο κάθε πολιτισμικό πλαίσιο, της ειδικής φύσης των αξιών της πολιτιστικής κληρονομιάς (άρθρο 12), ενώ τονίζεται (άρθρο 13) πως η κρίση περί αυθεντικότητας, ανάλογα με τη φύση και το περιεχόμενο της πολιτιστικής κληρονομιάς των διαφόρων λαών, μπορεί να συνδέεται με τη μορφή και το σχέδιο, το υλικό και τον χαρακτήρα, τη χρήση και τη λειτουργία, τις παραδόσεις και τις τεχνικές, τη θέση και το περιβάλλον, το πνεύμα και το αίσθημα των μνημείων καθώς και άλλους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες (Μαλλούχου Tufano: 324).

Έκτοτε, και μέχρι σήμερα, έχουν γραφεί πολλά για την "αυθεντικότητα" όσον αφορά τα ιστορικά κτήρια και τα οικιστικά σύνολα. Έχει ειπωθεί πως, αναμφισβήτητα, "η αυθεντικότητα είναι της μόδας, όμως επίσης είναι σημαντική, διαφορετικά δεν θα ξοδεύονταν τρεις μέρες στη Νάρα για να συζητηθεί" (Linstrum στο Alho 2002). Καθώς ο ορισμός της "αυθεντικότητας" στο πεδίο της ιστορικής διατήρησης ήταν πια αμφισβητούμενος σε όλο τον κόσμο, θεωρήθηκε, από πολλούς, αναγκαία η κωδικοποίηση ενός συνόλου κριτηρίων αυθεντικότητας για τη διατήρηση ιστορικών τόπων στη Δυτική Ευρώπη (Alho 2002), για να αποτραπεί και η, από παρεξήγηση, ενδεχόμενη επιδίωξη εφαρμογής των διαφορετικών συλλήψεων της "αυθεντικότητας", εκτός του πολιτισμικού πλαισίου τους. Η Shujie Chen (2014) εξηγώντας την έννοια της "ιστορικής αυθεντικότητας" και τη μεθοδολογία της στην Κίνα και συγκρίνοντας αυτή την έννοια με τις αρχές της "αυθεντικότητας", όπως διατυπώνονται στον Χάρτη της Βενετίας και στο Ντοκουμέντο της Νάρα, επισημαίνει πως είναι η πνευματική αξία της κινέζικης κουλτούρας, που νομιμοποιεί κινεζικές παραδόσεις αποκατάστασης, που αφορούν τη φυσική ανανέωση του υλικού, ιδίως διαδικασίες αντικατάστασης κατά την αποκατάσταση, ακόμη και ολοκληρωτικής ανακατασκευής ή και μετεγκατάστασης, για ιστορικά κτήρια δευτερεύουσας σημασίας. Τονίζει, όμως, πως, καθώς αυτή η σύλληψη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

της "ιστορικής αυθεντικότητας" είναι εγγενώς σχετιζόμενη με την πνευματική προοπτική της αυθεντικότητας στην κινεζική κουλτούρα, θα μπορούσε να οδηγήσει σε ανάρμοστη κατεδάφιση ή ανακατασκευή ιστορικών κτιρίων, αν μεταφερθεί έξω από την πνευματική παράδοση της συγκεκριμένης κουλτούρας. Ο B. Reichen (1992: 70) διευκρίνιζε: "Στην Ιαπωνία ο ναός του Κόμπε ανακατασκευάζεται τακτικά, από πολλούς αιώνες τώρα… η ιστορία γίνεται έτσι ένα πνευματικό και όχι φυσικό γεγονός", όμως "η ευρωπαϊκή πόλη είναι διαφορετική", καθώς "έχει απλά την ηλικία της πέτρας της".

Εκτός από το καθαυτό θέμα της "αυθεντικότητας", η Διάσκεψη της Nara έθεσε θεωρητικά ζητήματα για συζήτηση, τέτοια όπως: πλουραλισμός, ποικιλότητα και σεβασμός του κοινού, σχέση διαδικασίας, σύγχρονης δυναμικής και ζωντανής κληρονομιάς, πολιτιστικός σχετικισμός και στρατηγικές κληρονομιάς και ουσία και μήνυμα στη μετανεωτερικότητα (Falser: 120), τα οποία δεν αφορούν μόνο την οφειλόμενη αναγνώριση των διαφορετικών συλλήψεων της "αυθεντικότητας" από άλλους πολιτισμούς και παραδόσεις (κυρίως της ΝΑ Ασίας), αλλά αποτελούν θεωρητικό υπόβαθρο και για αναθεώρηση της δυτικής αντίληψης της έννοιας.

5.3 Εξέλιξη των αντιλήψεων και πρακτικών όσον αφορά την "αυθεντικότητα" στο αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό πεδίο

Στον ευρωπαϊκό χώρο, στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα, σημειώνεται μια διεύρυνση της αντίληψης της έννοιας της διατήρησης από το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό μνημείο στα αστικά ιστορικά σύνολα (Ζήβας Α. 2013), όμως, σε αντίθεση με τα μεμονωμένα αρχιτεκτονικά μνημεία, για τα οποία το ενδιαφέρον της παγκόσμιας κοινότητας για προστασία, συντήρηση και αποκατάσταση, εκδηλώνεται σχετικά νωρίς (18ος αι.), τα ιστορικά οικιστικά σύνολα καταφέρνουν να συγκεντρώσουν το παγκόσμιο ενδιαφέρον, ουσιαστικά, μόλις μετά τις εκτεταμένες καταστροφές του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου. Ήδη, ακόμη, τον καιρό του μεσοπολέμου τα ιστορικά κέντρα των Ευρωπαϊκών πόλεων γίνονταν αντικείμενο πολεοδομικών σχεδιασμών μεγάλης κλίμακας, με στόχο την "ανάπλαση και εξυγίανσή" τους, ώστε να ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές της μοντέρνας πόλης -έτσι όπως αυτές διατυπώνονται στη Χάρτα των Αθηνών- ενώ μόλις το 1964, στο Χάρτη της Βενετίας, αναφέρονται τα ιστορικά σύνολα (άρθρο 14: ‘μνημειακά σύνολα’), ως αντικείμενα ειδικής φροντίδας και, για πρώτη φορά, με τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975), το ενδιαφέρον για προστασία αναφέρεται ρητά, εκτός από τα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

μεμονωμένα μνημεία, επίσης σε ‘συνοικίες πόλεων και χωριά’. Τέλος, μόνο στην πιο πρόσφατη (1985) Σύμβαση της Γρανάδας, για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης, διατυπώνεται, σαφώς, η ανάγκη για μια ‘πολιτική διατήρησης του οικιστικού αποθέματος των ιστορικών οικιστικών συνόλων’.

5.3.1 Μέχρι τη Χάρτα των Αθηνών

Είναι χαρακτηριστική, κατά την πρώτη φάση εντατικής εκβιομηχάνισης, η αντίληψη του κέντρου της πόλης ως "κάδου απορριμμάτων", όπως στην περίπτωση του Manchester, για το οποίο επισημαίνεται πως "το χαμηλότερο [κοινωνικό] στρώμα, με πολύ υψηλό δείκτη εγκληματικότητας, αποτελούμενο από τους ανειδίκευτους περιστασιακά απασχολούμενους εργάτες… μπορεί γενικά να εγκατασταθεί μόνο στο κέντρο της πόλης" (Eberstadt στο Ζήβας Α. 2013), ενώ από τα μέσα του 19ου αιώνα, η απαξίωση της υποβαθμισμένης προβιομηχανικής πόλης και του κέντρου της επιταχύνεται από την επιλογή για σύγχρονη δόμηση στην περίμετρο της πόλης, με στόχο μεγαλύτερες οικονομικές αποδόσεις λόγω της χαμηλής αξίας της αγροτικής γης. Προετοιμάζεται, έτσι, το έδαφος για ριζικές κατεδαφίσεις και μαζικές ανακατασκευές, από το δεύτερο μισό του 19ου αι. στο πνεύμα του "υγιεινισμού", που ως επικρατούσα αντίληψη διέπει μια νομοθεσία για τη δημόσια υγιεινή, που θα διατυπωθεί από τα μέσα του 19ου αι. και διατρέχει τους πρώτους οικοδομικούς κανονισμούς (στην Αγγλία ήδη από τη δεκαετία του 1830, στη Γαλλία με το σχετικό νόμο του 1850, στη Γερμανία με τη νομοθεσία για γενικευμένη ασφάλιση το 1881, στην Ιταλία με το νόμο για την εξυγίανση της Napoli το 1885). Η εφαρμογή της νομοθεσίας υγιεινής, σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες ανάγκες της κυκλοφορίας και τη δημιουργία νέων κτιριακών τύπων, πιέζουν το ιστορικό κέντρο με διαδικασίες αναμόρφωσής του, που αλλοιώνουν την προβιομηχανική του εικόνα. Κύριο πολεοδομικό εργαλείο για αυτό το εγχείρημα θα είναι το ‘εσωτερικό’ ρυθμιστικό σχέδιο που ορίζει τους άξονες των ευθυγραμμίσεων και τις περιοχές μαζικών κατεδαφίσεων, μέσω αναδασμού και απαλλοτριώσεων. Στη Γαλλία ήδη από το 1810 υπάρχει ένας μηχανισμός απαλλοτρίωσης για την πραγματοποίηση των πρώτων ναπολεόντειων "μεγάλων έργων", που θα οδηγήσει στο συστηματικότερο νόμο του 1841 (και στις τροποποιήσεις του 1852 και του 1858), που θα προμηθεύσει στον Haussmann τα απαραίτητα εργαλεία για την πραγματοποίηση των ριζικών μετατροπών του Παρισιού.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνα 2: Η δραστική επέμβαση του Haussmann στο Παρίσι, στη χάραξη της Avenue de l' Opera. Πλήρης αγνόηση της αυθεντικότητας της προβιομηχανικής πόλης. Εικόνα 3: Η Rue de Rivoli το 1855, η πρώτη λεωφόρος του Haussmann, πρότυπο για τις υπόλοιπες. Εικόνα 4: Η Rue Réaumur, πριν και μετά.

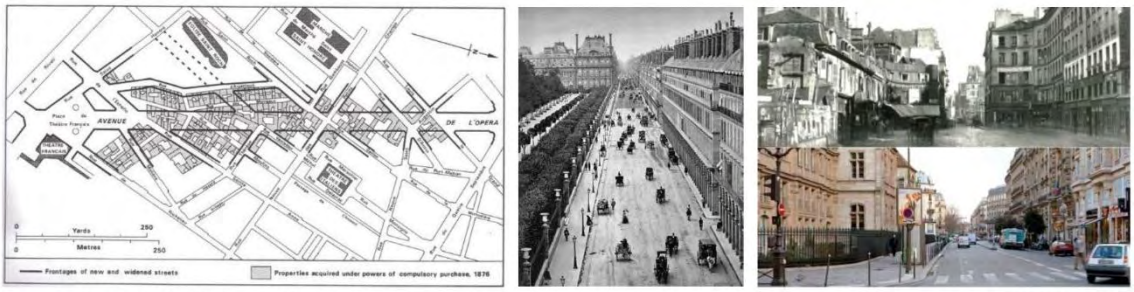

Πηγές: https://thefunambulist.net/history/history-chronological-cartography-of-the-1871-paris-commune, http://www.pbase.com/johnglines/image/150326692 και http://www.citi.io/wp-content/uploads/2015/03/06-013.jpg.

Ο νόμος αυτός θα χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο για τον ιταλικό νόμο του 1865, για την απαλλοτρίωση για δημόσια χρήση, που σε συνδυασμό με τον νόμο του 1885 για τη Napoli θα εισαγάγει τη δυνατότητα απαλλοτρίωσης ολόκληρων περιοχών. Την εποχή που οι θεωρητικοί του ουτοπικού σοσιαλισμού επεξεργάζονται νέες μορφές αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας της βιομηχανικής πόλης, εντελώς διάφορες από τις υπάρχουσες μορφές, τα συντηρητικά καθεστώτα που ήρθαν στην εξουσία το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα στη Γαλλία, την Αγγλία και τη Γερμανία εφαρμόζουν μια παρεμβατική πολιτική για την αναδιοργάνωση των πόλεων σε συμφωνία με τις αρχές του ιστορισμού, χρησιμοποιώντας τις παλιές συνθετικές και μορφολογικές αρχές της παράδοσης του Μπαρόκ, όπως άξονες συμμετρίας, σημεία φυγής, ακτινωτές και ορθογώνιες χαράξεις (Benevolo, Η Ιστορικότητα…: 338). Σε αντίθεση με τη Γαλλία και το Βέλγιο, όπου τα νομοθετικά εργαλεία δίνουν τη δυνατότητα ριζοσπαστικών αλλαγών στα κέντρα των πόλεων, η γερμανική νομοθεσία δεν περιλαμβάνει ανάλογες προβλέψεις εκτεταμένων απαλλοτριώσεων, με μόνη θεσμική δυνατότητα μια προσεκτικότερη επέμβαση στον προϋπάρχοντα αστικό ιστό (Ζήβας Α. 2013), πράγμα που διαμορφώνει ανάλογη παράδοση για εφαρμογή πολεοδομικών εργαλείων όπως η Auflockerung (αραίωση) ή Sanierung (εξυγίανση), για άνοιγμα των οικοδομικών τετραγώνων και κατεδάφιση των πρόσθετων -κυρίως βιοτεχνικών- κτισμάτων στο εσωτερικό τους, ως τις αρχές του 20ου αιώνα (Σαρηγιάννης 2010), εργαλεία που επέτρεψαν τη διατήρηση των ιστορικά διαμορφωμένων πολεοδομικών μετώπων των οικοδομικών τετραγώνων. Όπως φαίνεται και από τη διατύπωση του πρωσικού νόμου για τις ευθυγραμμίσεις του 1875: "οι πιο πάνω να μην προκαλούν παραμορφώσεις των δρόμων και των πλατειών ή της όψης του κατοικημένου χώρου και του τοπίου", υπάρχει μια σαφής πρόσκληση για

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

μεγαλύτερη ευαισθησία κατά την επέμβαση, που θεωρείται αξιοσημείωτη, κυρίως στο νομικό πεδίο, ως αφετηρία για μια διαφορετική προσέγγιση των ιστορικών πόλεων, με κύρια φροντίδα τη διατήρηση του οδικού δικτύου του κεντρικού τους πυρήνα και χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό της πόλης της Νυρεμβέργης. Στην πράξη βέβαια, τέτοιες προβλέψεις δεν θα εμποδίσουν τη σχεδόν εξ' ολοκλήρου αντικατάσταση παλαιότερων κατασκευών με κτίρια του 19ου αιώνα, όπως συνέβη, για παράδειγμα, στη Ringstrasse της Βιέννης (Ζήβας Α. 2013). Στην Ιταλία, η σταθερή πολιτική αποκατάστασης, που εφαρμόστηκε από τον 19ο αιώνα στις ιστορικές πόλεις, για να προστατεύσει τη μνημειακή και αρχαιολογική κληρονομιά τους, συνέβαλε στη διατήρηση της ακεραιότητας των ιστορικών κέντρων τους.

Όσον αφορά την παραγωγή νέας αρχιτεκτονικής, είναι η εποχή που εμφανίζεται ο μοντερνισμός στην Ευρώπη, μέσα όμως σε κλίμα πολιτικού αναβρασμού κι αστάθειας, με την επιβολή απολυταρχικών καθεστώτων, που χρησιμοποίησαν τον νέο-κλασικισμό για την στήριξη του πολιτικού τους αφηγήματος. Η επικράτηση του Μουσσολίνι στην Ιταλία (1922), του Χίτλερ στη Γερμανία (1933) και του Στάλιν στη Ρωσία (1929) σήμανε την οπισθοδρόμηση στην αρχιτεκτονική, μέσα από τη στρεβλή σύλληψη του ιστορισμού (Φιλιππίδης 1984: 35).

Εικόνες 5 και 6: Άποψη της Νυρεμβέργης (1860-1865) και χάρτης του κεντρικού πυρήνα της πόλης. Εικόνες 7 και 8: Η Ρώμη (1870) και το υπό κατασκευή Μνημείο του Vittorio Emanuele II. Η διατήρηση του οδικού δικτύου και των ιστορικά διαμορφωμένων πολεοδομικών μετώπων του κεντρικού πυρήνα των γερμανικών πόλεων, είναι αποτέλεσμα προβλέψεων της πολεοδομικής νομοθεσίας, ενώ των ιταλικών, αποτέλεσμα της πολιτικής προστασίας της αρχαιολογικής κληρονομιάς των πόλεων, η οποία δεν κατάφερε όμως να αποτρέψει μεμονωμένες περιπτώσεις όπως η ανέγερση του Μνημείου του Vittorio Emanuele II, που κατέστρεψε μεγάλη περιοχή του λόφου του Καπιτωλίου και μια μεσαιωνική γειτονιά.

Πηγές: https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/the-old-city-of-nuremberg-date-of-photo-1860-1865-ca-news-photo/137404757#/the-old-city-of-nuremberg-date-of-photo-18601865-ca-picture-id137404757, https://www.anothermaps.com/nuremberg-map/, https://guerrayhistoria.files.wordpress.com/2016/08/6hkjll.jpg και https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/italy-lazio-1870-1861-70-stato-pontifico-papal-state-roma-news-photo/543909881#italy-lazio-1870186170-stato-pontifico-papal-state-roma-rome-the-a-picture-id543909881

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

5.3.2 Μετά τη Χάρτα των Αθηνών

Στη Χάρτα των Αθηνών (1933/1942), στην ενότητα για την Ιστορική κληρονομιά των πόλεων (σημεία/θέσεις 65 έως 70), απαντά η πρώτη διατύπωση της έννοιας του "αυθεντικού", ως ιδιότητας των υλικών μαρτυριών του παρελθόντος που απειλείται με "δυσφήμιση" από τα "ψεύτικα" αντίγραφα (σημείο/θέση 70). Είναι εμφανές, πως η αναφορά στην έννοια της αυθεντικότητας, γίνεται, εδώ, μάλλον για την τεκμηρίωση της διακήρυξης πως "η χρήση ρυθμών του παρελθόντος… στα καινούργια οικοδομήματα… στις ιστορικές ζώνες… δεν θα γίνεται ανεκτή με καμιά μορφή" (σημείο/θέση 70), καθώς, μπορεί μεν να ομολογείται, πως οι αρχιτεκτονικές αξίες του παρελθόντος -μεμονωμένα κτίσματα ή αστικά σύνολα- πρέπει να διαφυλάσσονται (σημείο/θέση 65), αλλά αυτό μπορεί να γίνεται υπό προϋποθέσεις: αν είναι έκφραση ενός περασμένου πολιτισμού και αν ανταποκρίνονται σε ένα γενικό συμφέρον, διατηρώντας ορισμένα ως τεκμήρια και κατεδαφίζοντας κτίσματα που επαναλαμβάνονται σε πολλά αντίτυπα (σημείο/θέση 66), αν η διατήρησή τους δεν συνεπάγεται "θυσία" των πληθυσμών που διαβιώνουν σε ανθυγιεινές συνθήκες (σημείο/θέση 67) και αν είναι δυνατό να διορθωθεί με ριζικά μέτρα η "ζημιά" από την παρουσία τους (σημείο/θέση 68), ενώ δηλώνεται ρητά, πως "οι τρώγλες γύρω από τα ιστορικά μνημεία θα γκρεμιστούν" για να δημιουργηθούν επιφάνειες πρασίνου (σημείο/θέση 69). Όπως παρατηρούσε κι ο Δ. Ζήβας (2002: 719), "το κύριο θέμα των CIAM ήταν η διατύπωση των κατευθύνσεων του σχεδιασμού των νέων πόλεων, στο πνεύμα του μοντέρνου κινήματος κι όχι η προστασία των μνημείων και των ιστορικών κέντρων".

Στη μεταπολεμική Ευρώπη, με τους ισοπεδωτικούς βομβαρδισμούς του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, που κατέστρεψαν σε μεγάλο βαθμό τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, οι προτάσεις των μοντέρνων αρχιτεκτόνων για ανοικοδόμηση με βάση το μοντερνιστικό ιδεώδες της φονξιοναλιστικής πόλης και αποφυγή "ψεύτικων" ανακατασκευών, που θα απειλούσαν με "δυσφήμιση" τις "αυθεντικές" υλικές μαρτυρίες του παρελθόντος, δεν έπειθαν τις τοπικές διοικήσεις, αφού επιτακτικό προέβαλλε το αίτημα για ανάκτηση της ιστορικής φυσιογνωμίας τους. Η λύση της εκτεταμένης ανακατασκευής, που κατ' εξοχήν επιλέχθηκε για τις περιπτώσεις μεγάλων καταστροφών, συναντούσε και τους αρνητές της, καθώς η αντίθετη άποψη υποστήριζε, είτε την διατήρηση του μνημείου σε κατάσταση ερειπίου, είτε τη μετατροπή της περιοχής σε χώρο πρασίνου, με ανάδειξη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνα 9: Πρόταση του Le Corbusier για το Παρίσι (Plan Voisin, 1925), μια ευθεία μεταφορά της Ville Contemporaine, με αντικατάσταση του μεσαιωνικού ιστού, από παραλληλόγραμμα οικοδομικά τετράγωνα και ουρανοξύστες, που δεν υιοθετήθηκε από την πόλη. Εικόνα 10: Η πρόταση του Mart Stam για την ανοικοδόμηση της Δρέσδης (1948), νέο αστικό τοπίο με προτεραιότητα στις μεταφορές και τους ελεύθερους χώρους, που απορρίφθηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο. Εικόνα 11: Το σχέδιο ανάπτυξης της Δρέσδης, από τον Herbert Conert (Δεκέμβριος 1945), που αποφασίστηκε στις 5 Ιανουαρίου 1946 από το Δημοτικό Συμβούλιο, με εκτεταμένες ανακατασκευές ανάκτησης της προπολεμικής εικόνας της πόλης.

Πηγές: https://www.quondam.com/19/1925.htm, http://www.das-neue-dresden.de/images/mart-stam-dresden.jpg και http://www.das-neue-dresden.de/images/conertplan-1945-dresden.jpg.

και αρχαίων ερειπίων, που, με την συγκυρία της καταστροφής των νεώτερων κατασκευών, θα μπορούσαν, πλέον, να ανασκαφούν. Η άποψη, όμως, που, κυρίως, επεκράτησε, στα μεταπολεμικά ευρωπαϊκά κέντρα πόλεων, είναι εκείνη της ανακατασκευής «όπου και όπως ήταν» (Καραδέδος: 47).

Οι εκτεταμένες ανακατασκευές ιστορικών κέντρων, σε Βαρσοβία, Βουδαπέστη, Μόναχο, Δρέσδη, Ρίμινι, Λονδίνο, ήταν επιχειρήσεις "ανάκτησης" με συμβολική αξία, συνδεδεμένες, κυρίως, με το εθνικό αίσθημα, βάσει εικονογραφικού υλικού (φωτογραφιών, πινάκων, σχεδίων, cartes postales κλπ), το οποίο επέτρεψε την αναπαράσταση της προπολεμικής εικόνας της πόλης και του χαρακτήρα της, πράγμα που όμως έγινε "εις βάρος της αυθεντικότητάς της" (Μπούρας 1982: 20). Εξ άλλου καθώς διάφορα στυλ και αρχιτεκτονικές εποχές ανακατασκευάστηκαν ταυτόχρονα, παλιώνουν όλα μαζί, πράγμα που προδίδει την πλαστότητά τους. Είναι γεγονός πως κατά την πρώτη μεταπολεμική δεκαπενταετία 1945-60 η διαφύλαξη της αυθεντικότητας των ιστορικών τεκμηρίων δεν αποτελούσε προτεραιότητα των ευρωπαϊκών πόλεων, ενώ πολλές από τις αρχές των αναστηλώσεων παραβιάστηκαν, καθώς αξιολογήθηκε πως "η αποκατάσταση της φυσιογνωμίας των πόλεων βάραινε πολύ περισσότερο από τον σεβασμό των άμορφων ερειπίων" (Κνιθάκης: 107).

Στις δεκαετίες 1950-1960 κυριάρχησε η λογική της αντικατάστασης των κτιριακών δομών του παρελθόντος από μοντέρνες κατασκευές, ενώ είναι αργότερα, κατά τη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

δεκαετία του 1970, που οι τάσεις στράφηκαν στη βελτίωση των κελυφών με ήπιες παρεμβάσεις αποκατάστασης. Η μεγάλη ιστορική κληρονομιά, που -παρά τους ακρωτηριασμούς και τις ανασυγκροτήσεις που ακολούθησαν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τις μαζικές ανακαινίσεις κατά τις δεκαετίες 1950-1970- η ευρωπαϊκή πόλη διασώζει στην όψη της και που αποτελεί το κύριο ελκτικό στοιχείο της για τους επισκέπτες από άλλες ηπείρους, δεν περιορίζεται μόνο στη διάσταση του χρόνου, όπως αυτή είναι εγγεγραμμένη στο αστικό υλικό, αλλά αφορά την ίδια την αντίληψη της πόλης (Burgel, G., 2003/2007: 17). Ήδη από τη δεκαετία του ’60, σε όλη την Ευρώπη, εκδηλώνεται μια κίνηση για τη σωτηρία της ιστορικής φυσιογνωμίας των παλαιών ευρωπαϊκών πόλεων, όχι εξ αιτίας καταστροφικών πολέμων πια, αλλά κυρίως λόγω της τάσης εκσυγχρονισμού και των έντονων οικονομικών πιέσεων, που αποτελούσαν τη σύγχρονη απειλή για την αυθεντικότητα των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος.

5.3.3 Μετά τη Διακήρυξη του Άμστερνταμ

Το 1975, Έτος Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, συντάσσεται στο Άμστερνταμ η Χάρτα για την Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Κληρονομιά, την οποία αναλαμβάνουν την υποχρέωση να ενσωματώσουν, όλες οι ευρωπαϊκές νομοθεσίες, ενώ πλέον αναγνωρίζεται η ανάγκη προστασίας του ιστορικού κέντρου των ευρωπαϊκών πόλεων, με επέκταση και στα "κοινά" κτήρια των μεθόδων αναστήλωσης των "μνημειακών" κτηρίων (Benevolo 1997: 335) καθώς άλλωστε, ελλείψει ιδιαίτερου θεσμικού πλαισίου, εφαρμόζονται, κατά τις αποκαταστάσεις όλων των κτηρίων, οι βασικές αρχές της Χάρτας της Βενετίας, της "διακριτότητας" και "απόδοσης της σφραγίδας της εποχής" κατά την κατασκευή των νέων συμπληρώσεων, με τη χρήση δομικού υλικού διαφορετικού, σε σχέση με το αρχικό, και κυρίως με την αποφυγή αναπαραγωγής των ιστορικών μορφών στις νέες προσθήκες (Μαλλούχου Tufano: 325). Οι εφαρμοζόμενες πρακτικές ήταν εξ άλλου συμβατές και με τις αρχές της Χάρτας των Αθηνών (σημείο/θέση 70) για την προστασία της αυθεντικότητας των υλικών μαρτυριών του παρελθόντος, όμως πλέον, σε μια χρονική περίοδο εντεινόμενης αμφισβήτησης του μοντερνισμού, τόσο στο πεδίο της αρχιτεκτονικής, όσο και της πολεοδομίας.

Από τη δεκαετία του 1980, με την υλοποίηση σημαντικών μεταμοντέρνων αρχιτεκτονημάτων στην Ευρώπη, τέτοιων όπως η Neue Staatsgalerie και το Kammer-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνα 12: Καρτ ποστάλ του ανατολικού μετώπου της πλατείας Römerberg, στη Φρανκφούρτη του Μάιν, του 1900. Εικόνα 13: Αεροφωτογραφία του Μαΐου του 1945, με βομβαρδισμένα τα κτίρια μεταξύ καθεδρικού ναού και ποταμού. Εικόνα 14: Ανακατασκευή (1981–1984) των μεσαιωνικών κτηρίων βάσει της καρτ ποστάλ. Η επιθυμία αναστροφής της ιστορίας υπερισχύει της επιδίωξης της αυθεντικότητας.

Πηγές: http://onthisspot.ca/frankfurt.html, https://en.wikipedia.org/wiki/Frankfurt#/media/File:Frankfurt_Am_Main-Altstadt-Zerstoerung-Luftbild_1944.jpg και https://en.wikipedia.org/wiki/Frankfurt#/media/File:Frankfurt_Am_Main-Samstagsberg-20070607.jpg.

theater του James Stirling στη Στουτγάρδη, ο ουρανοξύστης Messeturm του Helmut Jahn στη Φρανκφούρτη, και στο Λονδίνο η πτέρυγα Sainsbury της Εθνικής Πινακοθήκης από τον Robert Venturi και το κτήριο SIS από τον Terry Farrell, αρχίζει μια εξοικείωση του κοινού και της διοίκησης με την χρήση στοιχείων των ιστορικών μορφών στη σύγχρονη αρχιτεκτονική παραγωγή δημοσίων κτηρίων. Καθώς, όπως έχει γραφεί (Κνιθάκης: 104), το πνεύμα της κάθε εποχής, όπως αυτό εκφράζεται από τη ζωντανή της αρχιτεκτονική, επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα κατάλοιπα του παρελθόντος,

Εικόνες 15, 16 και 17. Ανακατασκευή της Frauenkirche (1994-2005), στο κέντρο της (πρώην ανατολικογερμανικής) Δρέσδης. Εικόνα 18. Εκδήλωση μνήμης, μπροστά από το ερείπιο, το 1984. Η αντιμετώπισή της, είναι ενδεικτική της διαφοράς των αντιλήψεων, πριν και μετά το 1989. Η ανάκτηση του μνημείου, που θεωρείται πιστή και ποιοτική (με αξιοποίηση του αυθεντικού οικοδομικού υλικού) και του περιβάλλοντος ιστορικού ιστού, εντάσσεται στην επιθυμία αναστροφής της ιστορίας και διεκδίκησης κυρίαρχου ρόλου της Γερμανίας στην Ευρώπη, ενώ για το κομμουνιστικό καθεστώς προστατευτέο αγαθό αποτελούσε η αυθεντική μορφή του ερειπίου, για διατήρηση της μνήμης της "θηριωδίας" των συμμάχων.

Πηγές: https://www.jaeger-ingenieure.de/de/projekte/archaeologische-enttruemmerung-frauenkirche-dresden.html, https://www.luftbildsuche.de/info/luftbilder/wiederaufbau-dresdner-frauenkirche-dresdner-innenstadt-29283.html, http://www.steine-und-minerale.de/images/database/themen/frauenkirche_dresden.png και https://www.dw.com/de/dresden-schwieriges-gedenken-an-den-13-februar-1945/a-37485129.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνα 19: Η ένταξη του υστερο-μοντέρνου λευκού Museu de Arte Contemporânea de Barcelona του Richard Meier (1991-1995), στην περιοχή Raval της Βαρκελώνης, χαρακτηρίζεται από διακριτότητα και δεν νοθεύει την αυθεντικότητα του ιστορικού περιβάλλοντος. Εικόνες 20 και 21: Η ανακατασκευή, με σύγχρονα υλικά και μεθόδους, σε μίμηση της ιστορικής του εξωτερικά μορφής, του αυτοκρατορικού ανακτόρου του Βερολίνου, για τη στέγαση του Humboldt Forum (2013-2019), που ως πρακτική είναι καταδικασμένη, τόσο από τη Χάρτα της Αθήνας (1933/1942), όσο και από τη Χάρτα της Βενετίας (1964), εντάσσεται στις σύγχρονες ανακατασκευές, μετά το Ντοκουμέντο της Nara για την Αυθεντικότητα (1994).

Πηγές: http://professional.barcelonaturisme.com/Fitxa/Museu-d-Art-Contemporani-de-Barcelona--MACBA-/_AQOxJsOzpq_qSjGi4waL-o7wCGkA2-PwQbqU-VD2tzR_W9jywk1kBf3Wgv1ghFUI, https://www.berliner-zeitung.de/kultur/humboldt-forum-berlin-die-hindernisse-fuer-neil-macgregor-sind-gewaltig-23366900 και https://berliner-schloss.de/en/wp-content/uploads/sites/2/2015/01/20100115182846764.jpg.

προλειαίνεται ήδη το έδαφος για το επόμενο στάδιο στις αντιλήψεις περί "αυθεντικότητας", το οποίο διακρίνεται για περισσότερη ανοχή, αν όχι "αποδοχή" κι "ιδιαίτερη δημοφιλία" απέναντι σε ιστορικές ανακατασκευές και στυλιστικές αποκαταστάσεις, ακόμη και ως αντίγραφα με σύγχρονα υλικά και μεθόδους (οπλισμένο σκυρόδεμα) και απομίμηση της ιστορικής εξωτερικά μορφής (Μαλλούχου Tufano: 331).

5.3.4 Οι σχετικές τάσεις σήμερα

Σήμερα, σε συνθήκες διεθνούς ανταγωνισμού των πόλεων και επιδίωξης παροχής πολλαπλών δυνατοτήτων κατανάλωσης πολιτισμού και αναψυχής, σε ένα κοινό "εθισμένο σε εικονιστικές και εικονικές πραγματικότητες και περιβάλλοντα" (Μαλλούχου Tufano: 335), που είναι αμφίβολο αν μπορεί ή αν ενδιαφέρεται να διακρίνει το "αυθεντικό" με ιστορικούς όρους, φαίνεται να προβάλλει η προτεραιότητα "δημιουργίας ποιοτικού αστικού χώρου με συμβολισμούς" (Γοσποδίνη 2018), που σ' ένα τέτοιο πλαίσιο, θα μπορούσε, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, να είναι και κατασκευασμένος, φτάνει έστω να "μοιάζει αυθεντικός" ή απλώς να "μοιάζει παλιός", αφού το παλιό, ως "προϊόν του παλιού καλού καιρού (in illo tempore) είναι κατ' ανάγκη καλύτερο από το σημερινό" (Στεφάνου και Στεφάνου 2003: 20). Στο άρθρο της "Μαθήματα από τη Βενετία. Αυθεντικότητα, Συναισθήματα και Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών" η Naomi Baron (2013), χρησιμοποιεί το παράδειγμα του εμβληματικού Campanile di San Marco, του καμπαναριού 98,6 μέτρων, δίπλα στη Βασιλική του Αγίου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Μάρκου στη Βενετία, που χτίστηκε το 1514, κατέρρευσε το 1902 και ανακατασκευάστηκε πιστά το 1912, πράγμα που πιθανόν να αγνοούν τα εκατομμύρια των επισκεπτών του, για να θέσει το ερώτημα της "αυθεντικότητας". Δεν είναι κατά κυριολεξία "αυθεντικό", αν και είναι το καλύτερο που θα μπορούσε να γίνει, ακόμη και ενσωματώνοντας κομμάτια από την αρχική δομή, αποφαίνεται. Πολύ λιγότερο πιστή, σημειώνει, είναι η αναπαραγωγή του Campanile που αποτελεί μέρος του Venetian Hotel στο Λας Βέγκας (1999). Καθώς το αμερικάνικο ξενοδοχειακό συγκρότημα (συμπεριλαμβανομένου του Campanile) έχει ως στόχο να δώσει τη "γεύση της Βενετίας", παρά να προσφέρει αληθοφάνεια, κρίνοντας από την εμπορική επιτυχία του ξενοδοχείου, η συγγραφέας συμπεραίνει ότι οι επισκέπτες δεν αποτρέπονται από την έλλειψη αυθεντικότητας, για να διατυπώσει και το ερώτημα, αν η αυθεντικότητα είναι ακόμη ζητούμενη, την εποχή του facebook, κατά την οποία έφηβοι και νεαροί ενήλικες συχνά "σκηνοθετούν" τα προφίλ τους με φωτογραφίες ή κείμενο που μπορεί να μην απεικονίζουν το άτομο που γνωρίζουμε από τις καθημερινές συναντήσεις, ενώ όλο και περισσότερο τα SMS που αποστέλλονται μέσω κινητού τηλεφώνου υποκαθιστούν την αυθεντική διαπροσωπική επικοινωνία.

Εικόνες 22, 23: Το Campanile του San Marco, το 1902 και σήμερα, μετά την ανακατασκευή του 1912. Εικόνα 24: Το αντίγραφο του Campanile στο Venetian Hotel, Λας Βέγκας (1999). Εικόνα 25: Το οικοδομικό υλικό του Campanile μπροστά στη Βασιλική του San Marco, μετά την κατάρρευση του 1902, που επαναχρησιμοποιήθηκε κατά την ανακατασκευή του 1912 ως επιδίωξη ενός βαθμού αυθεντικότητας.

Πηγές: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6b/CROLLO1.jpg, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/37/Venice02.jpg, http://abbafab.com/event/venetian-hotel-las-vegas-private-show/ και https://www.theguardian.com/news/2013/apr/21/observer-archive-venice-campanile-rebuilt.

Όσον αφορά τη διάσταση της "αυθεντικότητας" της πόλης, στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, αυτή φαίνεται πως, γενικά, δεν συγκεντρώνει την αναμενόμενη προσοχή, ενώ αντίθετα εκφράζεται η άποψη πως είναι ορατός ο κίνδυνος "επικράτησης ενός παγκόσμια αποδεκτού νέο-γραφικού" (Στεφάνου 2007: 1). Είναι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

γεγονός πως, σε συνθήκες διεθνούς ανταγωνισμού των πόλεων, η προστασία και ανάδειξη των ιστορικών ιδιαιτεροτήτων και των τοπικών διαφοροποιήσεων, δεν ευνοείται, καθώς άλλωστε, όπως ισχυρίζεται ο Πιέρ Μπουρντιέ (Παναγιωτόπουλος 2003: 44), "ο ανταγωνισμός όχι μόνο δε διαφοροποιεί, αλλά ομογενοποιεί", αφού "η επιδίωξη του μεγαλύτερου δυνατού κοινού" υπαγορεύει περιβάλλοντα ελάχιστα διαφοροποιημένα, "προϊόντα omnibus, για κάθε είδους κοινό, από κάθε χώρα". Εξ άλλου, οι επικρατούσες απόψεις για την ανάπτυξη της δημιουργικής πόλης εστιάζουν στη σημασία των υποδομών ή του κοινωνικού πλαισίου, αγνοώντας τους πολιτιστικούς παράγοντες (García στο Rius-Ulldemolins 2014). Αντίθετα όμως, υποστηρίζεται πως, ο πολιτισμός μπορεί να είναι όχι μόνο ένα μέσο, μεταξύ άλλων, για να προωθήσει την ανάπτυξη της πόλης ή την αστική αναγέννηση, αλλά κι ένα βασικό στοιχείο για την καθιέρωση της μοναδικότητας και της αυθεντικότητας της πόλης, καθώς και της αμοιβαίας ανταλλαγής αξίας μεταξύ του αστικού χώρου και των πολιτιστικών δημιουργιών. Η περιοχή Raval, για παράδειγμα, στο κέντρο της Βαρκελώνης απέκτησε μιαν αξιοσημείωτη ελκυστικότητα, για ντόπιους κατοίκους και τουρίστες που προσελκύονται από την "υπαινικτική μοναδικότητα και αυθεντικότητα της περιοχής", μέσω ενός προγράμματος αστικής αναγέννησης, που δεν υπήρξε μια διαδικασία ανανέωσης μόνο στο επίπεδο των υποδομών αλλά και του συμβολισμού (Rius-Ulldemolins 2014). Ενώ οι κεντρικές συνοικίες των ευρωπαϊκών πόλεων γνωρίζουν μιαν ιστορική αναγνώριση, ο Bernard Reichen (1992: 70) αναδεικνύει τον κίνδυνο "να δούμε τις συνοικίες αυτές να μετατρέπονται σε μουσεία της πόλης, να απολιθώνονται, να θεατροποιούνται και να καταναλίσκονται από ένα καινούργιο κόσμο…".

5.4 Η διαχρονική εξέλιξη των αντιλήψεων περί "αυθεντικότητας" και η αντιμετώπιση της Ιστορικότητας των Κέντρων των Ευρωπαϊκών Πόλεων

Φαίνεται πως, ιστορικά, η εξέλιξη των αντιλήψεων περί "αυθεντικότητας" των τεκμηρίων του παρελθόντος στο αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό πεδίο, και η συνακόλουθη αντιμετώπιση των κέντρων των πόλεων, δεν παρακολούθησε πάντοτε τη διαμόρφωση της έννοιας στο αρχαιολογικό πεδίο. Ενίοτε έδειχνε να την αγνοεί, ενώ διαχρονικά, ίσως αντίστροφα λειτούργησε αυτή η σχέση, καθώς, είναι μάλλον το πνεύμα της κάθε εποχής, όπως αυτό εκφραζόταν από τη ζωντανή της αρχιτεκτονική, που επηρέαζε τον τρόπο αντιμετώπισης των καταλοίπων του παρελθόντος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Το πνεύμα των διακηρύξεων της Χάρτας της Βενετίας, για τον "σεβασμό των αυθεντικών τεκμηρίων" και την "ανάγκη διάκρισης των νέων συμπληρώσεων από τα παλαιά τμήματα" και "κατασκευής τους με τρόπο που να φέρει τη σφραγίδα της σύγχρονης εποχής", και η κατ' εξοχήν δυτική σύλληψη της έννοιας της "αυθεντικότητας", που αυτή προδιαγράφει, δεν είναι άσχετα με το γεγονός, ότι η Χάρτα διαμορφώθηκε και συντάχθηκε σε εποχή αναμφισβήτητης κυριαρχίας της μοντέρνας αρχιτεκτονικής και, συνεπώς, μεταφέρει την διατυπωμένη, 30 χρόνια πριν, στη Χάρτα των Αθηνών έννοια του "αυθεντικού" ως ιδιότητας των υλικών μαρτυριών του παρελθόντος, που απειλείται με "δυσφήμιση" από τα "ψεύτικα" αντίγραφα. Εξ άλλου μοιάζει η δυτική θεώρηση της έννοιας της "αυθεντικότητας" στο αρχαιολογικό πεδίο να πάσχει από την ίδια μονομέρεια και βασική αγνόηση πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων που χαρακτήριζε την μοντέρνα αρχιτεκτονική και πολεοδομία (διεθνές στυλ και φονξιοναλιστική πόλη, κατάλληλα για παγκόσμια εφαρμογή).

Χρειάστηκε να περάσουν άλλα 30 χρόνια, για να αντιμετωπισθεί το ζήτημα, στο πνεύμα μιας μεταμοντέρνας αναγνώρισης πολιτισμικού σχετικισμού, και να διατυπωθεί στο Ντοκουμέντο της Nara για την Αυθεντικότητα η διακήρυξη πως η αυθεντικότητα νοείται κατά περίπτωση, μέσα στο πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο τα μνημεία δημιουργήθηκαν και ανήκουν.

Στην αντίληψη και πρακτική των ευρωπαϊκών πόλεων, η αυθεντικότητα των ιστορικών κέντρων, διαχρονικά, νοήθηκε, ως "διατήρηση" των αυθεντικών τεκμηρίων του παρελθόντος, ως "ανάκτηση" και επιδίωξη αναστροφής της ιστορίας, ως "επινόηση" για την υποστήριξη πολιτικού αφηγήματος. Η ύπαρξη διαφορετικών αντιλήψεων, οι οποίες εξελίσσονται και μεταβάλλονται, είναι θεμιτή και αναμενόμενη και για το παρόν και το μέλλον. Η διαφύλαξη των πολιτισμικών πόρων, "συνεχώς ερμηνευόμενων" (Olmo: 64), με διατήρηση των αυθεντικών υλικών τεκμηρίων του παρελθόντος χωρίς παραποιήσεις και κιβδηλείες (Μπούρας 1982), αποτελεί προϋπόθεση για τη δυνατότητα διαφορετικών ερμηνειών και στο μέλλον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στους Πίνακες 1 και 2 παρουσιάζεται επιγραμματικά η διαχρονική εξέλιξη των αρχαιολογικών και πολεοδομικών αντιλήψεων για την "αυθεντικότητα" και η αντίστοιχη αντιμετώπιση της Ιστορικότητας των ευρωπαϊκών κέντρων πόλεων.

Πίνακας 1. Βασικές αντιλήψεις σχετικά με την 'αυθεντικότητα' πριν τη Χάρτα της Βενετίας (1964) και αντίστοιχες χαρακτηριστικές περιπτώσεις αντιμετώπισης κέντρων ευρωπαϊκών πόλεων

Βασικές χρονικές περίοδοι	**Βασικές Αρχαιολογικές αντιλήψεις**	**Βασικές Πολεοδομικές αντιλήψεις και πρακτικές**	**Χαρακτηριστικές Περιπτώσεις Κέντρων Πόλεων**
έως το 1850 εμπειρικό ρεστάουρο,	Αναγνώριση της αισθητικής και χρηστικής, όχι της ιστορικής αξίας **δεν διασφαλίζεται η αυθεντικότητα των τεκμηρίων**		
από τα 1850 στη Γαλλία στυλιστικό ρεστάουρο	Επιδίωξη της μορφολογικής και ρυθμολογικής ενότητας, με απαλλαγή από μεταγενέστερες προσθήκες, **καταστρέφονται αυθεντικά τεκμήρια νεότερων φάσεων**.	- Κατεδαφίσεις και μαζικές ανακατασκευές στα απαξιωμένα κέντρα, 'υγιεινισμός' (στην Αγγλία από τη δεκαετία του 1830, στη Γαλλία με το νόμο του 1850) ή για την εφαρμογή 'νεοκλασικής' πολεοδομίας (γαλλικός νόμος για απαλλοτριώσεις του 1841), αδιαφορώντας για τα αυθεντικά τεκμήρια του παρελθόντος. - Μεγαλύτερη 'ευαισθησία' κατά την επέμβαση στα ιστορικά κέντρα στη γερμανική νομοθεσία (π.χ. πρωσικός νόμος για τις ευθυγραμμίσεις του 1875, με προβλέψεις για αποφυγή παραμορφώσεων δρόμων, πλατειών, της όψης του κατοικημένου χώρου). - Στην Ιταλία, η σταθερή πολιτική αποκατάστασης, για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς των ιστορικών πόλεων, συνέβαλε στη διατήρηση των ιστορικών κέντρων.	- Δημόσια έργα του Haussmann στο Παρίσι (1853-1870), κατεδαφίσεις μεσαιωνικών συνοικιών, διανοίξεις ευρέων λεωφόρων και διαμόρφωση νέων πολεοδομικών μετώπων. - Γερμανική πόλη με διατήρηση του οδικού δικτύου του μεσαιωνικού της πυρήνα η Νυρεμβέργη. - Το ιστορικό κέντρο της Ρώμης διατηρείται με μνημεία από διάφορες περιόδους.
από τα 1850 στην Αγγλία ρομαντικό ρεστάουρο ή αντι-ρεστάουρο	Αναγνώριση, ως υπέρτατης αξίας των μνημείων, της *«παλαιότητας»* που είναι μοναδική και αναντικατάστατη, άρνηση των αποκαταστάσεων, **διατήρηση των αυθεντικών τεκμηρίων και της πατίνας του χρόνου**.		
από το 1883 στην Ιταλία επιστη-μονικό ρεστάουρο	Επιτρέπεται μόνο η συντήρηση, ενώ η να αναστήλωση γίνεται μόνον σε απόλυτη ανάγκη, **η προσθήκη σε σχέση με το αυθεντικό έχει διαφορά** ώστε να αποφεύγεται η εξαπάτηση, **όλες οι μεταγενέστερες φάσεις διατηρούνται**.		
από το 1920 μοντέρνο κίνημα, CIAM, Χάρτα των Αθηνών (1933)		- Εφαρμογή αρχών της μοντέρνας πόλης και του 'διεθνούς στυλ'. - Πρώτη ρητή αναφορά στην έννοια του **'αυθεντικού' ως ιδιότητας των μαρτυριών του παρελθόντος** που **απειλείται με 'δυσφήμιση' από τα 'ψεύτικα' αντίγραφα** (θέση 70), διατήρηση ορισμένων από κτίσματα που επαναλαμβάνονται (θέση 66) αν η διατήρηση δεν συνεπάγεται 'θυσία' αυτών που διαβιούν σε ανθυγιεινές συνθήκες (θέση 67) αν μπορεί να διορθωθεί η 'ζημιά' από την παρουσία τους (θέση 68), ενώ **κατεδαφίζονται 'οι τρώγλες γύρω από ιστορικά μνημεία'** (θέση 69).	- Πρόταση του Le Corbusier για το Παρίσι (Plan Voisin, 1925), που δεν έγινε αποδεκτή. - Πρόταση του Mart Stam για την ανοικοδόμηση της Δρέσδης (1948), που απορρίφθηκε από το Δ.Σ. της πόλης, επιλέγοντας την ανακατασκευή πάνω στο παλιό σχέδιο.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 2. Βασικές αντιλήψεις σχετικά με την 'αυθεντικότητα' μετά τη Χάρτα της Βενετίας (1964) και αντίστοιχες χαρακτηριστικές περιπτώσεις αντιμετώπισης κέντρων ευρωπαϊκών πόλεων

Βασικοί χρονικοί σταθμοί	**Βασικές Αρχαιολογικές αντιλήψεις**	**Βασικές Πολεοδομικές αντιλήψεις**	**Χαρακτηριστικές Περιπτώσεις Κέντρων Πόλεων**
- Χάρτα της Βενετίας (1964)	Πρώτη ρητή αναφορά στον όρο **'αυθεντικότητα'**, για τα μνημεία και τα 'μνημειακά σύνολα' διακηρύσσεται το '**καθήκον μας να τα παραδώσουμε με τον πλήρη πλούτο της αυθεντικότητάς τους**' και ο **σεβασμός των αυθεντικών τεκμηρίων και του γνήσιου υλικού τους** [που υπαγορεύει τη] **διάκριση των νέων συμπληρώσεων από τα παλαιά τμήματα**	Στις δεκαετίες 1950-1960 κυριάρχησε η αντικατάσταση των κτιριακών δομών του παρελθόντος από σύγχρονες κατασκευές, ενώ αργότερα, οι τάσεις στράφηκαν στη βελτίωση των κελυφών με ήπιες παρεμβάσεις αποκατάστασης	-Εκτεταμένες ανακατασκευές ιστορικών κέντρων, σε Βαρσοβία, Βουδαπέστη, Μόναχο, Δρέσδη, Ρίμινι, Λονδίνο, ως επιχειρήσεις "ανάκτησης" με συμβολική αξία, συνδεδεμένες, κυρίως, με το εθνικό αίσθημα, βάσει εικονογραφικού υλικού (φωτογραφιών, πινάκων, σχεδίων, cartes postales κλπ), το οποίο επέτρεψε την αναπαράσταση της προπολεμικής εικόνας της πόλης, όμως "εις βάρος της αυθεντικότητάς της"
- Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975)	Ενδιαφέρον για **προστασία** εκτός από τα μεμονωμένα μνημεία ή τα 'μνημειακά σύνολα' (άρθρο 14 ΧτΒ) επίσης **για συνοικίες πόλεων και χωριά**	**προστασία του ιστορικού κέντρου**, με **επέκταση και στα 'κοινά' κτίρια των μεθόδων των 'μνημειακών' κτιρίων**	- Μιμητική ανακατασκευή του οικισμού Venzone στην περιοχή του Friuli, στην Ιταλία (που είχε καταστραφεί από σεισμό το 1976). - Επίσης ανακατασκευή: - Μνημείων στη Μόσχα (στα 1990), που καταστράφηκαν κατά τη σταλινική περίοδο - Της Frauenkirche της Δρέσδης (1994-2005), βομβαρδισμένης από τη συμμαχική αεροπορία το 1945, (και ανάκτηση του περιβάλλοντος ιστορικού πολεοδομικού ιστού) - Του ανατολικού μετώπου της πλατείας Römerberg (1981-1984), στο κέντρο της Φρανκφούρτης του Μάιν που είχε βομβαρδισθεί στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο - Στην ιστορική, εξωτερικά, μορφή του, του αυτοκρατορικού ανακτόρου των Hohenzollern στο Βερολίνο για τη στέγαση του Humboldt Forum (2013-2019)
- Ντοκουμέντο της Nara για την Αυθεντικότητα (1994)	Η **αυθεντικότητα** μπορεί να βασίζεται σε διαφορετικά κριτήρια, **ανάλογα με το πολιτισμικό πλαίσιο** (άρθρο 11), σημαντική και επείγουσα η αναγνώριση, μέσα στο κάθε πολιτισμικό πλαίσιο, της **ειδικής φύσης των αξιών της πολιτιστικής κληρονομιάς** (άρθρο 12), η **κρίση περί αυθεντικότητας**, πρέπει να πραγματοποιείται **ανάλογα με τη φύση και το περιεχόμενο της πολιτιστικής κληρονομιάς των λαών** (άρθρο 13)	- Μιμητική ανακατασκευή ιστορικών συνόλων, μετά από βίαιη καταστροφή τους, από φυσικά ή ανθρωπογενή αίτια - Ανάκτηση του ιστορικού αστικού ιστού των πόλεων, με ανακατασκευή των μνημείων τους, για αναστροφή της ιστορίας ή/και για αξιοποίησή της ως στοιχείου branding	

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

5.5 Η αντίληψη περί "αυθεντικότητας" στη σχετική ελληνική νομοθεσία, νομολογία και τη διοίκηση

Στην ελληνική αρχαιολογική νομοθεσία η "αυθεντικότητα" αναφέρεται με την έννοια που αυτή περιέχεται στη Χάρτα της Βενετίας. Στα άρθρα 40 και 41 του Ν.3028/2002, "Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς" αναφέρεται η διατήρηση της "αυθεντικότητας", ταυτόχρονα με τη "διατήρηση της υλικής υπόστασης των ακίνητων μνημείων, ως ένας από τους σκοπούς -μαζί με την ανάδειξη και εν γένει την προστασία τους- των εργασιών" (συντήρηση, στερέωση, αποκατάσταση, αναστήλωση, κατάχωση, τοποθέτηση προστατευτικών στεγών, διαμόρφωση του

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

περιβάλλοντος χώρου και εργασίες που αποβλέπουν σε απόδοση σε χρήση ή σε φιλοξενία χρήσεων) σε ακίνητα μνημεία.

Στον ιστότοπο της Διεύθυνσης Αναστήλωσης Αρχαίων Μνημείων του ΥΠΠΟ (http://www.yppo.gr/1/g1540.jsp?obj_id=19) αναφέρεται πως: "Οι μελέτες και τα έργα προστασίας, αποκατάστασης και ανάδειξης αρχαίων μνημείων ακολουθούν τις αρχές και τις κατευθύνσεις διεθνών συμβάσεων και χαρτών, που έχουν επικυρωθεί από την Ελλάδα, όπως π.χ. η Χάρτα της Βενετίας (ICOMOS, Βενετία 1964), η Σύμβαση Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς (UNESCO, Παρίσι 1972), η Διακήρυξη του Άμστερνταμ για την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική κληρονομιά (Άμστερνταμ 1975) και το Ντοκουμέντο για την αυθεντικότητα (UNESCO, ICCROM and ICOMOS, Νάρα, 1994)".

Στον ιστότοπο της Διεύθυνσης Προστασίας και Αναστήλωσης Νεωτέρων και Σύγχρονων Μνημείων (http://www.yppo.gr/1/g1540.jsp?obj_id=23) αναφέρεται πως: "Οι εργασίες στα μνημεία και ιδίως η συντήρηση, η στερέωση, η αποκατάσταση, η αναστήλωση κλπ. αποσκοπούν στη διατήρηση της υλικής υπόστασης και αυθεντικότητάς τους, την ανάδειξη και εν γένει την προστασία τους", ενώ και για την επιτροπή του άρθρου 41, 1 του Ν. 3028/2002, για την προστασία ετοιμόρροπων μνημείων, αναφέρεται πως αυτή ελέγχει την κατάστασή τους και προτείνει μέτρα "υπό την προϋπόθεση ότι διαφυλάσσεται η αυθεντικότητα του μνημείου", στα οποία περιλαμβάνονται οι αναγκαίες εργασίες για την υποστύλωση, προσωρινή στερέωση του κτιρίου, αποξήλωση ετοιμόρροπων τμημάτων, συλλογή αρχιτεκτονικών μελών ή διακοσμητικών στοιχείων που κινδυνεύουν, καθώς και την ασφάλεια των ενοίκων ή των διερχομένων.

Στο ίδιο πνεύμα εντάσσονταν και οι δηλώσεις της Υπουργού Πολιτισμού Λ. Κονιόρδου, στις 03.07.2017 στη Μυτιλήνη, αναφερόμενης στην ανάγκη του ξαναχτισίματος της Βρίσας με επανάχρηση του οικοδομικού υλικού των παλιών προστατευόμενων αρχιτεκτονημάτων που κατέρρευσαν από τον σεισμό της 12ης Ιουνίου 2017, πως "οι πέτρες αυτές αποτελούν μια σημαντική προίκα για τον τόπο" που "πρέπει να μη χάσει τη φυσιογνωμία του" και πως "πρέπει να υπάρξει η συγκέντρωση του αυθεντικού υλικού κατασκευής ανά σπίτι και η φύλαξή του, ώστε να ξαναχρησιμοποιηθεί" (https://left.gr/news/l-koniordoy-anagki-prostasias-ton-domikon-ylikon-ton-spition-poy-katerreysan-sti-vrisa).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Ως απόφαση-σταθμό, που για πρώτη φορά ορίζει την έννοια της αυθεντικότητας του μνημείου ως "αυθεντικότητα της μαρτυρίας του και όχι των συγκεκριμένων υλικών, με τα οποία είχε αρχικά κατασκευαστεί", χαρακτήριζε η πρόεδρος της Monumenta, Ειρήνη Γρατσία, την Απόφαση του Ε΄ Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, του 2013, για κτίριο στην οδό Ραβινέ 15 στο Κολωνάκι, με το σκεπτικό ότι "το κτίσμα δεν στερείται της αυθεντικότητάς του, προκειμένου να χαρακτηρισθεί ως μνημείο, εκ μόνου του λόγου ότι έχουν καταστραφεί, αφαιρεθεί ή κατεδαφισθεί τα ιδιαιτέρως αξιόλογα αρχιτεκτονικά ή μορφολογικά του στοιχεία, υπό την προϋπόθεση ότι τα στοιχεία αυτά μπορεί να αποκατασταθούν, όπως προβλέπει ο νόμος" (http://www.eleftherostypos.gr/ellada/8211-h-teleutaia-selida-enos-entupwsikou-ktiriou/).

Η συγκεκριμένη απόφαση του ΣτΕ, που ακυρώνει πράξεις "μη χαρακτηρισμού" ως διατηρητέου, τόσο της Γενικής Διεύθυνσης Πολεοδομίας του τότε ΥΠΕΧΩΔΕ, όσο και του ΥΠΠΟ, επειδή "εξ αιτίας κατεδάφισης εξέλιπαν τα ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία του, τα οποία το καθιστούσαν άξιο διατήρησης", αποτελεί αξιοσημείωτη νομολογία, αφού εισάγει στο σκεπτικό του την υποχρέωση της διοίκησης να "αξιολογήσει τα αρχικά χαρακτηριστικά του κτιρίου, όπως ήταν πριν από την κατεδάφιση" και επανεισάγει, προς τον σκοπό αυτό, το θέμα στο Κεντρικό Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής (Το Βήμα, 19.01.2014: Α 38).

Είναι ενδιαφέρον πως μια ενδεχόμενη εκ των υστέρων κήρυξη μπορεί να επιβάλλει και την ανακατασκευή του κατεδαφισμένου κτηρίου, σύμφωνα με το άρθρο 6, παρ. 6 του ΝΟΚ (Ν. 4067 / 9.12.2012, ΦΕΚ 79Α΄), μια διάταξη αμφιλεγόμενη, που έχει σχολιαστεί αρνητικά, αφού πάσχει στο πεδίο της αυθεντικότητας, όπως, άλλωστε, και το προγενέστερο άρθρο 4, παρ. 5 του αναθεωρημένου ΓΟΚ του 2000 (Ν. 2831), που επιβάλλει την ανακατασκευή κηρυγμένου κτιρίου όταν αυτό καταστρέφεται, καθώς, όπως χαρακτηριστικά έχει γραφεί (Δωρής 2004: 84), "το έκτρωμα που θα κατασκευαστεί θεωρείται και αυτό μνημείο που προστατεύεται", αλλά κυρίως γιατί μπορεί να αποτελέσει, μέσα από τη στρεβλή εφαρμογή της, κίνητρο για κατεδάφιση των αυθεντικών μνημείων, αν η "αυθεντικότητά" τους είναι δυνατόν να ανακτηθεί με την ανακατασκευή τους. Ο Μ. Δωρής, που αργότερα (2013) διετέλεσε και Γ.Γ. του ΥΠΠΟ, είχε καταγγείλει και παλαιότερα, κατά τις εργασίες του 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου, ενδεικτική σχετική περίπτωση, και συγκεκριμένα πως στο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

"Γκάζι", στο επί της οδού Πειραιώς αεριοφυλάκιο, συντελέστηκε "καταστροφή κηρυγμένου μνημείου, σκόπιμα και δόλια, με την ανοχή αν όχι τη συνενοχή και του ΥΠΠΟ" και πως στη θέση του κατασκευάστηκε "φρικτό κακέκτυπο, επισημοποιώντας έτσι de facto την αρχή των μνημείων-μαϊμούδων, που αποφύγαμε να περάσει de jure στον Γ.Ο.Κ. του ’85" (Δωρής 2002: 678).

Όσον αφορά την περίπτωση των *ετοιμόρροπων* διατηρητέων μνημείων, στα οποία αναφέρεται αναλυτικά το άρθρο 41 του Ν. 3028/2002, προβλέπεται, σε περίπτωση που ο φέρων οργανισμός του κτιρίου έχει υποστεί εκτεταμένες ζημιές και είναι έτοιμος να καταρρεύσει, να συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού πενταμελής επιτροπή. Όταν η κατάσταση κρίνεται αναστρέψιμη και *με την προϋπόθεση ότι διαφυλάσσεται η αυθεντικότητα* του μνημείου, η επιτροπή προτείνει μέτρα, στα οποία περιλαμβάνονται "οι αναγκαίες εργασίες για την υποστύλωση, την προσωρινή στερέωση του κτιρίου, την αποξήλωση ετοιμόρροπων τμημάτων, τη συλλογή αρχιτεκτονικών μελών, την απομάκρυνση διακοσμητικών στοιχείων που κινδυνεύουν, καθώς και την ασφάλεια των ενοίκων ή των διερχομένων".

Σε περίπτωση, όμως, που η επιτροπή κρίνει ότι η διατήρηση μνημείου είναι στο σύνολο ή τμηματικά αδύνατη, μπορεί να εισηγηθεί, βάσει μελέτης, τη μερική ή ολική κατεδάφισή του, για την έγκριση της οποίας απαιτείται Υπουργική απόφαση ύστερα από γνωμοδότηση του αρμόδιου Κεντρικού Συμβουλίου, αφού έχει προηγηθεί λεπτομερής καταγραφή της μορφής και της σύνθεσής του, πλήρης φωτογράφηση, αποτύπωση και τεκμηρίωσή του και έχουν συλλεγεί όλα τα αρχιτεκτονικά μέλη και διακοσμητικά στοιχεία που ανήκουν σε αυτό. Σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 41 επείγουσες εργασίες προστασίας ετοιμόρροπων κτιρίων εκτελούνται με μέριμνα και δαπάνη της αρμόδιας υπηρεσίας, δηλαδή της Διεύθυνσης Αναστύλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων ή της Διεύθυνσης Αναστύλωσης Νεότερων και Σύγχρονων Μνημείων (Σκουρής και Τροβά 2003: 167-168). Επίσης, αν το κτίριο κριθεί κατεδαφιστέο "διότι ο ιδιοκτήτης εσκεμμένα το κατέστησε ετοιμόρροπο ή επέτρεψε να καταστεί ετοιμόρροπο τότε είναι δυνατό στη θέση του να ανεγερθεί νέα οικοδομή με την προϋπόθεση να έχει τον ίδιο όγκο και την ίδια ωφέλιμη επιφάνεια με αυτό". Η οικοδομική άδεια εκδίδεται μετά από απόφαση της αρμόδιας επιτροπής του άρθρου 41, που απαρτίζεται από ένα αρχιτέκτονα, συντηρητή και πολιτικό μηχανικό, υπαλλήλους του Υπουργείου Πολιτισμού, ένα αρχαιολόγο και ένα ιστορικό ή ιστορικό τέχνης ή δύο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αρχαιολόγους σε περίπτωση αρχαίου μνημείου (κλασικό, βυζαντινό ή μεταβυζαντινό) ή έναν αρχιτέκτονα της οικείας πολεοδομικής υπηρεσίας και ένα ιστορικό ή ιστορικό τέχνης αν το μνημείο είναι νεότερο ή σύγχρονο.

Σε περίπτωση που η οικοδομή *έχει προηγουμένως χαρακτηρισθεί ως διατηρητέα*, η σημασία της πράξεως χαρακτηρισμού της επιβάλλει στην εν λόγω επιτροπή "την ειδική εξέταση του ζητήματος της αντιμετωπίσεως του προβλήματος της στατικής επάρκειας της οικοδομής με ηπιότερα μέσα, προς διάσωση του διατηρητέου κτιρίου". Τότε δε μόνον επιτρέπεται ο χαρακτηρισμός διατηρητέας οικοδομής ως επικινδύνως ετοιμόρροπης, όταν "με όλως ειδική αιτιολογία η επιτροπή αποκλείει την δυνατότητα διασώσεως του κτιρίου με ηπιότερα μέσα", όπως προκύπτει και από τη σχετική νομολογία (ΣτΕ 774/2003, 3581/1997, 2827/1993).

Όμως η συγκρότηση και λειτουργία της επιτροπής του άρθρου 41 είναι τόσο χρονοβόρα, ώστε αυτή να αναιρεί την ίδια της την ύπαρξη. Έτσι, ενίοτε, το κτίσμα κατεδαφίζεται με την επίκληση επείγουσας ανάγκης εργασιών, λόγω άμεσου κινδύνου κατάρρευσης του κτιρίου χωρίς την έγκριση του Υπουργού, ή καταρρέει πριν την ανάληψη οποιωνδήποτε μέτρων άρσης της ετοιμορροπίας του.

Εν κατακλείδι, η επιδίωξη της αυθεντικότητας από την ελληνική νομοθεσία και νομολογία, αλλά και στην αντίληψη της διοίκησης, φαίνεται να αντιφάσκει με την απαίτηση για ανακατασκευή σε περίπτωση κατάρρευσης, καθώς οι ανακατασκευές αποτελούν την επιτομή της νόθευσης της αυθεντικότητας ενός ιστορικού οικιστικού συνόλου. Όμως οι συγκεκριμένες προβλέψεις, εδώ, έχουν έμμεσα αποτρεπτικό χαρακτήρα από της τελέσεως της πράξης της κατεδάφισης ή άλλης καταστροφικής παρέμβασης, αλλά και της εγκατάλειψης, και λειτουργούν ως αντικίνητρο, καθ’ όμοιο τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η συνταγματική επιταγή του άρθρου 117, παρ. 3, για κήρυξη υποχρεωτικά αναδασωτέας δασικής έκτασης που καταστράφηκε από πυρκαγιά, καθώς αυτή δεν αποβάλλει για τον λόγο αυτό τον δασικό της χαρακτήρα, αποκλειόμενης οποιασδήποτε άλλης χρήσης της: "Δημόσια ή ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις, που καταστράφηκαν ή καταστρέφονται από πυρκαγιά ή που με άλλο τρόπο αποψιλώθηκαν ή αποψιλώνονται, δεν αποβάλλουν για το λόγο αυτό το χαρακτήρα που είχαν πριν καταστραφούν, κηρύσσονται υποχρεωτικά αναδασωτέες και αποκλείεται να διατεθούν για άλλο προορισμό".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

6. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ ΤΩΝ ΤΟΠΩΝ/ΟΙΚΙΣΜΩΝ

6.1 Ορισμός της "φυσιογνωμίας"

Φυσιογνωμία είναι το σύνολο των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων ενός προσώπου ή ενός πράγματος, εν προκειμένω ενός τόπου, μιας πόλης.

Η "**φυσιογνωμία**" αντιδιαστέλλεται από τη λέξη "**χαρακτήρας**", που έχει τις σημασίες *του ύφους* ή και *της ιδιοσυγκρασίας*.

Αναλυτικά ως εξής:

- **φυσιογνωμία**, αρχ. φυσιογνωμία, συγκεκομμ. τύπος του *φυσιογνωμονία* «γνώμη ή κρίση για κάποιον βασιζόμενη στην όψη και στα εξωτερικά χαρακτηριστικά του». Η σημερινή σημ. οφείλεται στο ελληνογενές γαλλ. *physionomie* «σύνολο εξωτερικών χαρακτηριστικών, όψη» < παλ. γαλλ. *physiognomie*, συγκεκομμ. τύπος του *physiognomonie* < υστλατ. *physiognomonia* < αρχ. φυσιογνωμονία (Μπαμπινιώτης: 1570) και
- **χαρακτήρας**, αρχική σημ. «χαρακτικό εργαλείο», αρχ. σημ (μτφ.) «τύπος ή σημάδι που αποτελεί διακριτικό γνώρισμα - ύφος», κατ' επέκτ. «το σύνολο των ιδιοτήτων που διακρίνουν κάποιον, ιδιοσυγκρασία» (Μπαμπινιώτης: 1584).

Η φυσιογνωμία αναφέρεται "στη μοναδικότητα, στην ταυτότητα, ακόμα και στην προσωπικότητα" της οντότητας ενός προσώπου, πράγματος ή τόπου, σε αντίθεση με ότι ισχύει για τον χαρακτήρα γι' αυτό και "δεν μπορεί να μοιρασθεί, να κατηγοριοποιηθεί, να τυπολογηθεί" (Στεφάνου 2000: 9).

Η χρήση των αντίστοιχων δυο όρων στην αγγλική βιβλιογραφία δεν φαίνεται να διατηρεί πάντοτε αυτή τη διάκριση, αλλά χρησιμοποιείται κυρίως ο όρος "character", ακόμη και για την αναφορά στη μοναδική φύση προσώπου, πράγματος ή τόπου, με τον όρο "physiognomy" να χρησιμοποιείται σπανιότερα και συνήθως όσον αναφορά πρόσωπο ή άτομο. Έτσι μπορεί να χρησιμοποιείται τόσο η έκφραση: 'the physiognomy of the landscape' (Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus)

όσο και η ανάλογη: 'the unique *character* of the town'

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

(http://www.merriam-webster.com/dictionary/character).

Οι σημασίες που έχουν στην αγγλική γλώσσα οι λέξεις "physiognomy"[5] και "character"[6] σύμφωνα με 4 έγκυρα λεξικά (Cambridge Advanced Learner's Dictionary

---

[5] Αναλυτικά ως εξής:

physiognomy *noun* [U]
UK /ˌfɪz.iˈɒn.ə.mi/ US /ˌfɪz.iˈɑː.nə.mi/ FORMAL
the physical appearance of the face
(Definition of "physiognomy" from the *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus* © Cambridge University Press)

physiognomy *noun* (ˌfɪz.iˈɒn.ə.mi) :
1. a person's features or characteristic expression considered as an indication of personality
2. the art or practice of judging character from facial features
3. the outward appearance of something, esp the physical characteristics of a geographical region
(Definition of "physiognomy" from the *Collins English Dictionary*)

physiognomy *noun*
Simple Definition
: the appearance of a person's face **:** a person's facial features
Full Definition
1. the art of discovering temperament and character from outward appearance
2. the facial features held to show qualities of mind or character by their configuration or expression
3. external aspect; also : inner character or quality revealed outwardly
(Definition of "physiognomy" from *www.merriam-webster.com/dictionary*)

physiognomy *noun*
1. A person's facial features or expression, especially when regarded as indicative of character or ethnic origin.
'friends began to notice a change in his physiognomy'
1.1 *[mass noun]* The supposed art of judging character from facial characteristics.
'a world where physiognomy was a respected practice'
1.2 The general form or appearance of something.
'the physiognomy of the landscape'
(Definition of "physiognomy" in English from *https://en.oxforddictionaries.com*)

[6] Και

character *noun* UK / ˈkær.ək.tər/ US /ˈker.ək.tɚ :
B1 [C or U] the particular combination of qualities in a person or place that makes them different from others
B2 [U] qualities that are interesting and unusual
[U] the quality of being determined and able to deal with difficult situations
(Definition of "character" from the *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus* © Cambridge University Press)

character *noun* (ˈkærɪktə) :
1. the combination of traits and qualities distinguishing the individual nature of a person or thing
2. one such distinguishing quality; characteristic
3. moral force; integrity ⇒ *a man of character*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

& Thesaurus, Collins English Dictionary, Merriam-Webster Dictionaries και Oxford Dictionaries) είναι οι ακόλουθες:

Ως **physiognomy** αναφέρεται:

- η φυσική εμφάνιση του προσώπου
- η εμφάνιση του προσώπου ενός ατόμου
- τα χαρακτηριστικά ενός ατόμου ή η χαρακτηριστική έκφραση που θεωρείται ως ένδειξη της προσωπικότητας
- τα χαρακτηριστικά του προσώπου ενός ατόμου
- τα χαρακτηριστικά του προσώπου που διατηρούνται για να παρουσιάσουν τις ιδιότητες του νου ή του χαρακτήρα με τη διαμόρφωση ή την έκφρασή τους
- εξωτερική πτυχή: ο εσωτερικός χαρακτήρας ή η ποιότητα που αποκαλύπτεται προς τα έξω
- τα χαρακτηριστικά ή η έκφραση προσώπου ενός ατόμου, ιδιαίτερα όταν θεωρούνται ενδεικτικά χαρακτήρα ή εθνοτικής καταγωγής
- η τέχνη ή η πρακτική της κρίσης χαρακτήρα από τα χαρακτηριστικά του προσώπου
- η τέχνη της ανακάλυψης ιδιοσυγκρασίας και χαρακτήρα από την εξωτερική εμφάνιση
- η εξωτερική εμφάνιση από κάτι
- η γενική μορφή ή η εμφάνιση από κάτι (η φυσιογνωμία του τοπίου)
- τα φυσικά χαρακτηριστικά μιας γεωγραφικής περιοχής

Ως **character** αναφέρεται:

(Definition of “character” from the *Collins English Dictionary*)

character *noun* char·ac·ter \ˈker-ik-tər, ˈka-rik- :
1. the way someone thinks, feels, and behaves : someone's personality
2. a set of qualities that are shared by many people in a group, country, etc.
3. a set of qualities that make a place or thing different from other places or things

(Simple definition of “character” from *www.merriam-webster.com/dictionary*)

character *noun* : The mental and moral qualities distinctive to an individual.
1. The distinctive nature of something.
2. *[mass noun]* The quality of being individual in an interesting or unusual way.
3. *[mass noun]* Strength and originality in a person's nature.

(Definition of “character” in English from *https://en.oxforddictionaries.com*)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- ο συγκεκριμένος συνδυασμός των ιδιοτήτων ενός προσώπου ή ενός τόπου που τα κάνει διαφορετικά από άλλα
- ιδιότητες που είναι ενδιαφέρουσες και ασυνήθιστες
- η ποιότητα του προσδιορισμού και της ικανότητας αντιμετώπισης δύσκολων καταστάσεων
- ο συνδυασμός χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων που διακρίνουν την ατομική φύση ενός προσώπου ή ενός αντικειμένου
- μια διακριτή ποιότητα, ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα
- ηθική δύναμη, ακεραιότητα (άνθρωπος χαρακτήρα)
- ο τρόπος που κάποιος σκέφτεται, αισθάνεται και συμπεριφέρεται, η προσωπικότητα κάποιου
- ένα σύνολο από ποιότητες που μοιράζονται πολλοί άνθρωποι σε μια ομάδα, μια χώρα κ.λπ.
- μια σειρά από ποιότητες που κάνουν ένα μέρος ή ένα πράγμα διαφορετικό από άλλα μέρη ή πράγματα
- οι διανοητικές και ηθικές ιδιότητες που διακρίνουν ένα άτομο
- η διακριτή φύση ενός πράγματος
- η ποιότητα της ύπαρξης ενός ατόμου με ένα ενδιαφέροντα ή ασυνήθιστο τρόπο
- δύναμη και πρωτοτυπία στη φύση ενός ατόμου

6.2 Η αρχιτεκτονική φυσιογνωμία των οικισμών

Η αρχιτεκτονική φυσιογνωμία ενός οικισμού εμφανίζεται μέσω της αρχιτεκτονικής τυπολογίας και μορφολογίας των κτηρίων του, αλλά και στοιχείων αστικού εξοπλισμού, των διακοσμητικών στοιχείων και προσωρινών ή μόνιμων βοηθητικών κατασκευών (Στεφάνου 2000: 148). Ως ιδιαίτερες αξίες σχετιζόμενες με τον ιστορικό χαρακτήρα της πόλης αναφέρονται το σχήμα και η όψη των κτισμάτων, η δομή, ο όγκος ο ρυθμός, η κλίμακα, τα υλικά, το χρώμα και η διακόσμησή τους (Στεφάνου 2003: 61).

Η θέσπιση κανόνων και περιορισμών κατά τη δόμηση, με σκοπό τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας των οικισμών, συνιστά εξ ορισμού περιορισμό της ελευθερίας της αρχιτεκτονικής έκφρασης. Όμως, η αρχιτεκτονική δεν γίνεται "εν κενώ", αλλά σε συγκεκριμένο πάντοτε χωρο-χρονικό πλαίσιο και σ’ ένα φυσικό, δομημένο και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

πολιτισμικό περιβάλλον, το οποίο θέτει τα δεδομένα του στο αρχιτεκτονικό πρόβλημα. Η «ανεκτίμητη πολιτιστική αξία» της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει στη διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας καθιστούν τη διατήρησή της «θέμα ζωτικής σημασίας» (Διακήρυξη του Άμστερνταμ, 1975: εδάφ. α΄).

6.3 Η πολεοδομική φυσιογνωμία των οικισμών

Η πολεοδομική φυσιογνωμία του οικισμού αφορά τόσο τον πολεοδομικό ιστό και τα επί μέρους πολεοδομικά στοιχεία (πλατείες, δρόμοι, ελεύθεροι χώροι, μεγάλα δημόσια έργα κλπ), όσο και τις λειτουργίες του (Στεφάνου, Ι., 2000: 149). Τα τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του πολεοδομικού ιστού μπορούν να διακριθούν σε επί μέρους συστήματα (Νομικός, Μ., 2004: 24): οδικό σύστημα, σύστημα οικοπέδων, κτισμένων και ελεύθερων χώρων, μνημείων και διακεκριμένων στοιχείων του οικισμού.

Η χάραξη του οδικού δικτύου, τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά των δρόμων, το είδος κυκλοφορίας και το υλικό κατασκευής τους (Νομικός, Μ., 2004: 28), αποτελούν χαρακτηριστικά του πολεοδομικού ιστού του οικισμού (διάταξη γραμμική, σε δίκτυο ή σε κάνναβο, με ιεραρχημένη ή όχι δομή). Η αστική μορφή, που καθορίζεται από το οδικό σύστημα, εντοπίζεται ως ιδιαίτερη αξία υπό προστασία σε παραδοσιακούς οικισμούς και ιστορικές πόλεις (Στεφάνου, Ι., 2003: 61), ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανασυγκρότηση της πολεοδομικής φυσιογνωμίας οικισμών, μέσω ορθογωνικού καννάβου (Κουσιδώνης, Χ., 1990: 167-187). Η γεωμετρία, το μέγεθος και η διάταξη των οικοπέδων χαρακτηρίζουν επίσης τον πολεοδομικό ιστό και αντικατοπτρίζουν τον τρόπο ιδιοποίησης του εδάφους (Νομικός, Μ., 2004: 24), ως αποτέλεσμα τοπικών συνθηκών ή και γενικότερων μεταβολών στο θεσμό της ιδιοκτησίας (στενομέτωπα οικόπεδα, προϊόντα διαδοχικών κατατμήσεων ή/και αναγκαστικών τακτοποιήσεων, συνήθως σε οικισμούς με αστικά χαρακτηριστικά και μεγάλες αξίες γης, οικόπεδα μεγαλύτερα και ακανόνιστα σε οικισμούς με αγροτικό χαρακτήρα, χωρίς την ανάγκη κατάτμησης - συγκατοίκηση διευρυμένης οικογένειας).

Η διάταξη του οικοδομικού όγκου αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο του πολεοδομικού ιστού (πανταχόθεν ελεύθερη, σημειακή, ασυνεχής δόμηση, γραμμική ή συνεχής προς πολλές διευθύνσεις), λόγω εφαρμογής ισχυόντων συστημάτων δόμησης, ή από λόγους

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αμυντικούς, κοινωνικούς -θέση της γυναίκας- οικονομικούς -ιδιοκτησιακό καθεστώς- ή ιστορικούς -διατήρηση διατάξεων αν και εξέλιπαν οι γενεσιουργές αιτίες. Η μορφή των δημόσιων ελεύθερων χώρων και η σχέση τους με το σύστημα των κτισμένων χώρων (Νομικός, Μ., 2004: 30 και 32), αποτελούν στοιχεία της φυσιογνωμίας του οικισμού. Πλέον των κηρυγμένων μνημείων, επίσης διακεκριμένα κτίσματα που διακρίνονται ως χρήση και τυπολογία αποτελούν φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του οικισμού, ενώ η σχέση τους με τον πολεοδομικό ιστό (έγκλειση-ενσωμάτωση, απλή σύνδεση-επαφή ή απομόνωση) καθορίζει την εικόνα του οικισμού και τον τρόπο προσέγγισής τους (Νομικός, Μ., 2004: 34). Εκτός των κτισμάτων, εδώ εμπίπτουν δευτερεύοντα στοιχεία του οικισμού (κοιμητήρια, κρήνες, αυλές, θυρώματα, μαντρότοιχοι κ.ά.), αλλά και φυσικά στοιχεία ιδιαίτερου κάλλους (Στεφάνου, Ι., 2003: 351), εγγεγραμμένα στη συλλογική μνήμη της κοινότητας. Εκτός των προαναφερόμενων υλικών στοιχείων, στη φυσιογνωμία του οικισμού συμβάλλουν επίσης οι χρήσεις και οι λειτουργίες του (Στεφάνου, Ι., 2000: 15), αλλά και άλλες άυλες παράμετροι, ενσωματωμένες στο κέλυφός του, όπως η αίσθηση του μέτρου, η εναρμόνιση με το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον, η αξιοποίηση των θετικών παραμέτρων του κλίματος, η πρόταξη του συλλογικού έναντι του ατομικού, κ.ά.

Άλλες εκφάνσεις της φυσιογνωμίας του οικισμού είναι η "κοινωνική φυσιογνωμία" (ΝΟΚ: άρθ. 6 παρ. 2), η "κοινωνικοεπαγγελματική φυσιογνωμία" (Μαλούτας, Θ., 1996) και η "αναπτυξιακή φυσιογνωμία" (Υ.Α. 9572/1845/2000: κεφ. Α.2), που τις συγκροτούν τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά του οικισμού, οι οικονομικές δραστηριότητες και η απασχόληση, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και οι αναπτυξιακές του δυνατότητες.

6.4 Φυσιογνωμία των οικισμών και ελληνική πολεοδομική νομοθεσία

Η φυσιογνωμία ενός οικισμού, το σύνολο των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του, των ιδιαίτερων και μοναδικών χαρακτηριστικών του, που τον κάνουν να ξεχωρίζει και να καθίσταται αναγνωρίσιμος μεταξύ άλλων οικισμών με τον ίδιο χαρακτήρα, αποτελεί αναγνωρισμένη αξία και η προστασία της διακηρυγμένη ευρωπαϊκή προτεραιότητα.

Την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία ενός οικισμού συγκροτούν η τυπολογία και μορφολογία των κτηρίων του (σχήμα, δομή, όγκος, ρυθμός, κλίμακα, υλικά, χρώμα), ενώ την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

πολεοδομική φυσιογνωμία, τα τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του πολεοδομικού ιστού (οδικό σύστημα, σύστημα οικοπέδων, κτισμένων και ελεύθερων χώρων, μνημείων και διακεκριμένων στοιχείων του οικισμού), οι χρήσεις και λειτουργίες.

Η φυσιογνωμία των πόλεων και οικισμών, κατά τον πολεοδομικό σχεδιασμό, τίθεται ως αιτούμενο, κατά το αναλυτικό στάδιο και ως επιδίωξη, κατά το συνθετικό στάδιο και εντάσσεται στη θεσμοθετημένη ελληνική και ευρωπαϊκή προτεραιότητα για προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, στο πλαίσιο της αειφορίας.

Η ελληνική πολεοδομική νομοθεσία, που καθορίζει όρους και περιορισμούς για τη δόμηση εντός ή εκτός των εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων ή οικισμών, επηρεάζει άλλοτε άμεσα την αρχιτεκτονική και πολεοδομική φυσιογνωμία των οικισμών (διατάξεις με σαφή αναφορά στην αρχιτεκτονική κληρονομιά) και άλλοτε έμμεσα (με τους όρους και περιορισμούς της), ενώ ήδη ενσωματώνει και νέες προτεραιότητες, όπως η αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και της κλιματικής αλλαγής, καθώς και η βελτίωση κοινωνικών παραμέτρων σχετιζόμενων με το δομημένο περιβάλλον.

6.4.1 Νομοθεσία που αφορά τον πολεοδομικό σχεδιασμό

Η αναγκαιότητα ανάδειξης και προστασίας της φυσιογνωμίας των πόλεων και οικισμών κατά τον πολεοδομικό σχεδιασμό, προκύπτει από το άρθ. 1 παρ. 2 του Ν. 2508/97 σύμφωνα με το οποίο "ο πολεοδομικός σχεδιασμός πρέπει να είναι σύμφωνος με τους όρους προστασίας του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος", πηγάζει από τη Συνταγματική επιταγή (άθρ. 24) για την "προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος στο πλαίσιο της αειφορίας" που εφαρμόζεται "και στην αναμόρφωση των οικιστικών περιοχών" και ευθυγραμμίζεται με διακηρυγμένες ευρωπαϊκές προτεραιότητες, πως "η αρχιτεκτονική διατήρηση δεν πρέπει να θεωρείται δευτερεύον ζήτημα, αλλά βασικός στόχος του σχεδιασμού των πόλεων και της υπαίθρου" (Διακήρυξη του Άμστερνταμ: εδάφ. δ΄). Σ’ αυτό το πνεύμα εντάσσονταν και οι προβλέψεις του άρθ. 32 (απαλλοτριώσεις και διαμορφώσεις παραδοσιακών κτιρίων) του Ν. 1337/83.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Με το Π.Δ. 20/30-8-1985 δόθηκε και στους οικισμούς με πληθυσμό μέχρι 2000 κατοίκους η δυνατότητα εκπόνησης μελετών πολεοδομικού σχεδιασμού, ενώ με τον 2508/97 θεσπίζονται τα ΣΧΟΟΑΠ (άρθ. 5 παρ. 1) ως τα ΓΠΣ του μη αστικού χώρου. Στις "Τεχνικές Προδιαγραφές μελετών ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ" (Υ.Α. 9572/1845/2000), ο όρος "φυσιογνωμία" αναφέρεται πέντε φορές, ως εξής: Στο Α΄ στάδιο (ανάλυση-διάγνωση-προοπτικές) και στο κεφ. Α.2, που επιγράφεται "αναπτυξιακή φυσιογνωμία του Ο.Τ.Α." αναλύεται η ταυτότητα του Ο.Τ.Α., μέσα από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, τις οικονομικές δραστηριότητες και την απασχόληση, τις ενδογενείς αναπτυξιακές δυνατότητες και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής, το βιοτικό επίπεδο και την ποιότητα ζωής, τις υποδομές του (τεχνική και κοινωνική, αρχιτεκτονική φυσιογνωμία - ποιότητα οικιστικού περιβάλλοντος κλπ). Στο κεφ. Α.3.2 (πολιτιστικό - αρχιτεκτονικό - ιστορικό περιβάλλον Ο.Τ.Α.), επισημαίνονται "αξιόλογα στοιχεία πολιτιστικού, ιστορικού, αρχιτεκτονικού, λαογραφικού ενδιαφέροντος, τα οποία αποτελούν σημαντικούς πόρους τοπικής ή υπερτοπικής σημασίας και συμβάλλουν -μέσω της αισθητικής και συμβολικής τους αξίας- στην ανάδειξη της φυσιογνωμίας των οικισμών του Ο.Τ.Α.". Στο κεφ. Α.4 (πολεοδομική οργάνωση), η ανάλυση επεκτείνεται σε "ζητήματα ποιότητας του οικιστικού περιβάλλοντος, συνθηκών κατοικίας και φυσιογνωμίας της πόλης", προκειμένου το ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ να επισημάνει περιοχές για αναπλάσεις. Στο Β΄ στάδιο (πρόταση) και στο κεφ. Π.3 (γενική πολεοδομική οργάνωση), αναφέρεται, μεταξύ των ειδικότερων στόχων των προτεινόμενων ρυθμίσεων και "η βελτίωση της λειτουργικότητας και της μορφής του οικιστικού ιστού και της φυσιογνωμίας των οικισμών".

Από τα παραπάνω καταδεικνύεται πως, κατά την εκπόνηση ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ, η "φυσιογνωμία" των οικισμών τίθεται ως αιτούμενο, κατά το αναλυτικό στάδιο και ως επιδίωξη, κατά το συνθετικό στάδιο του πολεοδομικού σχεδιασμού, της κατ' εξοχήν διαδικασίας που προδιαγράφει την αρχιτεκτονική και την πολεοδομική τους εικόνα.

6.4.2 Νομοθεσία που αφορά τη δόμηση

6.4.2.1 Δόμηση σε ιστορικούς τόπους και παραδοσιακούς οικισμούς

Η ελληνική πολιτεία, με τους Αρχαιολογικούς Νόμους 5351/1932 και 1469/1950, όπως αυτοί συμπληρώθηκαν και ισχύουν σήμερα με το Ν. 3028/2002, μεριμνά για την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

προστασία πόλεων που χαρακτηρίζονται εξ ολοκλήρου ως ιστορικοί τόποι. Προβλέπονται: η επέμβαση σε ακίνητα μνημεία και στο περιβάλλον τους (άρθ. 10), οι υποχρεώσεις κυρίων, νομέων ή κατόχων ακινήτων μνημείων (άρθ. 11), οι ζώνες προστασίας γύρω από τα μνημεία (άρθ. 17), οι απαλλοτριώσεις (άρθ. 18), ή αποζημίωση για στέρηση χρήσης ακινήτου (άρθ. 19), οι εργασίες σε ακίνητα μνημεία (άρθ. 40), η προστασία των ετοιμόρροπων μνημείων (άρθ. 41), οι ενδεικνυόμενες εργασίες συντήρησης μνημείου (άρθ. 43), φορολογικά (άρθ. 47) και άλλα οικονομικά κίνητρα (άρθ. 48), κυρώσεις για φθορά μνημείου (άρθ. 56) και φθορά μνημείου από αμέλεια (άρθ. 57), για παράνομη επέμβαση ή εκτέλεση έργου (άρθ. 66), για πλημμελή φύλαξη, διατήρηση ή συντήρηση μνημείου (άρθ. 67), ως και τη δήμευση και χρηματική ποινή (άρθ. 69). Η αρχαιολογική προστασία της μορφής και της δομής των ιστορικών κελυφών και του περιβάλλοντός τους, επιτυγχάνει απόλυτη προστασία της ιστορικής εικόνας των προστατευόμενων συνόλων και ανάλογη διατήρηση της αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής φυσιογνωμίας τους.

Με το Π.Δ. της 19-10/13-11-1978 «Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών», αλλά και με τα κατά τόπους Π.Δ. «Καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης», προστατεύεται η ιστορική φυσιογνωμία 841 χαρακτηρισμένων ήδη παραδοσιακών οικισμών ή ιστορικών τμημάτων πόλεων. Με το Π.Δ. του 1978 χαρακτηρίσθηκε η πρώτη ομάδα 400 Παραδοσιακών Οικισμών (άρθ. 1) και καθορίστηκαν οι όροι δόμησής τους (άρθ. 2), ήτοι: αρτιότητα και οικοδομησιμότητα (παρ. 1-4), θέση οικοδομής στο οικόπεδο (παρ. 5), κάλυψη (παρ. 6), δόμηση (παρ. 7), μέγιστο ύψος και αριθμός ορόφων (παρ. 8), γραμμή δόμησης (παρ. 10-13),. Με το άρθ. 3 προδιαγράφηκαν η σύνθεση, η διάταξη των κτιρίων (παρ. 1), η επιβολή στέγης ή δώματος (παρ. 2), η διαμόρφωση των εξωτερικών όψεων των κτιρίων, ως προς υλικά και τρόπο κατασκευής (παρ. 3), τα βοηθητικά κτίσματα (παρ. 4), οι εξώστες, ανοικτές κλίμακες, στοές, τοίχοι αντιστήριξης κ.λπ. (παρ. 5), τα κουφώματα και οι καμινάδες (παρ. 6), οι περιφράξεις (παρ. 7), κατά τα επικρατούντα παραδοσιακά πρότυπα του άμεσου περιβάλλοντος του κτιρίου, ως προς μορφή, υλικό, τρόπο κατασκευής και χρωματισμούς, μετά από έγκριση της ΕΕΑΕ.

Ενδεικτικές της σημασίας της πολεοδομικής φυσιογνωμίας του οικισμού, είναι οι απαγορεύσεις ανάρτησης τεντών (παρ. 8) και διαφημίσεων (παρ. 9), οι προδιαγραφές για

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

τις επιγραφές (παρ. 10), η επιβολή εγκατάστασης μιας ομαδικής κεραίας ανά οικοδομικό τετράγωνο, σε θέση μη εμφανή (παρ. 11), αλλά και η πρόβλεψη υποχρεωτικής έγκρισης από την ΕΕΑΕ για τα έργα "υποδομής (ΔΕΗ - ΟΤΕ κ.λπ.) και εκάστη εργασία αφορώσα εις διαμόρφωσιν τροποποίησιν ή ανάπλασιν κοινοχρήστων χώρων" (παρ. 12), καθώς και η υποχρέωση των "Οργανισμών Κοινής Ωφελείας να αναλαμβάνουν ιδίαις δαπάναις την αναμόρφωσιν και βελτίωσιν των εγκαταστάσεών των εντός του οικισμού" (άρθ. 3 παρ. 13).

Η κριτική προς το Π.Δ. του ’78 μπορεί να αναφέρεται στα εξής: α) ότι ως γενικό κανονιστικό πλαίσιο, που αφορά μεγάλο πλήθος ετερόκλητων παραδοσιακών οικισμών -μεταξύ των οποίων κάποιοι αποτελούν χαρακτηριστικές ατυπικές περιπτώσεις, όπως η Χώρα της Αντιπάρου (Μπούρας 1994/1999/2001: 403-404) ή το Λακκί της Λέρου (Σαπουνάκης και Νικηφόρος)- αδυνατεί εκ των πραγμάτων να προστατεύσει τη φυσιογνωμία τους, η οποία εξ ορισμού απαιτεί εξατομικευμένη προσέγγιση και εξειδίκευση όρων και περιορισμών δόμησης, κάτι που πάντως προέβλεπε (άρθ. 8 παρ. 2), με τις "ειδικές διατάξεις χαρακτηρισμού οικισμού ως παραδοσιακού και επιβολής ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως προς προστασίαν του παραδοσιακού χαρακτήρος αυτού", να "κατισχύουν των διατάξεων του παρόντος διατάγματος των ρυθμιζόντων το αυτό θέμα", β) ότι στην πρώτη ομάδα των 400 οικισμών περιέλαβε ατυχώς και πόλεις με σαφή αστικό χαρακτήρα (π.χ. Ερμούπολη, Ναύπακτος κ.ά.), που ασφυκτιούσαν στο περιοριστικό πλαίσιο του διατάγματος, με χαρακτηριστικές αντιφάσεις στα ύψη ή τις επιτρεπόμενες χρήσεις γης του άρθ. 4 (Στεφάνου, Ι., 2003: 99) και γ) ότι με τις ανελαστικές προβλέψεις του ενθαρρύνει αντί να αποτρέπει "τη δημιουργία ψευτο-παραδοσιακών μορφών, που αντιγράφουν άκριτα τα υφιστάμενα μορφολογικά χαρακτηριστικά" (Επιστημονική Επιτροπή ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ: κεφ. Β-3.1), κίνδυνος που θα μπορούσε να μειωθεί με την ουσιαστική λειτουργία των ΕΕΑΕ/ΕΠΑΕ (ήδη Αρχιτεκτονικών Συμβουλίων).

6.4.2.2 Δόμηση σε οικισμούς με πληθυσμό μέχρι 2000 κατοίκους

Τη δόμηση στους λοιπούς (μη παραδοσιακούς) οικισμούς διέπουν το Π.Δ. της 2-3/13-3-1981, για τους προ της 16-8-1923 υφιστάμενους οικισμούς και τα Π.Δ. της 24-4/3-5-1985 και της 20/30-8-1985, όπως αυτά συμπληρώθηκαν και ισχύουν σήμερα με το Π.Δ. της 4-11-2011, για τη δόμηση εντός των ορίων των οικισμών με πληθυσμό μέχρι 2000

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

κατοίκους. Το διάταγμα αφορά κάθε οικιστικό σύνολο, που αναφέρεται σε απογραφή πριν τις 14-3-1983 (έναρξη ισχύος Ν. 1337/83) ως οικισμός με πληθυσμό μέχρι και 2000 κατοίκους, ανεξάρτητα εάν ο Δήμος ή η Κοινότητα στον οποίο υπάγεται έχουν πληθυσμό μεγαλύτερο από 2000 κατοίκους (άρθ. 1). Εξαιρούνται (άρθ. 9 του Π.Δ. 20/30-8-85) οικισμοί περιαστικοί που περιέχονται στα όρια ΓΠΣ ή σε παραθεριστικές περιοχές εντός ΖΟΕ. Με το άρθ. 2 οι οικισμοί διακρίνονται σε κατηγορίες περιαστικοί-παραλιακοί-τουριστικοί, συνεκτικοί-διάσπαρτοι, δυναμικοί-στάσιμοι, μικροί-μεσαίοι-μεγάλοι και όσον αφορά το αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον τους, σε αξιόλογους (με μορφολογικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά σημαντικού ενδιαφέροντος), ενδιαφέροντες (που συγκροτούν σύνολο περιορισμένου ενδιαφέροντος) και αδιάφοροι (που δεν απαιτούν ιδιαίτερη προστασία). Στη συνέχεια (άρθ. 3) προβλέπεται η διαδικασία και ο τρόπος καθορισμού των ορίων οικισμού (άρθ. 4), οι γενικοί όροι δόμησης (άρθ. 5), ήτοι: αρτιότητα (παρ. 1), κάλυψη και δόμηση (παρ. 2), θέση του κτιρίου στο οικόπεδο (παρ. 3), μέγιστο ύψος (παρ. 4), γραμμή δόμησης (άρθ. 6). Οι ειδικοί όροι δόμησης (άρθ. 8), που αφορούν κατ' αρχήν όλους τους οικισμούς (παρ. 3.1) καθορίζονται ανά οικισμό ή σύνολο οικισμών με "τα ίδια χαρακτηριστικά αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας". Προηγείται η συμπλήρωση του δελτίου αρχιτεκτονικής αναγνώρισης του άρθ. 11, όπου επισημαίνονται τα στοιχεία του κυρίαρχου αρχιτεκτονικού τύπου, όσον αφορά την επικάλυψη, τις όψεις, τους εξώστες, τα στηθαία, τα ανοίγματα και τα κουφώματα, τα μορφολογικά στοιχεία και την περίφραξη. Σε περίπτωση πλήρους αλλοίωσης του οικισμού, ώστε να μη διαθέτει παραδοσιακά πρότυπα τρόπου και μορφής δόμησης, ως κυρίαρχος τύπος θεωρείται αυτός των αμέσως γειτονικών οικισμών (παρ. 2.3). Ακόμη και για τους αδιάφορους οικισμούς είναι δυνατόν να επιβάλλονται: ο τρόπος κάλυψης, το υλικό και το χρώμα της επικάλυψης, οι χρωματισμοί των επιφανειών των όψεων, η θέση και το πλάτος των εξωστών και η αναλογία των εξωτερικών ανοιγμάτων στις όψεις, ο τύπος και ο χρωματισμός της περίφραξης (παρ. 3.2), ενώ για τους ενδιαφέροντες επιπλέον αυτών και τα: εμφανή υλικά των όψεων, η διαμόρφωση του υπέρθυρου των εξωτερικών ανοιγμάτων, το υλικό, ο τύπος και το χρώμα των εξωτερικών ανοιγμάτων (παρ. 3.3), όταν για τους αξιόλογους οικισμούς οι ειδικοί όροι δόμησης υποχρεωτικά επιβάλλουν την τήρηση όλων των ενδείξεων του δελτίου αρχιτεκτονικής αναγνώρισης (παρ. 3.4).

Με το Π.Δ. της 4-11-2011 επήλθαν αξιοσημείωτες αλλαγές τόσο στη δόμηση και κάλυψη των οικοπέδων, όσο και στην ογκοπλασία και τα ύψη των ανεγειρόμενων κτιρίων. Το

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

μέγιστο ποσοστό κάλυψης περιορίστηκε από 70% σε 60% (άρθ. 1 παρ. 2.α), ενώ για γήπεδα μικρότερα των 700μ μειώθηκε η μέγιστη επιτρεπόμενη δόμηση (άρθ. 1 παρ. 2.β.1) από τα 400τμ σε 240τμ (+40τμ πατάρι). Όσον αφορά τα επιτρεπόμενα ύψη, για κλίση γηπέδου μεγαλύτερη από 15%, ορίστηκε (άρθ. 1 παρ. 4.β.) πως το μέγιστο ύψος του κτηρίου στο δρόμο, στα ανωφερή οικόπεδα -στο ανάντι του δρόμου- επιτρέπεται να φτάνει τα 7,5μ, ενώ όταν αυτό τοποθετείται με υποχώρηση έως 20μ από τον δρόμο επιτρέπεται το ύψος του να είναι μέχρι 4,5μ και όταν τοποθετείται σε απόσταση μεγαλύτερη των 20μ από τον δρόμο επιτρέπεται να έχει ύψος μέχρι 7,5μ. Για γήπεδο στην κατωφέρεια -κατάντι- του δρόμου η προβολή του κτηρίου πάνω από τη στάθμη του δρόμου δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 4,5μ, ενώ όταν η στάθμη του γηπέδου βρίσκεται χαμηλότερα των 3μ από τη στάθμη του δρόμου, η προβολή του κτιρίου πάνω από τη στάθμη του δρόμου δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 3μ. Στη λογική της αυστηροποίησης των διατάξεων για τα ύψη, εντάσσεται η απαίτηση για τη στάθμη οροφής υπογείου να μη υπερβαίνει τη στάθμη του φυσικού εδάφους, ενώ οι ογκοπλαστικοί περιορισμοί του άρθ. 1 παρ. 6, για ποικιλία σε ισόγειους και διώροφους όγκους, για μία μόνο κλιμάκωση ορόφων (ισόγειο και διώροφο) σε ενιαίο κτιριακό όγκο και για τουριστικές εγκαταστάσεις με διώροφους όγκους κτηρίων μέχρι το 70% της κάλυψης, αποδεικνύονται υπερβολικοί, αλλά και ίσως προς τη λάθος κατεύθυνση, καθώς, σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες διατυπωμένες θέσεις για το θέμα (Επιστημονική Επιτροπή ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ: κεφ. Β-3.3) κτίρια ειδικών χρήσεων (δημαρχεία, μουσεία, εκπαιδευτήρια, βιοτεχνίες, αλλά και ξενοδοχεία) θα "πρέπει να προσαρμόζονται στην κλίμακα του οικισμού, χωρίς να κατακερματίζονται σε επί μέρους όγκους μεγέθους κατοικίας".

6.4.2.3 Δόμηση σε πόλεις και οικισμούς με πληθυσμό άνω των 2000 κατοίκων. Η διαχρονική εξέλιξη του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού

Τη δόμηση στις πόλεις και τους οικισμούς της χώρας με πληθυσμό άνω των 2000 κατοίκων διέπει ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός (ΓΟΚ, ήδη ΝΟΚ), όπου περιέχεται το σύνολο των "όρων, περιορισμών και προϋποθέσεων για την εκτέλεση οποιασδήποτε κατασκευής εντός ή εκτός των εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων ή οικισμών, ώστε να προστατεύεται το φυσικό, οικιστικό και πολιτιστικό περιβάλλον, καθώς και να εξυπηρετείται το κοινωνικό συμφέρον" (ΓΟΚ ’85, άρθ. 1). Στη συνέχεια παρουσιάζεται η εξέλιξη του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού, υπό το πρίσμα της επιρροής του στην αρχιτεκτονική και πολεοδομική φυσιογνωμία των ελληνικών πόλεων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Μέχρι το 1923, οπότε ψηφίστηκε το Ν.Δ. 17-7/16-8-1923, ΦΕΚ 228 Α΄ "Περί Σχεδίων Πόλεων, Κωμών και Συνοικισμών του κράτους και οικοδομής αυτών", στην Ελλάδα, δεν υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο για τη δόμηση, αλλά εκδίδονται κυρίως υγειονομικές και αστυνομικές διατάξεις. Στο Ν.Δ. του 1923 προβλέπεται έκδοση Β.Δ/των με τους όρους υγιεινής, ασφάλειας και αισθητικής για κάθε αναθεώρηση, επέκταση, παλαιού σχεδίου πόλεων (άρθ. 1), για την εκπόνηση νέων σχεδίων και καθορισμός όρων και εργασιών για την εφαρμογή τους (άρθ. 8), θέσπιση ειδικών όρων δόμησης για λόγους υγιεινής και ασφάλειας και αισθητικής επιβολής (άρθ. 9), ενώ (άρθ. 11) καθορίζεται το είδος των χρήσεων αναλόγως της θέσεως και των διαστάσεων των οικοδομών και απαγορεύεται η χρησιμοποίηση επικινδύνων και ανθυγιεινών οικοδομών.

Το 1929 έχουμε τον πρώτο ΓΟΚ. Στο άρθ. 18 προβλεπόταν ότι κατά την αποτύπωση των τμημάτων της πόλης αποτυπώνονται και τα αρχαία μνημεία και στο άρθ. 20 πως σε περίπτωση ρυμοτομίας θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η διαφύλαξη της ιστορικής κληρονομιάς. Το ενδιαφέρον περιορίζεται ακόμη μόνο στα αρχαία μνημεία και ούτε κατά διάνοια αυτό δεν αφορά την αρχιτεκτονική κληρονομιά παραδοσιακών οικισμών ή ιστορικών περιοχών πόλεων. Ακόμη και οι προβλέψεις του άρθ. 47 του μεταγενέστερου ΓΟΚ του ’55 είναι αποσπασματικές, επιφανειακές και αισθητικού μόνο χαρακτήρα. Άλλωστε το ενδιαφέρον της παγκόσμιας κοινότητας περιορίζεται, ακόμη, στα μεμονωμένα αρχιτεκτονικά μνημεία και μόλις το 1964 στο Χάρτη της Βενετίας (άρθ. 14) αναφέρονται τα «μνημειακά σύνολα» ως αντικείμενα ειδικής φροντίδας, ενώ έπρεπε να περάσει άλλη μια δεκαετία για να στραφεί το ενδιαφέρον για προστασία επίσης σε "ολόκληρες πόλεις ή χωριά" (εδάφ. β΄ Διακήρυξης του Άμστερνταμ, 1975).

Στον ΓΟΚ του 1955 (άρθ. 47) προβλεπόταν η δυνατότητα, σε οικισμούς με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αξία λόγω του φυσικού ή αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος ή της ιστορικής ή αρχαιολογικής σημασίας, η Αρχή Αρχιτεκτονικού Ελέγχου να επιβάλλει περιορισμούς ή και υποχρεώσεις ως προς την αρχιτεκτονική εμφάνιση των οικοδομών και των παρακειμένων κτιρίων και τους χρωματισμούς των όψεων. Η δυνατότητα του κράτους να προχωρήσει σε απαλλοτρίωση ακινήτων ακυρώνεται από την ανεπάρκεια των πόρων του Ταμείου Απαλλοτριώσεων, με αποτέλεσμα αξιόλογα κτίρια να καταρρέουν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Με τον ΓΟΚ του 1973 (άρθ. 79) εισάγεται για πρώτη φορά η διαδικασία και οι προδιαγραφές προστασίας και διατήρησης παραδοσιακών αρχιτεκτονικών συνόλων: διατήρηση κτηρίων ή οικισμών ιδιαιτέρου χαρακτήρα, αισθητική διαμόρφωση των κτιρίων. Στην παρ. 2 αναφέρεται η απαγόρευση αλλοίωσης της αρχιτεκτονικής εμφάνισης των κτιρίων με πρόσθετες εγκαταστάσεις ή με την τοποθέτηση προσθηκών μεταξύ τους. Σε περίπτωση προσθήκης του κτιρίου, αυτή έπρεπε να διαμορφώνεται αναλόγως της σημασίας του κτιρίου και της θέσης του και προς εκπλήρωση αισθητικών απαιτήσεων. Με τις παρ. 3-4 απαγορεύονται στις προσόψεις των κτιρίων επιγραφές ή προθήκες για την έκθεση εμπορευμάτων. Η παρ. 6 εισάγει τη δυνατότητα, για τη διατήρηση του ιδιαίτερου ιστορικού, λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού ή και αρχιτεκτονικού χαρακτήρα, με Π.Δ/τα, να χαρακτηρίζονται κτίρια ως διατηρητέα και οικισμοί ή τμήματα αυτών ως παραδοσιακοί και να θεσπίζονται όροι και περιορισμοί δόμησης (όπως αντικαταστάθηκε με το Ν. 622/77 άρθ. 4). Με το άρθ. 82 του μεταγενέστερου Ν. 1337/83, προστέθηκε πως με Π.Δ/μα μπορεί να επιβάλλεται σε όλο ή σε μέρος του παραδοσιακού οικισμού ή του τμήματος που χαρακτηρίζεται ως παραδοσιακό και η άσκηση του δικαιώματος προτίμησης του Δημοσίου για την αγορά ακινήτου βάση του Ν. 947/79 άρθ. 55. Με την παρ. 7 στις περιοχές αυτές αναστέλλεται κάθε εργασία ανέγερσης νέων κτιρίων επισκευές, προσθήκη, αλλαγή εξωτερικής εμφάνισης καθώς και κάθε εργασία υποδομής στους οικισμούς μέχρι τη σύνταξη της οριστικής μελέτης ή τον καθορισμό των ειδικών κανονισμών δόμησης. Με το άρθ. 80, παρ. 2: προβλέπεται η δυνατότητα σε οικισμούς ή περιοχές ιδιαίτερης προσοχής, λόγω του φυσικού ή αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος, της ιστορικής, της αρχαιολογικής ή τουριστικής σημασίας τους και του εν γένει χαρακτήρα τους, η ΕΕΑΕ να επιβάλλει κατά την κρίση της περιορισμούς ή υποχρεώσεις ως προς την αρχιτεκτονική εμφάνιση των κτιρίων ή και ορισμένες αρχιτεκτονικές διατάξεις προσόψεων, χρωματισμούς κτιρίων κλπ. Είναι η παρ.4. που προβλέπει τη σύσταση Επιτροπών Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (ΕΕΑΕ) "των κτιρίων κατά πόλιν ή κατά νομόν ή και κατά πλείονας νομούς".

Εκτός από τις προαναφερόμενες διατάξεις, με σαφή αναφορά στην αρχιτεκτονική κληρονομιά, πρέπει να επισημανθούν εδώ και διατάξεις του ΓΟΚ του ’73, που για δεκαετίες διαμόρφωναν την αρχιτεκτονική και πολεοδομική φυσιογνωμία των ελληνικών πόλεων, διατηρούμενες και από προηγούμενους ΓΟΚ (του ’55) και που καταργήθηκαν με τον μεταγενέστερο ΓΟΚ του ’85 (άρθ. 31: καταργούμενες - τροποποιούμενες διατάξεις). Τέτοιες είναι: τα συστήματα δόμησης (του άρθ. 6) «εκ της θέσεως των κτιρίων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ως προς τα όρια των οικοπέδων» (συνεχές, ασυνεχές, μικτό, πανταχόθεν ελεύθερο, πτερύγων, ελεύθερης σύνθεσης, ελεύθερης δόμησης), η υποχρεωτική τοποθέτηση του ακαλύπτου "μεταξύ της οπισθίας όψεως του κτιρίου και του έναντι ταύτης οπισθίου ορίου του οικοπέδου και καθ' όλον το μήκος αυτού" (για το συνεχές σύστημα άρθ. 18 παρ. 2.Α.α) ή (για γωνιαίο οικόπεδο) "εις την έναντι της γωνίας θέσιν του οικοπέδου, μη δυνάμενον να εξικνείται μέχρις αποστάσεως ελάσσονος των 4 μέτρων από την γραμμήν δομήσεως" (παρ. 2.Β.α), οι διατάξεις του αρθ.19 για τη θέση του κτιρίου στο οικόπεδο και του άρθ.20 "διαστάσεις προαιρετικώς ακαλύπτων - ελάχισται διαστάσεις ελευθέρας θέας κατά το συνεχές σύστημα". Όλες αυτές οι διατάξεις ήταν καθοριστικές για τη μορφή, τη θέση και τον τρόπο που τόσο ο οικοδομικός όγκος όσο και ο συνολικός ακάλυπτος χώρος αναπτύσσονταν στο οικοδομικό τετράγωνο για δεκαετίες. Επίσης καθόριζαν την εικόνα του στο δρόμο, με την κατά κανόνα τοποθέτηση του κτιρίου στην οικοδομική γραμμή "καταλαμβάνον ολόκληρον το πρόσωπον του οικοπέδου, εφάπτεται των πλαγίων ορίων αυτού αφίσταται δε των οπισθίων ορίων του οικοπέδου" (άρθ. 19 παρ.1), "όπως εξασφαλίζηται η συνέχεια των κτιρίων κατά την κυρίαν όψιν αυτών καθ' όλον το ύψος αυτής πρός αποφυγήν αισθητικής ανωμαλίας εκ των καθισταμένων ορατών εκατέρωθεν ακραίων τοίχων των ομόρων κτιρίων, ή διαμορφούνται αρχιτεκτονικώς αι εκ της οδού οραταί επιφάνειαι των ακραίων τοίχων των ομόρων κτιρίων δια της κατασκευής στοιχείων κατά τας υποδείξεις της ΕΕΑΕ των κτιρίων" (άρθ. 19 παρ. 5). Σημαντική, για τη διάρθρωση της όψης του κτιριακού όγκου στο δρόμο, ήταν και η πρόβλεψη (άρθ. 84 παρ. 8), σε όλα τα συστήματα δόμησης, για κλειστούς εξώστες (μέχρι το 1/4 της επιφανείας της όψης) που μπορούσαν να προβάλλουν σε πλάτος 0,40μ εκτός της οικοδομικής γραμμής. Το ενδιαφέρον αυτό αρχιτεκτονικό στοιχείο (έρκερ), που διατηρήθηκε από τον ΓΟΚ του '55 (άρθ. 36 παρ. 2), διέσωζε τη μακραίωνη παράδοση των "σαχνισιών" της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, όπως αυτά προβλέπονταν από βυζαντινούς και κατόπιν οθωμανικούς οικοδομικούς κανονισμούς, που αξιοποιήθηκε στην αστική κατοικία του μεσοπολέμου και τη μεταπολεμική πολυκατοικία κι επιβίωσε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80, δεν θεωρήθηκε σημαντικό να διατηρηθεί στον ΓΟΚ του'85.

Ο ΓΟΚ του '85 στο άρθ. 4 με τίτλο "Προστασία της Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς" περιείχε διατάξεις για τον χαρακτηρισμό παραδοσιακών συνόλων (οικισμών ή τμημάτων πόλεων), ζωνών ιδιαίτερου κάλλους, με τροποποίηση ισχύοντος ρυμοτομικού σχεδίου, για την προστασία αποκατάσταση, διατήρηση και ανάδειξη του

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

παραδοσιακού πολεοδομικού ιστού ("στοιχείο της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας τους"), επίσης χαρακτηρισμό ως διατηρητέων κτιρίων και στοιχείων του περιβάλλοντος χώρου τους, για τον έλεγχο των κατεδαφίσεων κτισμάτων προ του 1955, για δυνατότητα μη εφαρμογής του ΚΕΝΑΚ σε διατηρητέα κτήρια. Το άρθ. 4 διατηρήθηκε σχεδόν με την ίδια διατύπωση στο ΝΟΚ (ως άρθ. 6) όπου και παρουσιάζεται αναλυτικά, όπως ισχύει σήμερα.

Όσον αφορά διατάξεις του ΓΟΚ του ’85, χωρίς σαφή αναφορά στην αρχιτεκτονική κληρονομιά, που όμως επηρεάζουν την αρχιτεκτονική και πολεοδομική φυσιογνωμία των ελληνικών πόλεων, πρέπει να αναφερθεί το άρθ. 9 για ελεύθερη τοποθέτηση του κτιρίου μέσα στο οικόπεδο, σε επαφή ή απόσταση Δ από τα πίσω και πλάγια όρια και δυνατότητα υποχώρησης από την οικοδομική γραμμή, η κατάργηση (με το άρθ. 31) των συστημάτων δόμησης του άρθ. 6, αλλά και των κλειστών εξωστών του άρθ. 84 του ΓΟΚ του ’73, καθώς και η καινοτομία των ημιυπαιθρίων χώρων (άρθ. 11 παρ. 2) σε ποσοστό 40% της επιτρεπόμενης δόμησης, χωρίς να συνυπολογίζονται σ’ αυτή. Δυστυχώς η έλλειψη ελέγχου, αλλά κυρίως η μη κατανόηση της ιδιαίτερης λειτουργικής, αισθητικής, αλλά και βιοκλιματικής αξίας των ημιυπαιθρίων χώρων, οδήγησαν σε καταστρατήγηση του μέτρου, αφού κατέληξαν να θεωρούνται από ιδιοκτήτες, μελετητές και κατασκευαστές ως ‘bonus’ στο συντελεστή δόμησης. Στην τροποποιημένη διατύπωση, το ποσοστό τους περιορίστηκε σε 20%, ενώ δόθηκε στους ιδιοκτήτες τους (Ν. 3843/2010) η νομοθετική δυνατότητα "τακτοποίησης" της αυθαίρετης μετατροπής τους σε κλειστούς χώρους κύριας χρήσης, με παράλληλη πρόβλεψη κάποιων αντισταθμιστικών μέτρων αποκατάστασης του περιβαλλοντικού ισοζυγίου. Με το μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος του κτιρίου να ορίζεται σε συνάρτηση με τον συντελεστή δόμησης (άρθ. 9 παρ. 7), ο ΓΟΚ του ’85 οδήγησε σε αισθητή αύξηση των υψών, που έφταναν πλέον τα 32 μ για ΣΔ 3,6. Στην τροποποίησή του, με τον Ν. 2831/9-13-06-2000 (ΦΕΚ 140 Α'), τα ύψη περιορίστηκαν για συντελεστή δόμησης έως 2,4 σε ύψος 24μ και για συντελεστή δόμησης ανώτερο του 2,4 σε ύψος δεκαπλάσιο του επιτρεπόμενου συντελεστή δόμησης, που πάντως δεν μπορούσε να υπερβαίνει τα 27μ. Στα θετικά του νόμου αξίζει να σημειωθεί η παροχή κινήτρων για χαμηλά κτίρια (άρθ. 14) και η δυνατότητα να ενοποιούνται οι ακάλυπτοι χώροι και να παραχωρούνται σε κοινή χρήση των κατοίκων τους (άρθ. 12) στην λογική της δημιουργίας "ενεργών" οικοδομικών τετραγώνων (άρθ. 13), με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων που ζουν σ' αυτά, καινοτομίες όμως, που ελάχιστα αξιοποιήθηκαν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στον ΝΟΚ, άρθ. 6, διατηρείται σχεδόν αυτούσιο το άρθ. 4 του ΓΟΚ του ’85 για την "Προστασία της Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς", με προσθήκη μιας πρώτης παραγράφου, στην οποία διευκρινίζεται το αντικείμενό της: μνημεία, αρχιτεκτονικά σύνολα, τόποι και τοπία όπως αυτά αναλύονται στα άρθ. 1 του Ν. 2039/92 (Σύμβαση Γρανάδας, 1985) και άρθ. 1 του Ν. 1126/81 (Σύμβαση των Παρισίων, 1972). Στην παρ. 2 προβλέπεται η δυνατότητα με Π.Δ/τα να χαρακτηρίζονται, με σκοπό τη διατήρηση και ανάδειξη της ιδιαίτερης ιστορικής, πολεοδομικής, αρχιτεκτονικής, λαογραφικής, κοινωνικής και αισθητικής φυσιογνωμίας τους: α) ως παραδοσιακά σύνολα (οικισμοί ή τμήματα πόλεων ή οικισμών), β) ως ζώνες ιδιαίτερου κάλλους, χώροι, τόποι, τοπία ή και φυσικοί σχηματισμοί που περιβάλλουν στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Σημαντική η δυνατότητα τροποποίησης ή αναθεώρησης του ισχύοντος ρυμοτομικού σχεδίου, έστω και αν με αυτήν επέρχεται μείωση της επιφανείας των κοινόχρηστων χώρων του, για την προστασία, αποκατάσταση, διατήρηση και ανάδειξη του παραδοσιακού πολεοδομικού ιστού των παραδοσιακών οικισμών, «συστατικού στοιχείου της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας τους». Στην παρ. 3 προβλέπεται με απόφαση του αρμόδιου υπουργού να χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα κτίρια ή συγκροτήματα κτιρίων, ως και στοιχεία του περιβάλλοντος χώρου τους, αυλές, κήποι, θυρώματα και κρήνες, καθώς και μεμονωμένα στοιχεία πολεοδομικού (αστικού ή αγροτικού) εξοπλισμού, πλατείες, κρήνες, διαβατικά, λιθόστρωτα, γέφυρες και να καθορίζονται ειδικοί όροι προστασίας και περιορισμοί δόμησης και χρήσης. Με όμοια απόφαση μπορεί να χαρακτηρίζεται ως διατηρητέα η χρήση ακινήτου και το όνομα ή επωνυμία με την οποία συνδέθηκε με το διατηρητέο χαρακτήρα της, ιστορικό, λαογραφικό ή άλλο. Στη συνέχεια καθορίζεται η ακριβής διαδικασία για την ανάρτηση της έκθεσης και την πρόσκληση προς τους ενδιαφερόμενους, καθώς και η προθεσμία για τη διατύπωση των αντιρρήσεων τους. Ορίζεται πως από την κοινοποίηση της έκθεσης απαγορεύεται κάθε επέμβαση για χρονικό διάστημα ενός έτους, ενώ οικοδομικές εργασίες που εκτελούνται, με άδεια δόμησης που εκδόθηκε νωρίτερα, διακόπτονται, με την πρόβλεψη όταν το κτίριο κριθεί διατηρητέο, το όποιο κόστος της οικοδομικής άδειας και εργασιών να επιβαρύνουν το Πράσινο Ταμείο. Στην παρ. 4 προβλέπεται η δυνατότητα με απόφαση του υπουργού να καθορίζονται: α) κατηγορίες διατηρητέων και κριτήρια αξιολόγησης, β) ειδικότεροι όροι και περιορισμοί ως προς τις δυνατότητες επέμβασης κατά κατηγορία, γ) μεταβατικές διατάξεις ως προς το καθεστώς των ήδη χαρακτηρισμένων, σε σχέση με την κατάταξη σε κατηγορίες και τις δυνατότητες επέμβασης. Η παρ. 5 ορίζει ως προϋπόθεση για την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

έγκριση και άδεια δόμησης σε ακίνητα όμορα διατηρητέων κτιρίων, τη σύμφωνη γνώμη του οικείου Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής, το οποίο γνωμοδοτεί με γνώμονα την προστασία και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας του διατηρητέου, ενώ προβλέπεται η δυνατότητα να ορίζονται ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης ή χρήσης και σε ακίνητα όμορα με τα διατηρητέα κτίρια. Εφόσον δεν μπορεί να εξαντληθεί ο συντελεστής δόμησης των ομόρων ακινήτων, εφαρμόζονται οι διατάξεις για τη μεταφορά συντελεστή δόμησης. Η παρ. 6 ορίζει πως ακίνητα αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ανακατασκευάζονται στην αρχική τους μορφή, αν έχει κινηθεί η διαδικασία χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων και κατεδαφίζονται για οποιοδήποτε λόγο, ακόμη και αν επιβάλλεται η κατεδάφισή τους λόγω επικινδύνου ετοιμορροπίας, ομοίως για διατηρητέα κτίρια τα οποία έχουν κατεδαφιστεί, από γεγονότα που οφείλονται σε ανωτέρα βία (σεισμό, πυρκαγιά, πλημμύρα). Η παρ. 7 προβλέπει τη δυνατότητα, με απόφαση του αρμόδιου υπουργού, να αναστέλλεται για χρονικό διάστημα έως δύο έτη (με παράταση ενός έτους), σε οικισμούς, η έκδοση αδειών δόμησης ή να επιβάλλονται όροι για την εκτέλεση εργασιών με σκοπό τη σύνταξη πολεοδομικής μελέτης ή ειδικού κανονισμού δόμησης για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η παρ. 8 ορίζει πως κάθε αίτηση για κατεδάφιση, επισκευή ή προσθήκη σε κατασκευή που έχει ανεγερθεί προ του έτους 1955 ή μπορεί να χαρακτηριστεί ως διατηρητέα, παραπέμπεται στο Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής. Η παραπομπή αυτή είναι υποχρεωτική και για μεταγενέστερες του έτους 1955 κατασκευές που βρίσκονται σε παραδοσιακό οικισμό, προστατευόμενο τμήμα πόλης, ιστορικό τόπο, αρχαιολογικό χώρο και περιοχή ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους. Η παρ. 9 παρέχει τη δυνατότητα με απόφαση του αρμόδιου υπουργού και για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, να καθορίζονται περιοχές εντός ή εκτός οικισμών εντός των οποίων οι αιτούμενες άδειες κατεδάφισης υποχρεωτικά παραπέμπονται στο Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής. Η παρ. 10 προβλέπει σε διατηρητέα κτίσματα να μπορεί να δίνεται παρέκκλιση στο ποσοστό κάλυψης για προσθήκη ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού, ενώ σε περίπτωση επεμβάσεων σε υφιστάμενα διατηρητέα κτήρια επιτρέπεται, με σκοπό τη διατήρηση του χαρακτήρα και της μορφολογίας, η μη εφαρμογή εν όλω ή εν μέρει του ΚΕΝΑΚ (παρ. 11).

Όσον αφορά διατάξεις που εμμέσως επηρεάζουν την αρχιτεκτονική και πολεοδομική φυσιογνωμία των οικισμών, ο ΝΟΚ αν και διατηρεί σε ισχύ πολλές διατάξεις του ΓΟΚ του’85, όπως αυτός είχε τροποποιηθεί και ίσχυε με τον Ν. 2831/9-13-6-2000 ΦΕΚ 140 Α΄, εισάγει και ρηξικέλευθες καινοτομίες. Συγκεκριμένα επαναπροσδιορίζει αρτιότητες

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

και οικοδομησιμότητες (άρθ. 7), συντελεστές δόμησης (άρθ. 11), ποσοστά κάλυψης (άρθ. 12) και συντελεστές κατ' όγκο εκμετάλλευσης (άρθ. 13). Προβλέπει (άρθ. 10) κίνητρα για την περιβαλλοντική αναβάθμιση και βελτίωση της ποιότητας ζωής σε πυκνοδομημένες και αστικές περιοχές, όπως συνενώσεις οικοπέδων, ώστε να επιτρέπεται η δημιουργία μεγάλων ενιαίων χώρων πρασίνου, αλλά και αύξηση του συντελεστή δόμησης με αντιστάθμισμα περιβαλλοντικά οφέλη (δημιουργία ενεργειακού κτιρίου, φυτεμένα δώματα, υπόσκαφα κτίρια, περιορισμός της κάλυψης, χρήση μονώσεων και εξωτερικών τοίχων μεγάλου πάχους από φυσικά υλικά, διπλά ενεργειακά κελύφη). Όμως αυξάνει τα μέγιστα επιτρεπόμενα ύψη (άρθ. 15) για συντελεστή δόμησης έως 2,4 σε ύψος 26μ και για συντελεστή δόμησης ανώτερο του 2,4 σε ύψος δεκαπλάσιο του επιτρεπόμενου συντελεστή δόμησης, που τώρα μπορεί να φτάνει τα 32μ. (όπως στην αρχική διατύπωση του ΓΟΚ του '85). Επίσης παρέχει κίνητρα για βιοκλιματικό σχεδιασμό (μη προσμέτρηση στη δόμηση και κάλυψη κατασκευών για τη βελτίωση της βιοκλιματικής συμπεριφοράς του κτιρίου και τη μείωση της κατανάλωσης της ενέργειας, εγκαταστάσεων για εξοικονόμηση ή παραγωγή ενέργειας, για ανακύκλωση και επεξεργασία νερού) και κατασκευή φυτεμένων δωμάτων (άρθ. 18), για δημιουργία κτιρίων ελάχιστης ενεργειακής κατανάλωσης (άρθ. 25), ενώ προβλέπει ειδικές ρυθμίσεις για την εξυπηρέτηση ατόμων με αναπηρία ή εμποδιζόμενων ατόμων (άρθ. 26).

Η πληθώρα των νέων μέτρων σε συνδυασμό με τις αλλαγές στις προσμετρούμενες επιφάνειες στη δόμηση (προσμέτρηση των ημιυπαιθρίων χώρων, μη προσμέτρηση κοινόχρηστων κλιμακοστασίων, ανελκυστήρων, πλατύσκαλων και αιθρίων κ.ά.) καθιστά την προσπάθεια εκτίμησης του σχετικού ισοζυγίου δυσχερή, ακόμη και σε ποσοτική προσέγγιση, πόσο μάλλον σε ποιοτική, ενώ ο λίγος χρόνος ισχύος του νόμου, σε συνδυασμό με την κατακόρυφη πτώση της οικοδομικής δραστηριότητας, κατά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, σε όλη τη χώρα, δεν παρέχουν τη δυνατότητα ούτε μιας εκ του αποτελέσματος αποτίμησης της επίδρασής του στην αρχιτεκτονική και την πολεοδομική φυσιογνωμία των πόλεων και οικισμών. Μόνο μετά από την εφαρμογή του για ικανό χρονικό διάστημα θα είναι δυνατόν να ελεγχθεί η ακρίβεια προβλέψεων του νομοθέτη, με σαφή ποιοτικά χαρακτηριστικά, όπως αυτές που περιέχονται στη διατύπωση πως "ο νέος κανονισμός σέβεται και διατηρεί τις δομές της πόλης, που είναι ορατές και αξιοποιήσιμες για την ογκοπλαστική μνήμη της", αφού οι καινοτόμες διατάξεις "δεν έχουν εφαρμογή στα προστατευτέα μέρη της" (ΥΠΕΚΑ, 2012: 10).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Η πολεοδομική νομοθεσία για τη δόμηση εντός ή εκτός των εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων ή οικισμών, επηρεάζει άλλοτε άμεσα την αρχιτεκτονική και πολεοδομική τους φυσιογνωμία (διατάξεις με αναφορά στην αρχιτεκτονική κληρονομιά) και άλλοτε έμμεσα (με όρους και περιορισμούς στη δόμηση). Ήδη με το νέο θεσμικό πλαίσιο, υφιστάμενο και υπό διαμόρφωση (ΝΟΚ και Γενικό Πλαίσιο Δόμησης για Οικισμούς μέχρι 2000 κατοίκους), επιχειρεί να προδιαγράψει τη δομή του πολεοδομικού ιστού τους και την αρχιτεκτονική τους φυσιογνωμία, στο πνεύμα της αειφόρου ανάπτυξης, ενσωματώνοντας και νέες προτεραιότητες, όπως η αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και η βελτίωση κοινωνικών παραμέτρων (ΑμεΑ κ.ά.) σχετιζόμενων με το δομημένο περιβάλλον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

7. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κατά τη διαμόρφωση ενός πρωτότυπου μεθοδολογικού πλαισίου, για τη διερεύνηση της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης, αξιοποιείται τόσο η προηγηθείσα βιβλιογραφική επισκόπηση της έννοιας της ιστορικότητας και των σχετικών πολεοδομικών πρακτικών, όσο και ειδική βιβλιογραφία σχετιζόμενη με μεθοδολογικά ζητήματα, ώστε να αναδειχθούν τα όρια και οι δυνατότητες επί μέρους ερευνητικών μεθόδων, που επιλέγονται ως συμβατές με το αντικείμενο και τους στόχους της παρούσας διατριβής.

7.1 Προσέγγιση του ζητήματος - Μεθοδολογία της έρευνας

Όπως προέκυψε από την βιβλιογραφική επισκόπηση της έννοιας της ιστορικότητας, το ζήτημα της διερεύνησής της μπορεί να αφορά τόσο

- την ιστορικότητα ως μια αυθύπαρκτη ιδιότητα του κέντρου της πόλης με κύρος αντικειμενικό (βάσει των τεκμηρίων και υλικών καταλοίπων του παρελθόντος)

όσο και κυρίως

- τη συνείδηση της ιστορικότητας, που έχουν οι άνθρωποι της πόλης (κάτοικοι, επιχειρηματίες, επισκέπτες, φορείς).

Κι αυτό για λόγους τόσο

- θεωρητικούς, αφού
  - ο άνθρωπος τείνει να ταυτίζεται με την ιστορία του κι
  - αυτό που εν τέλει έχει περισσότερη σημασία είναι η ζώσα ιστορία της συλλογικής μνήμης και όχι η επίσημη, αντικειμενοποιημένη, των ιστορικών, η οποία μπορεί να μην είναι σε κάποιο βαθμό συνειδητοποιημένη

όσο και

- πρακτικούς/επιχειρησιακούς, αφού
  - ο ανθρώπινος παράγων που ζει και δρα στην πόλη παίζει σημαντικό ρόλο στην εφικτότητα του σχεδιασμού και την αποτελεσματικότητα των εφαρμοζόμενων πολιτικών (Αραβαντινός 2002: 18).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στη λογική αυτή, η προτεινόμενη μεθοδολογία, στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής, εκτός από την 'εκ των ων ουκ άνευ' καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του κέντρου της πόλης, περιλαμβάνει επίσης:

- Έρευνα γνώμης για τη συνείδηση της ιστορικότητας του κέντρου της πόλης
- Έρευνα γνώμης για τη φυσιογνωμία της πόλης και διερεύνηση του κατά πόσο τα κύρια φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά αναγνώρισής της συναρτώνται με την ιστορικότητα
- Επίσκεψη του Ονόματος της πόλης/τόπου ως συστατικού της φυσιογνωμίας της
- Διερεύνηση της ύπαρξης της αναγκαίας τεχνογνωσίας στην πόλη, για παραγωγή και εφαρμογή σχεδιασμού για την ιστορική διατήρηση του κέντρου της, σε τρεις κατευθύνσεις:
  - ✓ Ύπαρξη εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού στις αποκαταστάσεις (ακαδημαϊκή ή/και επαγγελματική εξειδίκευση)
  - ✓ Εμπειρία από συμμετοχές της πόλης σε ευρωπαϊκά προγράμματα διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς
  - ✓ Βαθμός εξοικείωσης της πόλης, των φορέων, υπηρεσιών και πολιτών της με τις νέες τεχνολογίες
- Βιβλιογραφική έρευνα για τη διαχρονική αντιμετώπιση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς από την πόλη

Στη συνέχεια αναπτύσσεται η προβληματική της σχετικής μεθοδολογίας.

7.2 Έρευνα γνώμης για τη Συνείδηση της Ιστορικότητας της πόλης. Μεθοδολογικοί Περιορισμοί

Η έρευνα γνώμης μεταξύ κατοίκων, επιχειρηματιών κι επισκεπτών του κέντρου της πόλης, αναφορικά με την ιστορικότητά της, διέπεται από ένα πλέγμα μεθοδολογικών περιορισμών, οι οποίοι και προδιαγράφουν τα όρια και τις δυνατότητες τέτοιων ερευνών. Στη συνέχεια αναπτύσσεται η σχετική προβληματική.

Η φιλοσοφία της ιστορίας επιχείρησε να αξιολογήσει τη θέση που έχει η συνείδηση των ατόμων στην εξέλιξη των ανθρώπινων συνόλων στα οποία μετέχουν. Η συνείδηση που έχουν τα άτομα για τις πράξεις τους αποτέλεσε βασικό ζήτημα διαφοροποίησης σημαντικών θεωρησιακών φιλοσοφιών της ιστορίας. Εξ άλλου, έχει διατυπωθεί η θεωρία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

πως, η παραδοχή ότι τα άτομα έχουν συνείδηση των πράξεών τους, ξέρουν δηλαδή κάθε φορά τι κάνουν και γιατί το κάνουν, δεν συνεπάγεται αναγκαστικά ότι μπορούν και να εκφραστούν γι' αυτό διαλογικά. Ο Anthony Giddens (Στάμος, Ι., http://pandemos.panteion.gr:8080/fedora/objects/iid:8457/datastreams/PDF1/content) κάνει τη διάκριση μεταξύ «πρακτικής συνείδησης» (practical consiousness) και «διαλογικής συνείδησης» (discurcive consiousness), διευκρινίζοντας ότι μεταξύ τους δεν υπάρχει κάποιο αξεπέραστο χάσμα, αλλά απλώς η διαφορά ανάμεσα σ' αυτό που γίνεται και σ' αυτό που μπορεί να ειπωθεί. Το στοιχείο αυτό δείχνει το μέτρο της δυσκολίας του εγχειρήματος της καταγραφής απαντήσεων σε ερωτήσεις σχετικές με την συνείδηση της ιστορικότητας της πόλης και πάντως οριοθετεί τις δυνατότητες του εργαλείου του δομημένου ερωτηματολογίου στη συγκεκριμένη έρευνα.

Μία από τις αδυναμίες, τις "πιο ολέθριες επιπτώσεις" κατά τον Πιερ Μπουρντιέ, της έρευνας γνώμης συνίσταται ακριβώς στο ότι καλούνται τα άτομα να απαντούν σε ερωτήσεις για τις οποίες δεν διερωτώνται (Παναγιωτόπουλος 1999: 145). Και βεβαίως υπάρχει ζήτημα ως προς τον προσδιορισμό των ερωτημάτων που θεωρείται ότι "μπορούν να τεθούν" στο σύνολο των ερωτώμενων, καθώς, επειδή όλοι μπορούν δικαιωματικά να έχουν μία γνώμη, δεν σημαίνει πως και στην πραγματικότητα την έχουν (Champagne: 125).

Το πρόβλημα ξεκινάει ακόμη και από τι μπορεί να ορίζεται ως "γνώμη", κατ' επέκταση ως "κοινή γνώμη", άρα τι είναι αυτό που μπορεί εν τέλει να αποτυπώνει μια σχετική έρευνα. Ο Μπουρντιέ (Παναγιωτόπουλος 1999: 151-152) επισημαίνει πως υπάρχει πρόβλημα όταν αθροίζονται ως ισοδύναμες οι, από τη μία μεριά, συγκροτημένες γνώμες ομάδων κινητοποιημένων γύρω από ένα σύστημα συμφερόντων, ρητά διατυπωμένο, και οι, από την άλλη μεριά, απλές διαθέσεις, οι οποίες εξ ορισμού δεν συνιστούν γνώμη που να μπορεί να διατυπωθεί σε λόγο με κάποια αξίωση συνοχής. Κι αυτό μπορεί να γίνει ιδιαίτερα εμφανές στο ζήτημα της διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όταν μεταξύ των ερωτώμενων, για παράδειγμα, μπορεί να βρίσκονται ιδιοκτήτες ιστορικών κτηρίων ή άνθρωποι που έχουν συνδέσει τα επιχειρηματικά τους συμφέροντα με την ιστορική περιοχή και απλοί κάτοικοι της πόλης που πιθανώς δεν τους έχει ποτέ απασχολήσει ιδιαίτερα το ζήτημα. Κι ενώ ο Μπουρντιέ καταλήγει στην κατηγορηματική διαπίστωση πως "η κοινή γνώμη δεν υπάρχει", επίσης υποστηρίζεται (Champagne: 122, 123) πως οι έρευνες δεν αποτυπώνουν τελικά την "κοινή" γνώμη, αλλά το στατιστικό

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

άθροισμα ιδιωτικών γνωμών που κοινοποιούνται, καθώς, άλλωστε, αν η γνώμη ήταν όντως "κοινή", θα έπρεπε να είναι λίγο ή πολύ γνωστή σε όλους και δεν θα έπρεπε η δημοσίευση των αποτελεσμάτων των δημοσκοπήσεων να προκαλεί αίσθηση ή να "ανατρέπει τις παραδεδεγμένες ιδέες".

Η πρόσθετη δυσκολία με το ζήτημα της ιστορικότητας έγκειται στο ότι αυτή δεν είναι μόνο μια ιδιότητα της πόλης, με αντικειμενικά χαρακτηριστικά, που ενυπάρχει σ' αυτή, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ως οντότητα αφ' εαυτής, τέτοια που να μπορεί να την χαρακτηρίζει οντολογικά, βαθμονομώντας την και κατατάσσοντάς την σε μια κλίμακα, ως "περισσότερο ή λιγότερο ιστορική". Είναι κυρίως μια σχέση, καλύτερα ένα πλέγμα σχέσεων, ανάμεσα στο αντικείμενο (πόλη) και στο υποκείμενο (ανθρώπους, κατοίκους, επισκέπτες, επιχειρηματίες, εν δυνάμει επενδυτές, τοπικούς φορείς), μια σχέση που ενίοτε δεν υπάρχει, αλλά βιώνεται ως κάτι που θάπρεπε να υπάρχει. Ως εκ τούτου, δεν είναι βέβαιο αν και σε ποιο βαθμό μια δηλούμενη σχέση με την ιστορικότητα υπάρχει όντως ή αν απλώς βιώνεται ως χρέος ή έξωθεν επιβαλλόμενη αναγκαιότητα, ως ιδανική επιθυμητή κατάσταση ή ως συνήθεια κάποτε, από αδράνεια ή κεκτημένη ταχύτητα.

Ο Wells (2015: 48) διαπιστώνει πως το πεδίο της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι πλημμυρισμένο από πολλά αστήρικτα αξιώματα, όπως π.χ. το ότι "οι περισσότεροι εκτιμούν το ιστορικό περιβάλλον", έναν, εν πολλοίς, αυθαίρετο ισχυρισμό, μάλλον ανεκδοτολογικού χαρακτήρα, που βασίζεται, είτε σ' ένα μικρό αριθμό παρατηρήσεων, είτε σε μια γενική αόριστη αίσθηση διαμορφωμένη από προσωπική εμπειρία.

Ένας τέτοιος ισχυρισμός μπορεί να αποδεικνύεται αμφίβολης αξιοπιστίας ακόμη κι αν έτσι απαντούν οι περισσότεροι ερωτώμενοι στις έρευνες, γιατί, ενώ αυτός μπορεί να είναι πράγματι αληθινός σε κάποιο επίπεδο, όμως ελέγχεται, όσον αφορά το

- τι γνωρίζει ή τι εννοεί κάθε φορά ο ερωτώμενος ως "ιστορικό περιβάλλον",
- σε ποιο βαθμό μπορεί να διατηρηθεί αυτή η "εκτίμηση", όταν αναμετράται με το ατομικό συμφέρον, του νοικοκυριού ή της επιχείρησής του και
- ποιο ρόλο θεωρεί πως αναλαμβάνει και ποιο μερίδιο ευθύνης, αναγνωρίζει, ότι του αναλογεί, ο κάθε εμπλεκόμενος, στο ζήτημα της ιστορικής διατήρησης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εκτός των προφανών θεωρητικών ζητημάτων που εγείρονται, υπάρχει πρόβλημα και σε επιχειρησιακό επίπεδο στο πεδίο της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, από τέτοια αστήρικτα αξιώματα, καθώς αυτά, δεδομένου του νομικά κατοχυρωμένου δόγματος διατήρησης, μπορούν να δημιουργήσουν μια ψεύτικη αίσθηση εμπιστοσύνης (Boorstin στο Wells: 48).

Και βέβαια πρέπει να συνυπολογισθεί και το ποσοστό των ανθρώπων που δηλώνουν απερίφραστα εκτίμηση στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική, φτάνει να μη χρειαστεί να την κατοικήσουν οι ίδιοι. Ενδεικτική η περίπτωση του Ιάπωνα συγγραφέα Τζουνιτσίρο Τανιζάκι, που γεννήθηκε το 1886, στην καρδιά της παλιάς πόλης του Τόκιο. Την 1η Σεπτεμβρίου του 1923, τη μέρα που ο μεγάλος σεισμός κατέστρεφε το Τόκιο, εκείνος βρισκόταν στην εξοχή κι η πρώτη του αντίδραση, όπως έγραψε αργότερα, πριν ακόμη ανησυχήσει για την οικογένειά του, ήταν μια χαρούμενη σκέψη: "Τώρα θα κάνουν επί τέλους το Τόκιο μια πόλη όπως πρέπει", μια σκέψη που πρέπει να συμμερίστηκαν τότε πολλοί γνήσιοι γόνοι της τάξης των εμπόρων του Τόκιο, μιας και τους γοήτευαν τα δυτικά πρότυπα. Ήταν η εγκατάστασή του, μετά το μεγάλο σεισμό, στην επαρχιώτικη Οσάκα, μια πόλη ακόμη ανέγγιχτη από ξένες επιδράσεις, που σηματοδότησε τη μεγάλη στροφή του Τανιζάκι στις παραδοσιακές αξίες και τα αισθητικά ιδεώδη της Ιαπωνίας. Δέκα χρόνια μετά, το 1933, γράφει το πολύ ενδιαφέρον δοκίμιό του, με τον τίτλο "Εγκώμιο της Σκιάς", όπου ανακαλύπτει πως η φύση της ομορφιάς στη γιαπωνέζικη καθημερινότητα, τέχνη και αρχιτεκτονική, είναι εκείνη της σκιάς και της ομιχλώδους ατμόσφαιρας. Ισχυρίζεται πως το ημίφως και η ασάφεια είναι ο όρος γέννησης και ύπαρξης της ομορφιάς αυτής, της κρυμμένης και αμυδρής, της μισοϊδωμένης, σα μέσα σ' όνειρο. Διαπιστώνει πως οι δυτικές επιδράσεις στην αρχιτεκτονική, ακόμη και στις επιλογές των αντικειμένων καθημερινής χρήσης, όπως τα γυαλιστερά πλακάκια και τα αστραφτερά σκεύη της κουζίνας, ακυρώνουν αυτή την ομορφιά, αφού, αντανακλώντας το φως, το αναπαράγουν, το πολλαπλασιάζουν, σβήνοντας έτσι τη μαγεία και την εσωτερικότητα των πραγμάτων. Καταλήγει πως η παραδοσιακή αρχιτεκτονική της Ιαπωνίας, με την υπαινικτική της γοητεία και τη μυστική δύναμή της, μας βυθίζει σε περισυλλογή και ποιητική ελευθερία, ενώ αντίθετα η δυτική ομορφιά ζητάει να μας επιβληθεί ολοκληρωτικά, χωρίς δυνατότητα αμφισβήτησης, μέσα στην κυριαρχία του φωτός. Μετά το θάνατο του συγγραφέα, το 1965, η τελευταία κυρία Τανιζάκι διηγιόταν, πως ο αρχιτέκτονας, στον οποίο είχαν απευθυνθεί, τους δήλωνε, περιχαρής, πως είχε διαβάσει το "Εγκώμιο της Σκιάς" και γι' αυτό "ήξερε τι ακριβώς σπίτι θα ήθελε ο συγγραφέας",

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ενώ στη συνέχεια θα έμενε εμβρόντητος, όταν ο Τανιζάκι του ξεκαθάριζε "πως σ' ένα τέτοιο σπίτι δε θα μπορούσε ποτέ να ζήσει" (Τανιζάκι 1933/1995).

Όσον αφορά την Ελληνική εμπειρία, ο Χ. Μπούρας (2010: 42) αναφέρεται σε σχετική έρευνα του περιοδικού "Ζυγός", το 1965, στην οποία "απαντούν σχετικοί και άσχετοι, χωρίς κανείς να αναλαμβάνει ευθύνες", ενώ με αφορμή την κατόπιν εορτής αντίδραση της κοινής γνώμης σε χαρακτηριστικές καταστροφικές περιπτώσεις αποκατάστασης της περιόδου 1920-1965 η Φ. Μαλλούχου - Tufano (1998 στο Μπούρας 2010: 42) επεσήμαινε "την υστέρηση της χώρας σε θεωρητικό επίπεδο [και] την πάγια έλλειψη, από καταβολής του νέου ελληνικού κράτους, αισθητικής και φιλοσοφικής παιδείας".

Βεβαίως ο Μπούρας (2010: 44) παραδεχόταν πως, με τη μεταπολίτευση, οι νέες δυνατότητες πληροφόρησης συνέβαλαν στην ενημέρωση κι ευαισθητοποίηση του κόσμου σε ζητήματα οικολογίας και φυσικού περιβάλλοντος, όμως θεωρούσε πως, όσον αφορά "την εκτίμηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, οι πολλοί… μένουν στον ρητορικό αόριστο έπαινο, που βασίζεται στην ανεπάρκεια των γνώσεων".

7.3 Έρευνα γνώμης για τη Φυσιογνωμία της πόλης

7.3.1 Φυσιογνωμία της πόλης και γνώμες των ανθρώπων. Προβληματική της έρευνας

Καθώς, "φυσιογνωμία" είναι μεν το σύνολο των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων ενός προσώπου ή ενός πράγματος, εν προκειμένω ενός τόπου, μιας πόλης, αλλά επίσης, στην ελληνική γλώσσα, η λέξη σημαίνει, αρχικά, γνώμη ή κρίση για κάποιον βασιζόμενη στην όψη και στα εξωτερικά χαρακτηριστικά του, "φυσιογνωμία" μπορεί να είναι και η γνώμη, που διαμορφώνει το υποκείμενο για τη φύση (ιδεολογική, συναισθηματική, υλική) ενός τόπου, αλλά και αυτή η διατύπωση γνώμης για τη φύση του (Στεφάνου 2000: 198).

Η φυσιογνωμία αναφέρεται στη μοναδικότητα της οντότητας ενός τόπου, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από αυτό που προσφέρει η αντιληπτική του εικόνα (Στεφάνου 2000: 9). Καθώς το τοπίο δεν είναι μια περιβαλλοντική οντότητα που υπάρχει ανεξάρτητα από τον άνθρωπο, αλλά υπόκειται στην υποκειμενικότητα της ανθρώπινης αντίληψης (Σαπουνάκης 2014: 60), προκειμένου να εντοπιστούν τα δομικά στοιχεία της

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

φυσιογνωμίας μιας πόλης, όπως αυτά ενυπάρχουν στην κοινή συνείδηση, χρησιμοποιούνται διάφορες πειραματικές μέθοδοι (Στεφάνου 2000: 104), με συνηθέστερη εκείνη του δομημένου ερωτηματολογίου και με 'ανοικτές' ερωτήσεις. Η (νοητική, ψυχολογική και πρακτική) γνώμη για τη φύση ενός τόπου, όταν είναι ατομική έχει υποκειμενικό χαρακτήρα και περιορισμένη σημασία, όταν όμως είναι ομαδική, τότε μπορούμε να μιλάμε για συλλογική αντιληπτική εικόνα του τόπου/πόλης (Στεφάνου και Στεφάνου 1999: 246). Τα φυσικά στοιχεία καταλαμβάνουν συνήθως σημαντική θέση στη φυσιογνωμική περιγραφή ενός τόπου: λόφος Καστέλας Πειραιά, βράχος Ακρόπολης και λόφος Φιλοπάππου Αθήνας, Παλαμίδι-Ακροναυπλία και νησάκι Μπούρτζι Ναυπλίου, ενώ "το ίδιο, και με συχνότερη ακόμη αναφορά, συμβαίνει με το νερό" (Στεφάνου 2000: 106). Αυτός ο κανόνας έχει τις εξαιρέσεις του: "στο μυαλό των κατοίκων της πόλης και του Δήμου Κοζάνης", για παράδειγμα, "η Λίμνη Πολυφύτου κι ο Αλιάκμονας δεν αποτελούν την εικόνα της πόλης" (Δήμος Κοζάνης / ΕΤΟΥΣΕΠ: 153).

Η απάντηση στο ερώτημα: "Πως θέλουν οι επιχειρήσεις και οι κάτοικοι μιας πόλης, να είναι η πόλη τους μελλοντικά;" (Kotler κ.ά. στο Μεταξάς 2005: 68), αποτελεί την προϋπόθεση για τον προσδιορισμό των αντικειμενικών στόχων του marketing της πόλης. Ένας από τους αντικειμενικούς στόχους, μπορεί να συνδέεται με την Ιστορικότητα της πόλης, που αποτελεί στοιχείο της ταυτότητάς της και συμβάλλει στη διαμόρφωση της εικόνας της. Ο πρώτος από τους δύο κύριους άξονες, πάνω στους οποίους δομήθηκε ο στόχος της παρέμβασης στο παραλιακό μέτωπο του Ηρακλείου, περιλαμβάνει την προστασία και ανάδειξη του ιστορικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος (Σαπουνάκης 2012), ενώ και οι περισσότεροι κάτοικοι του Ηρακλείου αντιλαμβάνονται, πως "η ισχυρή παραδοσιακή πολιτισμική ταυτότητα της πόλης μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ελκυστικής εικόνας της" (Χαλκιαδάκη, Δέφνερ και Μεταξάς: 6). Για τη Θεσσαλονίκη, εν όψει της ανακήρυξης της ως Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, το 1997, η "ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και της ιστορικότητας της πόλης" αποτέλεσε βασικό αντικειμενικό στόχο (Γοσποδίνη στο Μεταξάς 2005: 68).

Η εικόνα των κατοίκων και των επισκεπτών για μια πόλη δεν ταυτίζεται πάντοτε. Στη Λάρισα, βασικές διαστάσεις της εικόνας των επισκεπτών για την πόλη δεν τις αναγνωρίζουν με την ίδια ευχέρεια και οι κάτοικοι, ενώ άλλες υπαρκτές διαστάσεις της πόλης δεν δείχνουν να είναι αναγνωρίσιμες από τους επισκέπτες (Δήμος Λαρισαίων / ΕΤΟΥΣΕΠ: 15). Όσον αφορά την άποψη για το αν η πόλη έχει τις προϋποθέσεις για την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

προσέλκυση επισκεπτών-τουριστών και νέων κατοίκων, κι εδώ εμφανίζονται διαφοροποιήσεις. Οι περισσότεροι κάτοικοι της Λάρισας πιστεύουν πως η πόλη παρουσιάζει αδυναμία προσέλκυσης επισκεπτών-τουριστών, ενώ θεωρούν εφικτή την προσέλκυση φοιτητών και νέων κατοίκων (Δήμος Λαρισαίων / ΕΤΟΥΣΕΠ, 2014: 14).

Η Βρετανική εμπειρία αναδεικνύει τον σημαντικό ρόλο, που η κοινωνία των πολιτών (civil society) διαδραματίζει σε τόπους με ανθρωποκεντρική διαχείριση (people-managed places). Είναι τόποι που αναπτύσσονται μέσα από τη χρήση κι όχι τη λειτουργία (through use not by function), που ενισχύουν τη συνεργασία και τη συμμετοχή, χωρίς αποκλεισμούς, είναι ανοιχτοί σε νέα μέλη και έχουν την υποδομή για τη διαχείριση από τα κάτω προς τα πάνω 'bottom-up management' (Gower 2008).

Η συμμετοχή των κατοίκων στη διαδικασία του branding του τόπου, θεωρείται σημαντική, με τρεις διαφορετικούς ρόλους, που παίζουν αυτοί: ως αναπόσπαστο τμήμα του μέσω των χαρακτηριστικών και της συμπεριφοράς τους, ως πρεσβευτές του με αναμφισβήτητη αξιοπιστία στην επικοινωνία του μηνύματος και ως πολίτες και ψηφοφόροι για την πολιτική νομιμοποίησή του. Αυτοί οι τρεις ρόλοι καθιστούν τους κατοίκους μια πολύ σημαντική ομάδα-στόχο, καθώς μόνο η ουσιαστική συμμετοχή και η διαβούλευση μπορούν να παράγουν αποτελεσματικό και βιώσιμο -αντί ενός "τεχνητού/artificial"- branding του τόπου (Braun κ.ά. 2013), που να αξιοποιεί και να ενισχύει, μεταξύ άλλων, βιωμένη -αντί μιας επινοημένης- παράδοση (Hobsbawm και Ranger). Αποτελούν, άλλωστε, προϋποθέσεις για την εφαρμογή του μάρκετινγκ, ως μακροπρόθεσμης διαδικασίας: η συλλογική κατανόηση και εκτίμηση του μάρκετινγκ του τόπου και η επίτευξη ευρείας συνεργασίας με σαφή κατανομή ρόλων (Kavaratzis και Ashworth).

7.3.2 Το Όνομα ως συστατικό της Φυσιογνωμίας του τόπου/πόλης

Στη σύγχρονη αντίληψη του marketing και branding του τόπου, το όνομα του τόπου/πόλης, βασικό στοιχείο της ταυτότητας και πυκνωτής της φυσιογνωμίας του, αποτελεί πρώτη πηγή έμπνευσης για την αναζήτηση του κατάλληλου brand name, στην προσπάθεια των πόλεων να βελτιώσουν την εικόνα τους (image), που είναι το σύνολο των ιδεών, των πεποιθήσεων και των εντυπώσεων που ο κόσμος έχει για αυτές (Deffner και Liouris 2005).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Σύμφωνα με τον Ιωσήφ Στεφάνου (2000: 140), το όνομα είναι "το κύριο συστατικό στο οποίο σπερματικά ενυπάρχει η έκφραση της φυσιογνωμίας", της γνώμης δηλαδή, που διαμορφώνεται για τη φύση (ιδεολογική, συναισθηματική, υλική) ενός ατόμου, ενός τόπου (Στεφάνου 2000: 198), είναι "ο κύριος φορέας της προσωπικότητάς του… καθώς συμπυκνώνει την ιστορία, την παράδοση, το διαχρονικό και συγχρονικό του περιεχόμενο, τις χωρικές και κοινωνικές ιδιομορφίες του…".

Στην Παλαιά Διαθήκη, το όνομα ενός ανθρώπου ταυτίζεται με την ψυχή του, με την όλη προσωπικότητά του, όλες τις ιδιομορφίες της και όλη την ενέργειά της. Με το που γνωρίζεις το όνομα προσώπου ή πράγματος, "κερδίζεις μια σαφή επίγνωση της φύσης του" (Ware 1980: 38). Το πρώτο έργο του πρωτόπλαστου Αδάμ ήταν να ονομάσει τα ζώα (Στεφάνου 2000: 140): "καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ" (Γεν. 2,20).

Εικόνα 26: Ο Αδάμ ονομάζει τα ζώα. Τοιχογραφία Θεοφάνους Κρητός, στη Μονή Αγίου Νικολάου Αναπαυσά στα Μετέωρα.

Πηγή: https://www.google.gr/search?q=O+Αδαμ+ονομαζει+τα+ζωα&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=Z2zL8Se1yDpCEM%253A%252C7-iV0lOCTixmlM%252C_&usg=__YyB-2NTRjIh0RAwcx0uMIoZ56GY%3D&sa=X&ved=0ahUKEwiG-fLunrbYAhWHKFAKHbIPCvcQ9QEINTAD#imgrc=Z2zL8Se1yDpCEM

Επίσης στην Παλαιά Διαθήκη, κατά τη συνάντηση του Ιακώβ με τον άγγελο Κυρίου, ο δεύτερος ονομάζει τον πρώτο Ισραήλ, αλλά σε σχετική ερώτηση του Ιακώβ αποφεύγει να του αποκαλύψει το δικό του όνομα: "εἶπε δὲ αὐτῷ· τί τὸ ὄνομά σου ἐστίν, ὁ δὲ εἶπεν· Ἰακώβ. καὶ εἶπεν αὐτῷ· οὐ κληθήσεται ἔτι τὸ ὄνομά σου Ἰακώβ, ἀλλ᾽ Ἰσραὴλ ἔσται τὸ ὄνομά σου… ἠρώτησε δὲ Ἰακὼβ καὶ εἶπεν· ἀνάγγειλόν μοι τὸ ὄνομά σου. καὶ εἶπεν· ἱνατί τοῦτο ἐρωτᾶς σὺ τὸ ὄνομά μου; καὶ εὐλόγησεν αὐτὸν ἐκεῖ" (Γεν. 32,27-29).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στην πρώτη σελίδα του μυθιστορήματος «100 χρόνια Μοναξιά» ο Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες, προκειμένου να δείξει πόσο πρωταρχική είναι η διαδικασία της ονοματοδοσίας για την κατανόηση των πραγμάτων και την επικοινωνία, αναφέρει πως στο μυθικό Μακόντο του "ο κόσμος ήταν τόσο νεόπλαστος ώστε πολλά *πράγματα δεν είχαν όνομα* και για να τα αναφέρεις έπρεπε να δείξεις με το δάχτυλο".

Ο Αντισθένης (περίπου 446-366 π.Χ), Αθηναίος φιλόσοφος που συγκαταλέγεται στους ελάσσονες Σωκρατικούς, αναγνώριζε τη φυσική συνάφεια μεταξύ των πραγμάτων και των ονομάτων τους. Είναι ο Επίκτητος που αποδίδει στον Αντισθένη (SSRVA 160) τη γνωστή, με κάποια παραλλαγή σήμερα, ρήση «ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις» (http://n1.xtek.gr/ime/lyceum/?p=lemma&id=181&lang=1), ότι δηλαδή, από το όνομά τους, μπορεί κανείς να μάθει τη φύση των πραγμάτων.

7.4 Διερεύνηση ύπαρξης αναγκαίας τεχνογνωσίας στην πόλη, για παραγωγή και εφαρμογή σχεδιασμού για την ιστορική διατήρηση. Προβληματική της έρευνας.

Οι Γοσποδίνη, Μπεριάτος και Ράσκου (2007: 167), ερμηνεύουν τις διαφοροποιήσεις των χωρών-μελών της Ε.Ε., ως προς τις συμμετοχές τους στα Ευρωπαϊκά προγράμματα διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, σε συνάρτηση με πέντε παραμέτρους. Αυτές είναι, εκτός από το αντικειμενικό μέγεθος της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του τόπου, τη δυνατότητα συγχρηματοδότησης με ίδιους πόρους της έρευνας και των έργων προστασίας, αποκατάστασης και ανάδειξης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, το θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο και το επίπεδο οργάνωσης, εκσυγχρονισμού, και ευελιξίας των φορέων και των οργανώσεων διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και τον βαθμό ευαισθητοποίησης πολιτικών φορέων (τοπικών, περιφερειακών, κεντρικών) και πολιτών, επίσης και το κεφάλαιο κάθε τόπου σε τεχνογνωσία και εξειδικευμένο επιστημονικό δυναμικό σχετικά με την προστασία, αποκατάσταση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Όσον αφορά την Ελλάδα σημειώνουν (σ. 168) πως "το μεγάλο πλεονέκτημα της χώρας που προκύπτει από το ιδιαίτερα σημαντικό πολιτισμικό παρελθόν και την αρχιτεκτονική κληρονομιά της, δεν έχει μέχρι σήμερα αξιοποιηθεί". Σε σχέση με τις παραπάνω πέντε παραμέτρους, τα "σημαντικά μειονεκτήματα της Ελλάδας", τα εντοπίζουν σε σχέση με το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο (πολυνομία, μη ευέλικτοι φορείς, αλληλοκάλυψη αρμοδιοτήτων φορέων) και τον συγκριτικά χαμηλό βαθμό ευαισθητοποίησης των πολιτών, ενώ αξιολογούν ως "συγκριτικά μέτρια τη θέση της

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

χώρας, τόσο σε δυνατότητες συγχρηματότησης με ίδια κεφάλαια της έρευνας και έργων, όσο και σε τεχνογνωσία και εξειδικευμένο επιστημονικό δυναμικό". Έτσι, οι προτάσεις των συγγραφέων για την Ελλάδα αφορούν στοχευμένες προσπάθειες στα εξής: στην πολιτική επιλογή αύξησης της επένδυσης ίδιων κεφαλαίων για έρευνα και έργα ανάδειξης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, στον εκσυγχρονισμό του νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς (βελτίωση της οργάνωσης των εμπλεκόμενων φορέων, αποσαφήνιση αρμοδιοτήτων, απλούστευση και ισχυροποίηση της σχετικής νομοθεσίας), στην ενημέρωση-ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, αλλά και στη βελτίωση του επιπέδου τεχνογνωσίας του εξειδικευμένου επιστημονικού δυναμικού (ίδρυση ειδικών ερευνητικών κέντρων και πανεπιστημιακών τμημάτων).

Ο Αραβαντινός (2002: 18) αναδεικνύει ως σημαντική την τεχνοκρατική διάσταση του σχεδιασμού των κέντρων των πόλεων, η οποία αναφέρεται στο αν διατίθεται ή όχι μια τεχνογνωσία στην πόλη, ικανή να παράγει σχεδιασμό αλλά και να τον εφαρμόσει με αποτελεσματικότητα, εξασφαλίζοντας και την αναγκαία χρηματοδότηση, και συγκεκριμένα αφορά την ύπαρξη "θεσμών και μηχανισμών, κατάλληλων υπηρεσιών και εξειδικευμένων επιστημόνων", ενώ, εξ άλλου, το "ανθρώπινο κεφάλαιο" αναγνωρίζεται ως σημαντικός παράγοντας της οικονομικής ανάπτυξης ενός τόπου και ορίζεται ως "η ποσότητα της εκπαίδευσης που ένα άτομο λαμβάνει στη διάρκεια της ζωής του" και πιο πρόσφατα ως "οι γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες και άλλα χαρακτηριστικά, που ενσωματώνονται σε άτομα που έχουν σχέση με την οικονομική δραστηριότητα" (Becker 1964, Schultz 1961, Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Καινοτομίας και ΟΟΣΑ 1998 στο Λαμπριανίδης κ.ά.: 40 και 262).

Καθώς η διαχείριση ενός ιστορικού κέντρου στοχεύει στο να αποφευχθεί η υποβάθμιση/εγκατάλειψη, διατηρώντας παράλληλα την ιστορική του αξία, ως κρίσιμης σημασίας ζήτημα θεωρείται η άμεση γνώση κάθε παρέμβασης, που λαμβάνει χώρα στο ιστορικό περιβάλλον, ώστε να ακολουθηθεί, εγκαίρως, η ενδεδειγμένη διαδικασία. Στην ελληνική πραγματικότητα, αυτό είναι πολύ δύσκολο, αποδεικνύοντας την υπόθεση της προστασίας αναποτελεσματική διαδικασία, με ανεπιθύμητη εξέλιξη την "απώλεια αυθεντικών στοιχείων", κυρίως "λόγω ελλιπούς στελέχωσης και χρηματοδότησης" των αρμόδιων υπηρεσιών, ενώ ως αντιστάθμισμα έχει προταθεί η δημιουργία κάποιου ευέλικτου γραφείου, με στελέχωση από μικρό αριθμό εξειδικευμένων μηχανικών και ad

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

hoc συγκροτούμενο συνεργείο επισκευών "άμεσης επέμβασης" (Ζυγομαλάς 2008α: 217). Διεθνώς, η ενσωμάτωση νέων πληροφοριακών τεχνολογιών αποδεικνύεται ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση της ταχύτητας επέμβασης, άρα και της γενικότερης αποτελεσματικότητας τέτοιων διαδικασιών, με την αξιοποίηση νέων εργαλείων, τέτοιων όπως, μιας πλατφόρμας κινητής επαυξημένης πραγματικότητας ή του λεγόμενου φορητού προσωπικού βοηθού (Wearable Personal Assistant - WPA), ενός καινοτόμου φορητού εργαλείου, για υποστήριξη των επαγγελματιών της ιστορικής προστασίας (συντηρητές, μηχανολόγους μηχανικούς, υπεύθυνους ασφαλείας, εμπειρογνώμονες διάγνωσης βλαβών κλπ.) στις καθημερινές τους δραστηριότητες, που η αποτελεσματικότητα και η χρησιμότητά του έχουν ελεγχθεί σε πιλοτική εφαρμογή για τη διάγνωση της κατάστασης διατήρησης του ιστορικού κέντρου μιας μικρής πόλης στη Χώρα των Βάσκων, το 2009 (Izkara κ.ά. 2009). Τα αναμενόμενα οφέλη από τη χρήση καινοτόμων εργαλείων, με την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, αφορούν, μεταξύ άλλων: αποτελεσματικότερες διαδικασίες, βελτιωμένη επικοινωνία μεταξύ χρηστών και, τοπικά και κατανεμημένα, προσβάσιμα αρχεία πολυμέσων.

Η επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας (Χατζηγρηγορίου: 119) αναδεικνύει σε τομή για την εξέλιξη της έρευνας, σχετικά με την προστασία της φυσιογνωμίας των ιστορικών κτηρίων και συνόλων, την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών. Καθώς κρίσιμης σημασίας αποδεικνύεται το ζήτημα της διαχείρισης των ιστορικών κέντρων (Pickard, Beernaert κ.ά.), ως απόθεμα ιστορικών κτηρίων, με άμεση προτεραιότητα την παρακολούθηση και προστασία τους, η καταγραφή της παθολογίας των ιστορικών κτηρίων, με την έννοια της αξιολόγησης της υφιστάμενης κατάστασης, αποτελεί το πρώτο βήμα (conservation state) για την προστασία και διατήρησή τους (Χατζηγρηγορίου: 120). Η ψηφιακή διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς (digital culture) μέσω νέων τεχνολογιών και εξειδικευμένου λογισμικού (Παπαλεξόπουλος στο Χατζηγρηγορίου: 90), περιλαμβάνει επί μέρους διαδικασίες, όπως, μετατροπή της αναλογικής πληροφορίας σε ψηφιακή, βέλτιστη αποθήκευση με στόχο την εύκολη αναζήτηση, απόκτηση χωρικής διάστασης και δυνατότητα αναπαράστασης.

Όμως η τεχνολογία υποστήριξης του πολεοδομικού σχεδιασμού (Planning Support Systems - PSS) παρουσιάζει "αξιοσημείωτη αργή διείσδυση" (Darzentas κ.ά., Vonk κ.ά. στο Χατζηγρηγορίου: 90), λόγω τόσο της άγνοιας για τις δυνατότητές της, όσο και του ελλείμματος σχετικής εξοικείωσης και ανάλογης κουλτούρας στη διοίκηση και την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

κοινωνία, πράγμα που, άλλωστε, αποτελεί γενικότερο πρόβλημα όσον αφορά τη διάχυση των νέων τεχνολογιών.

Καθώς βασικός παράγοντας της περιφερειακής και ιδιαίτερα της τοπικής ανάπτυξης αναμένεται (Florida 2002, 2005 στο Λαμπριανίδης κ.ά.: 84-85) να αποδειχθεί στο μέλλον, η "συσσώρευση δημιουργικότητας και όχι κεφαλαίου ή τεχνολογίας", αναδεικνύεται ως κρίσιμης σημασίας η ικανότητα των ανθρώπων και των τόπων "να παράγουν και να αξιοποιούν νέα γνώση". Στα κέντρα των μεσογειακών πόλεων, τα οποία ο Αραβαντινός (2002: 19) χαρακτηρίζει ως "χώρους πολιτισμού και κοινωνικής επαφής", είναι δυνατόν να συμβεί "σιωπηρά" η διάχυση των γνώσεων και η προώθηση της καινοτομίας, μέσω της αλληλεπίδρασης μεταξύ των ανθρώπων, στο πλαίσιο της γενικότερης διευκόλυνσης των ροών γνώσης, ιδεών και καινοτομίας, που παρατηρείται στο περιβάλλον των πόλεων (Jacobs στο Λαμπριανίδης κ.ά.: 276). Καθώς, εξ άλλου, η γνώση διαχέεται ελεύθερα, αφού δεν αποτελεί "ανταγωνιστικό" αγαθό και "δεν απαγορεύεται η χρήση της από τρίτους που δεν συνέβαλαν στην ανάπτυξή της", αναμένεται ευεργετική επίδραση στην κοινωνία και την τοπική οικονομία, από τη μόχλευση καινοτομιών που αναπτύχθηκαν σε επιχειρήσεις ή νέων τεχνολογιών που εφαρμόζονται από τη διοίκηση, σύμφωνα και με τις νέες αντιλήψεις περί "ανοιχτής καινοτομίας" (Verspagen, Chesbrough και Von Hippel στο Λαμπριανίδης κ.ά.: 358).

Όσον αφορά τη χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας στον τομέα της προστασίας της Ιστορικότητας της πόλης, στις "Αρχές της Βαλέτας για την προστασία και διαχείριση των ιστορικών πόλεων οικισμών και αστικών περιοχών" (2011), αναγνωρίζεται (μέρος 4, παράγραφος j), πως, καθώς αυτές "επιτρέπουν την άμεση και έγκαιρη επικοινωνία", μπορούν να διευκολύνουν "την ενεργή και υπεύθυνη συμμετοχή των τοπικών ομάδων", ενώ μπορούν να αξιοποιηθούν και στη γενικότερη επιδίωξη "να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή και η εμπλοκή των κατοίκων" μέσα από "ένα γενικό πρόγραμμα πληροφόρησης όλων των κατοίκων, ξεκινώντας από τα παιδιά σχολικής ηλικίας".

7.5 Διαχρονική αντιμετώπιση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς από την πόλη. Προβληματική της σχετικής έρευνας

Έχει γραφεί πως παρά την ταύτιση της ευρωπαϊκής πόλης με την ιστορία της, "η διατήρηση της αστικής κληρονομιάς δεν είναι αναγκαστικά καταγεγραμμένη στη μνήμη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

των κοινωνιών" (Burgel: 175). Το μνημείο, ως "υλικό τεκμήριο της ιστορικής αφήγησης" υποστηρίζει την προφορική και γραπτή ιστορία, καθώς ενσωματώνει στοιχεία απ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, η διατήρησή του όμως δεν είναι αυτονόητη ανάγκη για κάθε εποχή και κάθε κοινωνία, καθώς, άλλοτε μεταφέρεται, μέσω της συλλογικής μνήμης της κοινωνίας, με "γοητευτικό τρόπο" και το ιστορικό αρχιτεκτόνημα υιοθετείται από την επόμενη γενιά, κι άλλοτε με "απωθητικό τρόπο… μόνο τύποις διατηρητέο", οπότε απορρίπτεται και σταδιακά χάνεται (Μπελαβίλας: 64, 81).

Η αναφορά στη διαχρονική χρήση του ιστορικού της χώρου και τη διαχείριση της αρχιτεκτονικής της κληρονομιάς, από την πόλη, στην ιστορική της εξέλιξη, δεν γίνεται προκειμένου να αποκαλυφθεί κάποιος ενδεχόμενος διαρκής χαρακτήρας (κανόνας) και οι παραμορφώσεις του (εξαιρέσεις), αλλά, μόνο για να αναδειχθούν τυχόν συνέχειες ή αναλογίες και να ανιχνευθούν διαφοροποιήσεις και εξελίξεις στις αντιλήψεις και πρακτικές, σχετικά με το ζήτημα της διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, από την πόλη.

Βεβαίως, δεν πρέπει να υποτιμάται το γεγονός πως η διαχρονική αντιμετώπιση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς από την πόλη διαμορφώνει, σ' ένα βαθμό, ένα υπόβαθρο εντολών: "διατήρησε" / "μη διατηρείς", με αποδέκτες τους πολίτες, τόσο το ανθρώπινο σώμα, που κατέχει αυτή την καταγεγραμμένη ιστορία, και καταλήγει το ρεζερβουάρ αυτών των εντολών, όσο και τον ανθρώπινο εγκέφαλο, που παράγει κατηγορίες σκέψης - αντίληψης - αποτίμησης, υποκείμενο σε νοοτροπίες που διαμορφώνονται μέσα από συγκρίσεις εμπειριών (Παναγιωτόπουλος 2017). Έτσι, με τα δείγματα γραφής της, η κοινωνία μεταβιβάζει στα νεότερα μέλη της ένα πολιτισμικό κεφάλαιο, ενώ κάθε πράξη ή παράλειψη της κεντρικής διοίκησης ή της τοπικής αυτοδιοίκησης μπορεί να έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, αφού είναι δυνατόν αυτή να κληρονομείται, χωρίς αυτό να είναι πάντοτε αισθητό/συνειδητό, ενώ, στην περίπτωση διαχρονικής αρνητικής ή αδιάφορης στάσης απέναντι στη διαχείριση της πολιτισμικής κληρονομιάς, οποιαδήποτε προσπάθεια εκ των υστέρων ενεργοποίησης προς την κατεύθυνση της προστασίας και διατήρησης μπορεί να έχει μειωμένα περιθώρια επιτυχίας, καθώς τα άτομα θα στερούνται την πρώτη διάσταση του πολιτισμικού κεφαλαίου, που είναι η ικανότητα να το εκτιμήσουν. Και τότε, ακόμη κι αν διατηρούνται κάποια τεκμήρια του παρελθόντος, το μέλλον τους είναι αβέβαιο.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Σε κάθε περίπτωση, όμως, η διαχρονική αντίληψη και πρακτικές της πόλης απέναντι στην πολιτιστική της κληρονομιά, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ενός είδους συλλογική "έξη" ή, πολύ περισσότερο, ως μια αναπόδραστη μοίρα, που προδιαγράφει απαρέγκλιτα και την μελλοντική της στάση απέναντι στο ζήτημα, πόσο μάλλον, που αναφερόμαστε σε διαφορετικές κοινωνίες και διαφορετικές εποχές, με διαφορετικές ιστορικές, κοινωνικο-πολιτιστικές, οικονομικές συνθήκες, καθώς και διαφορετικές εσωτερικές και εξωτερικές επιρροές. Βασική μέριμνα μιας τέτοιας βιβλιογραφικής έρευνας επιχειρείται να είναι η αποφυγή του ενδεχομένου να παρουσιαστεί, σ' αυτή την ιστορική επισκόπηση, μια επίπλαστη διαχρονική ενότητα, με διαφαινόμενες κάποιες κανονικότητες, συντεθειμένη, στην πράξη, από εξατομικευμένες μερικότητες, μετά από επιλεκτικές αφαιρέσεις, απλοποιήσεις και γενικεύσεις, υπαγορευμένες από μια, σπανίως διακηρυγμένη, ιδεολογική κατασκευή. Εξ άλλου η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται, καθώς αποτελεί την αλληλουχία απολύτως μοναδικών συμβάντων ή πάντως, κάποια γεγονότα μπορεί να εμφανίζονται να επαναλαμβάνονται, λόγω φαινομενικής ομοιότητας, η οποία όμως, μπορεί να εκληφθεί ως ομοιότητα, μόνο στο πλαίσιο μιας τέτοιας ιδεολογικής κατασκευής.

Στην Ελλάδα, διαχρονικά, τα περισσότερα κέντρα των ελληνικών πόλεων έπεσαν θύματα ενός στρεβλά νοούμενου εκσυγχρονισμού, μέσω των κατεδαφίσεων και της άκρατης ανοικοδόμησης με λίγες εξαιρέσεις, όσον αφορά εκτεταμένα τμήματα παλαιών πόλεων, όπως οι παλαιές πόλεις του Ρεθύμνου και των Χανίων, η Ύδρα, η Κέρκυρα, η μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, η Μονεμβασιά, που χαρακτηρίστηκαν, εγκαίρως, εξ ολοκλήρου ιστορικοί τόποι. Στη γενική αντίληψη, τα παλαιά κτίσματα θεωρήθηκαν αναχρονιστικά, ενώ ο ιστορικά διαμορφωμένος πολεοδομικός ιστός, εμπόδιο σε μιαν ανάπτυξη ταυτισμένη με το μπετόν και το αυτοκίνητο. Μέσα, κυρίως, από τη διαδικασία της αντιπαροχής, στην πλειοψηφία της, η ελληνική πόλη στερήθηκε των τεκμηρίων της ιστορικής της συνέχειας και, παρόλη την, κατά κανόνα, μακραίωνη ιστορία της, εμφανίζεται ως πόλη των τελευταίων 50 ετών.

Αλλά και η προστασία των Παραδοσιακών Οικισμών στην Ελλάδα επιχειρήθηκε με ένα τρόπο μάλλον αποσπασματικό και άτολμο. Το πρόγραμμα του ΕΟΤ που ξεκίνησε το φθινόπωρο του 1975 (Γκράτζιου: 61), με στόχο να αξιοποιηθούν ορισμένοι παραδοσιακοί οικισμοί (μεταξύ τους τα Μεστά στη Χίο, η Οία στη Σαντορίνη, το Πάπιγκο και το Μονοδένδρι στο Ζαγόρι, η Βυζίτσα στο Πήλιο, το Φισκάρδο της

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Κεφαλονιάς, η Βάθεια της Μάνης) με τη συντήρηση και αποκατάσταση κτηρίων και συνόλων και τη διαμόρφωσή τους προκειμένου να στεγάσουν τουριστικές δραστηριότητες (ξενώνες, μουσεία, εστιατόρια) ή άλλες λειτουργίες (κοινοτικά γραφεία, εργαστήρια υφαντικής κλπ.) αποτελεί την μόνη εκτεταμένη κρατική επιχείρηση διατήρησης και ανάδειξης Παραδοσιακών Οικισμών στην Ελλάδα. Σύμφωνα με το πρόγραμμα, οι ιδιοκτήτες των κτηρίων παραχωρούσαν την επικαρπία τους στον Ε.Ο.Τ., έναντι μιας μικρής αποζημίωσης, ενώ ο Ε.Ο.Τ. αναλάμβανε να τα επισκευάσει, να τα διαρρυθμίσει σε ξενώνες και, αφού τα λειτουργήσει, για μια δεκαετία, να τα επιστρέψει στους ιδιοκτήτες. Παράλληλα, ο Ε.Ο.Τ. πραγματοποιούσε και ορισμένα έργα υποδομής (ύδρευση, αποχέτευση, δρόμους, πλατείες, καλντερίμια, κρήνες, στερεώσεις μνημείων κλπ.). Στους παραπάνω οικισμούς, που επιλέχθηκαν με κριτήρια την ποιότητα της αρχιτεκτονικής και της οικιστικής τους δομής (όλοι τους ήταν κηρυγμένοι διατηρητέοι), την ένταξη τους στο φυσικό περιβάλλον, την αντιπροσωπευτικότητά τους ως προς την αρχιτεκτονική και την οικιστική τεχνολογία, τη διαθεσιμότητα ικανού αριθμού κενών κτιρίων προς διαμόρφωση και την τουριστική προσπελασιμότητα, εκπονήθηκαν επίσης λεπτομερείς μελέτες, βασισμένες σε αναλυτική τεκμηρίωση, τοπογραφικές και αρχιτεκτονικές αποτυπώσεις, συγκρότηση αρχείου κτιρίων και αρχείου φωτογραφιών, σύνταξη σχετικής βιβλιογραφίας (Ε.Ο.Τ.: 8).

Η ελληνική νομοθεσία, με τον Ν.1126-3/10-2-81 κύρωσε την Διεθνή Σύμβαση των Παρισίων της 23-11-72, για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς , ενώ με το Π.Δ.19-10/13-11-1978 (ΦΕΚ 594 Δ΄) "Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών", αλλά και με τους Αρχαιολογικούς Νόμους 5351/1932 και 1469/1950, όπως αυτοί συμπληρώθηκαν και ισχύουν σήμερα με το Ν. 3028/2002, μεριμνά για την κήρυξη, προστασία και αναβίωση των Ιστορικών Συνόλων, ήτοι των Ιστορικών Κέντρων Πόλεων και των Παραδοσιακών Οικισμών.

Όμως παρά το επαρκές θεσμικό πλαίσιο (ευρωπαϊκό και εθνικό) η Ιστορικότητα, ως αξία ενσωματωμένη στο Κέντρο της Ελληνικής Πόλης, δεν φαίνεται να προστατεύεται αποτελεσματικά, ενώ έχει διατυπωθεί η κατηγορηματική θέση πως "δεν υπάρχει άλλο ευρωπαϊκό κράτος στο οποίο να κυριαρχεί τέτοια αδυναμία και αναποτελεσματικότητα στην προστασία… της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς όπως η Ελλάδα" (Δωρής 2002: 678). Συχνά η έκφραση μαξιμαλιστικών επιδιώξεων ευθυγραμμισμένων στην "ύψιστη"

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

συνθήκη της διατήρησης της "ιστορικότητας" με όρους μάλιστα αρχαιολογικής σχολαστικότητας, αφού δεν υπάρχει θεσμοθετημένο κάτι διαφορετικό, μιας "ιστορικότητας" όμως εν πολλοίς αδιευκρίνιστης, τόσο όσον αφορά τα ποιοτικά όσο και τα ποσοτικά της χαρακτηριστικά, καταλήγει να λειτουργεί ως άλλοθι για την απραξία του κράτους και την χαμηλή αποτελεσματικότητα ή να δικαιολογεί και ως ένα βαθμό και την αφασία, ακόμη και την αρνητική στάση των πολιτών απέναντι στο ζήτημα. Εξ άλλου η τοις πράγμασι αποδεικνυόμενη αναποτελεσματικότητα του θεσμικού πλαισίου αλλά και η ατιμωρησία των παρανομούντων, δια πράξεων ή παραλείψεων της διοίκησης, εκφυλίζει την εντολή "διατήρησε" σε ψευδοεντολή (Τσουκαλάς: 26 και 126 υποσημ.), κενή περιεχομένου ή σωστότερα με αντίθετο ακριβώς περιεχόμενο: "μη διατηρείς". Έτσι αυτή, αντί να λειτουργεί ως απαγορευτική, λειτουργεί στρεβλά ως προτρεπτική, αφού αποθρασύνει τους ήδη αυθαιρετούντες, "κλείνει το μάτι" σε επίδοξους παραβάτες, κι αναδεικνύει, εν τέλει, τους νομοθετημένους περιορισμούς ως μη ισχύοντες, τουλάχιστον για τους "δυνατούς", δικαιώνοντας, απ' αυτή την άποψη, τον Αναχάρσι στην αιχμηρή κριτική του για την νομοθεσία του Σόλωνα: "που νόμιζε ότι θα σταματούσε τις αδικίες και τις πλεονεξίες των πολιτών με γραμμένα λόγια, που δεν διαφέρουν σε τίποτα από τους ιστούς της αράχνης, αφού θα συγκρατήσουν όμοια μ' εκείνους, μόνο τους μικρούς και τους ανίσχυρους, ενώ οι πλούσιοι και οι δυνατοί θα τα κομματιάσουν" (Σόλων 5 στο Σαρηγιάννης 1978: 144).

Ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα κατάλοιπα του παρελθόντος έχει άμεση σχέση με το πνεύμα της κάθε εποχής, όπως αυτό εκφράζεται από τη ζωντανή της αρχιτεκτονική (Κνιθάκης: 104). Τις διάφορες περιόδους, στη διαδρομή της ιστορίας, κατά τις οποίες οι κοινωνίες είχαν διαφορετική αντίληψη για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, ο Χαράλαμπος Μπούρας τις διακρίνει "εκτός από τις περιόδους της αποβαρβαρώσεως, σε εποχές συντηρητικές και εποχές δημιουργικές". Σ' αυτές τις τελευταίες, που χαρακτηρίζονται από μια έντονη δημιουργικότητα "η ζωή δεν υποχωρούσε μπροστά στο θαυμασμό για το παλιό" (Μπούρας 1982: 4). Ο Πιερ Μπουρντιέ εντοπίζει τη λατρεία του παρελθόντος στις κοινωνικές κατηγορίες που βρίσκονται σε παρακμή "και άρα στρέφονται προς το παρελθόν, όταν δεν είναι πλέον σε θέση να αναπαράγουν το συνολικό τους κεφάλαιο (capital global) μαζί με ολόκληρες τις ιδιότητες που αφορούν στην κατάσταση και στη θέση τους…" (P. Bourdieu, La Distinction Critique Sociale du Jugement, Minuit, Paris στο Γκοφ: 44). Σύμφωνα με τον Δ. Φιλιππίδη (2010: 73), διαχρονικά, οι αντιλήψεις και στάσεις της τοπικής κοινωνίας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

απέναντι στην αρχιτεκτονική κληρονομιά της πόλης, εγγράφονται στο κοινό αποδεκτό πλαίσιο της κάθε περιόδου και είναι ιδεολογικά συμβατές με το τρέχον αξιολογικό σύστημα, όπως αυτό διαμορφώνεται από τον επίσημο λόγο της κρατικής πολιτικής, αλλά και από δημοσιεύματα του καθημερινού τοπικού τύπου, πεδίου άρθρωσης της κοινωνίας με την εξουσία και εκφραστή των διάχυτων απόψεων που κυκλοφορούν.

Εξ άλλου, πολιτικοί και δημοσιογράφοι ορίζονται ως "opinion makers", άτομα δηλαδή που έχουν μεγάλη επιρροή στον τρόπο σκέψης άλλων ανθρώπων (Longman Dictionary of Contemporary English, https://www.ldoceonline.com/dictionary/opinion-makers). Το πλαίσιο και τα περιθώρια παρέμβασης, στο ζήτημα της διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, προδιαγράφουν τόσο η κωδικοποιημένη ρητορική και πρακτική των ειδικών, επιστημόνων και κρατικών υπαλλήλων (Φιλιππίδης 2010: 73), όσο και το εσωτερικό και εξωτερικό πολεοδομικό περιβάλλον (πολεοδομικό θεσμικό πλαίσιο, αποφάσεις δημοτικών συμβουλίων, μελέτες, έργα) της κάθε εποχής. Τα δημοσιεύματα του τοπικού τύπου αποτυπώνουν αλλά και συνδιαμορφώνουν τις αντιλήψεις, της κάθε εποχής, σχετικά με το ζήτημα.

Ως έναν από τους παράγοντες, που εξηγούν και τις διαφοροποιήσεις των χωρών-μελών της Ε.Ε., ως προς τις συμμετοχές τους στα Ευρωπαϊκά προγράμματα διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, θεωρούν οι Γοσποδίνη, Μπεριάτος, Ράσκου (2007: 167), μεταξύ άλλων και τον βαθμό ευαισθητοποίησης πολιτικών φορέων (τοπικών, περιφερειακών, κεντρικών) και πολιτών.

Στην Ελλάδα, η έλλειψη πολιτικής βούλησης εκ μέρους του κράτους -που κάποτε έπαιρνε τη διάσταση της εξυπηρέτησης πελατειακών σχέσεων με τα διάφορα κοινωνικο-οικονομικά συμφέροντα- σε συνδυασμό με τις οικονομικές πιέσεις στις τιμές γης, οδήγησαν σε μιαν άναρχη και απρογραμμάτιστη ανάπτυξη των πόλεων (Γετίμης: 29-30), με δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον, φυσικό και ανθρωπογενές. Τα πολιτικά πρόσωπα θεωρείται (Παπαευτυχίου: 207) πως αντιμετωπίζουν το πολιτικό κόστος, όταν παρεκκλίνουν από τον κανόνα των πελατειακών εξυπηρετήσεων, ακόμη και τον χαρακτηρισμό τους ως φορέων ακραίων πολιτικών ιδεολογιών, όταν επιλέγουν, στο όνομα της ιστορικής μνήμης, παρεμβάσεις στο δομημένο περιβάλλον της πόλης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Ενδιαφέρον ζήτημα για διερεύνηση αποτελούν οι απόψεις των κομμάτων, για το ζήτημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, τόσο των κυβερνητικών, όσο και των αντιπολιτευτικών, εν δυνάμει κυβερνητικών, καθώς αυτές θα μπορούσαν να προδιαγράφουν τις μελλοντικές πολιτικές για τη διαχείριση του χώρου, στην Ελλάδα (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄).

Μια τέτοια έρευνα, βεβαίως, δεν μπορεί παρά να γίνεται με την επίγνωση της διάστασης μεταξύ λόγων και έργων, που χαρακτηρίζει συχνά τον πολιτικό λόγο, στην Ελλάδα, καθώς μάλιστα, έχει διαπιστωθεί (Μαντουβάλου και Μπαλλά: 41), πως "οι θέσεις των κομμάτων για τα ζητήματα του χώρου, καθορίζονται από τη συγκεκριμένη σχέση τους με την εξουσία", με ακραίες εκείνες τις περιπτώσεις πολιτικών που εκφράζουν, όταν είναι στην κυβέρνηση, την ακριβώς αντίθετη άποψη απ’ αυτή που εξέφραζαν, για το ίδιο ζήτημα, όντες στην αντιπολίτευση (Μαντουβάλου και Μπαλλά: 39, υποσημ.).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΜΕΡΟΣ IV
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

8. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

8.1 Επιλογή της Μελέτης Περίπτωσης

Ως μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκε μια ελληνική πόλη για την ανίχνευση των διαστάσεων παρελθόντος-παρόντος-μέλλοντος σε σχέση με την Ιστορικότητα του Κέντρου της, τα Τρίκαλα Θεσσαλίας και συγκεκριμένα, το "Βαρούσι", η παραδοσιακή γειτονιά της πόλης, καθώς:

- Χωρίς να είναι μια από τις μεγάλες ή μεσαίες ελληνικές πόλεις, βρίσκεται στην 9η θέση της γενικής κατάταξης στην ιεραρχία του συστήματος των οικισμών της Ελλάδας, με κριτήριο ιεράρχησης το πληθυσμιακό (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο, Λάρισα, Βόλος, Ρόδος, Ιωάννινα, Τρίκαλα) και στη 2η θέση (μετά τα Ιωάννινα) μεταξύ των πόλεων με πληθυσμό από 10.000-100.000 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 2011.

- Χωρίς να είναι μια πόλη, που θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί ως "ιστορική πόλη", όπως, για παράδειγμα, η προπορευόμενη στην ιεραρχία πόλη των Ιωαννίνων, με την έννοια που ο Ιωσήφ Στεφάνου ορίζει μια "ιστορική πόλη", ως τον "τόπο εκείνο που, εκτός από τα παραδοσιακά στοιχεία, έχει ιστορικό χαρακτήρα, δηλαδή καταγεγραμμένη ιστορία, διαθέτει πολεοδομικό σχεδιασμό, επώνυμη αρχιτεκτονική και ένα σύνολο λειτουργιών οικονομικών-κοινωνικών και ιδεολογικών, με πλούσια πολιτιστική παράδοση" (Στεφάνου και Στεφάνου 2003: 88) και σε βαθμό ώστε η ιστορία να αποτελεί βασική συνιστώσα της ανάπτυξης της σύγχρονης πόλης και να προδιαγράφει, ποσοτικά και ποιοτικά, βασικές επιλογές της με κύριο προσανατολισμό την ανάδειξη του παρελθόντος της….

- …εν τούτοις, διαθέτει το καλύτερα διατηρημένο Ιστορικό Κέντρο πρωτεύουσας νομού της Θεσσαλίας, σε σύγκριση με τις δυο προπορευόμενες στην ιεραρχία πόλεις της Λάρισας και του Βόλου, με θεσμοθετημένο καθεστώς κήρυξης (ΥΠΕΧΩΔΕ) από το 1979, πράγμα που ικανοποιεί το πρώτο κριτήριο για την επιλογή μελέτης περίπτωσης στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής, "το αντικειμενικό μέγεθος της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του τόπου" (Γοσποδίνη, Μπεριάτος και Ράσκου: 167).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Ενώ παράλληλα, εμφανίζεται ως μια από τις πλέον σύγχρονες ελληνικές πόλεις, που εκμεταλλεύεται με τρόπο καινοτόμο την τεχνολογία στην αιχμή της, προκειμένου να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών και την εικόνα της πόλης, αξιοποιώντας σχετικές ευρωπαϊκές πηγές χρηματοδότησης.

8.2 Σύντομη παρουσίαση της περιοχής Μελέτης Περίπτωσης. Τα Τρίκαλα.

Η πόλη των Τρικάλων, που απελευθερώθηκε από τους Τούρκους το 1881, οπότε έχασε και το μεγαλύτερο μέρος του μουσουλμανικού πληθυσμού της (κι αριθμούσε το 1890 μόλις 10.000 κατοίκους), ενώ η μετέπειτα πληθυσμιακή της αύξηση πραγματοποιήθηκε -όπως και στα άλλα ελληνικά αστικά κέντρα, άλλωστε- σε τρεις κυρίως περιόδους (μικρασιατική καταστροφή, εμφύλιος, αστικοποίηση), διατηρεί μέχρι σήμερα ένα υψηλό βαθμό αστικής συγκέντρωσης (Πετράκος και Οικονόμου: 37).

Είναι χτισμένη πάνω στην αρχαία πόλη Τρίκκα ή Τρίκκη, η οποία ιδρύθηκε γύρω στην 3η χιλιετία π.Χ. και, σύμφωνα με μυθολογικές παραδόσεις, φέρεται να ονομάστηκε έτσι από τη νύμφη Τρίκκη, κόρη του Πηνειού ή κατ' άλλους του Ασωπού ποταμού. Ήταν σημαντικό κέντρο της αρχαιότητας με ένα από τα αρχαιότερα Ασκληπιεία. Η πόλη φέρεται, στην Ιλιάδα του Ομήρου, να συμμετέχει στον Τρωικό πόλεμο στην πλευρά των Ελλήνων, με τριάντα πλοία και τους γιατρούς, γιους του Ασκληπιού, Μαχάονα και Ποδαλείριο. Υπήρξε πρωτεύουσα βασιλείου κατά τη μυκηναϊκή εποχή και αργότερα κέντρο του κράτους της Εστιαιώτιδας, που καταλάμβανε περίπου τη σημερινή έκταση του νομού Τρικάλων και περιγράφεται από το γεωγράφο Στράβωνα. Κατά τους ιστορικούς χρόνους, η πόλη της Τρίκκης και η γύρω περιοχή του ποταμού γνώρισε ανάπτυξη, καταλήφθηκε από τους Πέρσες το 480 π.Χ., περίπου δέκα χρόνια αργότερα προσχώρησε στη νομισματική ένωση Θεσσαλέων, ενώ το 352 π.Χ. ενώθηκε με τη Μακεδονία του Φιλίππου Β΄ και έγινε θέατρο σκληρών μαχών ανάμεσα σε Μακεδόνες και Ρωμαίους. Τους πρώτους μετά Χριστόν αιώνες η πόλη και η περιοχή γνώρισε την εισβολή των Γότθων (396), Ούννων (447), Σλάβων (577), Βουλγάρων (976-1025), Νορμανδών (1081), Καταλανών (1309-1311) και (από το 1204) Φράγκων, ενώ για ένα σύντομο διάστημα επανήλθε στη Βυζαντινή αυτοκρατορία και το Δεσποτάτο της Ηπείρου. Η πόλη, που παρουσιάζεται για πρώτη φορά με το σημερινό της όνομα, Τρίκαλα, στην Αλεξιάδα της Άννας Κομνηνής, κατακτάται από τους Οθωμανούς το 1393

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

και μετά από μια παρατεταμένη περίοδο παρακμής γίνεται σημαντικό κέντρο οικοτεχνίας, με ονομαστά μάλλινα υφαντά και προϊόντα δέρματος, αλλά και πνευματικό κέντρο, καθώς λειτούργησε εκεί (1543-1854) η Σχολή Τρίκκης (αργότερα Ελληνική Σχολή), στην οποία δίδαξαν διδάσκαλοι, όπως ο Διονύσιος ο Φιλόσοφος. Στις 23 Αυγούστου του 1881, με τη Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης, η πόλη, όπως και η υπόλοιπη Θεσσαλία και η Ήπειρος, περνάει σε ελληνική κυριαρχία, με διάλειμμα ενός χρόνου (1897-8). Τα Τρίκαλα έπαιξαν βασικό ρόλο στις αγροτικές κινητοποιήσεις των αρχών του 20ού αιώνα και υπήρξαν τόπος ίδρυσης του πρώτου Γεωργικού Συνεταιρισμού στην Ελλάδα (1906). Στη περίοδο της Εθνικής Αντίστασης, κατά τη διάρκεια της κατοχής, τα Τρίκαλα αποτέλεσαν ιδιαίτερο πεδίο δράσης, ενώ υπήρξαν ο τόπος καταγωγής του στρατηγού του ΕΛΑΣ Στέφανου Σαράφη. Η πόλη απελευθερώθηκε στις 18 Οκτώβρη του 1944 (Νημάς και https://trikalacity.gr/istoria/).

Όπως συμβαίνει με τις πόλεις που η ιστορική τους κληρονομιά δεν είναι το κύριο ελκτικό στοιχείο τους, εμφανίζει μια τουριστική ανάπτυξη με τη μορφή του λεγόμενου "αστικού" τουρισμού, όμως "ασχεδίαστη" και κινούμενη από τις δυνάμεις της αγοράς, μια μορφή τουρισμού που μπορεί να αξιοποιεί αξιοθέατα, μουσεία, αίθουσες τέχνης και να δραστηριοποιείται σε συναυλίες, συνέδρια, εξόδους για φαγητό και ποτό, αλλά και ειδικά γεγονότα (καλλιτεχνικά, αθλητικά, φεστιβάλ) και αγορές αναψυχής (Δέφνερ 1999β: 123). Καθώς οι βασικές συνθήκες για την επιτυχημένη ανάπτυξη του "αστικού" τουρισμού είναι η ελκυστική εικόνα, η ικανότητα προσφοράς ποικιλίας τουριστικών προϊόντων με εύκολη πρόσβαση και υψηλή ανταγωνιστικότητα και η εξασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης σε ολόκληρο τον αναπτυξιακό κύκλο (Berg κ.ά. στο Δέφνερ 1999β: 131), η διερεύνηση της δυνατότητας σχεδιασμένης ανάπτυξης αστικού τουρισμού, στην πόλη των Τρικάλων, θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο εξειδικευμένης μελέτης, στο πλαίσιο ενός συνολικού σχεδιασμού του τουρισμού της πόλης, που θα θεωρεί την πόλη ως προϊόν και θα έχει ως στόχο την πώληση και την προβολή της, βάσει των αρχών και μέσω των τεχνικών του μάρκετινγκ του τόπου (Hall, Shaw και Williams, Gold και Ward, Kearns και Philo, Madsen, Neil και Page στο Δέφνερ 1999β: 131).

Αν και, παρ' όλη την μακραίωνη ιστορία της, η πόλη των Τρικάλων δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως "ιστορική" πόλη, ούτε από τουριστική άποψη (Council of Europe 1991/1996), με την έννοια πως η ιστορική της κληρονομιά δεν αποτελεί το κύριο ελκτικό στοιχείο της, εν τούτοις, σύμφωνα με τη κλασική ανάλυση των "στοιχείων τουρισμού"

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

της Jansen-Verbeke (1986 στο Page: 62), που τα διακρίνει σε πρωτεύοντα, δευτερεύοντα και συμπληρωματικά, με τα πρωτεύοντα να είναι αυτά, που ελκύουν τους τουρίστες, τα δευτερεύοντα να είναι εκείνα, που δεν ελκύουν μεν τους τουρίστες, αποτελούν, όμως, σημαντικά συστατικά της τουριστικής υποδομής, και τα συμπληρωματικά στοιχεία τουρισμού να αποτελούν τμήματα της τουριστικής υποδομής, αναγκαία για την πρόσβαση στα πρωτεύοντα και δευτερεύοντα στοιχεία (Jansen-Verbeke στο Δέφνερ 1999α: 213), όμως, αναφέρονται και στοιχεία που άπτονται της ιστορικότητας της πόλης, μεταξύ των πρωτευόντων στοιχείων του περιβάλλοντος, όπως είναι τα αρχαία μνημεία, τα ιστορικά κέντρα και τα ενδιαφέροντα κτήρια, τα οποία χρήζουν προσοχής καθώς συμβάλλουν στη δημιουργία ελκυστικού περιβάλλοντος.

Η προώθηση του Αστικού Τουρισμού προβλέπεται στο εθνικό Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού (ΦΕΚ 1138 Β/11.6.2009), "κατά προτεραιότητα", εκτός από την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, "επίσης στις μεγάλες πόλεις (Πάτρα, Λάρισα, Ηράκλειο)", αλλά και "σε τουριστικές περιοχές με αξιόλογα αστικά κέντρα", όπως ο Βόλος, το Ναύπλιο, η Χώρα της Κέρκυρας, η Χώρα της Ρόδου, η Πόλη των Χανίων, τα Ιωάννινα, η Καστοριά, η Καβάλα, η Ξάνθη, η Ερμούπολη, η Μυτιλήνη, η Κω, η Καλαμάτα, η Κομοτηνή, η πόλη του Ρεθύμνου, η Χαλκίδα, η Κοζάνη, η Λαμία, η Δράμα, η χώρα της Καλύμνου, μεταξύ των οποίων και τα Τρίκαλα. Στα αστικά αυτά κέντρα προτείνεται η κατά προτεραιότητα προώθηση δράσεων, που αφορούν την "ανάδειξη και αναβάθμιση των ιστορικών κέντρων, μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και λοιπών αξιόλογων στοιχείων του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντός τους". Για την ανάπτυξή του Αστικού Τουρισμού αναφέρεται πως απαιτείται η προώθηση δράσεων: δικτύωσης βάσει θεματικών ενοτήτων (π.χ. κοινή ιστορία, αρχιτεκτονική, τοπική παραγωγή, κ.α.), εμπλουτισμού παρεχόμενων υπηρεσιών και δραστηριοτήτων (όπως μουσεία, εκθετήρια, σύγχρονες εγκαταστάσεις πληροφόρησης, φεστιβάλ και άλλες θεματικές εκδηλώσεις), εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της ποιότητας του ξενοδοχειακού δυναμικού, ενημέρωσης των επισκεπτών για τη θέση και το περιεχόμενο των τουριστικών πόρων κι εξασφάλισης εύκολης πρόσβασης σε αυτούς, καθώς και αναβάθμισης του ρόλου των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς και βελτίωσης της κυκλοφορίας και της ασφάλειας των πεζών.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Όσον αφορά τη δημογραφική εικόνα, ο Ν. Τρικάλων, ύστερα από σημαντική μείωση του πληθυσμού του κατά τη 10ετία 1961-71 (από 142.871 σε 133.417), λόγω της εξωτερικής μετανάστευσης προς χώρες της δυτικής Ευρώπης (κυρίως Γερμανία), αρχίζει να ανακάμπτει, με τον πληθυσμό του να παρουσιάζει σταθερή αύξηση: 134.207 το 1981, 136.295 το 1987 και 138.956 το 1991, αφού κατά τη 10ετία 1971-81 σημειώνεται μία σταθεροποίηση και διαμορφώνεται μια τάση επιστροφής, εργαζομένων τόσο στο εξωτερικό, όσο και στο εσωτερικό (https://trikalacity.gr/dimografika-statistika/). Ο Δήμος Τρικκαίων εμφανίζει αύξηση πληθυσμού κατά τις τελευταίες απογραφές. Έτσι το 1991 απέγραφε (μόνιμο πληθυσμό) 51.412 κατοίκους, το 2001 57.367 κατοίκους (αύξηση 11,58%) και το 2011 61.653 κατοίκους (αύξηση 7,47%) (http://www.statistics.gr), αν και στον επίσημο ιστότοπο του Δήμου Τρικκαίων αναφέρεται πως "το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του Νομού ζει και εργάζεται στην πόλη των Τρικάλων, όπου ο πραγματικός πληθυσμός ξεπερνά τις 78.000 (πάνω από το ήμισυ του Νομού)".

Γράφημα 7: Τρίκαλα. Μόνιμος Πληθυσμός.

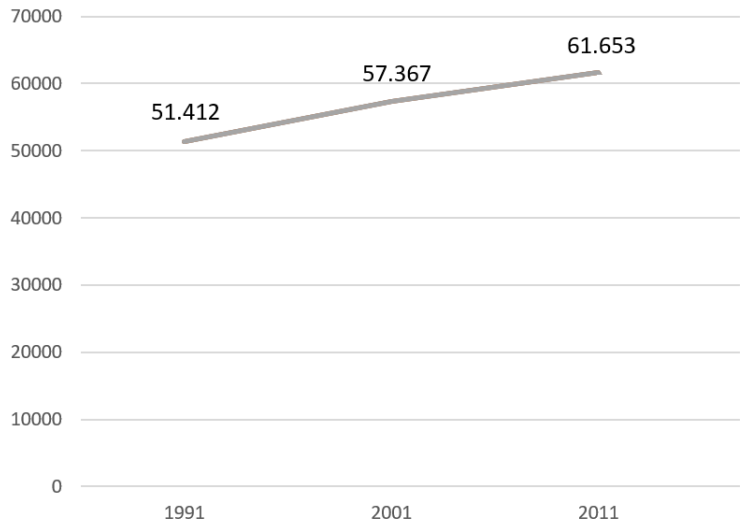

Πηγή http://www.statistics.gr (ιδία επεξεργασία)

8.2.1 Μνημειακός πλούτος της περιοχής Μελέτης Περίπτωσης

Η βάση odysseus.culture.gr του ΥΠΠΟΑ, για την πόλη των Τρικάλων, εμφανίζει μόνο 5 μνημεία εκ των οποίων το ένα (Σπήλαιο Θεόπετρας) είναι εκτός της πόλης, στη Θεόπετρα Καλαμπάκας. Τα 4 λοιπά αναφερόμενα είναι τα εξής:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

1) Το Βυζαντινό Κάστρο Τρικάλων, στην παλιά πόλη Βαρούσι

   «Σύμφωνα με τον Προκόπιο ανεγέρθηκε από τον Ιουστινιανό Α΄ (6ος αι.) πάνω στα ερείπια της ακρόπολης της αρχαίας Τρίκκης. Κατά την παλαιολόγεια περίοδο γνώρισε εκτεταμένες οικοδομικές και επισκευαστικές εργασίες Κατά την άλωση της πόλης από τους Οθωμανούς ορισμένα τμήματα του κάστρου καταστράφηκαν, ωστόσο η μεγάλη στρατηγική σημασία που απέκτησε η πόλη ως προκεχωρημένη βάση εναντίων των ανυπότακτων ορεινών πληθυσμών της Πίνδου και των Αγράφων ανάγκασε τους Οθωμανούς να επισκευάσουν, να συμπληρώσουν και να διατηρήσουν τα σωζόμενα τμήματα. Επανειλημμένες επισκευές γνώρισε το φρούριο μετά τις θεσσαλικές επαναστάσεις του 1854 και 1878».

2) Η Δωροθέα Σχολή Τρικάλων

   «Κτίστηκε το 1875 με δωρεά 1500 χρυσών λιρών του ευεργέτη Δωρόθεου Σχολάριου. Λειτούργησε αρχικά σαν ιερατική σχολή, ενώ από το 1897 σαν σχολείο. Το κτήριο έχει κάτοψη σχήματος "Π" και είναι διώροφο. Περιλαμβάνει πέντε αίθουσες στην ανώτερη στάθμη και βοηθητικούς χώρους στο ημιυπόγειο. Η Σχολή αποτελεί ένα από τα πρωιμότερα δείγματα νεοκλασικών επιρροών στην αρχιτεκτονική των θεσσαλικών εκπαιδευτηρίων. Το 1991 χαρακτηρίστηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο (Υ.Α. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/623/13205/18-3-1991 - ΦΕΚ 233/Β/18-4-1991)»

3) Ο Ναός Αγίων Αναργύρων (Κοσμά και Δαμιανού) στο Βαρούσι

   «Ο ναός των Αγίων Αναργύρων είναι ένας από τους δέκα ναούς που διέθετε κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχία η αμιγώς χριστιανική συνοικία Βαρούσι, στην πόλη των Τρικάλων. Ο ναός που είναι κτισμένος σε υπερυψωμένο ευρύχωρο πλάτωμα είναι μια είναι τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή «ανακαινίσθη εκ βάθρων» και τοιχογραφήθηκε το 1575. Εσωτερικά ο ναός κοσμείται με τοιχογραφίες από τις οποίες αυτές του κυρίως ναού χρονολογούνται στο 1575 ενώ οι αντίστοιχες του νάρθηκα στο 1627. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του ναού και οι εικόνες του χρονολογούνται στον 17ο αιώνα».

4) Το Οθωμανικό Τέμενος Οσμάν Σαχ (Κουρσούμ Τζαμί)

   «Το τέμενος του Οσμάν Σάχ ή Κουρσούμ τζαμί (Μολυβένιο τζαμί) βρίσκεται στην άκρη της πόλης των Τρικάλων, στον οδό Καρδίτσας. Το τέμενος είναι το μόνο σωζόμενο από τα πολλά οθωμανικά τζαμιά που υπήρχαν κάποτε στην πόλη των Τρικάλων. Ιδρυτής του ήταν ο Osman Sah ή Qara Osman Pasa και είναι ένα από τα 79 τζαμιά και το μοναδικό σωζόμενο σε ελληνικό έδαφος που έχτισε ο ονομαστός

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αρχιτέκτονας του 16ου αιώνα Σινάν (Koca mimar Sinan). Η ακριβής χρονολογία ανέγερσης του τζαμιού είναι άγνωστη, αφού δεν διασώθηκε κάποια ιδρυτική επιγραφή. Πιθανολογείται όμως ότι χτίστηκε δέκα χρόνια περίπου πρίν από το θάνατο του Οσμάν Σάχ, ο οποίος τάφηκε στον γειτονικό τουρμπέ (μαυσωλείο) το 1567/8».

(http://odysseus.culture.gr/h/2/gh241.jsp?cat_id=102&e_s=0&d_s=12&n_s=45&t_s=0&r_s=0&xr_s=0&eidos1=102&eidos=0&rythmos=0&xronologisi=0&district=12&nomos=45&topos=161&area=%3C%D0%EB%E7%EA%F4%F1%EF%EB%EF%E3%DE%F3%F4%E5+%F4%EF+%FC%ED%EF%EC%E1%3E&keyword).

Καθώς οι "πολλές ελλείψεις" της βάσης ‘Οδυσσέας’ διαπιστώνονται και από τη βιβλιογραφία (Παπαγεωργίου Μ. κ.ά., 2010: 625 πίν. 2), αναζητούνται οι εγγραφές στον Διαρκή Κατάλογο των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος (http://listedmonuments.culture.gr/result_declarations.php), που για την πόλη των Τρικάλων είναι 51 και αφορούν:

- Το Βυζαντινό Κάστρο (ΒΔ 25-2-1922 - ΦΕΚ 28/Α/26-2-1922),
- Το Ισλαμικό Τέμενος "Οσμάν Σαχ" (ΒΔ 30-5-1936 - ΦΕΚ 245/Α/8-6-1936),
- Τον Ναό Αγ. Αναργύρων στο Βαρούσι (ΥΑ 101508/2952/12-1-1949 - ΦΕΚ 14/Β/26-1-1949),
- Τα Αστικά Αρχοντικά Ζαχαράκη, Τελειώνη και Γαρδικιώτη - Καραθάνου στο Βαρούσι (ΥΑ 8830/17-1-1964 - ΦΕΚ 34/Β/18-1-1965)
- Τα εντός της πόλεως Τρικάλων λείψανα της αρχαίας πόλεως Τρίκκης (Ασκληπιείον, ΥΑ 12524/9-12-1964 - ΦΕΚ 38/Β/19-1-1965)
- Το Ωρολογοστάσιο του Φρουρίου Τρικάλων (ΥΑ Γ/1653/43009/12-9-1978 - ΦΕΚ 804/Β/21-9-1978)
- Το Νεοκλασικό της οδού Γαριβάλδη (ΥΑ 1880/48205/12-9-1978 - ΦΕΚ 834/Β/25-9-1978)
- Το Νεοκλασικό Κληροδότημα Αυγέρη στην Κεντρική Πλατεία (Χαρακτηρισμός ΥΑ ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/71/9829/11-2-1982 - ΦΕΚ 85/Β/25-2-1982 και Αποχαρακτηρισμός ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/71/9829/10-8-1987, ΦΕΚ 487/Β/10-9-1987 "συμμορφούμενοι προς την απόφαση αρ. 564/1986 του ΣτΕ με την οποία ακυρώθηκε η απόφαση του χαρακτηρισμού")

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Το Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων (ΥΑ ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/374/10253/24-3-1982 - ΦΕΚ 177/Β/21-4-1982)
- Το Αρχοντικό Τσαγγούλη στην οδό Ασκληπιού (Χαρακτηρισμός ΥΑ ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/28301/1460/21-6-1983 - ΦΕΚ 427/Β/25-7-1983 και Αποχαρακτηρισμός ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2960/48993/21-11-1990, ΦΕΚ 772/Β/5-12-1990 "διότι δεν καλύπτει πλέον τις προϋποθέσεις που ορίζουν οι διατάξεις του Ν 1469/50")
- Το Νεοκλασικό Παπασπύρου, Ντάκαρη και Χριστοδούλου στην οδό Ασκληπιού (Χαρακτηρισμός ΥΑ ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1973/40279/6-8-1984 - ΦΕΚ 674/Β/20-9-1984 και Αποχαρακτηρισμός ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2295/41387/1-9-1992, ΦΕΚ 558/Β/10-9-1992 "διότι δεν συντρέχουν πλέον οι λόγοι που υπαγορεύουν τον χαρακτηρισμό του και συνεπώς δεν τηρούνται οι απαραίτητες προϋποθέσεις που ορίζουν οι διατάξεις του Ν 1469/50")
- Την οικία Νακόπουλου στην οδό Βύρωνος (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/605/8643/7-3-1986 - ΦΕΚ 167/Β/10-4-1986)
- Το Ξενοδοχείο "Πανελλήνιο" (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/604/8644/7-3-1986 - ΦΕΚ 238/Β/23-4-1986)
- Το Νεοκλασικό Ζουρνατζή στην οδό Βασ. Κωνσταντίνου (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/603/8645/7-3-1986 - ΦΕΚ 245/Β/24-4-1986)
- Το πρώην ξενοδοχείο "ΠΙΝΔΟΣ" (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/602/8646/28-4-1986 - ΦΕΚ 364/Β/2-6-1986)
- Την οικία Τσιρογιάννη στην οδό Ασκληπιού (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2165/31957/25-8-1986 - ΦΕΚ 732/Β/29-10-1986)
- Την οικία Τσανάκα στην οδό Ασκληπιού (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/86/1592/2-2-1987 - ΦΕΚ 137/Β/23-3-1987)
- Την παραδοσιακή οικία Ζέρβα στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/77/7368/12-2-1991 - ΦΕΚ 106/Β/28-2-1991)
- Το Αρχοντικό Σιμή στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/80/9999/23-1-1991 - ΦΕΚ 162/Β/21-3-1991)
- Τη λαϊκή οικία Γιαννουσόπουλου στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/183/9992/5-2-1991 - ΦΕΚ 162/Β/21-3-1991)
- Το Αρχοντικό Δίκου στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/628/13077/18-3-1991 - ΦΕΚ 215/Β/9-4-1991)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Τη λαϊκή οικία Κωστοπούλου - Μπαλαμιώτη στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/622/13174/18-3-1991 - ΦΕΚ 215/Β/9-4-1991)
- Το Αρχοντικό Κλειδωνά στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/621/13639/15-3-1991 - ΦΕΚ 234/Β/18-4-1991)
- Το Κτίριο της Δωροθέας Σχολής (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/623/13205/18-3-1991 - ΦΕΚ 233/Β/18-4-1991)
- Το Αρχοντικό Αναγνωστιάδη στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1282/37725/14-7-1993 - ΦΕΚ 602/Β/12-8-1993)
- Τον Ναό Αγ. Παντελεήμονος στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/64991/1312/18-2-1994 - ΦΕΚ 148/Β/4-3-1994)
- Τον Ναό Αγ. Ιωάννη Προδρόμου (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/65016/1313/18-2-1994 - ΦΕΚ 170/Β/17-3-1994)
- Την παραδοσιακή οικία Μήτσιου στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/936/21568/8-4-1994 - ΦΕΚ 384/Β/24-5-1994)
- Το Αρχοντικό Κυρνάσιου στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1699/28853/15-6-1994 - ΦΕΚ 493/Β/30-6-1994)
- Το Αρχοντικό Βογιάρου στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1430/26291/15-5-1995 - ΦΕΚ 540/Β/21-5-1995)
- Τον "Μύλο Ματσόπουλου" (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1083/25197/11-4-1995 - ΦΕΚ 497/Β/6-6-1995)
- Την οικία Μακρή στις οδούς Βύρωνος και Γαριβάλδη (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1434/2699/15-5-1995 - ΦΕΚ 538/Β/21-6-1995)
- Την οικία Πασπαλά στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1082/41631/22-8-1995 - ΦΕΚ 799/Β/14-9-1995)
- Το Αρχοντικό Δρεπανόπουλου στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1492/44858/12-9-1995 - ΦΕΚ 838/Β/5-10-1995)
- Την παλαιά γέφυρα του Ληθαίου (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2871/2618/28-11-1995 - ΦΕΚ 55/Β/26-1-1996)
- Το κτίριο ιδιοκτησίας Καραλή στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1576/29481/21-5-1997 - ΦΕΚ 674/Β/8-8-1997)
- Τον Ναό Παναγίας Επίσκεψης στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/21384/532/6-6-1997 - ΦΕΚ 1032/Β/24-11-1997)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Τον Ναό Αγ. Παρασκευής στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/ΜΝΗΜ/21398/541/7-11-1997 - ΦΕΚ 1048/Β/27-11-1997)
- Την οικία ιδιοκτησίας Τρίχα και Πυκνάδα (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/4982/13947/17-3-1999 - ΦΕΚ 285/Β/31-3-1999)
- Το 4ο Δημοτικό Σχολείο στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/5106π.ε./14323/16-3-1999 - ΦΕΚ 297/Β/1-4-1999)
- Την παραδοσιακή οικία Παπαρσένη και Παππά στο Βαρούσι (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/81355/2306/1-12-2006 - ΦΕΚ 198/ΑΑΠ/28-12-2006)
- Το κτήριο Τσιρογιάννη, στην οδό Ασκληπιού 32, (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2165/31957/25.08.1986 - ΦΕΚ 732/Β/29.10.1986 (Αρχικός χαρακτηρισμός), ΔΙΛΑΠ/Γ/3159/45616/21.09.1995 (Εμμονή στον χαρακτηρισμό), & ΥΑ ΔΙΝΣΑΚ/27415/778/28.03.2008 - ΦΕΚ 675/Β/15.04.2008 (Μερική κατεδάφιση & ανέγερση).

Από τα παραπάνω κηρυγμένα μνημεία, τα 24 βρίσκονται μέσα στα όρια του Βαρουσίου και αφορούν: 4 εκκλησίες (Αγ. Αναργύρων, Αγ. Παντελεήμονος, Παναγίας Επίσκεψης, Αγ. Παρασκευής), 18 παραδοσιακές κατοικίες και αρχοντικά (Ζαχαράκη, Τελειώνη, Γαρδικιώτη, Καραθάνου, Ζέρβα, Σιμή, Γιαννουσόπουλου, Δίκου, Κωστοπούλου - Μπαλαμιώτη, Κλειδωνά, Αναγνωστιάδη, Μήτσιου, Κυρνάσιου, Βογιάρου, Πασπαλά, Δρεπανόπουλου, Καραλή, Παπαρσένη - Παππά), το Ρολόι στο Φρούριο και το 4ο Δημοτικό Σχολείο.

Η επόμενη (τελευταία) εγγραφή στον Διαρκή Κατάλογο των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος για την πόλη των Τρικάλων αφορά την ΥΑ/ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/51102/2574/8-6-2012 - ΦΕΚ 208/ΑΑΠ/14-6-2012 "Έγκριση κήρυξης - οριοθέτησης ως αρχαιολογικού χώρου της πόλεως των Τρικάλων, Π.Ε. Τρικάλων, Περιφέρειας Θεσσαλίας" με την οποία "εγκρίνεται η κήρυξη - οριοθέτηση ως αρχαιολογικού χώρου της πόλεως των Τρικάλων, Π.Ε. Τρικάλων, Περιφέρειας Θεσσαλίας, σύμφωνα με το συνημμένο τοπογραφικό χάρτη, κλίμακας 1:2.000 για λόγους προστασίας των πολλών και σημαντικών μνημείων που βρίσκονται στην περιοχή και συγκεκριμένα:
1. Λείψανα της αρχαίας πόλεως Τρίκκης και συγκρότημα ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων που αποδίδονται στο Ασκληπιείο Τρίκκης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

2. Χώρος Ιερού τρίκλιτης βασιλικής του 10ου αι., η οποία ταυτίζεται με το μονύδριο του Αγ. Νικολάου.
3. Το Βυζαντινό Κάστρο Τρικάλων στον παραδοσιακό οικισμό Βαρούσι με σπίτια του 17ου αι. και 19ου αι.
4. Οι μεταβυζαντινοί ναοί των Αγ. Αναργύρων, Αγ. Δημητρίου, Αγ. Ιωάννου Ελεήμονος, Αγ. Παντελεήμονος, Αγ. Ιωάννου Προδρόμου, Αγ. Μαρίνας, Αγ. Παρασκευής, της Παναγιάς Φανερωμένης ή του Γενεσίου της Θεοτόκου, Αγ. Επισκέψεως, Αγ. Στεφάνου και Αγ. Νικολάου, οι οποίοι χρονολογούνται από τον 16° έως τον 19°αι. και διασώζουν πλούσιο τοιχογραφικό διάκοσμο…"

Χάρτης 1: Κήρυξη - οριοθέτηση ως αρχαιολογικού χώρου της πόλεως των Τρικάλων.

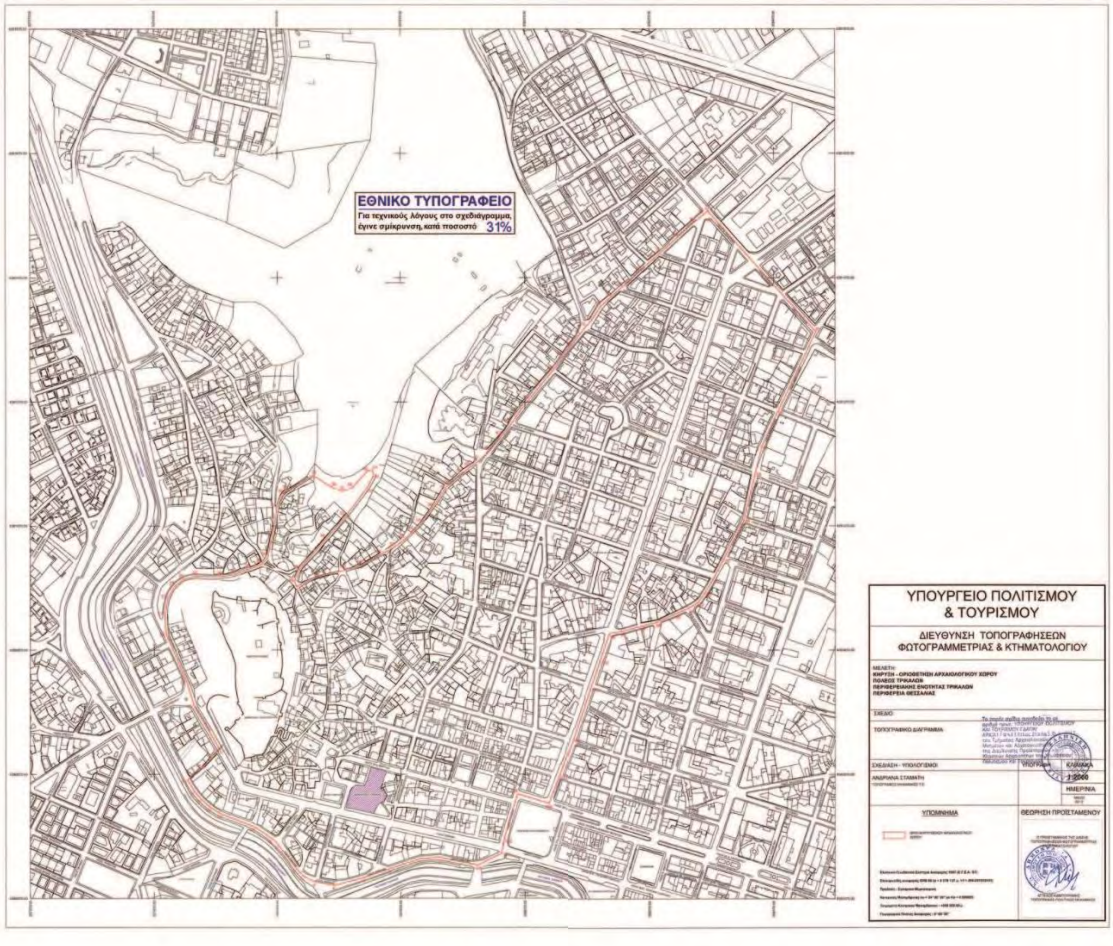

(Πηγή: http://listedmonuments.culture.gr/maps/208ΑΑΠ14062012_1A.jpg και http://listedmonuments.culture.gr/maps/208 ΑΑΠ14062012_1B.jpg).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

8.2.2 Το Βαρούσι των Τρικάλων

Το Βαρούσι εκτείνεται στις νότιες υπώρειες των λόφων του Φρουρίου και του Προφήτη Ηλία, στη ΒΑ πλευρά της πόλης των Τρικάλων. Αποτελεί το αποτύπωμα των κοινωνικών και οικονομικών μεταβολών της νεότερης ιστορίας της πόλης, με τα λαϊκά του ισόγεια σπίτια και τα δίπατα αρχοντικά του, δείγματα της οικονομικής και πολιτιστικής ακμής της πόλης, από την ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας κατά τον 18ο αι. και τη δημιουργία της τάξης των μεγαλοκτημόνων κατά τον 19ο αι., με τις δέκα εκκλησίες και το Φρούριο, στην κορυφή του λόφου, χτισμένο πάνω στα ερείπια της αρχαίας ακρόπολης στα χρόνια του Ιουστινιανού, τον 6ο αι. Με πυκνό πολεοδομικό ιστό και στενούς δρόμους που ελίσσονται (Τσαπάλα - Βαρδούλη 1995) ανάμεσα στα πέτρινα ισόγεια των σπιτιών και τους συμπαγείς μανδρότοιχους των αυλών και με τα σαχνισιά του ορόφου να εξέχουν τολμηρά, επιτείνοντας τη συνολική φρουριακή εικόνα του οικιστικού συνόλου.

Στο κείμενο της Αναθεώρησης του ΓΠΣ του Δήμου Τρικκαίων (2009), στο Κεφ.Α.4.8. 'Κατάσταση Πολιτιστικού - Ιστορικού - Αρχιτεκτονικού Αποθέματος' αναφέρεται, μεταξύ άλλων, πως το Βαρούσι, η κηρυγμένη -με το ΠΔ 28-2/5-4-1979 (ΦΕΚ 201 Δ΄)- παραδοσιακή γειτονιά των Τρικάλων, παρότι διαθέτει αξιόλογα ιστορικά κτίρια, αδυνατεί να εμφανίσει την εικόνα ενός ενιαίου ιστορικού συνόλου, λόγω της καταστρατήγησης του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου, που διέπει τη νέα δόμηση, αλλά και *«δεδομένου ότι* [7]*:*

- πολλά από τα κτίσματά του οδηγούνται σε κατεδάφιση, είτε λόγω εγκατάλειψης από τους ιδιοκτήτες τους είτε λόγω της ελλιπούς προστασίας τους, είτε λόγω της ανύπαρκτης οικονομικής υποστήριξης από το Κράτος των αποκαταστάσεων.
- γίνονται λανθασμένες επεμβάσεις αποκατάστασης των ιστορικών κατασκευών, λόγω άγνοιας ή μεγάλου κόστους των ορθών επεμβάσεων...
- παρότι αρκετά έργα ανάπλασης του δημόσιου χώρου έχουν υλοποιηθεί, αυτά δεν είναι αρκετά για την διαρκή διατήρηση και ανάδειξη της ιστορικότητας και της ποιότητας του χώρου».

Το θεσμικό πλαίσιο δόμησης στο Βαρούσι των Τρικάλων περιλαμβάνει τα εξής Π.Δ.:

[7] ΧΩΡΟΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΕ., 2009, «Αναθεώρηση ΓΠΣ Δήμου Τρικκαίων. Κεφ.Α.4.8. Κατάσταση Πολιτιστικού - Ιστορικού - Αρχιτεκτονικού Αποθέματος».

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Π.Δ. 28.2.1979 ΦΕΚ 201 Δ΄ "Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτού",
- Π.Δ. 16.9.1982 ΦΕΚ 529 Δ΄ "Τροποποίηση του από 28.2.1979 Π.Δ/τος περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτού" (ως προς "το μεταξύ των τομέων Α και Β όριο… που καθορίστηκε με το από 28.2.1979 π.δ/γμα") και
- Π.Δ. 19.7.2005 ΦΕΚ 886 Δ΄ "Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλης Τρικάλων και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτού" (το οποίο "και εντάσσεται στα όρια του τμήματος της πόλης Τρικάλων, που έχει χαρακτηριστεί ως παραδοσιακό με το από 28.2.1979 π.δ/γμα Δ΄201").

Η ιστορική συνοικία χτίστηκε πάνω στα ερείπια παλιότερου οικισμού. Η εξέλιξη των πολεοδομικών και οικοδομικών κανονισμών από το Ρωμαϊκό, αλλά και στη συνέχεια, το Βυζαντινό δίκαιο, που διατηρήθηκαν και μετά την Οθωμανική κατάκτηση και απετέλεσαν τον κορμό των Οθωμανικών οικοδομικών κανονισμών (Τουρπτσόγλου – Στεφανίδου, Στεφανίδου), εξηγούν στοιχεία της αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου.

Αρχιτεκτονικά στοιχεία, όπως ο ημιυπαίθριος χώρος διημέρευσης στον όροφο, το ‘χαγιάτι’ ή ‘τσαρδάκι’ (Μουτσόπουλος 1993β: 32) ή ‘ηλιακός’ ή ‘κρεββάτα’ (Λουκάκης: 207) της Ηπείρου και της Μακεδονίας, η ‘λόντζα’ (Λουκόπουλος στο Κουρεμένος: 284) της Στερεάς Ελλάδας, το ‘ξάνωγο’ (Μέγας: 36) της Θεσσαλίας, εξέλιξη και προσαρμογή του βυζαντινού ‘δοξάτου’ (Μουτσόπουλος 1993β: 30), με σαφείς ομοιότητες "προς τας οικίας της Πομπηίας και της Δήλου" (Ζάχος: 301), αλλά και το ‘σαχνισί’, από το ιρανικό "σαχ-νισίν= καθέδρα του σάχη" (Μουτσόπουλος 1993α: 387) στοιχείο γνωστό και στη βυζαντινή αρχιτεκτονική, που γνώρισε ιδιαίτερη δόξα στην οθωμανική αρχιτεκτονική μετά τον 16ο αι. κατασκευή που, κατά τον Ν. Μουτσόπουλο, πρέπει να προέρχεται από ένα πολύ παλιό ξύλινο πρότυπο, αλλά απαντά και σε λίθινες κατασκευές, όπως στα περίφημα σαχνισιά των σπιτιών του Φαναριού (Μουτσόπουλος 1993β: 38).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Σχήμα 1: Αποστάσεις ιδιωτικών οικοδομών στους Βυζαντινούς Οικοδομικούς Κανονισμούς.

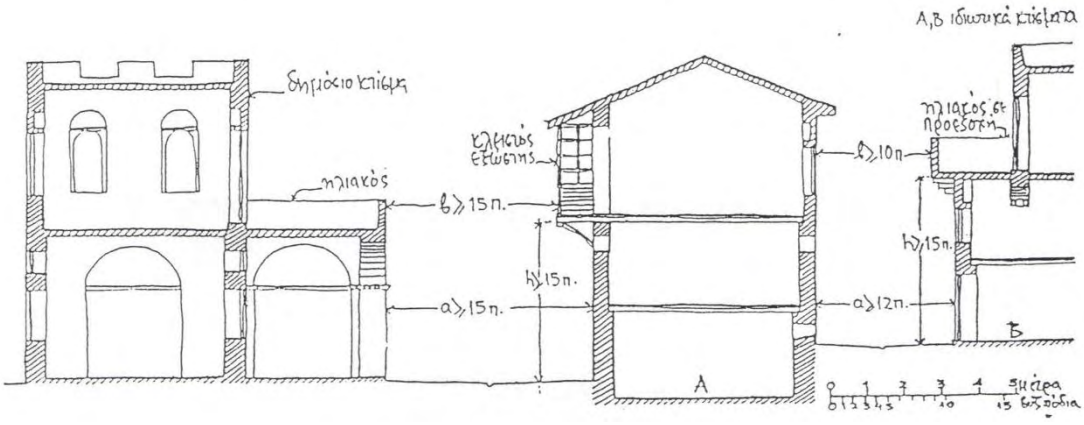

Προϋποθέσεις για την κατασκευή εξωστών (Διάταξη του Ζήνωνα): Απαγορεύεται οποιαδήποτε "καινοτομία" με την οποία θα μεταβάλλεται το "αρχαίον σχήμα" των οικοδομών ως προς το περίγραμμά τους κατά την οριζόντια και κατακόρυφη έννοια και ως προς το είδος και τον αριθμό των ανοιγμάτων τους, εφ' όσον η μεταξύ τους απόσταση είναι μικρότερη από 12 πόδια (3,74 μ = α). Απαιτείται η τήρηση απόστασης 10 ποδιών (β) μεταξύ του έξω άκρου του εξώστη και της απέναντι οικοδομής ή εξώστη. Το χαμηλότερο σημείο του κλειστού εξώστη να βρίσκεται 15 πόδια (h = 4,70 μ) ψηλότερα από το επίπεδο του δρόμου. Για γειτνίαση ιδιωτικών κτισμάτων με δημόσια ισχύει α = β = 15 πόδια (Πηγή: Τουρπτσόγλου – Στεφανίδου: 285).

Λόγοι κλιματικοί (αναζήτηση δροσιάς το καλοκαίρι, φωτός και ήλιου τον χειμώνα), κοινωνικοί (προνομιακή θέα των γυναικών στο δρόμο, από ασφαλή κι αθέατη θέση), αλλά και πολεοδομικοί (επέκταση του ορόφου πάνω απ' το δρόμο για αύξηση της ωφέλιμης επιφάνειας ή για ορθογωνισμό των χώρων του, στα κατά κανόνα μικρού εμβαδού και ακανόνιστης κάτοψης οικόπεδα στις καστροπολιτείες), είναι οι βασικές γενεσιουργές αιτίες αυτού του στοιχείου (Μουτσόπουλος 1993α: 386). Η βυζαντινή νομοθεσία περιελάμβανε αναλυτικές διατάξεις για τη δόμηση και λεπτομερείς προβλέψεις για τις αρχιτεκτονικές προβλέψεις στις βυζαντινές πόλεις (ό.π.: 388), "…και δέκα πόδας απέχειν απ' αλλήλων… τα δε γινόμενα δεκαπέντε πόδας απεχέτω του εδάφους και μη εχέτωσαν κάτωθεν κίονας λιθίνους ή ξυλίνους ή τοίχους…" (Βασιλικά 58, 11, 9 στο Μουτσόπουλος 1993α: 387). Η βυζαντινή νομοθεσία περί οικοδομικών κανονισμών ίσχυσε απόλυτα και κατά την περίοδο μεταξύ 16ου και 19ου αι. (ό.π.: 389).

Όμως η 'άτολμη' πρόβλεψη του άρθρου 3, παρ. 3γ του ΠΔ '79 (ΦΕΚ 201Δ΄) "Περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων και καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτού" για δυνατότητα του ορόφου "να προεξέχει του ισογείου το πολύ κατά 0,4 μ", αφ' ενός μεν δεν "προσεγγίζει τα παραδοσιακά πρότυπα (της συνοικίας) ως προς την σύνθεση, την κλίμακα και τις αναλογίες των όγκων" (σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 3, παρ. 1), καθώς στο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Βαρούσι απαντούν σαχνισιά της τάξης του 1μ , αφ' ετέρου δε αποτελεί προφανώς 'εκτός τόπου και χρόνου' μεταφορά της διάταξης για την "κατασκευή κλειστών εξωστών άνωθεν κοινοχρήστων χώρων ή υφισταμένων οδών" με μέγιστο πλάτος προεξοχής τα 0,40μ, του άρθρου 36 παρ. 3β του ΓΟΚ του '55, όπως αυτή διατηρήθηκε στο μεταγενέστερο άρθρο 84 παρ. 8Αβ του ΓΟΚ του '73, που ίσχυε κατά τον χρόνο σύνταξης του ΠΔ '79.

Όσον αφορά την πολεοδομική φυσιογνωμία του οικισμού, στην οποία κυριαρχεί η αμυντική εικόνα προς το δρόμο, με τα λιθόκτιστα ισόγεια των σπιτιών με τα ελάχιστα μικρά ανοίγματα ή τους ψηλούς μαντρότοιχους με τις βαριές ξύλινες αυλόπορτες, τα προεξέχοντα σαχνισιά πάνω από τη στάθμη του ισογείου να επιτείνουν την φρουριακή αντίληψη, χαρακτηριστικό στοιχείο της είναι και η κλειστή αυλή (Μουτσόπουλος 1993β: 38), στην οποία οδηγούμαστε από την δίφυλλη ξύλινη αυλόθυρα, που "προστατεύεται από μικρή δίρριχτη στέγη με αρκετή εξοχή" (Σίδερης και Τσιρώνης: 274), που αντιστοιχεί "προς την ελληνικήν περίστυλον αυλήν ή προς το ρωμαϊκόν atrium" (Ορλάνδος στο Μουτσόπουλος 1993β: 42). Οι ιστορικοί και οι κοινωνικο-πολιτιστικοί παράγοντες, που υπαγόρευσαν την μορφή αυτή, όπως η ανάγκη της άμυνας (Rapoport: 54-57), η θέση της γυναίκας στην κοινωνία (ό.π.: 95-96) και η ανάγκη για ιδιωτικότητα (ό.π.: 96-100), είναι ενδιαφέροντα ζητήματα για περαιτέρω μελέτη. Εξ ίσου σημαντικά είναι και τα πλεονεκτήματα, που συγκέντρωνε η περίκλειστη αυλή, από κλιματική άποψη (ό.π.: 128), ως ενδιάμεσος χώρος ανάσχεσης της θερμικής μετάδοσης, με την διατήρηση ενός ιδιαίτερου μικροκλίματος, στο οποίο συμβάλλει επίσης η φύτευση (συνήθως δένδρο ή κληματαριά).

Δυστυχώς μια μυωπική εφαρμογή του Π.Δ. '79, περιορίζει το ενδιαφέρον ιδιοκτητών, μελετητών και ελεγχουσών υπηρεσιών στο κέλυφος του κτηρίου, παραθεωρώντας τη συμβολή του μανδρότοιχου στην πολεοδομική φυσιογνωμία του ιστορικού οικιστικού συνόλου, με αποτέλεσμα το Βαρούσι να αντικαθιστά, κατά την τελευταία δεκαετία, σταδιακά, τις συμπαγείς περιφράξεις με διάτρητα κιγκλιδώματα και καγκελόπορτες.

Εξ άλλου η εφαρμογή της πρόβλεψης του άρθ.2 παρ.3α, σύμφωνα με την οποία "η Επιτροπή ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (ΕΕΑΕ) δύναται να μεταβάλλη την θέσιν της οικοδομής εντός του οικοπέδου, εάν τούτο κριθή απαραίτητον, δια λόγους διατηρήσεως παλαιάς οικοδομής, συνθέσεως όγκων, εφαρμοσθέντος συστήματος

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

δομήσεως και εν γένει προβολής ή διατηρήσεως του παραδοσιακού χαρακτήρος του περιβάλλοντος χώρου", έχει οδηγήσει σε χαρακτηριστικές περιπτώσεις σε κεντρικά σημεία του οικισμού (οδ. Αγ. Αναργύρων) σε υποχώρηση της ανεγειρόμενης οικοδομής από την οικοδομική γραμμή, με αποτέλεσμα να αναιρείται ο φρουριακός-αμυντικός χαρακτήρας του.

Εικόνα 27: Οδός Αγ. Αναργύρων στο Βαρούσι των Τρικάλων. Η αντικατάσταση των συμπαγών μανδρότοιχων από διάτρητα κιγκλιδώματα αναιρεί την αμυντική εικόνα προς το δρόμο.

Πηγή: προσωπικό φωτογραφικό αρχείο

Εικόνες 28, 29, 30, 31, 32: Βαρούσι των Τρικάλων. Οι προεξοχές (κλειστοί εξώστες) του ορόφου, που κατασκευάζονται στα νέα κτήρια, σύμφωνα με τις διατάξεις του ΠΔ ’79 (άνω σειρά) δεν προσεγγίζουν, όσον αφορά το πλάτος τους, τα παραδοσιακά πρότυπα των σαχνισιών, που είναι συχνά της τάξης του 1μ. (Κάτω σειρά: αριστερά τα προτεινόμενα για διατήρηση κτήρια Νο 26, 27 και δεξιά το κτήριο Νο 31 της μελέτης του 1987-89).

Πηγή: προσωπικό φωτογραφικό αρχείο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

8.3 Το όνομα "Βαρούσι"

Το όνομα Βαρούσι (Βαρόσι και Βαρώσι) σημαίνει τη συνοικία εκτός των τειχών, κατ' επέκταση τη χριστιανική συνοικία, αλλά και το προάστιο. Η Φ. Τσαπάλα-Βαρδούλη (1988: 93-4) αναφέρει

Εικόνες 33, 34: Το Βαρούσι των Τρικάλων. Πηγή: προσωπικό φωτογραφικό αρχείο

πως η ονομασία αυτή χρησιμοποιήθηκε σ' ολόκληρο τον βαλκανικό χώρο για οικισμούς έξω και γύρω από κάποιο κάστρο, αλλά και σε πολλά μέρη της Ελλάδας για τις χριστιανικές συνοικίες τουρκοκρατούμενων πόλεων. Ο Ν. Γιαννούλης (1980, 'Τρία Τοπωνύμια των Τρικάλων', Ιστορικά Τρικάλων, τ.Ε΄, στο Τσαπάλα-Βαρδούλη ό.π. σ.94, σημ.9) αναφέρει πως "ο Ιωάννης Φιλήμων την ερμηνεύει με τη λέξη πόλη, ο Αμβρόσιος Φραντζής με τη λέξη προάστιο και ο Ν. Μοσχόπουλος με τη φράση: η έξω από το φρούριο συνοικία":

Βαρώσι (βαρόσι και βαρούσι) < *τουρκικά* varoş (προάστιο) < *ουγγρικά* város (πόλη) (πβ. *σλαβικά* варош) [8].

Από τη σχετική βιβλιογραφική έρευνα βρέθηκαν αναφορές για «βαρούσια», «βαρόσια» ή «βαρώσια», αλλά και «μαράσια», εκτός από τα Τρίκαλα [9] Θεσσαλίας, επίσης:

[8] Ο Ηλίας Πετρόπουλος αναφέρει (http://www.odosarkadias.gr/to-varosi/): "Η τουρκική λέξη varos σημαίνει: προάστιο, οικισμός εκτός τειχών, μαχαλάς που βρίσκεται έξω από το κάστρο. Σύμφωνα με τα τούρκικα ετυμολογικά λεξικά η λέξη Város είναι ουγγαρέζικης καταγωγής. Η τούρκικη λέξη πέρασε και στη γλώσσα μας: βαρόσι, βαρώσι, βαρούσι. Ωστόσο, είχαμε και το συνώνυμο ξώκαστρο, εξ ου το ξωκαστρίτης. Πρόκειται για το ταυτόσημο γαλλικό faubourg… Στο κάστρο εκάστης πόλεως κατοικούσαν μόνον τούρκοι και, κατ' εξαίρεσιν εβραίοι. Το βαρόσι, σαν εθνο-πολεοδομικό φαινόμενο, παρουσιαζότανε και σε χωριά. Σ' αυτή την περίπτωση μιλάγανε για καλύβια, λέξη που επιζεί σαν τοπωνυμικό. Η λέξη βαρόσι διασώθηκε ως επώνυμο: Βαρόσης…". Δείχνει να αγνοεί το Βαρούσι των Χανίων, όταν συμπεραίνει: "Φαίνεται πως, οι λέξεις βαρόσι - κασαμπάς - μαχαλάς δεν κυκλοφορούσαν στα Επτάνησα και στην Κρήτη. Δεν τις βρίσκω στα λεξικά του Ζώη, του Σκιαδαρέση, του Πιτυκάκη. Ούτε στο ηπειρώτικο γλωσσάριο του Αραβαντινού. Αντιθέτως, υπάρχουν οι κυπριώτικες λέξεις βαρώσι (προάστιο), κασαπάς (πόλη) και μαχαλλάς (συνοικία) στο λεξικάκι του Γιαγκουλλή".

[9] "Το Βαρούσι βρίσκεται στις παρυφές του Φρουρίου. Επί τουρκοκρατίας ήταν χριστιανική συνοικία, μέχρι τη δεκαετία του 1930 η αρχοντογειτονιά των Τρικάλων και σήμερα είναι στο σύνολο της διατηρητέα" (http://trikalacity.gr/egkatastasi/palia-poli-varousi-palia-manavika/).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- στην Ελλάδα, στην: Έδεσσα [10], Φλώρινα [11], Καστοριά [12], Σέρρες [13], Κομοτηνή [14], Ελασσόνα [15], Φάρσαλα [16], Αμπελάκια Λάρισας [17], Καρδίτσα [18], Βελεστίνο [19], Λιδορίκι Φωκίδας [20], στην Κρήτη (Χανιά [21] και Ρέθυμνο [22]), τη Ρόδο [23] και τη Λέσβο (Μύρινα) [24]

[10] Το Βαρόσι αναφέρεται ως η πρώτη χριστιανική συνοικία της Έδεσσας, χτισμένη στα ερείπια των αρχαίων τειχών και της ακρόπολης, του "Θεοφρούρητου Κάστρου των Βοδενών" (http://www.myedessa.gr/varosi).

[11] Διαβάζουμε στο http://kparlapani.blogspot.gr/2010/01/blog-post_3651.html: "Στα τούρκικα η λέξη «varos», που η προέλευση της είναι ουγγρική, σημαίνει το κατοικημένο μέρος της πόλης που βρίσκεται έξω ή γύρω από το φρούριο της πόλης. Ο βούλγαρος ακαδημαϊκός Νικολάι Τοντόροφ, που ασχολήθηκε με την βαλκανική πόλη, υποστηρίζει ότι κατά τον Μεσαίωνα «Βαρόσι» σήμαινε το προάστιο της βαλκανικής πόλης, και κατά την οθωμανική περίοδο ήταν το χριστιανικό τμήμα της πόλης. Το Βαρόσι της Φλώρινας είχε όλες τις παραπάνω προϋποθέσεις".

[12] Από τους μαχαλάδες της Καστοριάς εκτός των τειχών βρισκόταν το Βαρόσι, η Κάτω Αγορά και τα Ψαράδικα (Π. Τσαμίσης, 1949: 176 και Π. Τσολάκης, 2009: 76 στο http://istorikakastorias.blogspot.gr/2010/11/blog-post_06.html). Η σχετική αναφορά, στην ιστοσελίδα της εφημερίδας Καστοριανή Εστία (http://www.kastorianiestia.gr/2015/03/blog-post_719.html), πως "Βαρόσι σημαίνει "προσήλιο" δηλ. το σημείο όπου πέφτουν οι πρώτες αχτίδες, μετά την ανατολή του ηλίου" δεν διασταυρώνεται από άλλη πηγή.

[13] Ο Κ. Παπακυριάκου (2012, *Ο Μακεδονικός αγώνας στο Νομό Σερρών*) αναφέρει πως "Οι Έλληνες κατοικούσαν μέσα στην παλιά βυζαντινή πόλη, στο Βαρόσι" (σελ. 24). Στον επίσημο ιστότοπο της δημόσιας βιβλιοθήκης Σερρών (http://www.serrelib.gr/poliserres.htm) διαβάζουμε, σ' ένα κείμενο του το 1886: "το Κάστρο «Βαρόσι». Τούτο είχε 10 συνοικίας, 2.000 κεραμοσκεπείς οικίας, επειδή όμως οι άπιστοι είναι μεγαλέμποροι έχουν τελείας τας απαίσιας οικίας των".

[14] Στο https://el.wikipedia.org/wiki/Κομοτηνή διαβάζουμε πως "Οι χριστιανοί ορθόδοξοι έμεναν στην συνοικία Βαρόσι (τουρκ. varoş, προάστιο) και στη συνοικία Αγίου Γεωργίου".

[15] Το 1420 οι Τούρκοι κατέλαβαν την Ελασσόνα, η οποία θα παραμείνει σκλαβωμένη 492 χρόνια. Ο Τούρκος στρατηγός Τουραχάν έφερε στην Ελασσόνα τούρκικο πληθυσμό και την μετέτρεψε σε Τουρκική πόλη. Οι Έλληνες που απέμειναν, κατοικούσαν στη συνοικία πέρα από το ποτάμι, στο λεγόμενο "Βαρόσι". Το Βαρόσι αποτελούσε την παλιά πόλη της Ελασσόνας, αφού Τιταρήσιος-Ελασσονίτης χώριζαν την περιοχή σε παλιά και νέα πόλη αντίστοιχα, με την νέα πόλη να θεωρείται το νότιο μέρος της (https://www.elassona-city.gr/istoria/elassona).

[16] "ο τουρκικός πληθυσμός κατοικούσε στο κέντρο της πόλης, ενώ το χριστιανικό στοιχείο είχε περιοριστεί στις παρυφές της, δηλαδή στις συνοικίες του Βαρουσιού και του Παλιόλουτρου, όπου και οι αντίστοιχες εκκλησίες του Αγίου Νικολάου και της Παναγίας", διαβάζουμε στον ιστότοπο http://www.farsala.gr/culture/istorika-stoixeia/istoriki-diadromi/item/62-ta-farsala-stin-tourkokratia).

[17] Η Α. Διαμαντοπούλου (1988, 'Αμπελάκια' *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική,* τ.6, Εκδ. Μέλισσα, σσ.125-156) αναφέρει ως Βαρόσια τη "γειτονιά των πλουσίων" (γλωσσάρι σ.155), που "βρίσκονται κοντά στον κεντρικό δρόμο και στο παζάρι" (σ.129).

[18] Μεταξύ των συνοικιών της Καρδίτσας, από τον Β. Λάππα (1974, *Ιστορία της Πόλεως Καρδίτσης,* σ.29) γίνεται μνεία και "…της συνοικίας Βαρούσι (το προ της πόλεως τμήμα των οικιών), περιλαμβανούσης το τμήμα το κείμενον μεταξύ των οδών Καμινάδων, Μητροπολίτου Ιεζεκιήλ και παλαιού αύλακος, ο οποίος διήρχετο εκ του μέρους, όπου ήδη το δικαστικόν μέγαρον και εχώρει κατ' ευθείαν προς ανατολάς…".

[19] Ο Δ. Καμπερόπουλος (2017, 'Καταστροφή του Βελεστίνου στην εποχή του Ρήγα' *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* τ.72, σσ.249-253) αναφέρεται (σ.251) στο τοπογραφικό διάγραμμα του Βελεστίνου με τίτλο "Επιπεδογραφία της Φεράς, νυν λεγομένης Βελεστίνος", που συνέταξε ο Ρήγας και όπου συμπεριλαμβάνεται "ο οικιστικός ιστός της χριστιανικής κοινότητας, του Βαρουσιού, που εκτείνονταν και πάνω από τον χώρο Σπίτι του Ρήγα".

[20] "Προπολεμικά το Λοιδωρίκι, το Βαρούσι κυρίως δηλαδή, άγγιζε τους 900 κατοίκους", αναφέρεται στον ιστότοπο http://www.lidoriki.com/2010/07/1851.html).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνες 35, 36: Βαρόσι, Έδεσσα. (Πηγή: http://edessafotos.blogspot.gr/2013/05/blog-post_1380.html).

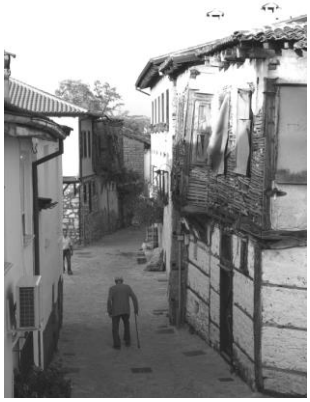

Εικόνες 37, 38, 39: Βαρόσι, Έδεσσα. (Πηγή: http://framewalk.blogspot.gr/2013/07/blog-post.html).

[21] Στον επίσημο ιστότοπο του Δήμου Χανίων αναφέρονται (https://www.chania.gr/dimos/de-chania/de-xaniwn.html) οι συνοικίες της πόλης των Χανίων: ο Αϊ Γιάννης, ο Κουμπές, τα Λενταριανά, το Πασσακάκι, το Βαρούσι, το Φράγκικο, η Πελεκαπίνα και η Χρυσοπηγή. Ακόμη διαβάζουμε: "Η Καινούργια Χώρα δημιουργήθηκε μετά την επανάσταση του 1866, όταν μουσουλμάνοι πρόσφυγες από την ύπαιθρο του νομού Χανίων, μαζεύτηκαν για προστασία κοντά στα τείχη της πόλης, όπου δεν υπήρχε χώρος να εγκατασταθούν. Ήταν η τέταρτη συνοικία που δημιουργήθηκε έξω από τα τείχη μετά τη Χαλέπα, το Βαρούσι και το Κουμ - Καπί".

[22] Στην περιοδική έκδοση ΧΡΟΝΙΚΑ (Σεπτ. - Οκτ. 2009, σ. 12) του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδος, αναφέρεται η περίπτωση του Πέτρου, υιού του Λουβή ή Λεβή, καταγωγής Κρητικής καθαρώς, να υπηρετεί ως σκλάβος, στα 1659, σε Μουσουλμάνο κάτοικο της συνοικίας Βαρούσι Ρεθύμνης, ο οποίος πετυχαίνει την απελευθέρωσή του.

[23] Ο Χ. Ι. Παπαχριστοδούλου (*Ιστορία της Ρόδου από τους Προϊστορικούς Χρόνους έως τη Ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου,* Αθήνα) αναφέρει ως Μαράσια τις εκτός των τειχών συνοικίες και παραπέμπει στο: *Ρόδος. Η Πόλη εκτός των Τειχών (1522-1947). Αρχιτεκτονική – Πολεοδομία,* Ρόδος, 2005: ΤΕΕ - Τμ. Δωδεκανήσου / ΥΠΠΟ Υπ. Νεωτ. Μνημ. και Τεχν. Έργ. Δωδεκανήσου, για τις σημασίες των λέξεων: Barosh ή Maras (τουρκ.) = νέα συνοικία και "Μαρασιώτης" = ο Έλληνας κάτοικος (σ.41 υποσημ.).

[24] Στην ηλεκτρονική έκδοση της Καθημερινής (7.8.2010) αναφέρεται μεταξύ άλλων: "Ο πέτρινος όγκος πάνω στον οποίο βρίσκεται το Κάστρο χωρίζει την παραλία της Μύρινας σε δύο γιαλούς, στον ρωμέικο και τον τούρκικο… Η πόλη χωρίζεται σε τρεις συνοικισμούς: Το Τσας, το Ανδρώνι και το Βαρώσι…. Κατά την Τουρκοκρατία ο ελληνικός πληθυσμός ζούσε εκτός του Κάστρου. Ετσι η ελληνική συνοικία αναπτύχθηκε στα βόρεια του κάστρου από τον Ρωμέικο Γιαλό προς την Αγία Τριάδα και την αγορά και ονομάστηκε Βαρώσι από την τουρκική λέξη varosh που σημαίνει συνοικία εκτός κάστρου" (http://www.kathimerini.gr/401222/article/politismos/arxeio-politismoy/lhmnos-h-ay8entikh).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνα 40: Βαρόσι, Φλώρινα. (Πηγή: http://kparlapani.blogspot.gr/2010/01/blog-post_3651.html).

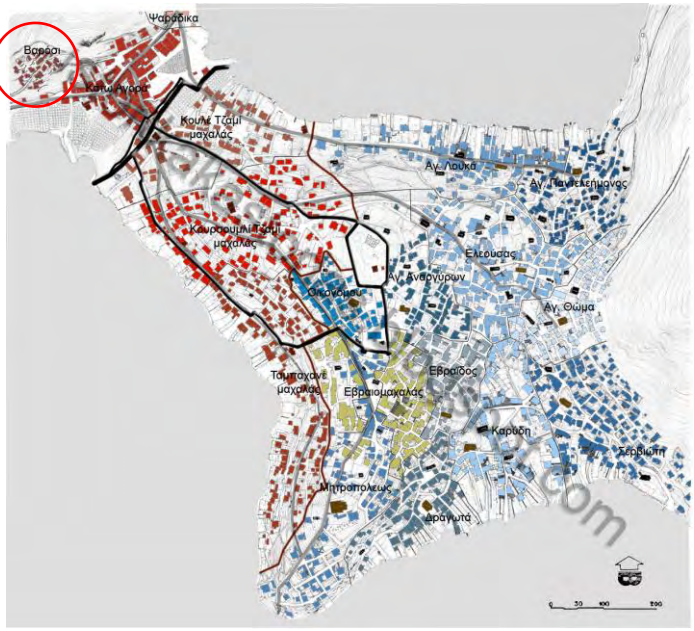

Εικόνες 41, 42: Βαρόσι, Καστοριά και χάρτης συνοικιών, το Βαρόσι εντός κύκλου (ιδία προσαρμογή).

(Πηγές: http://www.kastorianiestia.gr/2015/03/blog-post_719.html και http://istorikakastorias.blogspot.gr/2010/11/blog-post_06.html).

- στην Κύπρο: στην κατεχόμενη Αμμόχωστο [25] (Βαρώσια, για τους Ελληνο-κύπριους και Μαράς για τους Τουρκοκύπριους, με την έννοια του προαστίου), παγκοσμίως γνωστό τουριστικό θέρετρο ως το 1974, πλέον μια συνοικία "νεκρή", μετά την τουρκική εισβολή και συνεχιζόμενη κατοχή

[25] Ο Θ. Θεμιστοκλέους αναφέρεται (http://archive.philenews.com/el-gr/f-me-apopsi-eponymes-gnomes/385/343771/varosia-kai-ammochostos-einai-i-idia-eniaia-poli) στην Αμμόχωστο, που, εντός των τειχών κατοικείται, από το 1956, μόνον από Τουρκοκύπριους, ενώ οι Ελληνοκύπριοι κατοικούσαν, πριν την τουρκική εισβολή, το 1974, στα Βαρώσια (ή το Βαρώσι).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνες 43, 44: Βαρώσια, Αμμόχωστος. (Πηγές: http://www.onalert.gr/stories/i-ammoxostos-poli-fantasma-photo/27320 και http://www.bbc.com/news/magagine-25496729).

επίσης στον γεωγραφικό χώρο της ευρύτερης Βαλκανικής, στα όρια της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενδεικτικά:

- στην πρώην Γιουγκοσλαβία: "Varoš" στο Σπλιτ της Κροατίας [26],
- στη Βουλγαρία: συνοικία "Βάρος" στην πόλη Πέρνικ και συνοικίες "Βαρός" στις πόλεις Μπλαγκόεβγκραντ, Λόβετς, Βέλικο Τάρνοβο, Ράζγκραντ κ.α.

Και ο κατάλογος δεν εξαντλείται εδώ.

Εικόνες 45, 46: Συνοικίες "Βαρός" στο Μπλαγκόεβγκραντ (αριστερά) και το Λόβετς (δεξιά) της Βουλγαρίας (Πηγές: https://media-cdn.tripadvisor.com/media/photo-s/03/cc/69/30/blagoevgrad.jpg και http://www.mirela.bg/dynamic/i/geoinfo/php/36/36/3_7.jpg).

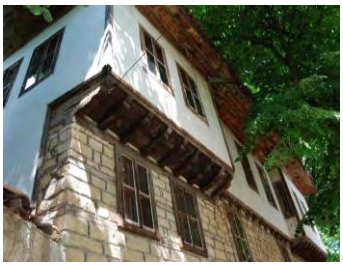

Εικόνες 47, 48: Συνοικίες "Βαρός" στο Βέλικο Τάρνοβο (αριστερά) και το Ράζγκραντ (δεξιά) της Βουλγαρίας. (Πηγές: http://milviatges.com/wp-content/uploads/2016/02/que-ver-en-veliko-tarnovo-720x400.jpg και http://www.visittobulgaria.com/_data/_visittobulgaria.com/images/gallery/razgrad_razgrad_20122314131052.jpg).

[26] Στα κροατικά Varoš είναι ένας ορισμένος τύπος αστικού οικισμού, γενικά μικρού μεγέθους. Επίσης, πιο συχνά στις νότιες Κροατικές περιοχές, είναι τα προάστια (επίσης τα προάστια του φρουρίου) ή ένας ανεξάρτητος οικισμός που αναπτύχθηκε από τα πρώην προάστια (Πηγή: https://hr.wikipedia.org/wiki/Varo%C5%A1).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Οι διαπιστούμενες ομοιότητες στη μορφή και τη δομή της παραδοσιακής Βαλκανικής αρχιτεκτονικής, που προκύπτει από την επανάληψη ενός βασικού επιτυχημένου προτύπου συντιθέμενου με τα τοπικά αρχιτεκτονικά ιδιώματα, φανερώνει την ύπαρξη ισχυρών ανεπίσημων δικτύων (Sapounakis 2012), στα οποία μετείχαν τα μετακινούμενα οικοδομικά "ισνάφια" των Κουδαραίων Μαϊστόρων (Μουτσόπουλος 1976: 354), των οποίων η δράση ανάγεται στους βυζαντινούς χρόνους (Δημητριάδης 1999: 171).

12.3.1 Το όνομα "Ληθαίος"

Τα φυσικά στοιχεία καταλαμβάνουν σημαντική θέση στη φυσιογνωμική περιγραφή μιας πόλης, ενώ "το ίδιο, και με συχνότερη ακόμη αναφορά, συμβαίνει με το νερό" (Στεφάνου,

Εικόνα 49: Ο ποταμός Ληθαίος, στα Τρίκαλα
Πηγή: προσωπικό φωτογραφικό αρχείο

2000: 106). Στις όχθες του ποταμού Ληθαίου, που διασχίζει και ζωογονεί την πόλη των Τρικάλων, είχε γεννηθεί, κατά τη μυθολογία, ο Ασκληπιός: "ἕτερος δ’ ἐστί Ληθαῖος ποταμός ὁ περί Τρίκκην, ἐφ’ ᾧ ὁ Ἀσκληπιός γεννηθῆναι λέγεται" (Στράβων XIV 647).

Στο διαδικτυακό "Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής" (http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma. λανθάνω και λήθω), στο λήμμα *λανθάνω και λήθω*, μεταξύ των επιθέτων αναφέρεται: *ληθαῖος*: 'αυτός που προκαλεί λήθη'. Η Λήθη στην ελληνική μυθολογία ήταν κόρη της Νύκτας, θεότητα ή δαιμόνιο, προσωποποίηση της λήθης, δηλαδή της λησμονιάς και αδελφή, μεταξύ άλλων, του Θανάτου και του Ύπνου, που έδωσε το όνομά της σε μια από τις δυο πηγές που

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

υπήρχαν στον Άδη, απ' την οποία έπιναν οι νεκροί για να λησμονούν την επίγεια ζωή τους (https://www.academia.edu/35142477/35142477/ΕΛΛΗΝΙΚΗ_ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ_-_Πρόσωπα_Τόποι_και_Γεγονότα).

Η σχέση μεταξύ μνήμης και λήθης είναι περίπλοκη, πολυδιάστατη και ιδιαίτερα σημαντική για την Ιστορία, τόσο ως αντίληψη της ιστορικής εμπειρίας όσο και ως συγκρότηση της ιστορικής αφήγησης. Οι δυο όροι δεν αντιπαρατίθενται απλώς, είτε σε αντίθεση είτε σε διαλεκτική σύνθεση. Για τον σύγχρονο ιστορικό και αναλυτή Marc Bloch (στο Crane 2004), η λήθη δεν είναι το αντίθετο της ανάμνησης, διότι το αντίθετο θα ήταν η πλήρης αμνησία, κι η αμνησία ως απόλυτη λησμονιά θα ήταν μια ανυπαρξία, που αρνείται το "Είναι" της μνήμης. Αντίθετα η ύπαρξη της λήθης είναι συνδεδεμένη με ηθικές σχέσεις, τέτοιες όπως μεταξύ χρέους και πίστωσης, ή της συγχώρεσης και του "ασυγχώρητου", κατά τη σύνθετη διαδικασία που το παρελθόν γίνεται ιστορία. Η σκόπιμη παραμέληση της λήθης, επιλογή κάποιου ιστορικού που ενδιαφέρεται αρκετά για το παρελθόν ώστε να επιθυμήσει τη μνήμη του, είναι "θανατηφόρος", αφού κατά τον Friedrich Nietzsche η "μνημειώδης" (monumental) ιστορία επιτρέπει στο "νεκρό να θάψει το ζωντανό", στο "αποκρουστικό πρόσωπο του θανάτου να χτυπήσει την καρδιά του πολιτισμού". Όσον αφορά την ιστορία, τόσο ως αντίληψη, όσο και ως αφήγηση, η Susan Crane (2004) αναφέρεται σε μια μυστική γνώση, που χάνεται όταν "ξεχνάμε να ξεχνάμε". Η Crane διαπιστώνει πως η ετυμολογία της ελληνικής λέξης "αλήθεια" που σημαίνει πραγματικότητα "μη ξεχασμένη", οδήγησε, για εκατοντάδες χρόνια, τη δυτική φιλοσοφική σκέψη, να αναζητά την αλήθεια στο πεδίο της "μη-λήθης" και πως μόνο στη σύγχρονη εποχή έχει περισσότερο ή λιγότερο διστακτικά γίνει αποδεκτή η αλήθεια που προκύπτει "ξεχνώντας μια ορισμένη αλήθεια", υπερβαίνοντας τις ηθικές επιταγές της μνήμης που έχουν διαμορφώσει τη σύγχρονη πεποίθηση πως το να ξεχνάς είναι κακό ή λάθος και πάντως ένδειξη παράλειψης ή σφάλματος, ενίοτε και αποτέλεσμα άσκησης τρομοκρατίας ή και τα δύο. Αν και, επισημαίνει η συγγραφέας, δεν ήταν πάντα έτσι, επικαλούμενη το βιβλίο του Weinrich "Lethe: The Art and Critique of Forgetting" (2004), που μας θυμίζει πως μέσα στη δυτική παράδοση υπήρχε συνεχώς χώρος για λήθη.

Οι κυρίαρχες ομάδες που κυριάρχησαν στις ιστορικές κοινωνίες επεδίωξαν "να καταστούν κύριοι της μνήμης και της λήθης" τους, με περισσότερο ενδεικτικές της προσπάθειας για χειραγώγηση της συλλογικής μνήμης να είναι "οι λήθες, οι σιωπές της ιστορίας" (Γκοφ: 87). Όπως επισημαίνει ο Π. Τουρνικιώτης (2010: 18) "η μνήμη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

οικοδομείται πάνω στη λήθη", καθώς φαίνεται πως οι "διαγραφές" σχετίζονται, περισσότερο από τις "διατηρήσεις", με το κατασκευασμένο παρόν και το επιθυμητό παρελθόν κάθε κοινωνίας, κάθε εποχής.

Στη μικρή πραγματεία του "Les Formes de l' Oubli", σχετικά με τη χρήση του χρόνου, ο Marc Augé (1998) αναφέρεται στην ανάγκη να ξεχνάμε. Συνδυάζοντας εθνολογικές και λογοτεχνικές αναφορές, εντοπίζει τρεις μορφές λήθης που δεν είναι, κατά τον Augé, τίποτε άλλο παρά τρόποι βίωσης του παρόντος. Ο συγγραφέας υποστηρίζει πως αποτελεί αναγκαιότητα το "να ξέρουμε πώς να ξεχνάμε", ώστε να μη χάνουμε τη γεύση της στιγμής (παρόντος) και της αναμονής (μέλλοντος). Η λήθη είναι απαραίτητη τόσο για την κοινωνία όσο και για το άτομο, αλλά κι αυτή καθαυτή η μνήμη, για να λειτουργήσει, έχει την ανάγκη της λήθης, ενώ το πώς λειτουργεί η μνήμη, τι θυμόμαστε και γιατί ξεχνάμε, είναι ζήτημα πολύπλοκο, που απαιτεί σχολαστική ανίχνευση του "τοπίου της μνήμης" με διεπιστημονική προσέγγιση (Meltzer 1978).

Στο βιβλίο του "Η Μνήμη, η Ιστορία, η Λήθη" ο Paul Ricoeur (2013), εξετάζει την αμοιβαία σχέση μεταξύ μνήμης και λήθης τόσο κατά την αντίληψη της ιστορικής εμπειρίας όσο και κατά την παραγωγή της ιστορικής αφήγησης. Χαρακτηρίζει εξ ίσου ανησυχητικά φαινόμενα, τόσο τις υπερβολές της μνήμης, όσο και τις υπερβολές της λήθης και διεκδικεί, ως πολίτης, μια πολιτική της ακριβοδίκαιης μνήμης.

Εικόνα 50: Thomas Benjamin Kennington, "Πίνοντας από το νερό του Λήθη" (Πηγή: http://narrativefiguredrawing.blogspot.com/2013/03/thomas-benjamin-kennington.html).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

9. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Μετά τη σύντομη παρουσίαση της περιοχής της μελέτης περίπτωσης, η μεθοδολογία της έρευνας εξειδικεύεται ως εξής:

- Βιβλιογραφική διερεύνηση της διαχρονικής αντιμετώπισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης των Τρικάλων

- Καταγραφή και αξιολόγηση της κατάστασης του κτηριακού αποθέματος του Βαρουσίου

- Βαθμός αξιοποίησης Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για υποδομές πολιτισμού, αναπλάσεις, αποκαταστάσεις στην πόλη των Τρικάλων

- Διερεύνηση του βαθμού εξειδίκευσης (ακαδημαϊκής ή/και επαγγελματικής) σε ζητήματα προστασίας κι αποκατάστασης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που διαθέτει το επιστημονικό δυναμικό του Νομού Τρικάλων

- Έρευνα Πεδίου (μέσω ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων)

  Α. Ποιοτική έρευνα για
  - Α1. τις απόψεις Φορέων των Τρικάλων για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου και το καθεστώς προστασίας του, μέσω δομημένου ερωτηματολογίου
  - Α2. τις απόψεις μικρού αριθμού Εκπροσώπων Φορέων ευρύτερου γεωγραφικού χώρου για τα Κέντρα των πόλεων και το καθεστώς προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας τους, μέσω συνεντεύξεων
  - Α3. τις απόψεις των κατοίκων του Βαρουσίου για το εργαλείο της Ανάπλασης

  Β. Ποσοτική έρευνα για
  - Β1. τις απόψεις κατοίκων του Βαρουσίου, κατοίκων της πόλης των Τρικάλων, επισκεπτών και επιχειρηματιών για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου
  - Β2. τις απόψεις κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων και την Ιστορικότητα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

9.1 Διαχρονική αντιμετώπιση της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της πόλης των Τρικάλων

Τα Τρίκαλα είναι πόλη με αξιόλογο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Διατηρεί από το παρελθόν σημαντικά τεκμήρια της αρχιτεκτονικής της ταυτότητας, τόσο μεμονωμένα, μέσα στον σύγχρονο ιστό της πόλης, όσο και ως ενιαία σύνολα, στην παλιά πόλη, το Βαρούσι, αλλά και στο Παλαιό Εμπορικό Κέντρο και τη συνοικία Μανάβικα.

Υπήρξαν περίοδοι, στη σύγχρονη ιστορία των Τρικάλων, κατά τις οποίες σημειώθηκαν χαρακτηριστικές απώλειες στοιχείων της αρχιτεκτονικής τους κληρονομιάς, λόγω και αντικειμενικών συνθηκών, αλλά και μεταβολών στην αντίληψη της τοπικής κοινωνίας και τοπικής αυτοδιοίκησης, για την επιθυμητή εικόνα της πόλης και τη σχέση της με το παρελθόν της.

Κατά τον χρόνο προσάρτησης της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος (1881), η πόλη ήταν η πρωτεύουσα της Θεσσαλίας και σημαντικό εμπορικό κέντρο, ήταν πολυπολιτισμική και κατοικούσαν σε αυτή άνθρωποι όλων των κοινωνικών τάξεων. Το Οθωμανικό στοιχείο ήταν έντονο στην πόλη, αλλά μετά την απελευθέρωση, τα περισσότερα τούρκικα κτίσματα γκρεμίζονται, με στόχο είτε τον εκσυγχρονισμό τους, είτε την εξασφάλιση των αναγκαίων δημόσιων ελεύθερων χώρων, αλλά κυρίως επειδή δεν συγκεντρώνουν την εκτίμηση της κοινωνίας. Κτήρια που σώζονται σήμερα, από την περίοδο της Τουρκοκρατίας είναι το τέμενος του Οσμάν Σαχ / Κουρσούμ Τζαμί (1535-1550), το Τούρκικο διοικητήριο (1866, σημερινά δικαστήρια) και η Δωροθέα ιερατική σχολή (1876) (Μπαρούτας 2012: 28).

Μέχρι τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, το κέντρο αποκτά, βαθμιαία, ευρωπαϊκό ύφος, με την ρυμοτόμησή του και την κατασκευή νεοκλασικών κτηρίων. Πολλά απ' αυτά υφίστανται σοβαρές ζημιές, κατά τον μεγάλο σεισμό του 1954. Σε κάποια γκρεμίζονται οι πάνω όροφοι. Άλλα κτίσματα κρίνονται κατεδαφιστέα κι άλλα χάνουν τα νεοκλασικά διακοσμητικά τους στοιχεία, τα οποία άλλωστε αποτελούσαν, κατά την αντίληψη της εποχής και τον μόνο λόγο για ενδεχόμενη διατήρησή τους.

Από τη δεκαετία του '60 και μετά, στα Τρίκαλα, όπως και στις περισσότερες ελληνικές πόλεις, εμφανίζεται η τάση ανέγερσης πολυκατοικιών, κυρίως με τη μέθοδο της

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αντιπαροχής. Η επιδίωξη του μέγιστου κέρδους, από την αξιοποίηση της έγγειας ιδιοκτησίας, που υπαγορεύεται και υποστηρίζεται από τη θέσπιση υψηλών συντελεστών δόμησης, αποδεικνύεται ισχυρότερη, από το όποιο ενδιαφέρον μπορούσε να εκδηλωθεί για διατήρηση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Όπως διαπίστωνε ο τότε δήμαρχος Τρικκαίων Κ. Παπαστεργίου (1994: 339): "Τα πράγματα έβαιναν από το κακό στο χειρότερο πολεοδομικά, γιατί τα ισχυρά και αθέμιτα συμφέροντα πάνω στην κερδοσκοπία της γης και της οικοδομής, κυριάρχησαν απόλυτα". Μια πολυκατοικία χτίστηκε πάνω στις αρχαιότητες του Ασκληπιείου, σχεδόν μέσα σε μία νύχτα, κι ενώ είχε προγραμματιστεί η επέκταση των ανασκαφών (Μπαρούτας 2012: 51).

Κατά την περίοδο 1967-74, η δικτατορία επεχείρησε την αναθέρμανση της οικονομίας, μέσω της τόνωσης της οικοδομικής δραστηριότητας, θεσμοθετώντας υψηλούς συντελεστές δόμησης για υπερεκμετάλλευση της έγγειας ιδιοκτησίας, δημιουργώντας, έτσι, νέα κίνητρα για κατεδάφιση των παλιών κτηρίων. Ο ΑΝ 395/68, αύξανε τον μέγιστο επιτρεπόμενο αριθμό ορόφων, κατά ένα -τον συντελεστή δόμησης κατά 20% έως 40%, ανάλογα με τον ισχύοντα- στο σύνολο της χώρας, "όπως το κτίριο αποκτήσει, γύρωθεν και εις όλους τους υπέρ το έδαφος ορόφους, φωτισμόν, αερισμόν και ηλιασμόν" (άρθρο 3), ενώ κατέληγε στο αντίθετο ακριβώς αποτέλεσμα, αφού είναι κατανοητό, πως το κύριο αίτιο της έλλειψης φωτισμού, αερισμού και ηλιασμού είναι ο υψηλός συντελεστής δόμησης (Σαρηγιάννης 1978: 146).

Αλλά και κατά τα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης, η πόλη εξακολουθεί να χτίζεται με τη μέθοδο της αντιπαροχής και εφαρμογή του ΓΟΚ ’73, του "ΓΟΚ εξολοθρευτή", όπως χαρακτηρίστηκε (Φιλιππίδης 1990: 39), ενώ, πριν ακόμη γίνει αντιληπτή η αξία της βιομηχανικής κληρονομιάς, κατεδαφίζονται δυο σημαντικά εργοστάσια των Τρικάλων, του Σταματόπουλου (1975) και του Τεγόπουλου (1977). Μόλις προς το τέλος της δεκαετίας του ’70, αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες ανάσχεσης των ρυθμών ανοικοδόμησης και αντικατάστασης του οικοδομικού πλούτου του κέντρου της πόλης, τέτοιες όπως η απόφαση του ΔΣ του Δ. Τρικκαίων για μείωση των ΣΔ στο κέντρο (1977) και ο χαρακτηρισμός του Βαρουσίου ως παραδοσιακού τμήματος της πόλης (1979). Είχε προηγηθεί το ΠΔ ’78 για τους Παραδοσιακούς Οικισμούς.

Από τα τέλη της δεκαετίας του ’80, αρχές του ’90, εκδηλώνεται κλιμακούμενο το ενδιαφέρον της τοπικής αυτοδιοίκησης για το αστικό περιβάλλον και την αρχιτεκτονική

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

κληρονομιά, με σχετικές αποφάσεις δημοτικού συμβουλίου και εκπόνηση δύο πολεοδομικών μελετών, μιας για το Βαρούσι (1987-89) και μιας για το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο / Μανάβικα (1993-94). Η αντίληψη της τοπικής κοινωνίας ακολουθεί με υστέρηση περίπου μιας δεκαετίας, ενώ στο μεταξύ χάνονται σημαντικά κτήρια, ανάμεσά τους και κάποια διατηρητέα.

Για την ανίχνευση της εξέλιξης των στάσεων απέναντι στην αρχιτεκτονική κληρονομιά των Τρικάλων, που υπαγορεύονταν από τις κυρίαρχες αντιλήψεις της τοπικής κοινωνίας και τοπικής αυτοδιοίκησης, σχετικά με την επιθυμητή εικόνα της πόλης και τη σχέση της με το παρελθόν της, διακρίνουμε πέντε περιόδους της νεότερης ιστορίας της πόλης: από την προσάρτηση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος, το 1881, έως το 1940, από το 1941 έως το 1960, από το 1961 έως το 1974, από το 1975 έως το 1995 και τέλος από το 1996 έως το 2018. Η επιλογή των πέντε αυτών χρονικών περιόδων γίνεται για λόγους μεθοδολογικούς και δεν αποτελεί παρά μία, μεταξύ και άλλων δυνατών επιλογών. Εξ άλλου, αυτές οι περίοδοι δεν διακρίνονται μεταξύ τους με κάποια στεγανά όρια, ούτε χαρακτηρίζονται από σαφώς διακριτές αντιλήψεις της τοπικής κοινωνίας και τοπικής αυτοδιοίκησης, σχετικά με την επιθυμητή εικόνα της πόλης, αλλά αντιθέτως οι αντιλήψεις αυτές διατρέχουν τις περιόδους πέραν των συμβατικά προσδιορισμένων ορίων τους, καθώς αυτές διαρκώς εξελίσσονται και αναθεωρούνται με τρόπο δυναμικό, υποκείμενες σε επιρροές από το εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον της πόλης.

9.1.1 Από το 1881 έως το 1940

- Κυρίαρχη αντίληψη της περιόδου: μια σύγχρονη "ευρωπαϊκή" πόλη, με μεγάλους ανοικτούς χώρους, σύγχρονα δημόσια κτίρια και τεχνικά έργα, με παράλληλη εξαφάνιση των τεκμηρίων της Οθωμανικής περιόδου. Τον Οκτώβριο του 1887 η εφημερίδα «Θεσσαλιώτης» αναφέρει πως "…τα Τρίκαλα, ρυμοτομούμενα τίθενται εν κανονικώ σχεδίω και ευθυγραμμία, πολλά παλαιά καταστήματα ασβεστολιθόκτιστα κατεδαφίστηκαν χάριν εφαρμογής του σχεδίου, νέα δε ανεγείρονται εν τω σχεδίω επίσης λιθόκτιστα, μεγαλοπρεπή και ωραία…", ενώ στις 10 Οκτωβρίου 1888 γράφει ότι "η πόλις ολοέν εξαπλούται και επεκτείνεται ως εκ της ανεγέρσεως ωραίων οικοδομών και βαίνει επί το ευρωπαϊκότερον…" (Κλιάφα 1996: 82). Στις 17/12/1887 η αθηναϊκή εφημερίδα «Ημέρα» γράφει για τον δήμαρχο Τρικάλων: "…Ο Ραδινός κατέστρεψε παν ότι εύρεν εκ των προκατόχων αυτού Οθωμανών: το μέγα υδραγωγείον, δια του οποίου ήρχοντο άφθονα ύδατα εκ του

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πηνειού εις την πόλιν, τας εις διάφορα κέντρα της πόλεως λαμπράς κρήνας, διότι επ' αυτών ήταν κεχαραγμένα οθωμανικά γράμματα και το μέγα και ωραίον επί του φρουρίου ωρολόγιον…" (Κλιάφα 1996: 42). Η αντίληψη της εποχής για εκσυγχρονισμό δια των κατεδαφίσεων, φαίνεται να μην έχει όρια. Η εφημερίδα «Αναγέννησις» στις 22/1/1910 γράφει: "Προ ετών το δημοτικόν συμβούλιον διά πράξεώς του, εξέφρασε την ευχήν προς την κυβέρνησιν όπως επιτραπή η κατεδάφισις του φρουρίου, όπερ παρεμποδίζει τον αέρα και το οποίον είναι εντελώς άχρηστον…" (Κατσόγιαννος 1992: 69).

- Εξωτερικό Πολεοδομικό Περιβάλλον: Ν.858/1919 (με επιτρεπόμενο ύψος κτηρίων τα 12/10 του πλάτους της οδού, με μέγιστο τα 22μ, που αυξήθηκε το 1922 σε 26μ), ΝΔ του 1923 ΄περί σχεδίων πόλεων, κωμών και συνοικισμών του κράτους και οικοδομής αυτών΄, 1929 πρώτος ΓΟΚ, με επιλογές στον μελετητή, για τη θέση των οικοδομών στο οικόπεδο και τα ύψη τους.
- Εσωτερικό Πολεοδομικό Περιβάλλον: Το 1885, επί δημάρχου Ραδινού, συντάσσεται το πρώτο ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης (μηχανικός του Δήμου Μένανδρος Ποτεσσάριος), με πρόβλεψη για αναστολή της επισκευής των παλαιών οικιών και της κατασκευής νέων, μέχρις αποπεράτωσης του σχεδίου. Το 1937, επί δημάρχου Θεοδοσόπουλου συντάσσεται το νέο πολεοδομικό σχέδιο, που περιλαμβάνει επέκταση του σχεδίου του 1885 και τρεις τομείς δόμησης με αντίστοιχους όρους δόμησης.

- Χαρακτηρισμοί Διατηρητέων και Χαρακτηριστικές Απώλειες Αρχιτεκτονικών Μνημείων: Τα Σεράγια, του Βελή Πασά (πλατεία Αντωνίου ή Λαναρά), του Μουχτάρ κι ένα ακόμη στην συνοικία Βενοβά Σοκάκι ή στη συνοικία Αραπάτικα, οι τεκέδες, τα τέσσερα μεστζήτια και οι πιο πολλοί τουρμπέδες (Κατσόγιαννος, Ν. (επ.), 1992: 48). Από τα 7 τζαμιά, το Κουκουτζάμι, τα Τζαμιά στην συνοικία Παλιοσάραγο και στην συνοικία της Μπάρας, το Τζαμί του Αχμέτ Πασά και τελικά και του Μεχμέτ Αγά (γέφυρα γούρνας), το μόνο που είχε συνεχίσει να λειτουργεί (Κατσόγιαννος 1992: 42). Το Παζάρ Τζαμί, το αρχαιότερο, χτισμένο με τον ερχομό των Τούρκων και η πέτρινη βρύση (κατασκευασμένη το 1627), στην κεντρική πλατεία, κατεδαφίστηκαν το 1886 (Κατσόγιαννος 2012: 20), ενώ το Μπεζεστένι (στη θέση της σημερινής πλατείας ΟΤΕ), με το κεντρικό αίθριο, τον μεγάλο πλάτανο και το πηγάδι για τις ανάγκες των καταστηματαρχών, κατεδαφίστηκε το 1902. Την ίδια περίοδο χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα το Βυζαντινό Κάστρο (Φρούριο, 1922) και το Ισλαμικό Τέμενος "Οσμάν Σαχ" (Κουρσούμ Τζαμί, 1936).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Νέες Ανοικοδομήσεις και Κατασκευές Τεχνικών Έργων: Κατασκευάζεται η κεντρική γέφυρα του Ληθαίου, επί δημάρχου Γ. Κανούτα (1886), στα εγκαίνια της οποίας παρέστη ο Χαρίλαος Τρικούπης ως πρωθυπουργός (Τριανταφύλλου: 32, 45), ανεγείρεται το κτήριο της Λαϊκής Αγοράς (τα Χασάπικα) σε μελέτη Μένανδρου Ποτεσσάριου, επί Δημάρχου Γ. Κανούτα (1890) (Κατσόγιαννος 1992: 143), κατασκευάζονται οι νέοι ορθογωνισμένοι δρόμοι, μεταξύ των σημερινών οδών Αθ. Διάκου και 25ης Μαρτίου, στα Μανάβικα (δεκαετία 1900) και χτίζονται νέα καταστήματα, μονώροφα, ψηλοτάβανα, με πατάρι, κεραμοσκεπή και νεοκλασικές λεπτομέρειες (Κατσόγιαννος 1992: 75), κατασκευάζεται το Εργοστάσιο Σταματοπούλου (1903, με έτος λειτουργίας το 1906) και τα Τρίκαλα γίνονται μία από τις πέντε πρώτες πόλεις της Ελλάδας που ηλεκτροφωτίζονται (Μπαρούτας 2012: 39). Ανεγείρονται ο Μύλος Ματσόπουλου (1884, από Αυστριακούς αρχιτέκτονες) (Μπαρούτας 2012: 100), η Βιομηχανική Μονάδα Υφασμάτων Αφών Τεγοπούλου (στη σημερινή οδό Αβέρωφ), μία από τις μεγαλύτερες στα Βαλκάνια, και αργότερα (1926) τα Ψυγεία Κλιάφα (Τριανταφύλλου: 194-5). Το 1904, τα Τρίκαλα ορίζονται ως έδρα του 5ου Συντάγματος Πεζικού, με έδρα της διοίκησης το παλιό Τούρκικο Διοικητήριο (σημερινά δικαστήρια) (Τριανταφύλλου: 89), ενώ το 1911 κατασκευάζονται οι νέοι στρατώνες (σημερινή ΣΜΥ). Ακόμη χτίζονται νεοκλασικά Ξενοδοχεία, το 'Στέμμα' (1887) στη θέση του σημερινού ξενοδοχείου Αχίλλειον, το 'Πανελλήνιον' (1910-1915) και, προ του 1910, το ξενοδοχείο 'Πίνδος'. Διαμορφώνονται οι πλατείες του κέντρου (1934-1939): η κεντρική πλατεία και η πλατεία Ρήγα Φεραίου, όπου τοποθετούνται μοντέρνοι φανοστάτες και κηπάρια ενώ τελευταία διαμορφώνεται η πλατεία του ΟΤΕ.

9.1.2 Από το 1941 έως το 1960

- Κυρίαρχη αντίληψη της περιόδου: η επιβίωση, η επούλωση των πληγών πολέμου-κατοχής-εμφυλίου και του σεισμού του 1954, κατεδάφιση κτηρίων όταν χάνουν τα νεοκλασικά τους στοιχεία, ανοικοδόμηση νέων σύγχρονων κατοικιών.
- Εξωτερικό Πολεοδομικό Περιβάλλον: ΓΟΚ του 1955, που αυξάνει τα όρια εκμετάλλευσης του οικοπέδου, ώστε να αποτελέσει κίνητρο για οικοδομική δραστηριότητα.
- Εσωτερικό Πολεοδομικό Περιβάλλον: Δεν υπάρχει κάτι αξιοσημείωτο αυτή την περίοδο.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Χαρακτηρισμοί Διατηρητέων και Χαρακτηριστικές Απώλειες Αρχιτεκτονικών Μνημείων: Κατά τον πόλεμο του 1940-41, από τους Ιταλικούς και Γερμανικούς βομβαρδισμούς καταστρέφεται το Ξενοδοχείο Στέμμα (Μπαρούτας 2012: 37), και υφίστανται σημαντικές φθορές τα πέτρινα γεφύρια του Ληθαίου ποταμού, της Μαρούγγενας (στη σημερινή πλατεία Κιτριλάκη), η γέφυρα στο Κουρσούμ τζαμί κ.ά. Το 1941, οι Άγγλοι κατά την υποχώρησή τους ανατινάζουν τόσο το γεφύρι της Μαρούγγενας, όσο και τη γέφυρα στο Κουρσούμ τζαμί. Μεταπολεμικά, είχαν απομείνει μόνο τρεις γέφυρες στην πόλη (Λώλης 2003: 42). Με τον σεισμό του 1954 πολλά κτίσματα κρίνονται κατεδαφιστέα, μεταξύ τους το νεοκλασικό Δημαρχείο στην κεντρική πλατεία, το τζαμί στη συνοικία Τρανά Μνήματα και ο όροφος του σιδηροδρομικού σταθμού (Κατσόγιαννος 1992: 91). Άλλα χάνουν τα νεοκλασικά τους στοιχεία, συνεπώς και το ενδιαφέρον για διατήρηση, όπως το Ξενοδοχείο ‘Πετρούπολις’ ή ‘Πίνδος’ (Κατσόγιαννος 2006: 28). Η μοναδική κήρυξη διατηρητέου της περιόδου αφορά τον Ναό Αγ. Αναργύρων στο Βαρούσι (1949).
- Νέες Ανοικοδομήσεις και Κατασκευές Τεχνικών Έργων: Κατασκευάζονται νέες γέφυρες από μπετόν, της Μαρούγγενας (1952), του Αγίου Κωνσταντίνου (1960), του Πελέκη (1960) και του ΚΤΕΛ (1960, αρχικά ως πεζογέφυρα).

9.1.3 Από το 1961 έως το 1974

- Κυρίαρχη αντίληψη της περιόδου: η μεγέθυνση (οικονομική, έκτασης πόλης, υψών κτηρίων, συντελεστών δόμησης) και η ατομική επιδίωξη κέρδους από την αξιοποίηση της έγγειας ιδιοκτησίας, ενώ σταθερό παραμένει το αίτημα του εκσυγχρονισμού δια κατεδαφίσεων. Χαρακτηριστικά των αντιλήψεων της εποχής τα δημοσιεύματα της τοπικής εφημερίδας «Έρευνα»: «…Πολύ σύντομα θα αρχίση και η κατεδάφιση της παλιάς αγοράς μας και στη θέση της θα ανεγερθή το καλλιμάρμαρο και συγχρονισμένο μέγαρο της καινούργιας αγοράς μας. Εύγε στο Δήμαρχό μας με τις μεγαλόπνοες εμπνεύσεις, προσπάθειες και συλλήψεις του, για την πρόοδο και την προκοπή της πόλης μας…» (23-11-1968) και «…Η πόλις μας μεγαλώνει αλματωδώς. Καθημερινή είναι η διαπίστωσις του φαινομένου, που προκαλεί αισθήματα υπερηφανείας και παρέχει την αίσθησιν της δημιουργίας και της αναπτύξεως. Τα πολυώροφα κτίρια ξεφυτρώνουν καθημερινώς σαν μανιτάρια στο κέντρο και στις συνοικίες…» (13-2-1971).
- Εξωτερικό Πολεοδομικό Περιβάλλον: ΑΝ 395/68, με τον οποίο η δικτατορία αυξάνει τον αριθμό ορόφων κατά ένα και τον ΣΔ από 20% έως 40%, με σκοπό την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αναθέρμανση της οικονομίας μέσω της οικοδομικής δραστηριότητας και ΓΟΚ του 1973, ο επονομασθείς και "ΓΟΚ-εξολοθρευτής" (Φιλιππίδης 1990: 39), καθώς με τους υψηλούς του ΣΔ αποτέλεσε οικονομικό κίνητρο για την αντικατάσταση του οικοδομικού πλούτου του κέντρου των πόλεων.

- Εσωτερικό Πολεοδομικό Περιβάλλον: Δεν υπάρχει κάτι αξιοσημείωτο αυτή την περίοδο.
- Χαρακτηρισμοί Διατηρητέων και Χαρακτηριστικές Απώλειες Αρχιτεκτονικών Μνημείων: Το 1965, χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα τα Αστικά Αρχοντικά Ζαχαράκη, Τελειώνη, Γαρδικιώτη και Καραθάνου στο Βαρούσι καθώς και τα εντός της πόλεως Τρικάλων λείψανα της αρχαίας πόλεως Τρίκκης (Ασκληπιείο). Καθαιρούνται οι φανοστάτες των κεντρικών πλατειών (1967), κατεδαφίζεται το κτήριο της Λαϊκής Αγοράς (τα Χασάπικα) επί δημάρχου Μάτη (1969) προκειμένου να ανεγερθεί διοικητήριο (τα γνωστά κτήρια Νομαρχιών της χούντας, σε όλες τις πρωτεύουσες νομών) με καταστήματα στο ισόγειο, κατεδαφίζονται νεοκλασικά κτήρια, ανάμεσά τους τα αρχοντικά Αβέρωφ και Χατζηγάκη (1973) (Μπαρούτας 2012: 80), ενώ, καθώς τα καταστήματα στην παλιά αγορά δεν μπορούν πια να υποστηρίξουν τις νέες εμπορικές ανάγκες και αντιλήψεις, τα Μανάβικα σταδιακά εγκαταλείπονται, αντιμετωπίζοντας το φάσμα της υποβάθμισης και της περιθωριοποίησης.
- Νέες Ανοικοδομήσεις και Κατασκευές Τεχνικών Έργων: Κατασκευάζονται νέες γέφυρες: Πήχτου ή Αχίλλειον (1961), Γούρνας ή Παππά (1972), ενώ ανεγείρεται η πρώτη πολυκατοικία με αντιπαροχή στην οδό Αμαλίας (1968). Καθώς κατά τη δεκαετία του 1970, η παλιά αγορά σταδιακά εγκαταλείπεται, το εμπορικό κέντρο αρχίζει να επεκτείνεται στην νότια πλευρά του ποταμού και στην οδό Ασκληπιού, με ανεγέρσεις σύγχρονων οικοδομών.

9.1.4 Από το 1975 έως το 1995

- Κυρίαρχη αντίληψη της περιόδου: σταδιακή εκδήλωση ενδιαφέροντος της τοπικής αυτοδιοίκησης για το αστικό περιβάλλον και την αρχιτεκτονική κληρονομιά με την τοπική κοινωνία να ακολουθεί με υστέρηση περίπου μιας 10ετίας. Τις αντιδράσεις του Επιμελητηρίου των Τρικάλων στην προτεινόμενη από την δημοτική αρχή μείωση των συντελεστών δόμησης στο κέντρο της πόλης, αποτυπώνει το χαρακτηριστικό απόσπασμα «υπομνήματος των παραγωγικών τάξεων», δημοσιευμένο την 28/2/1979 στην τοπική εφημερίδα «Πρωινός Λόγος»: «…Η

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

μείωση των συντελεστών δομήσεως είναι απαράδεκτη, υποβιβάζεται και παραγκωνίζεται η πόλη μας συγκριτικά με τις άλλες Θεσσαλικές πόλεις και φρονούμε ότι θα έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην επιχειρουμένη αναπτυξιακή πολιτική της περιοχής μας…». Στο ίδιο δημοσίευμα οι αντιδράσεις του Εμπορικού Συλλόγου Τρικάλων, που υποστήριζαν πως «… πρέπει οι συντελεστές δομήσεως να είναι εκείνοι που ήταν πριν…» και οι απόψεις της νέας διοίκησης του Συλλόγου Μηχανικών που «…υποστήριξε… ότι αν δεν γίνουν διάφορα αναπτυξιακά έργα στην περιοχή… το αποτέλεσμα θα είναι η μετανάστευση και ο μαρασμός της πόλης, συνεπώς ο συντελεστής δομήσεως, όποιος αν είναι, μόνο εν μέρει μπορεί να προσφέρει στο όλο θέμα…»

- Εξωτερικό Πολεοδομικό Περιβάλλον: ΠΔ του 1978 για τους Παραδοσιακούς Οικισμούς, Ν.1337/83 για την Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων και την οικιστική ανάπτυξη και ΓΟΚ του 1985, με προβλέψεις (άρθρο 4) για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς (χαρακτηρισμό παραδοσιακών συνόλων με τροποποίηση ισχύοντος ρυμοτομικού σχεδίου, προστασία και ανάδειξη παραδοσιακού πολεοδομικού ιστού, χαρακτηρισμό ως διατηρητέων κτιρίων και στοιχείων του περιβάλλοντος χώρου τους, έλεγχο των κατεδαφίσεων κτισμάτων προ του 1955 και δυνατότητα μη εφαρμογής του ΚΕΝΑΚ σε διατηρητέα κτήρια).
- Εσωτερικό Πολεοδομικό Περιβάλλον: Απόφαση 20/1977 ΔΣ Δ. Τρικκαίων για μείωση της δόμησης στο κέντρο της πόλης κατά ένα όροφο, ΠΔ του 1979 (τροποπ. 1982) για χαρακτηρισμό του Βαρουσίου ως παραδοσιακό τμήμα της πόλης, 1983: Ψήφιση του ΓΠΣ Τρικάλων, Πολεοδομικές Μελέτες Δήμου Τρικκαίων: για το Βαρούσι (1987-89) και για το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο - Μανάβικα (1994).
- Χαρακτηρισμοί Διατηρητέων και Χαρακτηριστικές Απώλειες Αρχιτεκτονικών Μνημείων: Χαρακτηρίζονται διατηρητέα, το 1978 το Ωρολογοστάσιο του Φρουρίου, Νεοκλασικό στην οδό Γαριβάλδη, το Νεοκλασικό Κληροδότημα Αυγέρη στην Κεντρική Πλατεία (που αποχαρακτηρίσθηκε όμως το 1987), το 1982 το Δικαστικό Μέγαρο Τρικάλων, το 1983 το Αρχοντικό Τσαγγούλη στην οδό Ασκληπιού (που αποχαρακτηρίσθηκε όμως το 1990 "διότι δεν κάλυπτε πλέον τις προϋποθέσεις του νόμου"), το 1984 το Νεοκλασικό Παπασπύρου, Ντάκαρη και Χριστοδούλου στην οδό Ασκληπιού (που αποχαρακτηρίσθηκε όμως το 1992 "διότι δεν συντρέχαν πλέον οι λόγοι που υπαγορεύουν τον χαρακτηρισμό του και συνεπώς δεν τηρούνται οι απαραίτητες προϋποθέσεις του νόμου"), το 1986 η οικία Νακόπουλου στην οδό Βύρωνος, το Ξενοδοχείο "Πανελλήνιο", το Νεοκλασικό

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Ζουρνατζή στην οδό Βασ. Κωνσταντίνου, το πρώην ξενοδοχείο "ΠΙΝΔΟΣ", η οικία Τσιρογιάννη στην οδό Ασκληπιού (και 1995 εμμονή στον χαρακτηρισμό, 2008 έγκριση μερικής κατεδάφισης & ανέγερσης υπό όρους "διότι ο ιδιοκτήτης με τις ενέργειες του, προέβη στην κατεδάφιση τμημάτων αυτής, όπως του προστώου κτιρίου, των εσωτερικών κουφωμάτων, του κεραμοπλαστικού διακόσμου, της ζωγραφικής οροφής, του ξύλινου πατώματος"), το 1987 η οικία Τσανάκα στην οδό Ασκληπιού, το 1991 οι οικίες Ζέρβα, Γιαννουσόπουλου, Κωστοπούλου – Μπαλαμιώτη και τα Αρχοντικά Σιμή, Δίκου και Κλειδωνά στο Βαρούσι και το Κτίριο της Δωροθέας , το 1993 το Αρχοντικό Αναγνωστιάδη στο Βαρούσι, το 1994 οι Ναοί Αγ. Παντελεήμονος, Αγ. Ιωάννη Προδρόμου, η οικία Μήτσιου και το Αρχοντικό Κυρνάσιου στο Βαρούσι, το 1995 τα Αρχοντικά Βογιάρου, Δρεπανόπουλου και η οικία Πασπαλά στο Βαρούσι, η οικία Μακρή στις οδούς Βύρωνος και Γαριβάλδη και ο "Μύλος Ματσόπουλου" Κατεδαφίζονται αρχοντικά και νεοκλασικά κτήρια, όπως το αρχοντικό Τεγοπούλου (1982), όπου είχε στεγαστεί το αρχηγείο του ΕΛΑΣ (Λώλης 2003: 173) και άλλα ιστορικά κτήρια, όπως η ταβέρνα και το σπίτι του Βασίλη Τσιτσάνη, που είχαν χαρακτηρισθεί διατηρητέα επί Μελίνας Μερκούρη και προορίζονταν για μουσείο, καθώς και άλλα διατηρητέα, όπως των Κύρνα, Τσιρογιάννη, Καθάριου και Τσαγκούλη (Μπαρούτας 1992: 90), κάποια έως ακόμη και τη δεκαετία του ’90 (Κατσόγιαννος 2006: 70). Τα Μανάβικα εξακολουθούν να υποβαθμίζονται και να περιθωριοποιούνται, αποκτώντας κακή φήμη. Κατεδαφίζεται (1975) το Εργοστάσιο Σταματοπούλου προκειμένου να ανεγερθεί δημοτικό θέατρο, που δεν έγινε ποτέ, ενώ ο χώρος λειτουργεί σήμερα ως υπαίθριο πάρκινγκ (Τριανταφύλλου: 168) και (1977) το Εργοστάσιο Τεγοπούλου, στη θέση του κτίζονται πολυκατοικίες, ενώ η καμινάδα του στέκει και σήμερα, σαν μια μη λειτουργική παρουσία στον ακάλυπτο χώρο τους (Κατσόγιαννος 1992: 69).

- Νέες Ανοικοδομήσεις και Κατασκευές Τεχνικών Έργων: Κατασκευάζονται νέες γέφυρες: Τρικκαίογλου (1975) και ΚΤΕΛ (1980, πλέον ως αμαξιτή). Κατά τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, συνεχίστηκε η επέκταση του εμπορικού κέντρου στη νότια πλευρά του ποταμού και στην οδό Ασκληπιού.

9.1.5 Από το 1996 έως το 2018

- Κυρίαρχη αντίληψη της περιόδου: σταδιακή εκδήλωση ενδιαφέροντος και της τοπικής κοινωνίας για την αρχιτεκτονική κληρονομιά με τους ιδιοκτήτες ή χρήστες των σωζόμενων πλέον ιστορικών κτηρίων να επιζητούν να καρπωθούν μέρος της

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

σχετικής προστιθέμενης αξίας, καθώς άλλωστε η οικονομική κρίση, μετά το 2010, μείωσε το ενδιαφέρον για ανέγερση νέων οικοδομών. Παράλληλα παραμένει η διαχρονική αντίρροπη τάση της αξιοποίησης δια κατεδαφίσεων.

- Εξωτερικό Πολεοδομικό Περιβάλλον: Αναθεώρηση του ΓΟΚ του 1985 (Ν.2381/2000) και Νέος Οικοδομικός Κανονισμός (ΝΟΚ, Ν.4067/2012) με διατήρηση των προβλέψεων (άρθρο 4 και άρθρο 6 αντίστοιχα) για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς.
- Εσωτερικό Πολεοδομικό Περιβάλλον: ΠΔ του 2005 για χαρακτηρισμό ως παραδοσιακού και νέου τμήματος του Βαρουσίου και ένταξή του στα όρια του αρχικού που είχε χαρακτηριστεί με το ΠΔ του 1979 και Αναθεώρηση ΓΠΣ Δ. Τρικκαίων, 2009.
- Χαρακτηρισμοί Διατηρητέων και Χαρακτηριστικές Απώλειες Αρχιτεκτονικών Μνημείων: Την περίοδο αυτή κηρύσσονται διατηρητέα: η Παλαιά Γέφυρα του Ληθαίου (1996), οι Ναοί Παναγίας Επίσκεψης και Αγ. Παρασκευής και το κτίριο ιδιοκτησίας Καραλή στο Βαρούσι (1997), η οικία ιδιοκτησίας Τρίχα και Πυκνάδα και το 4ο Δημοτικό Σχολείο στο Βαρούσι (1999) και η οικία Παπαρσένη και Παππά στο Βαρούσι (2006). Σήμερα οι απώλειες σημαντικών στοιχείων της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στο κέντρο των Τρικάλων, εντοπίζονται στην εκμετάλλευση του θεσμικού πλαισίου περί ετοιμορροπίας, που αποτελεί απτό κίνδυνο για ένα κτιριακό απόθεμα το οποίο έχει εγκαταλειφθεί από τους ιδιοκτήτες του στη φθορά του καιρού και του χρόνου. Τον Μάιο του 2013 καθαιρέθηκε ο όροφος της διώροφης οικίας (Νο 11 στη μελέτη του 1987-89) δίπλα στην εκκλησία των Αγίων Αναργύρων, με την επίκληση επείγουσας ανάγκης, λόγω άμεσου κινδύνου κατάρρευσης του κτηρίου, ενώ το εναπομένον ισόγειο κτίσμα παραμένει έκτοτε τυλιγμένο με νάυλον, χωρίς καμία εργασία συντήρησης. Επίσης την ίδια χρονική περίοδο κατεδαφίστηκε το κτήριο Νο 16, απέναντι από το κτήριο Νο 11, με όμοια διαδικασία ενώ και το κτήριο Νο 20, πίσω από το κτήριο Νο 16 αντιμετωπίζει προβλήματα ετοιμορροπίας μετά την κατάρρευση της στέγης του. Τέλος οξύτατο πρόβλημα ετοιμορροπίας αντιμετωπίζουν και τα κτήρια Νο 28, Νο 29 και Νο 47 της παραπάνω μελέτης. Παραπλεύρως του κατεδαφισμένου κτηρίου Νο 16, το κτήριο Νο 15, "Αρχοντικό Κυρνάσιου", ήδη ιδιοκτησίας του Δ. Τρικκαίων, υφίσταται εργασίες αποκατάστασης, προκειμένου να φιλοξενήσει το "Σπίτι των Τρικαλινών Καλλιτεχνών", διαδραστικό μουσείο πέντε Τρικαλινών δημιουργών του ελληνικού λαϊκού τραγουδιού (Καλδάρας, Βίρβος, Σαμολαδάς, Κολοκοτρώνης, Μητροπάνος),

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αποτελώντας τον δεύτερο μουσειακό χώρο για το ελληνικό λαϊκό τραγούδι, στα Τρίκαλα, μετά το Μουσείο Τσιτσάνη, που λειτουργεί από το 2017 στο κτήριο των πρώην φυλακών με αποκατεστημένο και το οθωμανικό χαμάμ στο ισόγειό του.

Η προτελευταία εγγραφή στον Διαρκή Κατάλογο των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος (http://listedmonuments.culture.gr/result_declarations.php) για την πόλη των Τρικάλων αφορά μια χαρακτηριστική περίπτωση, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον τρόπο αντιμετώπισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς από τους ιδιοκτήτες των διατηρητέων. Πρόκειται για το κτήριο Τσιρογιάννη, στην οδό Ασκληπιού 32, που χαρακτηρίστηκε με τις ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2165/31957/25.08.1986 (ΦΕΚ 732/Β/29.10.1986), ΔΙΛΑΠ/Γ/3159/45616/21.09.1995 (Εμμονή στον χαρακτηρισμό), & ΥΑ ΔΙΝΣΑΚ/27415/778/28.03.2008 (ΦΕΚ 675/Β/15.04.2008) (Μερική κατεδάφιση & ανέγερση), ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Η τελευταία αυτή υπουργική απόφαση αφορά την έγκριση Πρακτικού Πενταμελούς Επιτροπής του άρθρου 41 του Ν. 3028/2002, σύμφωνα με το οποίο κρίνεται αναγκαία η κατεδάφιση του συνόλου του μνημείου. Με την ΥΑ εγκρίνεται μερικώς το από 4.9.2008 πρακτικό και η μερική κατεδάφιση (εξαιρουμένης της κύριας όψης επί της οδού Ασκληπιού 32), αφού προηγηθεί μελέτη στην οποία να περιλαμβάνεται λεπτομερής περιγραφή της μορφής και της σύνθεσης του, πλήρης φωτογράφηση, αποτύπωση και τεκμηρίωση του και αφού έχουν συλλεγεί όλα τα αρχιτεκτονικά μέλη και τα διακοσμητικά στοιχεία, ενώ ορίζεται η νέα οικοδομή που θα ανεγερθεί να έχει το πολύ τον ίδιο όγκο και ωφέλιμη επιφάνεια με το κατεδαφισμένο μνημείο, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 41 του ν. 3028/2002 και με την εγκεκριμένη από το ΥΠΠΟ (Διεύθυνση Αναστύλωσης Νεότερων και Σύγχρονων Μνημείων ή Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Θεσσαλίας) αποτύπωση, "διότι ο ιδιοκτήτης με τις ενέργειες του, προέβη στην κατεδάφιση τμημάτων αυτής, όπως του προστώου κτιρίου, των εσωτερικών κουφωμάτων, του κεραμοπλαστικού διακόσμου, της ζωγραφικής οροφής, του ξύλινου πατώματος, σύμφωνα με τις υπ' αριθμ. 4727/1998 και 1719/1999 καταδικαστικές αποφάσεις του Πλημμελειοδικείου Τρικάλων". Τέλος ορίζεται ότι η μελέτη για την ανέγερση νέας οικοδομής, βάσει της οποίας θα εκδοθεί η σχετική οικοδομική άδεια, πρέπει να υποβληθεί για γνωμοδότηση στην Πενταμελή Επιτροπή του άρθρου 41 του ν. 3028/2002 (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΑΝΣΜ/78378/2192/31.8.2007). Σήμερα το κτήριο παραμένει σε ερειπιώδη κατάσταση με την νεοκλασική του πρόσοψη εν είδει σκηνικού σε μιαν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

αμήχανη συνύπαξη με τα πολυόροφα όμορα σύγχρονα κτήρια στην πολυσύχναστη οδό Ασκληπιού.

Όσον αφορά την αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων στην πόλη των Τρικάλων, εκτός από το προαναφερθέν κτήριο Νο 15, "Αρχοντικό Κυρνάσιου", κτίσμα του 1896, στην οδό Αγ. Αναργύρων και Κώστα Βίρβου στο Βαρούσι, ιδιοκτησίας ήδη του Δ. Τρικκαίων, που υφίσταται εργασίες αποκατάστασης, προκειμένου να φιλοξενήσει το διαδραστικό μουσείο των πέντε Τρικαλινών δημιουργών του ελληνικού λαϊκού τραγουδιού, πρόσφατες είναι επίσης:

- Η μετατροπή των παλιών φυλακών της πόλης σε χώρο πολιτισμού (2017), με το Μουσείο Τσιτσάνη στον όροφό του και το αποκατεστημένο δίδυμο οθωμανικό λουτρό του 16ου αιώνα στο ισόγειό του, καθώς και

- Η ανάδειξη και επανάχρηση του βιομηχανικού μνημείου Μύλου Ματσόπουλου (2018), κτίσματος του 1884, ήδη ιδιοκτησίας Δήμου Τρικκαίων από δωρεά κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970, με επαναλειτουργία των μηχανημάτων του, του ανακατασκευασμένου υδροστρόβιλου, της ντιζελομηχανής, των ουγγρικής προέλευσης μηχανών άλεσης και ανάδειξη των εξήντα παραγωγικών μονάδων του μύλου, από τις οποίες οι είκοσι μεγάλου μεγέθους, ενώ μεταξύ τους ξεχωρίζει η μονάδα της υδροκίνησης, από τις λίγες που σώζονται στην Ελλάδα.

Παράλληλα, σε εξέλιξη βρίσκονται οι εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης του αρχοντικού Σιμή (Νο 30 της μελέτης του 1987-89), στη διασταύρωση των οδών Μαντάλου και Τέλλου Άγρα στο Βαρούσι, από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Τρικάλων.

Γενικά, θα μπορούσε να ειπωθεί, πως διαχρονικά η πόλη των Τρικάλων, μη ξεφεύγοντας από τον κανόνα των ελληνικών πόλεων, προσπαθώντας να γίνει αισθητικά αποδεκτή και λειτουργικά αποδοτική για τους κατοίκους της, αλλά και να προσελκύσει τουρίστες και νέους κατοίκους κι επιχειρηματίες, επεδίωξε, σε διάφορες περιόδους της σύγχρονης ιστορίας της, να αναμορφώσει την εικόνα της, σε αναζήτηση όμως ενός νεφελώδους "εκσυγχρονισμού", χωρίς αποσαφήνιση στόχων και μέσων επίτευξης. Ταυτίζοντάς τον, μονοδιάστατα, άλλοτε με τη μεγέθυνση (οικονομική, έκτασης πόλης, δρόμων και πλατειών, υψών κτιρίων, συντελεστή δόμησης) κι άλλοτε με την αυτονόμηση από το

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

παρελθόν της, προξένησε την εξαφάνιση ιστορικών κτηρίων, είτε ως αναγκαίο κακό είτε ως στοχευμένη επιλογή. Αυτές οι διαχρονικές απώλειες στερούν σήμερα την πόλη από κάποιες διαστάσεις, τόσο ερμηνείας του παρελθόντος της, όσο και οραματισμού του μέλλοντός της, αλλά κι από αντίστοιχες δυνατότητες για αυθεντικό και βιώσιμο -αντί της ενδεχόμενης προσφυγής σ' ένα "τεχνητό/artificial"- branding του τόπου (Braun κ.ά. 2013).

Αξιοσημείωτη και πάντως ενδεικτική της εκδήλωσης ενός διαχρονικού ενδιαφέροντος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης των Τρικάλων για την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά της πόλης υπήρξε η εκπόνηση των δύο μελετών:

- ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ / ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ «Αποκατάσταση Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου ΒΑΡΟΥΣΙ Τρικάλων», Α. Τουφεξή-Νάτση, Α. Μακρή-Τζιώτη, Α. Παπουτσάκη, Θ. Αντωνιάδης, Νοε. 1987 - Απρ. 1989 και
- ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ «Πολεοδομική και Μορφολογική Επέμβαση Παλαιού Εμπορικού Κέντρου Τρικάλων», Π. Γραμματόπουλος, Χρ. Πανουσάκης, Γ. Χουντρας, Δ. Φιλιππίδης (σύμβουλος), Απρ. 1994,

που καταγράφουν το ιστορικό κτηριακό απόθεμα τόσο του παραδοσιακού τμήματος της πόλης, του Βαρουσίου, όσο και του παλαιού εμπορικού κέντρου και της περιοχής των "Μανάβικων", που όμως δεν αξιοποιήθηκαν αποτελεσματικά, καθώς οι προεινόμενες παρεμβάσεις δεν εφαρμόστηκαν, πλην ελάχιστων εξαιρέσεων.

9.2 Καταγραφή και αξιολόγηση της κατάστασης του κτηριακού αποθέματος του Βαρουσίου

Για την καταγραφή της κατάστασης του κτηριακού αποθέματος του Βαρουσίου: Αξιοποιήθηκαν

- Υπόβαθρα από το Αρχείο Κτηματολογίου
- Αεροφωτογραφίες/ορθοφωτογραφίες των ετών 1962, 1978, 1985, 1995
- Οι προαναφερθείσες μελέτες:
  - «Αποκατάσταση Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου ΒΑΡΟΥΣΙ Τρικάλων», Νοε. 1987 - Απρ. 1989 και
  - «Πολεοδομική και Μορφολογική Επέμβαση Παλαιού Εμπορικού Κέντρου Τρικάλων», Απρ. 1994.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πραγματοποιήθηκε

- Καταγραφή στο πεδίο
- Σύνταξη χαρτών

Παράλληλα με

- Συστηματική φωτογράφιση του Βαρουσίου, κατά το χρονικό διάστημα 2007-2018.

Για την καταγραφή των **χρήσεων γης** των κτηρίων, ισογείων και ορόφων (**Χάρτες 2** και **3**, αντίστοιχα), καθώς το Βαρούσι είναι περιοχή αμιγούς κατοικίας, θεωρήθηκε σκόπιμο να παρουσιαστεί σε ενιαίο χάρτη με το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο, προκειμένου να αποτυπωθούν και οι λοιπές χρήσεις. Για να υπάρξει, δε, η δυνατότητα εντοπισμού των μεταβολών στις χρήσεις γης του εμπορικού κέντρου, κατά την τελευταία 25ετία (1993-2018), αξιοποιήθηκε και ο αντίστοιχος χάρτης Χ12 "Χρήσεις Ισογείων" της μελέτης του 1994 «Πολεοδομική και Μορφολογική Επέμβαση Παλαιού Εμπορικού Κέντρου Τρικάλων» και συντάχθηκαν οι **Χάρτες 4** (Χρήσεις Γης Ισογείων κατά τον Νοέμβριο του 1993) και **5** (Χρήσεις Γης Ισογείων τον Μάιο του 2018). Προκειμένου να είναι δυνατή η σύγκριση, ανάμεσα στους χάρτες του 1993 και του 2018, ακολουθήθηκε η χρωματική παλέτα της συγκεκριμένης μελέτης του 1994 για τον συμβολισμό των χρήσεων γης.

Η παρουσίαση του Βαρουσίου σε ενιαίο χάρτη με το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο κρίθηκε επίσης σκόπιμη και στους δυο επόμενους χάρτες:

Αριθμός ορόφων (**Χάρτης 6**), προκειμένου να αποτυπωθεί η μεταβολή των υψών στα όρια του Βαρουσίου με το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο -ενώ, προκειμένου να αποτυπωθεί η μεταβολή των υψών στα όρια του Βαρουσίου με τη σύγχρονη πόλη, πραγματοποιούνται και πέντε ενδεικτικές τομές στην περίμετρο της περιοχής μελέτης (**Χάρτης 7** και **Σχήμα 2**) και

Χρονολόγηση των Κτηρίων (**Χάρτης 8**), ώστε να διαπιστωθεί το ποσοστό και ο βαθμός διασποράς των παλαιότερων κτηρίων στο Βαρούσι και το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο.

Για την σύνταξη του χάρτη αυτού αξιοποιήθηκαν συνδυαστικά:

– Οι αεροφωτογραφίες/ορθοφωτογραφίες (1962, 1978, 1985, 1995)

– Η μελέτη του 1987-9 "Αποκατάσταση Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου Βαρούσι Τρικάλων" και κυρίως τα προτεινόμενα 52, παλαιότερα του 1920, κτήρια προς διατήρηση,

– Ο αντίστοιχος χάρτης Χ3 "Χρονολόγηση Κτηρίων" της μελέτης του 1994 «Πολεοδομική και Μορφολογική Επέμβαση Παλαιού Εμπορικού Κέντρου Τρικάλων»,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Το Αρχείο Κτηματολογίου (2000)
- Η εφαρμογή "street view" της google (Αύγουστος 2014)
- Αυτοψίες στο πεδίο (Μάιος 2018)

Από τη μελέτη του 1994 λήφθηκαν τα στοιχεία για το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο, χωρίς κάποια νεότερη ενημέρωση, εκτός από τις προφανείς περιπτώσεις αντικατάστασης ενός παλαιού κτηρίου από ένα σύγχρονο. Αυτό που δεν έγινε, θεωρώντας πως εκφεύγει των ορίων της παρούσας διατριβής, είναι η αξιολόγηση περιπτώσεων παλαιών κτηρίων που, σε πρώτη ματιά, φαίνονται να διατηρούνται, αλλά έχουν σε κάποιο βαθμό -και κυρίως εσωτερικά- ανακατασκευασθεί. Γι' αυτά λήφθηκε ως βάση η χρονολόγηση της παραπάνω μελέτης του 1994.

Στον Χάρτη 9 αποτυπώνεται η **φυσική κατάσταση** των κτηρίων. Για την καταγραφή της αξιοποιήθηκε σχετική βιβλιογραφία για την κατηγοριοποίηση των φθορών, σε: αισθητικής ή λειτουργικής φύσης, αστοχίες σε μεμονωμένα υλικά ή φέροντα στοιχεία, απλές ή σοβαρές, αναστρέψιμες ή μη (Douglas και Ransom) και την κατηγοριοποίηση των βαθμών παθολογίας των ιστορικών κτηρίων, σε πενταβάθμια κλίμακα (Χατζηγρηγορίου: 177-183). Προσαρμόζοντας τη σχετική μεθοδολογία στις ιδιαιτερότητες της περιοχής μελέτης, στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής, για την καταγραφή της **φυσικής κατάστασης** των κτηρίων θεωρήθηκε ικανοποιητική η χρησιμοποίηση κλίμακας τριών διακριτών βαθμών:

- Καλή (χωρίς εμφανή παθολογία, είτε καλά συντηρημένα είτε επισκευασμένα με μεγάλης έκτασης επεμβάσεις ή και νέα κτήρια)
- Μέτρια (με εμφανείς φθορές, που δεν αξιολογούνται μακροσκοπικά ως σοβαρές αλλά οφειλόμενες σε έλλειψη συντήρησης)
- Κακή (με έντονα ή/και εκτεταμένα προβλήματα παθολογίας, που εμπνέουν ανησυχία και για τη στατική επάρκεια ή και ερείπια)

Προκειμένου να διαπιστωθεί ο ρυθμός μεταβολής (κατεδάφιση κι αντικατάσταση) και ο βαθμός διατήρησης του οικοδομικού πλούτου του Βαρουσίου από το 1962 (χρονιά πρώτων ευκρινών αεροφωτογραφιών/ορθοφωτογραφιών) έως σήμερα, αξιοποιήθηκαν οι διαθέσιμες αεροφωτογραφίες (1962, 1978, 1985) και το αρχείο του κτηματολογίου (2000), ενώ πραγματοποιήθηκε και λεπτομερής αποτύπωση της σημερινής κατάστασης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

με αυτοψίες στο πεδίο (Μάιος 2018) ώστε τελικά να **συνταχθούν** οι αντίστοιχοι **χάρτες** (**10, 11, 12, 13** και **14**) για τις χρονιές **1962, 1978, 1985, 2000** και **2018**.

Η επιλογή των συγκεκριμένων χρονικών σημείων έγινε με κριτήριο, εκτός από την διαθεσιμότητα ευκρινών αεροφωτογραφιών/ορθοφωτογραφιών και στοιχείων (Αρχείο Κτηματολογίου), επίσης, με γνώμονα τον χρόνο ισχύος του ΠΔ ’79 προστασίας του Βαρουσίου ως παραδοσιακού τμήματος της πόλης των Τρικάλων.

Εκ των υστέρων, τα ευρήματα από την σύγκριση των αεροφωτογραφιών, του αρχείου του κτηματολογίου και των αυτοψιών στην περιοχή μελέτης περίπτωσης, διασταυρώθηκαν με σχετική έρευνα στο αρχείο οικοδομικών αδειών της Υπηρεσίας Δόμησης του Δ. Τρικκαίων, όπου αναζητήθηκαν οι εκδοθείσες οικοδομικές άδειες στο Βαρούσι, κατά την τελευταία 40ετία, από τον χρόνο, δηλαδή, ισχύος του ΠΔ ’79 για την προστασία του ως παραδοσιακού τμήματος της πόλης και κατατάχθηκαν σε μία από τις τέσσερις κατηγορίες οικοδομικών εργασιών (κατεδαφίσεις, επισκευές, νέες οικοδομές, προσθήκες), προκειμένου να εκτιμηθεί με αυτό το κριτήριο, του είδους, δηλαδή, των νόμιμων οικοδομικών εργασιών, το τελικό ισοζύγιο ανάμεσα σε απώλειες και κέρδη, και εν τέλει να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου προστασίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Χάρτης 2:
Χρήσεις Γης Ισογείων των Κτηρίων, στο Βαρούσι και το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων.
Ιδία Επεξεργασία.

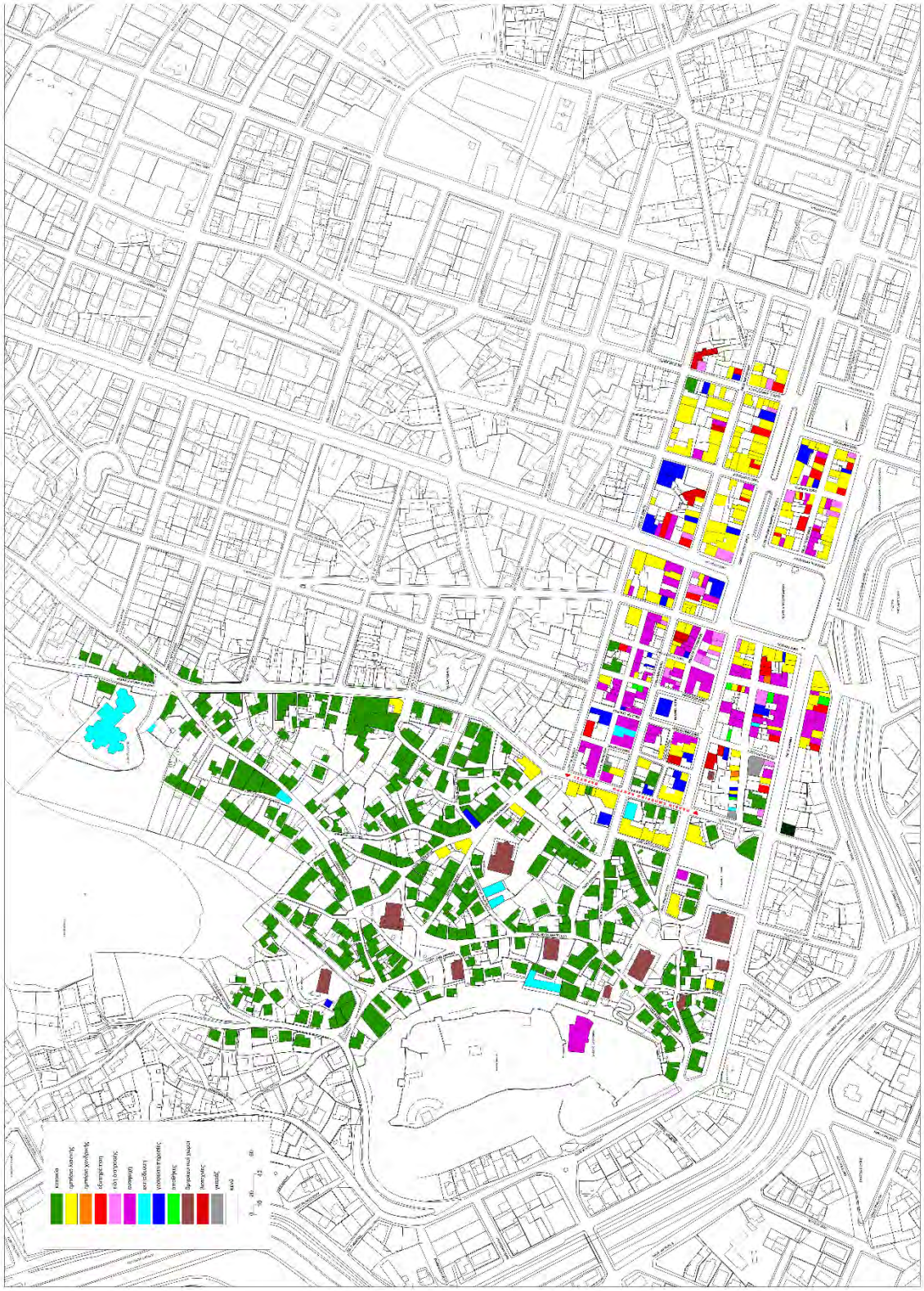

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Χάρτης 3:
Χρήσεις Γης Ορόφων των Κτηρίων, στο Βαρούσι και το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων.
Ιδία Επεξεργασία.

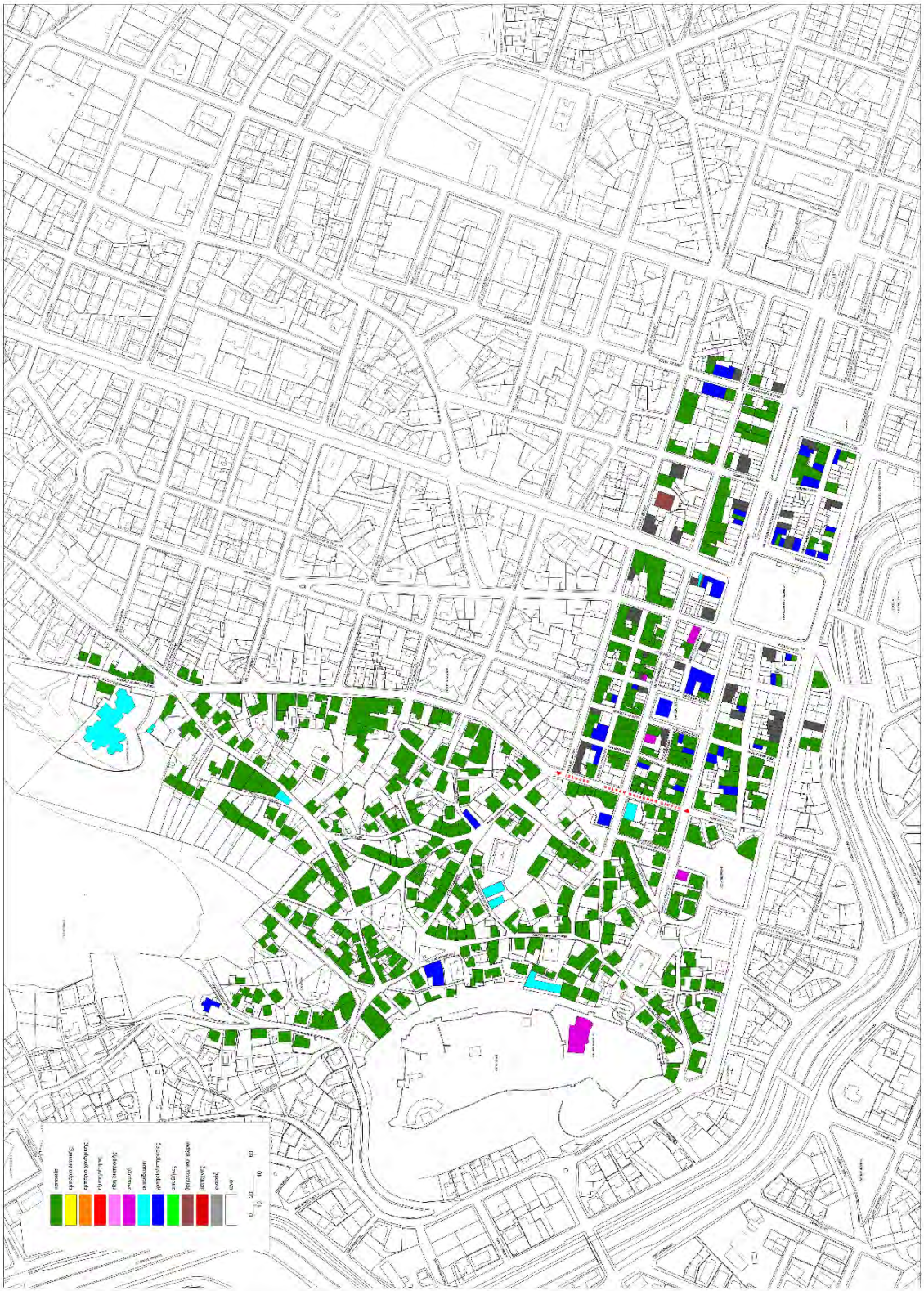

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

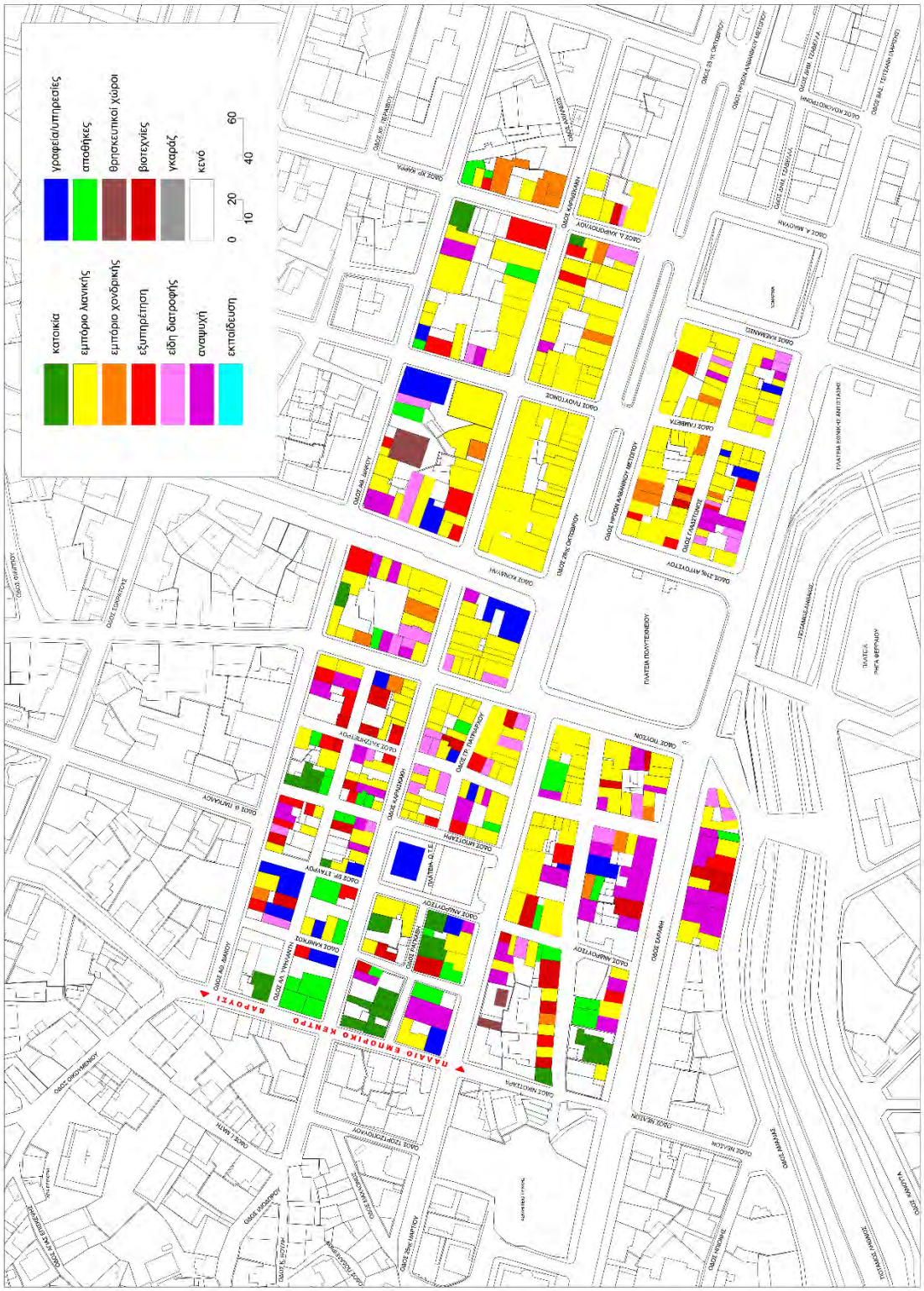

Χάρτης 4:
Χρήσεις Γης Ισογείων στο Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων κατά τον Νοέμβριο του 1993. Πηγή: Χ12, Δ. Τρικκαίων «Πολεοδομική και Μορφολογική Επέμβαση Παλαιού Εμπορικού Κέντρου Τρικάλων», Π. Γραμματόπουλος, Χρ. Πανουσάκης, Γ. Χουντρας, Δ. Φιλιππίδης (σύμβ.), Απρ. 1994. Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

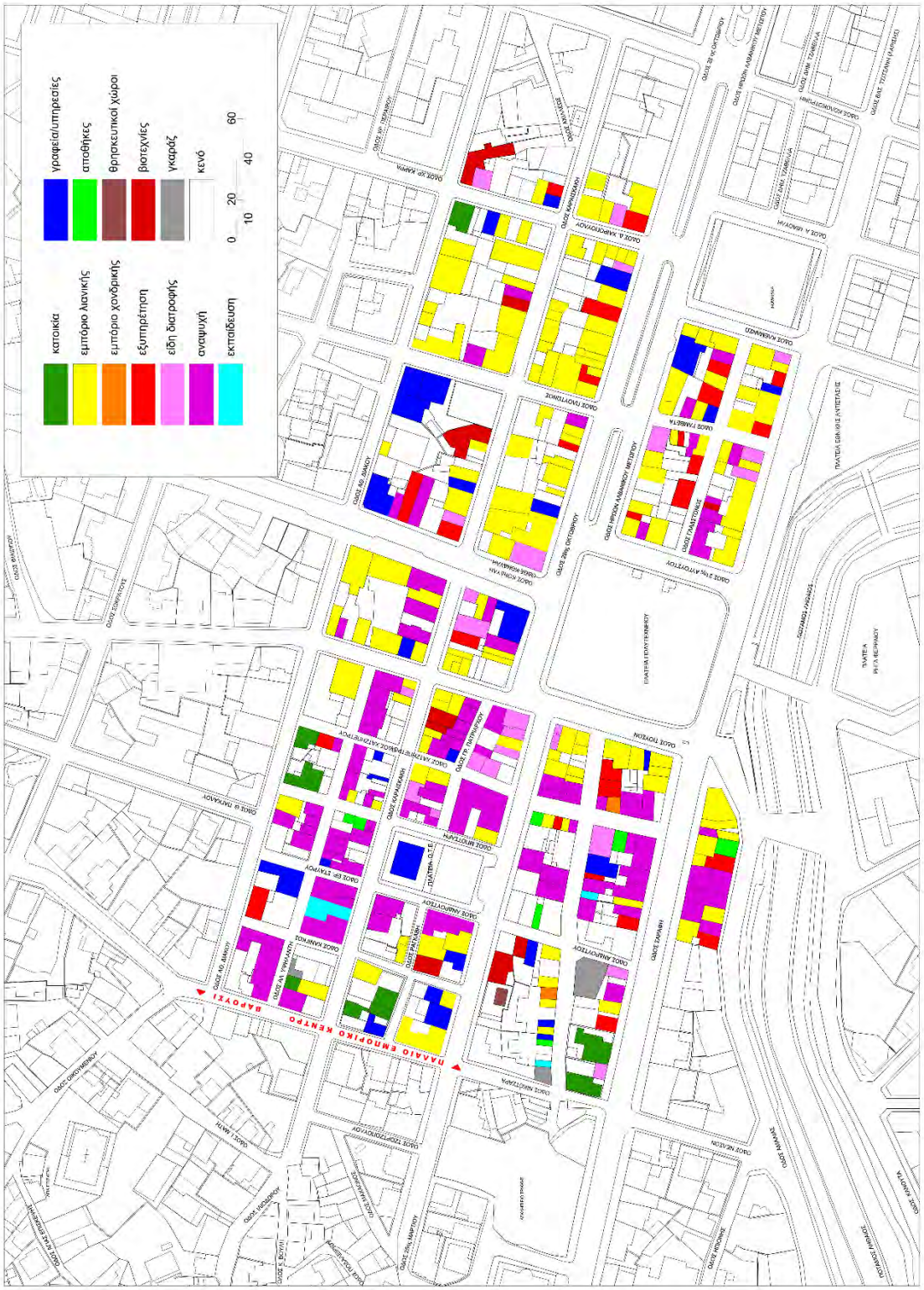

Χάρτης 5:
Χρήσεις Γης Ισογείων στο Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων κατά τον Μάιο του 2018. Η σύγκριση με τον προηγούμενο χάρτη 7, αποκαλύπτει σημαντική μεταβολή των χρήσεων, κατά την τελευταία 25ετία (1993-2018) προς την κατεύθυνση της αναψυχής ιδίως στο δυτικό τμήμα του, τα "Μανάβικα".
Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Χάρτης 6:
Αριθμός Ορόφων
Κτηρίων, στο Βαρούσι
και το Παλαιό
Εμπορικό Κέντρο των
Τρικάλων.
Η πλειοψηφία των
κτηρίων στο Βαρούσι
είναι ισόγεια ή
διώροφα, ενώ τα
μεγαλύτερα ύψη
κτηρίων εμφανίζονται
στην περίμετρο και στο
Παλαιό Εμπορικό
Κέντρο.
Ιδία Επεξεργασία.

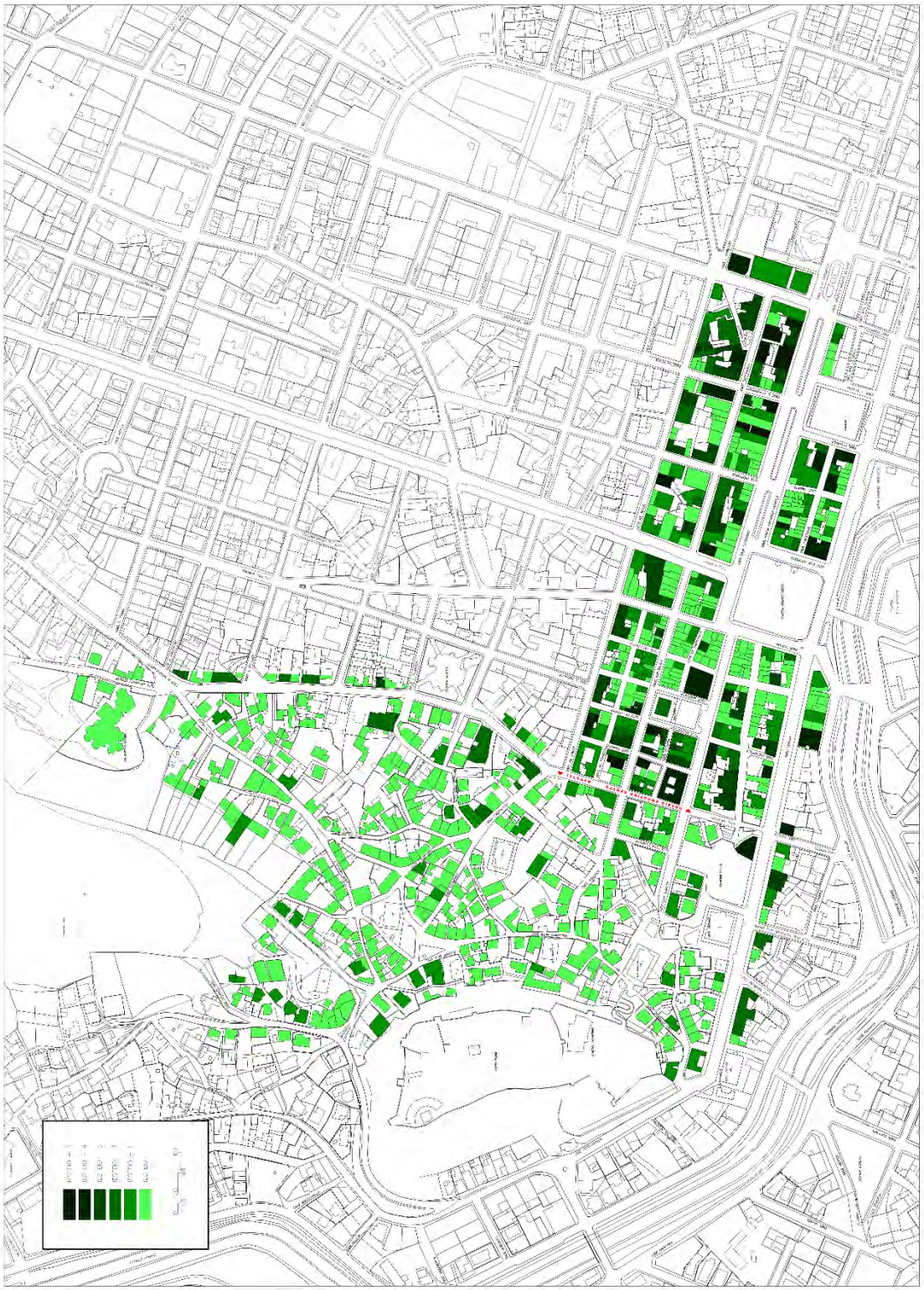

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Χάρτης 7:
Οι Ενδεικτικές τομές
του Σχ. 2 στα όρια του
Βαρουσίου (περιοχή με
πράσινο χρώμα).
Ιδία Επεξεργασία.

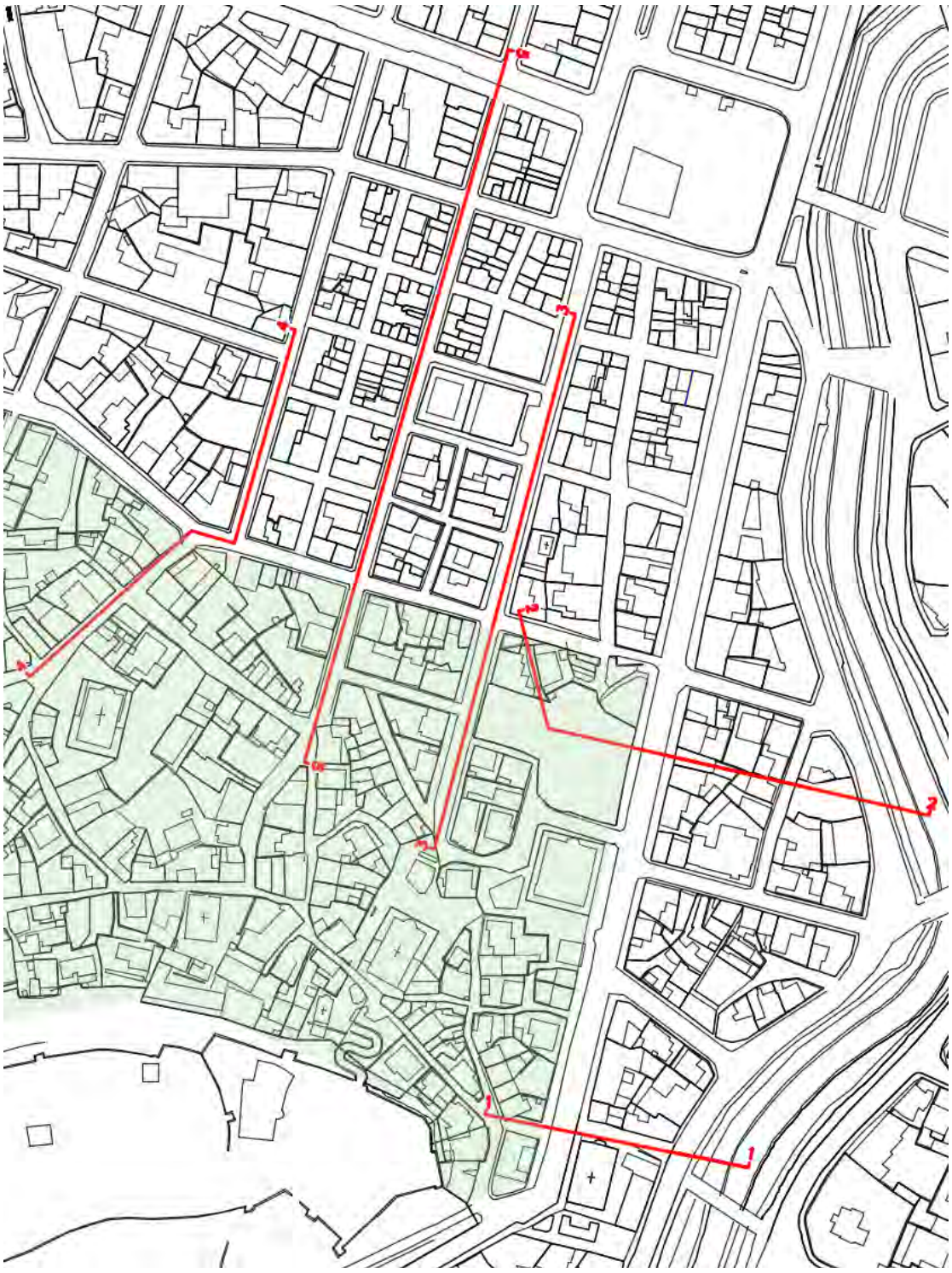

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

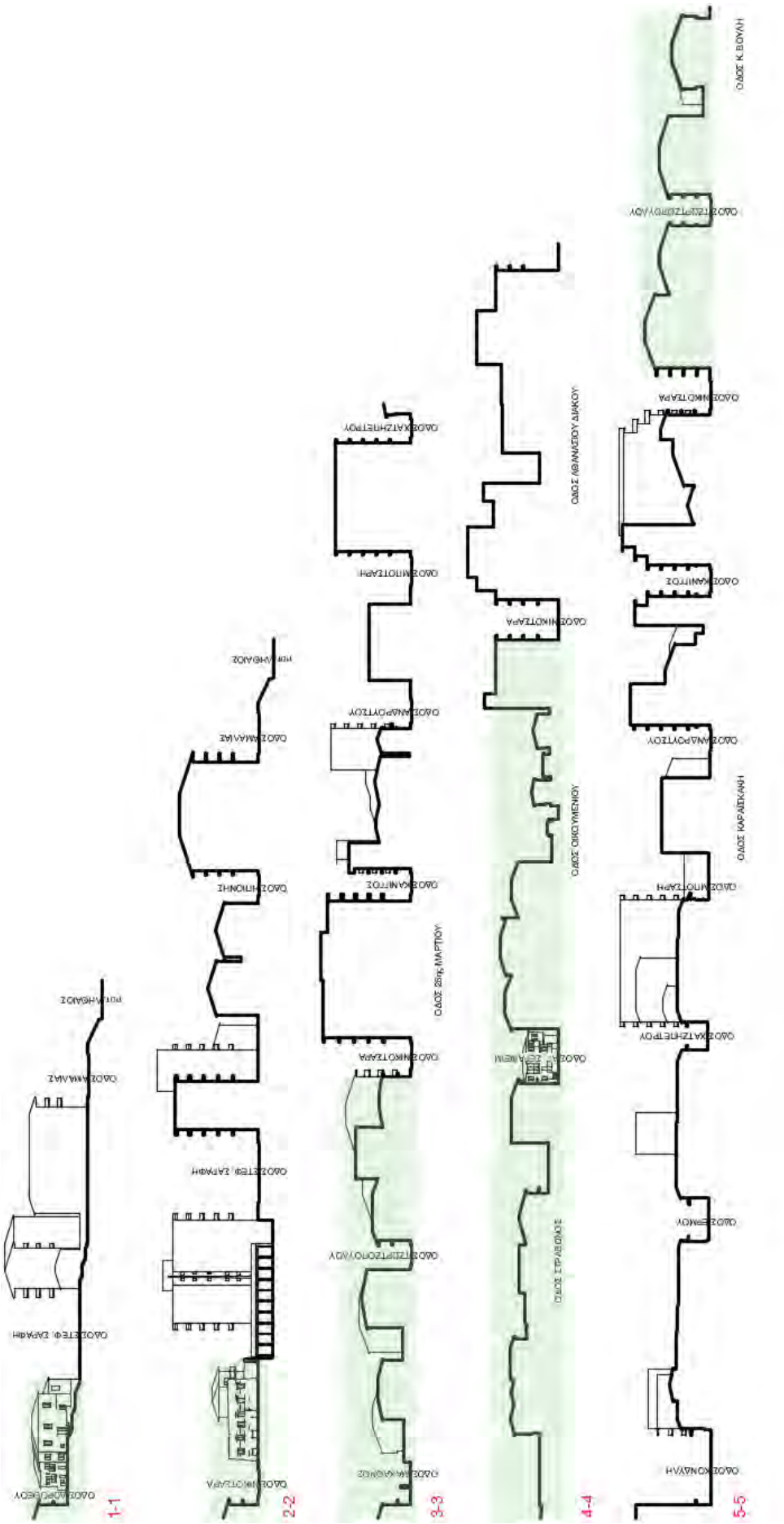

Σχήμα 2: Ενδεικτικές τομές στα όρια του Βαρουσίου (περιοχή με πράσινο χρώμα), όπου φαίνονται οι μεταβολές των υψών των κτηρίων. Στην τομή 5-5 το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο διατηρεί μια περιοχή με χαμηλά ύψη. Στις τομές 1-1 και 2-2 φαίνεται η χαρακτηριστικά άμεση σχέση της πόλης με την κοίτη του Ληθαίου ποταμού. Ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Χάρτης 8:
Χρονολόγηση των Κτηρίων, στο Βαρούσι και το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων. Για την χρονολόγηση των Κτήριων του Παλαιού Εμπορικού Κέντρου αξιοποιήθηκε ο χάρτης Χ9 της μελέτης: Δ. Τρικκαίων «Πολεοδομική και Μορφολογική Επέμβαση Παλαιού Εμπορικού Κέντρου Τρικάλων», Π. Γραμματόπουλος, Χρ. Παναγουσάκης, Γ. Χουνδρας, Δ. Φλιππίδης (σύμβ.), Απρ. 1994. Ιδία Επεξεργασία.

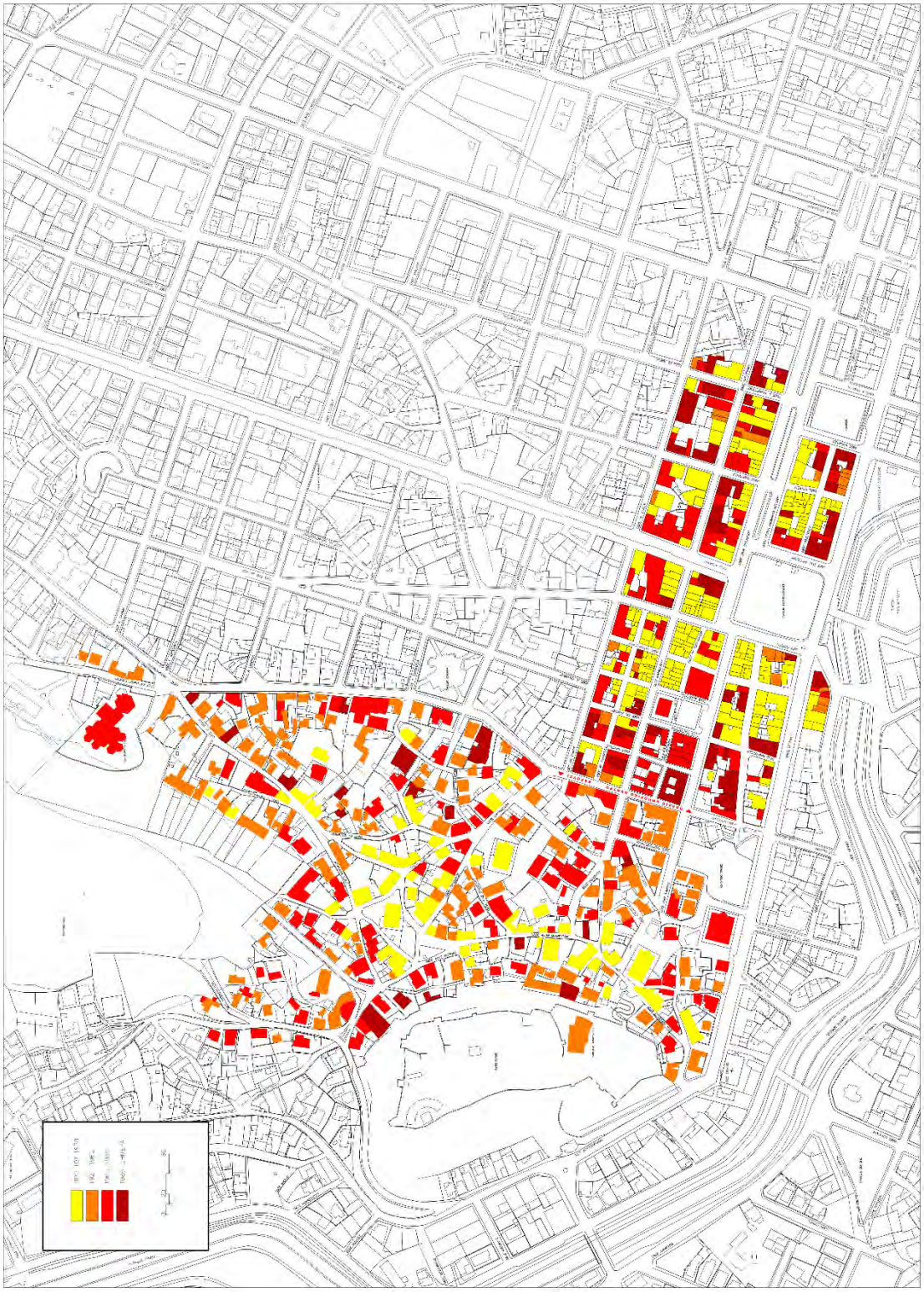

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Χάρτης 9:
Φυσική Κατάσταση των Κτηρίων, στο Βαρούσι και το Παλαιό Εμπορικό Κέντρο των Τρικάλων.
Ιδία Επεξεργασία.

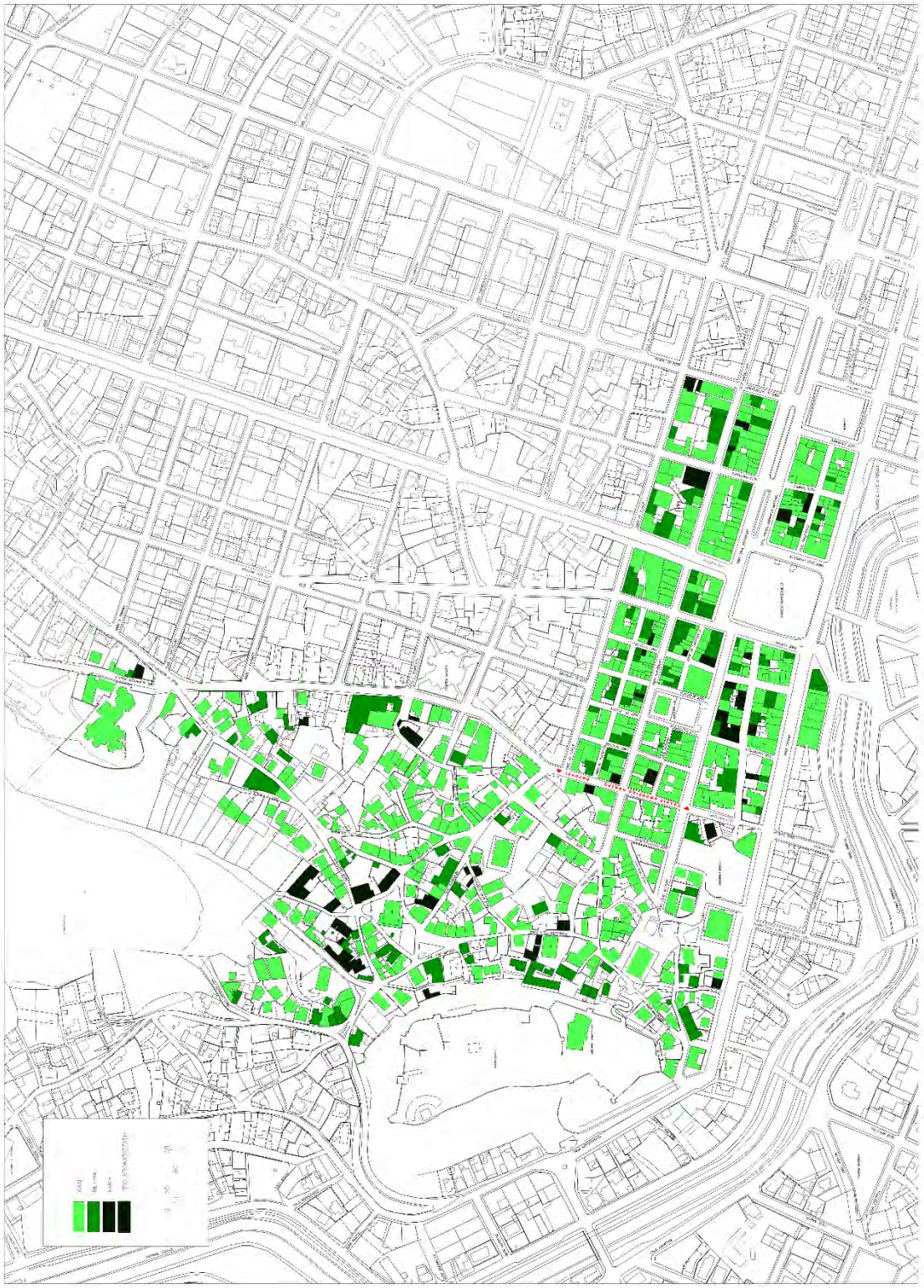

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Χάρτης 10: Υφιστάμενα κτήρια το 1962. Πηγή: Αεροφωτογραφία 1962. Ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

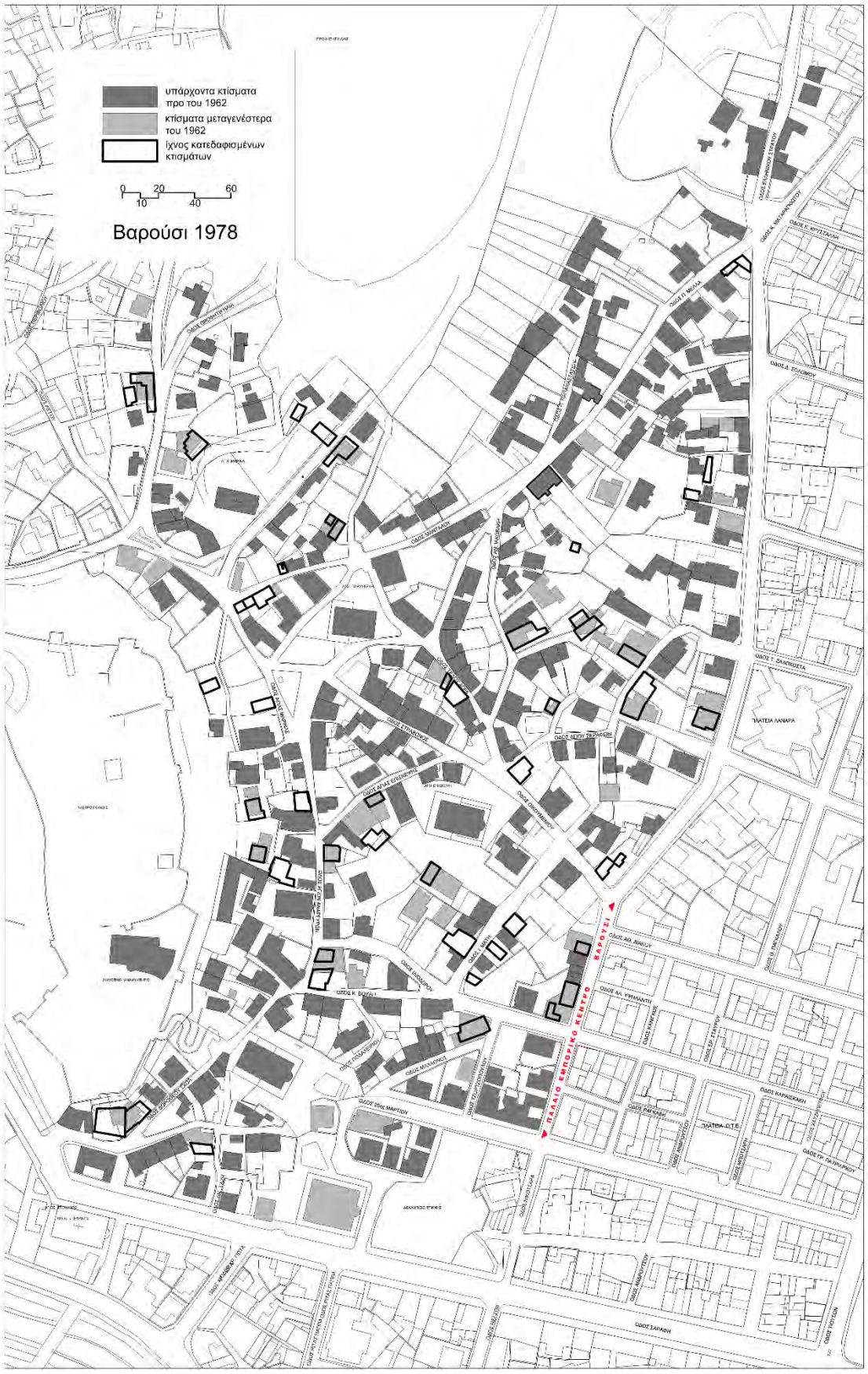

Χάρτης 11: Υφιστάμενα κτήρια το 1978. Πηγή: Αεροφωτογραφία 1978. Ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

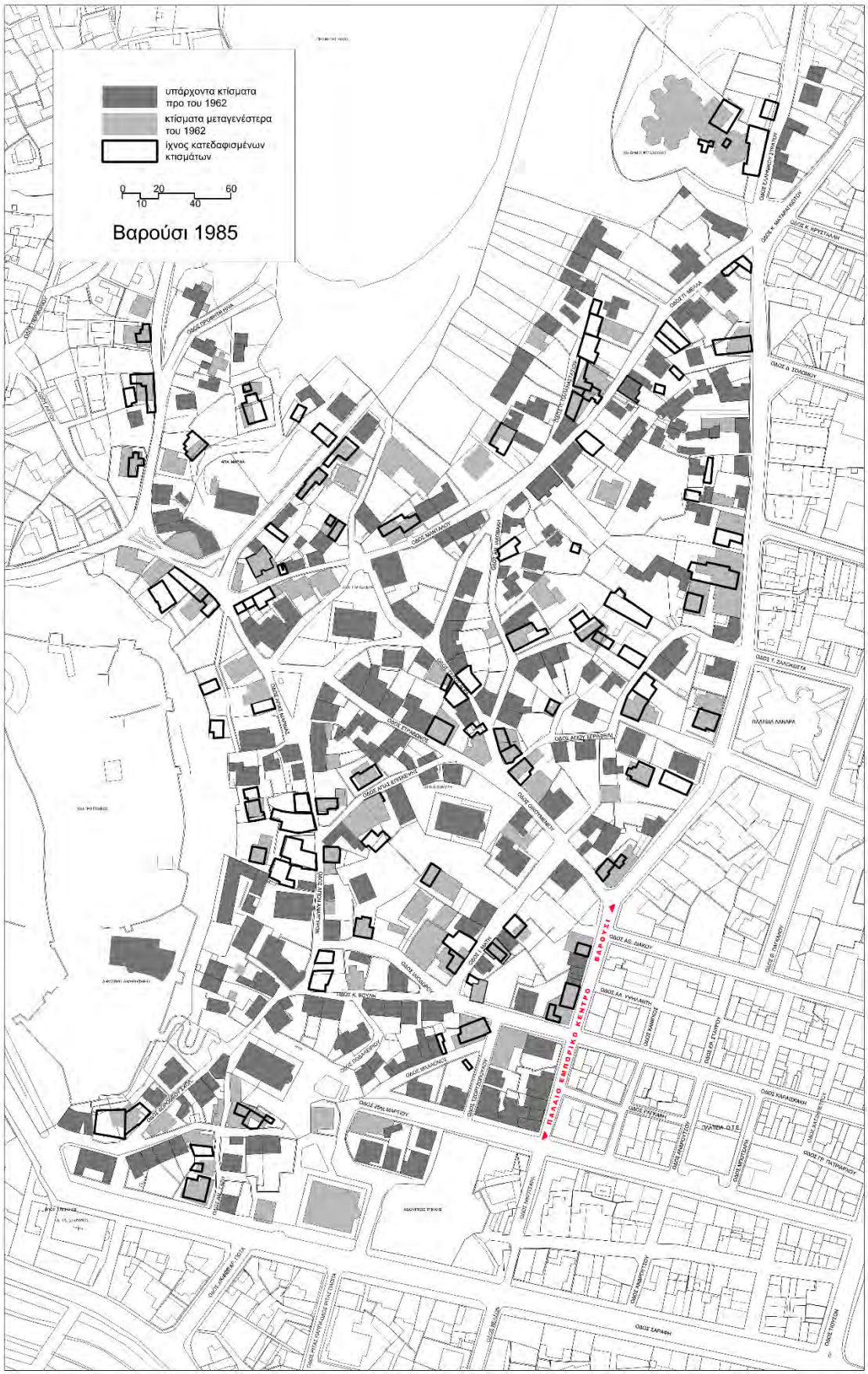

Χάρτης 12: Υφιστάμενα κτήρια το 1985. Πηγή: Αεροφωτογραφία 1985. Ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

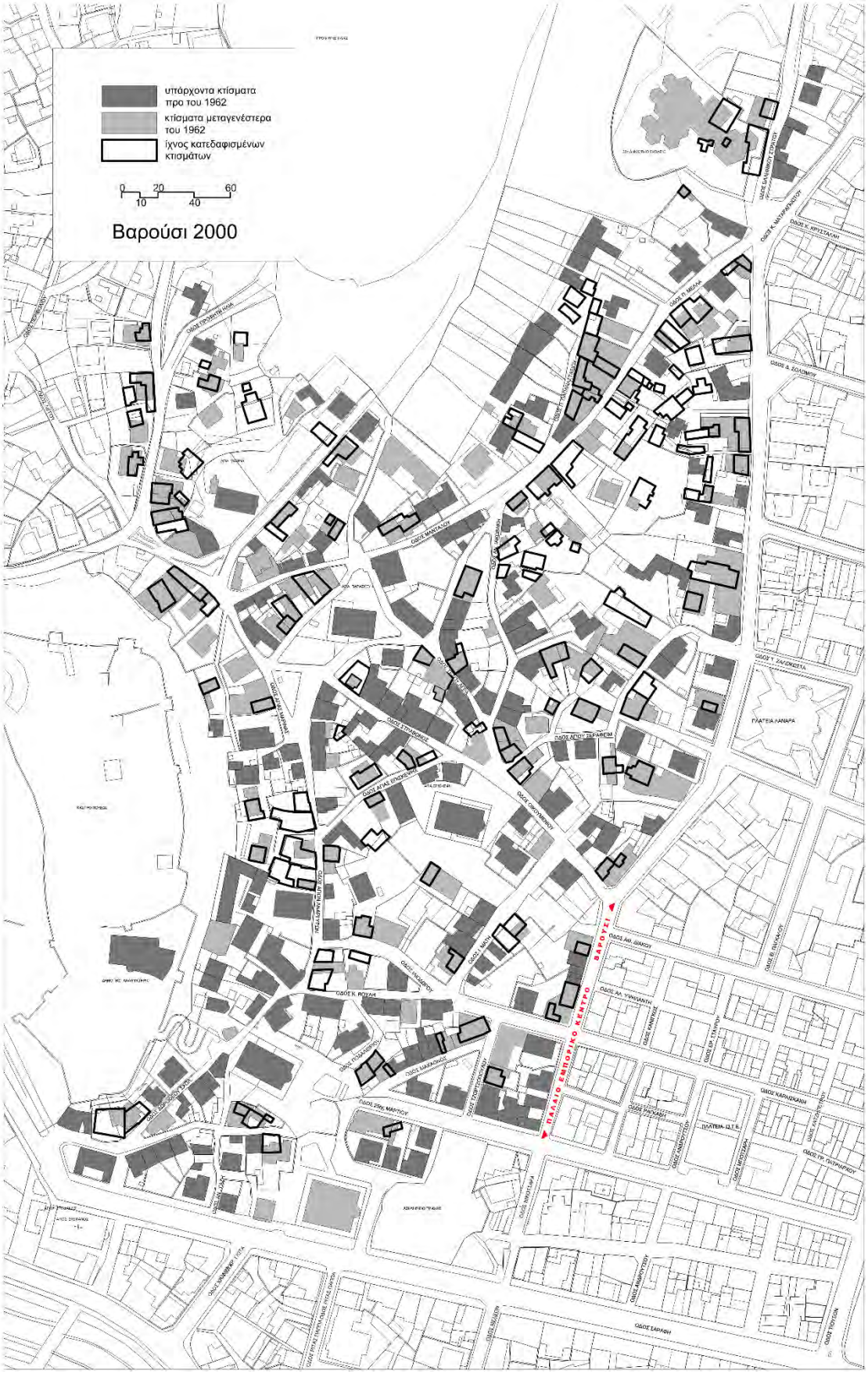

Χάρτης 13: Υφιστάμενα κτήρια το 2000. Πηγή: Αρχείο Κτηματολογίου. Ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

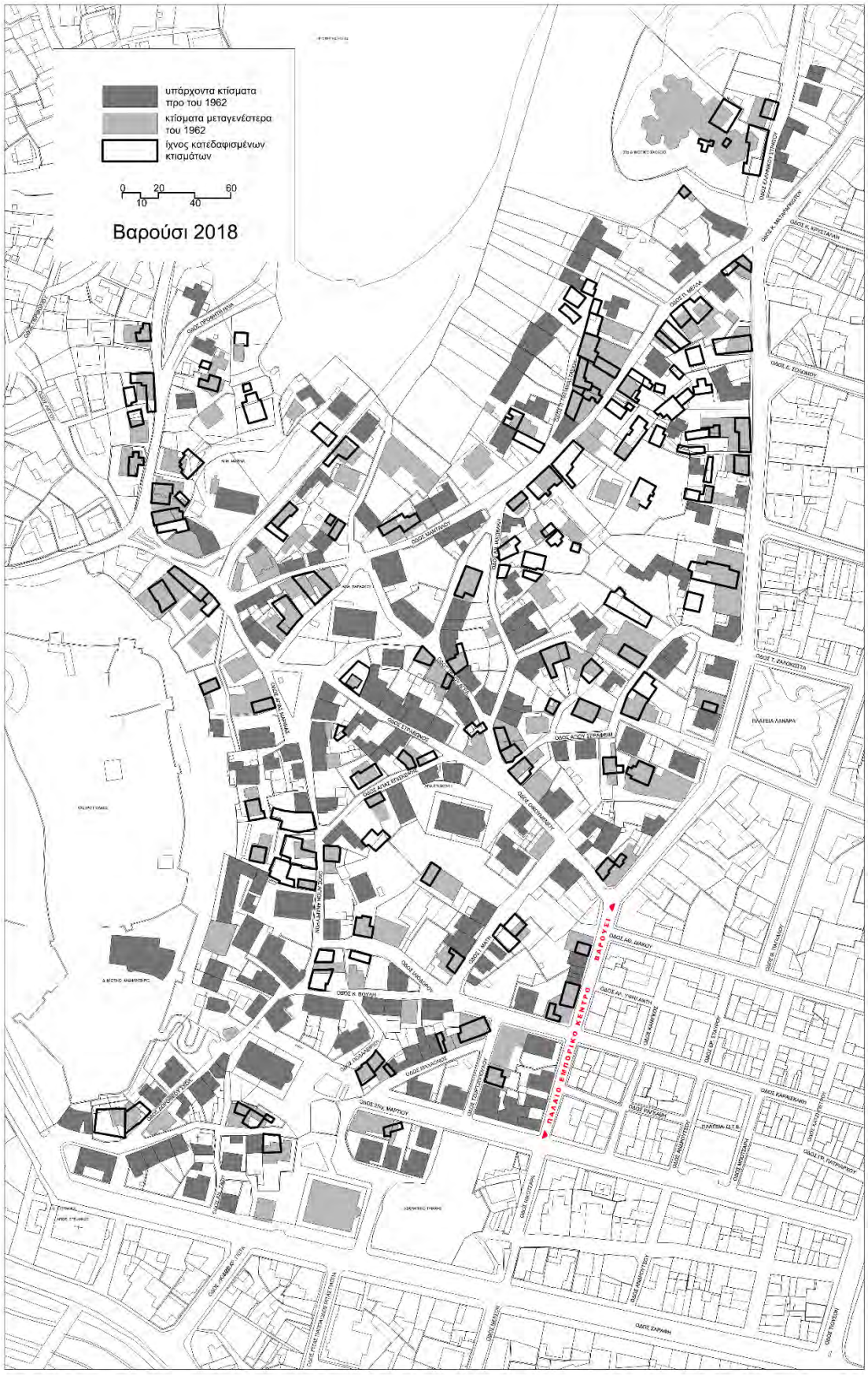

Χάρτης 14: Υφιστάμενα κτήρια το 2018. Ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

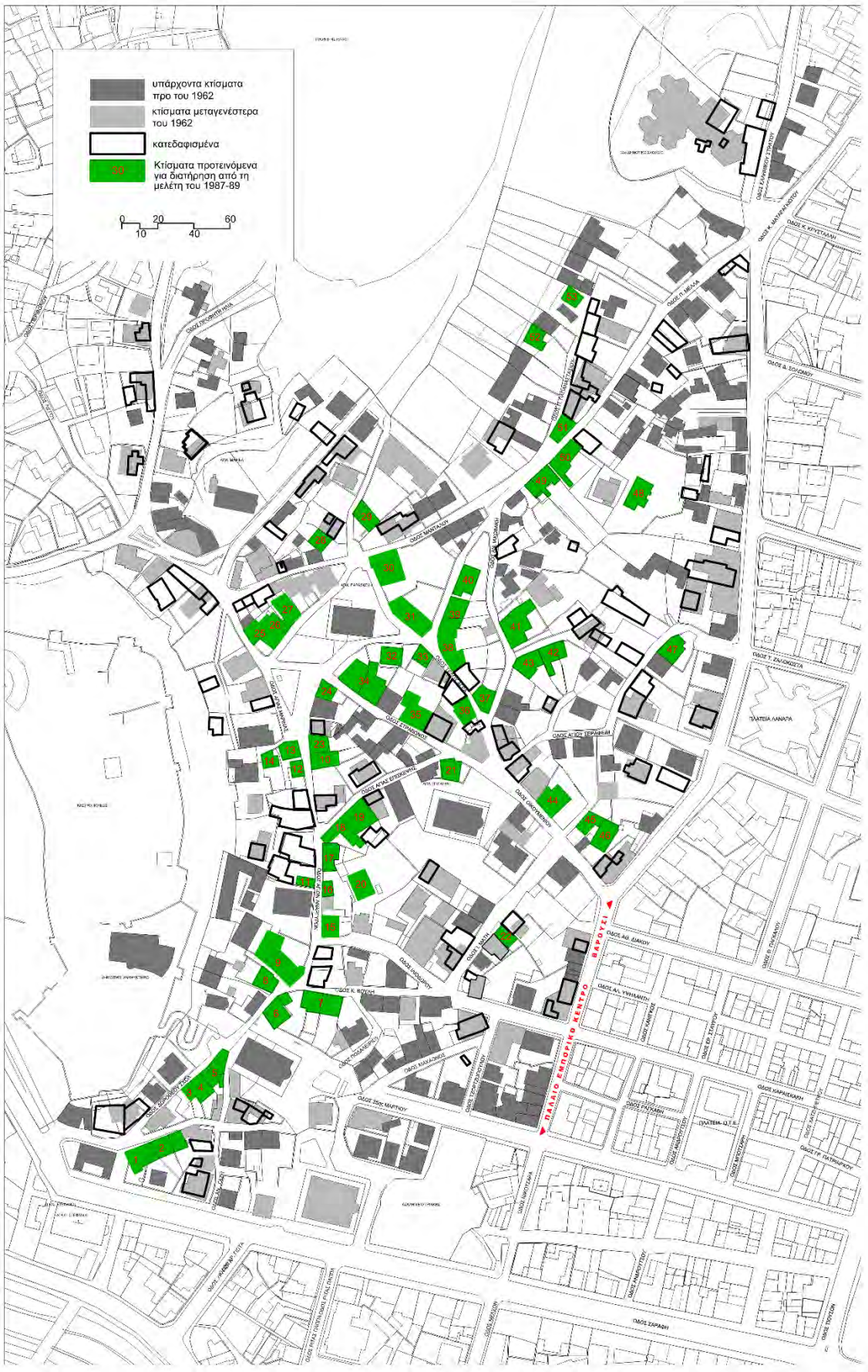

Χάρτης 15: Προτεινόμενα από τη μελέτη του 1987-89 κτήρια για διατήρηση. Ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

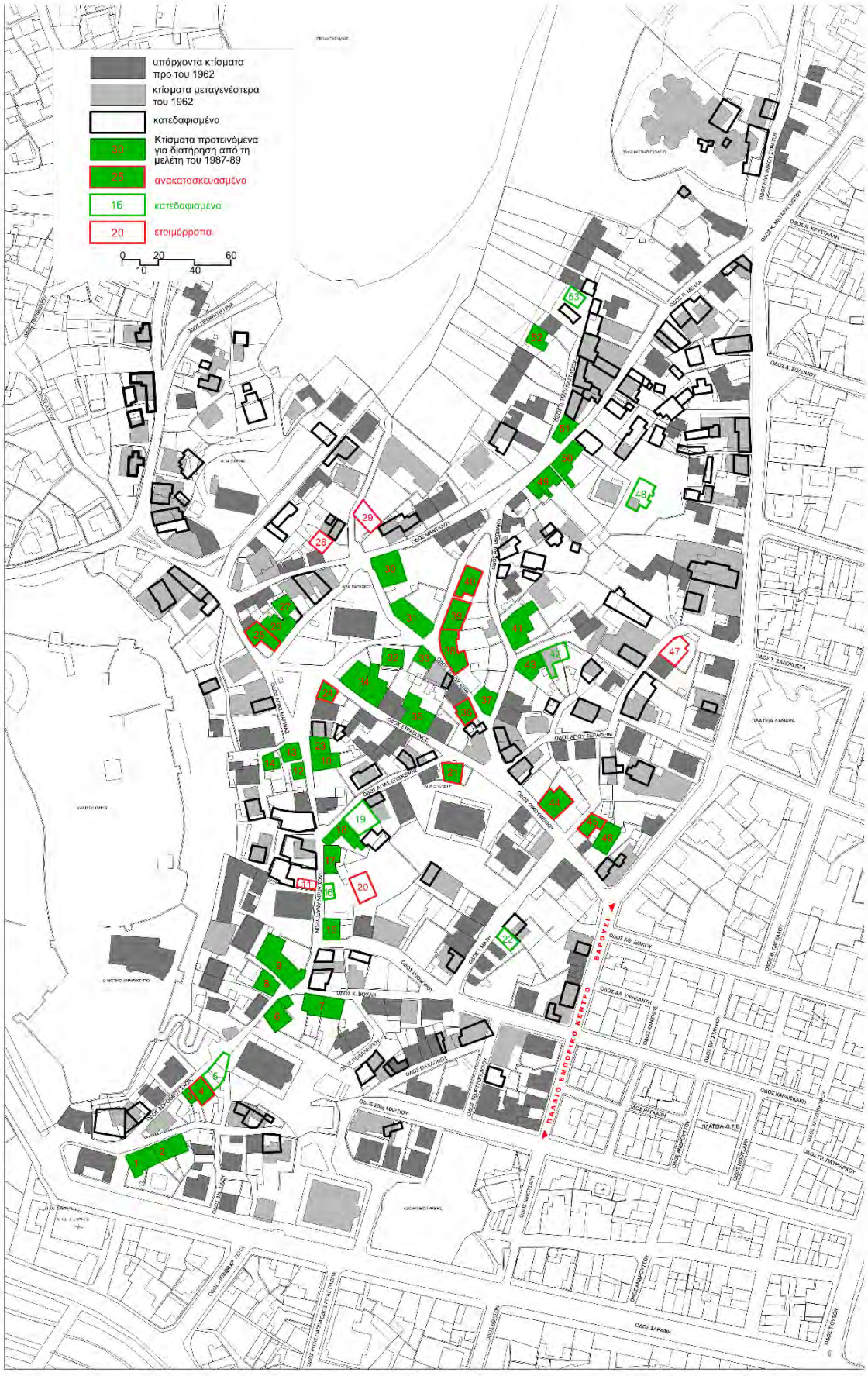

Χάρτης 16: Τα προτεινόμενα από τη μελέτη του 1987-89 κτήρια, σήμερα. Ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

9.2.1 Ευρήματα της Έρευνας για την κατάσταση του κτηριακού αποθέματος του Βαρουσίου

Από τη σύγκριση των διαδοχικών χαρτών ανά δύο (**Χάρτες 10, 11, 12, 13** και **14**) προέκυψαν τα εξής αποτελέσματα, όσον αφορά τον βαθμό διατήρησης, καταστροφής ή αντικατάστασης των υφιστάμενων κατά το 1962, συνολικά 329 κτηρίων στο Βαρούσι:

- Από το 1962 έως το 1978 πραγματοποιήθηκαν:
  κατεδαφίσεις κτηρίων: 52
  νέες ανοικοδομήσεις: 49
  ενώ από τα αρχικά 329 κτήρια διατηρούνταν το 1978 τα 277.
- Από το 1978 έως το 1985 πραγματοποιήθηκαν:
  κατεδαφίσεις κτηρίων: 56
  νέες ανοικοδομήσεις: 41
  ενώ από τα αρχικά 329 κτήρια διατηρούνταν το 1985 τα 221.
- Από το 1985 έως το 2000 πραγματοποιήθηκαν:
  κατεδαφίσεις κτηρίων: 35
  νέες ανοικοδομήσεις: 10
  ενώ από τα αρχικά 329 κτήρια διατηρούνταν το 2000 τα 186.
- Από το 2000 έως το 2018 πραγματοποιήθηκαν:
  κατεδαφίσεις κτηρίων: 5
  νέες ανοικοδομήσεις: 8
  ενώ από τα αρχικά 329 κτήρια διατηρούνται σήμερα τα 181.

Συγκεντρωτικά φαίνονται στα ακόλουθα Πίνακα 3 και Γράφημα 2.

Πίνακας 3: Βαθμός διατήρησης, ρυθμός καταστροφής ή αντικατάστασης του οικοδομικού πλούτου του Βαρουσίου κατά τα τελευταία 55 χρόνια.

Χρονική περίοδος	Διατηρούμενα κτήρια προϋφιστάμενα του 1962	Κατεδαφίσεις κτηρίων προϋφιστάμενων του 1962	Νέες ανοικοδομήσεις κτηρίων
1962-1978	277	52	49
1978-1985	221	56	41
1985-2000	186	35	10
2000-2018	181	5	8

Αριθμός διατηρούμενων και κατεδαφιζόμενων κτηρίων προϋφιστάμενων του 1962 και νέων ανοικοδομήσεων, στο Βαρούσι, κατά τα τελευταία 55 χρόνια, όπως προκύπτει από την σύγκριση των χαρτών 10, 11, 12. 13 και 14. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 2. Βαθμός διατήρησης, ρυθμός καταστροφής ή αντικατάστασης του οικοδομικού πλούτου του Βαρουσίου κατά τα τελευταία 55 χρόνια.

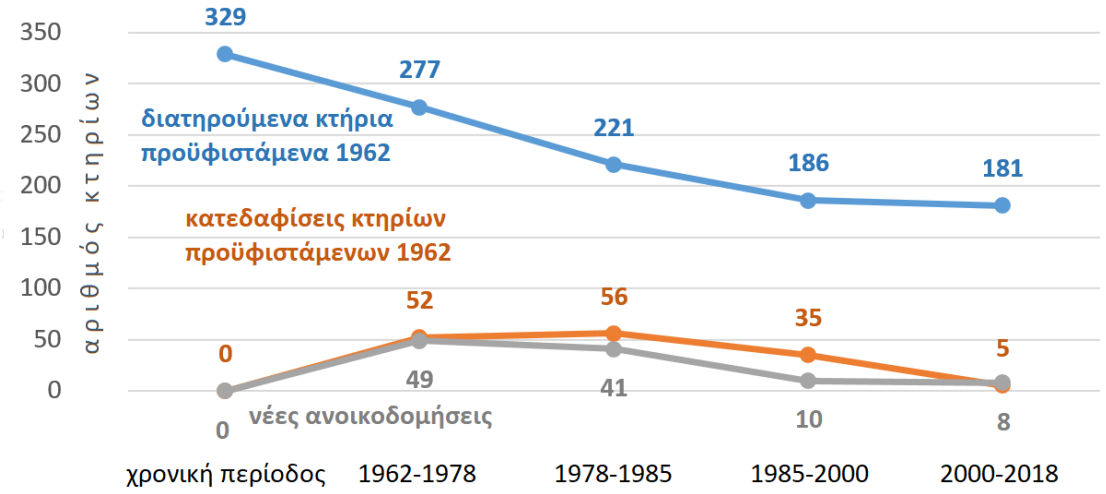

Αριθμός διατηρούμενων και κατεδαφιζόμενων κτηρίων προϋφιστάμενων του 1962 και νέων ανοικοδομήσεων, στο Βαρούσι, κατά τα τελευταία 55 χρόνια, όπως προκύπτει από την σύγκριση των χαρτών 10, 11, 12, 13 και 14. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Στον Πίνακα 4 και το Γράφημα 3, φαίνονται οι κυριότερες κατηγορίες νόμιμης οικοδομικής δραστηριότητας (κατεδαφίσεις, επισκευές, νέες οικοδομές, προσθήκες) στο Βαρούσι από τον χρόνο ισχύος του ΠΔ ’79 προστασίας του έως σήμερα (40 χρόνια), από την έρευνα στο αρχείο οικοδομικών αδειών της Υπηρεσίας Δόμησης του Δ. Τρικκαίων, προκειμένου να εκτιμηθεί με αυτό το κριτήριο, του είδους, δηλαδή, των νόμιμων οικοδομικών εργασιών, το τελικό ισοζύγιο ανάμεσα σε απώλειες και κέρδη, και εν τέλει να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου προστασίας.

Πίνακας 4: Κυριότερες κατηγορίες νόμιμης οικοδομικής δραστηριότητας στο Βαρούσι από τον χρόνο ισχύος του ΠΔ ’79 προστασίας του έως σήμερα (40 χρόνια)

Δεκαετία	Νέες οικοδομές	Κατεδαφίσεις	Επισκευές	Προσθήκες
1979-1988	10	0	2	3
1989-1998	15	7	5	1
1999-2008	13	9	5	1
2009-2018	8	3	1	0

Αριθμός οικοδομικών αδειών ανά δεκαετία στο Βαρούσι, κατά τα τελευταία 40 χρόνια, από τον χρόνο ισχύος του ΠΔ ’79 προστασίας του. Πηγή: Έρευνα στο Αρχείο Οικοδομικών Αδειών / Υπηρεσία Δόμησης Δ. Τρικκαίων – Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 3. Κυριότερες κατηγορίες νόμιμης οικοδομικής δραστηριότητας στο Βαρούσι από τον χρόνο ισχύος του ΠΔ ’79 προστασίας του έως σήμερα (40 χρόνια)

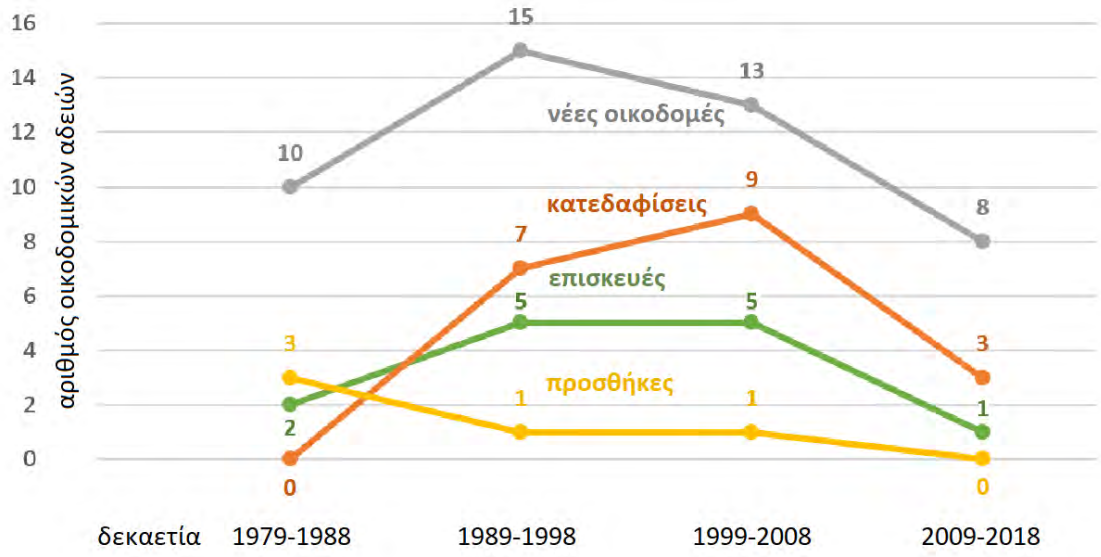

Αριθμός οικοδομικών αδειών ανά δεκαετία στο Βαρούσι, κατά τα τελευταία 40 χρόνια, από τον χρόνο ισχύος του ΠΔ ’79 προστασίας του. Πηγή: Έρευνα στο Αρχείο Οικοδομικών Αδειών / Υπηρεσία Δόμησης Δ. Τρικκαίων – Γράφημα Ιδία Επεξεργασία.

Σύμφωνα με σχετική βιβλιογραφία (Λυρούδιας 1989), οι κατεδαφίσεις εκφράζουν την καταστροφή του οικοδομικού πλούτου, οι επισκευές το μέτρο της συντήρησης του κτηριακού αποθέματος, οι προσθήκες την αλλοίωση της αστικής γεωμετρίας και οι νέες οικοδομές εκφράζουν την "κακοποίηση" του ιστορικά διαμορφωμένου οικιστικού ιστού. Κατά την επεξεργασία παραλήφθηκαν λοιπές κατηγορίες οικοδομικών αδειών, που αφορούσαν είτε διαμορφώσεις περιβάλλοντος χώρου, συναφείς κατασκευές και περιτοιχίσεις, είτε νομιμοποιήσεις, αναθεωρήσεις - τροποποιήσεις οικοδομικών αδειών.

Εκτός των ποσοτικών στοιχείων, που παρουσιάζονται παραπάνω, υπάρχουν και κάποια ενδιαφέροντα ποιοτικά ευρήματα της έρευνας. Συγκεκριμένα, η διασταύρωση της εικόνας που προκύπτει από τις αεροφωτογραφίες/ορθοφωτογραφίες με τα στοιχεία από το αρχείο οικοδομικών αδειών, ανέδειξε μεταξύ άλλων τα εξής αξιοσημείωτα:

– Κατά το χρονικό διάστημα 1979-1983 (πρώτη πενταετία ισχύος του ΠΔ προστασίας του Βαρουσίου, δεν εκδόθηκε καμία οικοδομική άδεια στο Βαρούσι και βεβαίως ούτε άδεια κατεδάφισης.

– Όμως, κατά την χρονική περίοδο από το 1978 έως το 1985 (βάσει των αεροφωτογραφιών 1978 και 1985, χάρτες 10 και 11), αποκαλύπτεται απώλεια 56 κτηρίων στο Βαρούσι, πράγμα που οδηγεί στη σκέψη, ή ότι έγινε μια επιχείρηση μαζικών

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

κατεδαφίσεων το 1978, εν όψει ψήφισης του ΠΔ, ή ότι οι κατεδαφίσεις γινόταν χωρίς την νόμιμη άδεια, ή και τα δυο μαζί.

– Μάλιστα η μείωση του αριθμού των διατηρούμενων εκ των προϋφιστάμενων του 1962 κτηρίων, συνεχίστηκε με υπερδιπλάσιο ρυθμό απωλειών (56 στην 7ετία 1978-1985 έναντι 52 στην 16ετία 1962-1978), παρά την κήρυξη του Βαρουσίου ως "παραδοσιακού τμήματος της πόλης".

– Είναι χαρακτηριστικό ότι οι πρώτες άδειες κατεδάφισης στο Βαρούσι εκδόθηκαν κατά την δεκαετία του 1990 (δύο το 1992, μία το 1993, δύο το 1995, μία το 1997, μία το 1998 και μία το 1999), πράγμα που ίσως σημαίνει όψιμη συμμόρφωση με τη νομιμότητα, μετά από αυστηροποίηση των διαδικασιών και τερματισμό πρακτικών ανομίας δεκαετιών.

Όσον αφορά τα 52 προτεινόμενα, από τη μελέτη του 1987-89, κτήρια για διατήρηση (**Χάρτης 15**), μόνο 13 απ' αυτά κηρύχθηκαν ως διατηρητέα, κατά το χρονικό διάστημα από το 1991 ως το 1997, κι ένα πιο πρόσφατα (2006), και προστέθηκαν στα ήδη (από το 1965) τέσσερα κηρυγμένα. Η σημερινή τους κατάσταση αποτυπώνεται στον **Χάρτη 16** και στον ακόλουθο Πίνακα 5. Τα ονόματα των ιδιοκτητών στον πίνακα προέκυψαν από διασταύρωση των στοιχείων της μελέτης του 1987-89 και αναφορών στη σχετική βιβλιογραφία (Τσαπάλα - Βαρδούλη 1995 και Λώλης 2003).

Έτσι, σήμερα, από τα 52 κτήρια (εκ των οποίων τα 18 διατηρητέα), υφίστανται, με την μορφή που είχαν το 1989, μόνο τα 30, καθώς 7 έχουν κατεδαφιστεί, 10 ανακατασκευάστηκαν εκ βάθρων, τα περισσότερα χωρίς να διατηρήσουν την αρχική μορφή, ενώ 5 βρίσκονται σε κατάσταση βαρειάς ετοιμορροπίας. Τέλος, δύο κτήρια (Νο 15 και 30) υφίστανται εργασίες απόκατάστασης υπό την εποπτεία της Εφορείας Αρχαιοτήτων Τρικάλων και της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Θεσσαλίας και Κεντρικής Στερεάς Ελλάδας, προκειμένου να λειτουργήσουν ως μουσεία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 5. Σημερινή κατάσταση των 52 προτεινόμενων από τη μελέτη του 1987-89 κτηρίων για διατήρηση

α/α κτηρίου στη μελέτη	Όνομα Ιδιοκτήτη	Σημερινή κατάσταση
1	Ζαχαριάδη	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
2	Γκιαούρη – Αθανασιάδη	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
3	Κανούτα	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
4	Τσοπανοπούλου	ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ
5	Πίσσα – Βλαχογιάννη	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΤΗΚΕ
6	Κατσάρου	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
7	Λώλη – Παδιώτη (ήδη Δ. Τρικκαίων)	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
8	Βούλη – Τσαντήλα	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
9	Δίκου – Δράκου	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
–	δεν υπήρχε στη μελέτη κτήριο με αρ. 10	
11	Μαργαρίτη	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΤΗΚΕ Ο ΟΡΟΦΟΣ ΕΤΟΙΜΟΡΡΟΠΟ ΙΣΟΓΕΙΟ
12	Κωστοπούλου	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
13	Βοΐλα	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
14	Σταμπέρνα	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
15	Μάντζαρη – Κυρνάσιου (ήδη Δ. Τρικκαίων)	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
16	Παπαναστασίου	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΤΗΚΕ
17	Σούτητου – Κατσίκα	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
18	Σούτητου – Ζάρρα	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
19	Πλατογιάννη (Δολαδίρη – Κυδώνη)	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΤΗΚΕ
20	Παπαπολυμέρου	ΕΤΟΙΜΟΡΡΟΠΟ
21	Κατσίκα	ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ
22	Σαλμά (Καριοφύλλη)	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΤΗΚΕ
23	Αυξεντίου - Καζαντζή	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
24	Παπασαφαρίκα	ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ
25	Τελειώνη – Μαλαβάκη	ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ
26	Γαρδικιώτη	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
27	Γαρδικιώτη - Καραθάνου	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
28	Κουμπούζη	ΕΤΟΙΜΟΡΡΟΠΟ
29	Καταφυγιώτη	ΕΤΟΙΜΟΡΡΟΠΟ
30	Σιμή	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
31	Αναγνωστιάδη	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
32	Αρβανιτάκη – Παπαλά	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
33	Σταμουλάκη	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
34	Σταμουλάκη	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
35	Τολίδη	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
36	Κανταρτζή	ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ
37	Βογιάρου – Γιαννούλη	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
38	Βλιτσάκη – Βαρδούλη	ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ
39	Ιακωβάκη – Μάρη – Ρούκη	ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ
40	Ιακωβάκη	ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ
41	Μπούγλα	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
42	Καράση	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΤΗΚΕ
43	Κακκάβα	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
44	Ζούκα – Κλειδωνοπούλου	ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ
45	Κλειδωνά – Πίσπα	ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ
46	Κλειδωνοπούλου	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
47	Ζαχομήτρου	ΕΤΟΙΜΟΡΡΟΠΟ
48	Λαναρά	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΤΗΚΕ
49	Δογάνη – Νούλη	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
50	Χασιώτη – Παππά	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
51	Γιαννουσοπούλου	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
52	Σίμου	ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ
53	Σίμου	ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΤΗΚΕ

Πηγή: Έρευνα πεδίου – Ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

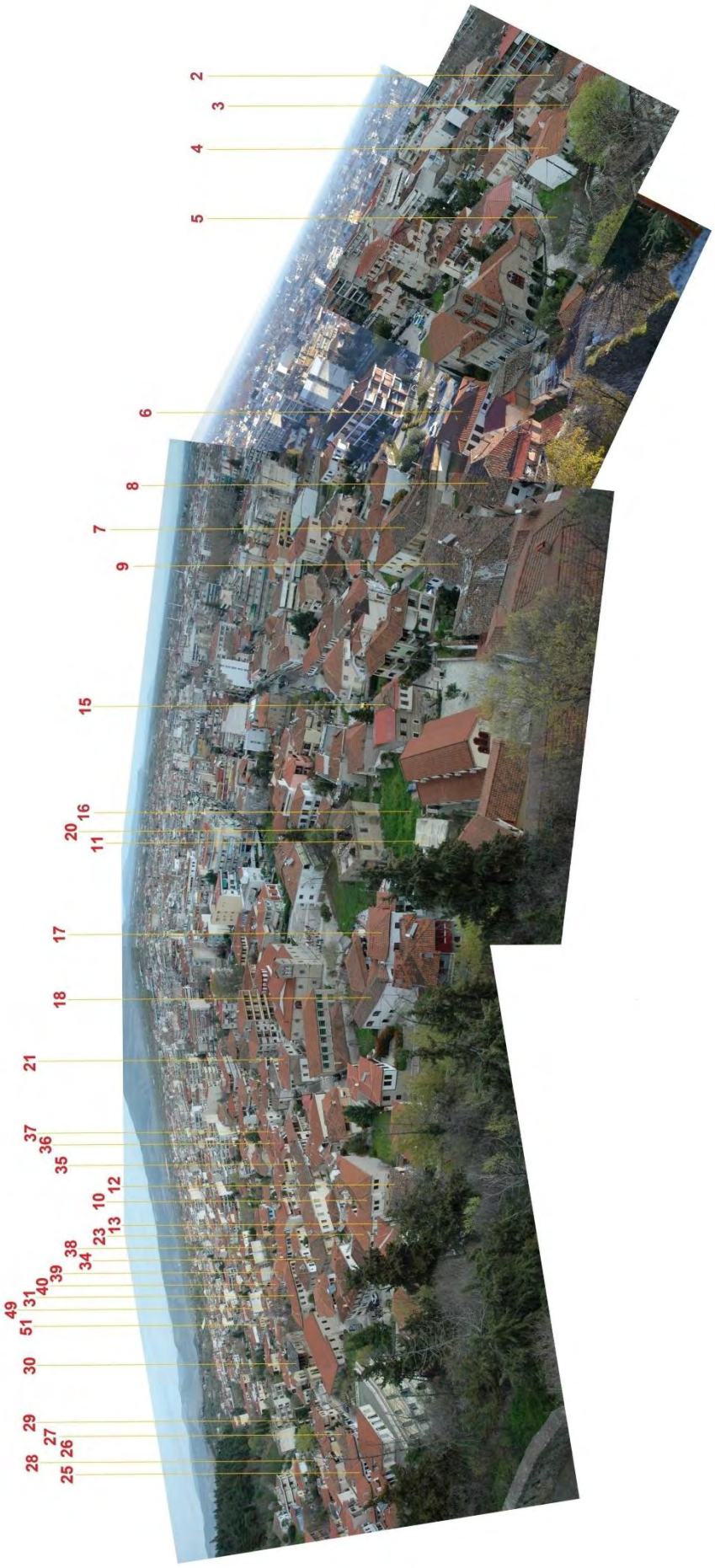

Εικόνες 51, 52, 53 και 54: Σύνθεση από φωτογραφίες του Βαρουσίου, ληφθείσες τον Απρίλιο του 2018, από την ψηλότερη επισκέψιμη στάθμη του ρολογιού του Φρουρίου των Τρικάλων. Σημειώνονται τα 35 από τα συνολικά 52 προτεινόμενα για διατήρηση από τη μελέτη του Δ. Τρικκαίων: «Αποκατάσταση Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου ΒΑΡΟΥΣΙ Τρικάλων», Α. Τουφεξή - Νάτση, Α. Μακρή - Τζιώτη, Α. Παπουτσάκη, Θ. Αντωνιάδης (Νοε. 1987 - Απρ. 1989), αυτά που είναι ορατά από το σημείο λήψης, με την αρίθμηση που αναφέρονται στη μελέτη.
Πηγή: προσωπικό φωτογραφικό αρχείο και ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνες 55 και 56: Η εξέλιξη ενός χαρακτηριστικού τμήματος της οδού Αγ. Αναργύρων του Βαρουσίου, κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, μέσα από δυο φωτογραφίες τραβηγμένες, το 2007 και το 2018, από το ίδιο σημείο, την ψηλότερη επισκέψιμη στάθμη του ρολογιού του Φρουρίου των Τρικάλων. Σημειώνονται 7 κτήρια, από τα προτεινόμενα για διατήρηση από τη μελέτη του Δ. Τρικκαίων: «Αποκατάσταση Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου Βαρούσι Τρικάλων», Α. Τουφεξή - Νάτση, Α. Μακρή - Τζιώτη, Α. Παπουτσάκη, Θ. Αντωνιάδης (Νοε. 1987 - Απρ. 1989), αυτά που είναι ορατά από το σημείο λήψης, με την αρίθμηση που αναφέρονται στη μελέτη. Απ' αυτά, τα κτήρια 7, 8 και 9 διατηρούνται σε ικανοποιητική κατάσταση, με μικρότερα ή μεγαλύτερα προβλήματα συντήρησης. Του κτηρίου 11 έχει καθαιρεθεί ο όροφος, με την επίκληση επείγουσας ανάγκης, λόγω άμεσου κινδύνου κατάρρευσης του κτηρίου, ενώ το εναπομένον ισόγειο κτίσμα παραμένει τυλιγμένο με νάυλον από τον Μάιο του 2013, χωρίς καμία εργασία συντήρησης. Το κτήριο 16 κατεδαφίστηκε την ίδια χρονική περίοδο, με όμοια διαδικασία, το κτήριο 15, ιδιοκτησίας του Δ. Τρικκαίων πλέον, υφίσταται εργασίες αποκατάστασης, προκειμένου να φιλοξενήσει πολιτιστικές χρήσεις και το κτήριο 20 αντιμετωπίζει προβλήματα ετοιμορροπίας μετά την κατάρρευση της στέγης του. Οξύτατο πρόβλημα ετοιμορροπίας αντιμετωπίζουν και τα κτήρια 28, 29 και 47 (εκτός του κάδρου της φωτογραφίας). Πηγή: προσωπικό φωτογραφικό αρχείο και ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνες 57, 58, 59, 60: Το προτεινόμενο, με τη μελέτη του 1987-89, για διατήρηση κτήριο Νο 11, στην οδό Αγ. Αναργύρων στο Βαρούσι. Μετά τη χρόνια εγκατάλειψη, τον Μάιο του 2013, καθαιρέθηκε ο όροφος, με την επίκληση επείγουσας ανάγκης, λόγω άμεσου κινδύνου κατάρρευσης του κτηρίου, ενώ το εναπομένον ισόγειο κτίσμα παραμένει τυλιγμένο με νάυλον από τον Ιούνιο του 2013, χωρίς καμία εργασία συντήρησης.

Πηγές: Μελέτη του Δ. Τρικκαίων: «Αποκατάσταση Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου Βαρούσι Τρικάλων», Α. Τουφεξή - Νάτση, Α. Μακρή - Τζιώτη, Α. Παπουτσάκη, Θ. Αντωνιάδης (Νοε. 1987 - Απρ. 1989) και προσωπικό φωτογραφικό αρχείο.

Εικόνες 61, 62, 63: Το κτήριο Νο 16 της μελέτης του 1987-89 κατεδαφίστηκε επίσης τον Μάιο του 2013, με την ίδια διαδικασία.

Πηγές: Μελέτη του Δ. Τρικκαίων: «Αποκατάσταση Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου Βαρούσι Τρικάλων», Α. Τουφεξή - Νάτση, Α. Μακρή - Τζιώτη, Α. Παπουτσάκη, Θ. Αντωνιάδης (Νοε. 1987 - Απρ. 1989) και προσωπικό φωτογραφικό αρχείο.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εικόνες 64, 65, 66, 67, 68: Το Αστικό Αρχοντικό Καραθάνου – κληρονόμων Αθανασίου Τελειώνη, στη συμβολή των οδών Αγ. Αναργύρων και Αγίας Παρασκευής στο Βαρούσι, ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά αρχοντικά της συνοικίας (το Νο 25 της μελέτης του 1987-89), κηρυγμένο ως νεώτερο μνημείο, τμήμα οικοδομικού συγκροτήματος "εκ τεσσάρων (4) παλαιών οικημάτων… αξιολόγων δειγμάτων αρχιτεκτονικής του παρελθόντος αιώνος", που χαρακτηρίστηκε "ως χρήζον ειδικής κρατικής προστασίας" με την ΥΑ 8830/17-1-1964 – ΦΕΚ 34/Β/18-1-1965, βρισκόταν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε καθεστώς αναστολής εκτέλεσης των οικοδομικών εργασιών, από τον φορέα προστασίας (5η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων), καθώς, αντί της αδειοδοτηθείσας συντήρησης και αποκατάστασης, υπέστη ολική ανακατασκευή. Σήμερα παραμένει ακόμη ημιτελές.

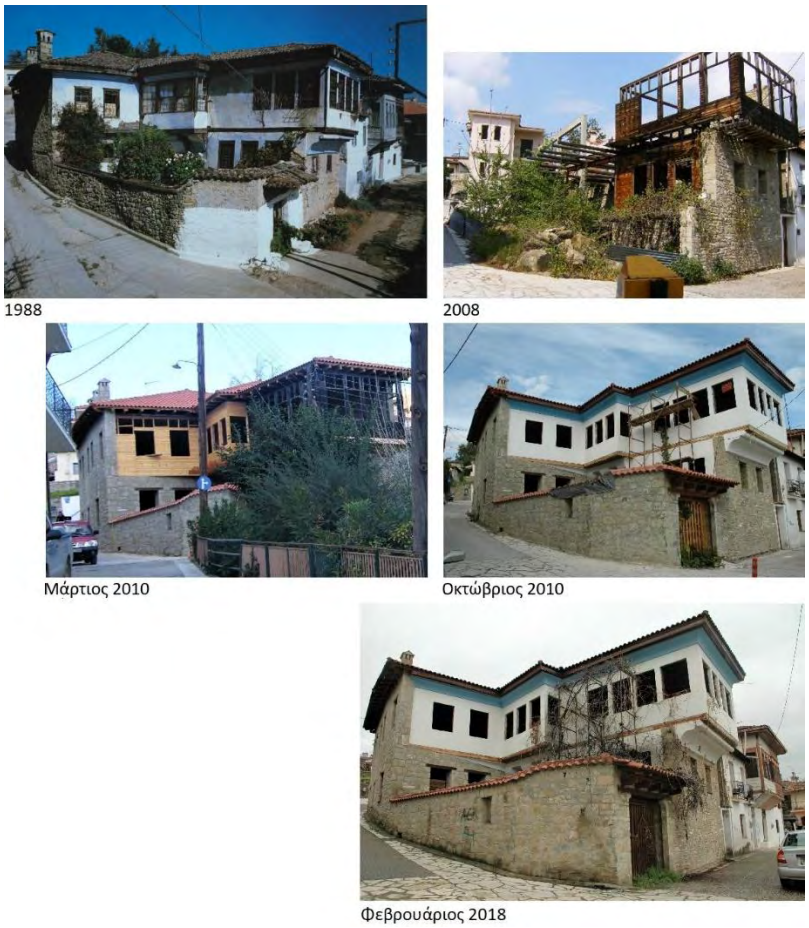

Πηγές: Τσαπάλα - Βαρδούλη, Φ., 1988, ‘Τρίκαλα’, Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, τ.6: Ήπειρος - Θεσσαλία, Αθήνα: Μέλισσα, εικ.9, σ.101 και προσωπικό φωτογραφικό αρχείο.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 6. Η εξέλιξη του κτηρίου Νο 21 της μελέτης του 1987-89, κατά τη διάρκεια της πενταετίας 2009-2013

	ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ (στην οδό Αγ. Επίσκεψης)	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ (προς την αυλή)	ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ (προς τον ναό Παναγίας Επίσκεψης)
2009			
2010			
2011			
2012			
2013			

Η εξέλιξη ενός χαρακτηριστικού κτηρίου του Βαρουσίου (του Νο 21 της μελέτης του 1987-89), κατά τη διάρκεια της πενταετίας 2009-2013, μέσα από συστηματική φωτογράφηση των τριών ελεύθερων όψεων. Η χρόνια εγκατάλειψη του κτηρίου το έφερε σε κατάσταση ετοιμορροπίας με αποτέλεσμα την κατάρρευση αρχικά της στέγης και προοδευτικά και της ξυλόπηκτης τοιχοποιίας του ορόφου. Οι ιδιοκτήτες υποχρεώθηκαν, από τις επιβλέπουσες υπηρεσίες (5η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων και Πολεοδομία Δ. Τρικκαίων), σε ανακατασκευή της λιθοδομής του ισογείου με το ίδιο σωζόμενο υλικό, αλλά και σε μια σύγχρονη εκδοχή ξυλόπηκτης κατασκευής της ανωδομής, ενώ οι λοιποί τοίχοι του ισογείου χτίστηκαν με σύγχρονους οπτόπλινθους και επιχρίσθηκαν. Το εγχείρημα εγείρει ερωτήματα σχετικά με την επιδίωξη "αυθεντικότητας" όταν το μνημείο έχει καταρρεύσει. Πηγή: προσωπικό φωτογραφικό αρχείο και ιδία επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

9.3 Διερεύνηση ύπαρξης τεχνογνωσίας στα Τρίκαλα για σχεδιασμό και υλοποίηση της διαχείρισης της ιστορικής κληρονομιάς

9.3.1 Αξιοποίηση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για υποδομές πολιτισμού, αναπλάσεις, αποκαταστάσεις στον Ν. Τρικάλων

Ο βαθμός συμμετοχής του Ν. Τρικάλων σε συγχρηματοδοτούμενα έργα για υποδομές πολιτισμού, αναπλάσεις, αποκαταστάσεις, αξιολογείται, στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, με δύο κριτήρια, όσον αφορά την αξιοποίηση των κατανεμημένων πόρων:

- πληθυσμιακό
- οικονομικό.

Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ (http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL48/-), το ΑΕΠ, για το έτος 2015, του νομού, της περιφέρειας και της χώρας, ήταν αντίστοιχα (σε εκατομμύρια ευρώ): Ν. Τρικάλων: 1.451 / Θεσσαλία: 9.066 / Ελλάδα: 176.312, ενώ τα αντίστοιχα πληθυσμιακά δεδομένα, σύμφωνα με την απογραφή του 2011 (http://www.statistics.gr/el/2011-census-pop-hous), ήταν (μόνιμος πληθυσμός): ΠΕ Τρικάλων: 131.085 / Περιφέρεια Θεσσαλίας: 732.762 / Σύνολο Χώρας: 10.816.286 κάτοικοι.

Για τα στοιχεία (αριθμός έργων και προϋπολογισμός) του συνόλου της χώρας, προκειμένου αυτά να συγκριθούν με εκείνα του Ν. Τρικάλων και της Θεσσαλίας, έγινε έρευνα σε όλα τα ΠΕΠ για κάθε Περιφέρεια στην αντίστοιχη κατηγορία ενέργειας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 7: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων

Α/Α	ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
1	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ	LEADER+	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ ΠΥΛΗΣ ΑΕ	ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ - ΟΜΑΔΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ (ΟΤΔ) ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ ΠΥΛΗΣ ΑΕ	354.241
2	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ	LEADER+	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ - ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ ΠΥΛΗΣ ΑΕ	ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ - ΟΜΑΔΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ (ΟΤΔ) ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ ΠΥΛΗΣ ΑΕ	85.436
3	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	Ε.Π. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΜΕΛΕΤΕΣ - ΕΡΓΑΛΕΙΑ - ΕΡΕΥΝΕΣ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / 19η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΩΡΙΜΑΝΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ & ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ *(αφορά τους δύο νομούς, Τρικάλων και Καρδίτσας, αρμοδιότητας της Υπηρεσίας)	54.309
4	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	Ε.Π. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΜΕΛΕΤΕΣ - ΕΡΓΑΛΕΙΑ - ΕΡΕΥΝΕΣ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / 19η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΤΗΣ ΛΔ΄ ΕΠΚΑ *(αφορά τους δύο νομούς, Τρικάλων και Καρδίτσας, αρμοδιότητας της Υπηρεσίας)	60.000
5	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ *(απεντάχθηκε λόγω καθυστερήσεων)	518.495
6	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΕΠΕΙΓΟΥΣΑ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΟΡΦΑΝΟΥ ΟΙΧΑΛΙΑΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	29.391
7	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΛΑΓΚΑΔΙΑ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	330.000
8	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / 7η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	ΠΕΡΑΙΩΣΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΙΑΜΑΔΩΝ ΔΗΜΟΥ ΚΑΣΤΑΝΙΑΣ ΝΟΜΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	696.786
9	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	Ι.Μ. ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ ΜΕΤΕΩΡΩΝ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΛΙΜΑΚΑΣ ΚΑΙ ΟΔΩΝ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΕΩΣ	586.941
10	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / 7η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ	993.791
11	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΞΩΤΗΣ ΛΙΘΙΝΗΣ ΓΕΦΥΡΑΣ ΤΟΥ ΠΟΡΤΑΪΚΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΥΛΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	605.559
12	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΑΛΑΙΟΑΝΘΡΩ-ΠΟΛΟΓΙΑΣ - ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΑΣ Ν. ΕΛΛΑΔΟΣ	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ ΘΕΟΠΕΤΡΑΣ Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ	979.842
13	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / 7η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Ι. Ν. ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ Δ.Δ. ΑΧΛΑΔΟΧΩΡΙΟΥ Δ.ΦΑΡΚΑΔΩΝΑΣ Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ	250.000
14	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / ΛΔ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΠΕΛΛΙΝΑΣ Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ	179.873
15	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ - ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ - ΒΕΛΤΙΩΣΗ Ι.Ν.ΑΓ.ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΤΟ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟ ΑΓ.ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΤΟ Δ.Δ.ΣΠΑΘΑΔΩΝ	33.942

→

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

→

Α/Α	ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
16	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	935.140
17	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΟΨΕΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΤΡΙΚΚΑΙΩΝ	485.728
18	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΔΗΜΟΣ ΚΛΕΙΝΟΒΟΥ	ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΧΡΥΣΟΜΗΛΙΑΣ ΓΛΥΚΟΜΗΛΙΑΣ ΑΗΔΟΝΑΣ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΟΓΡΙΑΝΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΛΕΙΝΟΒΟΥ	163.085
19	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΔΗΜΟΣ ΚΟΖΙΑΚΑ	ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΟΝ ΚΕΦΑΛΟΠΟΤΑΜΟ ΓΟΡΓΟΓΥΡΙΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΟΖΙΑΚΑ	227.776
20	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΔΗΜΟΣ ΑΙΘΗΚΩΝ	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ Ι.Ν.ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΣΤΟ Δ.Δ.ΝΕΡΑΙΔΟΧΩΡΙΟΥ	103.581
21	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ & ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΚΤΙΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ (ΣΤΑ Δ.Δ. ΧΑΛΙΚΙΟΥ, ΠΟΛΥΘΕΑΣ, ΚΑΤΑΦΥΤΟΥ)	303.759
22	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΛΙΘΙΝΟΥ ΜΟΝΟΤΟΞΟΥ ΓΕΦΥΡΙΟΥ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ	59.642
23	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	ΑΝΑΔΕΙΞΗ-ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΟΝΟΤΟΞΟΥ ΓΕΦΥΡΙΟΥ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΑ	41.265
24	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	ΥΠΟΕΡΓΟ: ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗ, ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ, ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ, ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΝΤΟΣ ΟΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΝΟΛΩΝ	868.938 (από 2.689.738 σύνολο έργου)
25	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΔΗΜΟΣ ΧΑΣΙΩΝ	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΑΝΑΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΣΚΗΤΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΘΕΟΔΟΣΗ	290.000
26	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΔΗΜΟΣ ΠΑΡΑΛΗΘΑΙΟΥ	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ - ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ Ι.Ν. ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΣΤΟ Δ.Δ. ΡΑΞΑΣ ΤΟΥ Δ.ΠΑΡΑΛΗΘΑΙΟΥ	57.357
27	Γ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	Β' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2006 (2008)	ΑΝΑΠΛΑΣΗ - ΑΞΟΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ	ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΚΑΣΤΡΑΚΙΟΥ	190.394
28	ΕΣΠΑ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑ - ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ - ΗΠΕΙΡΟΣ	Γ' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007-2013 (2015)		ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / 19η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ-ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΛΟΥΤΡΟΥ ΣΤΟ ΥΠΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ "ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΤΣΑΝΗΣ"	2.816.109
29	ΕΣΠΑ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑ - ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ - ΗΠΕΙΡΟΣ	Γ' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007-2013 (2015)		ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / 19η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΤΡΙΤΟΥ ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ ΚΑΣΤΡΟΥ ΠΟΛΗΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	700.000
30	ΕΣΠΑ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑ - ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ - ΗΠΕΙΡΟΣ	Γ' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007-2013 (2015)		ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / 19η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΤΕΡΕΩΣΗΣ-ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ ΤΟΥ Ι.Ν. ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΔΟΛΙΑΝΩΝ ΚΡΑΝΙΑΣ ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ Ν.ΤΡΙΚΑΛΩΝ	300.000
31	ΕΣΠΑ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑ - ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ - ΗΠΕΙΡΟΣ	Γ' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007-2013 (2015)		ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΑΛΑΙΟΑΝΘΡΩ-ΠΟΛΟΓΙΑΣ - ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΑΣ Ν.ΕΛΛΑΔΟΣ	ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΠΗΛΑΙΟΥ ΘΕΟΠΕΤΡΑΣ	630.000
32	ΕΣΠΑ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑ - ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ - ΗΠΕΙΡΟΣ	Γ' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007-2013 (2015)		ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΤΕΜΠΛΟΥ Ι.Ν.ΑΓ.ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΤΟ Δ.Δ.ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΤΟΥ Ν.ΤΡΙΚΑΛΩΝ	369.638
33	ΕΣΠΑ	ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑ - ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ - ΗΠΕΙΡΟΣ	Γ' ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007-2013 (2015)		ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ / ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ	ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ, ΤΟΥ ΜΑΡΜΑΡΙΝΟΥ ΑΜΒΩΝΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΞΥΛΙΝΗΣ ΟΡΟΦΗΣ ΤΟΥ Ι.Ν.ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΗΝ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ	465.200

Ιδία Επεξεργασία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

9.3.1.1 Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader+, Β΄ Προγραμματική Περίοδος 2000-2006

Στα γραφήματα που ακολουθούν εμφανίζονται τα συγχρηματοδοτούμενα έργα του Πίνακα 7, στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader+, κατά την Β΄ Προγραμματική Περίοδο 2000-2006 (2008).

Γράφημα 4: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Κοινοτική Πρωτοβουλία, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Leader+, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Ανάπλαση - Αξιοποίηση Περιοχής.

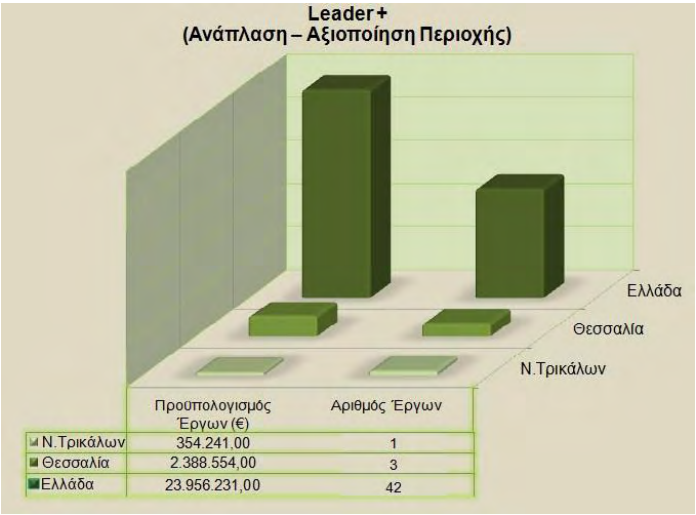

Ιδία Επεξεργασία

Γράφημα 5: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Κοινοτική Πρωτοβουλία, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Leader+, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Υποδομές Σύγχρονου Πολιτισμού - Επικοινωνιακά Γεγονότα.

Ιδία Επεξεργασία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 6: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Κοινοτική Πρωτοβουλία, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Leader+, Σύνολο Προγραμματικής Περιόδου Β΄ 2000-2006 (2008)

Ιδία Επεξεργασία

Ο βαθμός συμμετοχής του Ν. Τρικάλων στην Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader+, κατά την Β΄ Προγραμματική Περιόδο 2000-2006 (2008) αξιολογείται ως εξής:

- Σε επίπεδο περιφέρειας:

- Στο ύψος του αναμενόμενου, με πληθυσμιακά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και περιφέρεια (439.677 / 2.747.767 = 0,16) είναι περίπου ίσος με τον λόγο των αντίστοιχων μόνιμων πληθυσμών (131.085 / 732.762 = 0,17).
- Στο ύψος του αναμενόμενου, με οικονομικά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και περιφέρεια (439.677 / 2.747.767 = 0,16) είναι ακριβώς ίσος με τον λόγο των αντίστοιχων ΑΕΠ (1.451 / 9.066 = 0,16).

- Σε επίπεδο χώρας:

- Άνω του αναμενόμενου, με πληθυσμιακά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και χώρα (439.677 / 26.851.661 = 0,016) είναι μεγαλύτερος κατά 33% από τον λόγο των αντίστοιχων μόνιμων πληθυσμών (131.085 / 10.816.286 = 0,012).
- Διπλάσιος του αναμενόμενου, με οικονομικά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και χώρα (439.677 / 26.851.661 = 0,016) είναι διπλάσιος του λόγου των αντίστοιχων ΑΕΠ (1.451 / 176.312 = 0,008).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Το εμφανιζόμενο αυξημένο ποσοστό συμμετοχής του Ν. Τρικάλων στην Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader+, σε επίπεδο χώρας, μπορεί να θεωρηθεί ως δικαιολογημένο, δεδομένων των κριτηρίων κατανομής των πόρων της πρωτοβουλίας LEADER ανά περιφέρεια, ανάλογων με αυτά που χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τον καθορισμό της κατανομής ανά κράτος μέλος (αριθμός των κατόχων εκμεταλλεύσεων, αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και συνολική έκταση της επιλέξιμης περιοχής) (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-94-639_el.htm).

9.3.1.2 Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Ε.Π. Πολιτισμός, Β΄ Προγραμματική Περίοδος 2000-2006

Στα γραφήματα που ακολουθούν εμφανίζονται τα συγχρηματοδοτούμενα έργα του Πίνακα 9, στο πλαίσιο του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, Ε.Π. Πολιτισμός, κατά την Β΄ Προγραμματική Περίοδο 2000-2006 (2008).

Γράφημα 7: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Ε. Π. Πολιτισμός, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Υποδομές Σύγχρονου Πολιτισμού - Επικοινωνιακά Γεγονότα (Μουσεία).

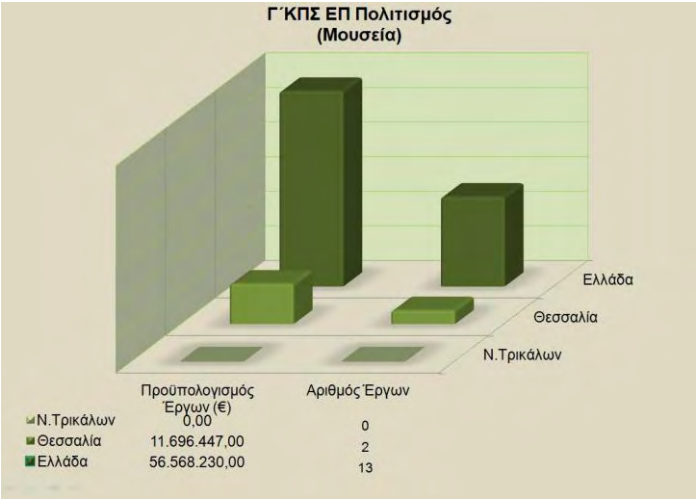

Ιδία Επεξεργασία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 8: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Ε. Π. Πολιτισμός, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Ανάπλαση - Ανάδειξη - Αποκατάσταση Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων.

Ιδία Επεξεργασία

Γράφημα 9: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Ε. Π. Πολιτισμός, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Μελέτες - Εργαλεία – Έρευνες.

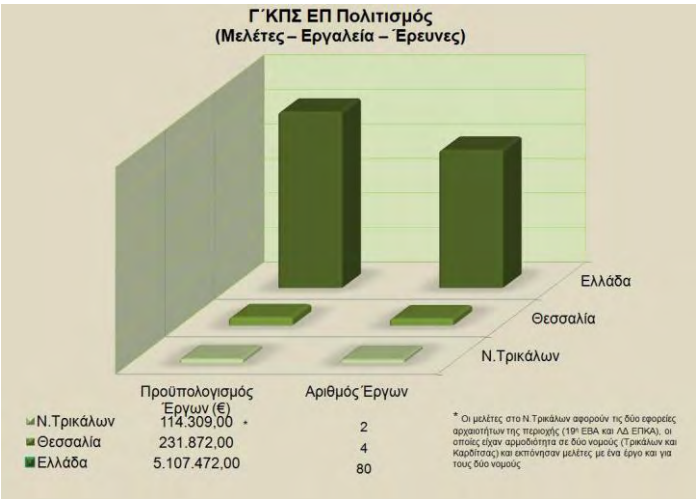

Ιδία Επεξεργασία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 10: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Σύνολο Επιχειρησιακού Προγράμματος Ε. Π. Πολιτισμός, Σύνολο Προγραμματικής Περιόδου Β΄ 2000-2006 (2008).

Ιδία Επεξεργασία

Ο βαθμός συμμετοχής του Ν. Τρικάλων στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πολιτισμός, κατά την Β΄ Προγραμματική Περιόδο 2000-2006 (2008) αξιολογείται ως εξής:

- Σε επίπεδο περιφέρειας:

- Χαμηλότερος, κατά 17 φορές, του αναμενόμενου, με πληθυσμιακά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και περιφέρεια (114.309 / 11.928.319 = 0,095) είναι περίπου κατά 17 φορές μικρότερος από τον λόγο των αντίστοιχων μόνιμων πληθυσμών (131.085 / 732.762 = 0,17).
- Χαμηλότερος, κατά 16 φορές, του αναμενόμενου, με οικονομικά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και περιφέρεια (114.309 / 11.928.319 = 0,095) είναι περίπου κατά 16 φορές μικρότερος από τον λόγο των αντίστοιχων ΑΕΠ (1.451 / 9.066 = 0,16).

- Σε επίπεδο χώρας:

- Χαμηλότερος, κατά 30 φορές, του αναμενόμενου, με πληθυσμιακά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και χώρα (439.677 / 26.851.661 = 0,0004) είναι μικρότερος κατά 30 φορές από τον λόγο των αντίστοιχων μόνιμων πληθυσμών (131.085 / 10.816.286 = 0,012).
- Χαμηλότερος, κατά 20 φορές, του αναμενόμενου, με οικονομικά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και χώρα (439.677 / 26.851.661 =

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

0,0004) είναι μικρότερος κατά 20 φορές από τον λόγο των αντίστοιχων ΑΕΠ (1.451 / 176.312 = 0,008).

Το εμφανιζόμενο χαρακτηριστικά χαμηλό ποσοστό συμμετοχής του Ν. Τρικάλων στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Πολιτισμός, κατά την Β΄ Προγραμματική Περιόδο 2000-2006 (2008), μπορεί ασφαλώς να αποδοθεί στην μηδενική συμμετοχή του νομού, κατά την περίοδο αυτή, τόσο στην Ενέργεια: Υποδομές Σύγχρονου Πολιτισμού - Επικοινωνιακά Γεγονότα (Μουσεία), όσο και στην Ενέργεια: Ανάπλαση - Ανάδειξη - Αποκατάσταση Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων, με μόνη συμμετοχή στην Ενέργεια: Μελέτες - Εργαλεία - Έρευνες, με δύο έργα σχετικά χαμηλού προϋπολογισμού (114.309 €).

9.3.1.3 Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, Β΄ Προγραμματική Περίοδος 2000-2006

Στα γραφήματα που ακολουθούν εμφανίζονται τα συγχρηματοδοτούμενα έργα του Πίνακα 7, στο πλαίσιο του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, κατά την Β΄ Προγραμματική Περίοδο 2000-2006 (2008).

Γράφημα 11: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Μελέτες - Εργαλεία - Έρευνες (Μουσεία).

Ιδία Επεξεργασία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 12: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Ανάπλαση - Ανάδειξη - Αποκατάσταση Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων.

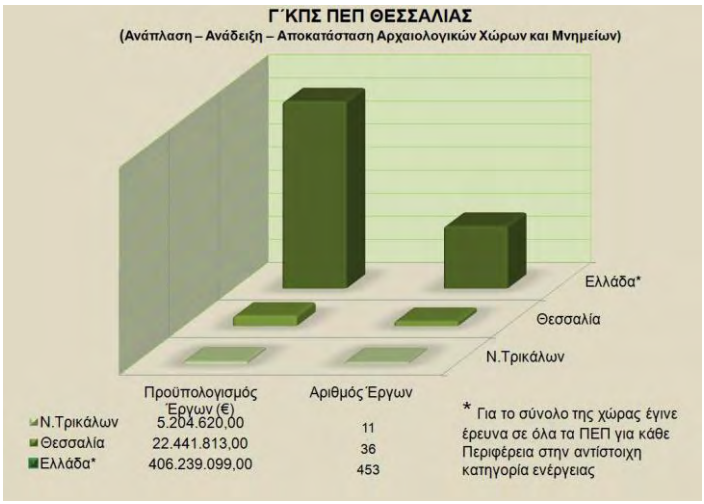

Ιδία Επεξεργασία

Γράφημα 13: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, Προγραμματική Περίοδος: Β΄ 2000-2006 (2008), Κατηγορία Ενέργειας: Ανάπλαση - Αξιοποίηση Περιοχής.

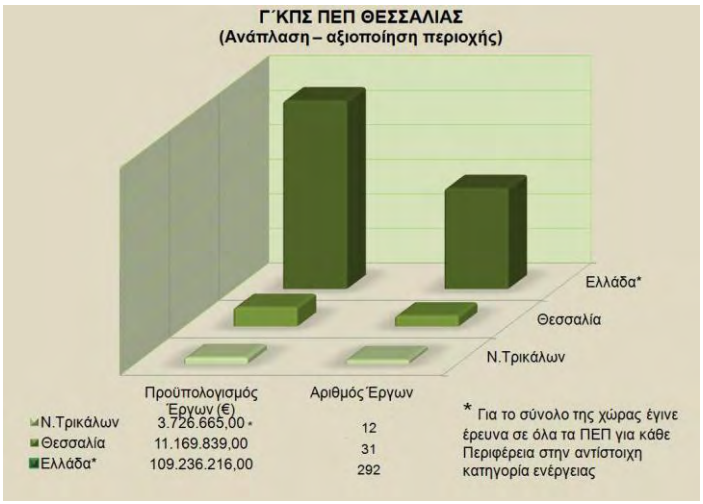

Ιδία Επεξεργασία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 14: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Σύνολο Επιχειρησιακού Προγράμματος Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, Σύνολο Προγραμματικής Περιόδου Β΄ 2000-2006 (2008).

Ιδία Επεξεργασία

Ο βαθμός συμμετοχής του Ν. Τρικάλων στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, κατά την Β΄ Προγραμματική Περιόδο 2000-2006 (2008) αξιολογείται ως εξής:

- Σε επίπεδο περιφέρειας:

- Άνω του αναμενόμενου, με πληθυσμιακά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και περιφέρεια (8.931.285 / 36.976.445 = 0,24) είναι περίπου κατά 41% μεγαλύτερος από τον λόγο των αντίστοιχων μόνιμων πληθυσμών (131.085 / 732.762 = 0,17).
- Άνω του αναμενόμενου και με οικονομικά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και περιφέρεια (8.931.285 / 36.976.445 = 0,24) είναι κατά 50% μεγαλύτερος από τον λόγο των αντίστοιχων ΑΕΠ (1.451 / 9.066 = 0,16).

- Σε επίπεδο χώρας:

- Στο ύψος του αναμενόμενου, με πληθυσμιακά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και χώρα (8.931.285 / 672.588.303 = 0,013) είναι περίπου ίσος με τον λόγο των αντίστοιχων μόνιμων πληθυσμών (131.085 / 10.816.286 = 0,012).
- Άνω του αναμενόμενου, με οικονομικά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και χώρα (8.931.285 / 672.588.303 = 0,013)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

είναι κατά 62,5% μεγαλύτερος από τον λόγο των αντίστοιχων ΑΕΠ (1.451 / 176.312 = 0,008).

9.3.1.4 ΕΣΠΑ, Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, Γ΄ Προγραμματική Περίοδος 2007-2013

Στο γράφημα που ακολουθεί εμφανίζονται τα συγχρηματοδοτούμενα έργα του Πίνακα 9, στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ, Π.Ε.Π. Θεσσαλίας, κατά την Γ΄ Προγραμματική Περίοδο 2007-2013 (2015).

Γράφημα 15: Συγχρηματοδοτούμενα έργα στον Ν. Τρικάλων, τη Θεσσαλία, την Ελλάδα. Διαρθρωτικό Πρόγραμμα: ΕΣΠΑ, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Π.Ε.Π. Θεσσαλία - Στερεά Ελλάδα - Ήπειρος, Σύνολο Προγραμματικής Περιόδου Γ΄ 2007-2013 (2015).

Ιδία Επεξεργασία

Ο βαθμός συμμετοχής του Ν. Τρικάλων στο ΕΣΠΑ, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Π.Ε.Π. Θεσσαλία - Στερεά Ελλάδα - Ήπειρος, κατά την Γ΄ Προγραμματική Περιόδο 2007-2013 (2015) αξιολογείται ως εξής:

- Σε επίπεδο περιφέρειας:

- Άνω του αναμενόμενου, με πληθυσμιακά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και περιφέρεια (5.280.947 / 24.187.740 = 0,218) είναι περίπου κατά 28% μεγαλύτερος από τον λόγο των αντίστοιχων μόνιμων πληθυσμών (131.085 / 732.762 = 0,17).
- Άνω του αναμενόμενου και με οικονομικά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και περιφέρεια (5.280.947 / 24.187.740 = 0,218) είναι περίπου κατά 36% μεγαλύτερος από τον λόγο των αντίστοιχων ΑΕΠ (1.451 / 9.066 = 0,16).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Σε επίπεδο χώρας:

- Άνω του αναμενόμενου, με πληθυσμιακά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και χώρα (5.280.947 / 308.526.375 = 0,017) είναι κατά περίπου 41,7% μεγαλύτερος από τον λόγο των αντίστοιχων μόνιμων πληθυσμών (131.085 / 10.816.286 = 0,012).
- Υπερδιπλάσιος του αναμενόμενου και με οικονομικά κριτήρια, καθώς ο λόγος των προϋπολογισμών των έργων σε νομό και χώρα (5.280.947 / 308.526.375 = 0,017) είναι κατά 112,5% μεγαλύτερος από τον λόγο των αντίστοιχων ΑΕΠ (1.451 / 176.312 = 0,008).

9.3.2 Διερεύνηση του βαθμού εξειδίκευσης στη διαχείριση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που διαθέτει το επιστημονικό δυναμικό του Νομού Τρικάλων

9.3.2.1 Προβληματική της έρευνας

Αποτελεί διεθνώς παραδεδεγμένη αλήθεια πως το αντικείμενο της αποκατάστασης των μνημείων και των ιστορικών συνόλων χρήζει διεπιστημονικής προσέγγισης, από επιστημονικά πεδία που δεν περιορίζονται μόνο στο σύνολο των ειδικοτήτων των μηχανικών, αλλά αφορούν και ευρύτερα πεδία, τεχνικά και θεωρητικά. Στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής, η σχετική έρευνα, περιορίστηκε στην ειδικότητα των αρχιτεκτόνων μηχανικών, μελών του ΤΕΕ, που αποτελεί και τη βασική ειδικότητα σε κάθε ομάδα μελέτης ή υλοποίησης έργου αποκατάστασης. Η ενδεχόμενη επέκταση της έρευνας και σε πλήθος άλλων ειδικοτήτων, αφ’ ενός μεν, θα εξέφευγε των ορίων της παρούσας διατριβής (δεδομένης και της απαίτησης για διενέργεια τηλεφωνικής έρευνας, καθώς δεν υπάρχει σχετική βάση δεδομένων), αφ’ ετέρου δε, εκτιμάται πως αυτή δεν θα είχε πολλά περισσότερα να συνεισφέρει σε σχέση με τους στόχους της συγκεκριμένης διατριβής, ενώ, εξ άλλου, εκτιμάται, πως ο βαθμός εξειδίκευσης των αρχιτεκτόνων μηχανικών στο πεδίο των αποκαταστάσεων θα μπορούσε, με ικανοποιητική προσέγγιση, να αποτελέσει το μέτρο για την εκτίμηση του βαθμού σχετικής εξειδίκευσης του συνόλου του τεχνικού κόσμου της περιοχής.

Είναι γεγονός, πως η ιστορική διάσταση των οικιστικών συνόλων στα ελληνικά Πανεπιστήμια και Πολυτεχνεία εντοπίζεται, με τρόπο προνομιακό, στο περιεχόμενο της εκπαίδευσης των αρχιτεκτόνων, τόσο σε θεωρητικά, όσο και σε εργαστηριακά μαθήματα. Μεταξύ των θεωρητικών μαθημάτων είναι η Ιστορία και Θεωρία της Αρχιτεκτονικής, η

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Ιστορία της Πόλης και Πολεοδομίας, η Αρχιτεκτονική Μορφολογία και Ρυθμολογία, η Ανάλυση Παραδοσιακών Κτιρίων και Συνόλων, η Κοινωνιολογία - Ανθρωπολογία του Χώρου, η Ανθρωπολογία και Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, η Ανθρωπολογία και Πολιτισμικές Προσεγγίσεις του Αστικού Χώρου. Τα εργαστηριακά μαθήματα, με αντίστοιχη και θεωρητική υποστήριξη, είναι οι Αποτυπώσεις και Τεκμηρίωση Κτιρίων, η Προστασία και Αποκατάσταση Αρχιτεκτονικών Μνημείων και Συνόλων, η Συντήρηση και Αποκατάσταση Κτιρίων και Συνόλων, η Αποκατάσταση και Επανάχρηση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων, οι Νέες Χρήσεις σε Βιομηχανικά Κτίρια, η Επανάχρηση Κτιρίου, η Ένταξη Κτιρίου σε Παραδοσιακό Περιβάλλον, οι Επεμβάσεις σε Υφιστάμενα Κελύφη, η Αναβάθμιση Αστικών Παραδοσιακών Περιοχών (επίσημοι διαδικτυακοί τόποι των: Αρχιτεκτονικής Σχολής Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, Τμήματος Αρχιτεκτόνων Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Τμήματος Αρχιτεκτόνων Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, Τμήματος Αρχιτεκτόνων Πανεπιστημίου Πατρών, Τμήματος Αρχιτεκτόνων Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Τμήματος Αρχιτεκτόνων Πανεπιστημίου Κρήτης, Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων).

Τα παραπάνω μαθήματα περιέχονται με παρεμφερείς διατυπώσεις στα Προγράμματα Σπουδών όλων των Αρχιτεκτονικών Σχολών της Ελλάδας από 1 έως και 9 φορές κάποια (η Ιστορία Αρχιτεκτονικής). Τα παραπάνω αναφερόμενα είναι μόνο τίτλοι μαθημάτων, καθώς δεν συμπεριλαμβάνονται οι τίτλοι σχετικών ασκήσεων (π.χ. ένταξη νέου κτιρίου σε ιστορικό περιβάλλον κ.ά.), που γίνονται στο πλαίσιο και άλλων συνθετικών μαθημάτων, π.χ. Ειδικών Θεμάτων Συνθέσεων, Ειδικής Κτιριολογίας και Πολεοδομίας.

Η εξειδίκευση των διπλωματούχων αρχιτεκτόνων μηχανικών σε ζητήματα διατήρησης και ανάδειξης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς μπορεί να αναφέρεται σε ακαδημαϊκή και σε επαγγελματική εξειδίκευση.

9.3.2.2 Ακαδημαϊκή εξειδίκευση

- Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Εκτός από τα πολλά προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών που προσφέρονται σε Πανεπιστήμια και Πολυτεχνεία του εξωτερικού, ήδη, από το 1998, τόσο στο Ε.Μ.Π., όσο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

και στο Α.Π.Θ., λειτουργούν Διατμηματικά Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών, με αντικείμενο τη Συντήρηση και Αποκατάσταση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων, ενώ και το τοπικό τμήμα Πολιτικών Μηχανικών ΤΕ του ΤΕΙ Θεσσαλίας στα Τρίκαλα λειτούργησε, από το 2015, το ΠΜΣ "Αρχιτεκτονική & Δομοστατική Αποκατάσταση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων". Αναλυτικά τα συναφή προγράμματα είναι τα εξής:

- "Προστασία, Συντήρηση και Αποκατάσταση Μνημείων Πολιτισμού", Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ, 1998-2018
- Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΠΜΣ) / Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, "Προστασία Μνημείων" με κατευθύνσεις: (α) Συντήρηση και Αποκατάσταση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων και (β) Υλικά και Επεμβάσεις Συντήρησης
- Διατμηματικό - Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) / Τμήμα Αρχιτεκτόνων Πανεπιστημίου Πατρών "Διαχείριση Μνημείων: Αρχαιολογία, Πόλη και Αρχιτεκτονική"
- Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής - Σχολή Μηχανικών - Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) "Αρχιτεκτονική και Δομοστατική Αποκατάσταση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων"
- Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών ΤΕ (Τρίκαλα) του ΤΕΙ Θεσσαλίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) "Αρχιτεκτονική και Δομοστατική Αποκατάσταση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων"

9.3.2.3 Επαγγελματική εξειδίκευση

- Μελετητικά Πτυχία Αρχιτεκτόνων

Σύμφωνα με τον Ν. 3316/2005 (ΦΕΚ 42 Α΄/22-2-2005) «Ανάθεση και εκτέλεση δημοσίων συμβάσεων εκπόνησης μελετών και παροχής συναφών υπηρεσιών και άλλες διατάξεις», άρθρο 1 (Έννοιες - Ορισμοί), παρ. 2α, «Μελέτη» είναι το αποτέλεσμα συστηματικής και αναλυτικής επιστημονικής και τεχνικής εργασίας και έρευνας σε συγκεκριμένο απλό ή σύνθετο γνωστικό αντικείμενο, που αποβλέπει ιδίως στην παραγωγή τεχνικού έργου ή στην επέμβαση σε τεχνικό έργο ή αφορά στο σχεδιασμό και την απεικόνιση τεχνικού έργου ή παραγωγικής διαδικασίας ή σε μεθόδους ανάπτυξης και σχεδιασμού του ευρύτερου χώρου. Η μελέτη έχει την έκταση και το βάθος που απαιτείται

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

με τη σύμβαση, απεικονίζεται δε και παραδίδεται στην αναθέτουσα Αρχή με συγκεκριμένη συμφωνημένη μορφή.

Σύμφωνα με το ΠΔ 138 (ΦΕΚ 185 Α΄/ 24-9-2009) "Μητρώα Μελετητών και Εταιρειών Μελετών", άρθρο 1 (Έννοιες - Ορισμοί), παρ.4, «Κατηγορίες Μελετών» είναι οι αναγραφόμενες στο άρθρο 2 παρ. 2 του ν. 3316/2005, όπως ισχύει κάθε φορά και υποδηλώνουν το ιδιαίτερο επιστημονικό πεδίο απασχόλησης των εγγεγραμμένων σε αυτές, με βάση τις εξειδικευμένες επιστημονικές ή τεχνικές γνώσεις τους, όπως αυτές προκύπτουν από τους τίτλους σπουδών και την εμπειρία τους.

Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, μεταξύ των μελετών οι οποίες, ανάλογα με το αντικείμενό τους, διακρίνονται σε 28 κατηγορίες, τα μνημεία, τα παραδοσιακά κτίρια και οικισμούς αφορά η:

Κατηγορία 7. Ειδικές Αρχιτεκτονικές Μελέτες

- διαμόρφωσης εσωτερικών και εξωτερικών χώρων,
- *μνημείων*,
- *αποκατάστασης - διατήρησης παραδοσιακών κτιρίων και οικισμών* και
- τοπίου.

Κατά την πρόσφατη (20/5/2018) αναζήτηση ατομικών μελετητικών πτυχίων στην Κατηγορία 7 (Ειδικές Αρχιτεκτονικές Μελέτες), στον ιστότοπο του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών / Γενική Γραμματεία Υποδομών / Δνση Μητρώων / Δ’ Τμήμα Μητρώου Μελετητών (http://www.ypex-mele.gr/searchEponimo.asp), βρέθηκαν 1992 αποτελέσματα. Αυτός ο αριθμός αντιπροσωπεύει, σε ποσοστό, το 10,8% των 18362 αρχιτεκτόνων μηχανικών μελών του ΤΕΕ, σύμφωνα με τον ιστότοπό του (http://portal.tee.gr/portal/page/portal/TEE/TEE_MEMBERS, προσβάσιμο την 27/5/2018).

- Εργοληπτικά Πτυχία Αρχιτεκτόνων

Σύμφωνα με τον Ν.1418/84, που ρυθμίζει ζητήματα Μητρώου Εμπειρίας Κατασκευαστών (ΜΕΚ), σ’ αυτό έχουν δικαίωμα εγγραφής και κατάταξης όλοι οι διπλωματούχοι μηχανικοί μέλη ΤΕΕ, καθώς επίσης Γεωτεχνικοί (Γεωπόνοι, Δασολόγοι, Γεωλόγοι), πτυχιούχοι υπομηχανικοί και πτυχιούχοι ΤΕΙ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στο ΜΕΚ υπάρχουν οι εξής κατηγορίες έργων: 1. Οδοποιίας, 2. *Οικοδομικά,* 3. Υδραυλικά, 4. Λιμενικά, 5. Ηλεκτρομηχανολογικά, 6. Βιομηχανικά - Ενεργειακά και οι παρακάτω κατηγορίες εξειδικευμένων εργασιών: 1. Πλωτά έργα & εγκαταστάσεις Ναυπηγείων, 2. Έργα σηράγγων, 3. Έργα αποκαλύψεων μεταλλείων, 4. Έργα γεωτρήσεων, 5. Έργα μεταλλουργικών βιομηχανιών, 6. Έργα καθαρισμού και επεξεργασίας νερού & υγρών, στερεών & αερίων αποβλήτων, 7. Έργα χημικών βιομηχανιών, 8. Έργα ηλεκτρονικού εξοπλισμού, 9. Έργα πρασίνου.

Στις ανωτέρω κατηγορίες έργων και εξειδικευμένων εργασιών με βάση τα Π.Δ. 472/85 και Π.Δ.368/94 έχουν δικαίωμα εγγραφής οι μηχανικοί κατά ειδικότητα. Οι Αρχιτέκτονες στην *κατηγορία 2 (Οικοδομικά)* και εξειδικευμένη εργασία 9 (Έργα πρασίνου). Επίσης στην κατηγορία 2, μεταξύ και άλλων κατηγοριών έργων εγγράφονται οι Πολιτικοί Μηχανικοί και οι Τοπογράφοι Μηχανικοί.

Σε πρόσφατη (20/5/2018) αναζήτηση στον ιστότοπο του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών / Γενική Γραμματεία Υποδομών / Δνση Μητρώων / Β’ Τμήμα Μητρώου Εργοληπτικών Επιχειρήσεων (http://www.ypexd15.gr/Default.aspx?tabid=128), βρέθηκαν 2331 με ατομικό ΜΕΕΠ, 2468 στελέχη ΜΕΕΠ, 6365 ελεύθεροι, συνολικά 11164 επιχειρήσεις και 6365 Εργοληπτικές Επιχειρήσεις στην κατηγορία "*Οικοδομικά*".

9.3.2.4 Πραγματοποίηση της έρευνας

Προκειμένου να διερευνηθεί αν το επιστημονικό δυναμικό της περιοχής διαθέτει την αναγκαία ακαδημαϊκή ή/και έπαγγελματική εξειδίκευση για τη διαχείριση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, διεξήχθη τηλεφωνική έρευνα μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Τρικάλων και των αρχιτεκτόνων μηχανικών του ΤΕΕ τμήματος Κεντρικής και Δυτικής Θεσσαλίας, στο οποίο υπάγεται ο Ν. Τρικάλων, με σκοπό να διαπιστωθεί ποιο είναι το ποσοστό, μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών Ν. Τρικάλων και τμήματος Κεντρικής και Δυτικής Θεσσαλίας του ΤΕΕ, που διαθέτει:

- Ακαδημαϊκή εξειδίκευση

- μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών (ΜΤΣ) σχετικό με τις Αποκαταστάσεις (Restauro)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Επαγγελματική εξειδίκευση

- μελετητικό πτυχίο δημοσίων έργων Κατηγορίας 7 (ειδικές αρχιτεκτονικές μελέτες μνημείων, αποκατάστασης - διατήρησης παραδοσιακών κτηρίων και οικισμών)
- εργοληπτικό πτυχίο δημοσίων έργων με εμπειρία στις Αποκαταστάσεις.

Η έρευνα αφορούσε εκτός από τον Ν. Τρικάλων, επίσης και τους νομούς Λάρισας και Καρδίτσας, που συναποτελούν το τμήμα Κεντρικής και Δυτικής Θεσσαλίας του ΤΕΕ. Εντοπίστηκαν στο τηλέφωνο και συμμετείχαν στην έρευνα, κατά νομό: 87 από τους 101 εγγεγραμμένους στην Καρδίτσα (ποσοστό 86,1%), 350 από τους 403 στη Λάρισα (86,8%) και 122 από τους 154 στα Τρίκαλα (79,2%).

Γράφημα 16: Ποσοστό των αρχιτεκτόνων μηχανικών, εγγεγραμμένων στο ΤΕΕ / Τμήμα Κεντρικής Δυτικής Θεσσαλίας, που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

9.3.2.5 Αποτελέσματα της έρευνας

- Κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (ΜΤΣ) σχετικού με τις Αποκαταστάσεις (Restauro)

Γράφημα 17: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Καρδίτσας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών (ΜΤΣ) σχετικού με τις Αποκαταστάσεις.

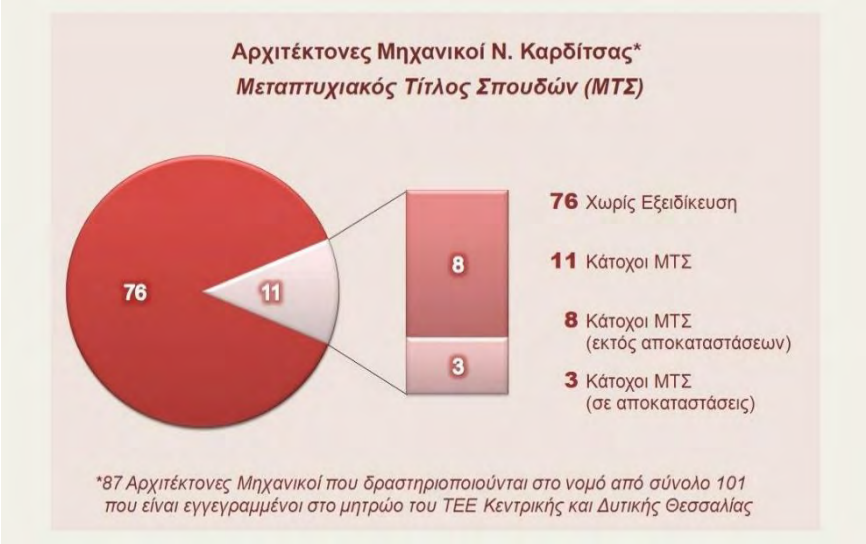

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Γράφημα 18: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Λάρισας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών (ΜΤΣ) σχετικού με τις Αποκαταστάσεις.

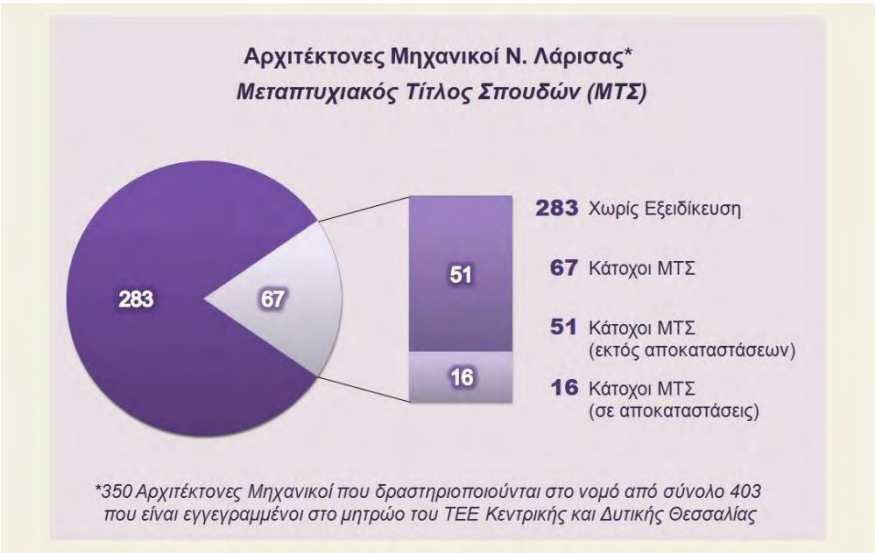

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 19: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Τρικάλων που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών (ΜΤΣ) σχετικού με τις Αποκαταστάσεις.

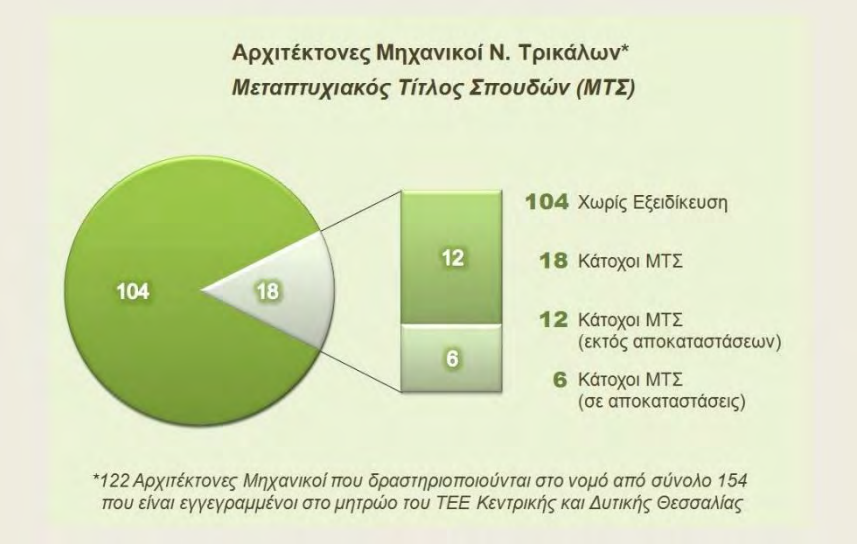

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Τα ποσοστά των αρχιτεκτόνων μηχανικών, κατόχων μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (ΜΤΣ) σχετικού με τις Αποκαταστάσεις (Restauro), στους τρεις νομούς, δεν διαφοροποιούνται σημαντικά από το ποσοστό του τμήματος Κεντρικής και Δυτικής Θεσσαλίας του ΤΕΕ (4,5% ή 25 στους 559), με τη Λάρισα να βρίσκεται ακριβώς στο 4,5% (16 στους 350), την Καρδίτσα να υστερεί λίγο, με ποσοστό 3,5% (3 στους 87) και τα Τρίκαλα να εμφανίζουν το υψηλότερο ποσοστό 4,9% (6 στους 122).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Κάτοχοι μελετητικού πτυχίου δημοσίων έργων Κατηγορίας 7 (ειδικές αρχιτεκτονικές μελέτες μνημείων, αποκατάστασης - διατήρησης παραδοσιακών κτηρίων και οικισμών)

Γράφημα 20: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Καρδίτσας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μελετητικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων Κατηγορίας 7.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Γράφημα 21: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Λάρισας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μελετητικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων Κατηγορίας 7.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 22: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Τρικάλων που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Μελετητικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων Κατηγορίας 7.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Τα ποσοστά των αρχιτεκτόνων μηχανικών, κατόχων, μελετητικού πτυχίου δημοσίων έργων Κατηγορίας 7 (ειδικές αρχιτεκτονικές μελέτες μνημείων, αποκατάστασης - διατήρησης παραδοσιακών κτηρίων και οικισμών), στους τρεις νομούς, παρουσιάζουν ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις, σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό του τμήματος Κεντρικής και Δυτικής Θεσσαλίας του ΤΕΕ (8,4% ή 47 στους 559), με τα Τρίκαλα να βρίσκονται πιο κοντά στο γενικό ποσοστό με 9,0% (11 στους 122), την Λάρισα να υστερεί λίγο, με ποσοστό 7,5% (26 στους 350) και την Καρδίτσα να εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό 11,0% (10 στους 87).

Το ποσοστό αυτό προσεγγίζει το γενικό ποσοστό (10,8%) ατομικών μελετητικών πτυχίων στην Κατηγορία 7 / Ειδικές Αρχιτεκτονικές Μελέτες (συνολικά 1992 πτυχία μεταξύ των 18362 αρχιτεκτόνων μηχανικών μελών του ΤΕΕ), όπως προκύπτει από τα στοιχεία του επίσημου ιστότοπου του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών / Γενική Γραμματεία Υποδομών / Δνση Μητρώων / Δ' Τμήμα Μητρώου Μελετητών (http://www.ypex-mele.gr/searchEponimo.asp) και του επίσημου ιστότοπου του ΤΕΕ (http://portal.tee.gr/portal/page/portal/TEE/TEE_MEMBERS, προσβάσιμο 27/5/2018).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Κάτοχοι εργοληπτικού πτυχίου δημοσίων έργων με εμπειρία στις Αποκαταστάσεις

Γράφημα 23: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Καρδίτσας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Εργοληπτικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων με εμπειρία στις Αποκαταστάσεις.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Γράφημα 24: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Λάρισας που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Εργοληπτικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων με εμπειρία στις Αποκαταστάσεις.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 25: Ποσοστό μεταξύ των αρχιτεκτόνων μηχανικών του Ν. Τρικάλων που συμμετείχαν στην τηλεφωνική έρευνα και είναι Κάτοχοι Εργοληπτικού Πτυχίου Δημοσίων Έργων με εμπειρία στις Αποκαταστάσεις.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Τα ποσοστά των αρχιτεκτόνων μηχανικών, κατόχων εργοληπτικού πτυχίου δημοσίων έργων με εμπειρία στις Αποκαταστάσεις, στους τρεις νομούς, παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές, τόσο μεταξύ τους, όσο και με το συνολικό ποσοστό του τμήματος Κεντρικής και Δυτικής Θεσσαλίας του ΤΕΕ (5,0% ή 28 στους 559), με τη Λάρισα να βρίσκεται πιο κοντά στο γενικό ποσοστό με 4,0% (14 στους 350), τα Τρίκαλα να υστερούν, με ποσοστό 3,3% (4 στους 122) και την Καρδίτσα να εμφανίζει και πάλι το υψηλότερο ποσοστό 11% (10 στους 87).

Εδώ, στατιστικά σημαντικές εμφανίζονται και οι διαφοροποιήσεις των ποσοστών μεταξύ των εργοληπτών που δήλωσαν πως διαθέτουν εμπειρία σε Αποκαταστάσεις. Έτσι ενώ το γενικό ποσοστό (σε επίπεδο ΤΕΕ τμήμα ΚΔΘ) είναι 32,9% (28 που δήλωσαν σχετική εμπειρία μεταξύ των 85 εργοληπτών), στην Λάρισα το ποσοστό αυτό είναι 26,9% (14 στους 52 εργολήπτες), στα Τρίκαλα ακόμη χαμηλότερο, μόλις 21,0% (4 στους 19 εργολήπτες), με την Καρδίτσα να εμφανίζει σημαντικά υψηλότερο ποσοστό 71,4% (καθώς οι 10 από τους 14 εργολήπτες του νομού δήλωσαν πως διαθέτουν εμπειρία σε έργα Αποκαταστάσεων).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

9.3.2.6 Βαθμός εξοικείωσης της πόλης, των φορέων, υπηρεσιών και πολιτών της με τις νέες τεχνολογίες

Ο Δ. Τρικκαίων, για περισσότερο από μια δεκαετία, εφαρμόζει καινοτόμες δράσεις, αξιοποιώντας τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας, τέτοιες όπως το e-ΚΕΠ (Αυτοματοποιημένο Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολίτη) με μηχανήματα τύπου ΑΤΜ, που παρέχουν, 24 ώρες το εικοσιτετράωρο, τη δυνατότητα στους πολίτες να ζητούν και να εκτυπώνουν δημοτική ενημερότητα, πιστοποιητικά δημοτολογίου και άλλα έγγραφα. Ήταν τον Οκτώβριο του 2005, που προχώρησε στη δημιουργία ασύρματου δικτύου παροχής δωρεάν πρόσβασης στο διαδίκτυο, για πολίτες κι επισκέπτες της πόλης των Τρικάλων, πρωτοπόρο για τα ελληνικά δεδομένα, κερδίζοντας τον τίτλο της "πρώτης ψηφιακής πόλης" στην Ελλάδα, με τριαντατρείς συνολικά κόμβους, τύπου Hot Spot, σήμερα, σε διάφορα σημεία της πόλης..

Οι προαναφερόμενες δράσεις δεν αποτελούν μεμονωμένες αποσπασματικές ενέργειες, αλλά είναι ενταγμένες στη συνειδητή επιλογή σταθερού προσανατολισμού προς το μέλλον και την καινοτομία, που χαρακτηρίζει τον Δ. Τρικκαίων, κι επιτυγχάνεται, με την αρωγή της Αναπτυξιακής Ανώνυμης Εταιρείας του, με την επωνυμία "e-Trikala ΑΕ" (με το 99% του μετοχικού κεφαλαίου να ανήκει στο δήμο και το 1% στο Εμπορικό Επιμελητήριο Τρικάλων), μέσα από την αξιοποίηση σχετικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων, στην επιδίωξη αποδοτικότερων υπηρεσιών προς τον πολίτη, βελτίωσης της καθημερινότητας και της εικόνας της πόλης κι εξοικονόμησης πόρων.

Ήδη, με τον νέο Οργανισμό Εσωτερικής Υπηρεσίας, που ψηφίστηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο, τον Φεβρουάριο του 2017, ο Δ. Τρικκαίων απέκτησε και το αυτοτελές "Τμήμα Έξυπνης Πόλης (Smart Trikala)", με βασική αποστολή τη χάραξη και εφαρμογή καινοτόμων στρατηγικών σε θέματα οργάνωσης, προγραμματισμού, ανάπτυξης, καινοτομίας, ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, επιχειρηματικότητας, τουρισμού, μεταφορών, περιβάλλοντος, διαφάνειας, εσωτερικού ελέγχου και διασφάλισης ποιότητας.

Μερικές από τις πιο πρόσφατες καινοτόμες δράσεις του Δ. Τρικκαίων είναι οι ακόλουθες:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Από τον Σεπτέμβριο του 2015 έως τον Μάρτιο του 2016, στο πλαίσιο της συμμετοχής του δήμου στο πρόγραμμα CityMobil2, δρομολόγησε, πιλοτικά, τέσσερα αστικά λεωφορεία χωρίς οδηγό. Στα Τρίκαλα, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες περιοχές (Μιλάνο-Ιταλία, Λεόν-Ισπανία, Λα Ροσέλ-Γαλλία και Βαντάα-Φινλανδία), που δρομολόγησαν τα οχήματα σε προστατευμένο περιβάλλον, τα λεωφορεία κινήθηκαν μέσα στον αστικό ιστό, έξι ημέρες την εβδομάδα, δώδεκα ώρες την ημέρα, σε τακτικά και έκτακτα δρομολόγια δύο γραμμών, μεταφέροντας συνολικά πάνω από δώδεκα χιλιάδες επιβάτες. Ήδη (Σεπτέμβριος 2018) με τη συμμετοχή του δήμου στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα AVINT, το οποίο υλοποιεί η e-trikala ΑΕ, το Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Συστημάτων Επικοινωνιών και Υπολογιστών (ΕΠΙΣΕΥ) του ΕΜΠ και η εταιρεία SPACE HELLAS, η πιλοτική χρήση τους περνά στο επόμενο στάδιο, την καθημερινή χρήση τους για εξυπηρέτηση των πολιτών.

Εικόνες 69, 70 και 71: Το λεωφορείο χωρίς οδηγό, beacon στην περίφραξη του αρχαιολογικού χώρου του Ασκληπιείου και πινακίδα ενημέρωσης για τη διαδρομή "Βόλτα στα Τρίκαλα", οκτώ σημείων του κέντρου της πόλης, με σήμανση QR code, στην κεντρική γέφυρα των Τρικάλων.

Πηγή: http://www.kathimerini.gr/853069/article/epikairothta/ellada/sta-trikala-h-pio-epityxhmenh-ston-kosmo-pilotikh-xrhsh-lewforeiwn-xwris-odhgo, https://trikalacity.gr/beacons/ και https://trikalacity.gr/on-line-voithos-gia-volta-sta-trikala/.

Τον Σεπτέμβριο του 2016, εγκαταστάθηκαν στην πόλη των Τρικάλων τα beacons, ένα ηλεκτρονικό σύστημα που παρέχει πληροφορίες για πέντε σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος (Ασκληπιείο, Κεντρική Πεζογέφυρα, Παλαιές Φυλακές, Φρούριο, Τζαμί), προσκαλώντας τον επισκέπτη, μέσω ειδοποίησης στο κινητό ή το τάμπλετ, να τα προσέξει και να μεταβεί αυτόματα στην ιστοσελίδα του Δήμου, όπου υπάρχουν οι πληροφορίες.

Τον Σεπτέμβριο του 2018, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της Ευρωπαϊκής Εβδομάδας Κινητικότητας, ο Δ. Τρικκαίων δημιούργησε την τουριστική διαδρομή "Βόλτα στα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Τρίκαλα", μήκους περίπου 2 χλμ, με την τοποθέτηση σχετικών πινακίδων ενημέρωσης με σήμανση QR codes, σε οκτώ επισκέψιμα σημεία και μνημεία του κέντρου.

Επίσης τον Σεπτέμβριο του 2018, δημιούργησε την εφαρμογή Trikala Check App, μέσω της οποίας οι χρήστες της έχουν την δυνατότητα καταχώρησης και παρακολούθησης της πορείας αιτημάτων πολιτών, ενημέρωσης, ανακοινώσεων και εκδηλώσεων, καθώς και εντοπισμού σημείων ενδιαφέροντος σε χάρτη και χρήσιμων πληροφοριών, όπως τηλέφωνα, εφημερεύοντα φαρμακεία και βενζινάδικα.

Με τη συμμετοχή στο πρόγραμμα ELVITEN, που για τον Δ. Τρικκαίων αφορά την κυκλοφορία και συγχρηματοδοτείται από την Ε.Ε. μέσω του προγράμματος "HORIZON 2020", υλοποιείται, δε, σε 6 ευρωπαϊκές πόλεις (επίσης σε Βερολίνο, Ρώμη, Μπάρι, Γένοβα, Μάλαγα), τον προσεχή Νοέμβριο, αποκτά δέκα ελαφρά ηλεκτροκίνητα οχήματα (https://trikalacity.gr/smart-trikala/).

Μέσω της χρήσης των εφαρμογών νέων τεχνολογιών, οι πολίτες της πόλης των Τρικάλων επωφελούνται πολλαπλά, καθώς, εκτός από την απλούστευση των καθημερινών τους συναλλαγών και της επικοινωνίας με τις υπηρεσίες του δήμου, επίσης εξοικειώνονται με ένα σύγχρονο τρόπο άμεσης ενημέρωσης και συμμετοχής τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

10 ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ (μέσω ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων)

10.1 Ποιοτική έρευνα

10.1.1 Απόψεις φορέων των Τρικάλων για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου και το καθεστώς προστασίας του, μέσω δομημένου ερωτηματολογίου

Καθώς στο ζήτημα της διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς εμπλέκονται φορείς διαφόρων κατηγοριών:

- δημόσιοι -κράτος – ΥΔΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ/ΥΠΕΚΑ/ΥΠΑΠΕΝ/ΥΠΕΝ
  \
  ΥΠΠΟ
  -αυτοδιοίκηση – Περιφέρειες
  \
  Δήμοι
- ιδιωτικοί (ιδιοκτήτες, μελετητές, κατασκευαστές, επιχειρηματίες, επενδυτές),
- της κοινωνίας των πολιτών (επαγγελματικοί σύλλογοι και ενώσεις, πολιτιστικοί σύλλογοι, ΜΚΟ),

οι οποίοι έχουν διαφοροποιημένη άποψη σχετικά με το θέμα, λόγω της φύσης της δραστηριότητας του καθενός, αλλά και λόγω των διαφορετικών στόχων τους, που ενίοτε είναι αντίθετοι και αντικρουόμενοι,
ενώ σημαντική είναι επίσης η άποψη για τη διαχείριση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, που έχουν

- οι ακαδημαϊκοί φορείς (Πανεπιστήμια και ΤΕΙ)

καθώς η τριτοβάθμια εκπαίδευση, εκτός του ότι παράγει το εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό στον τομέα των αποκαταστάσεων, επίσης, με τις μορφωτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές της διαστάσεις, συμβάλλει στη διαμόρφωση της συνείδησης και της κουλτούρας της κοινωνίας, αλλά και

- οι πολιτικοί και τα κόμματα, καθώς και
- οι δημοσιογράφοι και τα ΜΜΕ

που αναφέρονται ως "διαμορφωτές της κοινής γνώμης" (opinion makers),

στο πλαίσιο της μελέτης περίπτωσης, για το Βαρούσι των Τρικάλων, επιδιώχθηκε η **καταγραφή των στάσεων αυτών των φορέων**, σχετικά με την Ιστορικότητα, την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά και τη διαχείρισή της, **μέσω δομημένου ερωτηματολογίου, που απευθύνθηκε σε εκπροσώπους φορέων, στην πόλη των Τρικάλων**.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 8: Ερωτώμενοι εκπρόσωποι Φορέων των Τρικάλων μέσω Ερωτηματολογίου

Φορείς των Τρικάλων / Εκπρόσωποι	**Πλήθος ερωτώμενων**	**Πλήθος ερωτήσεων**
• Δήμος Τρικκαίων / Δήμαρχος • Δήμος Τρικκαίων / Αντιδήμαρχος Οικονομικών • Δήμος Τρικκαίων / πρώην Αντιδήμαρχος Πολιτισμού, Αντιπρόεδρος 'Κέντρου Έρευνας Βασίλης Τσιτσάνης' • Δήμος Τρικκαίων / Υπάλληλος Πολεοδομίας - Πολιτικός Μηχανικός • Δήμος Τρικκαίων / πρώην Προϊσταμένη Τεχνικών Υπηρεσιών • Δήμος Τρικκαίων / Προϊσταμένη Τεχνικών Υπηρεσιών και Προγραμματισμού • Δήμος Τρικκαίων / πρώην Διευθύντρια Τεχνικών Υπηρεσιών • 'Smart City Τρίκαλα' /Δημοτικός Υπάλληλος • 'E-trikala' / Διευθύνων Σύμβουλος • Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Π.Ε. Τρικάλων / Υπάλληλος • Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Π.Ε. Τρικάλων / Υπάλληλος • ΣΑΔΑΣ-ΤΕΕ / Αρχιτέκτονας μέλος ΔΣ ΣΑΔΑΣ, μέλος Αντιπροσωπείας ΤΕΕ • ΤΕΕ Τμ.ΚΔΘ Ν.Ε. Τρικάλων / Πρόεδρος, Πολιτ. Μηχανικός • Υπεραστικό ΚΤΕΛ Τρικάλων / Οδηγός, μέτοχος • Αστικό ΚΤΕΛ Τρικάλων / Οδηγός, μέτοχος • ΤΑΧΙ / Οδηγός • 'Ίδρυμα Παντελιδάκη' / Πρόεδρος και διαχειριστής ξενοδοχείου Παντελιδάκη • ΕΦΑ Τρικάλων / Προϊσταμένη • ΕΦΑ Τρικάλων / Πολιτικός Μηχανικός • ΕΦΑ Τρικάλων / Αρχαιολόγος • Εμπορικό Επιμελητήριο / Διοικητικός Προϊστάμενος • Εμπορικός Σύλλογος Τρικάλων / μέλος • Ιδιοκτήτρια καταστήματος εστίασης στα Μανάβικα • Τράπεζα (Eurobank) / Τραπεζικός υπάλληλος • ΤΕΙ Θεσσαλίας (Τρίκαλα) / Πρώην Διευθύντρια ΠΜΣ "Αρχιτεκτονική & Δομοστατική Αποκατάσταση Ιστορικών Κτηρίων και Συνόλων" • Βουλευτής Τρικάλων • Βουλευτής Τρικάλων • Εφημερίδα Τρικάλων ΕΡΕΥΝΑ / Δημοσιογράφος • Ηλεκτρονική εφημερίδα trikalaola / Δημοσιογράφος • Ραδιόφωνο 'Νέα Λέσχη' / Ραδιοφωνικός παραγωγός • Ραδιόφωνο 'Μεταδεύτερο' / Ραδιοφωνικός παραγωγός • 'Πολιτιστικός Σύλλογος Βαρούσι Τρικάλων' / Πρόεδρος Δ.Σ.	**32** ερωτημματολόγια	**20** ερωτήσεις

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

10.1.2 Απόψεις, μέσω συνεντεύξεων, Εκπροσώπων Φορέων ευρύτερου γεωγραφικού χώρου για τα Κέντρα των πόλεων και το καθεστώς προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας τους

Πριν την διενέργεια της έρευνας **καταγραφής των στάσεων των φορέων των Τρικάλων** και με σκοπό, αφ' ενός μεν την κατανόηση του ζητήματος και σε τυχόν διαστάσεις που δεν έχουν ανακύψει από την επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, και αφ' ετέρου την ανάδειξη τυχόν νέων απόψεων και θέσεων, πραγματοποιήθηκε μια **αρχική έρευνα, μέσω συνεντεύξεων, στην οποία συμμετέχει ένα μικρό μόνο δείγμα (δώδεκα) ερωτώμενων**.

Η ποιοτική αυτή έρευνα είχε ως σκοπό επίσης τη διατύπωση των κατάλληλων ερωτήσεων στο δομημένο ερωτηματολόγιο, μεταξύ των εκπροσώπων των φορέων της περιοχής μελέτης.

Επιδιώχθηκε το δείγμα των ερωτώμενων, κατά την αρχική ποιοτική έρευνα, να είναι κατά το δυνατόν αντιπροσωπευτικό, τόσο σχετικά με την εκπροσώπηση φορέων (κεντρική διοίκηση, αυτοδιοίκηση, ιδιώτες μελετητές και κατασκευαστές), όσο και σχετικά με τη γεωγραφική τους προέλευση (Τρίκαλα, αλλά και ευρύτερος γεωγραφικός χώρος: κοντινοί νομοί με πόλεις με ανάλογα χαρακτηριστικά ιστορικού κέντρου), ώστε να αποφευχθεί, κατά το δυνατόν, ο κίνδυνος καταγραφής μιας τυχόν περιορισμένης άποψης, που μπορεί να οφείλεται σε ενδεχόμενες τοπικές ή άλλες ιδιαιτερότητες.

Εκτός από τα δύο προαναφερόμενα κριτήρια (εκπροσώπηση φορέα, γεωγραφική προέλευση) για την επιλογή των ερωτώμενων, λήφθηκε, επίσης, υπ' όψη η εμπλοκή τους στο αντικείμενο της διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, αλλά και (για τους εκπροσώπους της κεντρικής διοίκησης και αυτοδιοίκησης) η θέση ευθύνης που κατέχουν στην ιεραρχία, ως ελάχιστα εχέγγυα καλής γνώσης του ζητήματος, όσον αφορά τόσο τη θεωρητική αντίληψη, όσο και τη διαχειριστική εμπειρία (ακολουθεί Πίνακας Ερωτώμενων).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 9: Συνεντεύξεις - Κατάλογος Ερωτώμενων

Προέλευση	**Κεντρική διοίκηση**		**Αυτοδιοίκηση**		**Ιδιώτες Μηχανικοί**
Τρίκαλα			Διευθύντρια Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Τρικκαίων		Αρχιτέκτων Εργολάβος Δ.Ε. Αναστηλωτής
Λάρισα	Προϊσταμένη Εφορείας Αρχαιοτήτων Λάρισας				Πολιτικός Μηχανικός Μελετητής Δ.Ε. πρ. Δημοτικός Σύμβουλος
Ελασσόνα			Αντιδήμαρχος Πολεοδομίας Δήμου Ελασσόνας	πρ. Προϊσταμένη Υπηρεσίας Δόμησης Δήμου Ελασσόνας	
Ιωάννινα	πρ. Προϊστάμενος Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Ηπείρου		Περιφερειάρχης Ηπείρου		
Καστοριά	Προϊσταμένη Εφορείας Αρχαιοτήτων Καστοριάς		Αντιδήμαρχος Πολιτισμού – Τουρισμού – Επιχειρηματικότητας Δήμου Καστοριάς		
ΥΠΕΝ / ΥΠΠΟ	πρ. Αναπλ. Υπουργός ΠΕΝ	Πολιτικός Μηχανικός Τ.Υ. Διεύθυνσης Νεωτέρων και Σύγχρονων Μνημείων ΥΠΠΟ			

10.1.3 Απόψεις των κατοίκων του Βαρουσίου για το εργαλείο της Ανάπλασης

Παράλληλα με το ερωτηματολόγιο για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου σε 80 κατοίκους του (ποσοτική έρευνα), διεξήχθη και αναγνωριστική έρευνα με ποιοτικά χαρακτηριστικά, προκειμένου να καταγραφούν οι απόψεις κατοίκων του Βαρουσίου για ζητήματα Ανάπλασης.

Πρόκειται για συνεντεύξεις από 12, μεταξύ των πλέον διαθέσιμων για συζήτηση ερωτώμενων, που είχαν αναγνωριστικό και φαινομενικά ανεπίσημο χαρακτήρα (υπό μορφή θεωρητικής συζήτησης). Οι 25 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου διατυπώθηκαν χωρίς άκαμπτη διατύπωση ή αυστηρή σειρά.

Η ευέλικτη διαχείριση της ροής της συζήτησης, κατά περίπτωση, συνέβαλε στο να απαντηθούν με τρόπο αβίαστο οι 25 ερωτήσεις (οι περισσότερες από τις οποίες είναι ανοικτού τύπου, επιδεχόμενες αυθόρμητες απαντήσεις και ελεύθερη διατύπωση) και να καταγραφούν οι γνώσεις και οι απόψεις κατοίκων του Βαρουσίου για το ζήτημα της Ανάπλασης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Η επιλογή αυτής της ερευνητικής μεθόδου έγινε κυρίως για να μη δημιουργηθούν άκαιρα και αδικαιολόγητα στους κατοίκους του Βαρουσίου προσδοκίες κάποιας άμεσης Ανάπλασης, η οποία άλλωστε δεν επίκειται. Τα ευρήματα αυτής της έρευνας δεν είναι δυνατόν να γενικευθούν, δεν είναι αναγώγιμα σε κλίμακα γενικού πληθυσμού της συνοικίας, καθώς αφορούν τις συγκεκριμένες συνθήκες και συγκεκριμένο μόνο, μικρό αριθμό ερωτώμενων. Η καταγραφή των απόψεών τους όμως είναι ενδεικτική του βαθμού γνώσης και ενημέρωσης, που έχουν οι κάτοικοι του Βαρουσίου για το ζήτημα της Ανάπλασης.

Η συμβολή της ποιοτικής καταγραφής των απόψεων και στάσεων αυτού του μικρού δείγματος των κατοίκων του Βαρουσίου έγκειται στη δυνατότητα να ενσωματωθούν αυτές ως ερωτήματα, σε μελλοντικό δομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο θα απευθυνθεί σε μεγάλο δείγμα των κατοίκων του Βαρουσίου, στο πλαίσιο μιας μελλοντικής Ανάπλασης, προκειμένου να μετρηθεί η εμβέλειά τους μεταξύ των κατοίκων της ιστορικής συνοικίας.

Το τυχόν διαπιστούμενο έλλειμμα γνώσης ή ενημέρωσης θα μπορούσε να αναδείξει την αναγκαιότητα ανάληψης στοχευμένων δράσεων ενημέρωσης-ευαισθητοποίησης των κατοίκων του Βαρουσίου στα ζητήματα της Ανάπλασης, προκειμένου να επιδιωχθεί η επιθυμητή κοινωνική συναίνεση.

Για τη διατύπωση των σχετικών ερωτήσεων, αξιοποιήθηκε το υπόδειγμα ερωτηματολογίου από σχετική έρευνα του Ε.Μ.Π. και της Γ. Γ. Έρευνας και Τεχνολογίας, που παρατίθεται στο Παράρτημα ΙΙ της έκδοσης του Τ.Ε.Ε. του 1995 «Αστική Ανάπλαση» (ερωτήσεις 45-51, Στεφάνου κ.ά.: 338), προσαρμοσμένο στις συνθήκες και τους στόχους της παρούσας έρευνας.

Πίνακας 10: Συνεντεύξεις για το εργαλείο της Ανάπλασης

Σε ΠΟΙΟΝ απευθύνονται	ΠΛΗΘΟΣ Συντεύξεων	ΠΛΗΘΟΣ Ερωτήσεων
Σε κατοίκους του Βαρουσίου	**12** συνεντεύξεις	25 ερωτήσεις

Στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄ παρατίθεται δείγμα Ερωτηματολογίου για τις Απόψεις των κατοίκων του Βαρουσίου σχετικά με το εργαλείο της Ανάπλασης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

10.2 Ποσοτική έρευνα

10.2.1 Απόψεις κατοίκων του Βαρουσίου, κατοίκων της πόλης των Τρικάλων, επισκεπτών και επιχειρηματιών για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου

για τον έλεγχο των επί μέρους Υποθέσεων Εργασίας, που σχετίζονται με την Ιστορικότητα του Βαρουσίου, όπως αυτές εξειδικεύονται ακολούθως:

1. Η συνοικία του Βαρουσίου, διαθέτει Ιστορική Φυσιογνωμία, που η αναγκαιότητα διατήρησής της αναγνωρίζεται από ντόπιους κι επισκέπτες της πόλης των Τρικάλων.
2. Παρά τις χαρακτηριστικές απώλειες **αυθεντικών** στοιχείων, η συνολική εξέλιξή της, στο χρόνο, δεν θεωρείται ιδιαίτερα αρνητική από ντόπιους κι επισκέπτες.
3. Η προτεραιότητα προστασίας από την καταστροφή των **αυθεντικών** Ιστορικών Κτηρίων δεν είναι συνειδητοποιημένη ανάγκη μεταξύ ντόπιων και επισκεπτών, αφού θεωρείται πως αυτή η απώλεια αναπληρώνεται σε κάποιο βαθμό με αντίγραφα στην ίδια θέση, ενώ η κατάλληλη αρχιτεκτονική για τα νέα κτήρια στο Βαρούσι αποτελεί σημείο αμφιλεγόμενο.
4. Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας του Βαρουσίου, θεωρείται γενικά αυστηρό, ακόμη κι από εκείνους που δεν είναι πάντα σε θέση να το γνωρίζουν.
5. Η **καταστρατήγηση του θεσμικού πλαισίου** προστασίας θεωρείται πως ευθύνεται για την καταστροφή των Ιστορικών Κτιρίων και την ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική, ενώ ως **κυριότερος παράγοντας** καταστρατήγησής του (μαζί με τους ιδιοκτήτες των κτιρίων και τους ιδιώτες μηχανικούς-εργολάβους) θεωρείται **η πολεοδομία και οι λοιπές υπηρεσίες**, όχι πάντοτε επί τη βάσει στοιχείων, αλλά ενίοτε στο πλαίσιο της διάχυτης αντίληψης περί διαφθοράς στη δημόσια διοίκηση.

10.2.2 Απόψεις κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων και την Ιστορικότητα

για τον έλεγχο των επί μέρους Υποθέσεων Εργασίας, που σχετίζονται με τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων, όπως αυτές εξειδικεύονται ακολούθως:

1. Η πόλη των Τρικάλων, κυρίως στο κέντρο της, διατηρεί την Ιστορική της **Φυσιογνωμία**, η οποία όχι μόνον δεν αποτελεί τροχοπέδη στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά αντιθέτως ευνοεί την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

2. Χάρις στην Ιστορική της **Φυσιογνωμία**, η πόλη των Τρικάλων μπορεί επίσης να προσελκύσει επισκέπτες-τουρίστες και νέους κατοίκους.
3. Τα πλέον χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης της πόλης των Τρικάλων συναρτώνται με την Ιστορικότητά της.

Πίνακας 11: Ποσοτική έρευνα πεδίου με ερωτηματολόγια (διαδικασία face to face)

	Σε ΠΟΙΟΝ απευθύνονται	ΠΛΗΘΟΣ Ερωτηματολογίων	ΠΛΗΘΟΣ Ερωτήσεων
Ερωτηματολόγια **για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου** **(625 ερωτηματολόγια)**	Σε Κατοίκους της πόλης των Τρικάλων	**251** ερωτηματολόγια	23 ερωτήσεις
	Σε Επισκέπτες της πόλης των Τρικάλων	**190** ερωτηματολόγια	23 ερωτήσεις
	Σε Επιχειρήσεις του Κέντρου της πόλης των Τρικάλων	**104** ερωτηματολόγια	23 ερωτήσεις
	Σε Κατοίκους του Βαρουσίου	**80** ερωτηματολόγια	34 ερωτήσεις
Ερωτηματολόγια **για την Φυσιογνωμία της πόλης** των Τρικάλων **(943 ερωτηματολόγια)**	Σε Κατοίκους της πόλης των Τρικάλων	**418** ερωτηματολόγια	29 ερωτήσεις
	Σε Επισκέπτες της πόλης των Τρικάλων	**421** ερωτηματολόγια	29 ερωτήσεις
	Σε Επιχειρήσεις του Κέντρου της πόλης των Τρικάλων	**104** ερωτηματολόγια	29 ερωτήσεις

Προκειμένου να απαλειφθεί το ενδεχόμενο μεροληπτικού επηρεασμού των αποτελεσμάτων από τον μελετητή, λόγω προκατάληψης, προσωπικών πεποιθήσεων και στάσεων ή υπό το πρίσμα των προσδοκιών του για τα αποτελέσματα της έρευνας, και προκειμένου να αποφευχθεί έτσι ο κίνδυνος να εκφυλιστεί η έρευνα σε μια "αυτοεκπληρούμενη προφητεία", μέσω μιας αντιεπιστημονικής προσέγγισης που θα έμοιαζε "να βάζει το κάρο μπροστά απ' το βόδι" (Rosenthal & Rosnow, 1969), κατά τη διαδικασία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων χρησιμοποιήθηκε ικανός αριθμός απογραφέων/συνεντευκτών (30 για τα ερωτηματολόγια της Φυσιογνωμίας της πόλης των Τρικάλων και 25 για τα ερωτηματολόγια της Ιστορικότητας του Βαρουσίου).

Ο ικανός αριθμός απογραφέων/συνεντευκτών, σε συνδυασμό με την τυχαία χρονική και χωρική διασπορά τους, συμβάλλει επίσης, ώστε η εκ των πραγμάτων επιλεγείσα "δειγματοληψία ευκαιρίας" (καθώς συμπληρώνονται ερωτηματολόγια από εκείνους,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

μόνο, που πρόθυμα ανταποκρίνονται, μεταξύ αυτών που τυχαία βρίσκονται κατά τον συγκεκριμένο χρόνο στον συγκεκριμένο τόπο), να προσλάβει, κατά το δυνατόν, κάποια χαρακτηριστικά "τυχαίας δειγματοληψίας" (randomisation), με την έννοια ότι το κάθε μέλος του πληθυσμού είχε τις ίδιες πιθανότητες να συμπεριληφθεί στο δείγμα, υπό την αυτονόητη συνθήκη, βεβαίως, να βρέθηκε τυχαία κατά τον συγκεκριμένο χρόνο στον συγκεκριμένο τόπο.

Εικόνες 72, 73: Ανακατασκευή του κτηρίου Νο 36, από τα προτεινόμενα για διατήρηση από τη μελέτη του Δ. Τρικκαίων: «Αποκατάσταση Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου Βαρούσι Τρικάλων», Α. Τουφεξή - Νάτση, Α. Μακρή - Τζιώτη, Α. Παπουτσάκη, Θ. Αντωνιάδης (Νοε. 1987 - Απρ. 1989), με εμφανή τα ίχνη ενός ιδιότυπου μορφολογικού ‘εξευγενισμού’ μέσω εμπλουτισμού των λιτών όψεων με σαχνισιά.

Πηγές: Η ως άνω μελέτη του 1987-89 και προσωπικό φωτογραφικό αρχείο.

10.3 Διατύπωση Ερευνητικών Ερωτημάτων

10.3.1 Ερευνητικά Ερωτήματα για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου

Για τον έλεγχο των επί μέρους Υποθέσεων Εργασίας, που σχετίζονται με την Ιστορικότητα του Βαρουσίου, όπως αυτές εξειδικεύτηκαν παραπάνω (κεφ. 13.2.1), διατυπώνονται τα ακόλουθα Ερευνητικά Ερωτήματα, τα οποία διερευνώνται με τις αντίστοιχες ερωτήσεις, όπως φαίνονται στον ακόλουθο πίνακα:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 12: Ερευνητικά Ερωτήματα και αντίστοιχες ερωτήσεις.
Ερωτηματολόγιο για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου.

Ερευνητικά Ερωτήματα	Ερωτήσεις
1. Αναγνώριση της Ιστορικότητας του Βαρουσίου	
Αναγνωρίζουν την Ιστορική Φυσιογνωμία του Βαρουσίου και την αναγκαιότητα διατήρησής της;	11, 12, 23
Πώς αντιλαμβάνονται και αξιολογούν την εξέλιξη της Ιστορικής Φυσιογνωμίας του Βαρουσίου στο χρόνο;	13, 14
2. Για την Αυθεντικότητα του Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου	
Πόσο συνδέουν την Ιστορική φυσιογνωμία του Βαρουσίου με την ύπαρξη Ιστορικών Κτηρίων και πώς αξιολογούν την καταστροφή τους;	12, 13, 14 15, 16, 19
Πώς αξιολογούν την ένταξη νέων κτηρίων στο Βαρούσι και ποια πιστεύουν πως πρέπει να είναι η αρχιτεκτονική τους;	17, 20
3. Γνώση και άποψη για το θεσμικό πλαίσιο προστασίας	
Ποια η γνώση και η άποψή τους για το θεσμικό πλαίσιο προστασίας του Βαρουσίου;	21, 22
4. Για τη διαφθορά και την καταστρατήγηση του θεσμικού πλαισίου	
Σε ποιο βαθμό θεωρούν πως η καταστρατήγηση του θεσμικού πλαισίου προστασίας ευθύνεται για την καταστροφή των ιστορικών κτιρίων και την ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική;	15, 17
Ποιόν θεωρούν ως τον κυριότερο παράγοντα καταστρατήγησής του; τους ιδιοκτήτες των κτιρίων, τους ιδιώτες μηχανικούς-εργολάβους, ή την πολεοδομία και τις λοιπές υπηρεσίες;	18
5. Πρόθεση για σύσταση του Βαρουσίου σε επισκέπτες-τουρίστες	
Θα σύστηναν σε άλλους να επισκεφθούν το Βαρούσι;	10
6. Ιστορικότητα του κτηρίου και άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας	(ερωτηματ. επιχειρή-σεων)
(για εκείνους που η επιχείρησή τους στεγάζεται σε ιστορικό κτήριο) Πώς θεωρούν πως η Ιστορικότητα του κτηρίου επηρεάζει την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας; τη διευκολύνει, την παρεμποδίζει, δεν την επηρεάζει;	4
(για εκείνους που η επιχείρησή τους δεν στεγάζεται σε ιστορικό κτήριο) Πιστεύουν πως τυχόν μεταφορά της επιχείρησής τους σε ένα ιστορικό κτήριο θα βοηθούσε την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας;	5

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Οι ερωτήσεις 1-9 αφορούν ατομικά στοιχεία των ερωτώμενων προκειμένου να ερευνηθεί σε ποιο βαθμό οι απόψεις τους σχετικά με τα παραπάνω ερωτήματα διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο τους (ερώτηση 1), την ηλικία τους (ερώτηση 2), το επάγγελμά τους (ερώτηση 3), το επίπεδο εκπαίδευσης (ερώτηση 4), τον τόπο γέννησης (ερώτηση 5) και διαμονής (ερώτηση 6), τη συχνότητα επίσκεψης (ερώτηση 7 και 8) και τον σκοπό επίσκεψης στο Βαρούσι (ερώτηση 9). Η ερώτηση 10 αφορά την πρόθεσή τους να συστήσουν το Βαρούσι σε άλλους να το επισκεφθούν.

Στη συνέχεια διατυπώνονται οι αντίστοιχες ερωτήσεις, προκειμένου να διερευνηθεί, μεταξύ κατοίκων (του Βαρουσίου και της πόλης των Τρικάλων), επιχειρηματιών κι επισκεπτών:

11. Σε τι ποσοστό θεωρούν πως το Βαρούσι έχει μια ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία;

12. Σε τι πιστεύουν πως οφείλεται αυτή η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία; Και συγκεκριμένα:

- Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως αυτή η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία οφείλεται:

- Στο ότι είναι κυρίως γειτονιά κατοικίας
- Στην ύπαρξη παλαιών ιστορικών κτιρίων
- Στην ιδιαίτερη αρχιτεκτονική παλαιών και νέων κτιρίων
- Στο ότι έχει περισσότερους ελεύθερους χώρους / πράσινο
- Στο ότι κυκλοφορούν λιγότερα αυτοκίνητα
- Στους κατοίκους του (φιλήσυχοι και φιλόξενοι)
- Στην εικόνα των δρόμων του (καλντερίμια, μανδρότοιχοι)
- Σε κάτι άλλο;

13. Ποια πιστεύουν πως είναι η εξέλιξη αυτής της ιστορικής φυσιογνωμίας, με την πάροδο του χρόνου; Και συγκεκριμένα:

- Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως αυτή η ιστορική φυσιογνωμία, με την πάροδο του χρόνου:

- Αλλοιώνεται προς το χειρότερο
- Μετασχηματίζεται και εξελίσσεται προς το καλύτερο
- Παραμένει αναλλοίωτη;

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

14. Πού εντοπίζουν αυτή την αλλοίωση αυτοί που πιστεύουν πως αυτή η ιστορική φυσιογνωμία, με την πάροδο του χρόνου αλλοιώνεται προς το χειρότερο; Και συγκεκριμένα:

- Σε τι ποσοστό (μεταξύ αυτών που πιστεύουν πως αυτή η ιστορική φυσιογνωμία, με την πάροδο του χρόνου αλλοιώνεται προς το χειρότερο) εντοπίζουν αυτή την αλλοίωση:

- Στην καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτιρίων
- Στην άσχετη αρχιτεκτονική των νέων κτιρίων
- Στο ότι μειώνονται οι ελεύθεροι χώροι / πράσινο
- Στο ότι κυκλοφορούν πλέον περισσότερα αυτοκίνητα
- Στο ότι εγκαθίστανται και νέες χρήσεις πλην της κατοικίας
- Στο ότι αλλάζει η σύνθεση των κατοίκων
- Στο ότι αλλάζει η εικόνα των δρόμων του (καλντερίμια ξηλώνονται, μανδρότοιχοι γκρεμίζονται)
- Σε κάτι άλλο;

15. Ποια πιστεύουν πως είναι η κυριότερη αιτία για την καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτιρίων; Και συγκεκριμένα:

- Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως η κυριότερη αιτία για την καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτιρίων είναι:

- Η φθορά του χρόνου
- Η εγκατάλειψή τους από τους ιδιοκτήτες τους
- Η έλλειψη χρηματοδότησης από την πολιτεία
- Η ανυπαρξία αποτελεσματικού θεσμικού πλαισίου
- Η καταστρατήγηση του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου
- Η μη διενέργεια επί τόπου ελέγχων από τις υπηρεσίες
- Άλλη;

16. Σε τι ποσοστό θεωρούν αυτή την καταστροφή αναπόφευκτη;

17. Που πιστεύουν πως οφείλεται η ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική; Και συγκεκριμένα:

- Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως η ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική οφείλεται:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Στην ανυπαρξία αποτελεσματικού θεσμικού πλαισίου
- Στην καταστρατήγηση του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου
- Στη μη διενέργεια επί τόπου ελέγχων από την πολεοδομία
- Σε άλλη αιτία;

18. Ποιος πιστεύουν πως είναι ο κυριότερος παράγων καταστρατήγησης του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου; Και συγκεκριμένα:

- Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως ο κυριότερος παράγων καταστρατήγησης του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου είναι:

- Οι ιδιοκτήτες των κτιρίων
- Οι ιδιώτες μηχανικοί-εργολάβοι
- Η πολεοδομία και οι λοιπές υπηρεσίες
- Άλλος;

19. Πιστεύουν στην αναγκαιότητα διατήρησης των παλαιών ιστορικών κτιρίων, προκειμένου να διατηρηθεί η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία του Βαρουσίου; Και συγκεκριμένα:

- Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως για να διατηρηθεί η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία του Βαρουσίου:

- Απαιτείται η διατήρηση των παλαιών ιστορικών κτιρίων και η συντήρησή τους
- Αρκεί να κατασκευάζονται νέα κτίρια σε αντικατάσταση των παλαιών, φτάνει να χτίζονται στην αρχική τους θέση και να μιμούνται την παλαιά μορφή τους;

20. Ποια πιστεύουν πως πρέπει να είναι η αρχιτεκτονική των νέων κτιρίων, που θα κτίζονται στα άκτιστα οικόπεδα στο Βαρούσι; Και συγκεκριμένα:

- Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως, όσον αφορά την αρχιτεκτονική τους, τα νέα κτίρια, που θα κτίζονται στα άκτιστα οικόπεδα στο Βαρούσι, θα πρέπει:

- Να μιμούνται την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Βαρουσίου
- Να έχουν ελευθερία στην αρχιτεκτονική τους έκφραση, χωρίς να δεσμεύονται από την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Βαρουσίου
- Να μη μιμούνται την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Βαρουσίου, αλλά να εντάσσονται αρμονικά στο ιστορικό περιβάλλον
- Κάτι άλλο;

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

21. Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως γνωρίζουν το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου;

22. Ποια είναι η άποψή τους όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου; Και συγκεκριμένα:

- Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου είναι:

- Πολύ χαλαρό και πρέπει να γίνει πιο αυστηρό
- Ικανοποιητικό αλλά θα πρέπει να εφαρμόζεται
- Πολύ αυστηρό και πρέπει να γίνει πιο ελαστικό
- Κάτι άλλο;

23. Για ποιο λόγο πιστεύουν πως πρέπει να διατηρούνται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων; Και συγκεκριμένα:

- Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως τα ιστορικά κέντρα των πόλεων πρέπει να διατηρούνται:

- Γιατί έχουν μοναδική αρχιτεκτονική
- Γιατί αποτελούν ζωντανή μαρτυρία της ιστορίας της πόλης
- Γιατί είναι η κληρονομιά μας, που έχουμε χρέος να διαφυλάξουμε και για τις επόμενες γενιές
- Προς χάριν των κατοίκων τους και της συλλογικής μνήμης
- Για να προσελκύουν τουρίστες και να αποφέρουν οικονομικά οφέλη για την πόλη
- Γιατί αποτελούν μια όαση στην πόλη με τα χαμηλά ύψη και τους μεγάλους ελεύθερους χώρους τους
- Για να μας διδάσκουν, με τις αξίες που ενσωματώνουν, και για τον τρόπο, που πρέπει κι εμείς σήμερα να σχεδιάζουμε τις πόλεις μας
- Για κάποιο άλλο λόγο;

Στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄ παρατίθεται δείγμα Ερωτηματολογίου για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου, προς κατοίκους της πόλης των Τρικάλων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

10.3.2 Ερευνητικά Ερωτήματα για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων

Για τον έλεγχο των επί μέρους Υποθέσεων Εργασίας, που σχετίζονται με τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων, όπως αυτές εξειδικεύτηκαν παραπάνω (κεφ. 13.2.2), διατυπώνονται τα ακόλουθα Ερευνητικά Ερωτήματα, τα οποία διερευνώνται με τις αντίστοιχες ερωτήσεις, όπως φαίνονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 13: Ερευνητικά Ερωτήματα και αντίστοιχες ερωτήσεις.
Ερωτηματολόγιο για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων.

Ερευνητικά Ερωτήματα	Ερωτήσεις
Αναγνώριση της Ιστορικής Φυσιογνωμίας της πόλης και επίδρασή της στην άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας Αναγνωρίζουν την Ιστορική Φυσιογνωμία του Κέντρου των Τρικάλων και πως αξιολογούν την επίδρασή της στην άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας;	επιχειρηματιών 2 και 3
Πρόθεση για σύσταση της πόλης σε νέους κατοίκους και επισκέπτες-τουρίστες Θα συνιστούσαν τα Τρίκαλα για τόπο κατοικίας σ' ένα φίλο τους; Θα σύστηναν σε άλλους να επισκεφθούν τα Τρίκαλα;	κατοίκων 9 κατοίκων και επισκεπτών 10
Αναφορά στα πλέον χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης της πόλης Ποια, κατά τη γνώμη τους είναι τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία της πόλης των Τρικάλων, με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώρισή τους; Σε ποιο βαθμό τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία της πόλης των Τρικάλων, με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώρισή της, συναρτώνται με την Ιστορικότητά της;	κατοίκων, επιχειρηματιών και επισκεπτών 11, 12

Οι πρώτες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου αφορούν ατομικά στοιχεία των ερωτώμενων προκειμένου να ερευνηθεί σε ποιο βαθμό οι απόψεις τους σχετικά με τα παραπάνω ερωτήματα διαφοροποιούνται ανάλογα με:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- το φύλο τους (ερώτηση 1), την ηλικία τους (ερώτηση 2), το επάγγελμά τους (ερώτηση 3), το επίπεδο εκπαίδευσης (ερώτηση 4), τον τόπο διαμονής (ερώτηση 5), για τους κατοίκους και τους επισκέπτες
- τον χρόνο εγκατάστασής τους στην πόλη (ερώτηση 5.4), για τους κατοίκους
- τον σκοπό της επίσκεψης (ερώτηση 6), και τη συχνότητα της επίσκεψης στα Τρίκαλα (ερώτηση 8), για τους επισκέπτες
- το είδος της οικονομικής δραστηριότητας (ερώτηση 1.1 έως 1.7), τον χρόνο ίδρυσης (ερώτηση 1.8), τον τοπικό ή μη χαρακτήρα της επιχείρησης (ερώτηση 1.9 έως 1.13), τον αριθμό των εργαζομένων (ερώτηση 1.14 έως 1.17), για τους επιχειρηματίες.

Στη συνέχεια διατυπώνονται οι ακόλουθες διαζευκτικές ερωτήσεις, προκειμένου να διερευνηθεί, μεταξύ κατοίκων, επιχειρηματιών κι επισκεπτών της πόλης των Τρικάλων:

2. (επιχειρηματιών) **Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως το Κέντρο των Τρικάλων έχει μια ΙΣΤΟΡΙΚΗ φυσιογνωμία;**

3. (επιχειρηματιών) **Σε τι ποσοστό, μεταξύ αυτών που απάντησαν ΝΑΙ στην προηγούμενη ερώτηση, πιστεύουν πως αυτή η ΙΣΤΟΡΙΚΗ φυσιογνωμία βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας;**

9. (κατοίκων) **Σε τι ποσοστό θα συνιστούσαν τα Τρίκαλα για τόπο κατοικίας σ' ένα φίλο τους;**

10. (κατοίκων και επισκεπτών) **Σε τι ποσοστό θα σύστηναν σε άλλους να επισκεφθούν τα Τρίκαλα;**

Τέλος διατυπώνονται οι δύο σχετικές ερωτήσεις, προκειμένου να διερευνηθεί, μεταξύ κατοίκων, επιχειρηματιών κι επισκεπτών της πόλης των Τρικάλων, ποια, κατά τη γνώμη τους είναι τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία της πόλης των Τρικάλων, με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώρισή της και σε ποιο βαθμό αυτά συναρτώνται με την Ιστορικότητά της:

11. Ποια κατά τη γνώμη τους είναι τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία των Τρικάλων, με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώρισή τους; Ζητείται να ονομάσουν 7.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Με την ερώτηση αυτή επιδιώκεται ο εντοπισμός των πλέον χαρακτηριστικών στοιχείων που οι ερωτώμενοι θεωρούν πως στοιχειοθετούν την φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων. Η διατύπωσή της προκύπτει από την αξιοποίηση της μεθοδολογίας, που αναπτύσσει στο βιβλίο του «Η Φυσιογνωμία της Ελληνικής Πόλης» ο καθηγητής Ιωσήφ Στεφάνου (2000:106-9). Πρόκειται για ερώτηση ανοικτού τύπου, με στόχο την αυθόρμητη αναφορά 7 χαρακτηριστικών στοιχείων της πόλης, με σειρά ιεράρχησης της επιλογής των ερωτώμενων.

Σκοπός της ερώτησης είναι να προκύψουν τα πλέον χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης της πόλης των Τρικάλων, από τη συχνότητα εμφάνισής τους στις επιλογές των ερωτώμενων.

Όσον αφορά την ιεραρχική σειρά με την οποία επέλεξαν οι ίδιοι να αναφέρουν τα στοιχεία (ή με την οποία αυτά ερχόντουσαν στη μνήμη τους), έχει αξία να προκύψει ποιο απ' αυτά έχει περισσότερες παρουσίες στην Α΄ θέση, ποιο στην Β΄ θέση, ποιο στη Γ΄ κ.ο.κ.

12. Ποιο θα ονόμαζαν αν ζητούνταν το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο αναγνώρισης των Τρικάλων ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ;

- Συγκεκριμένα ποιο από τις εξής κατηγορίες: Φυσικό ανάγλυφο (Λόφος, Ποτάμι, Άλλο;), Πλατεία, Δρόμος, Γειτονιά, Αρχιτεκτονικό μνημείο (Εκκλησία, Ιστορικό Κτίριο, Άλλο;), Χρήση, Φυσικό στοιχείο (Ήλιος, Ποιότητα Αέρα, Πράσινο, Άλλο;), Κίνηση (Αυτοκίνητα, Στάθμευση, Περπάτημα, Ποδήλατο, Άλλο;), Ψυχολογικά στοιχεία (Ηρεμία, Άγχος, Διασκέδαση-Κέφι, Φυγή, Άλλο;), Λοιπά στοιχεία (ποια;).

Με την ερώτηση αυτή ζητείται η αναφορά του πλέον χαρακτηριστικού στοιχείου αναγνώρισης της πόλης, κατά κατηγορία: Φυσικό ανάγλυφο, Πλατεία, Δρόμος, Γειτονιά, Αρχιτεκτονικό μνημείο, Χρήση, Φυσικό στοιχείο, Κίνηση, Ψυχολογικά στοιχεία, προσαρμόζοντας στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας την κατηγοριοποίηση της ως άνω μεθοδολογίας του καθηγητή Στεφάνου (2000: 107). Οι συγκεκριμένες κατηγορίες, υποδεικνύονται στους ερωτώμενους, με σκοπό την αναζήτηση χαρακτηριστικών στοιχείων αναγνώρισης της πόλης και σε πεδία που η αυθόρμητη απάντηση στην προηγούμενη ερώτηση 11 δεν είχε ανιχνεύσει.

Μεγάλη σημασία έχει η **σειρά υποβολής** των δύο τελευταίων ερωτήσεων, καθώς στην ερώτηση 11 αξία έχει η διατύπωση αυθόρμητων απαντήσεων, με σειρά ιεράρχησης της

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

επιλογής των ερωτώμενων. Αν ανατραπεί η σειρά και προηγηθεί η ερώτηση 12, τότε χάνεται το στοιχείο του αυθορμητισμού και ο ερωτώμενος κατευθύνεται και περιορίζεται στις συγκεκριμένες κατηγορίες, που του υπαγορεύονται, προς αναζήτηση των χαρακτηριστικών στοιχείων αναγνώρισης της πόλης.

Στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄ παρατίθεται δείγμα Ερωτηματολογίου για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων, προς επιχειρηματίες του Κέντρου των Τρικάλων.

10.4 Αποτελέσματα Έρευνας Πεδίου (μέσω ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων)

10.4.1 Αποτελεσματα της ποιοτικής έρευνας

10.4.1.1 Επεξεργασία Συνεντεύξεων Εκπροσώπων Φορέων ευρύτερου γεωγραφικού χώρου - Κωδικοποίηση των απαντήσεων

Παράλληλα με τις παραδοσιακές απαγωγικές μεθοδολογίες -άντληση των ερευνητικών ερωτήσεων και υποθέσεων από θεωρητικά μοντέλα και δοκιμασία τους έναντι των εμπειρικών αποδείξεων- κι εκεί που αυτές φτάνουν στα όριά τους, επιστρατεύονται οι επαγωγικές στρατηγικές ποιοτικών μεθόδων συλλογής πληροφοριών -συνεντεύξεις και παρατηρήσεις (Flick, U., 2017: 26). Οι ποιοτικές μέθοδοι δεν διενεργούνται ανεξάρτητα από την ερευνητική διαδικασία και το ζήτημα που μελετάται, αλλά εμπεριέχονται στην ερευνητική διαδικασία και κατανοούνται και περιγράφονται με τη χρήση οπτικής προσανατολισμένης στο περιεχόμενο της ερευνητικής διαδικασίας και σε αναφορά με το μελετούμενο ζήτημα. Έτσι το εργαλείο της συνέντευξης χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, προκειμένου να αντληθούν πληροφορίες από άτομα με άμεση εμπλοκή στο αντικείμενο της διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, αλλά και με θέσεις ευθύνης στην ιεραρχία της κεντρικής διοίκησης και αυτοδιοίκησης, ως ελάχιστα εχέγγυα καλής γνώσης του ζητήματος, όσον αφορά τόσο τη θεωρητική αντίληψη, όσο και τη διαχειριστική εμπειρία. Καθώς οι συνεντεύξεις παράγουν δεδομένα, τα οποία μετατρέπονται σε κείμενα, αφού συγκεντρώθηκαν τα δεδομένα των συνεντεύξεων ακολούθησε η μεταφορά των απαντήσεων στις ερωτήσεις και των πληροφοριών των ερωτώμενων σε ειδικές κωδικοποιημένες κατηγορίες (Kerlinger στο Cohen και Manion: 394).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 14. Κωδικοποίηση των απαντήσεων στα ζητήματα που θίχτηκαν κατά τις Συνεντεύξεις

Φορέας		Ερωτώμενοι		Ζητήματα που θίχτηκαν						Προτάσεις
Κεντρική Διοίκηση		α/α	Ιδιότητα	Για την ύπαρξη δυσκολιών στη συνεργασία των φορέων προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς	Για νέο φορέα διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς	Για το θεσμικό πλαίσιο προστασίας	Για την αυθεντικότητα του ιστορικού οικιστ. συνόλου	Για τη γραφειοκρατία και την πολυνομία	Για τις αιτίες καταστροφής των αυθεντικών ιστορικών κτιρίων	Για τη διαφθορά	
ΥΠΠΟ		1	Προϊσταμένη Εφορείας Αρχαιοτήτων Λάρισας	Υπηρεσία ΥΠΠΟ και ΤΑ: Τελευταίως η αντίληψη της ΤΑ για την Ιστορική Κληρονομιά έχει βελτιωθεί. Σταθερή μας προτεραιότητα: η πόλη να συνεχίσει να ζει και η υπηρεσία να δίνει λύσεις ad hoc, όχι να αποτελεί τροχοπέδη.	Η συμμετοχή πολλών αποτελεί εγγύηση ότι δεν θα γίνουν λάθη. Να συμμετέχουν: ΤΑ, υπηρεσίες ΥΠΠΟ, αλλά και επιχειρηματίες κ.ά.	Δεν επαρκεί για τα νεώτερα μνημεία.	Νέα κτήρια μιμούμενα τα παλαιά, είναι λύση μόνο σε περίπτωση καταστροφής των αυθεντικών.	Η γραφειοκρατία και οι καθυστερήσεις δεν είναι σύμμαχοι της προστασίας.	1. Η εγκατάλειψη από τους ιδιοκτήτες 2. Η επισκευή τους με τρόπο που να μη σέβεται τα αυθεντικά τεκμήρια του κτηρίου		Να δοθούν κίνητρα στους ιδιοκτήτες των διατηρητέων.
		2	πρ. Προϊστάμενος Εφορείας Νεοτέρων Μνημείων Πιερίου	Οι αναπλάσεις της ΤΑ ασυμβίβαστες με τα γειτνιάζοντα μνημεία. Επίσης υπάρχει κόντρα Αρχαιολόγων και Αρχιτεκτόνων στις Υπηρεσίες του ΥΠΠΟ.	Όχι ιδιωτικός φορέας, κρατικός (ΥΠΠΟ) και μη συμμετοχή αυτοδιοικητικών.	Ικανοποιητικό αλλά δεν εφαρμόζεται	Απαιτείται η διατήρηση των ιστορικών κτιρίων, τα νέα να μη μιμούνται τα παλαιά.		1. Καταστρατήγηση θεσμικού πλαισίου, λόγω ιδιωτικών συμφερόντων 2. Απώλειες λόγω υποστελέχωσης και υπογρηματοδότησης	Οι αυτο-διοικητικοί στα τοπικά συμβούλια εξυπηρετούν ιδιωτικά συμφέροντα.	Να αναθεωρηθεί η σύνθεση του τοπικού ΣΝΜ: περισσότεροι αρχιτέκτονες – συντηρητές.
		3	Προϊσταμένη Εφορείας Αρχαιοτήτων Καστοριάς	Τα μέλη των δημοτικών συμβουλίων δεν έχουν σχέση με τη διοίκηση, δεν γνωρίζουν τη νομοθεσία και τις διαδικασίες μελετών και έργων.	Υπό τη φροντίδα μιας υπηρεσίας του ΥΠΠΟ, μη συμμετοχή αυτοδιοικητικών.	Ικανοποιητικό πρέπει να εφαρμόζεται	Διατήρηση των ιστορικών κτιρίων, όχι νέα με άσχετη αρχιτεκτονική.	Υπάρχει γραφειοκρατία πολυνομία και αντιφατικότητα νόμων.	1. Η εγκατάλειψη από τους ιδιοκτήτες 2. Η έλλειψη χρηματοδότησης 3. Καταστρατήγηση από ιδ. μηχανικούς	Πολεοδομίες και ΕΠΑΕ δεν ανταπο-κρίνονται στον ρόλο τους.	Να οργανωθούν οι υπηρεσίες ηλεκτρονικά και με νομική υπηρεσία.
		4	Πολιτικός Μηχανικός Τ.Υ. Διεύθυνσης Νεοτέρων και Σύγχρονων Μνημείων ΥΠΠΟ	Μετά την έγκριση των μελετών από την Κεντρική Υπηρεσία δεν γνωρίζουμε αν υπάρχει εποπτεία των εργασιών από τις κατά τόπους υπηρεσίες Νεοτέρων Μνημείων.	Να υπάγονται με σαφήνεια στην εποπτεία μιας υπηρεσίας του ΥΠΠΟ			Δεν υπάρχει σαφής κανονισμός για τις κατασκευές από φέρουσα τοιχοποιία.			Να δοθούν κίνητρα στους ιδιοκτήτες των διατηρητέων.
ΥΠΕΝ		5	πρ. Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας	Υπάρχουν ζητήματα επικαλύψεων αρμοδιοτήτων μεταξύ υπηρεσιών ΥΠΕΝ και ΥΠΠΟ.		Πολύ χαλαρό, να γίνει πιο αυστηρό			1. Η παντελής έλλειψη χρηματο-δότησης από την πολιτεία 2. Η ανεπάρκεια του θεσμ. πλαισίου	Παράγοντες καταστρατή-γησης οι ιδιοκτήτες των κτιρίων και οι πολεοδομίες	

→

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Φορέας	Ερωτώμενοι		Ζητήματα που θίχτηκαν							
	α/α	Ιδιότητα	Για την ύπαρξη δυσκολιών στη συνεργασία των φορέων προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς	Για νέο φορέα διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς	Για το θεσμικό πλαίσιο προστασίας	Για την αυθεντικότητα του ιστορικού οικιστ. συνόλου	Για τη γραφειοκρατία και την πολυνομία	Για τις αιτίες καταστροφής των αυθεντικών ιστορικών κτηρίων	Για τη διαφθορά	Προτάσεις
Αυτοδιοίκηση Α' Βαθμού (Δήμοι)	6	**Περιφερειάρχης Ηπείρου**		Νέο όργανο, με αποφασιστικό ρόλο στον εκπρόσωπο ΤΑ & αρχαιολογικών υπηρεσιών.	Είναι αναποτελεσματικό	Προτεραιότητα ιστορ. κτήρια αλλά και νέα που να σέβονται την παράδοση.	Υπάρχει πολυνομία και καθυστερήσεις	1. Η εγκατάλειψη από τους ιδιοκτήτες 2. Η έλλειψη χρηματοδότησης 3. Η ανεπάρκεια του θεσμ. πλαισίου	Παράγοντες καταστρατήγησης οι ιδιοκτήτες των κτηρίων, ιδ. συμφέροντα.	Αδειοδοτήσεις να εκδίδονται τοπικά και όχι από το κέντρο.
	7	**πρ. Αντιδήμαρχος Πολιτισμού - Τουρισμού και Επιχειρηματικότητας Δήμου Καστοριάς**	Αρχαιολογία, Πολεοδομία του Δήμου, Κτηματική Υπηρεσία του Δημοσίου και τα τελευταία τρία χρόνια η Αντιδημαρχία Παλιάς Πόλης που, όμως, δεν παρήγαγε έργο.	Χρειάζεται νέο νομικό πρόσωπο που ευέλικτο, με συμμετοχή και επιχειρηματιών, και αναπτυξιακό προσανατολισμό.	Είναι ικανοποιητικό και τηρείται αυστηρά	Το νέο να μιμείται το παλιό, όταν το αντικαθιστά λόγω ετοιμορροπίας		Η ετοιμορροπία.		Περισσότερες χρήσεις για εστίαση και καταλύματα, κίνητρα στους επιχειρηματίες
	8	**Αντιδήμαρχος Πολεοδομίας Δήμου Ελασσόνας**	Υπάρχουν επικαλύψεις αρμοδιοτήτων, δυσκολία συντονισμού και αναποτελεσματικότητα.		Πολύ χαλαρό και πρέπει να γίνει πιο αυστηρό.	Όχι αντικατάσταση των παλαιών με νέα κτήρια μιμούμενα την μορφή τους.	Υπάρχει πολυνομία και γραφειοκρατία με διατάξεις συχνά ανεφάρμοστες	Ο συνδυασμός ιδιοκτητών, εργολάβων και υπηρεσιών.	Υπάρχουν φαινόμενα διαφθοράς λόγω γραφειοκρατίας, πολυνομίας.	Να ασχοληθούν με την ΤΑ άνθρωποι με όραμα και ιδέες κι όχι για να βολεύονται.
	9	**πρ. Προϊσταμένη Πολεοδομίας Δήμου Ελασσόνας**	Αναποτελεσματικότητα στις πολεοδομίες των δήμων, λόγω κακοδιοίκησης και πελατειακών σχέσεων.	Όχι στην αυτοδιοίκηση! Αλλοστε στην κεντρική διοίκηση υπάρχει περισσότερη εξειδίκευση και γνώση.	Η νομοθεσία είναι άρτια αλλά δεν εφαρμόζεται		Η πολυνομία δεν αποτελεί πρόβλημα. Χρησιμοποιείται ως άλλοθι για μη τήρηση του νόμου.	Αυτός που βλάπτει, εκείνος που όφελε να προστατεύσει και δεν το έκανε, κι ο πολίτης που βλέπει και δεν αντιδρά.	Υπάρχει και διογκώθηκε με τη μεταφορά των πολεοδομιών στους δήμους.	Να υπαχθούν οι πολεοδομίες στην κεντρική διοίκηση.
	10	**Διευθύντρια Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Τρικκαίων**	Το 1979-80 οι Τρικαλινοί, αλλά και οι κάτοικοι του Βαρουσιού δεν αναγνώριζαν την αξία του και απρόθυμα συνεργάζονταν με την Πολεοδομία. Σήμερα οι ιδιοκτήτες δεν θεωρούν πια το διατηρητέο τους βάρος και επιδιώκουν να καρπωθούν την προστιθέμενη αξία του.		Το θεσμικό πλαίσιο του ΠΔ'79 δεν είναι εξειδικευμένο για την αρχιτεκτονική των Τρικάλων. Η εφαρμογή του παράγει αλλοιώσεις.	Δεν προστατεύτηκε αποτελεσματικά. Η άγνοια και οι αδόκιμες επεμβάσεις αλλοιώσαν την αυθεντική φυσιογνωμία.		1. Η εγκατάλειψη από τους ιδιοκτήτες στη φθορά του χρόνου 2. Η επικίνδυνότητας με τον νόμο περί ετοιμορροπίας (που όμως δεν είναι και για κατεδάφιση)		Η αρχιτεκτονική των νέων κτηρίων να διατηρεί στις όψεις στο όρόμο το χαρακτήρα του οικισμού, να είναι πιο ελεύθερη προς την εσωτερική αυλή.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

→

Φορέας	Ερωτώμενοι		Ζητήματα που θίχτηκαν							
	α/α	Ιδιότητα	Για την ύπαρξη δυσκολιών στη συνεργασία των φορέων προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς	Για νέο φορέα διαχείρισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς	Για το θεσμικό πλαίσιο προστασίας	Για την αυθεντικότητα του ιστορικού οικιστ. συνόλου	Για τη γραφειοκρατία και την πολυνομία	Για τις αιτίες καταστροφής των αυθεντικών ιστορικών κτιρίων	Για τη διαφθορά	Προτάσεις
Τοιχοτες Μηχανικοί	11	**Πολιτικός Μηχανικός Μελετητής Δ.Ε. πρ. Δημοτικός Σύμβουλος (Λάρισα)**	Τα δημοτικά συμβούλια δεν έχουν την παιδεία για να ανταποκριθούν στον προγραμματικό ρόλο που τους αποδίδεται. Υπάρχει οκνηρία ασχετοσύνη, αδιαφορία.			Επιδίωξη διατήρησης της πολεοδομικής φυσιογνωμίας, στην ΕΠΑ π.χ. στα Ταμπάκικα. Επικράτησε η αντίληψη για ουκ. τετράγωνα κι εξαφάνιση του "άναρχου πολεοδ. ιστού"	Οι υπηρεσίες είναι γραφειοκρατικής αντίληψης, δεν αναλαμβάνουν πρωτοβουλία, από ευθυνοφοβία, ουσιαστικά δεν λειτουργούν.	Κυριότερη αιτία η οικονομική πίεση για εκμετάλλευση του ακινήτου μέσω κατεδάφισης και ανοικοδόμησης. Πρώτο βήμα η εγκατάλειψη από τους ιδιοκτήτες.	Στο ισχύον δημαρχοκεντρικό σύστημα υπήρξαν περίοδοι π.χ. 1994-1998 με εκτεταμένη διαφθορά στις συνεδρίσεις των δημοτικών συμβουλίων.	Οι δημοτικές εκλογές να γίνονται με απλή αναλογική, με διαφορετικά ψηφοδέλτια για την εκλογή δημάρχου κι ένα ενιαίο για την εκλογή δημοτικών συμβούλων.
	12	**Αρχιτεκτων Μηχανικός - Αναστηλωτής Εργολάβος Δ.Ε. (Τρίκαλα)**	Υπάρχει επικάλυψη αρμοδιοτήτων και δεν έχουν καθοριστεί διακριτοί ρόλοι μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων στην υπόθεση της ιστορικής διατήρησης.	Χρειάζεται νέος ενιαίος φορέας, όχι όμως από την ΤΑ (οι αιρετοί σκέφτονται μόνο το πολιτικό κόστος).	Δεν υπάρχει αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο προστασίας και ανάδειξης.	Θυσιάζεται, γιατί οι ελεγκτικοί μηχανισμοί δεν είναι ανάλογου επιπέδου κι επικρατεί η αντίγραφή που είναι ιστορική παραποίηση.		Πρώτο βήμα η εγκατάλειψη από τους ιδιοκτήτες.	Υπάρχει έλλειμμα παιδείας στο επίπεδο των τοπικών αρχόντων κι επικρατούν πελατειακές σχέσεις.	Ορισθέτηση των ρόλων των εμπλεκόμενων υπηρεσιών ώστε να λειτουργήσουν αποτελεσματικά μήπως και σωθεί ό,τι έχει μείνει.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

10.4.1.2 Επεξεργασία Ερωτηματολογίων Φορέων των Τρικάλων

Η κρατούσα αντίληψη, μεταξύ των φορέων της πόλης των Τρικάλων, είναι πως το τελικό ισοζύγιο απωλειών/κερδών, όσον αφορά το εγχείρημα της διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης, αν δεν είναι θετικό, πάντως δεν μπορεί να θεωρηθεί αρνητικό. Στα κέρδη εννοούν να πιστώνουν τον Μύλο του Ματσόπουλου, τις παλιές φυλακές (οθωμανικό χαμάμ), καθώς και το αρχοντικό Κυρνάσιου και το αρχοντικό Σιμή, στο Βαρούσι, επίσης και κάποια κτήρια που απέκτησε ο δήμος και προγραμματίζει την αποκατάστασή τους.

Αυτή η άποψη επικρατεί, επίσης, μεταξύ των αιρετών της δημοτικής αρχής και στελεχών του Δήμου Τρικκαίων. Θεωρούν πως σημαντικό ρόλο στη θετική μεταστροφή, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, όσον αφορά τις αντιλήψεις του κόσμου σχετικά με το ζήτημα της διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης έπαιξαν και τα έργα πεζοδρόμησης στο Βαρούσι στα τέλη της δεκαετίας του 1980 αρχές του 1990 και οι διαμορφώσεις κοινόχρηστων υπαίθριων χώρων από τον Δ. Τρικκαίων.

Η πρώην διευθύντρια Τεχνικών Υπηρεσιών δεν έχει την ίδια εκτίμηση. Επισημαίνει την καταστρατήγηση του θεσμικού πλαισίου περί ετοιμορροπίας, αναφέροντας: "έχουμε χάσει κάποια κτήρια στο Βαρούσι, με την επίκληση της ετοιμορροπίας, που δεν ήταν όμως για κατεδάφιση", ενώ, αποτιμώντας την αποτελεσματικότητα του θεσμικού πλαισίου, όσον αφορά την προστασία των ιστορικών κτηρίων, σημειώνει πως "δεν θα λέγαμε ότι προστατευτήκαν αποτελεσματικά", αφού "στο Βαρούσι ζήτημα είναι αν έχουν μείνει τα μισά από τα 52 προταθέντα, από τη μελέτη του 1987-89, για διατήρηση". Όσον αφορά τις ποιοτικές διαστάσεις αυτής της αποτίμησης αναφέρει πως "χάθηκε σε μεγάλο βαθμό η αυθεντικότητα, καθώς οι ιδιοκτήτες των σπιτιών, στο Βαρούσι, δεν θεωρούν πια βάρος αλλά προστιθέμενη αξία το διατηρητέο τους, όμως έχουν μία παρεξηγημένη αντίληψη για το τι είναι παραδοσιακό κι επειδή γοητεύονται από το ξένο προχωρούν σε αδόκιμες ανακατασκευές, ξένες με τον χαρακτήρα του οικισμού".

Αυτές τις εκτιμήσεις τις συμμερίζονται, σε γενικές γραμμές τόσο οι ελεύθεροι επαγγελματίες μηχανικοί, εκπρόσωποι του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων και της Νομαρχιακής Επιτροπής του Τεχνικού Επιμελητηρίου, όσο και, σε κάποιο βαθμό, η

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

πρώην Διευθύντρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών "Αρχιτεκτονική και Δομοστατική Αποκατάσταση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων".

Η τελευταία τονίζει πως "απαιτείται η διατήρηση των παλαιών ιστορικών κτιρίων και δεν αρκεί να κατασκευάζονται νέα σε αντικατάσταση των παλαιών μιμούμενα την παλαιά μορφή τους, αντίθετα τα νέα κτίρια δεν πρέπει να μιμούνται την παραδοσιακή αρχιτεκτονική αφού ανήκουν σε άλλη εποχή", μια άποψη διαδεδομένη μεταξύ των ειδικών της αποκατάστασης, η οποία όμως μοιάζει ακατανόητη μεταξύ των μη ειδικών, οι οποίοι δηλώνουν ικανοποιημένοι -αν δεν τις προκρίνουν κιόλας- με ανακατασκευές μιμητικές της παραδοσιακής μορφής, ενώ μεταξύ των προτάσεών της, προκειμένου να διατηρηθεί η αρχιτεκτονική κληρονομιά, συμπεριλαμβάνονται: "η προοπτική αυτή να γίνεται αντικείμενο προγραμμάτων εκπαίδευσης, η θεσμοθέτηση κινήτρων και αποζημιώσεων, η πρόβλεψη αυτή να τεθεί ως στόχος στον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό, η προτεραιότητα να αφυπνιστεί η τοπική αυτοδιοίκηση, να κατανοήσει την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς και να πάψει να τη θυσιάζει στον βωμό μεμονωμένων συμφερόντων και της ψηφοθηρίας, η εξασφάλιση χρηματοδότησης και τέλος η εκπαίδευση και εξειδίκευση επιστημόνων και τεχνικών στην ανακαίνιση και αποκατάσταση (με ίδρυση αντίστοιχων τμημάτων στα Πανεπιστήμια, Πολυτεχνεία, ΤΕΙ, σε προπτυχιακό επίπεδο, ίδρυση Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών, ίδρυση και λειτουργία σχολείων στα οποία θα εκπαιδεύονται νέοι τεχνίτες από παλιούς "μαΐστορες")".

Αξιοσημείωτη είναι η επισήμανση της πρώην διευθύντριας Τεχνικών Υπηρεσιών του Δ. Τρικκαίων, πως "Τα Μανάβικα είναι η μόνη περιοχή εστίασης που δουλεύει, λόγω ακριβώς του ιστορικού περιβάλλοντος", αξιολογώντας πως η ιστορική φυσιογνωμία του τόπου ευνοεί την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας, τουλάχιστον όσον αφορά τον κλάδο της εστίασης. Μια ποιοτική διάσταση αυτής της επισήμανσης έγκειται στο γεγονός πως αποτιμάται, εν τέλει, θετικά η διατήρηση και μόνο της κλίμακας, στην περιοχή των Μανάβικων και του ευρύτερου Παλαιού Εμπορικού Κέντρου των Τρικάλων, έστω και χωρίς αξιώσεις "αυθεντικότητας", καθώς αυτή δεν οφείλεται σε κάποια κήρυξη διατηρητέων (που άλλωστε ποτέ δεν έγινε, αν και η μελέτη Γραμματόπουλου του 1993, είχε προτείνει για διατήρηση 182 αξιόλογα κτήρια). Σύμφωνα με την πρώην διευθύντρια Τεχνικών Υπηρεσιών του Δ. Τρικκαίων "η πολεοδομία του δήμου έδινε την οικοδομική άδεια αν η μελέτη συμμορφώνονταν με τη μορφολογική μελέτη Γραμματόπουλου, έτσι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

οι ιδιοκτήτες διατηρούσαν τα παλαιά κτήρια στην κλίμακά τους, με δέλεαρ την κάλυψη κατά 100% στα ισόγεια καταστήματα, που προβλεπόταν από τους παλαιότερους ΓΟΚ", αντί να περιοριστούν στο 70% και 60% που προβλέπεται στους νεότερους ΓΟΚ και τον ΝΟΚ, επιδιώκοντας την ανέγερση μιας νέας οικοδομής. Ως αρνητικό στοιχείο της εξέλιξης αναφέρθηκε πως "οι χρήσεις δεν μπόρεσαν να διατηρηθούν, έγινε περιοχή διασκέδασης, ενώ παλιά υπήρχαν παραδοσιακά επαγγέλματα, βιοτεχνίες, κ.ά.".

Όσον αφορά την αρχιτεκτονική στο Βαρούσι, ο Πρόεδρος του Δ.Σ. του "Πολιτιστικού Συλλόγου Βαρούσι Τρικάλων", εκτός από τις κατεδαφίσεις και ανοικοδομήσεις που πραγματοποιήθηκαν από άγνοια της πολιτιστικής αξίας της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής πριν την κήρυξη (ΠΔ ’79), εντοπίζει επίσης αλλοιώσεις τόσο στα χρώματα, αφού αυτά δεν περιορίζονται στα παραδοσιακά του οικισμού (ώχρα, λουλακί, χονδροκόκκινο και τα παράγωγά τους), όσο και στα ύψη (στο τμήμα που εντάχθηκε στο καθεστώς προστασίας το 2005, ενώ είχαν ανεγερθεί πολυώροφα κτήρια).

13.4.1.3 Επεξεργασία Συνεντεύξεων κατοίκων του Βαρουσίου για το εργαλείο της Ανάπλασης

Η εν λόγω ποιοτική έρευνα, προκειμένου να καταγραφούν οι απόψεις κατοίκων του Βαρουσίου για ζητήματα Ανάπλασης, διεξήχθη παράλληλα με το ερωτηματολόγιο για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου σε 80 κατοίκους του (ποσοτική έρευνα), και συγκεκριμένα μεταξύ εκείνων (56 κατοίκων) που απάντησαν στην Ερώτηση 9: "Τι σας ενοχλεί περισσότερο στη γειτονιά σας". Η ερώτηση αυτή ήταν ανοικτού τύπου και 56 από τους 80 ερωτώμενους κατοίκους του Βαρουσίου έδωσαν αυθόρμητες απαντήσεις, που μπορούν να κωδικοποιηθούν ως εξής:

- Η κίνηση (μηχανάκια), η ανεξέλεγκτη στάθμευση αυτοκινήτων, ο θόρυβος (18 απαντήσεις)
- Δεν με ενοχλεί τίποτα (13 απαντήσεις)
- Οι κάτοικοι με τις παραξενιές τους (κουτσομπολιό) (6 απαντήσεις)
- Οι τοξικομανείς, οι φασαρίες (6 απαντήσεις)
- Η έλλειψη ενδιαφέροντος για διατήρηση, τα νέα κακόγουστα κτήρια (5 απαντήσεις)
- Η αραιοκατοίκηση, η εγκατάλειψη των κτηρίων (4 απαντήσεις)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Η έλλειψη αστυνόμευσης, η εγκατάλειψη από τον δήμο (4 απαντήσεις).

Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις από 12, μεταξύ των πλέον διαθέσιμων για συζήτηση ερωτώμενων (εκ των 56), με αναγνωριστικό και φαινομενικά ανεπίσημο χαρακτήρα (υπό μορφή θεωρητικής συζήτησης) με πρώτη εισαγωγική ερώτηση: "Πιστεύετε πως μια ενδεχόμενη ανάπλαση του Βαρουσίου θα μπορούσε να επιλύσει κάποια από τα προβλήματά του;". Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου διατυπώθηκαν χωρίς άκαμπτη διατύπωση ή αυστηρή σειρά, ενώ η ευέλικτη διαχείριση της ροής της συζήτησης, κατά περίπτωση, συνέβαλε στο να απαντηθούν με τρόπο αβίαστο οι ερωτήσεις (οι περισσότερες από τις οποίες ήταν ανοικτού τύπου, επιδεχόμενες αυθόρμητες απαντήσεις και ελεύθερη διατύπωση) και να καταγραφούν οι απόψεις, αλλά και ο βαθμός ενημέρωσης, κατοίκων του Βαρουσίου για το ζήτημα της Ανάπλασης, ώστε να διαφανεί τυχόν έλλειμμα γνώσης ή ενημέρωσης, που θα μπορούσε να αναδείξει την αναγκαιότητα ανάληψης στοχευμένων δράσεων ενημέρωσης-ευαισθητοποίησης των κατοίκων της ιστορικής συνοικίας, προκειμένου να επιδιωχθεί η επιθυμητή κοινωνική συναίνεση.

Η επιλογή αυτής της ερευνητικής μεθόδου, που έγινε ώστε να μη δημιουργηθούν άκαιρα και αδικαιολόγητα στους κατοίκους του Βαρουσίου προσδοκίες μιας ενδεχόμενης άμεσης Ανάπλασης, οδήγησε σε ευρήματα που δεν είναι δυνατόν να γενικευθούν, όμως είναι ενδεικτικά του βαθμού γνώσης και ενημέρωσης, που έχουν οι κάτοικοι του Βαρουσίου για το ζήτημα της Ανάπλασης. Επί πλέον, η ποιοτική καταγραφή των απόψεων και στάσεων αυτού του μικρού δείγματος των κατοίκων του Βαρουσίου παρέχει τη δυνατότητα να ενσωματωθούν αυτές ως ερωτήματα, σε μελλοντικό δομημένο ερωτηματολόγιο, στο πλαίσιο μιας μελλοντικής Ανάπλασης, προκειμένου να μετρηθεί η εμβέλειά τους μεταξύ του συνόλου των κατοίκων της συνοικίας.

Για τη διατύπωση των ερωτήσεων των συνεντεύξεων, αξιοποιήθηκε το υπόδειγμα ερωτηματολογίου από σχετική έρευνα του Ε.Μ.Π. και της Γ. Γ. Έρευνας και Τεχνολογίας, που παρατίθεται στο Παράρτημα ΙΙ της έκδοσης του Τ.Ε.Ε. του 1995 «Αστική Ανάπλαση» (ερωτήσεις 45-51, Στεφάνου, Ι., κ.ά., 1995: 338), προσαρμοσμένο στις συνθήκες και τους στόχους της παρούσας έρευνας.

Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις, κατά τις συνεντεύξεις, μπορούν να κωδικοποιηθούν, όσον αφορά τις κυριότερες ερωτήσεις, ως εξής:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- "Τι σημαίνει για σας η λέξη ‘ανάπλαση’;

- Αναβάθμιση - Βελτίωση λειτουργικότητας - Διευκόλυνση κίνησης - Αποκατάσταση Ιστορικών Κτηρίων - Ανακατασκευή των σπιτιών που έχουν καταρρεύσει - Κάτι καλό - Αναγέννηση

- "Μπορείτε να αναφέρετε αναπλάσεις που έχουν γίνει σε άλλες περιοχές της Ελλάδας;"

- Αθήνα, Γκάζι - Άργος - Βαρόσια - Βέρροια, Μπαρμπούτα - Δράμα - Σέρρες - Δεν ξέρω καμία

- "Τι θα περιμένατε να αλλάξει στο Βαρούσι με μια ανάπλαση;"

- Απομάκρυνση μπάζων, καθαριότητα - Ανακατασκευή των κτηρίων που έχουν καταρρεύσει - Μείωση κυκλοφορίας (μηχανάκια) - Περισσότερος φωτισμός τη νύχτα - Να μην αλλάξει τίποτα

- "Τι ΔΕΝ θα θέλατε να αλλάξει στο Βαρούσι;"

- Τα παραδοσιακά σοκάκια (να μη μπει άσφαλτος) - Η γειτονιά και όλα τα άλλα (πλην μπάζων) - Η αρχιτεκτονική του - Τα εκκλησάκια του - Να μην αλλάξει τίποτα

Από τις απαντήσεις προκύπτει ο μικρός βαθμός γνώσης και ενημέρωσης που έχουν οι κάτοικοι του Βαρουσίου για το εργαλείο της ανάπλασης, ενώ οι προσδοκίες τους απ’ αυτή χαρακτηρίζονται από ατολμία. Μεταξύ των απαντήσεων ανιχνεύεται μια συναισθηματική προσέγγιση του ζητήματος. Στο πλαίσιο μιας ενδεχόμενης ανάπλασης της περιοχής στο μέλλον, κρίνεται αναγκαίο ένα παράλληλο πρόγραμμα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των κατοίκων, καθώς και ενθάρρυνσης σε συμμετοχή.

10.4.2 Αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας

10.4.2.1 Επεξεργασία Ερωτηματολογίου για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου

10.4.2.1.1 Μεθοδολογία και Δείγμα της Έρευνας

Για την πραγματοποίηση της έρευνας, το ερωτηματολόγιο απευθύνθηκε σε τυχαίο δείγμα 80 κατοίκων του Βαρουσίου, 251 κατοίκων της πόλης των Τρικάλων, 104 επιχειρηματιών και 190 επισκεπτών της πόλης των Τρικάλων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Οι ερωτώμενοι, κάτοικοι του Βαρουσίου και της πόλης, επιχειρηματίες και επισκέπτες, απάντησαν στο δομημένο ερωτηματολόγιο 13 ερωτήσεων, που συμπληρώθηκε με τη μέθοδο face to face. Με βάση τις απαντήσεις των 625 ερωτηθέντων στο ερωτηματολόγιο των 13 ερωτήσεων δημιουργήθηκε μια βάση δεδομένων 14375 τιμών (στις 13 ερωτήσεις προστίθενται και τα 10 κύρια χαρακτηριστικά των ερωτώμενων και έτσι δημιουργείται τελικά ένας πίνακας 23Χ625=14375 τιμών).

10.4.2.1.2 Αποτελέσματα Ερωτηματολογίου για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου

Προκειμένου να παρουσιαστούν συγκριτικά τα αποτελέσματα των απαντήσεων των 4 ομάδων ερωτώμενων στις 13 ερωτήσεις (11 έως 23), επιχειρείται αρχικά έλεγχος συσχέτισης μεταξύ τους (επισκέπτες / group 1,00 , επιχειρήσεις / group 2,00 , κάτοικοι Τρικάλων / group 3,00 , κάτοικοι Βαρουσίου / group 4,00), με τη μέθοδο One-Way Anova, και εφαρμογή του ελέγχου Tukey. Με καταχωρημένα τα δεδομένα (190+104+251+80=) 625 ερωτηματολογίων, κατά ομάδες, προκύπτει ο ακόλουθος Πίνακας 15: 'Multiple Comparisons' με τις διαφορές των μέσων τιμών, μεταξύ των 4 ομάδων ανά 2, σημειώνοντας με αστερίσκο τις στατιστικά σημαντικές διαφορές.

Η σύγκριση ανάμεσα στις απαντήσεις των 4 ομάδων ερωτώμενων δεν ανέδειξε στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις στις ερωτήσεις: 11 (Σε τι ποσοστό θεωρούν πως το Βαρούσι έχει μια ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία), 12 (Σε τι πιστεύουν πως οφείλεται αυτή η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία), 17 (Πού πιστεύουν πως οφείλεται η ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική), 18 (Ποιος πιστεύουν πως είναι ο κυριότερος παράγων καταστρατήγησης του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου) και 19 (Αν πιστεύουν στην αναγκαιότητα διατήρησης των παλαιών ιστορικών κτιρίων, προκειμένου να διατηρηθεί η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία του Βαρουσίου). Μ' αυτές τις 5 ερωτήσεις αρχίζει η παρουσίαση των αποτελεσμάτων, απεικονίζοντας σε πίνακες και γραφήματα τις απαντήσεις των κατοίκων του Βαρουσίου (Πίνακες 18, 19, 20, 21, 22 και Γραφήματα 37, 38, 39, 40, 41) και παράλληλα κάνοντας συγκριτική αναφορά, χωρίς απεικόνιση, στις απαντήσεις και των 3 άλλων ομάδων.

Αναλυτικά:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Multiple Comparisons

Tukey HSD

Dependent Variable	(I) GROUP	(J) GROUP	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
HAS_VAROUSI_HISTORIC_PHYSIOGNOMY_11	1,00	2,00	,06238	,04515	,511	-,0539	,1787
		3,00	,02967	,03730	,856	-,0664	,1258
		4,00	-,02927	,04995	,936	-,1579	,0994
	2,00	1,00	-,06238	,04515	,511	-,1787	,0539
		3,00	-,03271	,04725	,900	-,1544	,0890
		4,00	-,09165	,05775	,387	-,2404	,0571
	3,00	1,00	-,02967	,03730	,856	-,1258	,0664
		2,00	,03271	,04725	,900	-,0890	,1544
		4,00	-,05894	,05184	,667	-,1925	,0746
	4,00	1,00	,02927	,04995	,936	-,0994	,1579
		2,00	,09165	,05775	,387	-,0571	,2404
		3,00	,05894	,05184	,667	-,0746	,1925
ORIGIN_OF_HISTORIC_PHYSIOGNOMY_12	1,00	2,00	,17879	,25222	,894	-,4709	,8285
		3,00	,31931	,20841	,419	-,2176	,8562
		4,00	,65956	,28031	,087	-,0625	1,3817
	2,00	1,00	-,17879	,25222	,894	-,8285	,4709
		3,00	,14052	,26375	,951	-,5389	,8200
		4,00	,48077	,32358	,447	-,3528	1,3143
	3,00	1,00	-,31931	,20841	,419	-,8562	,2176
		2,00	-,14052	,26375	,951	-,8200	,5389
		4,00	,34025	,29073	,646	-,4087	1,0892
	4,00	1,00	-,65956	,28031	,087	-1,3817	,0625
		2,00	-,48077	,32358	,447	-1,3143	,3528
		3,00	-,34025	,29073	,646	-1,0892	,4087
EVOLUTION_OF_HISTORIC_PHYSIOGNOMY_13	1,00	2,00	-,11104	,09295	,630	-,3505	,1284
		3,00	,14364	,07730	,247	-,0555	,3428
		4,00	,38688*	,10539	,001	,1154	,6584
	2,00	1,00	,11104	,09295	,630	-,1284	,3505
		3,00	,25468*	,09751	,046	,0035	,5059
		4,00	,49792*	,12100	,000	,1862	,8096
	3,00	1,00	-,14364	,07730	,247	-,3428	,0555
		2,00	-,25468*	,09751	,046	-,5059	-,0035
		4,00	,24324	,10944	,118	-,0387	,5252
	4,00	1,00	-,38688*	,10539	,001	-,6584	-,1154
		2,00	-,49792*	,12100	,000	-,8096	-,1862
		3,00	-,24324	,10944	,118	-,5252	,0387
REASON_OF_ALTERING_OF_PHYSIOGNOMY_14	1,00	2,00	1,32138*	,26862	,000	,6291	2,0136
		3,00	,59014*	,22757	,048	,0037	1,1766
		4,00	,78256	,35122	,117	-,1226	1,6877
	2,00	1,00	-1,32138*	,26862	,000	-2,0136	-,6291
		3,00	-,73124*	,27944	,045	-1,4514	-,0111
		4,00	-,53882	,38686	,504	-1,5358	,4581
	3,00	1,00	-,59014*	,22757	,048	-1,1766	-,0037
		2,00	,73124*	,27944	,045	,0111	1,4514
		4,00	,19241	,35957	,950	-,7342	1,1190
	4,00	1,00	-,78256	,35122	,117	-1,6877	,1226
		2,00	,53882	,38686	,504	-,4581	1,5358
		3,00	-,19241	,35957	,950	-1,1190	,7342
REASON_OF_DAMAGE_OF_HISTORIC_BUILDINGS_15	1,00	2,00	,08096	,17544	,967	-,3710	,5329
		3,00	,52531*	,14522	,002	,1512	,8994
		4,00	1,02903*	,19309	,000	,5316	1,5264
	2,00	1,00	-,08096	,17544	,967	-,5329	,3710
		3,00	,44435	,18352	,074	-,0284	,9171
		4,00	,94808*	,22333	,000	,3728	1,5234
	3,00	1,00	-,52531*	,14522	,002	-,8994	-,1512
		2,00	-,44435	,18352	,074	-,9171	,0284
		4,00	,50372	,20047	,059	-,0127	1,0201
	4,00	1,00	-1,02903*	,19309	,000	-1,5264	-,5316
		2,00	-,94808*	,22333	,000	-1,5234	-,3728
		3,00	-,50372	,20047	,059	-1,0201	,0127
IS_DAMAGE_INEVITABLE_16	1,00	2,00	,01782	,05777	,990	-,1310	,1666
		3,00	,05659	,04808	,642	-,0673	,1805
		4,00	,27171*	,06387	,000	,1072	,4362
	2,00	1,00	-,01782	,05777	,990	-,1666	,1310
		3,00	,03877	,06050	,919	-,1171	,1946
		4,00	,25389*	,07367	,003	,0641	,4437
	3,00	1,00	-,05659	,04808	,642	-,1805	,0673
		2,00	-,03877	,06050	,919	-,1946	,1171
		4,00	,21512*	,06635	,007	,0442	,3860
	4,00	1,00	-,27171*	,06387	,000	-,4362	-,1072
		2,00	-,25389*	,07367	,003	-,4437	-,0641
		3,00	-,21512*	,06635	,007	-,3860	-,0442
REASON_OF_CONSTRUCTION_OF_NEW_BUILDINGS_17	1,00	2,00	,10656	,12127	,816	-,2059	,4190
		3,00	-,19849	,10121	,204	-,4592	,0623
		4,00	-,24216	,13770	,295	-,5969	,1126
	2,00	1,00	-,10656	,12127	,816	-,4190	,2059
		3,00	-,30505	,12746	,079	-,6334	,0233
		4,00	-,34872	,15799	,122	-,7557	,0583
	3,00	1,00	,19849	,10121	,204	-,0623	,4592
		2,00	,30505	,12746	,079	-,0233	,6334
		4,00	-,04367	,14318	,990	-,4125	,3252
	4,00	1,00	,24216	,13770	,295	-,1126	,5969
		2,00	,34872	,15799	,122	-,0583	,7557
		3,00	,04367	,14318	,990	-,3252	,4125

→

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Dependent Variable	(I) GROUP	(J) GROUP	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
WHO_CIRCUMVENTS_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK_18	1,00	2,00	-,05564	,10252	,948	-,3198	,2085
		3,00	,03090	,08575	,984	-,1900	,2518
		4,00	,06624	,11619	,941	-,2331	,3656
	2,00	1,00	,05564	,10252	,948	-,2085	,3198
		3,00	,08654	,10762	,852	-,1907	,3638
		4,00	,12188	,13315	,797	-,2211	,4649
	3,00	1,00	-,03090	,08575	,984	-,2518	,1900
		2,00	-,08654	,10762	,852	-,3638	,1907
		4,00	,03534	,12070	,991	-,2756	,3463
	4,00	1,00	-,06624	,11619	,941	-,3656	,2331
		2,00	-,12188	,13315	,797	-,4649	,2211
		3,00	-,03534	,12070	,991	-,3463	,2756
HISTORIC_PRESERVATION_AND_OLD_BUILDINGS_19	1,00	2,00	,00557	,05626	1,000	-,1394	,1505
		3,00	-,02256	,04665	,963	-,1427	,0976
		4,00	-,09379	,06251	,438	-,2548	,0672
	2,00	1,00	-,00557	,05626	1,000	-,1505	,1394
		3,00	-,02813	,05887	,964	-,1798	,1235
		4,00	-,09936	,07209	,514	-,2851	,0864
	3,00	1,00	,02256	,04665	,963	-,0976	,1427
		2,00	,02813	,05887	,964	-,1235	,1798
		4,00	-,07123	,06487	,691	-,2384	,0959
	4,00	1,00	,09379	,06251	,438	-,0672	,2548
		2,00	,09936	,07209	,514	-,0864	,2851
		3,00	,07123	,06487	,691	-,0959	,2384
WHICH_NEW_ARCHITECTURE_IN_VAROUSI_20	1,00	2,00	,24862*	,09127	,033	,0135	,4837
		3,00	-,08053	,07570	,712	-,2755	,1145
		4,00	,29176*	,10056	,020	,0327	,5508
	2,00	1,00	-,24862*	,09127	,033	-,4837	-,0135
		3,00	-,32915*	,09555	,003	-,5753	-,0830
		4,00	,04314	,11624	,983	-,2563	,3426
	3,00	1,00	,08053	,07570	,712	-,1145	,2755
		2,00	,32915*	,09555	,003	,0830	,5753
		4,00	,37229*	,10446	,002	,1032	,6414
	4,00	1,00	-,29176*	,10056	,020	-,5508	-,0327
		2,00	-,04314	,11624	,983	-,3426	,2563
		3,00	-,37229*	,10446	,002	-,6414	-,1032
DO_YOU_KNOW_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK_21	1,00	2,00	-,04207	,05578	,875	-,1858	,1016
		3,00	-,01783	,04611	,980	-,1366	,1010
		4,00	,17316*	,06206	,028	,0133	,3330
	2,00	1,00	,04207	,05578	,875	-,1016	,1858
		3,00	,02425	,05832	,976	-,1260	,1745
		4,00	,21523*	,07160	,015	,0308	,3997
	3,00	1,00	,01783	,04611	,980	-,1010	,1366
		2,00	-,02425	,05832	,976	-,1745	,1260
		4,00	,19099*	,06435	,016	,0252	,3568
	4,00	1,00	-,17316*	,06206	,028	-,3330	-,0133
		2,00	-,21523*	,07160	,015	-,3997	-,0308
		3,00	-,19099*	,06435	,016	-,3568	-,0252
HOW_CONSIDER_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK_22	1,00	2,00	,81084*	,13391	,000	,4658	1,1559
		3,00	-,18186	,10817	,334	-,4606	,0968
		4,00	,47976*	,17051	,026	,0404	,9191
	2,00	1,00	-,81084*	,13391	,000	-1,1559	-,4658
		3,00	-,99271*	,13971	,000	-1,3527	-,6327
		4,00	-,33109	,19208	,312	-,8260	,1638
	3,00	1,00	,18186	,10817	,334	-,0968	,4606
		2,00	,99271*	,13971	,000	,6327	1,3527
		4,00	,66162*	,17511	,001	,2105	1,1128
	4,00	1,00	-,47976*	,17051	,026	-,9191	-,0404
		2,00	,33109	,19208	,312	-,1638	,8260
		3,00	-,66162*	,17511	,001	-1,1128	-,2105
REASON_OF_PRESERVATION_OF_HISTORIC_CENTRES_23	1,00	2,00	,52468*	,19926	,043	,0114	1,0380
		3,00	,03634	,16490	,996	-,3885	,4611
		4,00	,94006*	,21934	,000	,3750	1,5051
	2,00	1,00	-,52468*	,19926	,043	-1,0380	-,0114
		3,00	-,48834	,20857	,090	-1,0256	,0489
		4,00	,41538	,25381	,359	-,2384	1,0692
	3,00	1,00	-,03634	,16490	,996	-,4611	,3885
		2,00	,48834	,20857	,090	-,0489	1,0256
		4,00	,90372*	,22782	,000	,3168	1,4906
	4,00	1,00	-,94006*	,21934	,000	-1,5051	-,3750
		2,00	-,41538	,25381	,359	-1,0692	,2384
		3,00	-,90372*	,22782	,000	-1,4906	-,3168

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Πίνακας 15: Έλεγχος συσχέτισης μεταξύ των απαντήσεων στις ερωτήσεις 11 έως 23, των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων (επισκέπτες / group 1,00 , επιχειρήσεις / group 2,00 , κάτοικοι Τρικάλων / group 3,00 και κάτοικοι Βαρουσίου / group 4,00), με τη μέθοδο One-Way ANOVA και εφαρμογή του ελέγχου Tukey. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στην ερώτηση 11 (Σε τι ποσοστό θεωρούν πως το Βαρούσι έχει μια ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία) οι κάτοικοι του Βαρουσίου απάντησαν 'ΝΑΙ' σε ποσοστό 97,5%, ενώ ανάλογα υψηλά ποσοστά συγκέντρωσε η απάντηση 'ΝΑΙ' και στις άλλες τρεις ομάδες ερωτώμενων (επισκέπτες 95,8%, επιχειρήσεις 99,0%, κάτοικοι Τρικάλων 94,8%).

Στην ερώτηση 12 (Σε τι πιστεύουν πως οφείλεται αυτή η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία) οι κάτοικοι του Βαρουσίου απάντησαν: 'Στα παλαιά Ιστορικά Κτήρια' σε ποσοστό 66,7% (επισκέπτες 37,0%, επιχειρήσεις 38,5%, κάτοικοι Τρικάλων 30,1%), ενώ η απάντηση 'Και στα νέα Κτίρια ίδιας αρχιτεκτονικής' συγκέντρωσε ποσοστό 11,5% (επισκέπτες 25,4%, επιχειρήσεις 34,6%, κάτοικοι Τρικάλων 26,9%) και όλες οι άλλες απαντήσεις συγκέντρωσαν χαμηλότερα ποσοστά.

Στην ερώτηση 17 (Πού πιστεύουν πως οφείλεται η ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική), οι κάτοικοι του Βαρουσίου απάντησαν: 'Στην ανυπαρξία θεσμικού πλαισίου' σε ποσοστό 37,0% (επισκέπτες 18,8%, επιχειρήσεις 43,7%, κάτοικοι Τρικάλων 29,8%), 'Στο έλλειμμα ελέγχων από τις υπηρεσίες' σε ποσοστό 32,9% (επισκέπτες 38,7%, επιχειρήσεις 42,7%, κάτοικοι Τρικάλων 38,0%) και 'Στην καταστρατήγηση του θεσμικού πλαισίου' σε ποσοστό 15,1% (επισκέπτες 34,8%, επιχειρήσεις 10,7%, κάτοικοι Τρικάλων 28,6%), ενώ:

Στην ερώτηση 18 (Ποιος πιστεύουν πως είναι ο κυριότερος παράγων καταστρατήγησης του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου), οι κάτοικοι του Βαρουσίου απάντησαν: 'Οι Υπηρεσίες' σε ποσοστό 50,0% (επίσης: επισκέπτες 49,5%, επιχειρήσεις 65,4%, κάτοικοι Τρικάλων 53,7%), 'Οι Ιδιοκτήτες των κτηρίων' σε ποσοστό 29,7% (επισκέπτες 21,4%, επιχειρήσεις 24,0%, κάτοικοι Τρικάλων 22,5%) και 'Οι Ιδιώτες Μηχανικοί' σε ποσοστό 14,9% (επισκέπτες 25,8%, επιχειρήσεις 9,6%, κάτοικοι Τρικάλων 20,5%).

Τέλος, στην ερώτηση 19 (Αν πιστεύουν στην αναγκαιότητα διατήρησης των παλαιών ιστορικών κτηρίων, προκειμένου να διατηρηθεί η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία του Βαρουσίου), οι κάτοικοι του Βαρουσίου απάντησαν: 'ΝΑΙ' σε ποσοστό 60,3% (επίσης: επισκέπτες 68,4%, επιχειρήσεις 71,2%, κάτοικοι Τρικάλων 69,6%) και πως 'Αρκεί να κατασκευάζονται νέα κτίρια σε αντικατάσταση των παλαιών, φτάνει να χτίζονται στην αρχική τους θέση και να μιμούνται την παλαιά μορφή τους' σε ποσοστό 39,7% (επισκέπτες 31,0%, επιχειρήσεις 27,9%, κάτοικοι Τρικάλων 30,4%).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

HAS_VAROYSI_HISTORIC_PHYSIOGNOMY - KATOIKOI VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	**ΝΑΙ**	77	**97,5**
	ΟΧΙ	2	**2,5**
	Total	79	**100,0**
Missing	System	1	
Total		80	

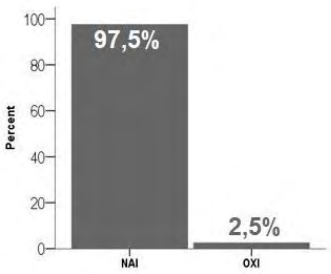

BASIC_ELEMENTS_OF_HISTORIC_PHISIOGNOMY - KATOIKOI VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	**ΤΑ ΠΑΛΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ**	52	**66,7**
	ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΑ ΚΤΙΡΙΑ ΙΔΙΑΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ	9	**11,5**
	ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ / ΛΙΓΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	2	**2,6**
	ΟΧΙ ΝΕΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΠΛΗΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	2	**2,6**
	ΟΙ ΦΙΛΗΣΥΧΟΙ ΚΑΙ ΦΙΛΟΞΕΝΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ	1	**1,3**
	Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΔΡΟΜΩΝ (ΚΑΛΝΤΕΡΙΜΙΑ κ.α.)	4	**5,1**
	ΑΛΛΟ	8	**10,3**
	Total	78	**100,0**
Missing	System	2	
Total		80	

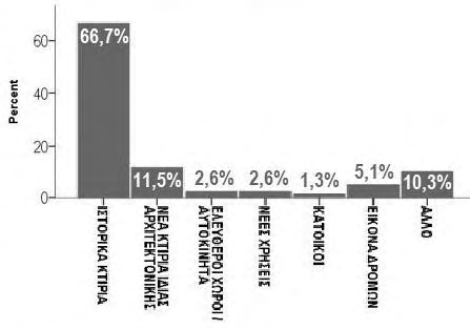

REASON_OF_CONSTRUCTION_OF_NEW_BUILDINGS - KATOIKOI VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	**Η ΑΝΥΠΑΡΞΙΑ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ**	27	**37,0**
	Η ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΗΣΗ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	11	**15,1**
	ΤΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΕΛΕΓΧΩΝ ΑΠΟ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	24	**32,9**
	ΑΛΛΟ	11	**15,1**
	Total	73	**100,0**
Missing	System	7	
Total		80	

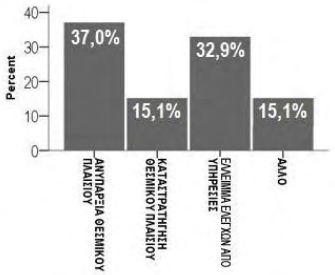

FACTORS_OF_CIRCUMVENTION_OF_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK - KATOIKOI VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	**ΟΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ**	22	**29,7**
	ΟΙ ΙΔΙΩΤΕΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ	11	**14,9**
	ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	37	**50,0**
	ΑΛΛΟ	4	**5,4**
	Total	74	**100,0**
Missing	System	6	
Total		80	

HISTORIC_PRESERVATION_WITH_OR_WITHOUT_OLD_BUILDINGS - KATOIKOI VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	**ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ**	47	**60,3**
	ΑΡΚΟΥΝ ΝΕΑ ΚΤΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΘΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΜΟΡΦΗ	31	**39,7**
	Total	78	**100,0**
Missing	System	2	
Total		80	

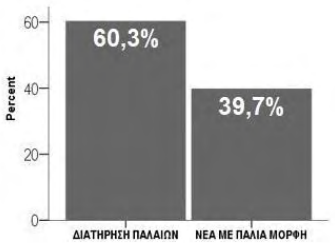

Πίνακες 16, 17, 18, 19, 20 και Γραφήματα 26, 27, 28, 29, 30. Απαντήσεις Κατοίκων Βαρουσίου στις ερωτήσεις 11, 12, 17, 18 και 19. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στις υπόλοιπες 8 ερωτήσεις (13, 14, 15, 16, 20, 21, 22 και 23) εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των 4 ομάδων ανά 2. Αυτές οι ερωτήσεις παρουσιάζονται αναλυτικά, στη συνέχεια, απεικονίζοντας σε πίνακες και γραφήματα τις απαντήσεις και των 4 ομάδων ερωτώμενων ανά ερώτηση. Αναλυτικά:

Στην ερώτηση 13: 'Ποια πιστεύουν πως είναι η εξέλιξη αυτής της ιστορικής φυσιογνωμίας, με την πάροδο του χρόνου', εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των 4 ομάδων ανά 2 ως εξής: μεταξύ κατοίκων Βαρουσίου και επισκεπτών, κατοίκων Βαρουσίου και επιχειρηματιών, κατοίκων Τρικάλων και επιχειρηματιών. Έτσι:

Επί συνόλου 190 ερωτηθέντων επισκεπτών της πόλης των Τρικάλων, μεταξύ των 185 που απάντησαν, πιστεύουν, σε ποσοστό 45,4% πως με την πάροδο του χρόνου η Ιστορική Φυσιογνωμία του Βαρουσίου 'Αλλοιώνεται προς το χειρότερο', σε ποσοστό 30,8% πως 'Μετασχηματίζεται προς το καλύτερο' και σε ποσοστό 23,8% πως 'Παραμένει αναλλοίωτη'.

Με την ίδια, κατά βάσιν, ιεράρχηση απαντήσεων, αλλά με σαφώς διαφοροποιημένα ποσοστά, απάντησαν οι 251 κάτοικοι των Τρικάλων (38,7% πως 'Αλλοιώνεται προς το χειρότερο', 29,8% πως 'Μετασχηματίζεται προς το καλύτερο' και 31,5% πως 'Παραμένει αναλλοίωτη'), αλλά και οι 80 κάτοικοι του Βαρουσίου (54,1% πως 'Αλλοιώνεται προς το χειρότερο', 39,2% πως 'Μετασχηματίζεται προς το καλύτερο' ενώ το ποσοστό αυτών που πιστεύουν πως 'Παραμένει αναλλοίωτη' περιορίζεται μόνο σε 6,8%).

Με διαφοροποιημένη ιεράρχηση των απαντήσεων αποκρίθηκαν οι 104 επιχειρηματίες του Κέντρου της πόλης των Τρικάλων, πιστεύοντας σε ποσοστό 44,2% πως, με την πάροδο του χρόνου, η Ιστορική Φυσιογνωμία του Βαρουσίου 'Μετασχηματίζεται προς το καλύτερο', 29,8% πως 'Παραμένει αναλλοίωτη' και μόνο σε ποσοστό 26,0% πως 'Αλλοιώνεται προς το χειρότερο'.

Στην ερώτηση 14: 'Πού εντοπίζουν αυτή την αλλοίωση' αυτοί που πιστεύουν πως αυτή η ιστορική φυσιογνωμία, με την πάροδο του χρόνου 'αλλοιώνεται προς το χειρότερο', εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των 4 ομάδων ανά 2 ως εξής: μεταξύ κατοίκων Τρικάλων και επισκεπτών, κατοίκων Τρικάλων και επι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

EVOLUTION_OF_HISTORIC_PHYSIOGNOMY- EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΑΛΛΟΙΩΝΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΧΕΙΡΟΤΕΡΟ	84	45,4
	ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΖΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ	57	30,8
	ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΗ	44	23,8
	Total	185	100,0
Missing	System	5	
Total		190	

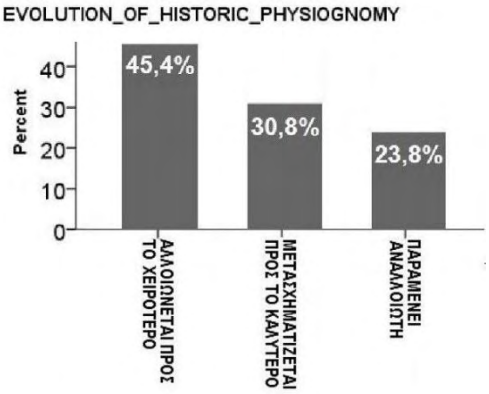

EVOLUTION_OF_HISTORIC_PHYSIOGNOMY- EPIXEIRHSEIS

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΑΛΛΟΙΩΝΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΧΕΙΡΟΤΕΡΟ	27	26,0
	ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΖΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ	46	44,2
	ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΗ	31	29,8
	Total	104	100,0

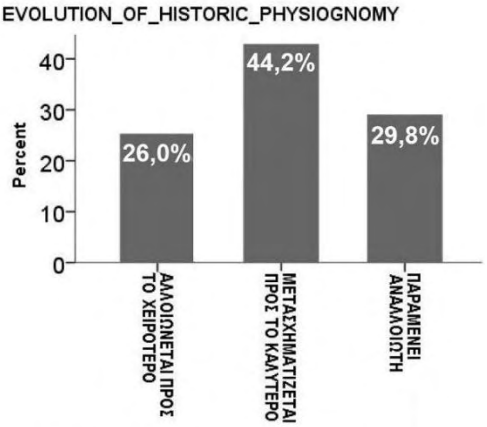

EVOLUTION_OF_HISTORIC_PHYSIOGNOMY- ΚΑΤΟΙΚΟΙ

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΑΛΛΟΙΩΝΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΧΕΙΡΟΤΕΡΟ	96	38,7
	ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΖΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ	74	29,8
	ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΗ	78	31,5
	Total	248	100,0
Missing	System	3	
Total		251	

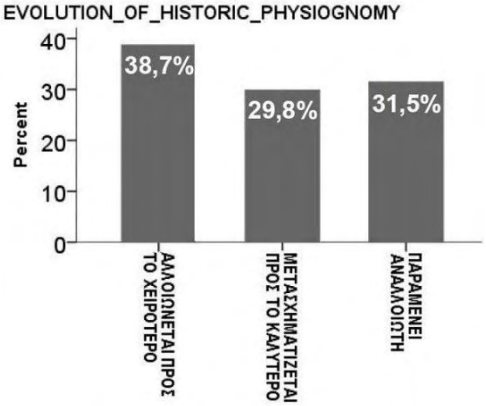

EVOLUTION_OF_HISTORIC_PHYSIOGNOMY - ΚΑΤΟΙΚΟΙ VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΑΛΛΟΙΩΝΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΧΕΙΡΟΤΕΡΟ	40	54,1
	ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΖΕΤΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ	29	39,2
	ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΗ	5	6,8
	Total	74	100,0
Missing	System	6	
Total		80	

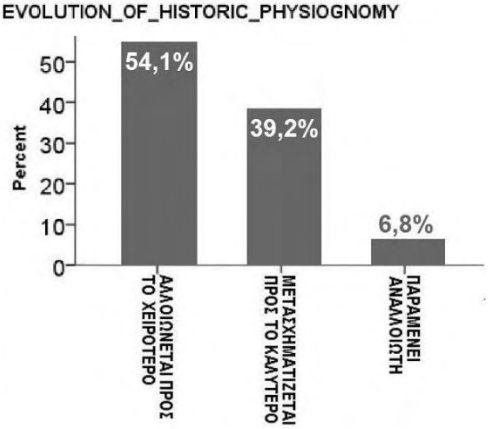

Πίνακες 21, 22, 23, 24 και Γραφήματα 31, 32, 33, 34. Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 13 (Ποια πιστεύουν πως είναι η εξέλιξη της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου, με την πάροδο του χρόνου). Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

REASON_OF_ALTERING_OF_PHYSIOGNOMY- EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ	53	30,5
	ΑΣΧΕΤΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΝΕΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ	44	25,3
	ΜΕΙΩΝΟΝΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ / ΑΥΞΑΝΟΝΤΑΙ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	19	10,9
	ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΠΛΗΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	10	5,7
	ΑΛΛΑΖΕΙ Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	5	2,9
	ΑΛΛΑΖΕΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΔΡΟΜΩΝ	13	7,5
	ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΗ	29	16,7
	ΑΛΛΟ	1	0,6
	Total	174	100,0
Missing	System	16	
Total		190	

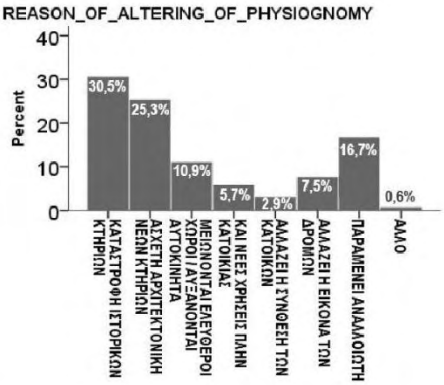

REASON_OF_ALTERING_OF_PHYSIOGNOMY- EPIXEIRHSEIS

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ	46	45,1
	ΑΣΧΕΤΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΝΕΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ	21	20,6
	ΜΕΙΩΝΟΝΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ / ΑΥΞΑΝΟΝΤΑΙ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	12	11,8
	ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΠΛΗΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	5	4,9
	ΑΛΛΑΖΕΙ Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	4	3,9
	ΑΛΛΑΖΕΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΔΡΟΜΩΝ	13	12,7
	ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΗ	1	1,0
	ΑΛΛΟ	0	0,0
	Total	102	100,0
Missing	System	2	
Total		104	

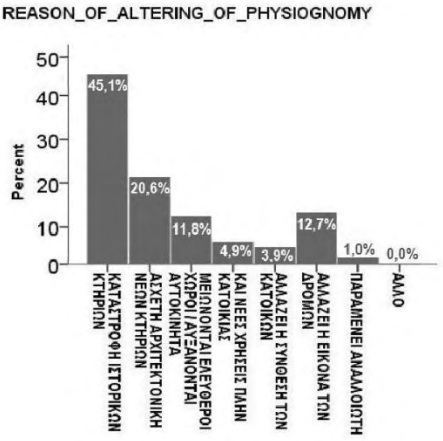

REASON_OF_ALTERING_OF_PHYSIOGNOMY- ΚΑΤΟΙΚΟΙ

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ	48	21,9
	ΑΣΧΕΤΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΝΕΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ	35	16,0
	ΜΕΙΩΝΟΝΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ / ΑΥΞΑΝΟΝΤΑΙ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	35	16,0
	ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΠΛΗΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	17	7,8
	ΑΛΛΑΖΕΙ Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	18	8,2
	ΑΛΛΑΖΕΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΔΡΟΜΩΝ	23	10,5
	ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΗ	39	17,8
	ΑΛΛΟ	4	1,8
	Total	219	100,0
Missing	System	32	
Total		251	

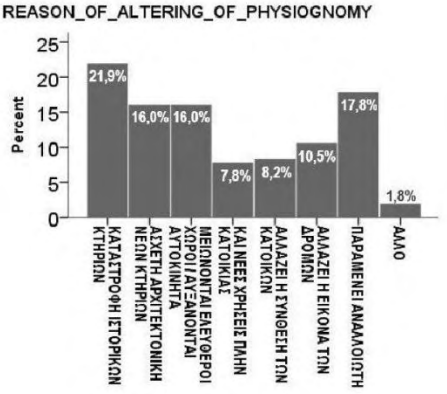

REASON_OF_ALTERING_OF_PHYSIOGNOMY- ΚΑΤΟΙΚΟΙ VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ	28	70,0
	ΑΣΧΕΤΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΝΕΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ	1	2,5
	ΜΕΙΩΝΟΝΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΧΩΡΟΙ / ΑΥΞΑΝΟΝΤΑΙ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ	2	5,0
	ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΠΛΗΝ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ	0	0,0
	ΑΛΛΑΖΕΙ Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	0	0,0
	ΑΛΛΑΖΕΙ Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΔΡΟΜΩΝ	2	5,0
	ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΗ	0	0,0
	ΑΛΛΟ	7	17,5
	Total	40	100,0
Missing	System	40	
Total		80	

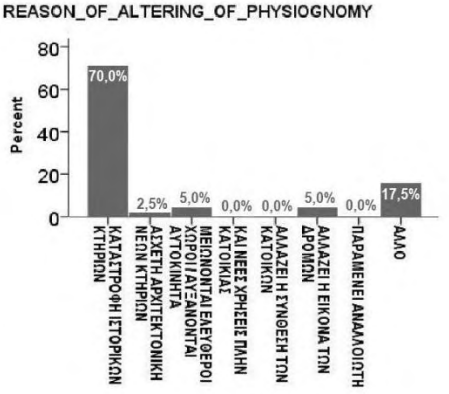

Πίνακες 25, 26, 27, 28 και Γραφήματα 35, 36, 37, 38. Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 14 (Πού εντοπίζουν την αλλοίωση). Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

χειρηματιών, επιχειρηματιών και επισκεπτών. Έτσι:

Μεταξύ των κατοίκων του Βαρουσίου που στην ερώτηση 13 είχαν απαντήσει πως με την πάροδο του χρόνου η Ιστορική Φυσιογνωμία του Βαρουσίου 'Αλλοιώνεται προς το χειρότερο', στην ερώτηση 14 απάντησαν πως εντοπίζουν αυτή την αλλοίωση 'Στην καταστροφή των ιστορικών κτηρίων' σε ποσοστό 70,0% (28 στους 40), ενώ όλες οι άλλες απαντήσεις συγκεντρώνουν ποσοστά κάτω του 5%, καθώς και η απάντηση 'Άλλο', που εμφανίζει ποσοστό 17,5%, συντίθεται από επί μέρους διαφορετικές απαντήσεις, με διάφορα ποσοστά, μεταξύ των οποίων μερικές που αντί να εντοπίσουν την αλλοίωση σε κάποια από τις αλλαγές, επιχειρούν να ονομάσουν την αιτία, π.χ. 'Σε Οικονομικούς λόγους' (5%), 'Στην αδιαφορία της Πολιτείας' (4%) και άλλες απαντήσεις, που συγκεντρώνουν μικρότερα ποσοστά.

Και οι τρεις άλλες ομάδες ερωτώμενων ιεράρχησαν στις απαντήσεις τους, ως πρώτη αιτία αλλοίωσης της Ιστορικής Φυσιογνωμίας του Βαρουσίου, με την πάροδο του χρόνου, 'Την καταστροφή των ιστορικών κτηρίων' αλλά με σαφώς διαφοροποιημένα ποσοστά από αυτά των κατοίκων του Βαρουσίου: 45,1% οι επιχειρηματίες, 30,5% οι επισκέπτες και 21,9% οι κάτοικοι των Τρικάλων. Ως δεύτερη αιτία αλλοίωσης εντοπίζουν και οι τρεις ομάδες την 'Άσχετη αρχιτεκτονική των νέων κτηρίων' σε ποσοστό 25,3% οι επισκέπτες, 20,6% οι επιχειρηματίες και 16% οι κάτοικοι των Τρικάλων.

Στην ερώτηση 15: 'Ποια πιστεύουν πως είναι η κυριότερη αιτία για την καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτιρίων', εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των 4 ομάδων ανά 2 ως εξής: μεταξύ κατοίκων Βαρουσίου και επισκεπτών, κατοίκων Βαρουσίου και επιχειρηματιών, κατοίκων Τρικάλων και επισκεπτών. Έτσι:

Οι κάτοικοι του Βαρουσίου ιεραρχούν ως κυριότερη αιτία για την καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτηρίων τη 'Φθορά του χρόνου' σε ποσοστό 52,5%, οι επιχειρηματίες την 'Έλλειψη χρηματοδότησης από την πολιτεία' σε ποσοστό 38,5%, ενώ οι επισκέπτες και οι κάτοικοι των Τρικάλων την 'Εγκατάλειψή τους από τους ιδιοκτήτες τους' σε ποσοστά 31,9% και 29,8% αντίστοιχα.

Στην ερώτηση 16: 'Σε τι ποσοστό θεωρούν πως αυτή η καταστροφή είναι αναπόφευκτη', εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των 4 ομάδων ανά 2 ως εξής: μεταξύ κατοίκων Βαρουσίου και επισκεπτών, κατοίκων Βαρουσίου και επιχειρηματιών, κατοίκων Βαρουσίου και κατοίκων Τρικάλων. Έτσι:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

REASON_OF_DAMAGE_OF_HISTORIC_BUILDINGS-EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΦΘΟΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	52	27,7
	ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΑΠΟ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ	60	31,9
	ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	39	20,7
	ΑΝΥΠΑΡΞΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	20	10,6
	ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΗΣΗ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	6	3,2
	ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΠΙ ΤΟΠΟΥ ΕΛΕΓΧΩΝ ΑΠΟ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	10	5,3
	ΑΛΛΟ	1	0,5
	Total	188	100,0
Missing	System	2	
Total		190	

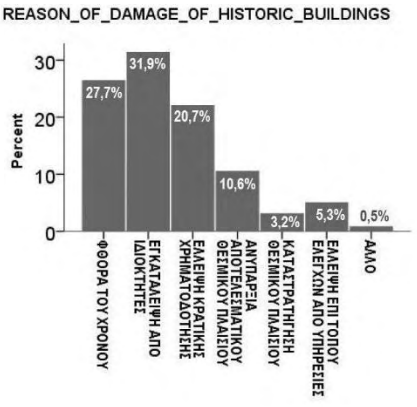

REASON_OF_DAMAGE_OF_HISTORIC_BUILDINGS- EPIXEIRHSEIS

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΦΘΟΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	15	14,4
	ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΑΠΟ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ	26	25,0
	ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	40	38,5
	ΑΝΥΠΑΡΞΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	10	9,6
	ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΗΣΗ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	2	1,9
	ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΠΙ ΤΟΠΟΥ ΕΛΕΓΧΩΝ ΑΠΟ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	10	9,6
	ΑΛΛΟ	1	1,0
	Total	104	100,0

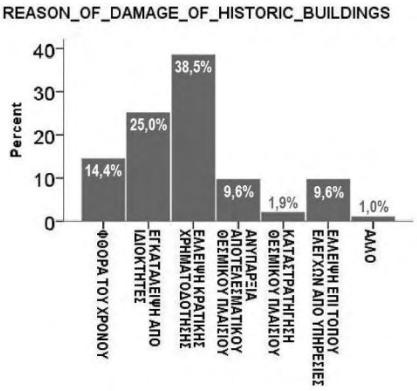

REASON_OF_DAMAGE_OF_HISTORIC_BUILDINGS- ΚΑΤΟΙΚΟΙ

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΦΘΟΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	42	16,9
	ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΑΠΟ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ	74	29,8
	ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	57	23,0
	ΑΝΥΠΑΡΞΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	26	10,5
	ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΗΣΗ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	16	6,5
	ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΠΙ ΤΟΠΟΥ ΕΛΕΓΧΩΝ ΑΠΟ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	31	12,5
	ΑΛΛΟ	2	0,8
	Total	248	100,0
Missing	System	3	
Total		251	

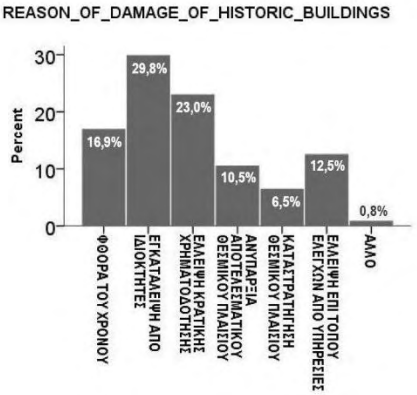

REASON_OF_DAMAGE_OF_HISTORIC_BUILDINGS- ΚΑΤΟΙΚΟΙ VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΦΘΟΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	42	52,5
	ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΑΠΟ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ	17	21,3
	ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	15	18,8
	ΑΝΥΠΑΡΞΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	1	1,3
	ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΗΣΗ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	1	1,3
	ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΠΙ ΤΟΠΟΥ ΕΛΕΓΧΩΝ ΑΠΟ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	0	0,0
	ΑΛΛΟ	4	5,0
	Total	80	100,0

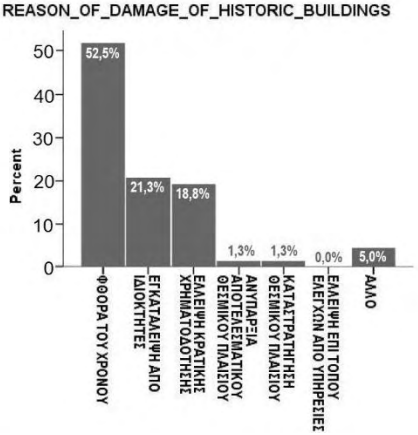

Πίνακες 29, 30, 31, 32 και Γραφήματα 39, 40, 41, 42. Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 15 (Ποια πιστεύουν πως είναι η κυριότερη αιτία για την καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτιρίων). Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

IS_DAMAGE_INEVITABLE-EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	NAI	89	48,1
	OXI	96	51,9
	Total	185	100,0
Missing	System	5	
Total		190	

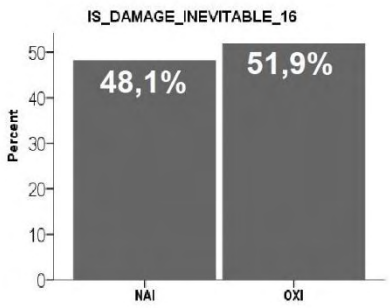

IS_DAMAGE_INEVITABLE-EPIXEIRHSEIS

		Frequency	Valid Percent
Valid	NAI	46	44,2
	OXI	58	55,8
	Total	104	100,0
Total		104	

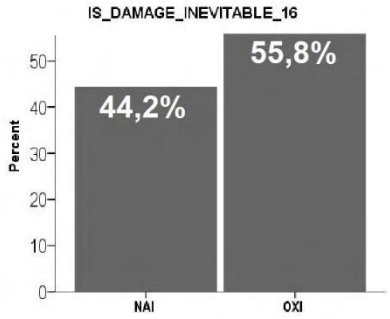

IS_DAMAGE_INEVITABLE-KATOIKOI

		Frequency	Valid Percent
Valid	NAI	104	42,4
	OXI	141	57,6
	Total	245	100,0
Missing	System	6	
Total		251	

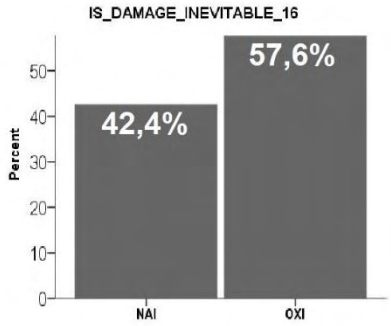

IS_DAMAGE_INEVITABLE-KATOIKOI VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	NAI	55	69,6
	OXI	24	30,4
	Total	79	100,0
Missing	System	1	
Total		80	

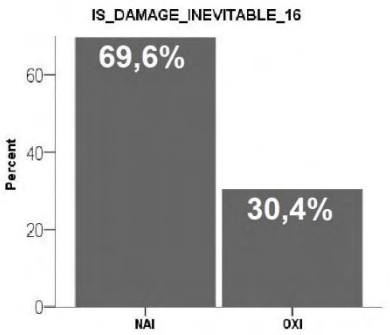

Πίνακες 33, 34, 35, 36 και Γραφήματα 43, 44, 45, 46. Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 16 (Σε τι ποσοστό θεωρούν πως αυτή η καταστροφή είναι αναπόφευκτη). Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Και στην επόμενη σελίδα:

Πίνακες 37, 38, 39, 40 και Γραφήματα 47, 48, 49, 50. Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 20 (Ποια πιστεύουν πως πρέπει να είναι η αρχιτεκτονική των νέων κτιρίων, που θα κτίζονται στα άκτιστα οικόπεδα στο Βαρούσι). Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

WHICH_NEW_ARCHITECTURE_IN_VAROUSI- EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΜΙΜΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ	120	**64,9**
	ΠΛΗΡΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΧΩΡΙΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗ ΑΠΟ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	27	**14,6**
	ΑΡΜΟΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΧΩΡΙΣ ΜΙΜΗΣΗ	37	**20,0**
	ΑΛΛΟ	1	**,5**
	Total	185	**100,0**
Missing	System	5	
Total		190	

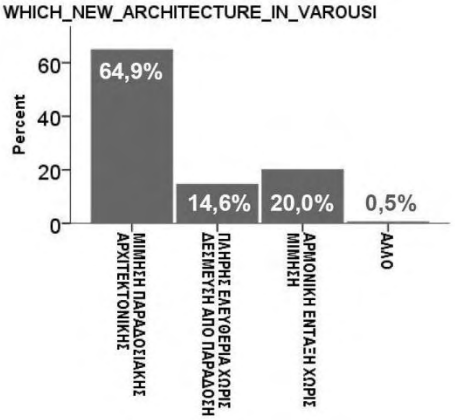

WHICH_NEW_ARCHITECTURE_IN_VAROUSI- EPIXEIRHSEIS

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΜΙΜΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ	91	**88,3**
	ΠΛΗΡΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΧΩΡΙΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗ ΑΠΟ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	2	**1,9**
	ΑΡΜΟΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΧΩΡΙΣ ΜΙΜΗΣΗ	8	**7,8**
	ΑΛΛΟ	2	**1,9**
	Total	103	**100,0**
Missing	System	1	
Total		104	

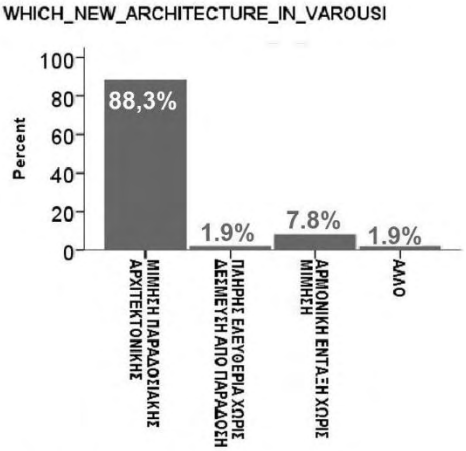

WHICH_NEW_ARCHITECTURE_IN_VAROUSI-KATOIKOI

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΜΙΜΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ	174	**71,0**
	ΠΛΗΡΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΧΩΡΙΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗ ΑΠΟ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	29	**11,8**
	ΑΡΜΟΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΧΩΡΙΣ ΜΙΜΗΣΗ	37	**15,1**
	ΑΛΛΟ	5	**2,0**
	Total	245	**100,0**
Missing	System	6	
Total		251	

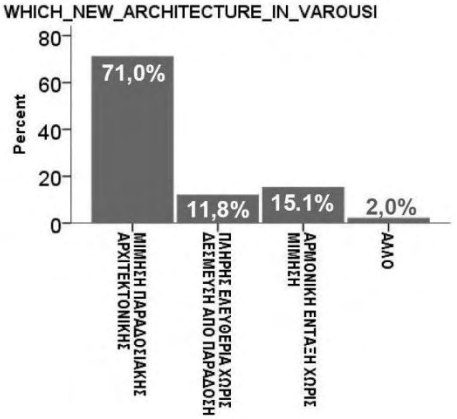

WHICH_NEW_ARCHITECTURE_IN_VAROUSI-KATOIKOI VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΜΙΜΗΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ	72	**91,1**
	ΠΛΗΡΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΧΩΡΙΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗ ΑΠΟ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	0	**0,0**
	ΑΡΜΟΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΧΩΡΙΣ ΜΙΜΗΣΗ	6	**7,6**
	ΑΛΛΟ	1	**1,3**
	Total	79	**100,0**
Missing	System	1	
Total		80	

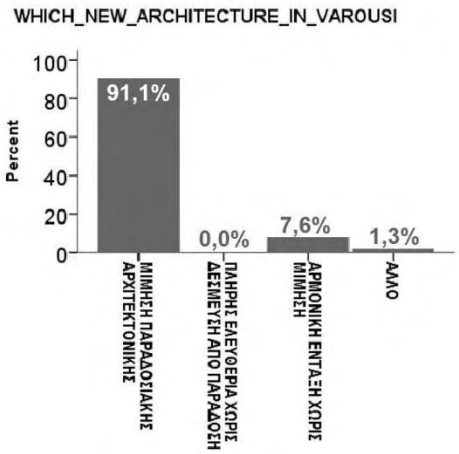

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Αισθητά διαφοροποιημένες είναι οι απαντήσεις των κατοίκων του Βαρουσίου σε σχέση με εκείνες των τριών άλλων ομάδων ερωτώμενων, καθώς οι πρώτοι απαντούν 'ΝΑΙ' σε ποσοστό 69,6% ενώ οι άλλοι τρεις απαντούν 'ΟΧΙ' με ποσοστά 57,6% (οι κάτοικοι Τρικάλων), 55,8% (οι επιχειρηματίες) και 51,9% (οι επισκέπτες).

Στην ερώτηση 20: 'Ποια πιστεύουν πως πρέπει να είναι η αρχιτεκτονική των νέων κτιρίων, που θα κτίζονται στα άκτιστα οικόπεδα στο Βαρούσι', εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των 4 ομάδων ανά 2 ως εξής: μεταξύ κατοίκων Βαρουσίου και κατοίκων Τρικάλων, κατοίκων Βαρουσίου και επισκεπτών, κατοίκων Τρικάλων και επιχειρηματιών, επιχειρηματιών και επισκεπτών.

Και οι τέσσερις ομάδες ερωτώμενων ιεράρχησαν στις απαντήσεις τους, ως πρώτη επιλογή, για την αρχιτεκτονική των νέων κτιρίων, που θα κτίζονται στα άκτιστα οικόπεδα στο Βαρούσι, την 'Μίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής' αλλά με σαφώς διαφοροποιημένα ποσοστά μεταξύ τους: 91,1% οι κάτοικοι του Βαρουσίου, 88,3% οι επιχειρηματίες, 71,0% οι κάτοικοι των Τρικάλων και 64,9% οι επισκέπτες. Οι τέσσερις ομάδες συμφωνούν και στη δεύτερη επιλογή 'Αρμονική ένταξη χωρίς μίμηση' με χαμηλότερα όμως ποσοστά: 20,0% οι επισκέπτες, 15,1% οι κάτοικοι Τρικάλων, 7,8% οι επιχειρηματίες και 7,6% οι κάτοικοι του Βαρουσίου, ενώ η τρίτη επιλογή 'Πλήρης ελευθερία χωρίς δέσμευση από την παράδοση' συγκεντρώνει ακόμη χαμηλότερα ποσοστά μεταξύ των επισκεπτών (14,6%), των κατοίκων Τρικάλων (11,8%) και των επιχειρηματιών (1,9%). Αυτή η επιλογή δεν συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των απαντήσεων των κατοίκων του Βαρουσίου (0,0%).

Στην ερώτηση 21: 'Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως γνωρίζουν το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου', εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των 4 ομάδων ανά 2 ως εξής: μεταξύ κατοίκων Βαρουσίου και επισκεπτών, κατοίκων Βαρουσίου και επιχειρηματιών, κατοίκων Βαρουσίου και κατοίκων Τρικάλων. Έτσι:

Σημαντικά διαφοροποιημένες είναι οι απαντήσεις των κατοίκων του Βαρουσίου σε σχέση με εκείνες των τριών άλλων ομάδων ερωτώμενων, καθώς οι πρώτοι απαντούν 'ΝΑΙ' σε ποσοστό 50,6% και 'ΟΧΙ' σε ποσοστό 49,4%, ενώ οι άλλοι τρεις απαντούν 'ΟΧΙ' με ποσοστά 70,9% (οι επιχειρηματίες), 67,9% (οι επισκέπτες) και 66,7% (οι κάτοικοι Τρικάλων).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

DO_YOU_KNOW_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK-EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΝΑΙ	60	32,1
	ΟΧΙ	127	67,9
	Total	187	100,0
Missing	System	3	
Total		190	

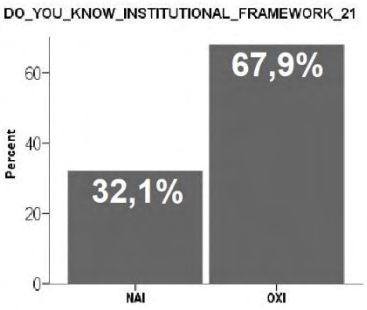

DO_YOU_KNOW_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK-EPIXEIRHSEIS

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΝΑΙ	30	29,1
	ΟΧΙ	73	70,9
	Total	103	100,0
Missing	System	1	
Total		104	

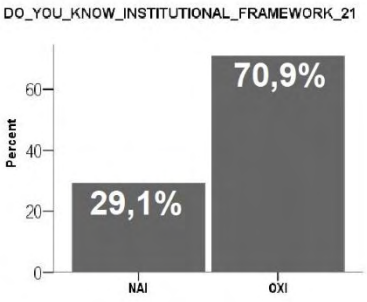

DO_YOU_KNOW_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK-KATOIKOI

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΝΑΙ	82	33,3
	ΟΧΙ	164	66,7
	Total	246	100,0
Missing	System	5	
Total		251	

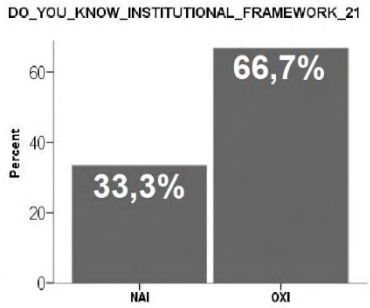

DO_YOU_KNOW_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK-KATOIKOI VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΝΑΙ	39	50,6
	ΟΧΙ	38	49,4
	Total	77	100,0
Missing	System	3	
Total		80	

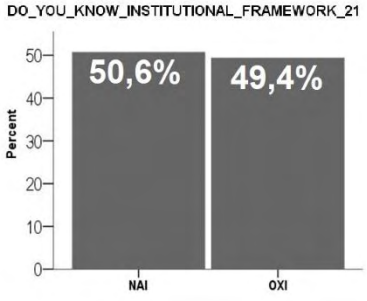

Πίνακες 41, 42, 43, 44 και Γραφήματα 51, 52, 53, 54. Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 21 (Σε τι ποσοστό πιστεύουν πως γνωρίζουν το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου). Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Και στην επόμενη σελίδα:

Πίνακες 45, 46, 47, 48 και Γραφήματα 55, 56, 57, 58. Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 22 (Ποια είναι η άποψή τους όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου). Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

HOW_CONSIDER_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK- EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΕΙΝΑΙ ΧΑΛΑΡΟ - ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΙΟ ΑΥΣΤΗΡΟ	29	**15,4**
	ΕΙΝΑΙ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟ - ΝΑ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ	54	**28,7**
	ΕΙΝΑΙ ΑΥΣΤΗΡΟ - ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΙΟ ΕΛΑΣΤΙΚΟ	6	**3,2**
	ΔΕΝ ΤΟ ΓΝΩΡΙΖΩ	99	**52,7**
	Total	188	**100,0**
Missing	System	2	
Total		190	

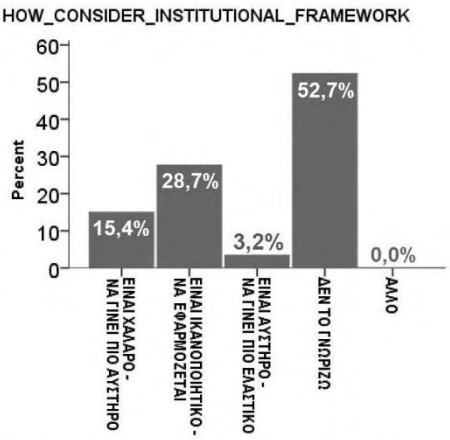

HOW_CONSIDER_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK- EPIXEIRHSEIS

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΕΙΝΑΙ ΧΑΛΑΡΟ - ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΙΟ ΑΥΣΤΗΡΟ	31	**32,0**
	ΕΙΝΑΙ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟ - ΝΑ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ	50	**51,5**
	ΕΙΝΑΙ ΑΥΣΤΗΡΟ - ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΙΟ ΕΛΑΣΤΙΚΟ	7	**7,2**
	ΔΕΝ ΤΟ ΓΝΩΡΙΖΩ	9	**9,3**
	Total	97	**100,0**
Missing	System	7	
Total		104	

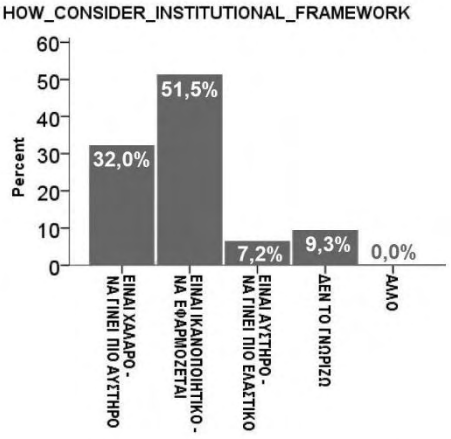

HOW_CONSIDER_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK-ΚΑΤΟΙΚΟΙ

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΕΙΝΑΙ ΧΑΛΑΡΟ - ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΙΟ ΑΥΣΤΗΡΟ	43	**17,4**
	ΕΙΝΑΙ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟ - ΝΑ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ	83	**33,6**
	ΕΙΝΑΙ ΑΥΣΤΗΡΟ - ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΙΟ ΕΛΑΣΤΙΚΟ	15	**6,1**
	ΔΕΝ ΤΟ ΓΝΩΡΙΖΩ	105	**42,5**
	ΑΛΛΟ	1	**0,4**
	Total	247	**100,0**
Missing	System	4	
Total		251	

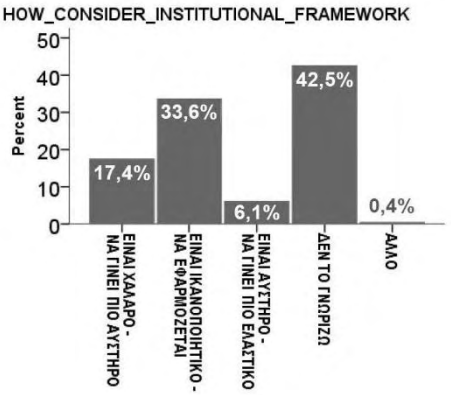

HOW_CONSIDER_INSTITUTIONAL_FRAMEWORK-ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΒΑΡΟΥΣΙΟΥ

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΕΙΝΑΙ ΧΑΛΑΡΟ - ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΙΟ ΑΥΣΤΗΡΟ	7	**14,6**
	ΕΙΝΑΙ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΟ - ΝΑ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ	29	**60,4**
	ΕΙΝΑΙ ΑΥΣΤΗΡΟ - ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΙΟ ΕΛΑΣΤΙΚΟ	11	**22,9**
	ΔΕΝ ΤΟ ΓΝΩΡΙΖΩ	0	**0,0**
	ΑΛΛΟ	1	**2,1**
	Total	48	**100,0**
Missing	System	32	
Total		80	

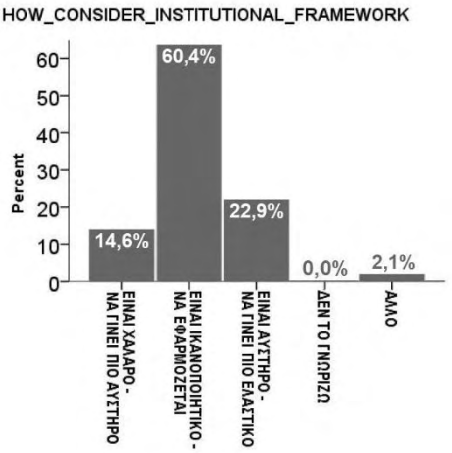

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στην ερώτηση 22: 'Ποια είναι η άποψή τους όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου', εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των 4 ομάδων ανά 2 ως εξής: μεταξύ κατοίκων Βαρουσίου και επισκεπτών, κατοίκων Βαρουσίου και κατοίκων Τρικάλων, κατοίκων Τρικάλων και επιχειρηματιών, επιχειρηματιών και επισκεπτών. Έτσι:

Και οι τέσσερις ομάδες ερωτώμενων απάντησαν πως θεωρούν πως το θεσμικό πλαίσιο είναι 'Ικανοποιητικό, αλλά πρέπει να εφαρμόζεται', αλλά με στατιστικά σημαντικές διαφορές στα ποσοστά (60,4% οι κάτοικοι Βαρουσίου, 51,5% οι επιχειρηματίες, 33,6% οι κάτοικοι Τρικάλων και 28,7% οι επισκέπτες). Διαφοροποιημένες είναι οι απαντήσεις των κατοίκων του Βαρουσίου, ως προς τις απαντήσεις των τριών άλλων ομάδων, όσον αφορά τη δεύτερη επιλογή. Έτσι στη δεύτερη θέση των απαντήσεων των κατοίκων του Βαρουσίου εμφανίζεται η επιλογή 'Είναι αυστηρό και πρέπει να γίνει πιο ελαστικό' με ποσοστό 22,9%, ενώ σ' εκείνων των τριών άλλων ομάδων εμφανίζεται η επιλογή 'Είναι χαλαρό και πρέπει να γίνει πιο αυστηρό' με ποσοστά 32,0% (επιχειρηματίες), 17,4% (κάτοικοι Τρικάλων) και 15,4% (επισκέπτες). Η απάντηση αυτή βρέθηκε στην τρίτη θέση των προτιμήσεων των κατοίκων του Βαρουσίου, με ποσοστό 14,6%.

Στην ερώτηση 23: 'Για ποιο λόγο πιστεύουν πως πρέπει να διατηρούνται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων', εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των 4 ομάδων ανά 2 ως εξής: μεταξύ κατοίκων Βαρουσίου και επισκεπτών, κατοίκων Βαρουσίου και κατοίκων Τρικάλων, επιχειρηματιών και επισκεπτών.

Οι κάτοικοι του Βαρουσίου ιεραρχούν ως σημαντικότερο λόγο, για τον οποίο πρέπει να διατηρούνται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, το γεγονός πως 'αποτελούν ιστορική μαρτυρία' σε σαφώς διαφοροποιημένο ποσοστό 53,8%, έναντι της δεύτερης απάντησης 'Επειδή έχουν μοναδική αρχιτεκτονική' (20,0%) και της τρίτης 'Επειδή είναι χρέος μας η διατήρηση της ιστορικής κληρονομιάς' (17,5%). Οι άλλες τρεις ομάδες ερωτώμενων επικαλούνται επίσης ως πρώτη επιλογή το γεγονός πως 'αποτελούν ιστορική μαρτυρία', αλλά με βραχεία κεφαλή σε σχέση με τη δεύτερή τους επιλογή 'Επειδή είναι χρέος μας η διατήρηση της ιστορικής κληρονομιάς', με σχετικά μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους, ως προς τις δυο πρώτες επιλογές (33,7% / 31,7% οι επιχειρηματίες, 30,3% / 28,7% οι επισκέπτες, 29,3% / 26,5% οι κάτοικοι Τρικάλων). Το γεγονός πως 'έχουν μοναδική αρχιτεκτονική εμφανίζεται τρίτο στις προτιμήσεις τους (19,2% στους επιχειρηματίες, 12,9% στους κατοίκους Τρικάλων και 11,7% στους επισκέπτες).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

REASON_OF_PRESERVATION_OF_HISTORIC_CENTRES- EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΕΠΕΙΔΗ ΕΧΟΥΝ ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	22	11,7
	ΕΠΕΙΔΗ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ	57	30,3
	ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	54	28,7
	ΠΡΟΣ ΧΑΡΙΝ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	9	4,8
	ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	17	9,0
	ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑΣ	15	8,0
	ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΗ	14	7,4
	ΑΛΛΟ	0	0,0
	Total	188	100,0
Missing	System	2	
Total		190	

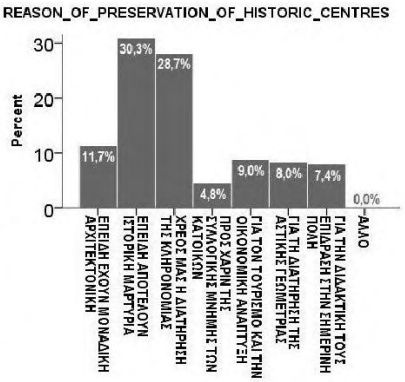

REASON_OF_PRESERVATION_OF_HISTORIC_CENTRES- ΕΡΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΕΠΕΙΔΗ ΕΧΟΥΝ ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	20	19,2
	ΕΠΕΙΔΗ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ	35	33,7
	ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	33	31,7
	ΠΡΟΣ ΧΑΡΙΝ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	0	0,0
	ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	8	7,7
	ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑΣ	0	0,0
	ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΗ	8	7,7
	ΑΛΛΟ	0	0,0
	Total	104	100,0

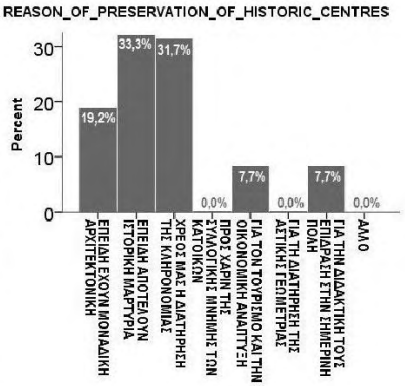

REASON_OF_PRESERVATION_OF_HISTORIC_CENTRES- ΚΑΤΟΙΚΟΙ

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΕΠΕΙΔΗ ΕΧΟΥΝ ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	32	12,9
	ΕΠΕΙΔΗ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ	73	29,3
	ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	66	26,5
	ΠΡΟΣ ΧΑΡΙΝ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	15	6,0
	ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	26	10,4
	ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑΣ	13	5,2
	ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΗ	23	9,2
	ΑΛΛΟ	1	0,4
	Total	249	100,0
Missing	System	2	
Total		251	

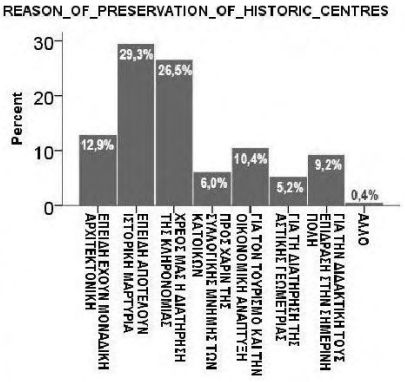

REASON_OF_PRESERVATION_OF_HISTORIC_CENTRES- ΚΑΤΟΙΚΟΙ VAROYSIOY

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΕΠΕΙΔΗ ΕΧΟΥΝ ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	16	20,0
	ΕΠΕΙΔΗ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ	43	53,8
	ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ Η ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ	14	17,5
	ΠΡΟΣ ΧΑΡΙΝ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ	0	0,0
	ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	4	5,0
	ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΓΕΩΜΕΤΡΙΑΣ	1	1,3
	ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥΣ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΗ	0	0,0
	ΑΛΛΟ	2	2,5
	Total	80	100,0

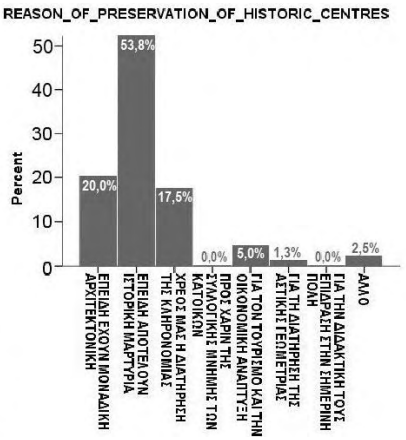

Πίνακες 49, 50, 51, 52 και Γραφήματα 59, 60, 61, 62. Απαντήσεις των τεσσάρων ομάδων ερωτώμενων στην ερώτηση 23 (Για ποιο λόγο πιστεύουν πως πρέπει να διατηρούνται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων). Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

10.4.2.1.3 Έλεγχος Υποθέσεων - Συμπεράσματα

Από την μελέτη των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου, προκύπτουν ευρήματα, από τα οποία, άλλα επιβεβαιώνουν και άλλα όχι, τις υποθέσεις της έρευνας:

1. **Η συνοικία του Βαρουσίου, διαθέτει Ιστορική Φυσιογνωμία, αναγνωρίσιμη από επισκέπτες των Τρικάλων, επιχειρηματίες του κέντρου, κατοίκους της πόλης και κατοίκους του Βαρουσίου, ενώ η αναγκαιότητα διατήρησής της αναγνωρίζεται από ντόπιους κι επισκέπτες της πόλης.**

Οι κάτοικοι του Βαρουσίου θεωρούν, σε πολύ υψηλό ποσοστό 97,5%, πως το Βαρούσι έχει μια ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία, ενώ το ίδιο πιστεύουν σε ανάλογα πολύ υψηλά ποσοστά και οι άλλες τρεις ομάδες ερωτώμενων (επισκέπτες 95,8%, επιχειρηματίες 99,0%, κάτοικοι Τρικάλων 94,8%).

Οι κάτοικοι του Βαρουσίου θεωρούν ως **σημαντικότερο λόγο**, για τον οποίο πρέπει να διατηρούνται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, το γεγονός πως '**αποτελούν ιστορική μαρτυρία**', με σαφώς διαφοροποιημένο ποσοστό 53,8%, έναντι της δεύτερης απάντησης 'Επειδή έχουν μοναδική αρχιτεκτονική' (20,0%) και της τρίτης 'Επειδή είναι χρέος μας η διατήρηση της ιστορικής κληρονομιάς' (17,5%). Οι άλλες τρεις ομάδες ερωτώμενων θεωρούν επίσης ως σημαντικότερο λόγο, για τον οποίο πρέπει να διατηρούνται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, το γεγονός πως 'αποτελούν ιστορική μαρτυρία', ενώ ακολουθεί με παρόμοια ποσοστά η δεύτερή τους επιλογή 'Επειδή είναι χρέος μας η διατήρηση της ιστορικής κληρονομιάς': 33,7% και 31,7% αντίστοιχα οι επιχειρηματίες, 30,3% και 28,7% αντίστοιχα οι επισκέπτες, 29,3% και 26,5% αντίστοιχα οι κάτοικοι Τρικάλων, ενώ το γεγονός πως 'έχουν μοναδική αρχιτεκτονική' εμφανίζεται τρίτο στις προτιμήσεις τους: 19,2% στους επιχειρηματίες, 12,9% στους κατοίκους Τρικάλων και 11,7% στους επισκέπτες.

Είναι αξιοσημείωτο, και ενδεικτικό για τις προοπτικές διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του Βαρουσίου, το γεγονός πως καμιά από τις ομάδες ερωτώμενων δεν θεωρεί ως σημαντικότερο λόγο, για τον οποίο πρέπει να διατηρούνται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων, το γεγονός πως 'έχουν μοναδική αρχιτεκτονική', με τους κατοίκους του Βαρουσίου να το ιεραρχούν ως δεύτερο στις επιλογές τους και τις άλλες τρεις ομάδες

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ερωτώμενων μόλις τρίτο, με ποσοστά που δεν υπερβαίνουν σε καμιά από τις τέσσερις ομάδες το 20%.

2. **Παρά τις χαρακτηριστικές απώλειες αυθεντικών στοιχείων, η συνολική εξέλιξή της, στο χρόνο, δεν θεωρείται ιδιαίτερα αρνητική από τους κατοίκους της πόλης των Τρικάλων, σε αντίθεση προς στους κατοίκους του Βαρουσίου και στους επισκέπτες της πόλης, που θεωρούν πως αλλοιώνεται προς το χειρότερο. Στην αντίθετη κατεύθυνση οι απόψεις των επιχειρηματιών του κέντρου που δηλώνουν πως με την πάροδο του χρόνου, η Ιστορική Φυσιογνωμία του Βαρουσίου μετασχηματίζεται προς το καλύτερο.**

Όσον αφορά την εξέλιξη της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου, οι επισκέπτες της πόλης των Τρικάλων, πιστεύουν, σε ποσοστό 45,4% πως με την πάροδο του χρόνου η Ιστορική Φυσιογνωμία του Βαρουσίου 'Αλλοιώνεται προς το χειρότερο', σε ποσοστό 30,8% πως 'Μετασχηματίζεται προς το καλύτερο' και σε ποσοστό 23,8% πως 'Παραμένει αναλλοίωτη'. Με την ίδια ιεράρχηση απαντήσεων αποκρίνονται οι κάτοικοι των Τρικάλων (38,7%, 29,8% και 31,5% αντίστοιχα), αλλά και οι κάτοικοι του Βαρουσίου (54,1%, 39,2% και 6,8% αντίστοιχα). Με αντίστροφη ιεράρχηση των απαντήσεων αποκρίνονται οι επιχειρηματίες του κέντρου της πόλης, πιστεύοντας σε ποσοστό 44,2% πως, με την πάροδο του χρόνου, η Ιστορική Φυσιογνωμία του Βαρουσίου 'Μετασχηματίζεται προς το καλύτερο', 29,8% πως 'Παραμένει αναλλοίωτη' και μόνο σε ποσοστό 26,0% πως 'Αλλοιώνεται προς το χειρότερο'.

Από τις τέσσερις ομάδες ερωτώμενων οι πλέον αρνητική άποψη ανήκει στους κατοίκους του Βαρουσίου (54,1%) και στους επισκέπτες της πόλης (45,4%), και η πλέον θετική στους επιχειρηματίες του κέντρου (44,2%), ενώ οι κάτοικοι των Τρικάλων μοιράζονται με παρόμοια ποσοστά μεταξύ των τριών επιλογών (38,7%, 29,8%, 31,5%). Ένα πρώτο συμπέρασμα που συνάγεται από τις διαφορετικές απαντήσεις είναι πως οι κάτοικοι του Βαρουσίου και οι επισκέπτες αξιολογούν ως ιδιαίτερα αρνητικές τις απώλειες αυθεντικών στοιχείων, ενώ οι επιχειρηματίες φαίνονται να αξιολογούν θετικά ίσως κάποια εκσυγχρονιστική εικόνα.

Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται και από τα ευρήματα επόμενης ερώτησης: Πού εντοπίζουν αυτή την αλλοίωση, αυτοί που πιστεύουν πως αυτή η ιστορική φυσιογνωμία,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

με την πάροδο του χρόνου ‘αλλοιώνεται προς το χειρότερο’, στην οποία οι κάτοικοι του Βαρουσίου απάντησαν: ‘Στην καταστροφή των ιστορικών κτηρίων’ σε υψηλό ποσοστό 70,0%, ενώ όλες οι άλλες απαντήσεις τους συγκεντρώνουν ποσοστά κάτω του 5%.

3. **Η προτεραιότητα προστασίας από την καταστροφή των αυθεντικών Ιστορικών Κτηρίων δεν είναι συνειδητοποιημένη ανάγκη μεταξύ ντόπιων και επισκεπτών, αφού πιστεύουν πως αυτή η απώλεια αναπληρώνεται σε κάποιο βαθμό με αντίγραφα στην ίδια θέση, καθώς άλλωστε θεωρούν πως μιμητική της παραδοσιακής πρέπει να είναι η αρχιτεκτονική των νέων κτηρίων στο Βαρούσι.**

Οι κάτοικοι του Βαρουσίου πιστεύουν, σε υψηλό ποσοστό 66,7%, πως η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία του Βαρουσίου οφείλεται στα παλαιά Ιστορικά Κτήρια, ενώ η απάντηση ‘Και στα Νέα Κτήρια ίδιας αρχιτεκτονικής’ περιορίζεται στο ποσοστό 11,5%. Αντίθετα οι επισκέπτες της πόλης (37,0% και 25,4% αντίστοιχα), οι επιχειρηματίες του κέντρου (38,5% και 34,6% αντίστοιχα) και οι κάτοικοι των Τρικάλων (30,1% και 26,9% αντίστοιχα), εμφανίζονται περίπου διχασμένοι μεταξύ των δυο επιλογών, καθώς δεν προκρίνουν με σαφήνεια κάποια από τις δυο και πάντως θεωρούν πως η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία του Βαρουσίου οφείλεται σχεδόν εξίσου με τα παλαιά Ιστορικά Κτήρια, επίσης και στα Νέα Κτήρια ίδιας αρχιτεκτονικής.

Το εύρημα είναι ενδιαφέρον καθώς η αναγνώριση, από τις τρεις ομάδες ερωτώμενων, πλην κατοίκων Βαρουσίου, αξίας ανάλογης με τα Ιστορικά Κτήρια και στα Νέα Κτήρια όμοιας αρχιτεκτονικής, μπορεί να δικαιολογήσει, αν δεν ενθαρρύνει κιόλας, την εγκατάλειψη, απαξίωση, κατεδάφιση και ανακατασκευή.

Βεβαίως όταν τίθεται ρητά η ερώτηση: αν πιστεύουν στην αναγκαιότητα διατήρησης των παλαιών ιστορικών κτηρίων, προκειμένου να διατηρηθεί η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία του Βαρουσίου, οι κάτοικοι του Βαρουσίου απαντούν: ‘ΝΑΙ’ σε ποσοστό 60,3% (επίσης: οι επισκέπτες 68,4%, οι επιχειρηματίες 71,2% και οι κάτοικοι των Τρικάλων 69,6%), όμως προβληματίζουν τα αρκετά υψηλά ποσοστά των απαντήσεων πως ‘αρκεί να κατασκευάζονται νέα κτίρια σε αντικατάσταση των παλαιών, φτάνει να χτίζονται στην αρχική τους θέση και να μιμούνται την παλαιά μορφή τους’ (39,7% οι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

κάτοικοι του Βαρουσίου, 31,0% οι επισκέπτες, 27,9% οι επιχειρηματίες και 30,4% οι κάτοικοι Τρικάλων).

Οι κάτοικοι του Βαρουσίου ιεραρχούν ως κυριότερη αιτία για την καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτηρίων τη 'Φθορά του χρόνου' σε ποσοστό 52,5%, οι επιχειρηματίες του κέντρου την 'Έλλειψη χρηματοδότησης από την πολιτεία' σε ποσοστό 38,5%, ενώ οι επισκέπτες και οι κάτοικοι των Τρικάλων την 'Εγκατάλειψή τους από τους ιδιοκτήτες τους' σε ποσοστά 31,9% και 29,8% αντίστοιχα. Οι απόψεις αυτές είναι συμβατές και με τις απαντήσεις στο: Άν θεωρούν πως αυτή η καταστροφή είναι αναπόφευκτη, οπότε οι κάτοικοι του Βαρουσίου απαντούν 'ΝΑΙ' σε υψηλό ποσοστό 69,6% ενώ οι άλλες τρεις ομάδες ερωτώμενων απαντούν 'ΟΧΙ' με ποσοστά 57,6% (οι κάτοικοι Τρικάλων), 55,8% (οι επιχειρηματίες) και 51,9% (οι επισκέπτες).

Είναι ενδιαφέρον πως οι κάτοικοι του Βαρουσίου, σε μεγάλο ποσοστό και ιδιοκτήτες των κτηρίων, παρόλο που αναγνωρίζουν πως η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία της συνοικίας οφείλεται στα παλαιά Ιστορικά Κτήρια, θεωρούν την καταστροφή τους περίπου σαν μια αναπόδραστη μοίρα, ενώ δεν θεωρούν πως οι ίδιοι έχουν κάποια ευθύνη γι' αυτή την αρνητική εξέλιξη, ευθύνη την οποία, όμως, τους αποδίδουν οι κάτοικοι κι οι επισκέπτες της πόλης των Τρικάλων, ενώ οι άνθρωποι της αγοράς επιρρίπτουν την ευθύνη στη πολιτεία για την έλλειψη χρηματοδότησης.

Και οι τέσσερις ομάδες ερωτώμενων ιεράρχησαν στις απαντήσεις τους, ως πρώτη επιλογή, για την αρχιτεκτονική των νέων κτιρίων, που θα κτίζονται στα άκτιστα οικόπεδα στο Βαρούσι, την 'Μίμηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής' με υψηλά ποσοστά: 91,1% οι κάτοικοι του Βαρουσίου, 88,3% οι επιχειρηματίες, 71,0% οι κάτοικοι των Τρικάλων και 64,9% οι επισκέπτες. Οι τέσσερις ομάδες συμφωνούν και στη δεύτερη επιλογή 'Αρμονική ένταξη χωρίς μίμηση' με σαφώς χαμηλότερα όμως ποσοστά: 20,0% οι επισκέπτες, 15,1% οι κάτοικοι Τρικάλων, 7,8% οι επιχειρηματίες και 7,6% οι κάτοικοι του Βαρουσίου.

4 Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας του Βαρουσίου, θεωρείται γενικά ως 'ικανοποιητικό, αλλά πρέπει να εφαρμόζεται', αν και κρίνεται κι από κάποιους που δεν είναι πάντα σε θέση να το γνωρίζουν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Οι κάτοικοι του Βαρουσίου πιστεύουν πως γνωρίζουν το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της συνοικίας, σε ποσοστό 50,6%, ενώ οι άλλες τρεις ομάδες ερωτώμενων απαντούν αρνητικά σε ποσοστά 70,9% οι επιχειρηματίες του κέντρου, 67,9% οι επισκέπτες της πόλης και 66,7% οι κάτοικοι των Τρικάλων. Όσον αφορά για το ποια είναι η άποψή τους για το θεσμικό πλαίσιο προστασίας του Βαρουσίου και οι τέσσερις ομάδες ερωτώμενων απάντησαν πως θεωρούν πως το θεσμικό πλαίσιο είναι 'Ικανοποιητικό, αλλά πρέπει να εφαρμόζεται', αλλά με στατιστικά σημαντικές διαφορές στα ποσοστά (60,4% οι κάτοικοι Βαρουσίου, 51,5% οι επιχειρηματίες, 33,6% οι κάτοικοι Τρικάλων και 28,7% οι επισκέπτες). Στη δεύτερη θέση των απαντήσεων των κατοίκων του Βαρουσίου εμφανίζεται η επιλογή 'Είναι αυστηρό και πρέπει να γίνει πιο ελαστικό', με ποσοστό 22,9%, ενώ στων τριών άλλων ομάδων εμφανίζεται η επιλογή 'Είναι χαλαρό και πρέπει να γίνει πιο αυστηρό' με ποσοστά 32,0% (επιχειρηματίες), 17,4% (κάτοικοι Τρικάλων) και 15,4% (επισκέπτες). Η απάντηση αυτή βρέθηκε στην τρίτη θέση των προτιμήσεων των κατοίκων του Βαρουσίου, με ποσοστό 14,6%.

Έτσι ενώ κατ' αρχήν και οι τέσσερις ομάδες ερωτώμενων θεωρούν πως το θεσμικό πλαίσιο προστασίας του Βαρουσίου είναι 'Ικανοποιητικό, αλλά πρέπει να εφαρμόζεται', περίπου ένας στους τέσσερις μεταξύ των κατοίκων του Βαρουσίου θεωρεί πως 'Είναι αυστηρό και πρέπει να γίνει πιο ελαστικό', ενώ μεταξύ των τριών άλλων ομάδων υπάρχει δευτερευόντως η άποψη πως 'Είναι χαλαρό και πρέπει να γίνει πιο αυστηρό'.

5. **Η καταστρατήγηση του θεσμικού πλαισίου προστασίας θεωρείται πως ευθύνεται, μεταξύ και άλλων αιτίων, για την καταστροφή των Ιστορικών Κτιρίων και την ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική, ενώ ως κυριότερος παράγοντας καταστρατήγησής του (μαζί με τους ιδιοκτήτες των κτιρίων και τους ιδιώτες μηχανικούς-εργολάβους) θεωρείται η πολεοδομία και οι λοιπές υπηρεσίες.**

Οι κάτοικοι του Βαρουσίου πιστεύουν πως η ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική οφείλεται: 'Στην ανυπαρξία θεσμικού πλαισίου' σε ποσοστό 37,0% (επισκέπτες 18,8%, επιχειρήσεις 43,7%, κάτοικοι Τρικάλων 29,8%), 'Στο έλλειμμα ελέγχων από τις υπηρεσίες' σε ποσοστό 32,9% (επισκέπτες 38,7%, επιχειρήσεις 42,7%, κάτοικοι Τρικάλων 38,0%) και 'Στην καταστρατήγηση του θεσμικού πλαισίου' σε ποσοστό 15,1% (επισκέπτες 34,8%, επιχειρήσεις 10,7%, κάτοικοι Τρικάλων 28,6%), ενώ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

στην ερώτηση: ποιος πιστεύουν πως είναι ο κυριότερος παράγων καταστρατήγησης του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου), οι κάτοικοι του Βαρουσίου απάντησαν: 'Η Πολεοδομία και οι λοιπές Υπηρεσίες' σε ποσοστό 50,0% (επίσης: οι επισκέπτες 49,5%, οι επιχειρηματίες 65,4% και οι κάτοικοι Τρικάλων 53,7%), 'Οι Ιδιοκτήτες των κτηρίων' σε ποσοστό 29,7% (επισκέπτες 21,4%, επιχειρήσεις 24,0%, κάτοικοι Τρικάλων 22,5%) και 'Οι Ιδιώτες Μηχανικοί' σε ποσοστό 14,9% (επισκέπτες 25,8%, επιχειρήσεις 9,6%, κάτοικοι Τρικάλων 20,5%).

Τα υψηλά ποσοστά (50,0%, 49,5%, 65,4% και 53,7%) με τα οποία η πολεοδομία και οι λοιπές υπηρεσίες αναδεικνύονται ως ο κυριότερος παράγων καταστρατήγησης του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου, είναι συμβατά με τα σχετικά υψηλά ποσοστά (32,9%, 38,7%, 42,7% και 38,0%), που συγκέντρωσε στην ερώτηση 'πού οφείλεται η καταστροφή των Ιστορικών Κτιρίων και η ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική' η απάντηση 'στο έλλειμμα ελέγχων από τις υπηρεσίες' και σε κάποιο βαθμό αποτυπώνουν τη γενικότερη αντίληψη, μεταξύ των Ελλήνων πολιτών, περί ύπαρξης εκτεταμένης διαφθοράς στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με την ομολογία (σε ποσοστό 10% των ερωτηθέντων νοικοκυριών) πως έχουν δωροδοκήσει κατά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες (http://gcb.transparency.org/).

Εικόνες 74, 75: Ανακατασκευή εκ βάθρων του κτηρίου Νο 24, από τα προτεινόμενα για διατήρηση από τη μελέτη του Δ. Τρικκαίων: «Αποκατάσταση Ιστορικού Οικιστικού Συνόλου Βαρούσι Τρικάλων», Α. Τουφεξή - Νάτση, Α. Μακρή - Τζιώτη, Α. Παπουτσάκη, Θ. Αντωνιάδης (Νοε. 1987 - Απρ. 1989), με ολική αντικατάσταση του μονόροφου αρχικού κτίσματος από νέο διώροφο με διατήρηση μόνο του περιγράμματος της κάτοψης του ισογείου.

Πηγές: Η ως άνω μελέτη του 1987-89 και προσωπικό φωτογραφικό αρχείο.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

10.4.2.2 Επεξεργασία Ερωτηματολογίου για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων

10.4.2.2.1 Μεθοδολογία και Δείγμα της Έρευνας

Για την πραγματοποίηση της έρευνας, το ερωτηματολόγιο απευθύνθηκε σε τυχαίο δείγμα 418 κατοίκων, 104 επιχειρηματιών και 421 επισκεπτών της πόλης των Τρικάλων.

Οι ερωτώμενοι, κάτοικοι, επιχειρηματίες και επισκέπτες, απάντησαν στο δομημένο ερωτηματολόγιο 21 ερωτήσεων, που συμπληρώθηκε με τη μέθοδο face to face. Με βάση τις απαντήσεις των 943 ερωτηθέντων στο ερωτηματολόγιο των 21 ερωτήσεων δημιουργήθηκε μια βάση δεδομένων 27347 τιμών (στις 21 ερωτήσεις προστίθενται και τα 8 κύρια χαρακτηριστικά των ερωτώμενων και έτσι δημιουργείται τελικά ένας πίνακας 29Χ943=27347 τιμών).

Η ερώτηση, για τα πλέον χαρακτηριστικά στοιχεία της πόλης των Τρικάλων, με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώρισή της, ήταν ανοικτού τύπου και επιδεχόταν αυθόρμητες απαντήσεις από τους ερωτώμενους, που καταγράφονταν με τη σειρά, που οι ίδιοι τις ανέφεραν. Ακολουθήθηκε η διατύπωση του καθηγητή Ι. Στεφάνου (2000: 106) και σκοπός της ήταν να προκύψουν τα πλέον χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης της πόλης -από τη συχνότητα εμφάνισής τους στις απαντήσεις των ερωτώμενων- κι όσον αφορά την ιεραρχική σειρά, με την οποία επέλεξαν οι ίδιοι να αναφέρουν τα στοιχεία (ή με την οποία αυτά ανακαλούνταν στη μνήμη τους), ποιο απ' αυτά θα είχε περισσότερες παρουσίες στην Α΄ θέση, ποιο στην Β΄ θέση, ποιο στην Γ΄ θέση κ.ο.κ.

Οι ερωτήσεις για την Ιστορικότητα της Φυσιογνωμίας της πόλης και τη σύνδεσή της με την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας, κι εκείνες που αφορούσαν την πρόθεση για σύσταση της πόλης σε νέους κατοίκους κι επισκέπτες-τουρίστες, ήταν διαζευκτικές (ή διχοτομικές).

Με την βοήθεια του προγράμματος στατιστικής SPSS Statistics, διερευνήθηκαν τα αποτελέσματα όλων των συνδυασμών απαντήσεων και χαρακτηριστικών των ερωτώμενων και αναδείχθηκαν οι στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις x^2 (με επίπεδο εμπιστοσύνης $\geq 95\%$).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

10.4.2.2.2 Αποτελέσματα Ερωτηματολογίου για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων

- Ιστορική φυσιογνωμία της πόλης και άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας

Στην ερώτηση: 'Πιστεύετε πως το Κέντρο των Τρικάλων έχει Ιστορική Φυσιογνωμία;' επί συνόλου 104 ερωτηθέντων επιχειρηματιών του κέντρου της πόλης, οι 74 (71,2%) απάντησαν ΝΑΙ και οι 30 (28,8%) απάντησαν ΟΧΙ (πίνακας 1 και γράφημα 1).

EXOYNTATRIKALAISTORIKHFISIOGNOMIA5

		Frequency	Valid Percent
Valid	NAI	74	71,2
	OXI	30	28,8
	Total	104	100,0

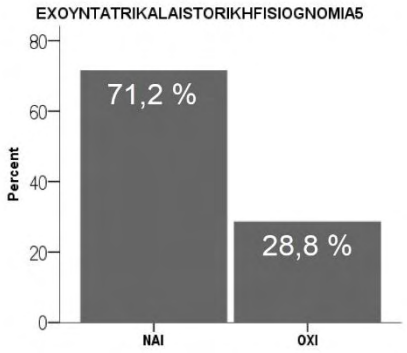

Πίνακας 53 και Γράφημα 63. Ποσοστό των επιχειρηματιών που πιστεύει πως το Κέντρο των Τρικάλων έχει Ιστορική Φυσιογνωμία. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Στην επόμενη ερώτηση: 'Αν ΝΑΙ, πιστεύετε πως αυτή η Ιστορική Φυσιογνωμία βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής σας δραστηριότητας;' επί συνόλου 74 ερωτηθέντων (εκείνων, που στο προηγούμενο ερώτημα είχαν απαντήσει ΝΑΙ) οι 60 (81,1%) απάντησαν ΝΑΙ και οι 14 (18,9%) απάντησαν ΟΧΙ (πίνακας 2 και γράφημα 2).

BOITHAEIHISTORIKHFISIOGNOMIA6

		Frequency	Valid Percent
Valid	NAI	60	81,1
	OXI	14	18,9
	Total	74	100,0
Missing	System	30	
Total		104	

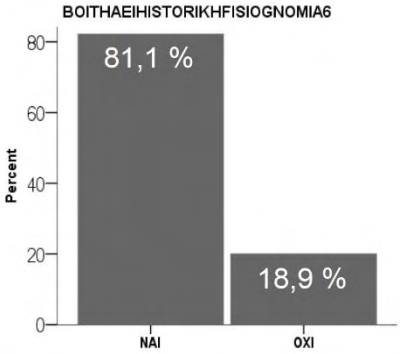

Πίνακας 54 και Γράφημα 64. Ποσοστό των επιχειρηματιών που πιστεύει πως η Ιστορική Φυσιογνωμία βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

OIKONOMIKH DRAST * BOITHAEI H ISTORIKH FISIOGNOMIA Crosstabulation

Count

		BOITHAEI H ISTORIKH FISIOGNOMIA		Total
		NAI	OXI	
OIKONOMIKH DRAST	ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	2	1	3
	ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝΔΥΣΗΣ-ΥΠΟΔΗΣΗΣ	9	2	11
	ΒΙΒΛΙΑ-ΧΑΡΤΙΚΑ, ΛΟΙΠΑ ΕΙΔΗ	0	1	1
	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΦΕΝΕΙΟΥ-ΚΑΦΕΤΕΡΙΑΣ	24	6	30
	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΥ-ΤΑΒΕΡΝΑΣ	10	3	13
	ΑΛΛΟ	14	2	16
Total		59	15	74

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,154[a]	5	,397
Likelihood Ratio	4,426	5	,490
Linear-by-Linear Association	,694	1	,405
N of Valid Cases	74		

Πίνακες 55 και 56. Έλεγχος x^2 συνάφειας της «άποψης για το αν η Ιστορική Φυσιογνωμία βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας» με το «είδος της οικονομικής δραστηριότητας». Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Η στατιστική συσχέτιση (x^2) δεν έδωσε αποτέλεσμα, που να δείχνει πως: «η άποψη για το αν η Ιστορική Φυσιογνωμία της πόλης βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας» σχετίζεται με «το είδος της οικονομικής δραστηριότητας». Στον παραπάνω πίνακα 4, του x^2 τεστ, η τιμή: p-value = 0,397 > 0,05 , δείχνει ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της «άποψης για το αν η Ιστορική Φυσιογνωμία της πόλης βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας» και του «είδους της οικονομικής δραστηριότητας». Πράγματι, στον πίνακα 3, αν εξαιρέσει κανείς τον μοναδικό Βιβλιοπώλη, που απάντησε ΟΧΙ (100%) και τα 3 Καταστήματα Ειδών Διατροφής, με απαντήσεις 2 ΝΑΙ (66,7%) και 1 ΟΧΙ (33,3%), τα ποσοστά των απαντήσεων, στις υπόλοιπες 70 επιχειρήσεις, δεν αποκλίνουν από τα παραπάνω γενικά ποσοστά (81,1% ΝΑΙ και 18,9% ΟΧΙ). Συγκεκριμένα, στα Καταστήματα Ένδυσης-Υπόδησης οι απαντήσεις ήταν 9 ΝΑΙ (81,8%) και 2 ΟΧΙ (18,2%), στις Επιχειρήσεις Καφενείου-Καφετέριας 24 ΝΑΙ (80,0%) και 6 ΟΧΙ (20,0%), στις Επιχειρήσεις Εστιατορίου-Ταβέρνας 10 ΝΑΙ (76,9%) και 3 ΟΧΙ (23,1%), ενώ στις λοιπές επιχειρήσεις 14 ΝΑΙ (87,5%) και 2 ΟΧΙ (12,5%).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Πρόθεση για σύσταση της πόλης σε νέους κατοίκους και επισκέπτες-τουρίστες

Στην ερώτηση: 'Θα συνιστούσατε τα Τρίκαλα για τόπο κατοικίας σ' ένα φίλο σας;' επί συνόλου 418 ερωτηθέντων κατοίκων της πόλης των Τρικάλων (417 απαντήσεων), οι 347 (83,2%) απάντησαν ΝΑΙ και οι 70 (16,8%) απάντησαν ΟΧΙ (πίνακας 5 και γράφημα 3).

PROPOSETOLIVE9

		Frequency	Valid Percent
Valid	NAI	347	83,2
	OXI	70	16,8
	Total	417	100,0
Missing	System	1	
Total		418	

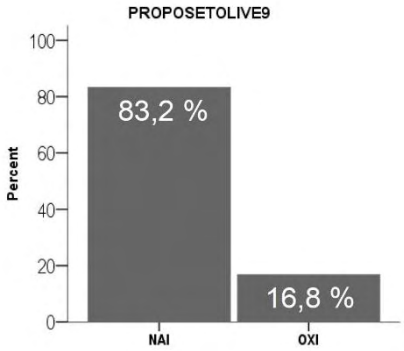

Πίνακας 57 και Γράφημα 65. Ποσοστό των κατοίκων της πόλης των Τρικάλων που θα συνιστούσε τα Τρίκαλα για τόπο κατοικίας σ' ένα φίλο. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Στην ερώτηση: 'Θα συστήνατε τα Τρίκαλα σε άλλους να τα επισκεφτούν;' επί συνόλου 418 ερωτηθέντων κατοίκων της πόλης των Τρικάλων (417 απαντήσεων), οι 407 (97,6%) απάντησαν ΝΑΙ και οι 10 (2,4%) απάντησαν ΟΧΙ (πίνακας 6 και γράφημα 4).

Είναι αξιοσημείωτο πως όταν η ίδια ερώτηση: 'Θα συστήνατε τα Τρίκαλα σε άλλους να τα επισκεφτούν;', απευθύνεται και σε επισκέπτες της πόλης, οι απαντήσεις συγκεντρώνουν όμοια ποσοστά μ' εκείνα των κατοίκων: επί συνόλου 421 ερωτηθέντων (415 απαντήσεων), οι 404 (97,3%) απάντησαν ΝΑΙ και οι 11 (2,7%) απάντησαν ΟΧΙ (πίνακας 7 και γράφημα 5).

PROPOSETOVISIT10

		Frequency	Valid Percent
Valid	NAI	407	97,6
	OXI	10	2,4
	Total	417	100,0
Missing	System	1	
Total		418	

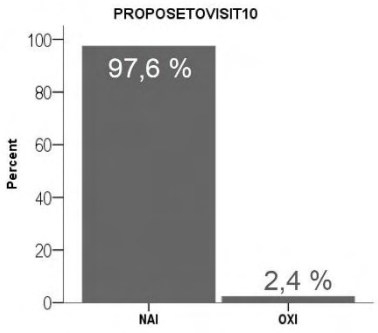

Πίνακας 58 και Γράφημα 66. Ποσοστό των κατοίκων της πόλης των Τρικάλων, που θα σύστηνε τα Τρίκαλα σε άλλους να τα επισκεφτούν. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Η στατιστική συσχέτιση (x^2) έδειξε πως: «η πρόθεση για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για τόπο κατοικίας», μεταξύ των ερωτώμενων κατοίκων, σχετίζεται με «το χρόνο εγκατάστασής τους στην πόλη» (πίνακες 8 και 9). Αντίθετα δεν έδωσε αποτέλεσμα, που να δείχνει πως: «η πρόθεση για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε φίλους ως τόπο κατοικίας», ή «σε άλλους για επίσκεψη» σχετίζεται με κάποια από «τα χαρακτηριστικά των ερωτώμενων κατοίκων». Φύλο, ηλικία, επάγγελμα και επίπεδο εκπαίδευσης δεν διαφοροποιούν τις απαντήσεις.

Στον παρακάτω πίνακα 9 του x^2 τεστ, η τιμή: p-value = 0,01 < 0,05 , δείχνει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της «πρόθεσης για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για τόπο κατοικίας» και του «χρόνου εγκατάστασης στην πόλη». Πράγματι τα ποσοστά αυτών, που δηλώνουν την «πρόθεση για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για τόπο κατοικίας», διαφοροποιούνται ανάλογα με τον «χρόνο εγκατάστασής τους στην πόλη»: 64,3% γι' αυτούς που είναι εγκατεστημένοι στην πόλη 0-10 χρόνια, 86,7% για 11-20 χρόνια, 86,1% για πάνω από 20 χρόνια (πίνακας 8). Τα ποσοστά αυτά, πρέπει να ιδωθούν υπό το πρίσμα, πως το 85,9% του δείγματος των 404 κατοίκων είναι εγκατεστημένοι στην πόλη πάνω από 20 χρόνια.

PROPOSETOVISIT10

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΝΑΙ	404	97,3
	ΟΧΙ	11	2,7
	Total	415	100,0
Missing	System	6	
Total		421	

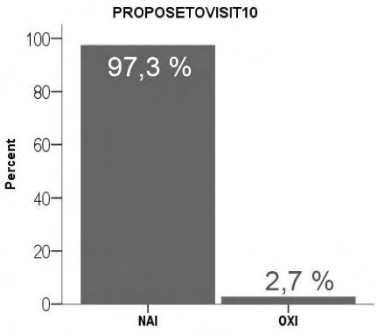

Πίνακας 59 και Γράφημα 67. Ποσοστό επισκεπτών της πόλης των Τρικάλων, που θα σύστηνε τα Τρίκαλα σε άλλους να τα επισκεφτούν. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

DURATION OF LIVING * PROPOSE TO LIVE Crosstabulation

Count

		PROPOSE TO LIVE		Total
		NAI	OXI	
DURATION OF LIVING	0-10 ETH	27	15	42
	10-20 ETH	13	2	15
	ΑΝΩ ΤΩΝ 20 ΕΤΩΝ	299	48	347
Total		339	65	404

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,375	2	,001
Likelihood Ratio	10,986	2	,004
Linear-by-Linear Association	12,023	1	,001
N of Valid Cases	404		

Πίνακες 60 και 61. Έλεγχος x^2 συνάφειας της «πρόθεσης για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για τόπο κατοικίας», μεταξύ των ερωτώμενων κατοίκων, με το «χρόνο εγκατάστασής τους στην πόλη». Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

FREQUENCY OF VISIT * PROPOSE TO VISIT Crosstabulation

Count

		PROPOSE TO VISIT		Total
		NAI	OXI	
FREQUENCY OF VISIT	1 ΦΟΡΑ ΤΟ ΜΗΝΑ	49	5	54
	1 ΦΟΡΑ ΤΟ ΤΡΙΜΗΝΟ	39	0	39
	1 ΦΟΡΑ ΤΟ ΕΞΑΜΗΝΟ	71	1	72
	1 ΦΟΡΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ	143	1	144
Total		302	7	309

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	14,689[a]	3	,002
Likelihood Ratio	11,075	3	,011
Linear-by-Linear Association	9,003	1	,003
N of Valid Cases	309		

Πίνακες 62 και 63. Έλεγχος x^2 συνάφειας της «πρόθεσης για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για επίσκεψη», μεταξύ των ερωτώμενων επισκεπτών, με τη «συχνότητα επίσκεψης στην πόλη». Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Για τους ερωτώμενους επισκέπτες, η στατιστική συσχέτιση (x^2) έδειξε πως: «η πρόθεση για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για επίσκεψη» σχετίζεται τόσο με «τη συχνότητα επίσκεψης στην πόλη», όσο και με «τον σκοπό της επίσκεψης στην πόλη».

Στον παραπάνω πίνακα 11 του x^2 τεστ, η τιμή: p-value = 0,02 < 0,05 , δείχνει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της «πρόθεσης για σύσταση της πόλης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

των Τρικάλων, σε άλλους για επίσκεψη» και της «συχνότητα επίσκεψης στην πόλη». Τα ποσοστά αυτών, που δηλώνουν την «πρόθεση για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για επίσκεψη», διαφοροποιούνται ανάλογα με τη «συχνότητα επίσκεψης στην πόλη»: 90,7% γι' αυτούς που επισκέπτονται την πόλη μία φορά τον μήνα, 100% για μία φορά το τρίμηνο, 98,6% για μία φορά το εξάμηνο και 99,3% για εκείνους που την επισκέπτονται μία φορά τον χρόνο (πίνακας 10).

Ομοίως, η τιμή p-value = 0,00 < 0,05 στον παρακάτω πίνακα 13 του x^2 τεστ, αποκαλύπτει στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της «πρόθεσης για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για επίσκεψη» και του «σκοπού επίσκεψης στην πόλη». Πράγματι, τα ποσοστά αυτών, που δηλώνουν την «πρόθεση για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για επίσκεψη», διαφοροποιούνται σημαντικά, ανάλογα με τον «σκοπό επίσκεψης» των ερωτώμενων: 98,2% γι' αυτούς που επισκέπτονται την πόλη για εργασία, 96,0% γι' αυτούς που επισκέπτονται την πόλη για αγορές, 98,0% γι' αυτούς που επισκέπτονται την πόλη για αναψυχή/διασκέδαση, 99,3% γι' αυτούς που επισκέπτονται την πόλη για επίσκεψη σε φίλους, 82,3% γι' αυτούς που είναι περαστικοί από την πόλη, 100% γι' αυτούς που επισκέπτονται την πόλη για τουρισμό, 70% για όσους επισκέπτονται την πόλη για άλλους λόγους (πίνακας 12).

PURPOSE OF VISIT * PROPOSE TO VISIT Crosstabulation

Count

		PROPOSE TO VISIT		Total
		NAI	OXI	
PURPOSE OF VISIT	ΕΡΓΑΣΙΑ	54	1	55
	ΑΓΟΡΕΣ	24	1	25
	ΑΝΑΨΥΧΗ / ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ	100	2	102
	ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΕ ΦΙΛΟΥΣ	138	1	139
	ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ	14	3	17
	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	65	0	65
	ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ	7	3	10
Total		402	11	413

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	47,870[a]	6	,000
Likelihood Ratio	23,462	6	,001
Linear-by-Linear Association	2,884	1	,089
N of Valid Cases	413		

Πίνακες 64 και 65. Έλεγχος x^2 συνάφειας της «πρόθεσης για σύσταση της πόλης των Τρικάλων, σε άλλους για επίσκεψη», μεταξύ των ερωτώμενων επισκεπτών, με τον «σκοπό της επίσκεψης στην πόλη». Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Αναφορά στα πλέον χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης της πόλης

Με την ερώτηση: "Ποια κατά τη γνώμη σας είναι τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία των Τρικάλων, με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώρισή τους; Ονομάστε 7", αναζητούνται τα πλέον χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης της πόλης των Τρικάλων, από τη συχνότητα εμφάνισής τους στις απαντήσεις των ερωτώμενων κατά ομάδα (κάτοικοι, επιχειρήσεις, επισκέπτες).

Καθώς οι απαντήσεις αφορούσαν μιαν ανοικτή ερώτηση, σημασία έχει επίσης και η ιεραρχική σειρά με την οποία επέλεξαν οι ίδιοι να αναφέρουν τα στοιχεία (ή με την οποία αυτά ερχόντουσαν στη μνήμη τους), ποιο δηλαδή απ' αυτά έχει περισσότερες παρουσίες στην Α΄ θέση, ποιο στη Β΄ θέση, ποιο στη Γ΄ θέση κ.ο.κ.

Έτσι οι κάτοικοι, στην Α΄ θέση, μεταξύ των 7 στοιχείων, ανέφεραν: τον Ληθαίο ποταμό ($1^{ος}$ με 129 παρουσίες ή 31,2%), το Βαρούσι ($2^{ο}$ με 74 παρουσίες ή 17,9%), το Φρούριο ($3^{ο}$ με 63 παρουσίες ή 15,2%), το Ρολόι ($4^{ο}$ με 19 παρουσίες ή 4,6%), τον Πεζόδρομο της Ασκληπιού ($5^{ος}$ με 16 παρουσίες ή 3,9%), το Κουρσούμ Τζαμί ($6^{ο}$ με 15 παρουσίες ή 3,6%), τον Μύλο του Ματσόπουλου ($7^{ος}$ με 13 παρουσίες ή 3,1%), τα Μανάβικα ($8^{α}$ με 12 παρουσίες ή 2,9%), το Ποδήλατο ($9^{ο}$ με 4 παρουσίες ή 1,0%) (πίνακας 14 και γράφημα 6).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ELEMENTS_OF_IDENTIFICATION_1ST_OF_7 - KATOIKOI

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΛΗΘΑΙΟΣ	129	31,2
	ΒΑΡΟΥΣΙ	74	17,9
	ΦΡΟΥΡΙΟ	63	15,2
	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	12	2,9
	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	13	3,1
	ΡΟΛΟΪ	19	4,6
	ΤΖΑΜΙ	15	3,6
	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	16	3,9
	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	4	1,0
	ΑΛΛΟ	69	16,7
	Total	414	100,0
Missing	System	4	
Total		418	

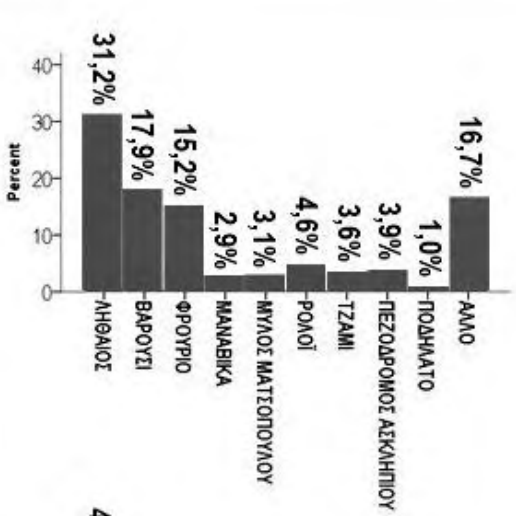

ELEMENTS_OF_IDENTIFICATION_1ST_OF_7 - EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΛΗΘΑΙΟΣ	179	42,7
	ΒΑΡΟΥΣΙ	29	6,9
	ΦΡΟΥΡΙΟ	48	11,5
	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	14	3,3
	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	32	7,6
	ΡΟΛΟΙ	17	4,1
	ΤΖΑΜΙ	9	2,1
	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	26	6,2
	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	12	2,9
	ΑΛΛΟ	53	12,6
	Total	419	100,0
Missing	System	2	
Total		421	

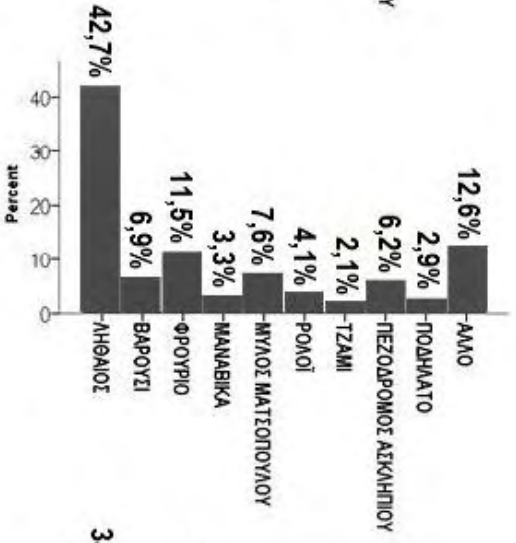

ELEMENTS_OF_IDENTIFICATION_1ST_OF_7 - EPIXEIRHSEIS

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΛΗΘΑΙΟΣ	36	34,6
	ΒΑΡΟΥΣΙ	8	7,7
	ΦΡΟΥΡΙΟ	31	29,8
	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	1	1,0
	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	3	2,9
	ΡΟΛΟΙ	1	1,0
	ΤΖΑΜΙ	2	1,9
	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	2	1,9
	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	3	2,9
	ΑΛΛΟ	17	16,3
	Total	104	100,0

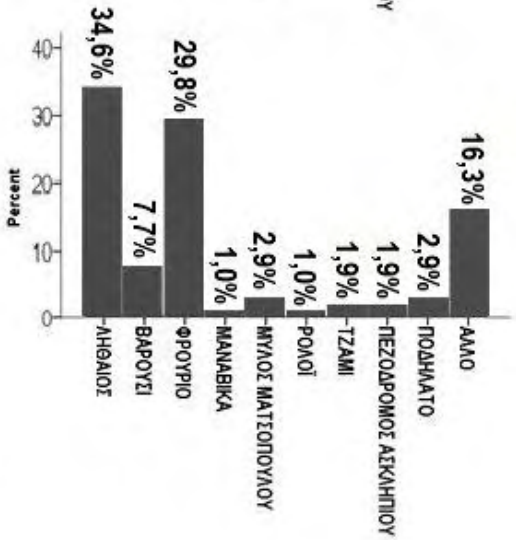

Πίνακες 66, 67, 68 και Γραφήματα 68, 69, 70. Χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης των Τρικάλων, που εμφανίζονται στην Α΄ θέση, στις επιλογές των ερωτώμενων κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Οι επισκέπτες της πόλης, στην Α΄ θέση, μεταξύ των 7 στοιχείων, ανέφεραν: τον Ληθαίο ποταμό (1ος με 179 παρουσίες ή 42,7%), το Φρούριο (2ο με 48 παρουσίες ή 11,5%), τον Μύλο του Ματσόπουλου (3ος με 32 παρουσίες ή 7,6%), το Βαρούσι (4ο με 29 παρουσίες ή 6,9%), τον Πεζόδρομο της Ασκληπιού (5ος με 26 παρουσίες ή 6,2%), το Ρολόι (6ο με 17 παρουσίες ή 4,1%), τα Μανάβικα (7α με 14 παρουσίες ή 3,3%), το Κουρσούμ Τζαμί (9ο με 9 παρουσίες ή 2,1%), το Ποδήλατο (8ο με 12 παρουσίες ή 2,9%) (πίνακας 15 και γράφημα 7).

Οι ερωτώμενοι επιχειρηματίες της πόλης, στην Α΄ θέση, μεταξύ των 7 στοιχείων, ανέφεραν: τον Ληθαίο ποταμό (1ος με 36 παρουσίες ή 34,6%), το Φρούριο (2ο με 31 παρουσίες ή 29,8%), το Βαρούσι (3ο με 8 παρουσίες ή 7,7%), τον Μύλο του Ματσόπουλου και το Ποδήλατο (4α με 3 παρουσίες το καθένα ή 2,9%), τον Πεζόδρομο της Ασκληπιού και το Κουρσούμ Τζαμί (5α με 2 παρουσίες το καθένα ή 1,9%), το Ρολόι και τα Μανάβικα (6α με 1 παρουσία το καθένα ή 3,3%) (πίνακας 16 και γράφημα 8).

Για την οικονομία του χώρου, παρουσιάζονται μόνο τα προτεινόμενα στοιχεία στην Α΄, στην Β΄ και στην Γ΄ θέση, από τις απαντήσεις κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρήσεων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ELEMENTS_OF_IDENTIFICATION_2ND_OF_7 - KATOIKOI

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΛΗΘΑΙΟΣ	86	22,5
	ΒΑΡΟΥΣΙ	62	16,2
	ΦΡΟΥΡΙΟ	49	12,8
	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	25	6,5
	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	19	5,0
	ΡΟΛΟΪ	27	7,1
	ΤΖΑΜΙ	22	5,8
	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	17	4,5
	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	5	1,3
	ΑΛΛΟ	70	18,3
	Total	382	100,0
Missing	System	36	
Total		418	

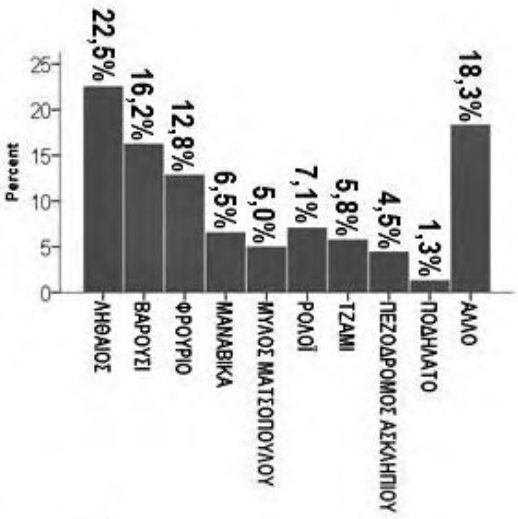

ELEMENTS_OF_IDENTIFICATION_2ND_OF_7 - EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΛΗΘΑΙΟΣ	90	22,9
	ΒΑΡΟΥΣΙ	50	12,7
	ΦΡΟΥΡΙΟ	57	14,5
	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	30	7,6
	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	37	9,4
	ΡΟΛΟΙ	30	7,6
	ΤΖΑΜΙ	10	2,5
	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	18	4,6
	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	12	3,1
	ΑΛΛΟ	59	15,0
	Total	393	100,0
Missing	System	28	
Total		421	

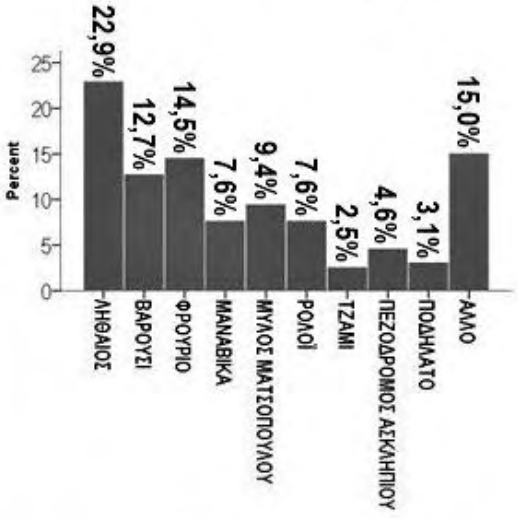

ELEMENTS_OF_IDENTIFICATION_2ND_OF_7 - EPIXEIRHSEIS

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΛΗΘΑΙΟΣ	13	13,3
	ΒΑΡΟΥΣΙ	15	15,3
	ΦΡΟΥΡΙΟ	33	33,7
	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	3	3,1
	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	2	2,0
	ΡΟΛΟΙ	3	3,1
	ΤΖΑΜΙ	10	10,2
	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	3	3,1
	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	3	3,1
	ΑΛΛΟ	13	13,3
	Total	98	100,0
Missing	System	6	
Total		104	

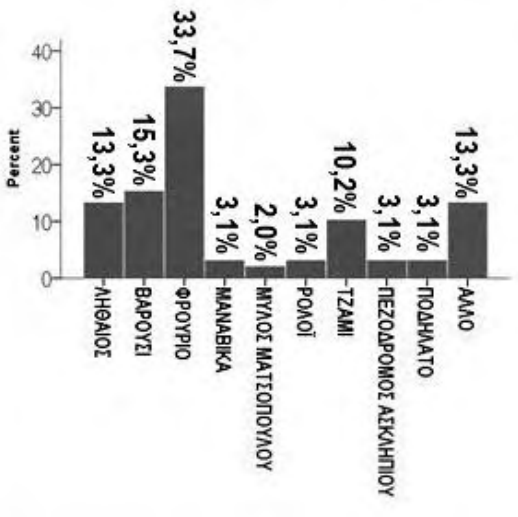

Πίνακες 69, 70, 71 και Γραφήματα 71, 72, 73. Χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης των Τρικάλων, που εμφανίζονται στην Β΄ θέση, στις επιλογές των ερωτώμενων κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Όσον αφορά την Β΄ θέση, οι κάτοικοι, μεταξύ των 7 στοιχείων, ανέφεραν: τον Ληθαίο ποταμό (1ος με 86 παρουσίες ή 22,5%), το Βαρούσι (2ο με 62 παρουσίες ή 16,2%), το Φρούριο (3ο με 49 παρουσίες ή 12,8%), το Ρολόι (4ο με 27 παρουσίες ή 7,1%), τα Μανάβικα (5α με 25 παρουσίες ή 6,5%), το Κουρσούμ Τζαμί (6ο με 22 παρουσίες ή 5,8%), τον Μύλο του Ματσόπουλου (7ος με 19 παρουσίες ή 5,0%), τον Πεζόδρομο της Ασκληπιού (8ος με 17 παρουσίες ή 4,5%), το Ποδήλατο (9ο με 5 παρουσίες ή 1,3%).

Οι επισκέπτες της πόλης, στην Β΄ θέση, ανέφεραν: τον Ληθαίο ποταμό (1ος με 90 παρουσίες ή 22,9%), το Φρούριο (2ο με 57 παρουσίες ή 14,5%), το Βαρούσι (3ο με 50 παρουσίες ή 12,7%), τον Μύλο του Ματσόπουλου (4ος με 37 παρουσίες ή 9,4%), το Ρολόι και τα Μανάβικα (5α με 30 παρουσίες το καθένα ή 7,6%), τον Πεζόδρομο της Ασκληπιού (7ος με 18 παρουσίες ή 4,6%), το Ποδήλατο (8ο με 12 παρουσίες ή 3,1%), το Κουρσούμ Τζαμί (9ο με 10 παρουσίες ή 2,5%).

Οι ερωτώμενοι επιχειρηματίες, στην Β΄ θέση, ανέφεραν: τον Ληθαίο ποταμό (3ος με 13 παρουσίες ή 13,3%), το Φρούριο (1ο με 33 παρουσίες ή 33,7%), το Βαρούσι (2ο με 15 παρουσίες ή 15,3%), το Κουρσούμ Τζαμί (4ο με 10 παρουσίες το καθένα ή 10,2%), το Ρολόι, τα Μανάβικα τον Πεζόδρομο της Ασκληπιού και το Ποδήλατο (5α με 3 παρουσίες το καθένα ή 3,1%), τον Μύλο του Ματσόπουλου (9ος με 2 παρουσίες ή 2,0%).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ELEMENTS_OF_IDENTIFICATION_3RD_OF_7 - KATOIKOI

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΛΗΘΑΙΟΣ	68	19,6
	ΒΑΡΟΥΣΙ	54	15,6
	ΦΡΟΥΡΙΟ	43	12,4
	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	31	8,9
	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	20	5,8
	ΡΟΛΟΪ	11	3,2
	ΤΖΑΜΙ	26	7,5
	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	29	8,4
	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	6	1,7
	ΑΛΛΟ	59	17,0
	Total	347	100,0
Missing	System	71	
Total		418	

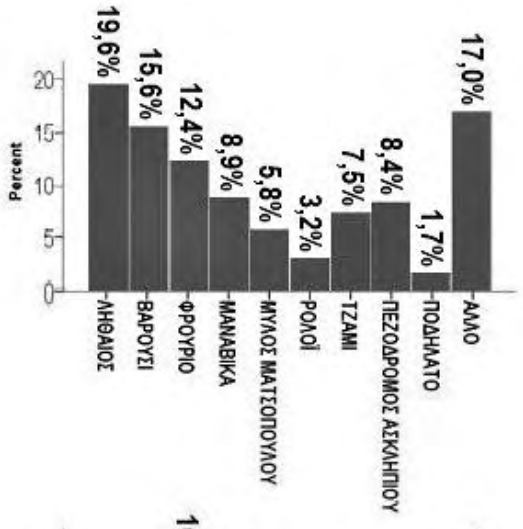

ELEMENTS_OF_IDENTIFICATION_3RD_OF_7 - EPISKEPTES

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΛΗΘΑΙΟΣ	34	10,4
	ΒΑΡΟΥΣΙ	42	12,8
	ΦΡΟΥΡΙΟ	55	16,8
	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	19	5,8
	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	32	9,8
	ΡΟΛΟΙ	23	7,0
	ΤΖΑΜΙ	24	7,3
	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	35	10,7
	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	12	3,7
	ΑΛΛΟ	51	15,6
	Total	327	100,0
Missing	System	94	
Total		421	

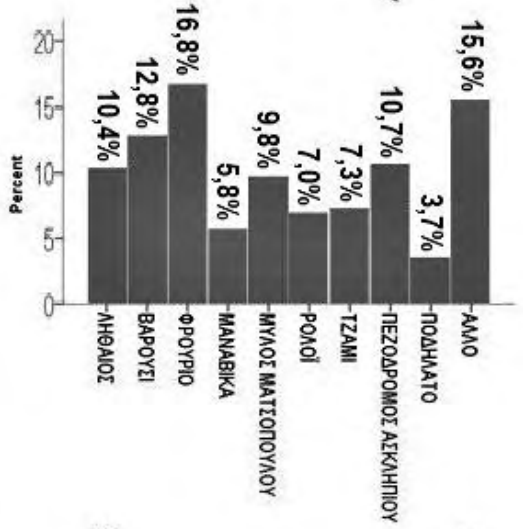

ELEMENTS_OF_IDENTIFICATION_3RD_OF_7 - EPIXEIRHSEIS

		Frequency	Valid Percent
Valid	ΛΗΘΑΙΟΣ	20	21,3
	ΒΑΡΟΥΣΙ	13	13,8
	ΦΡΟΥΡΙΟ	14	14,9
	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	4	4,3
	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	9	9,6
	ΡΟΛΟΙ	1	1,1
	ΤΖΑΜΙ	4	4,3
	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	8	8,5
	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	2	2,1
	ΑΛΛΟ	19	20,2
	Total	94	100,0
Missing	System	10	
Total		104	

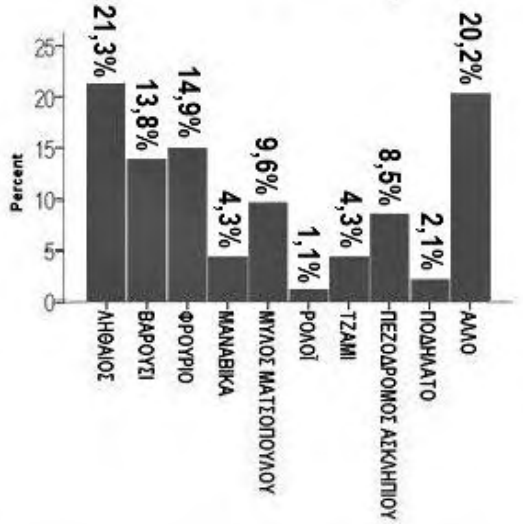

Πίνακες 72, 73, 74 και Γραφήματα 74, 75, 76. Χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης των Τρικάλων, που εμφανίζονται στην Γ΄ θέση, στις επιλογές των ερωτώμενων κατοίκων, επισκεπτών και επιχειρηματιών. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Όσον αφορά την Γ΄ θέση, οι κάτοικοι, μεταξύ των 7 στοιχείων, ανέφεραν: τον Ληθαίο ποταμό (1ος με 68 παρουσίες ή 19,6%), το Βαρούσι (2ο με 54 παρουσίες ή 15,6%), το Φρούριο (3ο με 43 παρουσίες ή 12,4%), τα Μανάβικα (4α με 31 παρουσίες ή 8,9%), τον Πεζόδρομο της Ασκληπιού (5ος με 29 παρουσίες ή 8,4%), το Κουρσούμ Τζαμί (6ο με 26 παρουσίες ή 7,5%), τον Μύλο του Ματσόπουλου (7ος με 20 παρουσίες ή 5,8%), το Ρολόι (8ο με 11 παρουσίες ή 3,2%), το Ποδήλατο (9ο με 6 παρουσίες ή 1,7%).

Οι επισκέπτες της πόλης, στην Γ΄ θέση, ανέφεραν: το Φρούριο (1ο με 55 παρουσίες ή 16,8%), το Βαρούσι (2ο με 42 παρουσίες ή 12,8%), τον Πεζόδρομο της Ασκληπιού (3ος με 35 παρουσίες ή 10,7%), τον Ληθαίο ποταμό (4ος με 34 παρουσίες ή 10,4%), τον Μύλο του Ματσόπουλου (5ος με 32 παρουσίες ή 9,8%), το Κουρσούμ Τζαμί (6ο με 24 παρουσίες ή 7,3%), το Ρολόι (7ο με 23 παρουσίες ή 7,0%), τα Μανάβικα (8α με 19 παρουσίες ή 5,8%), το Ποδήλατο (9ο με 12 παρουσίες ή 3,7%),

Οι ερωτώμενοι επιχειρηματίες, στην Γ΄ θέση, ανέφεραν: τον Ληθαίο ποταμό (1ος με 20 παρουσίες ή 21,3%), το Φρούριο (2ο με 14 παρουσίες ή 14,9%), το Βαρούσι (3ο με 13 παρουσίες ή 13,8%), τον Μύλο του Ματσόπουλου (4ος με 9 παρουσίες ή 9,6%), τον Πεζόδρομο της Ασκληπιού (5ο με 8 παρουσίες ή 8,5%), το Κουρσούμ Τζαμί και τα Μανάβικα (6α με 4 παρουσίες το καθένα ή 4,3%), το Ποδήλατο (8ο με 2 παρουσίες ή 2,1%), το Ρολόι (9ο με 1 παρουσία ή 1,1%).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Multiple Comparisons

Tukey HSD

Dependent Variable	(I) GROUP	(J) GROUP	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Significance	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
ELEMENTS 1ST OF 7	1,00	2,00	,21675	,36109	,820	-,6309	1,0644
		3,00	,14823	,23000	,796	-,3917	,6882
	2,00	1,00	-,21675	,36109	,820	-1,0644	,6309
		3,00	-,06852	,36073	,980	-,9153	,7783
	3,00	1,00	-,14823	,23000	,796	-,6882	,3917
		2,00	,06852	,36073	,980	-,7783	,9153
ELEMENTS 2ND OF 7	1,00	2,00	,16853	,36134	,887	-,6798	1,0169
		3,00	,10660	,23127	,890	-,4364	,6496
	2,00	1,00	-,16853	,36134	,887	-1,0169	,6798
		3,00	-,06194	,36038	,984	-,9080	,7841
	3,00	1,00	-,10660	,23127	,890	-,6496	,4364
		2,00	,06194	,36038	,984	-,7841	,9080
ELEMENTS 3RD OF 7	1,00	2,00	-,09048	,36932	,967	-,9577	,7768
		3,00	-,51852	,24702	,091	-1,0986	,0616
	2,00	1,00	,09048	,36932	,967	-,7768	,9577
		3,00	-,42804	,37189	,483	-1,3013	,4453
	3,00	1,00	,51852	,24702	,091	-,0616	1,0986
		2,00	,42804	,37189	,483	-,4453	1,3013
ELEMENTS 4TH OF 7	1,00	2,00	-,27561	,41753	,787	-1,2567	,7055
		3,00	-,17383	,27970	,808	-,8310	,4834
	2,00	1,00	,27561	,41753	,787	-,7055	1,2567
		3,00	,10178	,41953	,968	-,8840	1,0875
	3,00	1,00	,17383	,27970	,808	-,4834	,8310
		2,00	-,10178	,41953	,968	-1,0875	,8840
ELEMENTS 5TH OF 7	1,00	2,00	-,88902	,44863	,118	-1,9445	,1664
		3,00	-,03371	,34890	,995	-,8545	,7871
	2,00	1,00	,88902	,44863	,118	-,1664	1,9445
		3,00	,85531	,46160	,154	-,2306	1,9413
	3,00	1,00	,03371	,34890	,995	-,7871	,8545
		2,00	-,85531	,46160	,154	-1,9413	,2306
ELEMENTS 6TH OF 7	1,00	2,00	,85776	,48159	,178	-,2779	1,9934
		3,00	,38520	,40486	,608	-,5695	1,3399
	2,00	1,00	-,85776	,48159	,178	-1,9934	,2779
		3,00	-,47256	,50997	,624	-1,6752	,7300
	3,00	1,00	-,38520	,40486	,608	-1,3399	,5695
		2,00	,47256	,50997	,624	-,7300	1,6752
ELEMENTS 7TH OF 7	1,00	2,00	1,90210*	,52371	,001	,6612	3,1430
		3,00	,73506	,54220	,367	-,5496	2,0198
	2,00	1,00	-1,90210*	,52371	,001	-3,1430	-,6612
		3,00	-1,16703	,60374	,133	-2,5976	,2635
	3,00	1,00	-,73506	,54220	,367	-2,0198	,5496
		2,00	1,16703	,60374	,133	-,2635	2,5976

* The mean difference is significant at the 0.05 level.

Καθώς η μέση διαφορά είναι σημαντική στο επίπεδο 0,05 (στήλη: Significance), παρατηρούνται μόνο δύο τιμές σ᾽ αυτό το επίπεδο (0,01), οι οποίες αφορούν διαφοροποίηση στην 7η επιλογή στοιχείου.

Πίνακας 75. Έλεγχος συσχέτισης μεταξύ των απαντήσεων, για τα 7 στοιχεία αναγνώρισης της πόλης, των τριών ομάδων ερωτώμενων (κάτοικοι / group 1,00 , επιχειρήσεις / group 2,00 και επισκέπτες / group 3,00), με τη μέθοδο One-Way ANOVA και εφαρμογή του ελέγχου Tukey. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Για τον έλεγχο συσχέτισης μεταξύ των απαντήσεων των τριών ομάδων ερωτώμενων (κάτοικοι / group 1,00 , επιχειρήσεις / group 2,00 και επισκέπτες / group 3,00), χρησιμοποιείται η μέθοδος One-Way ANOVA, με εφαρμογή του ελέγχου Tukey. Με καταχωρημένα τα δεδομένα (418+104+421=) 943 ερωτηματολογίων, κατά ομάδες, προκύπτει ο παραπάνω πίνακας 17: 'Multiple Comparisons', με τις διαφορές των μέσων τιμών μεταξύ των ομάδων ανά δύο, σημειώνοντας με αστερίσκο τις στατιστικά σημαντικές διαφορές. Η σύγκριση ανάμεσα στις απαντήσεις των τριών ομάδων ερωτώμενων δεν ανέδειξε σημαντικές διαφοροποιήσεις παρά μόνο στην πρόταση για το 7^{ο} στοιχείο. Κατά τα λοιπά, φαίνεται οι τρεις ομάδες να προτείνουν 6 κοινά στοιχεία, με μόνη κάποια διαφοροποίηση ως προς τη σειρά με την οποία τα αναφέρουν.

Η σειρά κατάταξης των χαρακτηριστικών στοιχείων των Τρικάλων, αθροιστικά, από την 1η έως και την 7η θέση, φαίνεται στους ακόλουθους τρεις πίνακες 24, 25 και 26.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

KATOIKOI ELEMENTS TOTAL

		Frequency 1ST OF 7	Frequency 2ND OF 7	Frequency 3RD OF 7	Frequency 4TH OF 7	Frequency 5TH OF 7	Frequency 6TH OF 7	Frequency 7TH OF 7	Total
1	ΛΗΘΑΙΟΣ	129	86	68	39	25	4	1	352
2	ΒΑΡΟΥΣΙ	74	62	54	30	22	5	8	255
3	ΦΡΟΥΡΙΟ	63	49	43	35	19	6	5	220
4	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	12	25	31	21	20	16	5	130
5	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	16	17	29	23	16	13	14	128
6	ΤΖΑΜΙ	15	22	26	17	22	19	9	110
7	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	13	19	20	19	12	15	5	103
8	ΡΟΛΟΪ	19	27	11	15	4	6	4	86
9	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	4	5	6	10	9	12	6	52
	ΑΛΛΟ	69	70	59	54	32	20	9	313*
	Total	414	382	347	263	181	116	66	

* *αθροιστικά 36 άλλες απαντήσεις, που εμφανίζονται από 1 έως 12 φορές*

EPISKEPTES ELEMENTS TOTAL

		Frequency 1ST OF 7	Frequency 2ND OF 7	Frequency 3RD OF 7	Frequency 4TH OF 7	Frequency 5TH OF 7	Frequency 6TH OF 7	Frequency 7TH OF 7	Total
1	ΛΗΘΑΙΟΣ	179	90	34	20	14	3	1	341
2	ΦΡΟΥΡΙΟ	48	57	55	37	15	6	1	219
3	ΒΑΡΟΥΣΙ	29	50	42	26	20	6	4	177
4	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	32	37	32	27	17	10	9	164
5	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	26	18	35	21	13	9	6	128
6	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	14	30	19	30	15	13	5	126
7	ΡΟΛΟΪ	17	30	23	16	11	7	0	104
8	ΤΖΑΜΙ	9	10	24	16	14	9	6	88
9	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	12	12	12	13	6	6	0	61
	ΑΛΛΟ	53	59	51	47	24	14	0	248
	Total	419	393	327	253	149	83	35	

EPIXEIRHSEIS ELEMENTS TOTAL

		Frequency 1ST OF 7	Frequency 2ND OF 7	Frequency 3RD OF 7	Frequency 4TH OF 7	Frequency 5TH OF 7	Frequency 6TH OF 7	Frequency 7TH OF 7	Total
1	ΛΗΘΑΙΟΣ	36	13	20	8	7	7	2	93
2	ΦΡΟΥΡΙΟ	31	33	14	3	3	2	4	90
3	ΒΑΡΟΥΣΙ	8	15	13	11	9	6	10	72
4	ΤΖΑΜΙ	2	10	4	8	11	4	5	44
5	ΜΥΛΟΣ ΜΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ	3	2	9	9	5	7	7	42
6	ΜΑΝΑΒΙΚΑ	1	3	4	9	4	4	6	31
7	ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ	2	3	8	4	5	4	1	27
8	ΠΟΔΗΛΑΤΟ	3	3	2	4	2	2	2	18
9	ΡΟΛΟΪ	1	3	1	0	1	0	0	6
	ΑΛΛΟ	17	13	19	16	21	11	2	99
	Total	104	98	94	72	68	47	39	

Πίνακες 76 (κάτοικοι), 77 (επισκέπτες) και 78 (επιχειρήσεις). Σειρά κατάταξης των πλέον χαρακτηριστικών στοιχείων των Τρικάλων, από τη συνολική εμφάνισή τους, στην 1η έως και την 7η θέση, στις προτάσεις των ερωτώμενων. Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

10.4.2.2.3 Έλεγχος Υποθέσεων - Συμπεράσματα

Από την μελέτη των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου, προκύπτουν ευρήματα, τα οποία επιβεβαιώνουν τις υποθέσεις της έρευνας:

1. **Η πόλη των Τρικάλων, κυρίως στο κέντρο της, διατηρεί την Ιστορική της Φυσιογνωμία, η οποία ευνοεί την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας.**

Η Ιστορική Φυσιογνωμία των Τρικάλων αναγνωρίζεται από το 71,2% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών του κέντρου της πόλης, ενώ το 81,1% αυτών που την αναγνωρίζουν, θεωρεί πως αυτή βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας.

2. **Η πόλη των Τρικάλων μπορεί να προσελκύσει επισκέπτες-τουρίστες και νέους κατοίκους.**

Το 83,2% των ερωτηθέντων κατοίκων θα συνιστούσε τα Τρίκαλα για τόπο κατοικίας σ' ένα φίλο και το 97,6% θα σύστηνε τα Τρίκαλα σε άλλους να τα επισκεφτούν. Σε όμοια, πολύ υψηλά ποσοστά (97,3%), επίσης, οι επισκέπτες της πόλης θα σύστηναν τα Τρίκαλα για επίσκεψη-τουρισμό.

3. **Τα πλέον χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης της πόλης των Τρικάλων, από κατοίκους της πόλης, επιχειρηματίες του κέντρου και επισκέπτες της πόλης, συναρτώνται με την Ιστορικότητά της.**

Εξαίρεση αποτελεί ο ποταμός Ληθαίος, που εμφανίζεται στις απαντήσεις των περισσότερων ερωτώμενων και των τριών ομάδων, ενώ έχει και τις περισσότερες παρουσίες στην Α΄ θέση μεταξύ των 7 προτάσεών τους, επιβεβαιώνοντας τον κανόνα, που θέλει τα φυσικά στοιχεία (ιδίως τα υδάτινα) να κατέχουν σημαντική θέση στη φυσιογνωμική περιγραφή ενός τόπου. Άλλωστε, φαίνεται πως ανέκαθεν, αποτελούσε στην κοινή συνείδηση ντόπιων κι επισκεπτών, το χαρακτηριστικό στοιχείο των Τρικάλων. Όλοι σχεδόν οι περιηγητές, από τον Evliya Celebi, του 17^{ου} αι., ως τον Emil Isabert, του 1873, συμφωνούσαν, πως το πιο όμορφο σημείο της πόλης είναι το ποτάμι (Κατσόγιαννος, 1992: 185). Ο Ληθαίος έχει τις περισσότερες παρουσίες επίσης στη 2^{η}

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

θέση των προτάσεων των επισκεπτών, ενώ στις προτάσεις των κατοίκων εμφανίζεται τις περισσότερες φορές από την 1η μέχρι και την 5η θέση.

Για τις επόμενες 5 θέσεις, και οι τρεις ομάδες ερωτώμενων προτείνουν 5 κοινά στοιχεία, με μόνη διαφοροποίηση τη σειρά με την οποία τα αναφέρουν. Αυτά είναι: το Βαρούσι, το Φρούριο, τα Μανάβικα, ο Μύλος του Ματσόπουλου και ο Πεζόδρομος της Ασκληπιού. Την 7άδα των προτάσεων συμπληρώνει το Κουρσούμ Τζαμί (κάτοικοι και επιχειρήσεις) ή το Ρολόι (επισκέπτες).

Απόλυτη είναι η ταύτιση κατοίκων και επιχειρήσεων της πόλης, στην επιλογή των 7 στοιχείων, αλλά και στα 6 από τα 7 με τους επισκέπτες, πράγμα που δείχνει πως τα σημαντικότερα στοιχεία της φυσιογνωμίας των Τρικάλων, σύμφωνα με τις προτάσεις κατοίκων κι επιχειρηματιών της πόλης, είναι αναγνωρίσιμα και από τους επισκέπτες. Τα 5 από αυτά (εκτός του "προφανούς" Ληθαίου και του "τουριστικού" Πεζόδρομου της Ασκληπιού) συναρτώνται με την Ιστορικότητά της πόλης, με την εξής σειρά: το Φρούριο, το Βαρούσι, ο Μύλος του Ματσόπουλου, τα Μανάβικα και το Ρολόι.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ανάγκη για διερεύνηση της έννοιας της Ιστορικότητας εμφανίζει ειδικότερο ενδιαφέρον στο Κέντρο της Πόλης, όπου, αφ' ενός μεν, συγκεντρώνονται, συνήθως, τα σημαντικότερα ιστορικά κτήριά της και το πλέον ενδιαφέρον, ιστορικά διαμορφωμένο, τμήμα του αστικού ιστού, αφ' ετέρου δε, οι χρήσεις είναι κυρίως επιχειρηματικές και η γη κατ' εξοχήν οικονομικό αγαθό, και, συνεπώς, οι αναμενόμενες πιέσεις για αξιοποίηση της έγγειας ιδιοκτησίας, μέσω σύγχρονων ανοικοδομήσεων, μεγαλύτερες.

Ως η περισσότερο απτή μορφή ιστορικής κληρονομιάς θεωρείται η αρχιτεκτονική κληρονομιά των πόλεων, ενώ η "ανεκτίμητη πολιτιστική αξία" της και ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει στη "διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας" καθιστούν τη διατήρησή της "θέμα ζωτικής σημασίας" και διακηρυγμένη ευρωπαϊκή προτεραιότητα (Διακήρυξη του Άμστερνταμ, 1975: εδάφιο α΄).

Η Ιστορικότητα δεν είναι μόνο μια ιδιότητα της πόλης, με αντικειμενικά χαρακτηριστικά, που ενυπάρχει σ' αυτή, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ως οντότητα αφ' εαυτής, τέτοια που να μπορεί να την χαρακτηρίζει οντολογικά, βαθμονομώντας την και κατατάσσοντάς την σε μια κλίμακα, ως "περισσότερο ή λιγότερο ιστορική". Είναι κυρίως μια σχέση, καλύτερα ένα πλέγμα σχέσεων, ανάμεσα στο αντικείμενο (πόλη) και στο υποκείμενο (ανθρώπους: κατοίκους, επισκέπτες, επιχειρηματίες, εν δυνάμει επενδυτές, τοπικούς φορείς).

Οι ιστορικοί πόροι της πόλης, που είναι εξ ίσου περιορισμένοι με τους φυσικούς πόρους, απαιτούν για την προστασία τους ένα συμβόλαιο μεταξύ τοπικής αυτοδιοίκησης αφ' ενός, και κατοίκων, εργαζόμενων κι επισκεπτών της πόλης αφ' ετέρου, ενώ όσον αφορά τη σύγχρονη αρχιτεκτονική στην πόλη, σε σχέση με την Ιστορικότητά της, αυτή δεν περιορίζεται στην επιλογή "διατήρηση ή ανανέωση των μορφών", αλλά αφορά τη διαδικασία υλοποίησης μιας αρχιτεκτονικής, ως "σχέσης" με τις αναπαραστάσεις που η ίδια η πόλη (αυτοδιοίκηση και πολίτες) προσδίδει στον εαυτό της, μια διάσταση της Ιστορικότητας που δεν αναφέρεται μονοσήμαντα στο παρελθόν, αλλά αφορά επίσης το παρόν και το μέλλον της πόλης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Άλλωστε ο ανθρώπινος παράγοντας στο εγχείρημα της προστασίας της ιστορικής κληρονομιάς αφορά τόσο τα "άτομα που έχουν σχέση με την οικονομική δραστηριότητα", κατά την διατύπωση του ΟΟΣΑ, όσο και τους "ανθρώπους της πόλης", πολιτικούς και τεχνοκράτες,που εμπλέκονται άμεσα στο σχεδιασμό του κέντρου της πόλης, αλλά και κάτοικους, εργαζόμενους, επιχειρηματίες, επισκέπτες, φορείς, που οι απόψεις, πεποιθήσεις, αντιλήψεις τους επηρεάζουν επίσης τον σχεδιασμό και την υλοποίησή του.

Η πόλη των Τρικάλων, που το κέντρο της (Βαρούσι) επιλέχθηκε ως μελέτη περίπτωσης, χωρίς να είναι μια πόλη, που θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί ως "ιστορική πόλη", εν τούτοις, διαθέτει το καλύτερα διατηρημένο Ιστορικό Κέντρο πρωτεύουσας νομού της Θεσσαλίας, με θεσμοθετημένο καθεστώς κήρυξης, πράγμα που ικανοποιεί το βασικό κριτήριο για την επιλογή μελέτης περίπτωσης στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής, "το αντικειμενικό μέγεθος της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του κέντρου της".

Από την ποσοτική έρευνα για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου και για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων, προκύπτουν ευρήματα, από τα οποία, άλλα επιβεβαιώνουν και άλλα όχι, τις διατυπωθείσες υποθέσεις της έρευνας. Συγκεκριμένα:

– Η συνοικία του Βαρουσίου, διαθέτει Ιστορική Φυσιογνωμία, αναγνωρίσιμη από επισκέπτες των Τρικάλων, επιχειρηματίες του κέντρου, κατοίκους της πόλης και κατοίκους του Βαρουσίου, ενώ η αναγκαιότητα διατήρησής της αναγνωρίζεται από ντόπιους κι επισκέπτες της πόλης. Παρά τις χαρακτηριστικές απώλειες αυθεντικών στοιχείων, η συνολική εξέλιξή της, στο χρόνο, δεν θεωρείται ιδιαίτερα αρνητική από τους κατοίκους της πόλης των Τρικάλων. Αντίθετα δυο άλλες ομάδες ερωτώμενων, οι κάτοικοι του Βαρουσίου, που δεν μπορούν να αποφύγουν και μια συναισθηματική και νοσταλγική προσέγγιση και οι επισκέπτες της πόλης, που αναζητούν προς κατανάλωση περισσότερο "αυθεντική" παραδοσιακή εικόνα, θεωρούν πως αλλοιώνεται προς το χειρότερο. Στην αντίθετη κατεύθυνση οι απόψεις των επιχειρηματιών του κέντρου που δηλώνουν πως με την πάροδο του χρόνου, η Ιστορική Φυσιογνωμία του Βαρουσίου μετασχηματίζεται προς το καλύτερο, προφανώς αξιολογώντας θετικά περιορισμάνης κλίμακας αναπλάσεις, κυρίως πεζοδρομήσεις και διαμορφώσεις κοινόχρηστων υπαίθριων χώρων, ακόμη και ανακατασκευές ιστορικών κτηρίων, καθώς αυτές θεωρούν πως αναβαθμίζουν το αστικό περιβάλλον, πεδίο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

άσκησης της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας. Η προτεραιότητα προστασίας από την καταστροφή των αυθεντικών Ιστορικών Κτηρίων δεν είναι συνειδητοποιημένη ανάγκη μεταξύ ντόπιων και επισκεπτών, αφού πιστεύουν πως αυτή η απώλεια αναπληρώνεται σε κάποιο βαθμό με αντίγραφα στην ίδια θέση, καθώς άλλωστε θεωρούν πως μιμητική της παραδοσιακής πρέπει να είναι η αρχιτεκτονική των νέων κτηρίων στο Βαρούσι.

– Το θεσμικό πλαίσιο προστασίας του Βαρουσίου, θεωρείται γενικά ως 'ικανοποιητικό, αλλά πρέπει να εφαρμόζεται', αν και κρίνεται κι από κάποιους που δεν είναι πάντα σε θέση να το γνωρίζουν. Η καταστρατήγηση του θεσμικού πλαισίου προστασίας θεωρείται πως ευθύνεται, μεταξύ και άλλων αιτίων, για την καταστροφή των Ιστορικών Κτηρίων και την ένταξη νέων κτηρίων με άσχετη αρχιτεκτονική, ενώ ως κυριότερος παράγοντας καταστρατήγησής του (μαζί με τους ιδιοκτήτες των κτιρίων και τους ιδιώτες μηχανικούς-εργολάβους) θεωρείται η πολεοδομία και οι λοιπές υπηρεσίες.

– Η πόλη των Τρικάλων, κυρίως στο κέντρο της, διατηρεί, αναγνωρίσιμη από επισκέπτες της πόλης, επιχειρηματίες του κέντρου και κατοίκους της, την Ιστορική της Φυσιογνωμία, ενώ τα πλέον χαρακτηριστικά στοιχεία αναγνώρισης της πόλης συναρτώνται με την Ιστορικότητά της (με εξαίρεση τον ποταμό Ληθαίο στην πρώτη θέση των απαντήσεων όλων των ομάδων ερωτώμενων).

– Η Ιστορική της Φυσιογνωμία θεωρείται πως ευνοεί την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας, ενώ πιστεύεται, πως η πόλη μπορεί να προσελκύσει επισκέπτες-τουρίστες και νέους κατοίκους.

Καθώς, όμως, η Ιστορικότητα ως σχέση, ή πλέγμα σχέσεων, ανάμεσα στο αντικείμενο/πόλη και στο υποκείμενο/ανθρώπους, ενίοτε δεν υπάρχει, αλλά βιώνεται ως κάτι που θάπρεπε να υπάρχει, δεν είναι βέβαιο, αν και σε ποιο βαθμό, η δηλούμενη σχέση με την ιστορικότητα υπάρχει όντως ή αν απλώς βιώνεται ως χρέος ή έξωθεν επιβαλλόμενη αναγκαιότητα, ως ιδανική επιθυμητή κατάσταση ή ως συνήθεια, από αδράνεια ή κεκτημένη ταχύτητα, καθώς, άλλωστε, από τη βιβλιογραφική διερεύνηση της διαχρονικής αντιμετώπισης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης των Τρικάλων, δεν φαίνεται η πόλη, να ξέφυγε από τον κανόνα των ελληνικών πόλεων. Προσπαθώντας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

να γίνει αισθητικά αποδεκτή και λειτουργικά αποδοτική για τους κατοίκους της, αλλά και να προσελκύσει τουρίστες και νέους κατοίκους κι επιχειρηματίες, επεδίωξε, σε διάφορες περιόδους της σύγχρονης ιστορίας της, να αναμορφώσει την εικόνα της, σε αναζήτηση όμως ενός νεφελώδους "εκσυγχρονισμού", χωρίς αποσαφήνιση στόχων και μέσων επίτευξης. Ταυτίζοντάς τον, μονοδιάστατα, άλλοτε με τη μεγέθυνση (οικονομική, έκτασης πόλης, δρόμων και πλατειών, υψών κτιρίων, συντελεστή δόμησης) κι άλλοτε με την αυτονόμηση από το παρελθόν της, προξένησε την εξαφάνιση ιστορικών κτηρίων, είτε ως αναγκαίο κακό είτε ως στοχευμένη επιλογή. Αυτές οι διαχρονικές απώλειες στερούν σήμερα την πόλη από κάποιες διαστάσεις, τόσο ερμηνείας του παρελθόντος της, όσο και οραματισμού του μέλλοντός της. Σταθμό αποτελεί η κήρυξη (1979) του Βαρουσίου ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Τρικάλων, ενώ αξιοσημείωτη και πάντως ενδεικτική της εκδήλωσης ενός διαχρονικού ενδιαφέροντος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης των Τρικάλων για την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά της πόλης, στο οποίο η τοπική κοινωνία ακολούθησε με αισθητή διαφορά φάσης, υπήρξε η εκπόνηση των δύο μελετών για την αποκατάσταση του Βαρουσίου (1987-89) και του Παλαιού Εμπορικού Κέντρου (1994), που καταγράφουν το ιστορικό κτηριακό απόθεμα και προτείνουν μεταξύ άλλων την κήρυξη ως διατηρητέων 52 κτηρίων, η πρώτη, και 182, η δεύτερη, που όμως δεν αξιοποιήθηκαν αποτελεσματικά, καθώς οι προτεινόμενες παρεμβάσεις δεν εφαρμόστηκαν, πλην ελάχιστων εξαιρέσεων.

Από την καταγραφή της κατάστασης του κτηριακού αποθέματος του Βαρουσίου, όσον αφορά τον βαθμό διατήρησης, καταστροφής ή αντικατάστασης των υφιστάμενων κατά το 1962 κτηρίων στο Βαρούσι, διαπιστώνεται πως αυτά, σήμερα, διατηρούνται μόνο σε ποσοστό 55%. Από τα 52 προτεινόμενα, από τη μελέτη του 1987-89, κτήρια για διατήρηση, σήμερα, υφίστανται, με την μορφή που είχαν, τα 30 (εκ των οποίων μόνο 18 διατηρητέα), ενώ 5 βρίσκονται σε κατάσταση βαρειάς ετοιμορροπίας. Τέλος, δύο κτήρια υφίστανται εργασίες αποκατάστασης υπό την εποπτεία της Εφορείας Αρχαιοτήτων Τρικάλων και της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Θεσσαλίας και Κεντρικής Στερεάς Ελλάδας, προκειμένου να λειτουργήσουν ως μουσεία.

Τα υψηλά ποσοστά, με τα οποία η πολεοδομία και οι λοιπές υπηρεσίες αναδεικνύονται ως ο κυριότερος παράγων καταστρατήγησης του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου προστασίας του Βαρουσίου, είναι συμβατά με τα σχετικά υψηλά ποσοστά που συγκέντρωσε στην ερώτηση ‘πού οφείλεται η καταστροφή των Ιστορικών Κτιρίων και η

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική' η απάντηση 'στο έλλειμμα ελέγχων από τις υπηρεσίες', αλλά και αντανακλούν τη γενικότερη αντίληψη, μεταξύ των Ελλήνων πολιτών, περί ύπαρξης εκτεταμένης διαφθοράς στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα και την καταγεγραμμένη άποψη των Θεσσαλών πολιτών σε πρόσφατη έρευνα, που αναδεικνύει ως σημαντικό πρόβλημα, για την περιοχή, τη διαφθορά στη δημόσια ζωή (4ο στη σειρά μεταξύ άλλων 15). Σε επίπεδο Θεσσαλίας, τα Τρίκαλα εμφανίζονται στην τελευταία ή προτελευταία θέση σε σχέση με τις άλλες τρεις πρωτεύουσες θεσσαλικών νομών, όσον αφορά τον αριθμό των ποινικών διώξεων, αλλά και ανώνυμων αναφορών για ζητήματα διαφθοράς.

Από τη διερεύνηση ύπαρξης της αναγκαίας τεχνογνωσίας στην πόλη, για παραγωγή και εφαρμογή σχεδιασμού για την ιστορική διατήρηση προέκυψαν τα εξής:

– Όσον αφορά τον βαθμό αξιοποίησης Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για υποδομές πολιτισμού, αναπλάσεις, αποκαταστάσεις στην πόλη των Τρικάλων, αυτός μπορεί να χαρακτηρισθεί ως ικανοποιητικός, άνω του αναμενόμενου, με πληθυσμιακά και οικονομικά κριτήρια, κατά την Β΄ Προγραμματική Περιόδο 2000-2006 (2008) και με αυξητικές τάσεις κατά την Γ΄ Προγραμματική Περιόδο 2007-2013 (2015).

– Όσον αφορά τον βαθμό εξειδίκευσης σε ζητήματα προστασίας κι αποκατάστασης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που διαθέτει το επιστημονικό δυναμικό του Νομού Τρικάλων, αυτός μπορεί να χαρακτηρισθεί επίσης ικανοποιητικός, καθώς:

  - το ποσοστό των αρχιτεκτόνων μηχανικών, κατόχων μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (ΜΤΣ) σχετικού με τις Αποκαταστάσεις (Restauro), εμφανίζεται κατά τι υψηλότερο από το ποσοστό του τμήματος Κεντρικής και Δυτικής Θεσσαλίας του ΤΕΕ,
  - το ποσοστό των αρχιτεκτόνων μηχανικών, κατόχων, μελετητικού πτυχίου δημοσίων έργων Κατηγορίας 7 (ειδικές αρχιτεκτονικές μελέτες μνημείων, αποκατάστασης - διατήρησης παραδοσιακών κτηρίων και οικισμών) είναι κατά τι υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό του τμήματος Κεντρικής και Δυτικής Θεσσαλίας του ΤΕΕ και προσεγγίζει το γενικό ποσοστό μελετητικών πτυχίων στην Κατηγορία 7 και μόνο όσον αφορά

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- το ποσοστό των αρχιτεκτόνων μηχανικών, κατόχων εργοληπτικού πτυχίου δημοσίων έργων με εμπειρία στις Αποκαταστάσεις, τα Τρίκαλα εμφανίζονται να υστερούν τόσο έναντι του γενικού ποσοστού (σε επίπεδο ΤΕΕ τμήμα ΚΔΘ), όσο και έναντι της Λάρισας και της Καρδίτσας.

– Όσον αφορά τον βαθμό εξοικείωσης της πόλης, των φορέων, υπηρεσιών και πολιτών της με τις νέες τεχνολογίες, ο Δ. Τρικκαίων, για περισσότερο από μια δεκαετία, εφαρμόζει καινοτόμες δράσεις, αξιοποιώντας τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας, όχι ως μεμονωμένες αποσπασματικές ενέργειες, αλλά ενταγμένες στη συνειδητή επιλογή σταθερού προσανατολισμού προς το μέλλον και την καινοτομία, με την αρωγή της Αναπτυξιακής Ανώνυμης Εταιρείας του, με την επωνυμία "e-Trikala ΑΕ", μέσα από την αξιοποίηση σχετικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων, στην επιδίωξη αποδοτικότερων υπηρεσιών προς τον πολίτη, βελτίωσης της καθημερινότητας και της εικόνας της πόλης κι εξοικονόμησης πόρων.

Συμπερασματικά η πόλη διαθέτει την αναγκαία τεχνογνωσία για παραγωγή και εφαρμογή σχεδιασμού για την ιστορική διατήρηση, τόσο από ικανοποιητική εμπειρία στην αξιοποίηση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για υποδομές πολιτισμού, αναπλάσεις, αποκαταστάσεις, όσο και λόγω ικανοποιητικής εξειδίκευσης σε ζητήματα προστασίας κι αποκατάστασης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που διαθέτει το επιστημονικό δυναμικό του Νομού Τρικάλων, αλλά κυρίως λόγω του αξιοσημείωτου βαθμού εξοικείωσης της πόλης, των φορέων, υπηρεσιών και πολιτών της με τις νέες τεχνολογίες.

Η αξιοποίηση αυτού του τελευταίου πλεονεκτήματος των Τρικάλων μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για την διαχείριση του κτηριακού αποθέματος του Βαρουσίου, καθώς η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών αναδεικνύεται σε τομή για την εξέλιξη της έρευνας, σχετικά με την προστασία της φυσιογνωμίας των ιστορικών κτηρίων και συνόλων, ενώ η καταγραφή της παθολογίας των ιστορικών κτηρίων, με την έννοια της αξιολόγησης της υφιστάμενης κατάστασης, αποτελεί το πρώτο βήμα για την προστασία και διατήρησή τους (Χατζηγρηγορίου: 120). Η ψηφιακή διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς (digital culture) μέσω νέων τεχνολογιών και εξειδικευμένου λογισμικού, ως μέρος της τεχνολογίας υποστήριξης του πολεοδομικού σχεδιασμού (Planning Support Systems - PSS), που γενικότερα παρουσιάζει "αξιοσημείωτη αργή διείσδυση" (Darzentas κ.ά. και Vonk κ.ά. στο Χατζηγρηγορίου: 90), λόγω τόσο της άγνοιας για τις δυνατότητές της, όσο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

και του ελλείμματος σχετικής εξοικείωσης και ανάλογης κουλτούρας στη διοίκηση και την κοινωνία, μπορεί να έχει στα Τρίκαλα καλύτερες προοπτικές εφαρμογής.

Καθώς βασικός παράγοντας της περιφερειακής και ιδιαίτερα της τοπικής ανάπτυξης αναμένεται (Florida στο Λαμπριανίδης κ.ά.: 84-85) να αποδειχθεί στο μέλλον, η "συσσώρευση δημιουργικότητας και όχι κεφαλαίου ή τεχνολογίας", αναδεικνύεται ως κρίσιμης σημασίας η ικανότητα των ανθρώπων και των τόπων "να παράγουν και να αξιοποιούν νέα γνώση". Όσον αφορά τη χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας στον τομέα της προστασίας της Ιστορικότητας της πόλης, στις "Αρχές της Βαλέτας για την προστασία και διαχείριση των ιστορικών πόλεων οικισμών και αστικών περιοχών" (2011), αναγνωρίζεται (μέρος 4, παράγραφος j), πως, καθώς αυτές "επιτρέπουν την άμεση και έγκαιρη επικοινωνία", μπορούν να διευκολύνουν "την ενεργή και υπεύθυνη συμμετοχή των τοπικών ομάδων", ενώ μπορούν να αξιοποιηθούν και στη γενικότερη επιδίωξη "να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή και η εμπλοκή των κατοίκων" μέσα από "ένα γενικό πρόγραμμα πληροφόρησης όλων των κατοίκων, ξεκινώντας από τα παιδιά σχολικής ηλικίας".

Πόλεις, όπως τα Τρίκαλα, συνειδητά προσανατολισμένες προς την τεχνολογία και την καινοτομία, που δεν είναι με τη στενή έννοια του όρου "ιστορικές", έχουν την ευχέρεια να αντιλαμβάνονται την Ιστορικότητα της πόλης, όχι ως χρέος, συνδέοντάς την μονοσήμαντα με το παρελθόν, αλλά ως συγκριτικό πλεονέκτημα για το παρόν και το μέλλον, πράγμα που δημιουργεί επίσης προοπτικές προστασίας και ανάδειξής της.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

- Οι απόψεις των ελληνικών κομμάτων για το ζήτημα της Προστασίας της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, από τα πρακτικά συζητήσεων στην Ολομέλεια του Ελληνικού Κοινοβουλίου.

- Εμπιστοσύνη των Ελλήνων πολιτών στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας. Απόψεις τους για τη διαφθορά στον δημόσιο βίο.

- Το ζήτημα της διαφθοράς στον δημόσιο βίο, στα Τρίκαλα. Η άποψη των πολιτών για τη διαφθορά στη Θεσσαλία και τον Νομό Τρικάλων και η εμπιστοσύνη τους στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Οι απόψεις των ελληνικών κομμάτων για το ζήτημα της Προστασίας της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, από τα πρακτικά συζητήσεων στην Ολομέλεια του Ελληνικού Κοινοβουλίου

Σύμφωνα με το Σύνταγμα της Ελλάδος, 'Αρθρο 24: (Προστασία του περιβάλλοντος), παρ.1 "Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας" και (παρ. 6) για την πραγματοποίηση της προστασίας από το Κράτος, μνημείων, παραδοσιακών περιοχών και παραδοσιακών στοιχείων, προβλέπονται μέτρα περιοριστικά της ιδιοκτησίας, καθώς και τρόποι και μορφές αποζημίωσης των ιδιοκτητών (http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-24/), σύμφωνα με την σύγχρονη αντίληψη για την ιδιοκτησία ως "κοινωνικής λειτουργίας", της οποίας τα όρια προστασίας δεν αποβαίνουν σε βάρος του φυσικού, πολιτιστικού και δομημένου περιβάλλοντος (Μαντουβάλου, Μ. και Μπαλλά, Ε., 2008: 33 υποσημ.).

Οι απόψεις των ελληνικών κομμάτων και βουλευτών, για το ζήτημα της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, σε σχέση και με το κρίσιμο ζήτημα της ιδιοκτησίας, είναι δυνατόν να ανιχνευτούν κυρίως μέσα από τα πρακτικά συζητήσεων, στην ολομέλεια της Βουλής, συναφών νομοσχεδίων, αρμοδιότητας υπουργείου περιβάλλοντος (αρχικά ΥΔΕ / ΥΧΟΠ / ΥΠΕΧΩΔΕ / ΥΠΕΚΑ, κατόπιν ΥΠΑΠΕΝ και πλέον ΥΠΕΝ), ενώ δεν υπάρχει ανάλογη δυνατότητα από τη συζήτηση σχετικών Ευρωπαϊκών και Διεθνών Συμβάσεων προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, κατά τη διαδικασία κύρωσής τους ως σχέδια νόμου του Υπουργείου Πολιτισμού προκειμένου να ενσωματωθούν στο εθνικό μας δίκαιο, αφού αυτές δεν συζητούνται εκτενώς στην Ολομέλεια του Ελληνικού Κοινοβουλίου, εφόσον έχουν ψηφιστεί ομόφωνα στη Διαρκή Επιτροπή.

Ενδεικτικά αναφέρονται εδώ οι δύο πιο πρόσφατες κυρώσεις σχετικών συμβάσεων:

– η «Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς» (Περίοδος: ΙΑ, Σύνοδος: (Θέρος '05), ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΙΓ΄, Τρίτη 26 Ιουλίου 2005, Γ. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, 2. Ψήφιση επί της αρχής, των άρθρων και του συνόλου του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Πολιτισμού, διαθέσιμη στο http://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=fc2cb0b5-681f-4c2a-9d94-41602d45f457 και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- η «Κύρωση της σύμβασης για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς» (Περίοδος: ΙΑ, Σύνοδος: Γ΄, Συνεδρίαση ΜΔ΄, Πέμπτη 14/12/2006, Γ. Νομοθετική Εργασία, 1. Ψήφιση επί της αρχής, των άρθρων και του συνόλου του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Πολιτισμού, διαθέσιμη στο http://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=5b998b58-2c71-441f-95b3-11784c65690c.

Αυτής της τελευταίας παρατίθεται και το σχετικό απόσπασμα των πρακτικών από τη, χαρακτηριστικά σύντομη, διαδικασία κύρωσης στην Ολομέλεια:

> *"Μόνη συζήτηση επί της αρχής, των άρθρων και του συνόλου του σχεδίου νόμου: «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς».*
> *Η Σύμβαση αυτή ψηφίστηκε στη Διαρκή Επιτροπή ομόφωνα.*
> *Ερωτάται το Σώμα: Γίνεται δεκτό το νομοσχέδιο;*
> *ΟΛΟΙ ΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ: Δεκτό, δεκτό.*
> *ΠΡΟΕΔΡΕΥΩΝ (Ιωάννης Τραγάκης): Συνεπώς το νομοσχέδιο του Υπουργείου Πολιτισμού: «Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς» έγινε δεκτό ομοφώνως, σε μόνη συζήτηση, κατ' αρχήν, κατ' άρθρο και στο σύνολο και έχει ως εξής:*
> *(Να μπει το κείμενο νομοσχέδιο)*
> *ΠΡΟΕΔΡΕΥΩΝ (Ιωάννης Τραγάκης): Παρακαλώ το Σώμα να εξουσιοδοτήσει το Προεδρείο για την υπ' ευθύνη του επικύρωση των Πρακτικών ως προς την ψήφιση στο σύνολο των παραπάνω νομοσχεδίων.*
> *ΟΛΟΙ ΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΕΣ: Μάλιστα, μάλιστα.*
> *ΠΡΟΕΔΡΕΥΩΝ (Ιωάννης Τραγάκης): Το Σώμα παρέσχε τη ζητηθείσα εξουσιοδότηση.*
> *Διακόπτουμε την συνεδρίαση για δέκα (10΄) λεπτά…"*

Μέσα από τη μελέτη των πρακτικών των συζητήσεων 7 νομοσχεδίων στην ελληνική Βουλή, της περιόδου από το 1979 ως το 2002 (Ν. 947/79, Ν. 1337/83, Ν. 1577/85, Ν. 2508/97, Ν. 2742/99, Ν. 2831/00 και Ν. 3044/02), στις οποίες αναπτύσσονται, μεταξύ άλλων, οι θέσεις των κομμάτων για: το μεταπολεμικό μοντέλο ανάπτυξης, το ζήτημα της ιδιοκτησίας της γης, το σύστημα γης και οικοδόμησης, την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, τη στάση των πολιτών στο δίλημμα ατομικό/συλλογικό, τη θέση της

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Ελλάδας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι Μαντουβάλου, Μ. και Μπαλλά, Ε. (2008), αναζήτησαν τις θέσεις των κομμάτων για τα ζητήματα του χώρου.

Κεντρικό θέμα όλων των συζητήσεων των 7 νομοσχεδίων αποτελεί το ζήτημα "ταμπού" της ατομικής ιδιοκτησίας, η οποία, ακόμη και στα πιο "προοδευτικά" χείλη, άλλοτε εξοπλίζεται με ιδεολογικό μανδύα, άλλοτε παρουσιάζεται ιστορικά δικαιωμένη και πάντως, ακόμη κι όταν αναγνωρίζονται ως αναγκαία και δίκαια κάποια μέτρα περιορισμού της, αυτά, εν τέλει, δεν ψηφίζονται, όπως χαρακτηριστικά συνέβη το 1997, κατά τη συζήτηση του Ν. 2508, οπότε όλα τα κόμματα, πλην ΚΚΕ, υποστήριξαν την αναγκαιότητα αύξησης των εισφορών σε γη στο 40%, "όσο είναι τα διεθνώς αποδεκτά ποσοστά για την οργάνωση του κοινωνικού εξοπλισμού μιας περιοχής" (Σταύρος Μπένος, ΠΑΣΟΚ, συνεδρίαση ΡΛΑ΄/20.5.1997, σελ. 1077, στο Μαντουβάλου, Μ. και Μπαλλά, Ε., 2008: 38), ωστόσο τέτοια ρύθμιση δεν ψηφίστηκε.

"Η πολεοδομία και όλη η διαδικασία της ταυτίζεται με τον πόθο ενός λαού, που το μόνο σταθερό σημείο ασφάλειας που κατάφερε να έχει μέσα σ' αυτή τη μεταπολεμική λαίλαπα, ήταν ένα κομμάτι γης για να φτιάξει κάποια στέγη…" είχε πει ο υπουργός Χ.Ο.Π. Αντώνης Τρίτσης το 1983 (συνεδρίαση ΞΣΤ΄/31.1.1983, σελ. 3366, ό.π.: 38), αλλά κι ο Μανόλης Γλέζος (βουλευτής ΠΑΣΟΚ, συνεργαζόμενος από την ΕΔΑ) παραδεχόταν πως "Ο Έλληνας είναι κατά κάποιο τρόπο δεμένος με τη γη του για λόγους ιστορικούς. Είναι πάρα πολύ δύσκολο να μετατεθεί ξαφνικά η αντίληψη που έχει για τη γη του την ποτισμένη με αίμα και ιδρώτα, στην αντίληψη ότι η γη ανήκει στο σύνολο…" (συνεδρίαση ΞΘ΄/3.2.1983, σελ. 3542, ό.π.: 37).

Ακόμη κι όταν διατυπώνεται σχετικά μια κριτική άποψη, αυτή "δείχνει να συνοψίζει ένα είδος μοιρολατρίας τελικά όλων των πολιτικών κομμάτων απέναντι στο ζήτημα της ιδιοκτησίας", όπως η χαρακτηριστική φράση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη (ΝΔ), το 1999, κατά την ψήφιση του Νόμου για τον Χωροταξικό Σχεδιασμό: ".. Ο Έλληνας είναι ατομικιστής. Το γενικό συμφέρον πάντα έρχεται σε ήσσονα μοίρα σε σύγκριση με το ατομικό. Και αυτό ήταν πάντα το δράμα για όσους ειλικρινώς ήθελαν να κάνουν χωροταξική ή πολεοδομική πολιτική" (συνεδρίαση ΛΖ΄/22.9.1999, σελ. 1077, ό.π.: 38).

Ως ελληνική ιδιαιτερότητα χαρακτηρίζεται στη βιβλιογραφία το γεγονός πως "οποιαδήποτε προσπάθεια για προστασία θίγει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας συναντά

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

μεγάλες δυσκολίες", καθώς ούτε η νομοθεσία και η νομολογία, αλλά ούτε και η κοινωνική αντίληψη της αποδίδουν αντίστοιχες υποχρεώσεις απέναντι στο κοινωνικό σύνολο (Μαρκοπούλου, Α., 1975: 159).

Στην πιο πρόσφατη (συνεδρίαση ΡΙΖ΄/29.3.2012) συζήτηση επί της αρχής του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής: "Νέος Οικοδομικός Κανονισμός", βουλευτές όλων των κομμάτων τοποθετήθηκαν, μεταξύ άλλων, και για τα εξής θέματα:

- τις διατάξεις που αφορούν την προστασία της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομίας (άρθρο 6)
- τη "δυαρχία" και την επικάλυψη αρμοδιοτήτων των δύο υπουργείων (Περιβάλλοντος και Πολιτισμού)
- την ανάγκη θέσπισης οικονομικών κινήτρων για ιδιοκτήτες διατηρητέων
- τη σχέση ιδιωτικού συμφέροντος και δημοσίου συμφέροντος
- την ανάγκη για έλεγχο της εφαρμογής του νόμου, προληπτικό και κατασταλτικό
- την πολυπλοκότητα του πολεοδομικού θεσμικού πλαισίου, την πολυνομία και τη γραφειοκρατία και
- τη διαφθορά στις πολεοδομίες.

Συγκεκριμένα, κάποιοι τοποθετήθηκαν σχετικά με ζητήματα πολιτιστικής κληρονομιάς και περιβάλλοντος, ξορκίζοντας την αντιπαροχή που "κατέστρεψε κτήρια πραγματικά μπιμπελό" (Κωνσταντίνος Αϊβαλιώτης, ΛΑΟΣ, σελ. 8155) κι άλλοι προβλέποντας πως οι "διατάξεις που αφορούν την προστασία της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομίας… δεν θα καταφέρουν δυστυχώς να επιτύχουν το στόχο τους, καθώς λειτουργούν παράλληλα, αποκομμένα και ακόμη και αντιφατικά σε κάποιες περιπτώσεις προς τις διατάξεις που διέπουν την εμπλοκή και τις αρμοδιότητες του Υπουργείου Πολιτισμού" και ζητώντας "να υπάρξει άμεσα συνεργασία μεταξύ των δύο Υπουργείων και να τελειώσει η υπάρχουσα κωμική δυαρχία" (Αθανάσιος Νάκος, ΝΔ, σελ. 8145). Επικάλυψη αρμοδιοτήτων και αδυναμία συντονισμού εντοπίζει στον προβλεπόμενο τρόπο έκδοσης αδειών ο Παύλος Μαρκάκης (ΛΑΟΣ, σελ. 8148).

Την απουσία "μιας πολιτικής πριμοδότησης κτηρίων με τοπικά υλικά ανά περιοχή… κτηρίων σε ανθρώπινη κλίμακα και παράλληλα διατήρησης των κτηρίων αρχιτεκτονικής

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

σημασίας και κληρονομιάς" επεσήμανε η Ηρώ Διώτη (ΣΥΡΙΖΑ, σελ. 8150), διαπιστώνοντας πως "τα κέρδη είναι πάνω από τους ανθρώπους, πάνω από το περιβάλλον, πάνω από την πολιτιστική κληρονομιά" και καταγγέλλοντας πως "έχουμε ένα Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής τέλειο ως real estate γραφείο". Την έλλειψη οικονομικών κινήτρων για ιδιοκτήτες διατηρητέων διαπίστωνε ο Ηλίας Πολατίδης (ΛΑΟΣ, σελ. 8169) για τα οποία πρότεινε "μηδενικά τέλη, μηδενικούς φόρους, ώστε να δοθεί έτσι κίνητρο και να είναι πιο συμφέρον για κάποιον να κρατάει το παλιό κτήριο και να το επισκευάζει παρά να το γκρεμίζει και να κάνει στη θέση του πολυκατοικία".

Ως "το αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας επικυριαρχίας της ατομικότητας, δηλαδή, του κακώς νοούμενου ιδιωτικού συμφέροντος ατόμων ή κλειστών ομάδων και συστημάτων έναντι του συνόλου, δηλαδή έναντι του δημοσίου συμφέροντος" χαρακτήρισε (σελ. 8163) ο Αναπληρωτής Υπουργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής Νίκος Σηφουνάκης την ελληνική κρίση "σε επίπεδο νοοτροπίας και συλλογικών αντιλήψεων", για να σπεύσει, όμως, να δικαιολογήσει τα αδικαιολόγητα, επιρρίπτοντας την ευθύνη στον ΓΟΚ του 1985, που "αδυνατούσε να ενσωματώσει τις νέες τεχνικές δόμησης και πολιορκούσε ασφυκτικά την αρχιτεκτονική εξέλιξη αλλά και τη φαντασία", για το γεγονός πως "όλοι οι πολίτες, οι μελετητές οδηγούνταν στην ανάγκη εξεύρεσης τρόπων υπέρβασης άτοπων απαγορεύσεων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, γινόταν κανόνας η μικρή ή η μεγάλη παρεκτροπή ή η αυθαιρεσία. Όπως θέλετε πείτε το…".

Ο Κώστας Γείτονας (ΠΑΣΟΚ, σελ. 8153) υπεραμύνθηκε του ΓΟΚ του 1985, ο οποίος, "πέραν του ότι τροποποιήθηκε πολλές φορές ενδιάμεσα μέχρι μετάλλαξης, καταπατήθηκε κατά βάση, μέσα από ανοχές και παρερμηνείες με σκοπό το κέρδος, με κλασικό παράδειγμα τους ημιυπαίθριους" για να καταλήξει πως "εκείνο που μετράει είναι η σωστή εφαρμογή και ο έλεγχος της εφαρμογής και προληπτικός και κατασταλτικός. Και αυτός είναι που καταξιώνει κάθε νόμο και ιδιαίτερα τέτοιους ειδικούς νόμους". Με τη διαπίστωση πως "δυστυχώς, στη χώρα μας πολύ συχνά η μαζική ανομία καταλήγει να χαρακτηρίζεται κοινωνικό πρόβλημα…", ο Κυριάκος Μητσοτάκης (ΝΔ, σελ. 8154) συμφώνησε με τον Κώστα Γείτονα πως: "δεν αρκεί απλά να σχεδιάζουμε σωστά νομοθετήματα, αλλά θα πρέπει να βλέπουμε και πώς αυτά εφαρμόζονται στην πράξη".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στη πολυπλοκότητα του θεσμικού πλαισίου αναφέρθηκαν τόσο ο Κυριάκος Μητσοτάκης λέγοντας μεταξύ άλλων πως ο ΓΟΚ του 1985: "είχε τροποποιηθεί αρκετές φορές και συνοδευόταν από ουκ ολίγες ειδικές και ερμηνευτικές διατάξεις, δεν ξέρω ποιο είναι το άθροισμα των σελίδων του ΓΟΚ, αν τα αθροίσουμε όλα αυτά, αλλά αμφιβάλλω αν υπάρχουν πολλοί άνθρωποι στη χώρα μας οι οποίοι να κατανοούν πλήρως τον υφιστάμενο ΓΟΚ στην όλη του περιπλοκότητα", όσο και ο Νίκος Σηφουνάκης λέγοντας χαρακτηριστικά (σελ. 8164) για τους ΓΟΚ του 1955, 1973 και 1985: "τρεις βασικοί νόμοι, εκατοντάδες τροποποιήσεις και χιλιάδες διατάξεις που ψηφίστηκαν στη Βουλή... το βράδυ πλαγιάζαμε με μια διάταξη νόμου που προέβλεπε συγκεκριμένο τρόπο δόμησης και ξυπνούσαμε την άλλη μέρα το πρωί με μια ευεργετική διάταξη, που είχε ψηφιστεί το ’50, το ’60, το ’70 και που άλλαζε τα δεδομένα…".

Ο Κωνσταντίνος Αϊβαλιώτης διατύπωνε την άποψη πως: "για να μειωθεί η διαφθορά, πρέπει οι διατάξεις του ΓΟΚ να είναι σαφείς και να αποκλείουν την απευθείας επαφή και συναλλαγή με τις πολεοδομίες", ενώ ο Νίκος Σηφουνάκης, αναφερόμενος, στην ίδια συζήτηση, στον Ν. 4030, περί νέου τρόπου έκδοσης οικοδομικών αδειών, είπε πως αυτός "αλλάζει ένα παγιωμένο καθεστώς δεκαετιών στις πολεοδομικές υπηρεσίες και επανακαθορίζει με σαφήνεια και διαφάνεια τους όρους με τους οποίους εγκρίνεται, αδειοδοτείται, εκτελείται και ελέγχεται πλέον το οικοδομικό έργο… ώστε να αντιμετωπιστούν τα φαινόμενα διαφθοράς, να βελτιωθεί η εξυπηρέτηση του πολίτη και πάνω απ’ όλα να εφαρμόζεται στο ακέραιο η πολεοδομική νομοθεσία και να προστατεύεται το φυσικό και το δομημένο περιβάλλον". Ο Κωνσταντίνος Μουσουρούλης (ΝΔ, σελ. 8166) απέδωσε τη διαφθορά στον χώρο των κατασκευών στο γενικότερο "παραδοσιακό μεταπολιτευτικό μοντέλο της αρπαχτής και της διαφθοράς… διότι τα παράθυρα της διαπλοκής και της διαφθοράς έμειναν ανοιχτά επί πολλά χρόνια και μάλιστα ορισμένες φορές… αφήνουν να περάσουν -μαζί με τη γραφειοκρατία και την πολυνομία- ύποπτες συναλλαγές".

Όσον αφορά, λοιπόν, τις απόψεις των πολιτικών κομμάτων, σχετικά με το ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος, από την αλόγιστη δόμηση, διαπιστώνεται, γενικά, πως, αν και οι βουλευτές όλων των κομμάτων, έχουν σε γενικές γραμμές, συνείδηση των προβλημάτων της πόλης και της αναγκαιότητας προστασίας του περιβάλλοντος, και πλειοδοτούν ενίοτε, ευρισκόμενοι στα έδρανα της αντιπολίτευσης του Κοινοβουλίου, χαρακτηρίζοντας την Ελλάδα "ως αναντικατάστατη περιοχή ιστορίας και πολιτισμού" η

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

οποία "μπορεί και πρέπει να αναδειχθεί ως οικολογικό και πολιτιστικό απόθεμα της Ευρώπης" (Λαλιώτης Κ., συνεδρίαση ΡΛΑ΄/18.6.1979, σελ. 6607), εν τούτοις, οι διαφαινόμενες αγαθές προθέσεις, σε μεγάλο βαθμό αναιρούνται, είτε μέσα από τις ίδιες τις διαδικασίες του κοινοβουλίου, με τη θέσπιση αντιφατικών ρυθμίσεων, είτε με ad hoc διαδικασίες, που προωθούνται με αδιαφάνεια και "ανοχή" του πολιτικού κόσμου (Μαντουβάλου, Μ. και Μπαλλά, Ε., 2008: 41).

Παρατηρείται, πάντως, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, μια ποιοτική αναβάθμιση όσον αφορά την αντίληψη των προβλημάτων του αστικού χώρου από τον πολιτικό κόσμο, σε σχέση με το παρελθόν, οπότε διαπιστώνονταν, απλώς, μια "μανία καταστροφής" του χώρου, οφειλόμενη στην "καταστρεπτική ορμή των ισχυρών ρευμάτων αστυφιλίας", η οποία επέβαλε την προτεραιότητα "να συγκρατηθεί το κακό" στην ύπαιθρο, με εξύψωση του βιωτικού και πνευματικού επιπέδου των κατοίκων της υπαίθρου. Χαρακτηριστικές οι σχετικές απόψεις του Υφυπουργού Οικισμού κατά την περίοδο 1958-61, Εμμ. Κεφαλογιάννη: "Δυστυχώς, πρέπει με λύπην να τονίσω την διαπίστωσίν μου: Υπάρχει μια μανία καταστροφική εις βάρος του χώρου, οφειλόμενη εις ποικίλα αίτια…" (Κοσμητεία Εθνικού Τοπίου, 1959: 46), καθώς στην προσπάθειά του να ονομάσει κάποια απ' αυτά, διαπίστωνε: "Η αθλία ζωή εις την επαρχίαν, η ανεπάρκεια του κλήρου, η έλλειψις και της ελάχιστης ψυχαγωγίας και ανέσεως ωθεί τους πληθυσμούς εις το κέντρον και δημιουργεί αυτά τα ισχυρά ρεύματα αστυφιλίας, άτινα με την καταστρεπτικήν ορμήν των επιφέρουν σοβαράς ζημίας εις τον εθνικόν χώρον και συντελούν εις την επαύξησιν της οικιστικής και πολεοδομικής αναρχίας εις τας μεγάλας πόλεις της χώρας. Η προσπάθεια ακριβώς εκεί πρέπει να αποβλέπη, δια να συγκρατήσωμεν το κακόν, να εξυψώσωμεν το βιωτικόν και πνευματικόν επίπεδον των κατοίκων της υπαίθρου, να πυκνώσωμεν το συγκοινωνιακόν δίκτυον της χώρας και να λάβωμεν μέτρα εκπολιτισμού του ελληνικού χωριού» (Κοσμητεία Εθνικού Τοπίου, 1959: 52).

Αξιοσημείωτη είναι, στις σύγχρονες απόψεις βουλευτών των περισσοτέρων κομμάτων, η σύνδεση της πολυπλοκότητας του πολεοδομικού θεσμικού πλαισίου, της πολυνομίας και γραφειοκρατίας και της συνακόλουθης ανάγκης διαμεσολάβησης από τους υπαλλήλους της πολεοδομίας ως αυθεντικών ερμηνευτών της νομοθεσίας, με το ζήτημα της διαφθοράς στις πολεοδομίες. Στην Αιτιολογική Έκθεση, του πρόσφατου Ν. 4495 (ΦΕΚ 167 Α' / 03.11.2017) "Έλεγχος και προστασία του Δομημένου Περιβάλλοντος και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

άλλες διατάξεις" αναφέρεται, πως μεταξύ των άλλων, μέσα από την απλοποίηση της διαδικασίας έκδοσης των οικοδομικών αδειών, στόχος του νομοσχεδίου, είναι "ο εκμηδενισμός του χρόνου αναμονής" και "η εξάλειψη φαινομένων διαφθοράς…" (https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=d051d387-60d7-4960-b075-a7f4013307ea), ενώ σχετική αναφορά έκανε, και ο υπουργός ΠΕΝ, Γιώργος Σταθάκης, στην κοινή συνέντευξη Τύπου με τον πρόεδρο του ΤΕΕ Γιώργο Στασινό, ονομάζοντας, χαρακτηριστικά, "ημέρα απελευθέρωσης των πολιτών από την πολεοδομία" την 15.10.2018, ημέρα έναρξης του νέου συστήματος ηλεκτρονικής υποβολής και έκδοσης οικοδομικών αδειών, "μιας μεταρρύθμισης που άργησε πολλά χρόνια, συντηρώντας τη γραφειοκρατία και τη δυνατότητα διαφθοράς" (http://www.kathimerini.gr/990052/article/epikairothta/ellada/poleodomia-telos-hlektronikh-ekdosh-oikodomikwn-adeiwn).

Εξ άλλου, στις εκθέσεις του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, εμφανίζονται οι πολεοδομίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης πρώτες στους "Ιδιαιτέρως Ευάλωτους Τομείς" στη διαφθορά, ενώ και άλλες ελέγχουσες υπηρεσίες, οι πλέον αρμόδιες για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ελλάδα, κατηγορήθηκαν κατά καιρούς, όπως κατά τη Συνέντευξη Τύπου της Σχολής Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ (2004: 31), της 5-10-2004, κατά την οποία ζητήθηκε "να εφαρμοσθεί ο Νόμος σύμφωνα με το πνεύμα και το γράμμα του" καθώς αυτός "φαλκιδεύεται" από την Υπηρεσία Παραδοσιακών Οικισμών του ΥΠΕΧΩΔΕ και από το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠΠΟ", ενώ προτάθηκε η στελέχωση αρμόδιων υπηρεσιών του ΥΠΠΟ και κυρίως των Τοπικών και Κεντρικών Συμβουλίων "με ανεξάρτητους ειδικούς επιστήμονες, Πανεπιστημιακούς και από άλλους συλλογικούς καταξιωμένους φορείς".

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Εμπιστοσύνη των Ελλήνων πολιτών στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας. Απόψεις τους για τη διαφθορά στον δημόσιο βίο

Η αίσθηση των πολιτών στην Ελλάδα για τη διαφθορά των δημοσίων αξιωματούχων / δημοσίων υπαλλήλων, διαχρονικά, έχει καταγραφεί (ερωτηματολόγιο του Global Corruption Barometer, 2013) σε εντυπωσιακά υψηλά ποσοστά (66%) και οι ερωτηθέντες διαπιστώνουν, σε ποσοστό 90% πως η διαφθορά είναι πρόβλημα στην Ελλάδα ("είναι πρόβλημα" σε ποσοστό 20% και "είναι σοβαρό πρόβλημα" σε ποσοστό 70%). Εν τω μεταξύ, το 10% των νοικοκυριών, στην Ελλάδα, απάντησαν (Global Corruption Barometer, 2016) πως έχουν δωροδοκήσει, κατά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες.

Με τη Συνθήκη Αντι-διαφθοράς του Ο.Ο.Σ.Α., που έχει συναφθεί το 1997, ανάμεσα σε 38 χώρες και είναι ενεργή από τον Φεβρουάριο του 1999, ο Ο.Ο.Σ.Α. έχει αναλάβει ένα συντονιστικό ρόλο στη διεθνή δράση κατά της δωροδοκίας και της διαφθοράς. Η Διεθνής Διαφάνεια (Transparency International), με τη διεθνή της γραμματεία στο Βερολίνο, αποτελείται από περισσότερα από 100 τμήματα / ανεξάρτητες οργανώσεις, με τοπική έδρα, που ασχολούνται με την καταπολέμηση της διαφθοράς στις χώρες τους. Συνεργάζεται με εταίρους τις κυβερνήσεις, τις επιχειρήσεις και την κοινωνία των πολιτών για την ευαισθητοποίηση σχετικά με τις επιζήμιες επιπτώσεις της διαφθοράς, την ανάπτυξη και εφαρμογή αποτελεσματικών μέτρων για την αντιμετώπισή της.

Οι απόψεις των πολιτών, σχετικά με τη διαφθορά στη χώρα τους, καταγράφονται με ένα δομημένο ερωτηματολόγιο 12 ερωτήσεων, μεταφρασμένο σε τοπικές γλώσσες, που απευθύνεται σε 1.000 άτομα σε κάθε χώρα με πληθυσμό άνω του 1.000.000 κατοίκων και σε 500 άτομα σε χώρες με πληθυσμό κάτω του 1.000.000. Το δείγμα της έρευνας σε κάθε χώρα σταθμίζεται, ώστε τα αποτελέσματα να είναι, κατά το δυνατόν, αντιπροσωπευτικά σε εθνικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύονται στο ετήσιο Παγκόσμιο Βαρόμετρο Διαφθοράς (Global Corruption Barometer).

Μεταξύ των ερωτηθέντων στην Ελλάδα το 2013 (Global Corruption Barometer, 2013), απάντησαν πως ένιωθαν ότι οι θεσμοί στη χώρα είναι διεφθαρμένοι / πάρα πολύ διεφθαρμένοι, σε ποσοστό 90% για τα Πολιτικά Κόμματα, 83% για τη Βουλή και τους Βουλευτές, 86% για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, 66% για τη Δικαιοσύνη κι 66% για τους Δημόσιους Αξιωματούχους / Δημόσιους Υπαλλήλους.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 77: Αίσθηση των πολιτών για τη διαφθορά των θεσμών στην Ελλάδα.

Ποσοστό μεταξύ αυτών που απάντησαν που ένιωθαν ότι αυτοί οι θεσμοί ήταν διεφθαρμένοι / πάρα πολύ διεφθαρμένοι σε αυτή τη χώρα / επικράτεια: ΕΛΛΑΔΑ

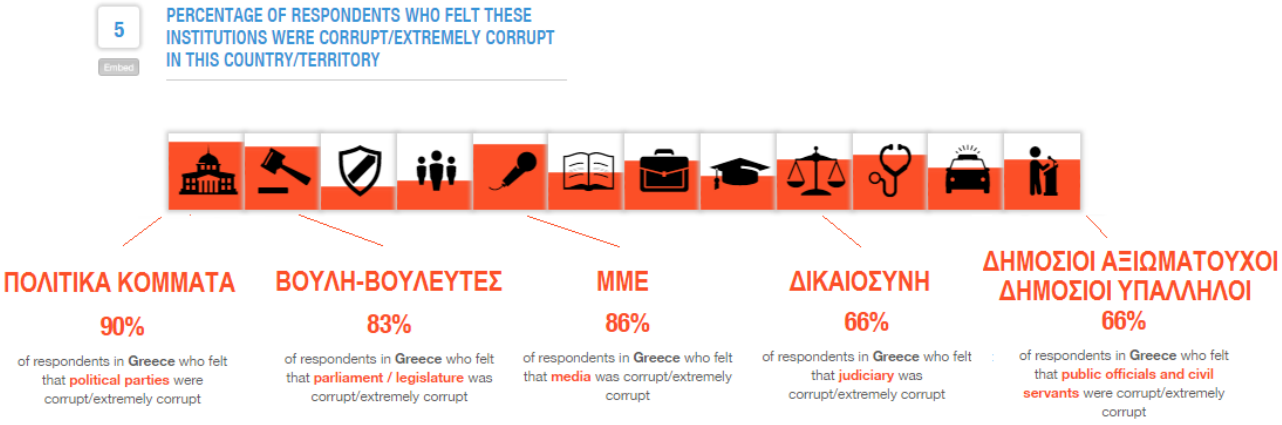

Πηγή: Global Corruption Barometer (2013)
https://www.transparency.org/gcb2013/country/?country=greece (ιδία προσαρμογή)

Εξ άλλου οι Έλληνες εμφανίζονται να πιστεύουν σε ποσοστό 83% (το υψηλότερο μεταξύ 28 εκ των 35 κρατών μελών του ΟΟΣΑ, που συμμετείχαν στην έρευνα του Global Corruption Barometer 2013) πως η κυβέρνηση άγεται από λίγα μεγάλα συμφέροντα. Ακολουθούν το Ισραήλ με ποσοστό 73%, η Ιταλία και το Βέλγιο με ποσοστό 70% και η Ισπανία με ποσοστό 66%.

Πίνακας 79: Άποψη των πολιτών για την εξάρτηση της κυβέρνησης της χώρας τους από λίγα μεγάλα συμφέροντα (28 κράτη μέλη του ΟΟΣΑ).

Ποσοστό αυτών που απάντησαν, μεταξύ των πολιτών 28 κρατών μελών του ΟΟΣΑ, πως νομίζουν ότι η κυβέρνηση άγεται από λίγα μεγάλα συμφέροντα.

Figure 6: Undue influence of government – OECD countries

Average percentage from the 28 OECD countries in our survey

To what extent is this country's government run by a few big interests looking out for themselves? Percentage of respondents that answered 'large extent' or 'entirely'.

% respondents that think the government is run by a few big interests

Norway	5	Canada	54
Switzerland	19	Germany	55
Denmark	24	France	57
Finland	28	Slovakia	60
Korea (South)	28	United Kingdom	60
Luxembourg	39	Mexico	62
Japan	44	Chile	63
New Zealand	44	Slovenia	63
Estonia	46	United States	64
Czech Republic	49	Spain	66
Turkey	49	Belgium	70
Australia	52	Italy	70
Hungary	52	Israel	73
Portugal	53	Greece	83

Global Corruption Barometer 2013

Πηγή: Global Corruption Barometer (2013)
https://www.transparency.org/gcb2013/country/?country=greece (ιδία προσαρμογή)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Οι απόψεις των πολιτών για τη διαφθορά στην Ελλάδα αποτυπώνονται στις απαντήσεις τους στις επόμενες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Στην ερώτηση: "Πώς άλλαξε κατά τα τελευταία δύο χρόνια (2012-2013) το επίπεδο διαφθοράς στην Ελλάδα;" απάντησαν πως "έχει αυξηθεί πολύ" σε ποσοστό 39%.

Γράφημα 78: Άποψη των πολιτών για τη μεταβολή του επιπέδου διαφθοράς στην Ελλάδα.

Πηγή: Global Corruption Barometer (2013)
https://www.transparency.org/gcb2013/country/?country=greece (ιδία προσαρμογή)

Όσον αφορά το κατά πόσο νομίζουν ότι η διαφθορά είναι πρόβλημα στην Ελλάδα, απάντησαν πως "είναι πρόβλημα" σε ποσοστό 20% και πως "είναι σοβαρό πρόβλημα" σε ποσοστό 70%.

Γράφημα 79: Άποψη των πολιτών σχετικά με το κατά πόσο η διαφθορά αποτελεί πρόβλημα στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα.

Πηγή: Global Corruption Barometer (2013)
https://www.transparency.org/gcb2013/country/?country=greece (ιδία προσαρμογή)

Στην ερώτηση πόσο αποτελεσματικές θεωρούν τις δράσεις της ελληνικής κυβέρνησης για την καταπολέμηση της διαφθοράς, απάντησαν πως τις θεωρούν "αναποτελεσματικές" σε ποσοστό 27% και "πολύ αναποτελεσματικές" σε ποσοστό 46%.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 80: Άποψη των πολιτών για την αποτελεσματικότητα των δράσεων της κυβέρνησης για την καταπολέμηση της διαφθοράς στην Ελλάδα.

Ποσοστό μεταξύ αυτών που απάντησαν πόσο αποτελεσματικές θεωρούν τις δράσεις της κυβέρνησής τους για την καταπολέμηση της διαφθοράς / επικράτεια: ΕΛΛΑΔΑ

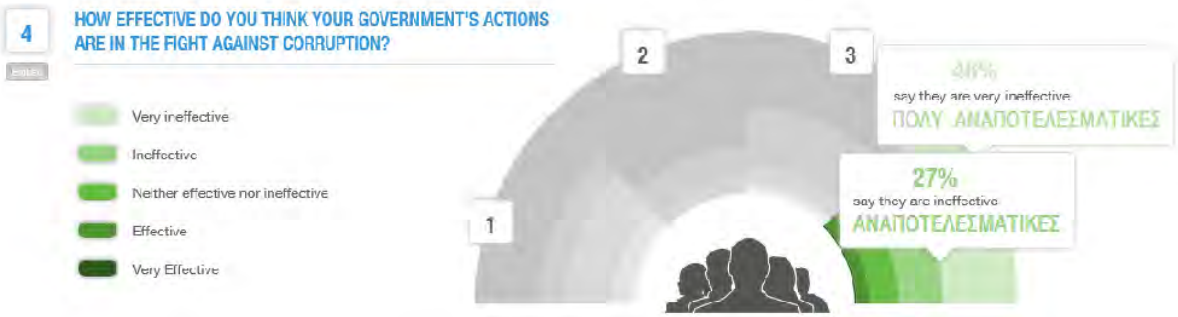

Πηγή: Global Corruption Barometer (2013)
https://www.transparency.org/gcb2013/country/?country=greece (ιδία προσαρμογή)

Όσον αφορά το κατά πόσο συμφωνούν ότι οι απλοί άνθρωποι μπορούν να κάνουν τη διαφορά στην καταπολέμηση της διαφθοράς, απάντησαν πως "συμφωνούν" σε ποσοστό 45% και πως "συμφωνούν απολύτως" σε ποσοστό 37%.

Γράφημα 81: Άποψη των πολιτών στην Ελλάδα για το αν οι απλοί άνθρωποι μπορούν να συμβάλουν στην καταπολέμηση της διαφθοράς.

Σε ποιο ποσοστό, μεταξύ αυτών που απάντησαν, συμφωνούν ότι οι απλοί άνθρωποι μπορούν να κάνουν τη διαφορά στην καταπολέμηση της διαφθοράς

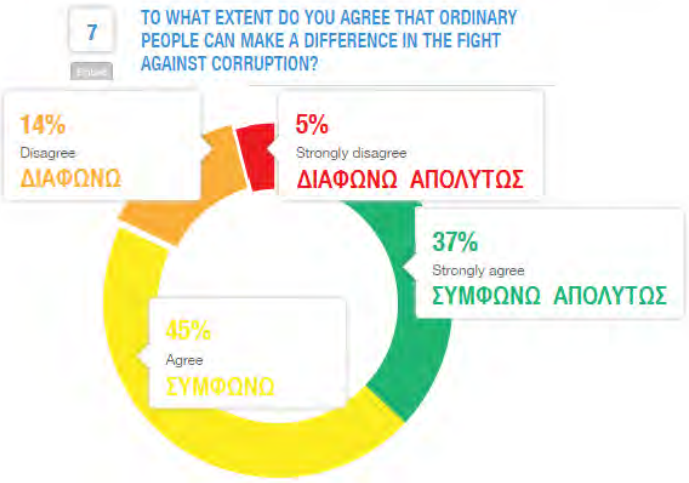

Πηγή: Global Corruption Barometer (2013)
https://www.transparency.org/gcb2013/country/?country=greece (ιδία προσαρμογή)

Από το 2012 η Ελλάδα εμφανιζόταν να βελτιώνει κάθε χρόνο τις επιδόσεις της (δείκτης αντίληψης διαφθοράς / corruption perceptions index: 36/100 το 2012, 40/100 το 2013, 43/100 το 2014), στην αντίληψη των πολιτών της, όσον αφορά τη διαφθορά στον δημόσιο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

τομέα, κατέχοντας το 2015 την 58η θέση στη διεθνή κατάταξη, μεταξύ 168 χωρών, με επίδοση 46/100 (βλ. Πίνακα 2).

Πίνακας 80: Κατάταξη χωρών, σε σχέση με το πόσο διεφθαρμένη, κατά την αντίληψη των πολιτών, είναι η χώρα τους (2015: 168 χώρες, κλίμακα: 0 = πολύ διεφθαρμένη, 100 = πολύ καθαρή).

TRANSPARENCY INTERNATIONAL — HOME | WHO WE ARE | WHAT WE DO | GET INVOLVED | NEWS | DONATE | Search

TABLE OF RESULTS: CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2015

A country or territory's score indicates the perceived level of public sector corruption on a scale of 0 (highly corrupt) to 100 (very clean). A country's rank indicates its position relative to the other countries in the index. This year's index includes 168 countries and territories. Click on the column headings to sort the results, or use the search to view the results for one country. Note that N/A means a country was not included in the index during a particular year. To learn more about the results and view the confidence intervals, please see our FAQs and download an XLS or JSON of the results.

Rank	Country/territory	2015 Score	2014 Score	2013 Score	2012 Score
1	Denmark	91	92	91	90
2	Finland	90	89	89	90
3	Sweden	89	87	89	88
4	New Zealand	88	91	91	90
5	Netherlands	87	83	83	84
5	Norway	87	86	86	85
7	Switzerland	86	86	85	86
8	Singapore	85	84	86	87
9	Canada	83	81	81	84
10	Germany	81	79	78	79
10	Luxembourg	81	82	80	80
10	United Kingdom	81	78	76	74
13	Australia	79	80	81	85
13	Iceland	79	79	78	82
15	Belgium	77	76	75	75
50	Croatia	51	48	48	46
50	Hungary	51	54	54	55
50	Slovakia	51	50	47	46
54	Malaysia	50	52	50	49
55	Kuwait	49	44	43	44
56	Cuba	47	46	46	48
56	Ghana	47	48	46	45
58	Greece	46	43	40	36
58	Romania	46	43	43	44
60	Oman	45	45	47	47
61	Italy	44	43	43	42
61	Lesotho	44	49	49	45
61	Montenegro	44	42	44	41
61	Senegal	44	43	41	36
61	South Africa	44	44	42	43

Πηγή: Global Corruption Barometer (2015) (ιδία προσαρμογή)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Το 2016 η Ελλάδα εμφανίζει υποχώρηση στην 69η θέση στη διεθνή κατάταξη, μεταξύ 176 χωρών, με επίδοση 44/100, στην αντίληψη των πολιτών της, όσον αφορά τη διαφθορά στον δημόσιο τομέα (βλ. Γράφημα 6 και Πίνακα 3).

Χάρτης 17: Χάρτης χωρών, σε σχέση με το πόσο διεφθαρμένη, κατά την αντίληψη των πολιτών, είναι η χώρα τους (2016, βαθύ κόκκινο = πολύ διεφθαρμένη, ανοικτό κίτρινο = πολύ καθαρή).

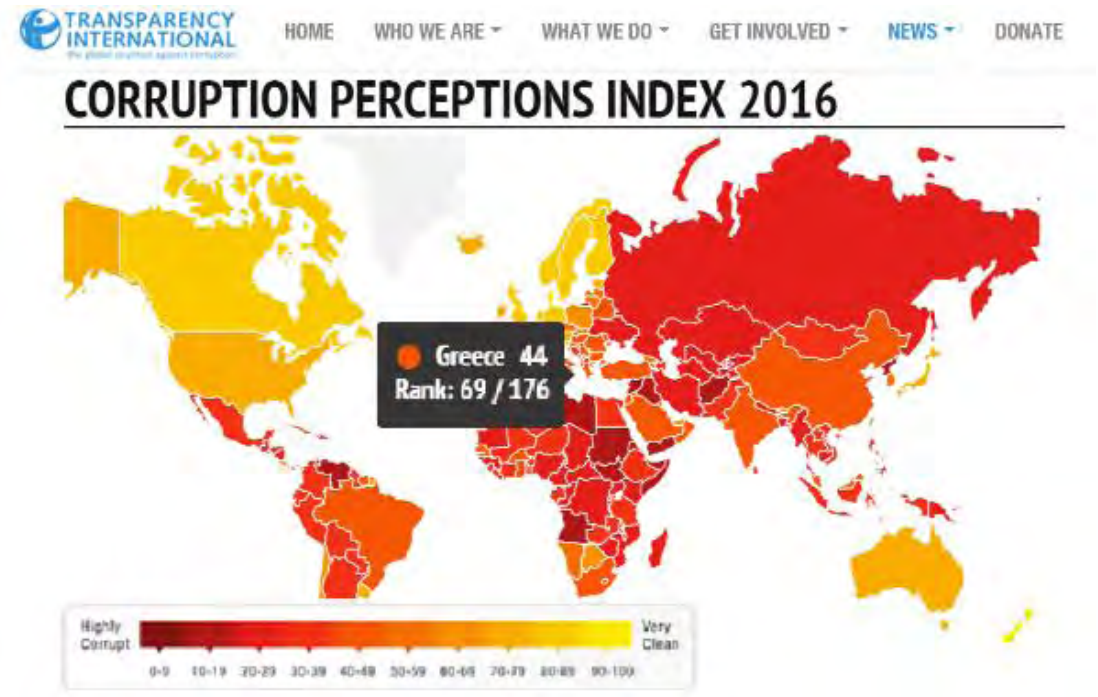

Πηγή: Global Corruption Barometer (2016) (ιδία προσαρμογή)

Στον Πίνακα 4 εμφανίζεται η κατάταξη 43 χωρών της Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας, σύμφωνα με τη βαθμολογία, που δίνουν οι πολίτες τους, σχετικά με πέντε βασικά ερωτήματα: Είναι η διαφθορά ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα; Πως τα πάει η κυβέρνησή σας στην καταπολέμηση της διαφθοράς; Πόσο διεφθαρμένα είναι τα μέλη του Κοινοβουλίου; Πόσοι άνθρωποι έχουν δωροδοκήσει; Είναι κοινωνικά αποδεκτό να αναφέρονται τα φαινόμενα διαφθοράς; Η αντίληψη των πολιτών για τη διαφθορά στη χώρα τους αποτυπώνεται χρωματικά στον πίνακα βαθμολογίας (με κλίμακα αξιολόγησης: κόκκινο=αρνητικό, κίτρινο=μέτριο, πράσινο=θετικό) και απ' αυτή προκύπτει η κατάταξη των χωρών.

Όσον αφορά την αξιολόγηση της Ελλάδας στο ζήτημα της διαφθοράς εκ μέρους των πολιτών της, αυτοί δίνουν "αρνητική βαθμολογία" στις "ενέργειες της κυβέρνησης στην καταπολέμηση της διαφθοράς" και στον "βαθμό διαφθοράς των μελών του

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Κοινοβουλίου", "μέτρια" στο κατά πόσο "η διαφθορά είναι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα" και στο "πόσοι άνθρωποι έχουν δωροδοκήσει", ενώ απαντούν "θετικά" στην ερώτηση σχετικά με το αν "είναι κοινωνικά αποδεκτό να αναφέρονται τα φαινόμενα διαφθοράς". Με αυτές τις βαθμολογίες η Ελλάδα εμφανίζεται, στην αξιολόγηση των πολιτών της, στην 18η θέση, μεταξύ των 43 χωρών.

Πίνακας 81: Κατάταξη χωρών, σε σχέση με το πόσο διεφθαρμένη, κατά την αντίληψη των πολιτών, είναι η χώρα τους (2016: 176 χώρες, κλίμακα: 0 = πολύ διεφθαρμένη, 100 = πολύ καθαρή).

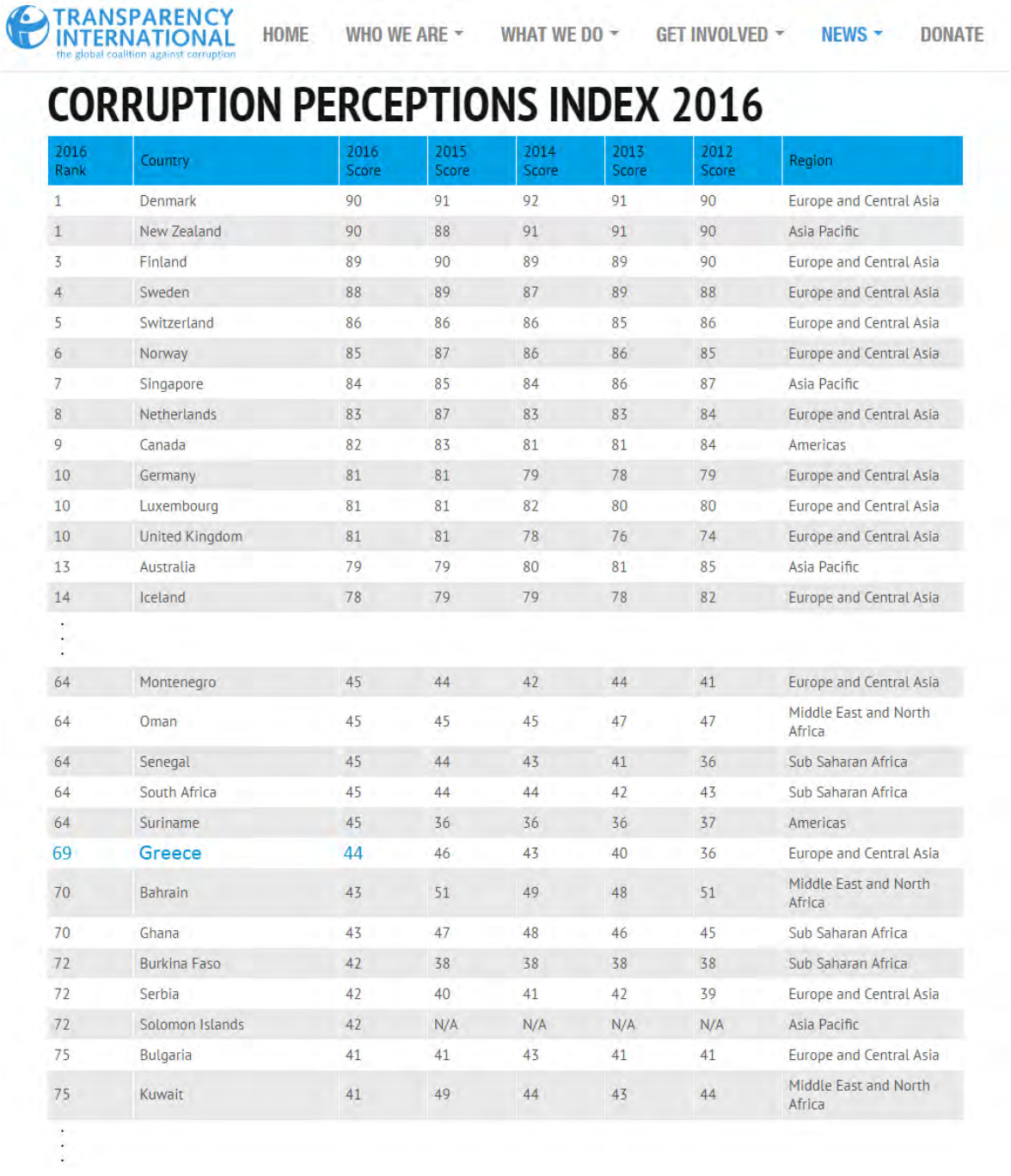

TRANSPARENCY INTERNATIONAL
the global coalition against corruption

HOME | WHO WE ARE | WHAT WE DO | GET INVOLVED | NEWS | DONATE

CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2016

2016 Rank	Country	2016 Score	2015 Score	2014 Score	2013 Score	2012 Score	Region
1	Denmark	90	91	92	91	90	Europe and Central Asia
1	New Zealand	90	88	91	91	90	Asia Pacific
3	Finland	89	90	89	89	90	Europe and Central Asia
4	Sweden	88	89	87	89	88	Europe and Central Asia
5	Switzerland	86	86	86	85	86	Europe and Central Asia
6	Norway	85	87	86	86	85	Europe and Central Asia
7	Singapore	84	85	84	86	87	Asia Pacific
8	Netherlands	83	87	83	83	84	Europe and Central Asia
9	Canada	82	83	81	81	84	Americas
10	Germany	81	81	79	78	79	Europe and Central Asia
10	Luxembourg	81	81	82	80	80	Europe and Central Asia
10	United Kingdom	81	81	78	76	74	Europe and Central Asia
13	Australia	79	79	80	81	85	Asia Pacific
14	Iceland	78	79	79	78	82	Europe and Central Asia
⋮							
64	Montenegro	45	44	42	44	41	Europe and Central Asia
64	Oman	45	45	45	47	47	Middle East and North Africa
64	Senegal	45	44	43	41	36	Sub Saharan Africa
64	South Africa	45	44	44	42	43	Sub Saharan Africa
64	Suriname	45	36	36	36	37	Americas
69	Greece	44	46	43	40	36	Europe and Central Asia
70	Bahrain	43	51	49	48	51	Middle East and North Africa
70	Ghana	43	47	48	46	45	Sub Saharan Africa
72	Burkina Faso	42	38	38	38	38	Sub Saharan Africa
72	Serbia	42	40	41	42	39	Europe and Central Asia
72	Solomon Islands	42	N/A	N/A	N/A	N/A	Asia Pacific
75	Bulgaria	41	41	43	41	41	Europe and Central Asia
75	Kuwait	41	49	44	43	44	Middle East and North Africa
⋮							

Πηγή: Global Corruption Barometer (2016) (ιδία προσαρμογή)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 82: Επισκόπηση της διαφθοράς σε χώρες της Ευρώπης και Κεντρικής Ασίας. Πίνακας βαθμολογίας των πολιτών σε πέντε βασικά ερωτήματα (2016).

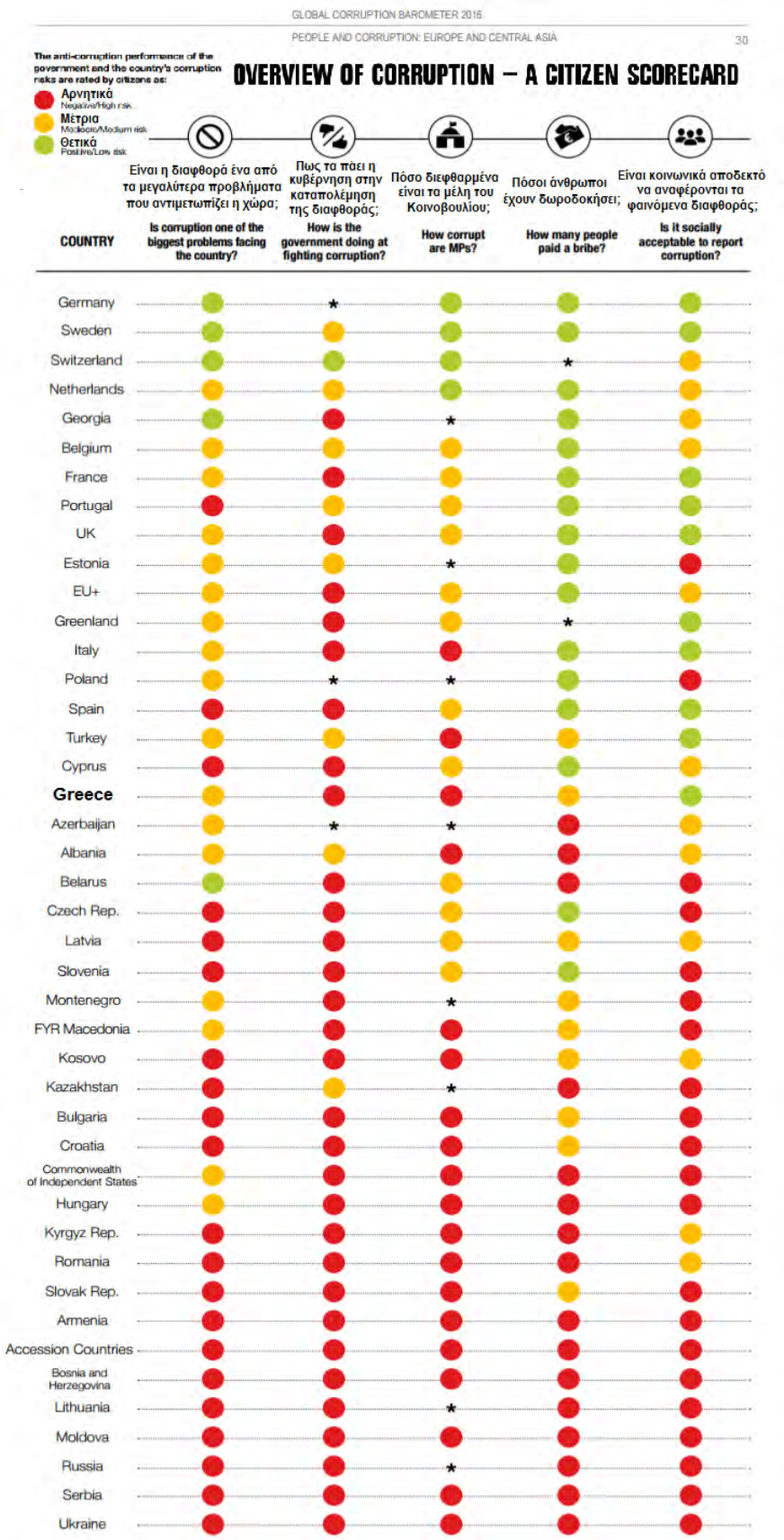

Πηγή: Global Corruption Barometer (2016) (ιδία προσαρμογή)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Εν τω μεταξύ, το 10% των ερωτηθέντων νοικοκυριών στην Ελλάδα, απάντησαν πως έχουν δωροδοκήσει, κατά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες. Τα χαμηλότερα ποσοστά, στις χώρες της Ευρώπης και Κεντρικής Ασίας, κυμαίνονται μεταξύ 0% (Ηνωμένο Βασίλειο), 1% (Σουηδία), 2% (Ολλανδία, Γαλλία, Πορτογαλία, Κύπρος), 3% (Γερμανία, Βέλγιο, Ισπανία, Σλοβενία) και τα υψηλότερα μεταξύ 29% (Ρουμανία), 34% (Αλβανία), 38% (Ουκρανία) και 42% (Μολδαβία). Τα ποσοστά μεταξύ των ερωτηθέντων νοικοκυριών, που απάντησαν πως έχουν δωροδοκήσει, κατά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, εμφανίζονται, κατά χώρα, στο Γράφημα 7 και το Γράφημα 8.

Γράφημα 82: Έκταση του φαινομένου της δωροδοκίας, κατά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες σε χώρες της ΕΕ (2016).

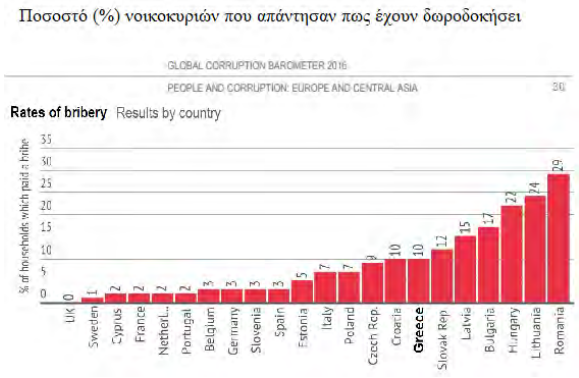

Πηγή: Global Corruption Barometer (2016) (ιδία προσαρμογή)

Χάρτης 18: Χάρτης χωρών, σε σχέση με την έκταση του φαινομένου της δωροδοκίας, κατά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες (2016).

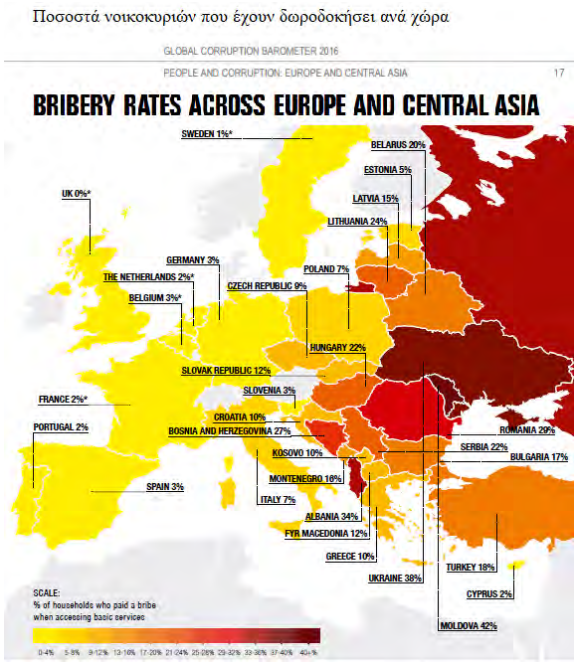

Πηγή: Global Corruption Barometer (2016) (ιδία προσαρμογή)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Στην ετήσια έκθεσή της, έτους 2015-16, η ΓΕ.Γ.ΚΑ.Δ. επικαλείται την ετήσια έκθεση του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, έτους 2014, για τους "Ιδιαιτέρως Ευάλωτους Τομείς" στη διαφθορά, σύμφωνα με την οποία η Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελεί έναν ιδιαίτερα προβληματικό τομέα εμφάνισης έντονων κρουσμάτων διαφθοράς, ενώ οι τομείς στους οποίους επικεντρώνεται η κακοδιοίκηση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι κυρίως οι πολεοδομίες, το περιβάλλον, οι μεταφορές, τα δημοτικά έργα, οι άδειες καταστημάτων υγειονομικού ενδιαφέροντος (σ.45, παρ. 4.1.2), ενώ σύμφωνα με το κείμενο της Εθνικής Στρατηγικής για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Διαφθοράς «ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ» "οι μελέτες δείχνουν ότι οι τομείς στους οποίους επικεντρώνεται κυρίως η κακοδιοίκηση και η διαφθορά στην Ελλάδα είναι της Υγείας, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, της Πολεοδομίας, των Εφοριών, καθώς και στον χωρίς ελέγχους χώρο των μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Είναι τομείς στους οποίους έρχεται σε άμεση επαφή η διοίκηση με τον πολίτη. Η διοίκηση στους τομείς αυτούς έχει αυξημένες οικονομικές δυνατότητες, ικανές να οδηγήσουν στη διαφθορά τόσο τη διοίκηση, όσο και τον πολίτη" (σ.45, παρ. 4.1.2) (http://www.gsac.gov.gr/attachments/article/142/GEGKAD_Etisia_ekthesi_2015_16.pdf).

Στην "Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για τους ΟΤΑ", που συντάχθηκε το 2000, χωρίς κάποια αντίστοιχη νεότερη έκτοτε, συμπεριλαμβάνονται χαρακτηριστικές περιπτώσεις, κατά τις οποίες, σύμφωνα με εκτιμήσεις του κλιμακίου του Σ.τ.Π., η στάση συγκεκριμένων υπαλλήλων πολεοδομικών γραφείων Ο.Τ.Α. διευκόλυνε την παραβίαση της πολεοδομικής νομοθεσίας (σ.77), ή στις οποίες ο Σ.τ.Π., Νικηφόρος Διαμαντούρος, αναγκάστηκε να εξετάσει ακόμη και τη δυνατότητα διενέργειας νεότερης αυτοψίας από διαφορετικό πολεοδομικό γραφείο της ίδιας Περιφέρειας (σ.76) (https://www.synigoros.gr/resources/docs/202080.pdf).

Εξ άλλου, δεν λείπουν τα δημοσιεύματα του τύπου για τη διαφθορά στις πολεοδομίες, με αφορμή, είτε τις Εκθέσεις και σχετικές δηλώσεις του Σ.τ.Π. Λέανδρου Ρακιντζή (http://www.kathimerini.gr/355124/article/epikairothta/ellada/me-paranomies-20-ekatommyria-ktismata και http://www.protothema.gr/greece/article/494548/rakidzis-kakodiaheirisi-diafthora-kai-atimorisia-sto-dimosio/), είτε κάποιο σχετικό πόρισμα του Σώματος Επιθεωρητών - Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης για υπάλληλο πολεοδομίας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

(http://www.ipolimas.gr/index.php/koinonia-korydallos/3547-o-ypallilos-tis-poleodomias-nikaias-me-ta-3-8-ekat-katatheseis), ή ακόμα και τη σύλληψη κάποιου προϊσταμένου πολεοδομικής υπηρεσίας (http://www.mykonospress.gr/?p=61234).

Το "ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ" (I Paid A Bribe Greece) είναι μια μη-κερδοσκοπική, ψηφιακή πλατφόρμα που δημιουργήθηκε για να αντιμετωπίσει τη διαφθορά στην Ελλάδα, καλώντας τους χρήστες του διαδικτύου να καταγγείλουν ανώνυμα περιπτώσεις δωροδοκίας και να αναφέρουν τη φύση, τον αριθμό, τον τρόπο, τον τύπο, το χώρο, τη συχνότητα και τις αξίες πράξεων διαφθοράς, με σκοπό την ανάδειξη μιας αυθεντικής και αντιπροσωπευτικής εικόνας του αριθμού των περιστατικών δωροδοκιών και των πιο διεφθαρμένων υπηρεσιών στη χώρα (πηγή: https://www.edosafakelaki.org/ti-einai-edosa-fakelaki). Ως τις 14/2/2018 είχαν αναφερθεί 1.909 ανώνυμες ιστορίες διαφθοράς με ποσό χρηματισμού 5.379.217€ σε φακελάκια. Στον πίνακα 5 φαίνονται οι Ιστορίες διαφθοράς ανά υπηρεσία, που αναφέρθηκαν ως τις 14/2/2018. Στις τρεις πρώτες θέσεις τα Νοσοκομεία (1200 καταγγελίες), το Δίπλωμα Οδήγησης (254 καταγγελίες) και η Πολεοδομία (67 καταγγελίες).

Πάντως, ανεξάρτητα από την πραγματική διάσταση του προβλήματος στην Ελλάδα, η διάχυτη αντίληψη, μεταξύ των Ελλήνων πολιτών, περί ύπαρξης εκτεταμένης διαφθοράς στον δημόσιο τομέα στην Ελλάδα (ποσοστό 66% για τους δημοσίους αξιωματούχους / δημοσίους υπαλλήλους), σε συνδυασμό με την ομολογία (σε ποσοστό 10% των ερωτηθέντων νοικοκυριών) πως έχουν δωροδοκήσει κατά την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, αναδεικνύει τις διαστάσεις ενός εδραιωμένου, για δεκαετίες, στη δημόσια διοίκηση (εντονότερα στην τοπική αυτοδιοίκηση, λόγω των διαπροσωπικών σχέσεων και γνωριμιών), νοσηρού πελατειακού συστήματος παρέλκυσης των νόμιμων διαδικασιών, το οποίο εξασφάλιζε τη σιωπηρή ανοχή της ελληνικής κοινωνίας, ίσως και μέσω και της υποσυνείδητα καλλιεργούμενης προσδοκίας, να επωφεληθεί ο καθένας από μια πιθανή αξιοποίησή του στο μέλλον.

Ενδιαφέρον και παρήγορο εμφανίζεται το εύρημα της πρόσφατης έρευνας της Διεθνούς Διαφάνειας (Transparency International / Global Corruption Barometer, 2016), που ίσως αποτυπώνει και μια αλλαγή νοοτροπίας και στάσης στο ζήτημα, πως οι Έλληνες πολίτες απαντούν "θετικά" στην ερώτηση σχετικά με το αν "είναι κοινωνικά αποδεκτό να αναφέρονται τα φαινόμενα διαφθοράς" στην Ελλάδα (βλ. Πίνακα 82 παρόντος).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 83: Ιστορίες διαφθοράς ανά υπηρεσία, που αναφέρθηκαν ως τις 14/2/2018 στην ψηφιακή πλατφόρμα ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ.

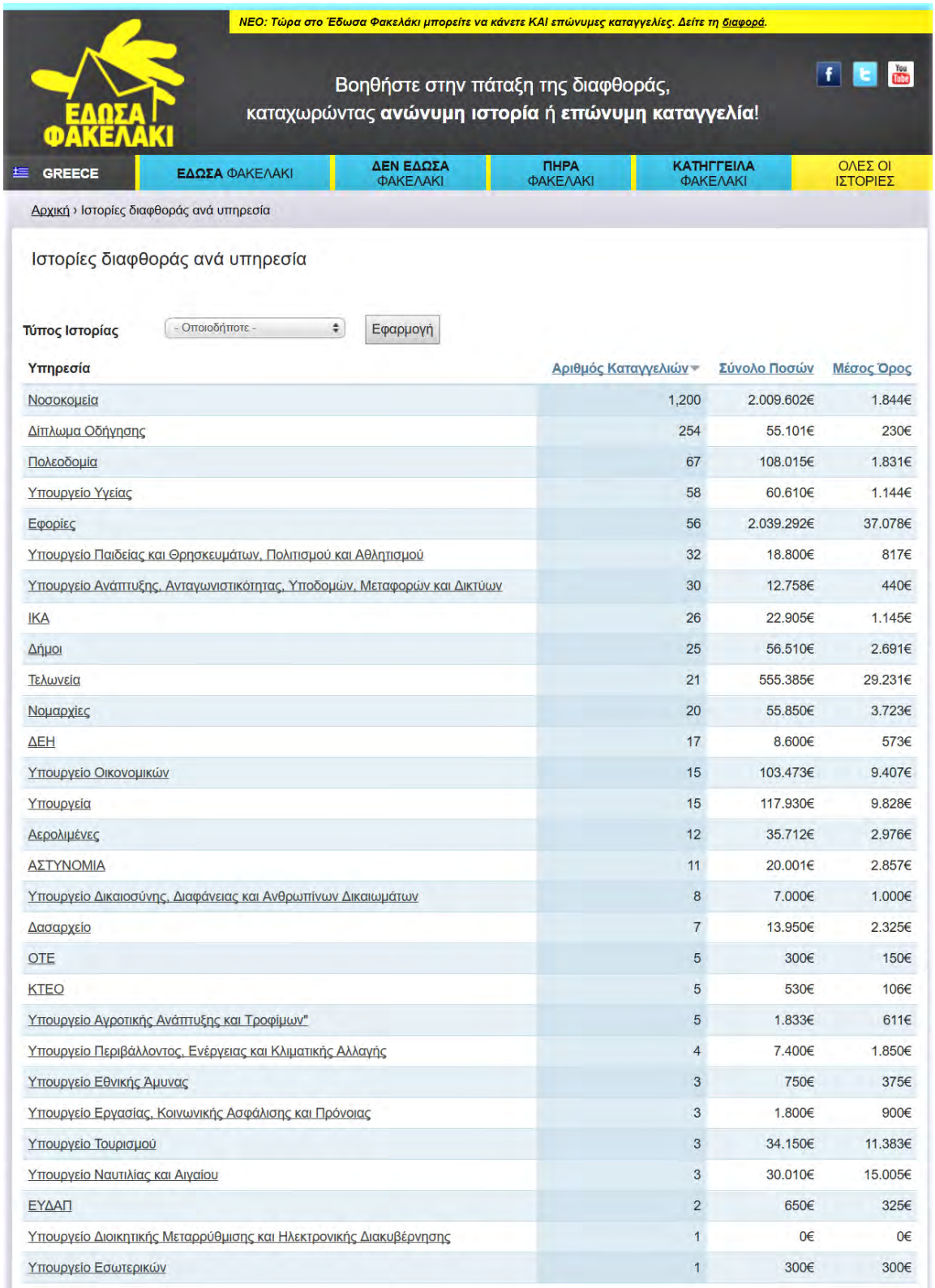

ΝΕΟ: Τώρα στο Έδωσα Φακελάκι μπορείτε να κάνετε ΚΑΙ επώνυμες καταγγελίες. Δείτε τη διαφορά.

ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ

Βοηθήστε στην πάταξη της διαφθοράς, καταχωρώντας **ανώνυμη ιστορία** ή **επώνυμη καταγγελία**!

GREECE | ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ | ΔΕΝ ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ | ΠΗΡΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ | ΚΑΤΗΓΓΕΙΛΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ | ΟΛΕΣ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Αρχική › Ιστορίες διαφθοράς ανά υπηρεσία

Ιστορίες διαφθοράς ανά υπηρεσία

Τύπος Ιστορίας - Οποιοδήποτε - Εφαρμογή

Υπηρεσία	Αριθμός Καταγγελιών	Σύνολο Ποσών	Μέσος Όρος
Νοσοκομεία	1,200	2.009.602€	1.844€
Δίπλωμα Οδήγησης	254	55.101€	230€
Πολεοδομία	67	108.015€	1.831€
Υπουργείο Υγείας	58	60.610€	1.144€
Εφορίες	56	2.039.292€	37.078€
Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού	32	18.800€	817€
Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων	30	12.758€	440€
ΙΚΑ	26	22.905€	1.145€
Δήμοι	25	56.510€	2.691€
Τελωνεία	21	555.385€	29.231€
Νομαρχίες	20	55.850€	3.723€
ΔΕΗ	17	8.600€	573€
Υπουργείο Οικονομικών	15	103.473€	9.407€
Υπουργεία	15	117.930€	9.828€
Αερολιμένες	12	35.712€	2.976€
ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ	11	20.001€	2.857€
Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	8	7.000€	1.000€
Δασαρχείο	7	13.950€	2.325€
ΟΤΕ	5	300€	150€
ΚΤΕΟ	5	530€	106€
Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων"	5	1.833€	611€
Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής	4	7.400€	1.850€
Υπουργείο Εθνικής Άμυνας	3	750€	375€
Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας	3	1.800€	900€
Υπουργείο Τουρισμού	3	34.150€	11.383€
Υπουργείο Ναυτιλίας και Αιγαίου	3	30.010€	15.005€
ΕΥΔΑΠ	2	650€	325€
Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης	1	0€	0€
Υπουργείο Εσωτερικών	1	300€	300€

https://www.edosafakelaki.org/ προσβάσιμο στις 14/2/2018

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Σχολιάζοντας τη βελτίωση κατά δέκα θέσεις της Ελλάδας το 2017, σε σχέση με την παγκόσμια κατάταξή της το 2016 (από την 69η το 2016 στην 59η θέση το 2017), όσον αφορά τον «Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς», η εκπρόσωπος του ελληνικού τμήματος της οργάνωσης «Διεθνής Διαφάνεια», επεσήμανε πως αυτή «…αποτυπώνει τις προσπάθειες των αρμόδιων κρατικών φορέων, του ιδιωτικού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών», τόνισε, ωστόσο, ότι η χώρα μας «είναι χαμηλά, ακόμη, στην κατάταξη σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη» (http://www.amna.gr/mobile/article/232689/Beltiothike-kata-10-theseis-i-katataxi-tis-Elladas-ston-Deikti-Antilipsis-Diafthoras).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσέγγιση του ζητήματος της διαφθοράς, που δεν βασίζεται, όπως τις περισσότερες φορές, σε μια "ηθικο-κανονιστική καταγγελτική της λειτουργίας του δημοσίου τομέα", αλλά το αντιμετωπίζει "ως εγγενώς πολιτικό πρόβλημα στο πλαίσιο του εξ ορισμού ανεπαρκούς χωρισμού ανάμεσα στην κοινωνία και το κράτος" και στο πνεύμα αυτό, μιας ευρύτερης θεώρησης των δομών και λειτουργιών του κράτους, προτείνεται και η αντιμετώπισή του (Τσουκαλάς, Κ. και Καφετζής Τ., 2008).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

- Το ζήτημα της διαφθοράς στον δημόσιο βίο, στα Τρίκαλα. Η άποψη των πολιτών για τη διαφθορά στη Θεσσαλία και τον Νομό Τρικάλων και η εμπιστοσύνη τους στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας

Πρόσφατη έρευνα (13/11-6/12/2017), που πραγματοποιήθηκε από την εταιρία δημοσκοπήσεων «Κάπα Research» για την τοπική εφημερίδα της Λάρισας «Ελευθερία της Δευτέρας» (http://www.eleftheria.gr/θεσσαλία/item/184109-ευρήματα-ανατροπές-στη-θεσσαλία.html), αναδεικνύει ως σημαντικό πρόβλημα, σύμφωνα με την άποψη των ερωτηθέντων Θεσσαλών, για την περιοχή, τη διαφθορά στη δημόσια ζωή. Συγκεκριμένα αναδεικνύεται 4ο στη σειρά σημαντικότερο πρόβλημα μεταξύ άλλων 15, με ποσοστό 28%, μετά την ανεργία (ποσοστό 64%), την ανέχεια/φτώχεια (ποσοστό 47,5%) και τις δομές υγείας/νοσοκομεία (ποσοστό 38%).

Γράφημα 83: Άποψη Θεσσαλών πολιτών για τα σημαντικότερα προβλήματα της περιοχής τους

Πηγή: http://www.eleftheria.gr/θεσσαλία/item/184109-ευρήματα-ανατροπές-στη-θεσσαλία.html

Όσον αφορά τον βαθμό εμπιστοσύνης στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας, μεταξύ των 911 ερωτηθέντων στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, απάντησαν πως εμπιστεύονται πολύ/αρκετά: τον στρατό (ποσοστό 58,5%), την αστυνομία (49%), τις ιδιωτικές επιχειρήσεις (48,5%).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γράφημα 84: Βαθμός εμπιστοσύνης Θεσσαλών πολιτών στους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας

Πηγή: http://www.eleftheria.gr/θεσσαλία/item/184109-ευρήματα-ανατροπές-στη-θεσσαλία.html

Σε επίπεδο ποινικών διώξεων, το φαινόμενο της διαφθοράς της δημόσιας διοίκησης εμφανίζεται μειούμενο, στην Ελλάδα, κατά τη διετία 2014-2015, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της νεοσύστατης Γενικής Γραμματείας για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς (ΓΕ.Γ.ΚΑ.Δ.). Πρόκειται για θεσμικό συντονιστικό όργανο, με αρμοδιότητες εποπτείας και λήψης πρωτοβουλιών σε πολιτικό και νομοθετικό επίπεδο για το σύνολο των ελεγκτικών μηχανισμών, δομών και υπηρεσιών επιφορτισμένων με την καταπολέμηση της διαφθοράς, που συστάθηκε με το Ν. 4320/2015 (ΦΕΚ. Α΄29) και υπάγεται στον Αναπληρωτή Υπουργό Δικαιοσύνης Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Συνεργάζεται με Διεθνείς Οργανισμούς, Όργανα και Υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλων κρατών για την εκπόνηση, ανάληψη, χρήση, υλοποίηση προγραμμάτων, στρατηγικών σχεδίων και την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών σχεδίων για την καταπολέμηση της διαφθοράς (http://www.gsac.gov.gr/).

Κατά τη διετία 2014-2015, εμφανίζεται να σημειώθηκε συνολική μείωση του αριθμού των ποινικών διώξεων αδικημάτων διαφθοράς, κατά 30%, (251 το 2014, 176 το 2015). Η κατανομή των αδικημάτων, κατά το 2015, που διώχθηκαν ποινικά, παρουσιάζει την

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ίδια ιεράρχηση με την αντίστοιχη του 2014 (γράφημα 9), με την κακουργηματική απιστία να ανέρχεται στο 30%, την πλημμεληματική υπεξαίρεση στο 21% και την κακουργηματική υπεξαίρεση στο 14%. Το αδίκημα της δωροληψίας υπαλλήλου κυμαίνεται σε ποσοστά από 5% (πλημμεληματική) έως 10% (κακουργηματική) και της δωροδοκίας υπαλλήλου από 4% (κακουργηματική) έως 5% (πλημμεληματική).

Γράφημα 85: Αριθμός ποινικών διώξεων κατά κατηγορία αδικήματος διαφθοράς (2014-2015)

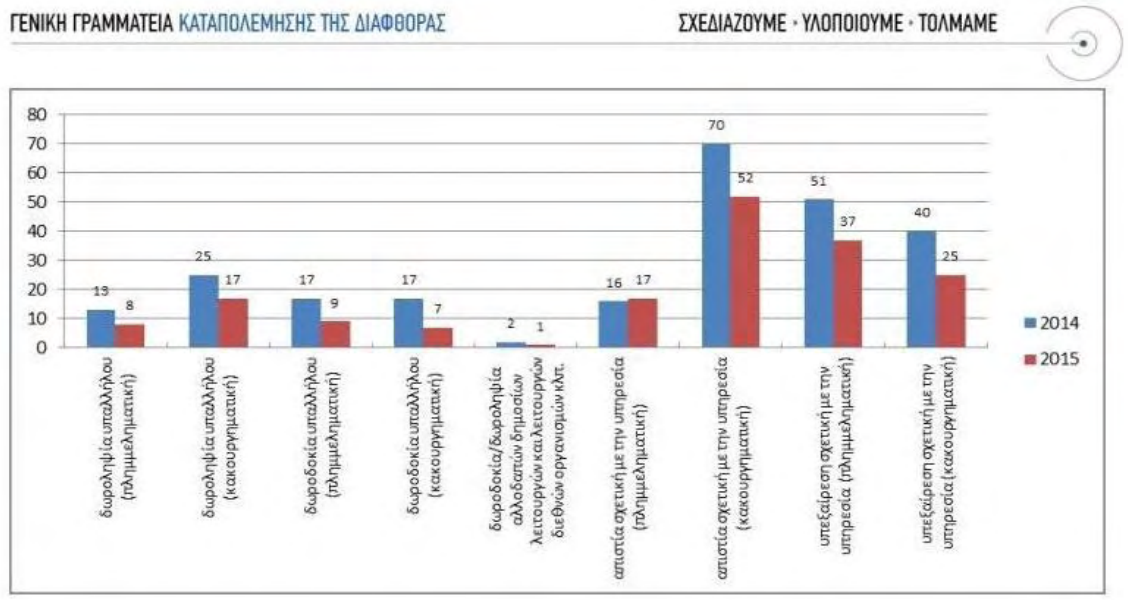

Πηγή: ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ / Εισαγγελίες - Ελεγκτικοί Φορείς http://www.gsac.gov.gr/attachments/article/142/ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ%20ΣΥΛΛΟΓΗΣ%20ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ%20ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ.pdf (ιδία προσαρμογή)

Γράφημα 86: Συχνότητα εμφάνισης αδικημάτων διαφθοράς, που διώχθηκαν ποινικά το 2015

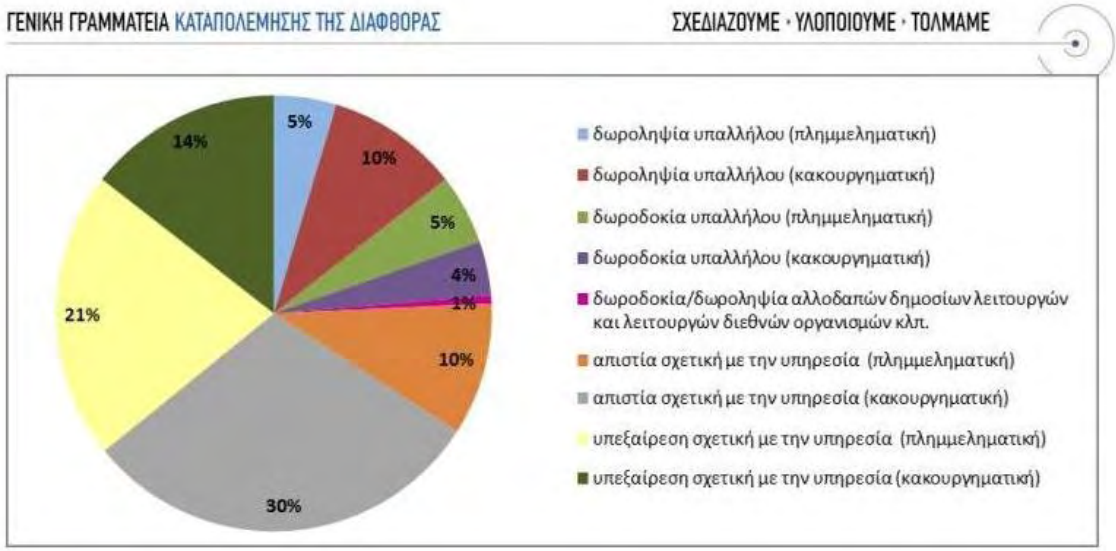

Πηγή: ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ / Εισαγγελίες - Ελεγκτικοί Φορείς http://www.gsac.gov.gr/attachments/article/142/ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ%20ΣΥΛΛΟΓΗΣ%20ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ%20ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ.pdf (ιδία προσαρμογή)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Όσον αφορά τη γεωγραφική κατανομή των ποινικών διώξεων, σύμφωνα με τις κατά τόπους εισαγγελίες, εκτός Αθηνών, αυτές παρουσιάζονται στο παρακάτω Γράφημα 5.

Γράφημα 87: Γεωγραφική κατανομή ποινικών διώξεων ανά Εισαγγελία

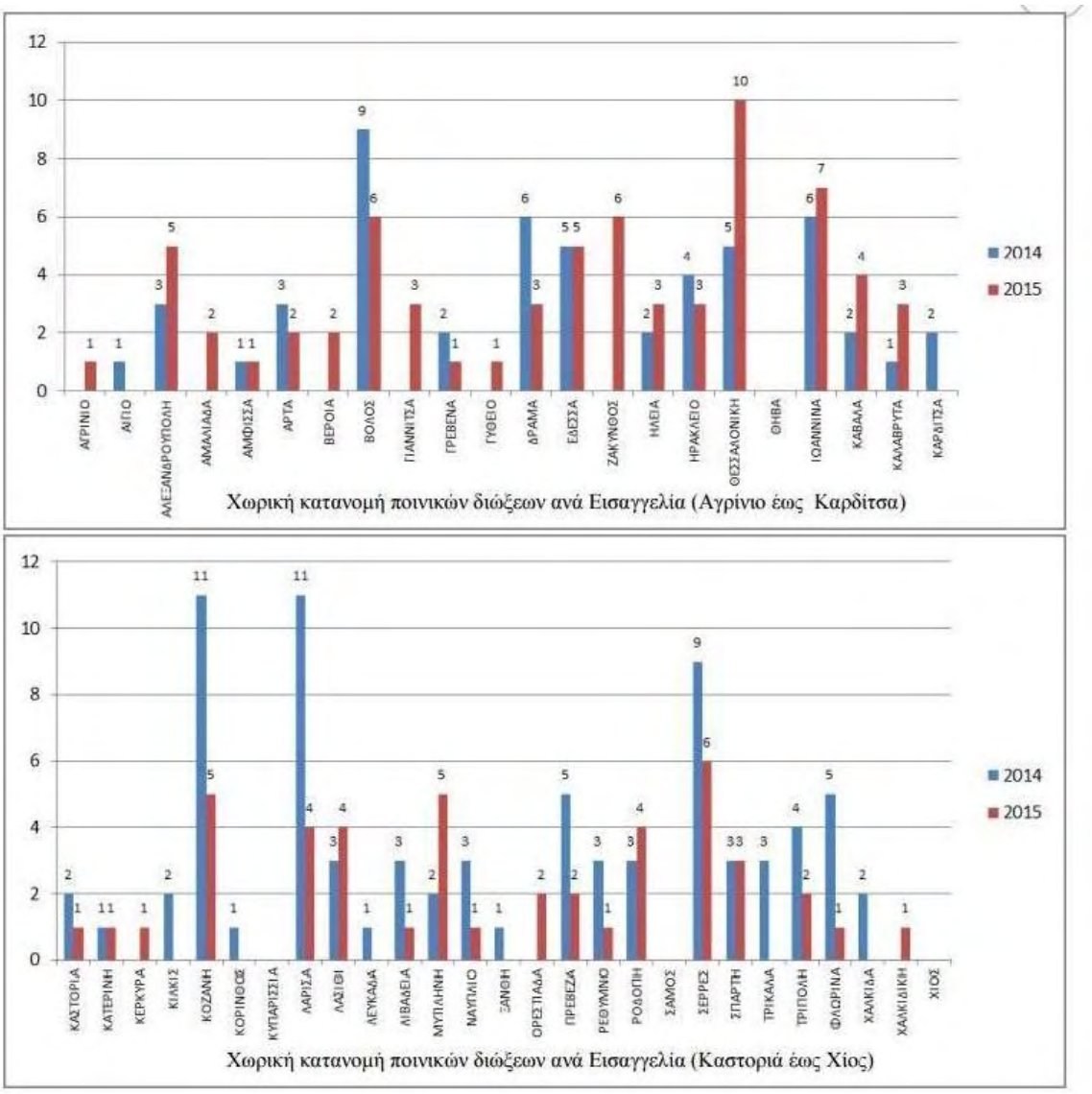

Πηγή: ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ / Εισαγγελίες - Ελεγκτικοί Φορείς http://www.gsac.gov.gr/attachments/article/142/ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ%20ΣΥΛΛΟΓΗΣ%20ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ%20ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ.pdf (ιδία προσαρμογή)

Στα διαγράμματα του Γραφήματος 5 εμφανίζεται η Εισαγγελία Τρικάλων (3 ποινικές διώξεις για το 2014) με μηδενικές ποινικές διώξεις για το 2015 (όπως, άλλωστε και άλλες Εισαγγελίες της επικράτειας: Αίγιο, Καρδίτσα, Κιλκίς, Κόρινθος, Λευκάδα, Ξάνθη, Χαλκίδα), ενώ εμφανίζονται και Εισαγγελίες με μηδενικές ποινικές διώξεις, τόσο για το 2014, όσο και για το 2015 (Θήβα, Κυπαρισσία, Σάμος Χίος).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Πίνακας 84: Ιστορίες διαφθοράς ανά νομό (Ελλάδα).

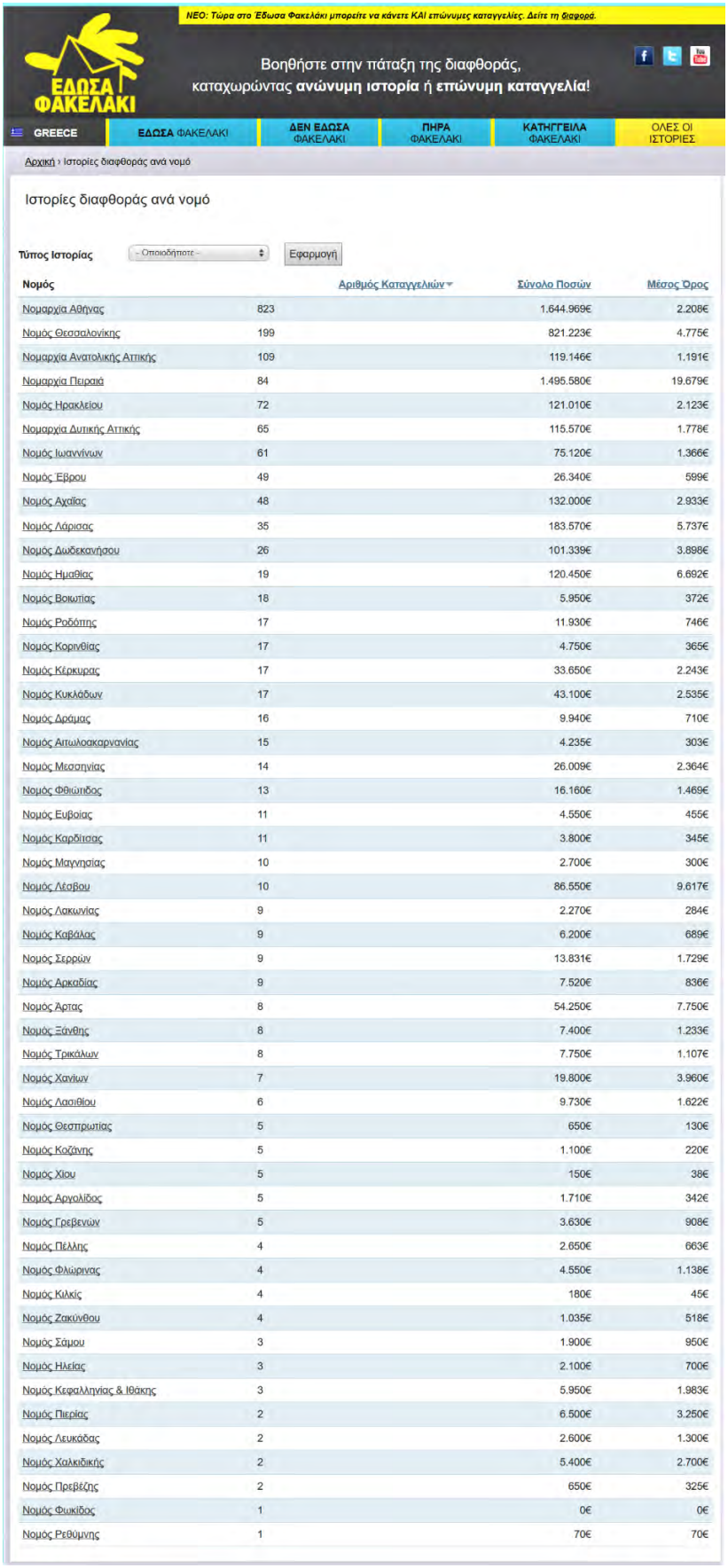

ΝΕΟ: Τώρα στο Έδωσα Φακελάκι μπορείτε να κάνετε ΚΑΙ επώνυμες καταγγελίες. Δείτε τη διαφορά.

ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ

Βοηθήστε στην πάταξη της διαφθοράς, καταχωρώντας **ανώνυμη ιστορία** ή **επώνυμη καταγγελία**!

GREECE | ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ | ΔΕΝ ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ | ΠΗΡΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ | ΚΑΤΗΓΓΕΙΛΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ | ΟΛΕΣ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Αρχική › Ιστορίες διαφθοράς ανά νομό

Ιστορίες διαφθοράς ανά νομό

Τύπος Ιστορίας: -- Οποιοδήποτε -- Εφαρμογή

Νομός	Αριθμός Καταγγελιών	Σύνολο Ποσών	Μέσος Όρος
Νομαρχία Αθήνας	823	1.644.969€	2.208€
Νομός Θεσσαλονίκης	199	821.223€	4.775€
Νομαρχία Ανατολικής Αττικής	109	119.146€	1.191€
Νομαρχία Πειραιά	84	1.495.580€	19.679€
Νομός Ηρακλείου	72	121.010€	2.123€
Νομαρχία Δυτικής Αττικής	65	115.570€	1.778€
Νομός Ιωαννίνων	61	75.120€	1.366€
Νομός Έβρου	49	26.340€	599€
Νομός Αχαΐας	48	132.000€	2.933€
Νομός Λάρισας	35	183.570€	5.737€
Νομός Δωδεκανήσου	26	101.339€	3.898€
Νομός Ημαθίας	19	120.450€	6.692€
Νομός Βοιωτίας	18	5.950€	372€
Νομός Ροδόπης	17	11.930€	746€
Νομός Κορινθίας	17	4.750€	365€
Νομός Κέρκυρας	17	33.650€	2.243€
Νομός Κυκλάδων	17	43.100€	2.535€
Νομός Δράμας	16	9.940€	710€
Νομός Αιτωλοακαρνανίας	15	4.235€	303€
Νομός Μεσσηνίας	14	26.009€	2.364€
Νομός Φθιώτιδος	13	16.160€	1.469€
Νομός Ευβοίας	11	4.550€	455€
Νομός Καρδίτσας	11	3.800€	345€
Νομός Μαγνησίας	10	2.700€	300€
Νομός Λέσβου	10	86.550€	9.617€
Νομός Λακωνίας	9	2.270€	284€
Νομός Καβάλας	9	6.200€	689€
Νομός Σερρών	9	13.831€	1.729€
Νομός Αρκαδίας	9	7.520€	836€
Νομός Άρτας	8	54.250€	7.750€
Νομός Ξάνθης	8	7.400€	1.233€
Νομός Τρικάλων	8	7.750€	1.107€
Νομός Χανίων	7	19.800€	3.960€
Νομός Λασιθίου	6	9.730€	1.622€
Νομός Θεσπρωτίας	5	650€	130€
Νομός Κοζάνης	5	1.100€	220€
Νομός Χίου	5	150€	38€
Νομός Αργολίδος	5	1.710€	342€
Νομός Γρεβενών	5	3.630€	908€
Νομός Πέλλης	4	2.650€	663€
Νομός Φλώρινας	4	4.550€	1.138€
Νομός Κιλκίς	4	180€	45€
Νομός Ζακύνθου	4	1.035€	518€
Νομός Σάμου	3	1.900€	950€
Νομός Ηλείας	3	2.100€	700€
Νομός Κεφαλληνίας & Ιθάκης	3	5.950€	1.983€
Νομός Πιερίας	2	6.500€	3.250€
Νομός Λευκάδας	2	2.600€	1.300€
Νομός Χαλκιδικής	2	5.400€	2.700€
Νομός Πρεβέζης	2	650€	325€
Νομός Φωκίδος	1	0€	0€
Νομός Ρεθύμνης	1	70€	70€

Πηγή: https://www.edosafakelaki.org/ προσβάσιμο στις 14/2/2018

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Όσον αφορά τη μη-κερδοσκοπική, ψηφιακή πλατφόρμα ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ, ως τις 14/2/2018, στον Νομό Τρικάλων, είχαν αναφερθεί 8 ανώνυμες ιστορίες διαφθοράς με ποσό χρηματισμού 7.750€ σε φακελάκια, όπως φαίνεται στον προηγούμενο Πίνακα 84.

Ανεξάρτητα σε ποιο βαθμό ο αριθμός των ποινικών διώξεων ή των ανώνυμων αναφορών αποτυπώνει τις πραγματικές διαστάσεις του προβλήματος της διαφθοράς, τα Τρίκαλα, σε επίπεδο Θεσσαλίας εμφανίζονται στην τελευταία ή προτελευταία θέση σε σχέση με τις άλλες τρεις πρωτεύουσες θεσσαλικών νομών. Συγκεκριμένα σε επίπεδο ποινικών διώξεων (2014) τα Τρίκαλα εμφανίζονται προτελευταία με 3 διώξεις, με την Καρδίτσα να έχει 2 διώξεις, τον Βόλο 9 και την Λάρισα 11, ενώ σε επίπεδο ανώνυμων αναφορών στην ψηφιακή πλατφόρμα ΕΔΩΣΑ ΦΑΚΕΛΑΚΙ, τα Τρίκαλα βρίσκονται στην τελευταία θέση με 8 αναφορές, ενώ η Μαγνησία έχει 10 αναφορές, η Καρδίτσα 11 και η Λάρισα 35.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Δείγματα Ερωτηματολογίων:

- Για τις Αναπλάσεις (προς κατοίκους του Βαρουσίου)
- Για την Ιστορικότητα του Βαρουσίου (προς κατοίκους των Τρικάλων)
- Για τη Φυσιογνωμία της πόλης των Τρικάλων (προς Επιχειρηματίες του κέντρου)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΙΣ **ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ** ΠΡΟΣ **ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΟΥ ΒΑΡΟΥΣΙΟΥ**

α/α Ερωτηματολογίου (κωδ. απογραφέα / α/α)		Τόπος:	οδός/αριθμός
Ημερομηνία / Ωρα		Διάρκεια:	
Απογραφέας (κωδ./ ονοματεπώνυμο)			

* (συμπληρώνεται από τον απογραφέα)

1. Φύλο :

1.1	Άνδρας		1.2	Γυναίκα	

2. Ποια είναι η χρονολογία γέννησή σας

3. Ποιο είναι το επάγγελμά σας

4. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο

4.1	Κάτοχος διδακτορικού	
4.2	Κάτοχος μεταπτυχιακού	
4.3	Πτυχιούχος ΑΕΙ	
4.4	Πτυχιούχος ΤΕΙ	
4.5	Φοιτητής ΑΕΙ, ΤΕΙ	
4.6	Απόφοιτος Λυκείου	
4.7	Απόφοιτος Γυμνασίου	
4.8	Απόφοιτος Δημοτικού	
4.9	Δεν τελείωσε το Δημοτικό	
4.10	Δεν πήγε σχολείο	
4.11	Άλλο (προσδιορίστε)	

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

5. Ποια, κατά τη γνώμη σας είναι τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία του Βαρουσιού, με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώρισή του; Ονομάστε 7.

5.1	
5.2	
5.3	
5.4	
5.5	
5.6	
5.7	

6. Αν αναζητούσαμε το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο αναγνώρισης του Βαρουσιού ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ, ποιο θα ονομάζατε;

6.1	Φυσικό ανάγλυφο	6.1.1	Λόφος: Ποιος;	
		6.1.2	Ποτάμι: Ποιο;	
		6.1.3	Άλλο: Ποιο;	
6.2	Πλατεία	Ποια;		
6.3	Δρόμος	Ποιος;		
6.4	Γειτονιά	Ποια;		
6.5	Αρχιτεκτονικό μνημείο	6.5.1	Εκκλησία: Ποια;	
		6.5.2	Ιστορικό Κτίριο: Ποιο;	
		6.5.3	Άλλο: Ποιο;	
6.6	Χρήση	Ποια;		
6.7	Φυσικό στοιχείο	6.7.1	Ήλιος	
		6.7.2	Ποιότητα Αέρα	
		6.7.3	Πράσινο	
		6.7.4	Άλλο: Ποιο;	
6.8	Κίνηση	6.8.1	Αυτοκίνητα	
		6.8.2	Στάθμευση	
		6.8.3	Περπάτημα	
		6.8.4	Ποδήλατο	
		6.8.5	Άλλο: Ποιο;	
6.9	Ψυχολογικά στοιχεία	6.9.1	Ηρεμία;	
		6.9.2	Άγχος;	
		6.9.3	Διασκέδαση-Κέφι;	
		6.9.4	Φυγή;	
		6.9.5	Άλλο: Ποιο;	
6.10	Λοιπά στοιχεία (προσδιορίστε)			

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

7. Τι σημαίνει για σας η λέξη «ανάπλαση»;

8. Μπορείτε να αναφέρετε αναπλάσεις που έχουν γίνει σε άλλες περιοχές της Ελλάδας;

9. Πιστεύετε πως μια ενδεχόμενη ανάπλαση του Βαρουσίου θα μπορούσε να επιλύσει κάποια από τα προβλήματά του;

9.1	ΝΑΙ		9.2	ΟΧΙ	

10. Τι θα περιμένατε να αλλάξει στο Βαρούσι με μια ανάπλαση;

11. Τι ΔΕΝ θα θέλατε να αλλάξει στο Βαρούσι με μια ανάπλαση;

12. Θέλετε να προσθέσετε κάτι;

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ **ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ** ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

α/α Ερωτηματολογίου (κωδ. απογραφέα / α/α)		Τόπος:	
Ημερομηνία / Ώρα		Διάρκεια:	
Απογραφέας (κωδ./ ονοματεπώνυμο)			

* (συμπληρώνεται από τον απογραφέα)

1. Φύλο :

1.1	Άνδρας		1.2	Γυναίκα	

2. Ποια είναι η χρονολογία γέννησή σας

3. Ποιο είναι το επάγγελμά σας

4. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο

4.1	Κάτοχος διδακτορικού	
4.2	Κάτοχος μεταπτυχιακού	
4.3	Πτυχιούχος ΑΕΙ	
4.4	Πτυχιούχος ΤΕΙ	
4.5	Φοιτητής ΑΕΙ, ΤΕΙ	
4.6	Απόφοιτος Λυκείου	
4.7	Απόφοιτος Γυμνασίου	
4.8	Απόφοιτος Δημοτικού	
4.9	Δεν τελείωσε το Δημοτικό	
4.10	Δεν πήγε σχολείο	
4.11	Άλλο (προσδιορίστε)	

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

5. Γεννηθήκατε στα Τρίκαλα;

5.1	ΝΑΙ		5.2	ΟΧΙ	
5.3	Αν, ΟΧΙ, για ποιο λόγο μετακομίσατε στα Τρίκαλα				
5.4	Από πότε διαμένετε στην πόλη των Τρικάλων (χρονολογία)				

6. Σε ποια συνοικία των Τρικάλων διαμένετε;

7. Έχετε επισκεφθεί το Βαρούσι;

7.1	ΝΑΙ		7.2	ΟΧΙ	

8. Αν ναι, πόσο συχνά το επισκέπτεστε;

8.1	1 φορά την εβδομάδα	
8.2	2 φορές το μήνα	
8.3	1 φορά το μήνα	
8.4	1 φορά το 2μηνο	
8.5	4 φορές το χρόνο	
8.6	2 φορές το χρόνο	
8.7	1 φορά το χρόνο	
8.8	Σπανιότερα από 1 φορά το χρόνο	

9. Ποιος ο σκοπός της επίσκεψής σας στο Βαρούσι;

9.1	Εργασία	
9.2	Αναψυχή-Διασκέδαση	
9.3	Επίσκεψη σε συγγενείς-φίλους	
9.4	Περαστικός	
9.5	Άλλος λόγος (προσδιορίστε)	

10. Θα συστήνατε σε άλλους να το επισκεφθούν;

10.1	ΝΑΙ		10.2	ΟΧΙ	

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

11. Θεωρείτε πως το Βαρούσι έχει μια ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία;

11.1	ΝΑΙ		11.2	ΟΧΙ	

12. Σε τι πιστεύετε πως οφείλεται αυτή η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία;

12.1	Στην ύπαρξη παλαιών ιστορικών κτιρίων	
12.2	Στην ιδιαίτερη αρχιτεκτονική παλαιών και νέων κτιρίων	
12.3	Στο ότι έχει περισσότερους ελεύθερους χώρους / πράσινο	
12.4	Στο ότι κυκλοφορούν λιγότερα αυτοκίνητα	
12.5	Στο ότι είναι κυρίως γειτονιά κατοικίας	
12.6	Στους κατοίκους του (φιλήσυχοι και φιλόξενοι)	
12.7	Στην εικόνα των δρόμων του (καλντερίμια, μανδρότοιχοι)	
12.8	Σε κάτι άλλο (προσδιορίστε)	

13. Πιστεύετε πως αυτή η ιστορική φυσιογνωμία, με την πάροδο του χρόνου

13.1	Αλλοιώνεται προς το χειρότερο	
13.2	Μετασχηματίζεται και εξελίσσεται προς το καλύτερο	
13.3	Παραμένει αναλλοίωτη	

14. Αν θεωρείτε πως αυτή η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία του Βαρουσίου αλλοιώνεται, που εντοπίζετε αυτή την αλλοίωση;

14.1	Στην καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτιρίων	
14.2	Στην άσχετη αρχιτεκτονική των νέων κτιρίων	
14.3	Στο ότι μειώνονται οι ελεύθεροι χώροι / πράσινο	
14.4	Στο ότι κυκλοφορούν πλέον περισσότερα αυτοκίνητα	
14.5	Στο ότι εγκαθίστανται και νέες χρήσεις πλην της κατοικίας	
14.6	Στο ότι αλλάζει η σύνθεση των κατοίκων	
14.7	Στο ότι αλλάζει η εικόνα των δρόμων του (καλντερίμια ξηλώνονται, μανδρότοιχοι γκρεμίζονται)	
14.8	Σε κάτι άλλο (προσδιορίστε)	

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

15. Ποια πιστεύετε πως είναι η κυριότερη αιτία για την καταστροφή των παλαιών ιστορικών κτιρίων;

15.1	Η φθορά του χρόνου	
15.2	Η εγκατάλειψή τους από τους ιδιοκτήτες τους	
15.3	Η έλλειψη χρηματοδότησης από την πολιτεία	
15.4	Η ανυπαρξία αποτελεσματικού θεσμικού πλαισίου	
15.5	Η καταστρατήγηση του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου	
15.6	Η μη διενέργεια επί τόπου ελέγχων από τις υπηρεσίες	
15.7	Άλλη (προσδιορίστε)	

16. Θεωρείτε αυτή την καταστροφή αναπόφευκτη;

16.1	ΝΑΙ		16.2	ΟΧΙ	

17. Που πιστεύετε πως οφείλεται η ένταξη νέων κτιρίων με άσχετη αρχιτεκτονική;

17.1	Στην ανυπαρξία αποτελεσματικού θεσμικού πλαισίου	
17.2	Στην καταστρατήγηση του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου	
17.3	Στη μη διενέργεια επί τόπου ελέγχων από την πολεοδομία	
17.4	Άλλο (προσδιορίστε)	

18. Ποιος πιστεύετε πως είναι ο κυριότερος παράγων καταστρατήγησης του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου;

18.1	Οι ιδιοκτήτες των κτιρίων	
18.2	Οι ιδιώτες μηχανικοί-εργολάβοι	
18.3	Η πολεοδομία και οι λοιπές υπηρεσίες	
18.4	Άλλο (προσδιορίστε)	

19. Πιστεύετε πως για να διατηρηθεί η ιδιαίτερη ιστορική φυσιογνωμία του Βαρουσίου

19.1	Απαιτείται η διατήρηση των παλαιών ιστορικών κτιρίων και η συντήρησή τους	
19.2	Αρκεί να κατασκευάζονται νέα κτίρια σε αντικατάσταση των παλαιών, φτάνει να χτίζονται στην αρχική τους θέση και να μιμούνται την παλαιά μορφή τους	

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

20. Ποια πιστεύετε πως πρέπει να είναι η αρχιτεκτονική των νέων κτιρίων, που θα κτίζονται στα άκτιστα οικόπεδα στο Βαρούσι;

20.1	Να μιμούνται την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Βαρουσίου	
20.2	Να έχουν ελευθερία στην αρχιτεκτονική τους έκφραση, χωρίς να δεσμεύονται από την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Βαρουσίου	
20.3	Να μη μιμούνται την παραδοσιακή αρχιτεκτονική του Βαρουσίου, αλλά να εντάσσονται αρμονικά στο ιστορικό περιβάλλον	
20.4	Άλλο (προσδιορίστε)	

21. Γνωρίζετε το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου;

21.1	ΝΑΙ		21.2	ΟΧΙ	

22. Πιστεύετε πως το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της ιστορικής φυσιογνωμίας του Βαρουσίου είναι

22.1	Πολύ χαλαρό και πρέπει να γίνει πιο αυστηρό	
22.2	Ικανοποιητικό αλλά θα πρέπει να εφαρμόζεται	
22.3	Πολύ αυστηρό και πρέπει να γίνει πιο ελαστικό	
22.4	Άλλο (προσδιορίστε)	

23. Για ποιο λόγο πιστεύετε πως πρέπει να διατηρούνται τα ιστορικά κέντρα των πόλεων;

23.1	Γιατί έχουν μοναδική αρχιτεκτονική	
23.2	Γιατί αποτελούν ζωντανή μαρτυρία της ιστορίας της πόλης	
23.3	Γιατί είναι η κληρονομιά μας, που έχουμε χρέος να διαφυλάξουμε και για τις επόμενες γενιές	
23.4	Προς χάριν των κατοίκων τους και της συλλογικής μνήμης	
23.5	Για να προσελκύουν τουρίστες και να αποφέρουν οικονομικά οφέλη για την πόλη	
23.6	Γιατί αποτελούν μια όαση στην πόλη με τα χαμηλά ύψη και τους μεγάλους ελεύθερους χώρους τους	
23.7	Για να μας διδάσκουν, με τις αξίες που ενσωματώνουν, και για τον τρόπο, που πρέπει κι εμείς σήμερα να σχεδιάζουμε τις πόλεις μας	
23.8	Άλλο (προσδιορίστε)	

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΠΡΟΣ **ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ** ΤΩΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ

α/α Ερωτηματολογίου (κωδ. απογραφέα / α/α)		Τόπος:	
Ημερομηνία / Ώρα		Διάρκεια:	
Απογραφέας (κωδ./ ονοματεπώνυμο)			

* (συμπληρώνεται από τον απογραφέα)

1. Στοιχεία Επιχείρησης:

Οικονομική δραστηριότητα	1.1	Κατάστημα Ειδών Διατροφής				
	1.2	Κατάστημα Καυσίμων-Λιπαντικών				
	1.3	Κατάστημα Ένδυσης-Υπόδησης				
	1.4	Βιβλία-Χαρτικά, Λοιπά Είδη				
	1.5	Υπηρεσίες Καφενείου-Καφετέριας				
	1.6	Υπηρεσίες Εστιατορίου-Ταβέρνας				
	1.7	Άλλο (προσδιορίστε)				
Έτος Ίδρυσης	1.8					
Χαρακτήρας της Επιχείρησης	1.9	Τοπική				
	1.10	Μη τοπική				
	1.11	Ανήκει σε όμιλο				
	1.12	Καθεστώς Δικαιόχρησης (Franchise)				
	1.13	Πολυεθνική				
Αριθμός Εργαζομένων	1.14	1-5		1.15	6-10	
	1.16	11-20		1.17	21 και άνω	

2. Πιστεύετε πως το Κέντρο των Τρικάλων έχει μια ΙΣΤΟΡΙΚΗ φυσιογνωμία;

2.1	ΝΑΙ		2.2	ΟΧΙ	

3. Αν ΝΑΙ, πιστεύετε πως αυτή η ΙΣΤΟΡΙΚΗ φυσιογνωμία βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής σας δραστηριότητας;

3.1	ΝΑΙ		3.2	ΟΧΙ	

4. Αν ΝΑΙ, με ποιο τρόπο πιστεύετε πως η ΙΣΤΟΡΙΚΗ φυσιογνωμία του Κέντρου των Τρικάλων βοηθάει την άσκηση της επιχειρηματικής σας δραστηριότητας;

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

5. Θεωρείτε πως οι ακόλουθοι **οικονομικοί παράγοντες** αποτελούν **ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ** της πόλης των Τρικάλων;

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ		ΝΑΙ		ΟΧΙ
Μέγεθος της τοπικής αγοράς	5.1		5.2	
Εισόδημα των κατοίκων	5.3		5.4	
Επίπεδο ανάπτυξης πρωτογενούς τομέα παραγωγής (αγροτικός)	5.5		5.6	
Επίπεδο ανάπτυξης δευτερογενούς τομέα παραγωγής (μεταποιητικές επιχειρήσεις)	5.7		5.8	
Επίπεδο ανάπτυξης δευτερογενούς τομέα παραγωγής (υπηρεσίες)	5.9		5.10	
Παρουσία και μη τοπικών επιχειρήσεων	5.11		5.12	
Ύπαρξη υποστηρικτικών υπηρεσιών (διαφήμισης, ασφαλιστικές, τραπεζικές, νομικές κ.ά.)	5.13		5.14	
Στάση της αυτοδιοίκησης απέναντι στις επιχειρήσεις	5.15		5.16	

6. Θεωρείτε πως οι ακόλουθοι **παράγοντες κόστους** αποτελούν **ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ** της πόλης των Τρικάλων;

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΟΣΤΟΥΣ		ΝΑΙ		ΟΧΙ
Κόστος διαβίωσης	6.1		6.2	
Κόστος αγοράς γης	6.3		6.4	
Κόστος ενοικίασης κατοικιών	6.5		6.6	
Κόστος ενοικίασης επαγγελματικών χώρων	6.7		6.8	
Κόστος εργασίας	6.9		6.10	

7. Θεωρείτε πως οι ακόλουθοι **εργασιακοί παράγοντες** αποτελούν **ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ** της πόλης των Τρικάλων;

ΕΡΓΑΣΙΑΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ		ΝΑΙ		ΟΧΙ
Ποσότητα εργατικού δυναμικού	7.1		7.2	
Ποιότητα (εξειδίκευση) εργατικού δυναμικού	7.3		7.4	

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

8. Θεωρείτε πως οι ακόλουθες **<u>υποδομές</u>** αποτελούν **ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ** της πόλης των Τρικάλων;

ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ		ΝΑΙ		ΟΧΙ
Συγκοινωνιακό δίκτυο	8.1		8.2	
Τηλεπικοινωνιακό δίκτυο	8.3		8.4	
Δίκτυο Αστικών Συγκοινωνιών	8.5		8.6	
Υποδομές Εκπαίδευσης (Α΄βάθμια, Β΄βάθμια, Γ΄βάθμια)	8.7		8.8	
Υποδομές Υγείας	8.9		8.10	
Δίκτυο ποδηλατοδρόμων	8.11		8.12	
Χώροι στάθμευσης	8.13		8.14	
Πολιτισμική κληρονομιά της πόλης και της ευρύτερης περιοχής	8.15		8.16	
Υποδομές σε πολιτιστικούς χώρους και ψυχαγωγία	8.17		8.18	
Ξενοδοχειακές υποδομές	8.19		8.20	
Υποδομές σε επιχειρήσεις εστίασης (εστιατόρια, μπαρ, café κ.ά.)	8.21		8.22	

9. Πιστεύετε πως η ΙΣΤΟΡΙΚΗ φυσιογνωμία του Κέντρου των Τρικάλων είναι επαρκώς αξιοποιημένη;

9.1	ΝΑΙ		9.2	ΟΧΙ	

10. Αν ΟΧΙ, με ποιο τρόπο πιστεύετε πως θα μπορούσε αυτή να αξιοποιηθεί;

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

11. Ποια, κατά τη γνώμη σας είναι τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία των Τρικάλων, με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώρισή τους; Ονομάστε 7.

11.1	
11.2	
11.3	
11.4	
11.5	
11.6	
11.7	

12. Αν αναζητούσαμε το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο αναγνώρισης των Τρικάλων ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ, ποιο θα ονομάζατε;

12.1	Φυσικό ανάγλυφο	12.1.1	Λόφος: Ποιος;	
		12.1.2	Ποτάμι: Ποιο;	
		12.1.3	Άλλο: Ποιο;	
12.2	Πλατεία	Ποια;		
12.3	Δρόμος	Ποιος;		
12.4	Γειτονιά	Ποια;		
12.5	Αρχιτεκτονικό μνημείο	12.5.1	Εκκλησία: Ποια;	
		12.5.2	Ιστορικό Κτίριο: Ποιο;	
		12.5.3	Άλλο: Ποιο;	
12.6	Χρήση	Ποια;		
12.7	Φυσικό στοιχείο	12.7.1	Ήλιος	
		12.7.2	Ποιότητα Αέρα	
		12.7.3	Πράσινο	
		12.7.4	Άλλο: Ποιο;	
12.8	Κίνηση	12.8.1	Αυτοκίνητα	
		12.8.2	Στάθμευση	
		12.8.3	Περπάτημα	
		12.8.4	Ποδήλατο	
		12.8.5	Άλλο: Ποιο;	
12.9	Ψυχολογικά στοιχεία	12.9.1	Ηρεμία;	
		12.9.2	Άγχος;	
		12.9.3	Διασκέδαση-Κέφι;	
		12.9.4	Φυγή;	
		12.9.5	Άλλο: Ποιο;	
12.10	Λοιπά στοιχεία (προσδιορίστε)			

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ελληνόγλωσση

Αίσωπος, Ι. και Σημαιοφορίδης, Γ. (επ.) 2001, *Μετάπολις 2001 - Η σύγχρονη (ελληνική) πόλη,* Αθήνα: Metapolis Press.

Ακαδημία Αθηνών, 2014, *Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας*.

Ανδρεαδάκης Α., Βάρφη Α.Ζ., Γιαννακούρου Γ., Κοϊμτζόγλου Ι., Νικολάου Κ. και Χριστούλας Δ., 1999, *Εισαγωγή στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον* τόμος Β2, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Ανδρικοπούλου, Ε., Γιαννακού, Α., Καυκαλάς, Γ., Πιτσιάβα-Λατινοπούλου, Μ., 2007/2014, *Πόλη και Πολεοδομικές Πρακτικές. Για τη Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη*, Αθήνα: Κριτική.

Αραβαντινός, Α., 1997/2007, *Πολεοδομικός Σχεδιασμός. Για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, Αθήνα: Συμμετρία.

Αραβαντινός, Α., 2002, 'Δυναμικές και Σχεδιασμός Κέντρων στην Πόλη των Επόμενων Δεκαετιών - Προς Συγκεντρωτικά ή Αποκεντρωτικά Σχήματα;', Αειχώρος 1 (1), Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 6-29.

Αραβαντινός Α., Βλαστός Θ., Εμμανουήλ Δ., Μαρίνος-Κουρής Δ., Μέμος Κ., Σκίκος Γ., Σμπόνιας Κ. και Τσούτσος Θ. 1999, *Εισαγωγή στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον,* τόμος Β1, Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Αστρεινίδου, Π., 1977, 'Οι Παρεμβάσεις σε Δέκα Αρχαιολογικούς Χώρους. Ερμηνεία και Σχεδιασμός', *Η "Άγνωστη" Πόλη. Διαμορφώσεις 10 Αρχαιολογικών Χώρων στη Θεσσαλονίκη,* Θεσσαλονίκη: Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης "Θεσσαλονίκη 1997" / ΥΠΠΟ / 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, σσ. 14-17.

Αυγερινού-Κολώνια, Σ., 2002, 'Μετασχηματισμοί της σύγχρονης ελληνικής πόλης. Νέες χρήσεις και πολιτιστική κληρονομιά', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 379-386.

Αυδίκος, Ε., 1991, *Πρέβεζα 1945-1990. Όψεις της μεταβολής μιας επαρχιακής πόλης*, Πρέβεζα: Εκδόσεις Δήμου Πρέβεζας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Αυδίκος, Ε., 1992, 'Η κοινότητα στον αστικό χώρο: αντιστάσεις και λειτουργίες. Η περίπτωση των Συρρακιωτών της Πρέβεζας', Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Μέρος Τρίτο, παράρτ. 50. Ιωάννινα: Δωδώνη, σσ. 49-70.

Αυδίκος, Ε., 1993, 'Η αποτύπωση των ιστορικών και κοινωνικών γεγονότων στην Ονοματοθεσία των οδών της Πρέβεζας', Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου "Η ιστορία της Πρέβεζας" (Πρέβεζα, 22-24/9/1989). Πρέβεζα: Εκδόσεις Δήμου Πρέβεζας, σσ. 249-273.

Audi, R. (επ.), 1995/1999/2011, *Το Φιλοσοφικό Λεξικό του Cambridge*, Αθήνα: Κέδρος.

Βασδέκης Σ., *Ετυμολογικό Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας* (Vasdekis-etimologiko-24grammata.com_).

Βασενχόβεν, Λ., 2002α, 'Υπάρχει ακόμη θεωρία του σχεδιασμού του χώρου;', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 393-399.

Βασενχόβεν, Λ., 2002β, 'Η Δημοκρατικότητα του Σχεδιασμού του Χώρου και η Αμφισβήτηση του Ορθολογικού Μοντέλου', Αειχώρος τ.1 / Νοέμ. 2002, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 30-49.

Βήμα, Το (εφημερ.), 19.01.2014, 'Διατηρητέα και τα Κατεδαφισμένα. Απόφαση-βόμβα του ΣτΕ ορίζει ως αυθεντικό ένα μνημείο βάσει της αξίας και όχι των υλικών', Τράτσα Μ. (ρεπορτ.), σ. Α 38.

Βοζίκας, Γ., 2009, *Η συνοικία της Αγίας Μαρίνας στην Ηλιούπολη και το πανηγύρι της. Η καθημερινή ζωή και η ταυτότητα της πόλης*. Αθήνα.

Βουτσοπούλου, Ε., 1985, 'Πόλη και εμποροπανήγυρη', *Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας. Νεοελληνική Πόλη. Οθωμανικές κληρονομιές και ελληνικό κράτος.* Αθήνα: Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, σσ. 439-443.

Βρυχέα, Α., 1993, 'Συμμετοχή, Συμμετοχική πόλη, Συμμετοχική αρχιτεκτονική' *Συμμετοχικός Σχεδιασμός*, Ά. Βρυχέα και Κ. Λωράν (επ.), ΤΕΕ / ΕΜΠ - Τμήμα Αρχιτεκτόνων, σσ. 13-16.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Benevolo, L., *Η Ιστορικότητα του Αρχιτεκτονικού Έργου*, Π. Λαζαρίδης (επιμ. και μεταφρ.), Αθήνα: Νέα Σύνορα.

Benevolo, L., 1997, *Η Πόλη στην Ευρώπη*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Bourdieu, P., 2007, *Επιστήμη της Επιστήμης και Αναστοχασμός,* Αθήνα: Πατάκης.

Bourdieu, P., Παναγιωτόπουλος, Ν. και Στεργίου, Π., 1991 'Μερικές ιδιότητες των πεδίων', Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 80 (80), σσ. 3-10. doi: http://dx.doi.org/10.12681/grsr.610

Braudel, F., 2001, *Γραμματική των Πολιτισμών*, Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Burgel, G., 2003/2007, *Η Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Πόλη. 2. Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα,* Αθήνα: Πλέθρον.

Γετίμης, Π., 1994, *Οικιστική Πολιτική στην Ελλάδα*, Αθήνα: Οδυσσέας.

Γιαννουλόπουλος, Γ., 2007, 'Η ιστορικότητα της ιστοριογραφίας', Βιβλιοκριτική: Αντώνη Λιάκου "Πώς το παρελθόν γίνεται ιστορία", Ελευθεροτυπία, 08/06/2007.

Γκίκας, Σ., 1995, *Λεξικό Εννοιών Γενικής Παιδείας,* Αθήνα: Σαββάλας.

Γκοφ, Λε Ζ., 1998, *Ιστορία και Μνήμη,* Αθήνα: Νεφέλη.

Γκοφ, Λε Ζ. και Νορά, Π., 1975, *Το Έργο της Ιστορίας [Faire de l'histoire],* Αθήνα: Κέδρος.

Γκράτζιου, Ό., 2004, 'Οικιστικά σύνολα υπό καθεστώς προστασίας. Έλεγχος του κελύφους ή και των χρήσεων;', Χ. Καλλιγά και Α. Μάλλιαρης (επ.), *Θεωρία και πρακτική για την αποκατάσταση ιστορικών οικισμών με σκοπό τις νέες χρήσεις*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας, σσ. 59-72.

Γναρδέλλης, Χ., 2006, *Ανάλυση δεδομένων με το SPSS 14.0 for Windows*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Γναρδέλλης, Χ., 2013, *Ανάλυση δεδομένων με το IBM SPSS Statistics 21*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Γοργογέτας, Σ. (επ.), 2003, 'Αρχοντικά και Νεοκλασσικά των Τρικάλων', Τρικαλινό Ημερολόγιο, τ. 2002-3, Τρίκαλα: Εκδόσεις Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Τρικκαίων, σσ. 137-158.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γοσποδίνη Ά., 1990, ‘Από τι κινδυνεύει η ΄κακή΄ αρχιτεκτονική της σύγχρονης Ελληνικής πόλης;’, Τεχνική Ενημέρωση, περιοδική επιστημονική έκδοση του ΤΕΕ (7), σσ. 59-63.

Γοσποδίνη, Ά., 2009, ‘Ανάπλαση και Βιώσιμη Ανάπτυξη ιστορικών κέντρων σε τουριστικές περιοχές: Η περίπτωση των Χανίων’, 9ο Επιστημονικό Συμπόσιο του ΙΚΥ "Κτισμένη Κληρονομιά στη νεότερη εποχή: Παράδοση και Μοντερνισμός", Κεφαλονιά, 4-6 Δεκεμβρίου.

Γοσποδίνη, Ά., 2010, ‘Clusters καινοτομίας: χωρικός σχεδιασμός στη μεσογειακή και ελληνική πραγματικότητα’, 10ο Επιστημονικό Συμπόσιο του ΙΚΥ "Πόλεις και Περιφέρειες στην Ελλάδα και τη Μεσόγειο στον 21ο αιώνα", Κεφαλονιά, 2-4 Ιουλίου.

Γοσποδίνη, Ά., 2011, ‘Σύγχρονες πόλεις & νέες τεχνολογίες. Οι αρνητικές και θετικές επιπτώσεις των νέων τεχνολογιών στην ανάπτυξη των πόλεων’, Διημερίδα "Τοπική Αυτοδιοίκηση και Αυτοματοποίηση. Η Συμβολή του τμήματος Γεωπληροφορικής και Τοπογραφίας", ΤΕΙ Σερρών, Τμήμα Γεωπληροφορικής και Τοπογραφίας, 25-26 Μαΐου.

Γοσποδίνη, Ά., 2017, ‘Νέες βέλτιστες πολιτικές και πρακτικές αστικών αναπλάσεων για τον πολιτισμό την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία’, Ημερίδα "Η τοπική αυτοδιοίκηση στη σύγχρονη εποχή - προκλήσεις και πολιτικές στην Ελλάδα και στην Ευρώπη", Λάρισα: Χατζηγιάννειο Πνευματικό Κέντρο, 22 Φεβρουαρίου.

Γοσποδίνη, Ά., 2018, ‘Αστικές Αναπλάσεις & Βιώσιμη Ανάπτυξη Επικέντρων Πολιτισμού και Δημιουργικότητας’, Πανελλήνιο Συνέδριο & Workshop "Αστική Ανάπλαση & Ανάπτυξη: Πολιτισμός - Τουρισμός - Αγορά Ακινήτων", 29 Ιουνίου - 1η Ιουλίου, Βόλος και Συνεδριακό Κέντρο Μονής Πάου.

Γοσποδίνη, Ά. και Μπεριάτος, Η., 2004α, ‘Η κυριαρχία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς και του Καινοτόμου Σχεδιασμού στα αναδυόμενα ΄διεθνο-τοπικο-ποιημένα΄ αστικά τοπία’, Αειχώρος 2 (2), Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 72-97.

Γοσποδίνη, Α. και Μπεριάτος, Η., 2004β, ‘Προγράμματα και Πολιτικές Προστασίας, Ανάδειξης και Διαχείρισης της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς: Η θέση της Ελλάδας στην Ε.Ε.’, Διεθνές Συμπόσιο Tourism and Cultural Environment, Κεφαλονιά.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Γοσποδίνη, Α., Μπεριάτος, Η. και Ράσκου, Ε., 2007, 'Διαχείριση Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς: Η Διαχρονική Εξέλιξη των Πολιτικών στην Ευρώπη και οι Νέες Προκλήσεις για την Ελλάδα', Αειχώρος 6 (1), Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 146-173.

Calabi, D., 2004, *Η Πόλη στην Πρώιμη Αναγέννηση,* Αθήνα: Σαββάλας.

Champagne, P., 2004, *Η κατασκευή της κοινής γνώμης*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Chatelet, F., 1962/2001, *Η Γέννηση της Ιστορίας. Η διαμόρφωση της ιστορικής σκέψης στην Αρχαία Ελλάδα,* Αθήνα: Σμίλη.

Cohen, L. και Manion, L., 1994, *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας,* Αθήνα: Μεταίχμιο.

Corbusier, Le, 1929/1947/1971, *The City of Tomorrow*, London: The Architectural Press.

Corbusier, Le, 1943/1987, *Η Χάρτα των Αθηνών,* Αθήνα: ύψιλον/βιβλία.

Croce, B., 1976, *Κείμενα Αισθητικής, Ιστοριογραφίας. Δοκίμια,* Αθήνα: Δωδώνη.

Δαμηλάκου, Μ., 2010, 'Η ιστορική μνήμη ως πολιτικό διακύβευμα: Η ιστορία της "Ημέρας της Φυλής", στη Λατινική Αμερική και το αφήγημα της Ισπανικής "Κατάκτησης"', Ιόνιος Λόγος (2), σσ. 187-220.

Δέφνερ, Α., 1999α, 'Σχεδιασμός για τον Ελεύθερο Χρόνο (Τουρισμός-Πολιτισμός-Αθλητισμός)', σημειώσεις μαθήματος, Βόλος: ΤΜΧΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Δέφνερ, Α., 1999β, 'Πολιτιστικός Τουρισμός και Δραστηριότητες Ελεύθερου Χρόνου: Η Επίδραση στις Λειτουργίες των Πόλεων', *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων. Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής,* Δ. Οικονόμου και Γ. Πετράκος (επ.), Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας / Gutenberg, σσ. 117-155.

Δέφνερ, Α., 2002, 'Συνέντευξη με τον Klaus Kunzmann, Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο του Dortmunt (Γερμανία)', Αειχώρος 1 (1), Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 182-189.

Δέφνερ, Α., 1996/1997, *Πολιτιστική Διάσταση της Περιφερειακής Ανάπτυξης,* Πανεπιστημιακές Παραδόσεις. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Δημητριάδης, Ε., 1999, 'Οικιστικός Χώρος και Κατοικία στην Ήπειρο κατά τον 19ο αιώνα', *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη: Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. / Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης), σσ. 161-178.

Δημητριάδης, Π. Ε., Κουσιδώνης, Θ. Χ. και Λαγόπουλος, Φ. Α. (επ.), 2002, *Επανασχεδιασμός Υποβαθμισμένων και Κατεστραμμένων Περιοχών της Ευρώπης,* Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Δήμος Κοζάνης / Εργαστήριο Τουριστικού Σχεδιασμού Έρευνας και Πολιτικής ΤΜΧΠΠΑ ΠΘ, 2015, 'Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Κοζάνης', (http://www.kozanh.gr/web/guest/stratigiko_sxedio_marketing).

Δήμος Λαρισαίων / Εργαστήριο Τουριστικού Σχεδιασμού Έρευνας και Πολιτικής ΤΜΧΠΠΑ ΠΘ, 2014, 'Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ Λάρισας, Β' Φάση', (http://www.larissa-dimos.gr/new/pdf/larisa_PERILIPSI_B_FASIS.pdf).

Δωρής, Μ., 2002, 'Η αρχιτεκτονική πολιτιστική κληρονομιά χθες, σήμερα και αύριο', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 671-681.

Δωρής, Μ., 2004, 'Για την ιδεολογία και Πρακτική της Προστασίας της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς', περ. Αρχιτέκτονες τ.47, ΣΑΔΑΣ- ΠΕΑ, σσ. 82-85.

Ε.Ο.Τ., 1992, *Διατήρηση και Ανάπτυξη Παραδοσιακών Οικισμών, Το Πρόγραμμα του ΕΟΤ 1975-1992*, Αθήνα.

Επιστημονική Επιτροπή ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, 2014, 'Πόρισμα 1ης Επιστημονικής Συνάντησης: Μελέτες Μορφολογικών Κανόνων Δόμησης και Αρχιτεκτονική Κληρονομιά', Ναύπακτος 24-26/1/2014, (http://www.sadas-pea.gr/porisma-epistimonikis-epitropis-porisma-tis-nafpaktou-gia-ti-domisi-se-mikrous-ikismous).

Ευαγγελίδου, Μ., 2002, 'Το διοικητικό σύστημα πολεοδομικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: ένας βασικός ανασταλτικός παράγοντας για την προώθηση σύγχρονων αντιλήψεων', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 427-433.

Frampton, K., 1974, 'Η Εξέλιξη των Ιδεών για την Κατοικία: 1870-1970' Αρχιτεκτονικά Θέματα, τεύχος 8, σσ. 115-119.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Frampton, K., 1999, *Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Ιστορία και Κριτική,* Αθήνα: Θεμέλιο.

Ζάχος Α. 1928, 'Ιωάννινα. Αρχιτεκτονικά Σημειώματα', Ηπειρωτικά Χρονικά (3), σσ. 301.

Ζιάκας, Γ. (επ.), 1992, *Ο Ασκληπιός και το Ασκληπιείον Τρίκκης*, Τρίκαλα: Εκδόσεις Πολιστικού Οργανισμού Δήμου Τρικκαίων.

Ζήβας, Α., 2013, *Απαρχές της πολεοδομικής προστασίας,* Αθήνα: Περίπλους.

Ζήβας, Δ., 1991, *Τα μνημεία και η Πόλη. 13 Κείμενα για την Προστασία και τη Λειτουργική Επανένταξη των Μνημείων στον Ιστό της Πόλης,* Αθήνα: Libro.

Ζήβας, Δ., 2002, 'Η αρχιτεκτονική κληρονομιά, η προστασία και ο ρόλος της σήμερα και στο μέλλον', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 719-722.

Ζήβας, Δ., 2006, *Πλάκα 1973-2003.Το Χρονικό της Επέμβασης για την προστασία της Παλαιάς Πόλεως Αθηνών*, Αθήνα: ΠΙΟΠ.

Ζυγομαλάς, Δ., 2008α, 'Η λεωφόρος του Πύργου στη Θεσσαλονίκη: αλλοίωση και ενίσχυση της ιστορικής μνήμης', *Πρακτικά του Συνεδρίου "Μετασχηματισμοί της Ελληνικής Πόλης. Σοσιαλιστική Θεωρία, Πρακτικές και καθημερινή πράξη"*, Αίθουσα Τελετών Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ, Αθήνα 9-10-11/5/2003, σσ. 211-219.

Ζυγομαλάς, Δ., 2008β, 'Οι παράμετροι της προστασίας των ιστορικών οικισμών μέσα από τους διεθνείς χάρτες', εισήγηση στην Ημερίδα "Παραδοσιακοί Οικισμοί - Υπάρχει Μέλλον;", Άγ. Νικόλαος, 16 Φεβρουαρίου, ΤΕΕ/ΤΑΚ.

Θεοχαρίδου, Κ., 2002, 'Η αντιμετώπιση των ιστορικών μνημείων και χώρων μέσα στην πόλη. Ελληνική Εμπειρία', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 663-668.

Θεολογίδου, Κ., 2007, '"Facadism" και Νεώτερη Αρχιτεκτονική Κληρονομιά', ηλεκτρ. περιοδ. Monumenta, (http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=3&lang=gr&CategoryID=1&ArticleID=22).

Field, A., 2015, *Η Διερεύνηση της Στατιστικής με τη χρήση του SPSS της IBM*, Αθήνα: Προπομπός.

Flick, U., 2017, *Εισαγωγή Στην Ποιοτική Έρευνα*, Αθήνα: Προπομπός.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Fukuyama, F., 1993, *Το τέλος της ιστορίας και ο τελευταίος άνθρωπος,* Αθήνα: Λιβάνης.

Fukuyama, F., 2005, *Οικοδόμηση Κρατών,* Αθήνα: Λιβάνης.

Glotz, G., 1977/1994, *Η Ελληνική 'Πόλις'*, Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Grass, G., 2005, *Γράφοντας μετά το Άουσβιτς*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Halbwachs, M., 1944/2013, *Η Συλλογική Μνήμη*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Halbwachs, M., 2013, *Τα Κοινωνικά Πλαίσια της Μνήμης*, Αθήνα: Νεφέλη.

Heuzey, L., 1927/1991, *Οδοιπορικό στην Τουρκοκρατούμενη Θεσσαλία το 1858,* Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης / Φ.Ι.ΛΟ.Σ. Τρικάλων.

Hobsbawm, E., 1999, *Η εποχή των άκρων: Ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914-1991*, Αθήνα : Θεμέλιο.

Θεολόγου, Κ., 2008. *Χώρος και μνήμη. Θεσσαλονίκη 15ος - 20ος αι. Από τις παραδοσιακές κοινότητες στην αστική νεοτερικότητα*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Javeau, C., 1996, *Η έρευνα με ερωτηματολόγιο. Το Εγχειρίδιο του Καλού Ερευνητή,* Αθήνα: Τυπωθήτω / Γιώργος Δαρδανός.

Καλλιγά Χ. και Μάλλιαρης, Α. (επ.), 2004, *Θεωρία και Πρακτική για την Αποκατάσταση Ιστορικών Οικισμών με Σκοπό τις Νέες Χρήσεις*, Αθήνα: Εστία.

Καπόπουλος, Κ., (εκδ.), 1995, *Φιλοσοφικό Κοινωνικό Λεξικό*, Αθήνα: Κ. Καπόπουλος.

Καραδέδος, Γ., 1984/1991, 'Προστασία Μνημείων και Συνόλων – Ιστορία και Εξέλιξη της Προστασίας Μνημείων και Συνόλων', τ.2, σημειώσεις του μαθήματος, Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ / Τμήμα Αρχιτεκτόνων / Τομέας Β΄.

Καραδήμου-Γερόλυμπου, Α., 2000, 'Ο Γ.Ο.Κ. και η Ελληνική Πόλη (1920 – 1985). Από την Συνολική Πολεοδομική Αντίληψη στην Ρύθμιση της Ιδιωτικής Κερδοσκοπίας', *Η Πολεοδομία στην Ελλάδα από το 1949 έως το 1974: Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Εταιρείας Ιστορίας της Πόλης και της Πολεοδομίας*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 151-166.

Καραδήμου-Γερόλυμπου, Α. και Καυκούλα-Βλάχου, Κ., 1982, *Πολεοδομική Επέμβαση σε Περιοχή Κατοικίας,* Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Καραμάνου, Ζ., 1997, *Αποκατάσταση - Επανάχρηση Κτιρίων και Συνόλων. Αναβάθμιση Προβληματικών Οικιστικών Περιοχών*, Θεσσαλονίκη: Γιαχούδη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Καραμανωλάκης, Ευ., 2015, *Εισαγωγή στις ιστορικές σπουδές*, (https://eclass.uoa.gr/modules/ document/file.php/ARCH289/eisagogistisistorikesspoudes2015.pdf).

Καρπούζος, Α., 2014, *Μεταμορφώσεις της Σκέψης. Κλασική Αρχαιότητα*, Αθήνα: Εργαστήριο Σκέψης, (https://www.slideshare.net/akarpuzos/02-34961742).

Καρύδης, Δ., 1991, *Ανάγνωση Πολεοδομίας. Η Κοινωνική Σημασία των Χωρικών Μορφών*, Αθήνα: Συμμετρία.

Κατριβέσης, Ν., 2004, *Κοινωνιολογική Θεωρία. Σύγχρονα Ρεύματα της Κοινωνιολογικής Σκέψης*, Αθήνα: Gutenberg.

Κατσαρός, Κ. (επ.), 2009, *Η Πολεοδομική Ιστορία Των Τρικάλων*, Τρικαλινό Ημερολόγιο, τ. 2008-9, Τρίκαλα: Εκδόσεις Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Τρικκαίων.

Κατσόγιαννος, Ν. (επ.), 1992, *Τα Τρίκαλα και οι Συνοικισμοί τους*, Τρίκαλα: Εκδόσεις Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Τρικκαίων.

Κατσόγιαννος, Ν. (επ.), 2000, *Τωρινά και Περασμένα και τα Παλιά Στέκια των Τρικάλων*, τόμος Β, Τρίκαλα: Εκδόσεις Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Τρικκαίων.

Κατσόγιαννος, Ν. (επ.), 2006, *Η Οδός Ασκληπιού, Άλλοτε και Τώρα*, Τρίκαλα: Κρούπη.

Κλιάφα, Μ. (επ.), 1996, *Τρίκαλα: Από τον Σεϊφουλάχ στον Τσιτσάνη*, τόμος Α, Τρίκαλα: Κέδρος.

Κλιάφα, Μ., 2007, *Άνθρωποι του Μόχθου, Θεσσαλία*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κνιθάκης, Ι., 1975, 'Οι διεθνείς αρχές των αναστηλώσεων σήμερα' Αρχιτεκτονικά Θέματα (9), σσ. 104-108.

Κόκκινος, Χ., 2008, 'Η σημασία της ανθρωπογενούς κληρονομιάς στο πλαίσιο της σύγχρονης τεχνολογικής παγκοσμιοποιημένης εποχής' Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση 25 (73), σσ. 36-46.

Κοκκώσης, Χ., 1999, 'Πολιτικές για το Περιβάλλον στις Πόλεις', Δ. Οικονόμου και Γ. Πετράκος (επ.) *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής*, Βόλος/Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας / Gutenberg, σσ. 481-490.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Κομίλης, Π., 1975, 'Περιφερειακή ανάπτυξη και διατήρηση των παραδοσιακών οικισμών', Αρχιτεκτονικά Θέματα (9), σσ. 91-95.

Κόνσολα, Ντ., 1994, *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Κορρές, Μ., 2002, 'Πολιτιστική κληρονομιά από τον 20ο έως τον 21ο αιώνα. Απολογισμός και προοπτικές', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 699-717.

Κοσμάκη, Π. και Λουκόπουλος, Δ. (επ.), 1982, 'Ο ιστός της πόλης: Θεωρίες, Εφαρμογές', Αρχιτεκτονικά Θέματα (16), σσ. 109-203.

Κοσμητεία Εθνικού Τοπίου, 1959, 'Οι Βαθύτεροι Λόγοι της Επικρατούσης Αναρχίας εις τον Εθνικόν μας Χώρον' Πρακτικά Συνεδρίασης της 16-10-1958, Τεχνικά Χρονικά τ. 171-172, σ. 46-47.

Κότσιαρη, Α., 2017, 'Τρίκαλα. Η πολεοδομική εξέλιξη από το 1880 έως το 1940: από την οθωμανική περίοδο στο ελληνικό κράτος', Διδακτορική Διατριβή, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π. / Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Καρύδης Δ. (επιβλ.).

Κουρεμένος, Κ., 'Φωκίδα' *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, τ.5, Αθήνα: Μέλισσα, σσ. 265-298.

Κουσιδώνης, Χ., 1990, 'Η πολεοδομική φυσιογνωμία των οικισμών διανομής του υπουργείου Γεωργίας. Μια πρόταση ανασυγκρότησης μέσω αναμόρφωσης του συστήματος του ορθογωνικού καννάβου', Τεχνικά Χρονικά, Επιστημονική Έκδοση Τ.Ε.Ε., Επιστ. Περιοχή Α, Απρίλιος-Ιούνιος 1990, 10 (2), σσ. 167-187.

Κωνσταντινίδης, Ά., 1972/1987, 'Δοχεία Ζωής ή το Πρόβλημα για μιαν Αληθινή Ελληνική Αρχιτεκτονική', *Για την Αρχιτεκτονική*, Αθήνα: Άγρας, σσ. 213-270.

Κωστοπούλου-Μπαλαμώτη, Α., 2001, *Η συνοικία Τρικάλων Βαρούσι*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Κωτσιόπουλος, Α. και Ξεναρίου-Μανασσή, Ά. (επ.), 1982, 'Συντήρηση και Αναβίωση Παραδοσιακών Κτιρίων και Συνόλων', *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου Βόλου*, Σεπτ. 1981, ΤΕΕ / Τμήμα Μαγνησίας, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Λάββας, Γ., 1977, 'Διαμόρφωση Αρχαιολογικών Χώρων και Συνθέτες-Αρχιτέκτονες', *Η "Άγνωστη" Πόλη. Διαμορφώσεις 10 Αρχαιολογικών Χώρων στη Θεσσαλονίκη,*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Θεσσαλονίκη: Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης "Θεσσαλονίκη 1997" / ΥΠΠΟ / 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, σσ. 8-9.

Λαμπριανίδης, Λ., Καλογερέσης, Θ. και Καυκαλάς, Γ. (επ.), 2016, *Χωρική Ανάπτυξη και Ανθρώπινο Δυναμικό. Νέες Θεωρητικές Προσεγγίσεις και η Εφαρμογή τους στην Ελλάδα*, Αθήνα: Κριτική.

Λεβίτ, Κ., 2008, *Το Νόημα της Ιστορίας,* Αθήνα: Γνώση.

Λέφας, Π., 2013, *Αρχιτεκτονική. Μια Ιστορική Θεώρηση,* Αθήνα: Πλέθρον.

Λιάκος, Α., 2007, *Πώς το παρελθόν γίνεται ιστορία,* Αθήνα: ΠΟΛΙΣ.

Λουκάκης, Π., 1977, 'Το Γιαννιώτικο Σπίτι', Μιχελής Π. (επ.) *Το Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι. Φροντιστηριακαί Ασκήσεις*, Αθήνα: Εκδόσεις Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, σσ. 194-228.

Λυρούδιας, Ε., 1989, 'Προστασία Αστικών Συνόλων. Θεωρητική και Πρακτική Έρευνα', Διδακτορική Διατριβή, Αρχιτεκτονική Σχολή Ε.Μ.Π., Ζήβας Δ. (επιβλ.).

Λώλης, Θ. (επ.), 2003, *Εν Τρικάλοις: Η μία Παλιννόστηση μέσα από Μαρτυρίες, Χρονογραφήματα και Φωτογραφίες*, Τρίκαλα: Γένεσις.

Λώλης, Θ., 2005, *Βαρούσι, μύθοι, μνήμες, μαρτυρίες*, Τρίκαλα: Γένεσις.

Lewis, J. O., 2002, 'Δημόσια έργα και διατήρηση - Πρόσφατες Ευρωπαϊκές Εμπειρίες', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 311-315.

Μαλούτας, Θ., 1996, 'Αποτύπωση της κοινωνικοεπαγγελματικής φυσιογνωμίας των ελληνικών πόλεων: Μεθοδολογικός οδηγός και ένα παράδειγμα: Βόλος', Τόπος, τεύχος 11/96: 87-144.

Μαλλούχου Tufano, Φ., 2016, *Προστασία και Διαχείριση Μνημείων* [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, (http://hdl.handle.net/11419/6466).

Μαμαλούκος, Σ., 2009, 'Οι κίνδυνοι για την Αρχιτεκτονική Κληρονομιά στην Ελλάδα σήμερα', άρθρο στην ΕΤΕΠΑΜ, (http://users.uoa.gr/~nektar/history/articles/stavros_mamaloukos_arxitektonikh_klhronomia_kindynoi_ellada.htm).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Μαντουβάλου, Μ. και Μπαλλά, Ε., 2008, 'Πολιτικός/ Κομματικός λόγος για τα ζητήματα ρύθμισης του χώρου στην Ελλάδα-Αναγνώσεις στα Πρακτικά της Βουλής από τη μεταπολίτευση ως σήμερα', *Πρακτικά του Συνεδρίου "Μετασχηματισμοί της Ελληνικής Πόλης. Σοσιαλιστική Θεωρία, Πρακτικές και καθημερινή πράξη"*, Αίθουσα Τελετών Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ, Αθήνα 9-10-11/5/2003, σσ. 33-45.

Μάρκες, Γκ.-Γκ., 1979, *Εκατό Χρόνια Μοναξιά*, Αθήνα: Λιβάνης.

Μαρκοπούλου, Α., 1975, 'Η σύγχρονη αντιμετώπιση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και τα θεσμικά της προβλήματα', Αρχιτεκτονικά Θέματα (9), σσ. 157-160.

Μέγας, Γ., 1946, *Θεσσαλικαί Οικήσεις*, Αθήνα: Σειρά Εκδ. Υφυπουργείου Ανοικοδομήσεως, αρ.4.

Μεταξάς, Θ., 2005, 'Μάρκετινγκ του Τόπου (Πόλης): Προσδιορισμός, Σχεδιασμός, Εφαρμογή και Αποτελεσματικότητα', Αειχώρος 4 (2), Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 62-99.

Μουτσόπουλος, Ν., 1975, 'Προτάσεις και εμπειρίες από τις μελέτες αναβιώσεως της Καστοριάς και της παλαιάς πόλεως του Ρεθύμνου', Αρχιτεκτονικά Θέματα (9), σσ. 210-213.

Μουτσόπουλος, Ν., 1976, 'Κουδαραίοι. Μακεδόνες και Ηπειρώτες Μαΐστορες. Οι πρόδρομοι των πρώτων Ελλήνων τεχνικών επιστημόνων, ανάτυπον εκ του λευκώματος του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος 'Οι πρώτοι Έλληνες τεχνικοί επιστήμονες περιόδου απελευθερώσεως', Αθήνα: ΤΕΕ.

Μουτσόπουλος, Ν., 1993α, 'Ελλάδα', *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα: Μέλισσα, σσ. 347-411.

Μουτσόπουλος, Ν., 1993β, *Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική της Μακεδονίας 15ος – 19ος Αιώνας*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Μπαμπινιώτης, Γ., 2009, *Ετυμολογικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Μπαρούτας, Κ. (επ.), 2012, *Η Αισθητική των Τρικάλων, Φυσικό και Αρχιτεκτονικό Τοπίο, Χώροι και Μνημεία, η Εξέλιξη της Πόλης υπό το Πρίσμα της Αισθητικής*, Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Μπαρούτας, Κ. (επ.), 2003, 'Για την Αισθητική και τον Πολιτισμό των Τρικάλων', Τρικαλινό Ημερολόγιο, τ. 2002-3, Τρίκαλα: Εκδόσεις Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Τρικκαίων, σσ. 161-168.

Μπασκόζος, Ι., 'Ιστορικό μυθιστόρημα' (http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=479156).

Μπελαβίλας, Ν., 2017, 'Περί μνημείων και μνήμης: οι υλικές πτυχές της ιστορίας', Ν. Παπαδημητρίου και Α. Αναγνωστόπουλος (επ.) *Το Παρελθόν στο Παρόν,* Αθήνα: Καστανιώτης, σσ. 64-82.

Μπόμπολος, Ν., 2002, 'Ιστορικά Κέντρα: Διεθνείς Εμπειρίες και Τάσεις - Ελληνική Πραγματικότητα', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 735-752.

Μπούρας, Χ., 1975, 'Ο ρόλος της πληροφορήσεως και της εκπαιδεύσεως στην προστασία και την αποκατάσταση των αρχιτεκτονικών μνημείων', Αρχιτεκτονικά Θέματα (9), σσ. 161-163.

Μπούρας, Χ., 1982, 'Αποκαταστάσεις των Μνημείων Ι', πρόχειρες σημειώσεις του μαθήματος, Αθήνα: Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων.

Μπούρας, Χ., 1994/1999/2001, *Ιστορία της Αρχιτεκτονικής,* τ.2, Αθήνα: Μέλισσα.

Μπούρας, Χ., 2010, 'Η αποκατάσταση των αρχιτεκτονικών μνημείων στην Ελλάδα. Χρονικό πενήντα ετών, 1950-2000' Μπούρας, Χ. και Τουρνικιώτης, Π. (επ.) *Συντήρηση, αναστήλωση και αποκατάσταση μνημείων στην Ελλάδα 1950-2000*, Αθήνα: ΠΙΟΠ, σσ. 29-72.

Mills., G., Gay., L.-R. and Airasian, P., 2018, *Εκπαιδευτική Έρευνα,* Αθήνα: Προπομπός.

Morel, J., Bauer, E., Meleghy, T., Niedenzu, H.-J., Preglau, M. και Staubmann, H., 2014, *Κοινωνιολογική Θεωρία. Επισκόπηση των βασικών εκπροσώπων της,* Αθήνα: Προπομπός.

Νημάς, Θ., 1987, *Τρίκαλα – Καλαμπάκα – Μετέωρα – Πίνδος – Χάσια (Γεωγραφία – Ιστορία – Μνημεία – Τουρισμός),* Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Νομικός, Μ., 1997/2004, *Αποκατάσταση Επανάχρηση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων. Μεθοδολογία Εφαρμογές,* Θεσσαλονίκη: Τμήμα Αρχιτεκτόνων ΑΠΘ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Norberg-Schulz, C., 2009, *Genius Loci, Το Πνεύμα του Τόπου, Για μια Φαινομενολογία της Αρχιτεκτονικής*, Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ.

Olmo, C., 1992, 'Η Αισθητική των Πόλεων. Κοινωνικό Συμβόλαιο και Συλλογικό Όραμα' Τεύχος (9), σσ. 62-65.

Παγώνης, Θ. και Βασενχόβεν, Λ., 2010, 'Η προσέγγιση της χωρικής διακυβέρνησης. Θεωρία, ευρωπαϊκή εμπειρία και η περίπτωση της Ελλάδας', ΔΠΜΣ: 'Αρχιτεκτονική - Σχεδιασμός του Χώρου', Κατεύθυνση: Πολεοδομία - Χωροταξία, Μάθημα: Θέματα Αστικού Σχεδιασμού, Αθήνα: ΕΜΠ.

Παναγιωτόπουλος, Ν., (επ.), 1999, *Πιερ Μπουρντιέ Κείμενα Κοινωνιολογίας,* Αθήνα: Στάχυ.

Παναγιωτόπουλος, Ν., 2003, *Πολιτισμός και Αγορά*, Αθήνα: Πατάκης.

Παναγιωτόπουλος, Ν., 2017, 'Εκπαιδευτικός Θεσμός, Οικογένεια και Σχολική Επίδοση' σεμινάριο στη Λάρισα, 8 Απριλίου.

Παπαγεωργίου, Μ., Λαϊνάς, Ι. και Νικολακοπούλου, Χ., 2010, 'Η χωροταξία της μνημειακής πολιτιστικής κληρονομιάς: κατευθύνσεις σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο', Η. Μπεριάτος και Μ. Παπαγεωργίου (επ.) *Χωροταξία - Πολεοδομία - Περιβάλλον στον 21ο αιώνα: Ελλάδα - Μεσόγειος*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 619-634.

Παπαευτυχίου, Ι., 2008, 'Η αλλοίωση της ιστορικής μνήμης στην πόλη της Κω', *Πρακτικά του Συνεδρίου "Μετασχηματισμοί της Ελληνικής Πόλης. Σοσιαλιστική Θεωρία, Πρακτικές και καθημερινή πράξη"*, Αίθουσα Τελετών Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ, Αθήνα 9-10-11/5/2003, σσ. 204-209.

Παπαθεοδώρου, Π., 2008, 'Μεταβολές της λειτουργίας των ιστορικών κέντρων. Η περίπτωση της Ρόδου', *Πρακτικά του Συνεδρίου "Μετασχηματισμοί της Ελληνικής Πόλης. Σοσιαλιστική Θεωρία, Πρακτικές και καθημερινή πράξη"*, Αίθουσα Τελετών Αρχιτεκτονικής ΕΜΠ, Αθήνα 9-10-11/5/2003, σσ. 191-200.

Παπαστεργίου, Κ., 1994, 'ΕΠΑ και Τοπική Αυτοδιοίκηση, Εμπειρίες, Διαπιστώσεις, Προοπτικές, Προτάσεις', Τρικαλινό Ημερολόγιο (93-94), Τρίκαλα: Εκδόσεις Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Τρικκαίων, σελ. 338-343.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Παρθενόπουλος, Κ. και Παρθενοπούλου, Σ., 2010, 'Μέθοδοι Προσδιορισμού - Οριοθέτησης, Ανάδειξης και Αξιοποίησης των Ιστορικών Κέντρων των Πόλεων', Τεχνικά Χρονικά (3), σσ. 151-161.

Πετράκος, Γ. και Οικονόμου, Δ., 1999, 'Διεθνοποίηση και Διαρθρωτικές Αλλαγές στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Αστικών Κέντρων', *Η Ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων. Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής*, Δ. Οικονόμου και Γ. Πετράκος (επ.), Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας / Gutenberg, σσ. 13-44.

Πολύζος, Ι., 2002, 'Από τον καθολικό στον σημειακό πολεοδομικό σχεδιασμό, επιτακτική είναι η ανάγκη για ολοκληρωμένα προγράμματα πολεοδομικής παρέμβασης στον αστικό χώρο', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 151-156.

Πούλιος, Ι., 'Διαχείριση Υλικής Πολιτισμικής Κληρονομιάς, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη', Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο - Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου - UNESCO School on Sustainable Energy Governance in World Heritage Sites (https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2396/1/03_chapter_2.pdf).

Pinol, J.-L. και Walter, F., 2003/2007, *Η Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Πόλη. 1. Έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο,* Αθήνα: Πλέθρον.

Polignac, de, F., 1984/2000, *Η Γέννηση της Ελληνικής Πόλης*, Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Rapoport, A., 1976, *Ανώνυμη Αρχιτεκτονική και Πολιτιστικοί Παράγοντες,* Αθήνα: Αρχιτεκτονικά Θέματα.

Reichen, Β., 1992, 'Γιατί να κατασκευάζουμε. Πώς να κατασκευάζουμε' Τεύχος (9), σσ. 66-71.

Renault, A., 2009, *Η Φιλοσοφία,* Αθήνα: ΠΟΛΙΣ.

Ricoeur, P., 2013, *Η Μνήμη, η Ιστορία, η Λήθη*, Αθήνα: Ίνδικτος.

Σακελλαρίου, Μ. Β., 1999/2007, *Πόλις. Ένας τύπος αρχαίου ελληνικού κράτους*, Αθήνα: ΜΙΕΤ.

Σαπουνάκης, Α., 2012α, 'Ταυτότητα των πόλεων, πολιτισμός και σχεδιασμός', *Πρώτο Πανελλήνιο Συνέδριο Place Marketing and Branding, Στρατηγικής Προβολής και*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Ταυτότητας του Τόπου, Βόλος: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 41-55.

Σαπουνάκης, Α., 2012β, 'Ανάπλαση παραλιακού μετώπου και σύνδεση αστικού ιστού με την θάλασσα: η περίπτωση του Ηρακλείου Κρήτης', 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας - Χωροταξίας, Βόλος.

Σαπουνάκης, Α., 2014, 'Περιαστικό τοπίο στην Ελλάδα: Απειλές και Προοπτικές', Αειχώρος, Νοέμβριος, Βόλος: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 58-79.

Σαπουνάκης, Α. και Νικηφόρος, Γ., 2017, 'Ταυτότητα και Αναγνωρισιμότητα Αιγαιοπελαγίτικων Οικισμών: το Λακκί της Λέρου ως ειδική περίπτωση', 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Placemarketing & Branding, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Δήμος Λαρισαίων, Λάρισα, Μάρτιος - Απρίλιος.

Σαραμάγκου, Ζ., 1998, *Ιστορία της Πολιορκίας της Λισαβόνας*, Αθήνα: Καστανιώτης.

Σαρηγιάννης, Γ., 1975, 'Μνημεία και παραδοσιακά σύνολα σαν ενεργά στοιχεία της πόλεως', Αρχιτεκτονικά Θέματα (9), σσ. 96-103.

Σαρηγιάννης, Γ., 1977, *Έννοια και λειτουργία της πόλεως*, Αθήνα: Ε.Μ.Π. / Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών.

Σαρηγιάννης, Γ., 1978, 'Η Σύγχρονη Πολεοδομική Νομοθεσία σαν Αποτέλεσμα της Θέσεως της Κατοικίας στην Παραγωγική Διαδικασία' Αρχιτεκτονικά Θέματα (12), σσ. 144-150.

Σαρηγιάννης, Γ., 2010, 'Η "Χάρτα της Αθήνας" και το ιστορικό της πλαίσιο. Το πλαίσιο του Μοντέρνου Κινήματος στην Ευρώπη', (https://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/η-«χαρτα-της-αθηνασ»-και-το-ιστορικό-της-πλαίσιο-a-μέρος-id3641 και https://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/η-«χαρτα-της-αθηνασ»-και-το-ιστορικό-της-πλαίσιο-β-μέρος-id3680).

Σερράος, Κ., 2002, 'Martin Wentz (επ.), 2001, Die Kompakte Stadt, Campus Verlag, Frankfurt and New York', Κριτική Παρουσίαση, Αειχώρος 1 (1), Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σσ. 170-179.

Σημαιοφορίδης, Γ. και Αστρεινίδου, Π. (επ.), 1977, 'Οι Παρεμβάσεις σε Δέκα Αρχαιολογικούς Χώρους. Ερμηνεία και Σχεδιασμός', *Η "Άγνωστη" Πόλη. Διαμορφώσεις 10 Αρχαιολογικών Χώρων στη Θεσσαλονίκη,* Θεσσαλονίκη:

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης "Θεσσαλονίκη 1997" / ΥΠΠΟ / 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

Settis, S., 2006, *Το μέλλον του "κλασικού"*, μετάφραση Α. Γιακουμακάτος, Αθήνα: Νεφέλη.

Σιάτρας, Δ., 1992, *Οι Αγοραπωλησίες Ακινήτων στην Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα,* Αθήνα: Γνώση.

Σίδερης, Μ. και Τσιρώνης, Μ., 1977, 'Σπίτια της Σιάτιστας', Μιχελής Π. (επ.) *Το Ελληνικό Λαϊκό Σπίτι. Φροντιστηριακαί Ασκήσεις,* Αθήνα: Εκδόσεις Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, σσ. 258-285.

Σκουρής, Π. και Τροβά, Ε., 2003, *Προστασία αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς: Ν. 3028/2002*, Αθήνα: Σάκκουλας.

Σπανός, Β., 1995, *Ιστορία-Προσωπογραφία της ΒΔ Θεσσαλίας το Β΄ Μισό του ΙΔ΄ Αιώνα,* Λάρισα.

Σπανός, Β., 2004, *Οι Οικισμοί της Βορειοδυτικής Θεσσαλίας κατά την Τουρκοκρατία (Από τον ΙΔ΄ έως τον ΙΘ΄ Αιώνα),* Θεσσαλονίκη: Σταμούλης.

Σπανός, Β., 2017, 'Συμμετοχή κατοίκων και φορέων στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και στην τοπική ανάπτυξη, στο πλαίσιο του πολιτιστικού τουρισμού', Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Χριστοπούλου Ό. (επιβλ.).

Σταθακόπουλος, Π., 1988, *Συμμετοχικές Διαδικασίες και Πολεοδομία. Μορφές και Βαθμοί Συμμετοχής,* Θεσσαλονίκη: Δεδούσης.

Σταματίου, Ε. (επ.), 2006, *Πολιτιστικό Περιβάλλον και Τουρισμός: Ο Ρόλος του Αρχιτέκτονα. Διεθνές Συνέδριο, Καβάλα 20-23 Σεπτεμβρίου 2001,* Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.

Σταματίου, Ε., 2007, 'Διατηρητέα κτίσματα: πόσο εφικτή και συμφέρουσα η επιχείρηση προστασίας τους από τους ιδιώτες;', 6η Ημερίδα Επιχειρηματικότητας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 22/11, (kallithea.hua.gr/epixeirein/hmerida6/Stamatiou.pdf προσβάσιμο την 10/1/2009).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Σταυροπούλου, Μ., 2011, 'Μεταβολές του φυσικού και ιστορικού περιβάλλοντος κατά τη διαδικασία αστικής εξάπλωσης. Η περίπτωση της υδρολογικής λεκάνης του χειμάρρου Ράχιανη και της ευρύτερης περιοχής της Αρχαίας Κορίνθου' Διδακτορική Διατριβή, ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Τομέας Πολεοδομίας - Χωροταξίας, Πολύζος Ι. (επιβλ.).

Στεφανίδου, Α., 1999, 'Οθωμανικοί Οικοδομικοί Κανονισμοί' *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη: Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. / Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης), σσ. 295-324.

Στεφάνου, Ι., 2000, *Η Φυσιογνωμία της Ελληνικής Πόλης*, Αθήνα: Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης ΕΜΠ / ΥΠΕΧΩΔΕ.

Στεφάνου, Ι., 2007, 'Η Αστική Ανάπλαση ως ευκαιρία για την ανάδειξη της Φυσιογνωμίας της Πόλης', Ημερίδα: "Διαχείριση Περιβάλλοντος για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς", ΤΕΕ, Αθήνα, 12 Μαρτίου 2007, (http://library.tee.gr/digital/m2201/m2201_stefanou.pdf).

Στεφάνου, Ι. και Στεφάνου, Ι., 1999, *Περιγραφή της Εικόνας της Πόλης*, Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ.

Στεφάνου, Ι. και Στεφάνου, Ι. (επ.), 2003, *Ο Πολεοδομικός Σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια Πρότυπη Πολεοδομική Αντιμετώπιση Ιστορικής Πόλης*, Αθήνα: Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης ΕΜΠ.

Στεφάνου, Ι., Χατζοπούλου, Α. και Νικολαΐδου, Β., 1995, *Αστική Ανάπλαση. Πολεοδομία - Δίκαιο - Κοινωνιολογία,* Αθήνα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.

Στουρνάρας, Γ., 2002, 'Η Οργάνωση και Χρήση του Χώρου στην Περιοχή των Τρικάλων κατά την Όψιμη Οθωμανική Περίοδο' Διδακτορική Διατριβή, Αρχιτεκτονική Σχολή Ε.Μ.Π., Τομέας Πολεοδομίας - Χωροταξίας, Σαρηγιάννης Γ. (επιβλ.).

Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, 2004, 'Για το ζήτημα της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς', Συνέντευξη Τύπου της 5-10-2004, Αρχιτέκτονες 47: 31.

Schnell, R., Hill, P. και Esser, E., 2014, *Μέθοδοι Εμπειρικής Κοινωνικής Έρευνας*, Αθήνα: Προπομπός.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Stählin, F., 1924/2002, *Η Αρχαία Θεσσαλία,* Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης / Φ.Ι.ΛΟ.Σ. Τρικάλων.

Stevenson , D., 2007, *Πόλεις και αστικοί πολιτισμοί*, Αθήνα: Κριτική.

Τανιζάκι, Τ., 1933/1995, *Το Εγκώμιο της Σκιάς*, Αθήνα: Άγρας.

Τερκενλή, Θ., 1996, *Το Πολιτισμικό Τοπίο: Γεωγραφικές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Τλούπας, Τ., Κλιάφα, Μ. και Τσαπάλα-Βαρδούλη, Φ., 1988, *Στο Βαρούσι*, Αθήνα: Γνώση.

Τουρνικιώτης, Π., 2010, 'Ιδεολογικά και θεωρητικά προβλήματα αναστήλωσης αρχιτεκτονικών μνημείων στην Ελλάδα στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα' Χ. Μπούρας και Π. Τουρνικιώτης (επ.) *Συντήρηση, αναστήλωση και αποκατάσταση μνημείων στην Ελλάδα 1950-2000*, Αθήνα: ΠΙΟΠ, σσ. 13-28.

Τουρπτσόγλου - Στεφανίδου Β. 1999, 'Βυζαντινοί Οικοδομικοί Κανονισμοί' *Βαλκανική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη: Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. / Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης), σσ. 275-293.

Τριανταφύλλου, Θ. (επ.), 1977, *Τα Παλιά Τρίκαλα. Αναμνήσεις και Ιστορήματα*, τόμος Β, Τρίκαλα: Εκδόσεις Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Τρικκαίων.

Τσαπάλα - Βαρδούλη, Φ., 1988, 'Τρίκαλα', *Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, τ.6: Ήπειρος - Θεσσαλία*, Αθήνα: Μέλισσα.

Τσαπάλα - Βαρδούλη, Φ., 2005, 'Τα Νεοκλασικά των Τρικάλων. Το σκηνικό μιας μεταμόρφωσης', *Ο Νεοκλασικισμός στη Θεσσαλία. Μέσα 19ου αιώνα - 1920,* Λάρισα: Υπουργείο Πολιτισμού - Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Θεσσαλίας / Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας, σσ. 40-53.

Τσιαμπάος, Κ., 2017, *Αμφίθυμη Νεωτερικότητα. 9+1 κείμενα για τη μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα,* Αθήνα: Επίκεντρο.

Τσιρώνη, Ν., 1989, 'Κοινωνικός ρόλος και ζωή των πλατειών της Αθήνας', *Νεοελληνική Πόλη,* Μπουρζέλ, Γκυ (επ.), Αθήνα: Εξάντας, σσ. 151-163.

Τσουγιόπουλος, Γ., 1981, *Το ελληνικό αστικό κέντρο*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Τσουκαλάς, Κ., 2006, *Πόλεμος και Ειρήνη μετά το 'Τέλος της Ιστορίας',* Αθήνα: Καστανιώτης.

Τσουκαλάς, Κ. και Καφετζής Τ., 2008, 'Περί Πολιτικής Διαφθοράς' Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης (31), σσ. 5-45, (https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/view/14438).

Tafuri, M., 1977, 'There is no criticism, only history' συνέντευξη στον Richard Ingersoll, *Η "Άγνωστη" Πόλη. Διαμορφώσεις 10 Αρχαιολογικών Χώρων στη Θεσσαλονίκη,* Θεσσαλονίκη: Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης "Θεσσαλονίκη 1997" / ΥΠΠΟ / 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, σ. 172.

Ware, Κ., 1980, *Η Δύναμη του Ονόματος,* Αθήνα: Ακρίτας.

ΥΠΕΚΑ, 2012, 'Σχέδιο Νόμου ΝΟΚ: Αιτιολογική Έκθεση', 8/3/2012.

Φατούρος, Δ., 2006, 'Μεταβολή, διάρκεια και Ταυτότητα ή τα Πρόσωπα της Επανάχρησης', Δ. Φιλιππίδης, *Αρχιτεκτονικές Μεταμορφώσεις, τ.1: Μητροπολιτικά Κέντρα,* Αθήνα: Μέλισσα, σσ. 10-15.

Φατούρος, Δ., 2008, *Ίχνος Χρόνου*, Αθήνα: Καστανιώτης.

Φιλιππίδης, Δ., 1984, *Νεοελληνική αρχιτεκτονική*, Αθήνα: Μέλισσα.

Φιλιππίδης, Δ., 1990, *Για την Ελληνική Πόλη: Μεταπολεμική Πορεία και Μελλοντικές Προοπτικές*, Αθήνα: Θεμέλιο.

Φιλιππίδης, Δ., 2006, *Αρχιτεκτονικές Μεταμορφώσεις, τ.1: Μητροπολιτικά Κέντρα,* Αθήνα: Μέλισσα.

Φιλιππίδης, Δ., 2010, 'Κοινωνική αποδοχή των αναστηλώσεων-αποκαταστάσεων' Χ. Μπούρας και Π. Τουρνικιώτης (επ.), *Συντήρηση, αναστήλωση και αποκατάσταση μνημείων στην Ελλάδα 1950-2000*, Αθήνα: ΠΙΟΠ, σσ. 73-88.

Χαλκιαδάκη, Μ., Δέφνερ, Α. και Μεταξάς, Θ., 2013, 'Μάρκετινγκ της Πόλης: Εκπόνηση Σχεδίου για το Δήμο Ηρακλείου Κρήτης', (http://grsa.prd.uth.gr/conf2013/20_halkiadaki_etal_ersagr13.pdf).

Χαρκιολάκης, Ν., 2002, 'Ο ρόλος του αρχιτέκτονα στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς', *Πρακτικά 10ου Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Συνεδρίου*, Αθήνα: ΤΕΕ/ΣΑΔΑΣ/ΠΕΑ, σσ. 692-697.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Χαστάογλου, Β., 2005, 'Ο σχεδιασμός των θεσσαλικών πόλεων μετά το 1881: Πολεοδομικά πρότυπα και εκσυγχρονιστικές επιδιώξεις' *Ο Νεοκλασικισμός στη Θεσσαλία. Μέσα 19ου αιώνα – 1920,* Λάρισα: Υπουργείο Πολιτισμού - Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Θεσσαλίας / Λαογραφικό Ιστορικό Μουσείο Λάρισας, σσ. 8-27.

Χατζηγρηγορίου, Π., 2012, 'Ανάπτυξη πολυκριτηριακού συστήματος ψηφιακής διαχείρισης αξιόλογων κτηρίων και συνόλων με βάση δεδομένων και GIS: Η περίπτωση του ιστορικού τόπου της Ερμούπολης' Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αρχιτεκτονική Σχολή, Τομέας Πολεοδομικού Σχεδιασμού, Σερράος, Κ. (επιβλ.).

Χέγκελ, Γκ., 1830/2006, *Ο λόγος στην Ιστορία. Εισαγωγή στη Φιλοσοφία της Ιστορίας,* Αθήνα: Μεταίχμιο.

Χέγκελ, *Εισαγωγή στην Ιστορία της Φιλοσοφίας*, Αθήνα: Γερ. Αναγνωστίδης.

Χιωτίνης, Ν., 2011, *Εισαγωγή στην Ιστορική Σημαντική της Αρχιτεκτονικής Πράξης,* Αθήνα: Ίων.

Ψύλλα, Μ., 2010, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, Αθήνα: Τυπωθήτω.

2. Ξενόγλωσση

Alho, C., 2002, 'A set of authenticity criteria for the conservation of historic places in Western Europe', Fabrikart Number 2, pp. 10-17.

Arnold, H. J., 2000, *History: a very short introduction*, Oxford University Press.

Ashworth, G. J. and Tunbridge, J. E., 2000, *The Tourist-Historic City: Retrospect and Prospect of Managing the Heritage City. Advances in tourism research.* Amsterdam: Pergamon.

Auge, M., 1998, *Les Formes de l' Oubli,* Paris: Payot et Rivages.

Bailey, K. D., 1978, *Methods of Social Research*, Basingstoke: Collier-Macmillan.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Balermpas, A., 2015, 'A Strong City Identity and Physiognomy is an Important Factor for its Development. A Case Study on the City of Arta, Greece', Sustainable Development, Cultures, Traditions (1a), pp. 14-21.

Baron, S. N., 2013 'Lessons from Venice: Authenticity, Emotions, and ICTs', intervalla: Vol. 1, pp. 7-16 (https://www.fus.edu/intervalla-files/2_baron.pdf).

Bastea, E., 1999, *The Creation of Modern Athens. Planning the Myth,* New York: Cambridge University Press.

Beernaert, B. and Desimpelaere W., 2000, 'Bruges, Belgium' *Management of Historic Centres,* Pickard, R. (ed.), Glasgow: Bell and Bain Ltd, pp. 8-30.

Beriatos E. and Gospodini A., 2005, 'Globalization and Urban Landscape Transformations: Built Heritage and Innovative Design versus non-competitive morphologies – the case of Athens 2004'. In International ISoCaRP Planning Congress: Planning in a Globalized and Competitive World.

Boyer, M. C., 1994, *The City of Collective Memory: Its Historical Imagery and Architectural Entertainments.* Cambridge, Mass: M. I. T. Press.

Brabec, E. and Chilton, E., 2015, 'Toward an Ecology of Cultural Heritage', Change Over Time 5 (2), pp. 266-285.

Braun, E., Kavaratzis, M. and Zenker, S., 2013, 'My city - my brand: the different roles of residents in place branding', Journal of Place Management and Development 6 (1), pp. 18-28.

Burrell, G. and Morgan, G., 1979, *Sociological Paradigms and Organizational Analysis,* London: Heinemann Educational Books.

Cantacuzino, Sh., 1975a, *New Uses for Old Buildings,* Great Britain: The Architectural Press.

Cantacuzino, Sh., 1975b, *Architectural Conservation in Europe,* London: Architectural Press.

Chen, S., 2014, 'The Concept of Historic Authenticity and Its Methodology for Preservation of Historic Urban Areas in Chinese Contexts', Change Over Time 4 (2), pp. 404-417.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Chen, Y.-C. and Scholl, B., 2016, 'The Perception of History: Seeing Causal History in Static Shapes Induces Illusory Motion Perception', Psychological Science 27 (6), pp. 923–930.

Cohen, L. and Holliday, M., 1982, *Statistics for Social Scientists*, London: Harper & Row.

Cohen, L. and Holliday, M., 1996, *Practical Statistics for Students*, London: Paul Chapman Publishing Ltd.

Coody, M., 2013, 'Made for Walking: Density and Neighborhood Form', a new book by Julie Campoli (review), Forum Journal 27 (4), pp. 46-52.

Crane, A. S., 2004, 'The Sublime Triplets of Historical Consciousness', Criticism 46 (3), pp. 499-510.

Deffner, A. and Liouris, C., 2005, 'City Marketing: a significant planning tool for Urban Development in a globalized economy', 45th Congress of the European Regional Science Association.

Douglas, J. and Ransom, B., 2001, *Understanding Building Failures*, London: Taylor and Francis.

Falser, S. M., 2010, 'From Venice 1964 to Nara 1994 - Changing concepts of Authenticity?' *Conservation and Preservation. Interactions between Theory and Practice*, Firenze: Polistampa, pp. 115-132.

Fawcett, J. E., 1976, *The Future of the Past. Attitudes to Conservation 1174-1974*, London: Thames and Hudson.

Fernández, Ó., 2016, 'Euro Commentary: Towards the Sustainability of Historical Centres: a Case-Study of León, Spain', European Urban and Regional Studies 14 (2), pp. 181-187.

Forbes, H., 2007, *Meaning and Identity in a Greek Landscape. An Archaeological Ethnography*, New York: Cambridge University Press.

Foucault, M., 1977, *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, Ithaca NY: Cornell University Press.

Fukuyama, F., 1992, *The End of History and the Last Man*, New York: The Free Press.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Gaston, S., 2016, 'Derrida and the Problem of History 1964-1965. Historicity and Non-Historicity' στο http://bura.brunel.ac.uk/bitstream/2438/13118/3/FullText.pdf

Glencross, A., 2015, 'From "doing history" to thinking historically: Historical consciousness across History and International Relations', International Relations 29 (4), pp. 413-433.

Gosgrove, D., 1984, *Social Formation and Symbolic Landscape*, London: Croom Helm.

Gospodini A., 2003, 'Urban Space Morphology and Place Identity; Testing Built Heritage and Innovative design in Bilbao', the 38th international conference AESOP, The network society; The new context of planning, 8-13 July, Leuven, Belgium.

Gospodini A., 2004, 'Urban Space Morphology and Place Identity in European Cities; Built Heritage and Innovative Design', Journal of Urban Design, 2 (9): 225-248.

Gospodini A., 2008, 'New Technologies Opposing Urban Sustainability', the 5th international conference The Sustainable City: Urban Regeneration and Sustainability, Skiathos, Greece, 24-26 September.

Gower, R., 2008, 'People-managed places', Journal of Place Management and Development 1 (3), pp. 315-321.

Guerra, C., 2016, 'Cultural Mapping: Engaging Community in Historic Preservation', Forum Journal 30 (4), pp. 29-37.

Hall, E., 2016, 'From Regulation to Community Action: The Expanding Role of Preservation Commissions', Forum Journal 30 (2), pp. 64-69.

Hamilakis, Y., 2007, *The Nation and its Ruins: Antiquity, Archaeology and National Imagination in Greece*, New York: Cambridge University Press.

Harrison, R. (ed.), 1994, *Manual of Heritage Management*, Oxford: Butterworth – Heinemann.

Hein, E., 2016, 'How State Historic Preservation Offices Say "Yes"', Forum Journal 30 (2), pp. 58-63.

Hillis, W., 2013, 'The Politics of Contemporary Architecture in Historic Contexts', Forum Journal 28 (1), pp. 23-35.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Hilton, J. D. and Liu, H. J., 2017, 'History as the narrative of a people: From function to structure and content', Memory Studies 10 (3), pp. 297-309.

Hirsch, E. and Stewart, C., 2005, 'Introduction: Ethnographies of Historicity', History and Anthropology 16 (3), pp. 261-274.

Hobsbawm, E. and Ranger, T., 1983/2000, *The Invention of Tradition,* Cambridge: University Press.

Izkara, L. J., Basogain, X. and Borro, D., 2009, 'Wearable Personal Assistants for the Management of Historical Centers', International Journal of Architectural Computing 7 (1), pp. 139-156.

Jansen-Verbeke, M., 1986, 'Inner-city tourism: resources, tourists and promoters', Annals of Tourism Research 13 (1), pp. 79-100.

Jansen-Verbeke, M., 1988, Leisure, Recreation and Tourism in Inner Cities. Explorative Case Studies, Amsterdam/Nijmegen: Netherlands Geographical Studies 58.

Jencks, Ch. (ed.), 1980, *Post-modern Classicism,* Architectural Design Profile, Academy Editions Ltd.

Jokilehto, J., 1994, 'Questions about Authenticity' Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention. Preparatory Workshop. Larsen, K. E. and Marstein, N. (Eds.), pp. 9-25. Norway: Riksantikvaren.

Jokilehto, J., 1995, 'Authenticity: a general framework for the concept' Proceedings, Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention, Nara, Japan, November 1994, pp. 17-34, Tapir, Norway. UNESCO, ICCROM, ICOMOS.

Jokilehto, J., 2006, 'Considerations on authenticity and integrity in world heritage context', City & Time 2 (1), pp. 1-16, [online] URL:http://www.ct.ceci-br.org Considerations on authenticity and integrity in world heritage context.

Jokilehto, J. and Stovel, H., 1994, ICOMOS, Viewpoints 'The debate on Authenticity' ICCROM Newsletter, XXI, pp. 6-8.

Jokilehto, J. and King, J., 2000, 'Authenticity and conservation: reflecting on the current state of understanding', (G. Saouma-Forero, ed.), *Authenticity and Integrity in an African context: Expert meeting, Great Zimbabwe National Monument,* 26-29 May 2000, pp. 33-39, Paris: UNESCO.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Kaldellis, A., 2009, *The Christian Parthenon. Classicism and Pilgrimage in Byzantine Athens,* New York: Cambridge University Press.

Karachalis, N. and Deffner, A., 2012, 'Rethinking the connection between creative clusters and city branding: The cultural axis of Piraeus Street in Athens', Quaestiones Geographicae 31(4), Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, pp. 87-97, (https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/quageo.2012.31.issue-4/v10117-012-0038-0/v10117-012-0038-0.pdf).

Kavaratzis, M., Ashworth, G., 2008, 'Place marketing: how did we get here and where are we going?', Journal of Place Management and Development 1 (2), pp. 150-165.

Konsola, D. and Karachalis, N., 2010, 'The creative potential of medium-sized and small Greek cities: reflections on contemporary cultural strategies', International Journal of Sustainable Development 13 (1/2), pp. 84-96.

Kurrent, F., 1978, 'New Building in Old Settings', exhibition catalogue: *New Building in Old Settings*, Die Neue Sammlung, München, pp. 6-10.

Lalenis, K., 2005, 'Conservation and Management of built heritage in Greece: Dilemmas and perspectives on institutions and policies', 6th Mediterranean Social and Political Research Meeting of the Mediterranean Programme of the Robert Schuman Centre for Advanced Studies at the European University Institute, Montecatini Terme, Italy, 16-20 March 2005, (http://www.eui.eu/RSCAS/Research/Mediterranean/mspr2005/FullList2005.html).

Larsen, E. K. (ed.), 1994, *Nara Conference on Authenticity, Proceedings*, UNESCO.

Likert, R., 1932, *A Technique for the Measurement of Attitudes*, New York: Columbia University Press.

Low, S., 2005. *Theorizing the City. The New Urban Anthropology Reader*, New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press.

Maliepaard, T., 2011, *Heritage in Greece. The National Narrative Told by the Greek World Heritage List,* Groningen.

Marcuse, H., 1987, *Hegel's Ontology and the Theory of Historicity*, transl. by Seyla Benhabib, Cambridge, Massachusetts, London, England: The MIT Press.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Marks, St. (ed.), 1996, *Concerning Buildings. Studies in Honour of Sir Bernard Feilden,* London: Architectural Press.

Mayes, T., 2015, 'Introduction: Why Do Old Places Matter?' Forum Journal 29 (3), pp. 7-16.

Meltzer, M., 1978, *The landscape of memory,* New York: Viking Kestrel.

Mommaas, H., 2004, 'Cultural Clusters and the Post-industrial City: Towards the Remapping of Urban Cultural Policy', Urban Studies 41 (3), pp. 507-532.

Mueller, A. and Schade, M., 2012, 'Symbols and place identity: A semiotic approach to internal place branding - case study Bremen (Germany)' Journal of Place Management and Development 5 (1), pp. 81 - 92

Norberg-Schultz, C., 1978, 'Building in Old Settings as a Problem of Place', exhibition catalogue: *New Building in Old Settings,* Die Neue Sammlung, München, pp. 11-13.

Page S. 1995, *Urban Tourism* (London and New York: Routledge).

Pearce, D., 1989, *Conservation Today,* London: Routledge.

Petersen, A., 2016, 'Community Partnerships Activate Santa Barbara's Presidio Neighborhood', Forum Journal 30 (3), pp. 46-55.

Pickard, R., 2000, 'Introduction' *Management of Historic Centres,* Pickard, R. (ed.), Glasgow: Bell and Bain Ltd, pp. 1-7.

Rius-Ulldemolins, J., 2014, 'Culture and Authenticity in Urban Regeneration Processes: Place Branding in Central Barcelona' Urban Studies 51 (14), pp. 3026-3045.

Rodwell, D., 2007, *Conservation and Sustainability in Historic Cities.* Oxford: Blackwell.

Rosenthal, R. and Rosnow, R. L., (eds), 1969, *Artifact in Behavioral Research*, New York: Academic Press.

Ruskin, J., 1963, *The Seven Lamps of Architecture,* London: J. M. Dent and Sons.

Sack, M., 1978, 'Integration of Old and New', exhibition catalogue: *New Building in Old Settings,* Die Neue Sammlung, München, pp. 14-17.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Sapounakis, A., 2012, 'Mediterranean Networks and the Shaping of Built Form' 3rd International Conference 'Heritage and Sustainable Development', Green Lines Institute for Sustainable Development, Porto.

Seixas, P., 2005, 'Collective Memory, History Education, and Historical Consciousness', Historically Speaking 7 (2), pp. 17-19.

Semes, W. S., 2013, 'New Buildings in Historic Settings: Recent Conservation Experience in England', Forum Journal 28 (1), pp.13-22.

Shao, Q., 2012, 'Citizens versus Experts: Historic Preservation in Globalizing Shanghai', Future Anterior 9 (1), pp. 16-31.

Stewart, C., 2016, 'Historicity and Anthropology', Annual Review of Anthropology 45, October 2016, pp. 79-94.

Stovel, H., 1994, 'Notes on Authenticity', Articles of Members. Scientific Journal ICOMOS 3, pp. 63-68.

Stovel, H., 2007 'Effective use of authenticity and integrity as world heritage qualifying conditions', City & Time 2 (3), [online] (http://www.ct.ceci-br.org).

Stovel, H., 2008, 'Origins and Influence of the Nara Document on Authenticity', APT Bulletin: The Journal of Preservation Technology, 39 (2/3), pp. 9-17, Stable URL: https://www.jstor.org/stable/25433946.

Straaten Van, D., Wilschut, A. and & Oostdam, R., 2016, 'Making history relevant to students by connecting past, present and future: a framework for research', Journal of Curriculum Studies 48 (4), pp. 479-502.

Strike, J., 1994, *Architecture in Conservation. Managing Development and Historic Sites,* London - New York: Routledge.

Sutton, D., 2008, 'Tradition and Modernity Revisited: Existential Memory Work on a Greek Island', History & Memory 20 (2), pp. 84-105.

Thomas, A. D., 1986, *Housing and Urban Renewal. Residential Decay and Revitalization in the Private Section,* London: Allen and Unwin.

Thorp, R., 2017, 'Deconstructing Karlsson, Part 1: Historical Consciousness', Historical Encounters 4 (2), pp. 1-10.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

Tiesdell, St., Oct, T. and Heath, T., 1996, *Revitalizing Historic Urban Quarters*, Great Britain: Architectural Press.

Turner, S., 2005, 'Theorizing Historical Consciousness (review)', The Canadian Historical Review 86 (4), pp. 742-744.

Tziovas, D., 2001, 'Beyond the Acropolis: Rethinking Neohellenism', Journal of Modern Greek Studies 19 (2), pp. 189-220.

Ward, P. (ed.), 1968, *Conservation and Development in Historical Towns and Cities*, New Castle: Oriel Press.

Warren, J., Worthington, J. and Taylor, S., 1998, *Context: New Buildings in Historic Settings*, Oxford-Boston: Architectural Press.

Weinrich, H., 2004, *Lethe: The Art and Critique of Forgetting*, New York: Cornell University Press, 2004

Wells, C. J., 2015, 'Making a Case for Historic Place Conservation Based on People's Values', Forum Journal 29 (3), pp. 44-62.

Worskett, R., 1969, *The Character of Towns: An Approach to Conservation*, London: Architectural Press.

Zenker, S. and Beckmann, C. S., 2013, 'My place is not your place - different place brand knowledge by different target groups', Journal of Place Management and Development 6 (1), pp. 6-17.

3. Διαδίκτυο

https://www.lexigram.gr/lex/omor/συνειδητοποιώ#Hist1 προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=ιστορία&dq= προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma.html?id=183 προσβάσιμο την 4/2/2019

https://plato.stanford.edu/entries/hegel/ προσβάσιμο την 4/2/2019

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

http://kordatos.org/Αρχική/tabid/4213/Post/15125/7-απλά-μαθήματα-Μαρξισμού-Ιστορικός-Υλισμός-Κρίσιμες-Έννοιες-ΜΕΡΟΣ-ΙΙΙ προσβάσιμο την 4/2/2019

https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/8175/8171 προσβάσιμο την 4/2/2019

https://theactivist.blog/2017/02/28/maria-euthimiou-oi-ellines-misoyn-tin-patrida-toys/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://news247.gr/eidiseis/psixagogia/cinema/14-apo-tis-pio-anistorhtes-istorikes-tainies-toy-xoligoynt.4755919.html προσβάσιμο την 4/2/2019

https://memorialworlds.com/what-is-collective-memory/ προσβάσιμο την 4/2/2019

www.dictionary.com προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=historicity προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.lit.auth.gr/node/128 προσβάσιμο την 4/2/2019

http://pandemos.panteion.gr:8080/fedora/objects/iid:8457/datastreams/PDF1/content προσβάσιμο την 4/2/2019

http://users.skynet.be/ddz/mai68/slogans-68.html προσβάσιμο την 4/2/2019

https://historicengland.org.uk/advice/hpg/historic-environment/ προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.iucn.org/ προσβάσιμο την 4/2/2019

https://government.gov.gr/egkrisi-tou-plesiou-tis-dimosias-politikis-gia-tin-kikliki-ikonomia/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.elanet.gr/εθνικη-νομοθεσια/ προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=3635 προσβάσιμο την 4/2/2019

https://whc.unesco.org/en/criteria/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.yppo.gr/1/g1540.jsp?obj_id=19 προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.yppo.gr/1/g1540.jsp?obj_id=23 προσβάσιμο την 4/2/2019

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

https://left.gr/news/l-koniordoy-anagki-prostasias-ton-domikon-ylikon-ton-spition-poy-katerreysan-sti-vrisa προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.eleftherostypos.gr/ellada/8211-h-teleutaia-selida-enos-entupwsikou-ktiriou/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.merriam-webster.com/dictionary/character προσβάσιμο την 4/2/2019

http://pandemos.panteion.gr:8080/fedora/objects/iid:8457/datastreams/PDF1/content προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.google.gr/search?q=Ο+Αδαμ+ονομαζει+τα+ζωα&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=Z2zL8Se1yDpCEM%253A%252C7-iV0lOCTixmlM%252C_&usg=__YyB-2NTRjIh0RAwcx0uMIoZ56GY%3D&sa=X&ved=0ahUKEwiG-fLunrbYAhWHKFAKHbIPCvcQ9QEINTAD#imgrc=Z2zL8Se1yDpCEM προσβάσιμο την 4/2/2019

http://n1.xtek.gr/ime/lyceum/?p=lemma&id=181&lang=1 προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.ldoceonline.com/dictionary/opinion-makers προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-24/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=fc2cb0b5-681f-4c2a-9d94-41602d45f457 προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=5b998b58-2c71-441f-95b3-11784c65690c προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=d051d387-60d7-4960-b075-a7f4013307ea προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.kathimerini.gr/990052/article/epikairothta/ellada/poleodomia-telos-hlektronikh-ekdosh-oikodomikwn-adeiwn προσβάσιμο την 4/2/2019

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

https://www.transparency.org/gcb2013/country/?country=greece προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.gsac.gov.gr/attachments/article/142/GEGKAD_Etisia_ekthesi_2015_16.pdf προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.synigoros.gr/resources/docs/202080.pdf προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.kathimerini.gr/355124/article/epikairothta/ellada/me-paranomies-20-ekatommyria-ktismata προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.protothema.gr/greece/article/494548/rakidzis-kakodiaheirisi-diafthora-kai-atimorisia-sto-dimosio/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.ipolimas.gr/index.php/koinonia-korydallos/3547-o-ypallilos-tis-poleodomias-nikaias-me-ta-3-8-ekat-katatheseis προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.mykonospress.gr/?p=61234 προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.edosafakelaki.org/ti-einai-edosa-fakelaki προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.edosafakelaki.org/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.amna.gr/mobile/article/232689/Beltiothike-kata-10-theseis-i-katataxi-tis-Elladas-ston-Deikti-Antilipsis-Diafthoras προσβάσιμο την 4/2/2019

https://trikalacity.gr/istoria/ προσβάσιμο την 4/2/2019

https://trikalacity.gr/dimografika-statistika/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.statistics.gr προσβάσιμο την 4/2/2019

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh241.jsp?cat_id=102&e_s=0&d_s=12&n_s=45&t_s=0&r_s=0&xr_s=0&eidos1=102&eidos=0&rythmos=0&xronologisi=0&district=12&nomos=45&topos=161&area=%3C%D0%EB%E7%EA%F4%F1%EF%EB%EF%E3%DE%F3%F4%E5+%F4%EF+%FC%ED%EF%EC%E1%3E&keyword προσβάσιμο την 4/2/2019

http://listedmonuments.culture.gr/result_declarations.php προσβάσιμο την 4/2/2019

http://edessafotos.blogspot.gr/2013/05/blog-post_1380.html προσβάσιμο την 4/2/2019

http://framewalk.blogspot.gr/2013/07/blog-post.html προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.chania.gr/dimos/de-chania/de-xaniwn.html προσβάσιμο την 4/2/2019

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

http://www.kathimerini.gr/401222/article/politismos/arxeio-politismoy/lhmnos-h-ay8entikh προσβάσιμο την 4/2/2019

http://kparlapani.blogspot.gr/2010/01/blog-post_3651.html προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.kastorianiestia.gr/2015/03/blog-post_719.html προσβάσιμο την 4/2/2019

http://istorikakastorias.blogspot.gr/2010/11/blog-post_06.html προσβάσιμο την 4/2/2019

http://archive.philenews.com/el-gr/f-me-apopsi-eponymes-gnomes/385/343771/varosia-kai-ammochostos-einai-i-idia-eniaia-poli προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.onalert.gr/stories/i-ammoxostos-poli-fantasma-photo/27320 προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.bbc.com/news/magazine-25496729 προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma. λανθάνω και λήθω προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.academia.edu/35142477/35142477/ΕΛΛΗΝΙΚΗ_ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ_-_Πρόσωπα_Τόποι_και_Γεγονότα προσβάσιμο την 4/2/2019

http://listedmonuments.culture.gr/result_declarations.php προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.eleftheria.gr/θεσσαλία/item/184109-ευρήματα-ανατροπές-στη-θεσσαλία.html προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.gsac.gov.gr/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.gsac.gov.gr/attachments/article/142/ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ%20ΣΥΛΛΟΓΗΣ%20ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ%20ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ.pdf προσβάσιμο την 4/2/2019

https://www.edosafakelaki.org/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL48/- προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.statistics.gr/el/2011-census-pop-hous προσβάσιμο την 4/2/2019

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-94-639_el.htm προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.ypex-mele.gr/searchEponimo.asp προσβάσιμο την 4/2/2019

http://portal.tee.gr/portal/page/portal/TEE/TEE_MEMBERS προσβάσιμο την 4/2/2019

http://www.ypexd15.gr/Default.aspx?tabid=128 προσβάσιμο την 4/2/2019

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212

http://www.kathimerini.gr/853069/article/epikairothta/ellada/sta-trikala-h-pio-epityxhmenh-ston-kosmo-pilotikh-xrhsh-lewforeiwn-xwris-odhgo προσβάσιμο την 4/2/2019

https://trikalacity.gr/on-line-voithos-gia-volta-sta-trikala/ προσβάσιμο την 4/2/2019

https://trikalacity.gr/smart-trikala/ προσβάσιμο την 4/2/2019

http://gcb.transparency.org/ προσβάσιμο την 4/2/2019

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:14:45 EEST - 167.114.118.212